ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՅՈՒԼԻՍ

VENDREDI 1er JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10649

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.649

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԻԱՍԹԱՓՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻՆ

(ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Դ.

Ս. Կապուտիկեան կը մեղադրէ կամ – չլուին ու անոր պէս մտածողները, որ անճիշդ, մակերեսային յայտարարու – թիւններ կ'ընեն Ապրիլեան դէպքերուն առթիւ, փոխանակ փորձելու «խորանալ դրանց մէջ, թափանցել կեղեւից ներս եւ նոր միայն եզրակացութիւններ անել»:

Ու խորանալու պարագային, կ'ըսէ, պիտի տեսնէին, որ Ապրիլ 24ին Երեւա – նի մէջ փողոց ելած բազմութեան հոգի – ները կը փոթորկէին հազար ու մէկ զգա – ցումներ,— վիշտ՝ մէկուկէս միլիոնի համար, զայրոյթ եւ բողոք ցեղասպան եւ հողերու բռնագրաւիչ Թուրքին եւ ա – նոնց միջազգային հովանաւորողներուն դէմ, վիրաւորանք որ Մոսկուան եւ եղ – բայրական ժողովուրդները չեն մասնակ – ցիր իր սուգին, ցաւ՝ որ «հայրենի ժո – ղովրդի կէսը բնակւեր թափառում է աշ – խարհի չորս ծայրերում», տարակու – սանք՝ որ Հայերու 44 առ հարիւրը կը բնակի Հայաստանէն դուրս՝ Խ. Միու – թեան մէջ, «մեծ մասամբ այս սահման – ների կպած հողերում» (այսինքն Ատր – բէջանի եւ Վրաստանի հայաբնակ շրջաններուն մէջ), «մտահոգութիւն՝ որ Հայաստանի ներկայ նեղուածք տարա – ծութեան վրայ անհնար է տեղաւորել հայրենադարձ Հայերի մի փոքրիկ մասն անգամ» եւ ի վերջոյ յոյզ ու ակնկալու – թիւն՝ որ խորհ. իշխանութիւնը աւելի սրտցաւ ու հանգամանօրէն կը զբաղի հայ ժողովրդի ճակատագրի համար այնքան կարեւորութիւն ունեցող այս հարցերով:

Այսքան սրտցաւ խորհրդածութիւններ կ'ընէ հիասթափուած բանաստեղծուհին, որ կը թելադրէ տէր կանգնիլ ցուցարար պատանիներուն եւ երիտասարդներուն, որոնք խորհրդ. վարչաձեւին տակ ծնած ու մեծցած են եւ որոնք արդար պատաս – խան կը սպասեն զիրենք յուզող հարցե – րուն վերէն՝ Մոսկուայէն:

Սակայն այս վերջինը անհետեւանք կը թողու այս մասին իր ստացած նամակնե – րը, «կամ, աւելի վատթարը, այդ նա – մակների հեղինակները ենթարկւում են տոյժի»:

Եզրակացութիւն. կոմկուսի վարիչները աւելի հանգամանօրէն պէտք է զբաղին ազգային հարցերով եւ զանոնք լուծեն համաձայն լենինեան ազգ. քաղաքակա – նութեան, խորհրդային օրէնքներուն եւ սահմանադրութեան:

Իր զգայուն սրտէն բխող այս արդար եւ իրատես դիտողութիւնները արձագանգ պիտի գտնե՞ն համայնավար կուսակցու – թեան կեդրոնական մարմիններուն մօտ Մոսկուայի մէջ՝ թէ պիտի մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Ամէն պարագայի երեւոյթը քաջալերա – կան է եւ սրտապնդիչ:

Անգամ մը եւս կը շեշտենք, որ Սիլվա Կապուտիկեան իր ճառով հարազատ թարգմանը կը հանդիսանայ հայրենիքի այսօրուան նոր սերունդին հոգին փո – թորկող թունդ հայրենասիրական զգա – ցումներուն:

Թափանցիկ են իր ակնարկութիւնները՝ զգուշութեամբ արտայայտուած:

Ազգային, քաղաքական, հողային պա – հանջներու մասին Սփիւռքի պատգամն ու հայրենադարձ Հայութեան եւ Հայաս – տանի մեր հայրենասէր երիտասարդու – թեան գաղափարի նոյնութիւնը մեծ յոյ – սեր կը ներշնչէ հայկական դատի ապա – գային, անոր արդար լուծման համար:

Փայլուն հեռանկարներ կը բացուին մեր առջեւ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈԴԳՈՐՆԻ ՖՐԱՆՍԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Նախագահ տը Կոլ իր վերջին օրը կ'անցընէր Մոսկուայի մէկ արուարձանը, ուր իրեն կը ներկայացուէին արդիա – կան զէնքեր, ապա Կրեմլինի մէջ կ'ունե – նար իր վերջին խօսակցութիւնները, որ – մէ ետք, կը հրատարակուէր միացեալ զեկոյցը:

Նախատեսուած էր նաեւ ուխտագնա – ցութիւն մը Վոլկոկրատի Ցուշարձանին, բայց տը Կոլ չգնաց: Երկու բացատրու – թիւն կը տրուի այս առթիւ: Ակներեւ է թէ Նախագահը յոգնած է, բայց կայ նաեւ ուրիշ բացատրութիւն մը, ինչլոյ առարկայ Ցուշարձանը նուիրուած է թէ վերջին աշխարհամարտի զոհ ռազմիկնե – րուն եւ թէ 1918 – 1919ի քաղաքացիական պատերազմի զոհերուն, այն ատեն երբ քաղաքը կը կոչուէր Ցարիցին եւ ճեր – մակներն ու կարմիրները կը կռուէին տիրանալու համար քաղաքին:

Փարիզ վերադառնալէն առաջ, Նախա – գահ տը Կոլ ճառ մը կը խօսէր խորհըր – դային պատկերասփիւռէն: Նախապէս յայտարարած էր թէ շատ գոհ էր այցե – լութենէն, զոր կատարեալ գտած է:

Նախագահ Շարլ տը Կոլ հրաւիրած է Խորհ. Միութեան նախագահը՝ Պոդ – գորնի որ Ֆրանսա այցելէ եւ հրաւէրը ընդունուած է:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՆ

Իրաքի վարչապետին համաձայն, Պաղ – տատի կառավարութիւնը համաձայնագիր ստորագրած է Քիւրտերուն հետ: Այս համաձայնագրով, Պաղտատ վճռական կերպով կը ճանչնայ քրտական ազգայնա – կանութիւնը եւ տրամադիր է այդ կէտը նկատի առնելու երբ պատրաստէ շրջա – նային վարչական կազմերու վերաբերեալ օրէնքը, ապակեդրոնացնելու համար վարչութիւնը: Քրտերէնը պաշտօնական լեզուն պիտի ըլլայ այն գաւառներուն ո – րոնց բնակչութեան մեծամասնութիւնը քիւրտ է, երեսփոխանական ընտրութիւն – ներ պիտի կազմակերպուին ճշդուած պայմանաժամին մէջ, Քիւրտերը պիտի ընդունուին սպայակոյտին մէջ, իրենց յատուկ թերթերը պիտի հրատարակեն, պիտի ղեկավարուին քիւրտ պաշտօնեա – ներու կողմէ: Ցատուկ Նախարարութիւն մըն ալ պիտի հաստատուի երկրին վերա – շինութեան համար: Կարգ մը աղբիւրնե – րու համաձայն այս լուրը չի հաստատ – ուիր Պարզանիի կողմէ: Կասկած կայ, ըստ Փարիզի Քոմպային, որ Պաղտատ այս համաձայնութիւն ստորագրած ըլ – լայ խումբ մը Քիւրտերու հետ, որոնք չեն ներկայացներ Պարզանին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽԱԾՆԵՆ... ԽՆՁՈՐԸ

Մայրեր կան, որ խնձոր մը կուտան ե – րախային՝ խաղալու կամ ուտելու հա – մար: Երախան բերնին կը տանի խնձորը, բայց չի կրնար խածնել: Պէտք է որ մայ – րը նախ ինք խածնէ, ակօս մը բանայ, որպէսզի երախան կարենայ շարունակել, ակօսը լայնցնել:

Նման... լրագրողներ ունինք, եւ շա՜տ: Ճամբայ բանալու համար այս լը – րագրողներուն՝ պէտք է խածուկ տալ: Այդ խածուկը... Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է շատ շատերու համար: Գրիչ շարժելու համար՝ պէտք է խածնեն այն զոր խա – ծած են ուրիշներ: Անոնք չեն կրնար յօդուած գրել՝ առանց խածնելու Դաշ – նակցութիւնը:

Ուստի մի զարմանա՛ք, եթէ Երեւանցի ուղեգիրը Ամերիկան նկարագրելու ժա – մանակ՝ իր հայրիկին կամ մայրիկին խա – ծածը ինք ալ խածնէ:

Հազար մեղք վերագրուած էր «Դաշ – նակցական ջոջերուն», — հիմա զոգ գի – տենք այդ մեղքերը: Ահա անտիպ մը,— Դաշնակցականները «կառավարութիւն կազմելու յանդգնութի՛ւնն են ունեցել»: Հապա ի՞նչ ընէին: Կառավարութիւն կազ – մելու «յանդգնութիւնը» առանձնաշնո՞րհ մըն է, որ միայն ռուսական սուիններով զինուած էնթրիւներո՞ւ կը տրուի: Եղ – բա՛յր, ի՞նչ ընէին Դաշնակցականները՝ երբ Թուրքը կուգար եւ Ռուսը «դէպի տուն» կը վազէր:

Ընե՛նք, սխալ ըրին, կռուեցան Թուր – քերուն դէմ եւ կառավարութիւն կազմե – լու «յանդգնութիւնն» ալ ցոյց տուին: Ժամանակ ձգեցի՞ք որ յանդգնութիւնը իր լրումին հասցնէին:

Համաստեղ կը հասկցնէ թէ Հայաստա – նը «այսօր այլ կերպ լինել չէր կարող, անկախ կարգերից»: Կատարուած նուա – ճումները, քաղաքները, գործարանները, գիւղերը կը համարի հայ ժողովրդի տա – ղանդի եւ շնորհքի արդիւնք:

Օ՛, կարելի՞ է միթէ: «Եթէ չլինէին սովետական կարգերը, չլինէր եղբայրա – կան ժողովուրդների մեծ միութիւնը», դժուա՛ր թէ «հայ ժողովուրդը կարողա – նար հասնել այսօրուայ բարձունքներին», — ահա Ստ. Վարդանեանի տեսակէտը:

Հարցը այն չէ թէ ի՛նչ կ'ըսէ ժէօփոլի – թիքը, գերմանական այս նոր գիտութի – նը: Հայաստանի ճակատագիրը կարդա – լու համար՝ բաւական չէ Կատարինէի ցանկութեանց կամ Լենինի տեսութեանց ծանօթութիւնը:

Անշուշտ ոչ ոք կ'ուրանայ, ոչ Համաս – տեղ, ոչ ալ ոեւէ Հայ, նուաճումները որ կատարուած են Հայաստանի մէջ: Բայց ըսել թէ միայն ու միայն սովետական կարգերը կրնային տալ նման նուաճում – ներ, անանկ խօսք մըն է, որ ինծի կը յիշեցնէ սա հարցումը.

— Դու էկոնոմիկա կարդացե՞լ ես:

Նման նուաճումներու հասնելու հա – մար «սովետական կարգերին» չդիմեց ա – նապատի տարածութիւն մը, որ յանկարծ պետութիւն դարձաւ, հարուստ եւ ար – դիական, այսօր Քուվէյթ կոչուած:

Այսպիսի նիւթերու մասին վիճելու հա – մար Ստ. Վարդանեան պէտք չունէր Դաշ – նակցութիւն խածնելու, Տիկին Համաս – տեղի յիշատակը նսեմացնելու, Համաս – տեղը ներկայացնելու Հայաստանի թշնա – մի: Մանաւանդ ըսելու.

— Երբ արդէն 70 տարեկան ես ու թի – կունքում են մնացել ճանապարհները, դժուար է խոստովանել որ տասնամեակ – ներ առաջ նամփաբաժնում սխալուել ես, ուղիղ գնալու փոխարէն՝ թեքուել դէպի աջ, երկար տարիներ յոգնաբեկ ի զուր թափառել բոլոր ուղիներում:

Եւ ահա նոյն սովետաքանը, ընդունե – լով որ Համաստեղ խանդավառուած է Հայաստանի նուաճումներուն մասին՝ բայց կը խուսափի Հայաստան երթալէ, կը բացատրէ.

— Նա խուսափում է Սովետական Հա – յաստանի հետ երես առ երես հանդիպե – լուց, որովհետեւ համոզուած է որ իր մտատանջութիւններն ու կասկածները կարող են արտայայտուել բարձրաձայն, ի լուր ամէնքի:

Սմսեղուկ իմաստ մը ունին այս բառե – րը:

Դժբախտաբար, Դաշնակցականին տա – նը մէջ «թրքական օդի» միայն տեսնողը, Դաշնակցականին թրքասիրութիւն վերա – գրողը, օդի՛ն փաստով, ի վիճակի չէ հասկնալու ոչ Համաստեղը, ոչ արտա – սահմանի հայ գրողը, ոչ եւս անոնք որ ազգ կամ կառավարութիւն կազմելու «յանդգնութեան» մէջ ցոյց կուտան յա – ւակնութիւն մը, քիլոմեթրով եւ բնակ – չութեան թիւով ազգ ու պետութիւն կազ – մելու պայմաններէն վեր՝ ուրիշ պայմա – նի մը պահանջը:

Մստըր Ջոզէֆներու, թաթրունիներու հետ խօսող ինտերնացիոնալիստին տըր – ուած չէ ատիկա հասկնալը: Ոչ ալ անոր որ խնձորը կրնայ խածնել... Լենինի ակռաներով:

ԱՐԱՁ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՈՅԻ ռմբակոծութիւնը Ամերիկա – ցիներուն կողմէ թեր ու դէմ կարծիքնե – րու դուռ բացած է: Անգլիա դէմ է ինչ – պէս նաեւ կարգ մը Ամերիկացիներ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ծովայինները սկսան աշխա – տիլ 45 օրուան գործադուլէ մը ետք, որ ծանր հարուած մը տուաւ երկրին տնտե – սութեան: Բանթողները որոշ զոհացում տացան իրենց պահանջներուն՝ շաբա – թական քառասուն ժամ աշխատանք եւ 48 օր արձակուրդ 1967 Յունիսէն սկսեալ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ՊԵՐԼԻՆ միակողմանի որոշում մը տուաւ եւ մերժեց հակաճա – ռական ժողովները որոնք պիտի գումար – ուէին արեւմտեան Գերմանիոյ ընկերվա – րականներուն եւ արեւելեան Գերմանիոյ համայնավարներուն միջեւ: Փանքովի պատճառաբանութիւնն այն է թէ Վիլլի Պրանտ զօրավիգ կը կենայ Պոնի վրէժ – խնդիր քաղաքականութեան:

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարական Փիլելեփթե – րէօս թերթը կը գրէ թէ Զօր. Գրիվաս նամակ մը գրկած է ՄԱԿի ընդհ. քար – տուղարին Կիպրոսի յատուկ ներկայա – ցուցիչին որպէսզի իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ համոզելու համար Թուրք Կիպ – րացիները, որ իրենց դիրքերը քաշուին, կղզին հիւսիս – արեւելքը:

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ կացութիւնը հանդարտ է: Մատրիտի Առիպա թերթին համաձայն, Խուան Փերոն յայտարարած է թէ զօրավիգ կը կենայ նոր վարչա – կարգին ոչ թէ գաղափարական այլ հայ – րենասիրական պատճառներով:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Պաշտօնաթերթը նոր օրէնք մը հրատարակած է ըստ որուն տնտեսա – կան կարգ մը ոճիրներ կրնան մահապա – տիժի ենթարկուիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մայիս 22էն ի վեր Սովետական Հա – յաստան օրաթերթի խորագրին տակ դըր – ուած ծանօթ բացատրութիւնները փոխ – ուած են հետեւեալ ձեւով,— նախապէս գրուած էր «Օրգան ՀԿՊ Կենտկոմի, Հայ – կական ՍՍՌ գերագոյն սովետի եւ մի – նիստրների սովետի» (ՀԿՊ = Հայաս – տանի կոմունիստական պարտիա, ՍՍՌ= Սովետական սոցիալիստական ռեսպուբ – լիգա):

Մայիս 22ի թիւէն սկսեալ գրուած է.— «Օրգան ՀԿԿ կենտկոմի, Հայկական ՍՍՀ գերագոյն Սովետի եւ մինիստրերի Սո – վետի», այլ խօսքով՝ ՀԿԿ = Հայաստա – նի կոմունիստական կուսակցութիւն եւ ՍՍՀ, Սովետական սոցիալիստական հան – րապետութիւն:

Նոյն փոփոխութիւնը կրած է «Երեկոյ – եան Երեւանը»:

Ցարդ պաշտօնապէս չէին կրնար գոր – ծածուիլ կուսակցութիւն եւ հանրապե – տութիւն բառերը:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Բ.

ՎԻԹԱԼ ՔԻՆԷ, 1890ԻՆ, ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԻ ՄԱՍԻՆ

Վիթալ Քինէ հետեւեալ մանրամաս– նութիւնները կուտայ, որոնք պէտք է 40 առ հարիւրով աւելցնել, ճշմարտանման թիւերը ունենալու համար, — կամ աւելի ճիշդը կրկնապատկել 25 տարուան շրջանէ մը ետք՝ 1915ի համար:

Տիգրանակերտ Սանճագի մէջ.—	
Հայ լուսաւորչական՝	28,984
Հայ կաթոլիկ	1,845
Հայ բողոքական	1,544
Գումար	32,274
Միայն Տիգրանակերտ քաղաքը.—	
Հայ Լուսաւորչական	10,480
Հայ Կաթոլիկ	899
Հայ բողոքական	880
Գումար	12,259

Տիգրանակերտի մէջ կային վեց եպիս– կոպոսութիւններ եւ 12 եկեղեցիներ:

Գաղաներու Հայ բնակչութիւնը.—	
Սեւերեկ լուսաւորչական՝	7,000
Կաթոլիկ	100
Բողոքական	150
Գումար	7,250
Սեւերեկ քաղաքը միայն.—	
Լուսաւորչական՝	3,500
Տիրէք Հայ լուսաւորչական	1,500
Սիլվան Հայ լուսաւորչական	5,504
Հայ կաթոլիկ	426
Հայ բողոքական	24
Գումար	7,454

Սիլվան քաղաքին մէջ կային երեք եկե– ղեցիներ եւ երկու հազար լուսաւորչական Հայ:

Լճէ Գաղային մէջ.—	
Հայ լուսաւորչական	4,000
Հայ կաթոլիկ	420
Հայ բողոքական	490
Գումար	4,910
Լճէ քաղաքին մէջ.—	
Հայ լուսաւորչական	1,000
Հայ կաթոլիկ	420
Հայ բողոքական	490
Գումար	1,910
Արղընի Սանճագին մէջ.—	
Հայ լուսաւորչական	17,300
Հայ կաթոլիկ	325
Հայ բողոքական	525
Գումար	18,150
Արղընի քաղաք.—	
Հայ լուսաւորչական	2,000
Հայ բողոքական	525
Գումար	2,525
Արղընի Մատէն.—	
Հայ լուսաւորչական	1,000
Արղընի Գաղա.—	
Հայ լուսաւորչական	5,768
Հայ կաթոլիկ	109
Հայ բողոքական	525
Գումար	6,402
Բալու գաղա.—	
Հայ լուսաւորչական	9,700
Հայ կաթոլիկ	100
Գումար	9,800
Բալու քաղաք.—	
Հայ լուսաւորչական	1,700
Ջերմուկ Գաղա.—	
Հայ լուսաւորչական	1,832
Հայ կաթոլիկ	116
Գումար	1,948
Մարտին Սանճագ.—	
Հայ լուսաւորչական	11,606
Հայ կաթոլիկ	8,000
Հայ բողոքական	9,000
Գումար	28·606
Միայն Մարտին քաղաք.—	
Հայ լուսաւորչական	4,330
Հայ կաթոլիկ	1,200
Հայ բողոքական	1,700
Գումար	7,230

(*Տե՛ս.* «Վիթալ Քինէ» *հատոր Ա. էջ* 408, 449, 480, 515, 518):

(Լա Թիւրքի տ'Ազի, *չորս հատոր*):

ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹԵՐՈՎ

Այս վաւերաթուղթերը խոստովանու– թիւններ են Թրքական պատերազմական ատեանի մէջ հաստատուած (նախագահ՝ Ֆէրիք Նազըմ փաշա).—

Ա.—Սպաննուած Հայերուն անթաղ մը– նացած մարմինները թաղելու մասին:

Բ.— Տիգրանակերտէն 120·000 հայ տարագրեալներու մասին (ծածկագիր հե– ռագիր 15 Սեպտեմբեր, 1915 թուակիր):

Գ.— 3րդ զօրաբանակի հրամանատա– րին հրամանը՝ ռեւէ Հայ պաշտպանող մահմետական մահուամբ պատժելու մա– սին:

Թարգմանութիւն.—

«Մարբերդի Վալիին (Ընդհ. կառավա– րիչ) կողմէ՝ Մալաթիոյ Միւթէսարըֆին ծածկագիր հեռագրով հրամայուած եւ քանիցս կրկնուելուն հակառակ, տակա– ւին ճամբաներու վրայ կը մնան չափա– զանց շատ դիակներ: Այս անպատեհու– թիւնները բացատրելու հարկ չկայ: Այդ մասին Թերացում ցոյց տուող պաշտօն– եաները խստիւ պատժուելու մասին Ներ– քին Նախարարութենէն, բազմիցս հա– ղորդուած էր:

«(Ձեր) սահմաններուն մէջ գտնուած բոլոր դիակները ուշադիր կերպով թաղե– լու մասին բաւականաչափ թիւով ժան– տարմներ նշանակեցէք այդ պաշտօնին եւ աչքի զարնող պաշտօնեաներէն ալ քանի մը հոգի, այդ գործին համար պաշտօն տալու եւ անմիջապէս գործի սկսելու ան– հրաժեշտութիւնը կը հաղորդուէր»:

«Տիգրանակերտէն բռնագաղթի են– թարկուած Հայերուն թիւը հարիւր քսան հազարի (120·000)*ի հասած ըլլալը* (*) *ընդհանուր կառավարիչ Րէշիտին կողմէ՝ Ներքին Նախարարութեան ղրկած ծած– կագիր հեռագրին մէջ, 1915 Սեպտեմբեր 15 Թուականով, բաւարար է ցոյց տալու Թէ այդ դէպքերը ինչ ատիճանի ծաւալ եւ ահաւորութիւն ունին»: (Թղթածրար Թիւ 12, վաւերագիր՝ Թիւ մէկ, պատե– րազմական ատեանի արձանագրութիւն, էջ 7):*

Միջանկեալ ըսենք որ այս դատավա– րութեանց ընթացքին, Թուրք պաշտպան փաստաբան Ճէլալէտին Արիֆ պէյ (**) *Պատերազմական Ատեանին ուշադրու– թեան կը յանձնէր, որ Թուրք ամբաս– տանեալներու մասին տրուելիք որոշում– ները, ոչ Թէ միայն Ներկայի, այլ եւ Թուրքիոյ ապագայ սերունդին վրայ պի– տի ազդեն եւ Օսմանեան պատմութեան հետ կապ պիտի ունենան (էջ 10): Ուստի կը Թելադրէր դատարանին, աւելի նա– խանձախնդիր ըլլալ: Կ'աղաչէր որ Թուրք պատմութիւնը եւ Թուրք ապագայ սե– րունդը փրկուին այս ցեղասպանութեան դատապարտութենէն:*

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) 120·000ի այդ թիւին մէջ չեն Տիգ– րանակերտ Նահանգի հայ զինուորները, որ կանչուած էին Օգոստոս 1914էն մին– չեւ Յուլիս 1915 եւ որոնք կը գտնուէին նահանգին զանազան մասերուն մէջ եւ կամ նահանգէն դուրս զինուորական կա– յաններու մէջ:

(**) Ճէլալէտին Արիֆ՝ Օսմանեան իրաւաբանական համալսարանի մէջ սահ– մանադրական իրաւունք կը դասախօսէր, մէկ աչքին ակնոց կը կրէր, 300 փաունտ– նոց հաստափոր մսակոյտ մըն էր, եւ դը– րամատէր: Ըստ գրագէտ Ալի Քեմալ պէ– յի «Ուտող խմող», իր բառով՝ «*պօն վի– վէօռ*» մըն էր:

Քեմալականներ գնահատելով իր զոր– ծունէութիւնը,— ջանքերը իթթիհատա– կան ոճրագործները պատիժէ փրկելու մասին,—զինք Անգարայի Առաջին յեղա– փոխական ժողովին նախագահ ընտրած էին, 1920ին:

ԸՆԴՀԱՏ ԷՋԵՐ

26 ԱՊՐԻԼ

Զինհալի օրերէ ետք, վերստին ձիւնը ծածկեց ճամբաներն ու տանիքները: Ծա– ռերը բիւրեղազարդ բազուկներով աղօթ– քի կեցած: Աղօթք՝ որ լսելի է Թերեւս մինչեւ հեռատարած անտառներէն ու պուրակները՝ որոնց ցրտասարսուռ ծոցին մէջ այծեամները կը պատսպարուին:

Բայց գարնան շունչը կ'ընդդրկէ անյի– շատակ գերեզմանները՝ որոնց վրայ քա– նի մը չափրակ ծաղիկ կը բերէ անձրե– ւացօղ զեփիւռը:

Աղօթք իմ սրտիս՝ որ դեռ կը բաբախէ եւ չի հասկնար ինչ որ տեղի կ'ունենայ չիջած աստղի մը մէջ՝ ուր միջոցն ու ժամանակը անվախճան տառապանքի մը ցոլքերն են միայն:

Աղօթք՝ որուն իւրաքանչիւր բառը ար– ցունքի չիթ մըն է բիւրեղացած:

27 ԱՊՐԻԼ

Կուսազեղ գարնան համբոյրը կը դգամ առաւօտեան զով օդին մէջ: Բնակած տանս պարտէզին մէկ ծայրէն միւսը կը վազեն սկիւռները՝ որոնց ծանօթ ըլլալու են այն բոլոր ճամբաները, կածանները, արահետները որոնք առաջնորդած են վարդագոյն ոտքերով զարունը մինչեւ աս մօտակայ պարտէզները:

Իմ ծննդավայր քաղաքիս ապառաժուտ լեռներէն կ'իջնէր ան, նշածաղիկներով ու վայրի մանիշակներով ծածկուած սա– րերն ի վար, խօլաթեւ զեփիւռներուն հետ:

28 ԱՊՐԻԼ

Խօսքեր՝ զորս կրկնած են վաղուց ան– յիշատակ շրթունքներ: Ժպիտներ, որոնք ծամածռուած բերաններու անկիւնէն մա– րեցին իրենց սիրատարփ ջերմութիւնը:

Շարժումներ ձեռքերու՝ որոնց մէջ կեանքի անսահման խորհուրդը կար եւ ո– րոնք կը հանգչին հիմա խաչաձեւ՝ որդ– նահար կուրծքերու վրայ:

Խօսքեր, ժպիտներ, ձեռքեր: Դուք որ դաղտնի տառապանք էիք, էիք նաեւ՝ սի– րոյ ամենաճշմարիտ վկայութիւնը:

29 ԱՊՐԻԼ

Կեանքը գլխատուորուած է հիմա պա– տառատուն պատմուճանով մը:

Բայց տանօք սատակաշունչ հեւք մը կ'ուռեցնէր փաղփուն ծիրանին՝ որով ծածկուած էր անոր լուսամարմին ու տարփաջերմ մերկութիւնը: Բայց այս պատառատուն ծալքերուն տակ սիրտը տակաւին կը յուսայ որ վերջին երազը, վերջին տենչը պիտի հիւսեն հրեղէն պատմուճան մը յաւերժութեան:

30 ԱՊՐԻԼ

Զինհալք: Արդէն հազիւ տեղ տեղ ըս– պիտակ չերտեր կ'երեւին պարտէզներուն մէջ: Պատշգամներու եզերքէն եւ տա– նիքներու քիւերէն կախուած ցոլցլուն բիւրեղներ չկան: Ոչ ալ ձիւնի ողին կա– րօտաձայն կը կաթկթի անոնցմէ ջուրի վերածուած:

Ծննդավայրս կը յիշեմ, երբ ամէն կող– մէ փոքրիկ առուակներ կը հոսէին: Ծաղկազարդ սարերէն իջած կ'ըլլար հի– մա զարունը: Արեւուն համբոյրները կարմրավառ կը ներկէին կեռասները աղ– ջիկներու շրթունքին պէս:

Եթէ ինծի համար կարելի դարձնէին երթալ հոն, իմ ծննդավայրս, ի՞նչպէս պիտի գտնէի մանկութեանս տունին ճամբան: Ո՛չ մէկը պիտի կարենար ցոյց տալ զայն ինծի, ես մինակս պիտի եր– թայի թաղէ թաղ, փողոցէ փողոց: Պիտի հարցնէի անցորդներուն՝ որոնք պիտի կարծէին թէ խելագարած էի: Բայց պի– տի ըսէի անոնց որ ցոյց տային քաղաքին այն տեղը՝ ուր օր մը աղբիւրներէն ա– րիւն հոսած էր ջուրի փոխան, եւ տու– ներուն աւերակները մնացած էին օրե– րով:

Այսպէս միայն պիտի գտնէի, մութ ա– պառաժին ստորոտը, Տէր Եփրեմին տու– նը, իմ հեռաւոր մանկութեանս օրօրոցը:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՕՁԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Պատմագիրներ կը հաստատեն թէ Վրացիները մեծապէս օգտուած են մէկ կողմէ բիւզանդական կայսրութենէն եւ միւս կողմէ Պարսկաստանէն եւ Թուր– քիայէն: Ուստի շատ բան պարտական են թէ քրիստոնէութեան եւ թէ իսլամու– թեան: Վրացական ձեռագիրներ կան որ կը թուագրուին Քրիստոսի 946 տարիէն: Վրացիները պատմութեան մէջ առաջին անգամ կ'երեւան Մեծն Աղեքսանդրի օ– րով, իսկ իրենց փառքի գագաթնակէտին հասած են 12րդ դարուն: Այնուհետեւ երկար ատեն ենթարկուած են օտար լու– ծերու, ինչ որ ազդած է իրենց նկարա– գրին վրայ:

Իրենց հէքեաթներուն տարրական գա– ղափարները նման են ուրիշ ժողովրդա– կան բանահիւսութեանց գաղափարնե– րուն, բայց ընդլայնումը տարբեր է: Մեծապէս գնահատուած է «Գիւղացին եւ Օձը».—

Կար ու չկար երջանիկ Թագաւոր մը: Մեծ ու պզտիկ, այր Թէ կին, բոլորն ալ երջանիկ էին իր Թագաւորութեան մէջ, ամէնքն ալ ուրախ զուարթ:

Օր մը այս Թագաւորը երազ մը տեսաւ: Երազին մէջ տեսաւ աղուէս մը պոչէն կախուած իր տան ձեղունէն: Ընդոստ արթնցաւ: Չէր կրնար գտնել երազին ի– մաստը: Ժողովի հրաւիրեց իր մեծա– մեծները, բայց անոնք ալ չկրցան հաս– կընալ Թէ ինչ կը նշանակէր այս երազը:

Այն ատեն հրամայեց.— «Ժողովի կանչեցէք Թագաւորութեանս ամբողջ ժո– ղովուրդը. Թերեւս մէկն ու մէկը կարե– նայ մեկնել երազը»:

Երրորդ օրը իր Թագաւորութեան ամ– բողջ ժողովուրդը հաւաքուեցաւ Թագա– ւորին պալատը: Ուրիշներու հետ եկաւ նաեւ խեղճ մարդ մը:

Ճամբան տեղ մը ստիպուած էր անցնիլ նեղ արահետէ մը, որ երկու կողմէն փակուած էր ժայռերով: Երբ գիւղացին հոն հասաւ, ճամբուն վրայ փռուած տե– սաւ օձ մը՝ վիզը երկնցուցած եւ լեզուն դուրս հանած:

Երբ գիւղացին մօտեցաւ, օձը կանչեց. — «Բարի լոյս, ո՞ւր կ'երթաս, գիւղացի աղբար»: Գիւղացին բացատրեց խնդիրը: Օձը ըսաւ. — «Մի վախնար. խօսք տուր Թէ ինչ որ նուիրէ Թագաւորը քեզի, պի– տի բաժնես ինծի հետ, եւ ես քեզի պիտի սորվեցնեմ գաղտնիքը»:

Գիւղացին ուրախացաւ, խօսք տուաւ, եւ երդում ըրաւ, ըսելով.

— «Քեզի պիտի բերեմ ինչ որ Թագա– ւորը նուիրէ, եթէ ինծի օգնես այս գոր– ծին մէջ»: Օձը ըսաւ.

— «Երկուքի պիտի բաժնեմ պարգեւը, կէսը քեզի, կէսը ինծի. երբ Թագաւորը տեսնես, ըսէ. — «Պոչէն կախուած աղ– ուէսը կը նշանակէ Թէ խարդախութիւն, կեղծիք եւ դաւադրութիւն կը տիրապե– տեն Թագաւորութեանդ մէջ»:

Գիւղացին գնաց, ներկայացաւ Թագա– ւորին եւ ըսաւ ինչ որ սորվեցուցած էր օձը: Թագաւորը շատ գոհ մնաց, եւ մեծ նուէրներ պարգեւեց: Գիւղացին նոյն ճամբէն չդարձաւ, որպէսզի չստիպուի զանոնք բաժնել օձին հետ, այլ ուրիշ ճամբէ մը գնաց:

Ժամանակ մը վերջը Թագաւորը ուրիշ երազ մը տեսաւ, — այս անգամ մերկ սուր մը կախուած էր առաստաղէն:

Թագաւորը անմիջապէս մարդ ղրկեց եւ իր քով կանչեց գիւղացին: Այս անգամ գիւղացին շատ մտահոգ էր. բայց ճար չկար: Եւ առաջուան ճամբան բռնեց: Անցաւ այն վայրէն ուր առաջ տեսած էր օձը. բայց օձը չկար ու չկար: Ծարա– հատ կանչեց.

— Ա՜յ, օձ, վայրկեան մը հոս եկուր, ըսելիք ունիմ:

Ձայնը չկտրեց մինչեւ որ օձը եկաւ եւ հարցուց.— «Ի՞նչ կ'ուզես, ի՞նչ նեղու– Թիւն ունիս»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏ՝ «ՀԻՒՍԻՍԻ ՎԵՆԵՏԻԿԸ»

Մոսկուա վերջին հաշուով թաղերու շարք մըն է: Մինչդեռ կը բաւէ անգամ մը միայն անցնիլ Լենինկրատէն՝ յափշտակուելու եւ սիրելու համար զայն: Զատոբոլումը յատակ է փերափեքթիվ Նեւսքիով, որ կը մխրճուի ծովային նախարարութեան շէնքին մէջ, որուն գմբէթը կը տիրապետէ ամբողջ քաղաքին: Իսկ գետին միւս ափին կը գտնուի Պետրոս եւ Պօղոս ամրոցը: Անմիջապէս կը ճշդուի Ձմեռնային Պալատը, «Աւրորա» մարտանաւը եւ Սմոլնի հիմնարկութիւնը: Քիչ մը խենթ պէտք էր ըլլալ, որպէսզի 263 տարի առաջ, մժեղներով ապականած այս ճախճախուտներու վրայ շինուէր մայրաքաղաք մը: Մեծն Պետրոս թերեւս սպիտակ գիշերներու եղանակին՝ հաղուադէպ օր մը, երբ արեւը կ՚այլափոխէ Պալթեան ափերը, յղացաւ իր կեանքին երազը:

Այսօր, այս ձեռնարկին գինը կը կորսուի պատմութեան մեծ գիրքին մէջ: Այլեւս չեն հաշուեր թիւը այն մարդոց, որոնք մեռան անկարելին յաջողցնելու համար, որպէսզի մենատէրի մը կամքին համաձայն շինեն Հիւսիսի Վենետիկը եւ այս ձեւով Ռուսիոյ ապահովեն ելք մը դէպի ծով:

Ճիշդ է, որ այդ օրէն ի վեր քաղաքը ճաշակեց բազմաթիւ փորձութիւններ. արդարեւ, երբ այժմ կը դիտուի իր վերաշինուած վիճակին մէջ, մարդ հազիւ կրնայ երեւակայել 25 տարի առաջուան իր վիճակը, երբ, պաշարուած 900 օր, կը դիմադրէ ներխուժողներուն եւ իր զաւակներէն 700 հազարը զոհ կուտայ սովին ու ցուրտին: Հոս խտացած ձեւով կարելի է գտնել ժամանակակից Ռուսիոյ բովանդակ պատմութիւնը՝ փառապանծ ցարականութեան յուշարձաններով, մեր դարաշրջանի յեղափոխութիւններու յիշատակներով, վերջին պատերազմի ընթացքին հայրենիքին նուիրուած հերոսական դրուագներով:

Այնուամենայնիւ, Լենինկրատի չորս միլիոն բնակիչները կրնան դառնութեան պատճառներ ունենալ. երբեմնի մայրաքաղաքէն մնացած է միայն թանգարան մը եւ ոչինչ կը յատկանշէ հսկայածաւալ Խորհ. Միութեան մէջ այս ճարտարարուեստական քաղաքին պրոլետարիատը, որ տասը օր շարունակ, դղրդացուց աշխարհը: Իշխանութիւնը Լենինին յանձնելէ քանի մը շաբաթ ետք արդէն քաղաքը շնորհազրկուած էր: Ռուսիա վերստին կը դառնար մոսկուեան:

Տարօրինակ էր, անշուշտ, մայրաքաղաքը հաստատել նման տարօրինակ վայրի մը մէջ, որուն բնակչութիւնը չէր պատկերացներ երկրին այլազան դիմագիծը: Մոսկուա Միութեան մէկ փոքր մանրանկարն է: Լենինկրատ հաստատապէս ընտրած է Եւրոպան, այս երեւոյթը կը նշմարուի նոյնիսկ դիտելով խանութներու ցուցապակիները, որովհետեւ, հոս, ցուցապակիներու արուեստ մը կայ արդէն: Երեւոյթը կը հաստատուի խօսելով տեղացիներուն հետ, որոնք բաղդատմամբ մոսկուացի իրենց ազգակիցներուն, աւելի դիւրահաղորդ են: Արդեօ՞ք այս է պատճառը, որ Լենինկրատցիները վերապահութիւն առթած են Կրեմլինի մէջ նստող մարդոց. թերեւս:

Ցամենայն դէպս Ստալին իր հեղինակութիւնը հաստատելու համար աւելի մեծ դժուարութիւն քաշեց Լենինկրատի, քան Մոսկուայի մէջ: Զինովիէվ կ՚իշխէր նախկին Փեթրոկրատի վրայ, երբ դէմ դրաւ ընդհանուր քարտուղարին եւ, Կիրով, որ տէր դարձած էր շրջանին, քշելէ ետք «շեղողները», քիչ էր մնացեր, որ գերադահ դիրք մը գրաւէր Ստալինի բաղդատմամբ: Կ՚ենթադրուէր, թէ հայրենասիրական պատերազմի մը փորձութիւնները ճաշակելէ ետք, Լենինկրատ պիտի արժանանար պատուի, վերահաստատուէր ո՛չ միայն իր քարերուն, այլեւ իր փառքին մէջ: Ընտրանին կ՚երեւակայէր, նոյնիսկ, որ Մոսկուա մնալով հանդերձ Միութեան մայրաքաղաքը, Պետրոսի եւ Լենինի քաղաքը պիտի դառնար կեդրոնատեղին ռուսական հանրապետութեան: Բայց մրրիկէն ետք, անոնք որ երազած էին, սանձուեցան՝ խիստ կերպով: Լենինկրատի ղրադէտները, դրական հանդէսները առաջին հարուածը կրեցին Ժտանովիզմին, թերեւս անոր համար, որ կը մտածէին թէ յաղթանակը նաեւ ազատութեան յաղթանակն էր: Ապա՝ արիւնահեղ մաքրագործումներու զոհ գացին շրջանի պատասխանատուներէն շատերը, որոնք, ի դէպ, Ժտանովի պաշտպանեալներն էին: Տարիներով խօսուեցաւ «Լենինկրատի հարց»ին մասին, առանց երբեք համարձակելու ճշդել կատարուածը: Այսուհանդերձ, ապահովաբար Նեւայի ափերուն վրայ տիրող մեծ դառնութիւններուն հետեւանքով էր, որ իշխանութիւնը չորս տարուան յապաղումով մը փառաւորեց քաղաքին հիմնադրութեան 250ամեակը:

Այսօր, կարգապետական կասկածները անհետացած են. ինչ կը վերաբերի Լենինկրատցիներուն, ընդմիշտ հրաժարած են մայրաքաղաքի բնակիչներ դառնալու ձգտումէն: Սակայն, իրենց քաղաքին արժանի փառքը հիւսելու առեն, կը նշմարուի, որ բաղձանքը բոլորովին մարած չէ:

Թ. Ա. Թ.

ԱՊԱԿԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒԻՆԻ ՄԷՋ

Դուինի պեղումները, զորս աւելի քան 25 տարիէ ի վեր կը վարէ Կ. Ղաֆադարեան, հարուստ նիւթ կը հայթայթեն քաղաքին տնտեսական եւ արհեստագործական կեանքին պարզաբանման համար: Այս յօդուածով կ՚ուզենք ներկայացնել ապակեգործութեան վիճակը Դուինի մէջ:

Պեղումներէն յայտնաբերուած է ապակեայ իրերու մեծ եւ հարուստ հաւաքածոյ մը՝ բաղկացած զանազան կիրառութիւն ունեցող բազմատեսակ առարկաներէ, պատրաստուած տարբեր գոյնի եւ որակի ապակիներէ:

Ապակեայ անօթները ըստ իրենց կաբեւորութեան կարելի է բաժնել քանի մը խումբերու՝ թասեր, գաւաթներ, բաժակներ, սափորներ, սրուակներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրն ալ իր կարգին կը բաժնուի բազմաթիւ ենթախումբերու: Ապակիէն կը պատրաստուէին պատուհանի հարթ սկաւառակներ, ճրագներ, լապտերներ, ջահի թասեր, զանազան տեսակի զարդեր՝ ուլունքներ, ապարանջաններ, մատանիներ:

Դուինի մէջ գտնուած ապակիէ անօթներուն մեծ մասին ապակին լաւ որակ ունի. թափանցիկ, վճիտ եւ քիմիական բարձր կայունութիւն: Բազմերանգ են նաեւ անօթներուն գոյները: Կանաչը կը կազմէ 39 տոկոս, անգոյնը՝ 36, դեղինը՝ 13, կապոյտը՝ վեց, սեւը՝ չորս, մանիշակագոյն կարմիրը՝ երկու տոկոս: Գտնուած իրերուն մեծ մասը պատրաստուած է փչման եղանակով:

Հակառակ այն իրողութեան, որ ոչ Դուինի եւ ոչ ալ անոր մօտերը դեռ չեն յայտնաբերուած ապակեգործական արհեստանոցներ եւ մեզի ծանօթ չէ այն միջավայրը, ուր կը պատրաստուէին այդ նուրբ անօթները, այսուհանդերձ հնագիտական հարուստ նիւթին հիման վրայ կարելի է եզրակացնել, որ տեղացի ապակեգործները, եղած են իրենց գործին հմուտ վարպետներ: Հայ արհեստաւորները գիտէին բարձրորակ ապակի եփելու եղանակը, կը պատրաստէին բարդ ձեւերուանօթներ, կը զարդարէինտարբեր եղանակներով: Գտնուած իրերուն առատութիւնը եւ ձեւերուն բազմազանութիւնը, ինչպէս նաեւ միանման իրերուն մեծ քանակը մեզ կը բերեն այն եզրակացութեան, որ Թ. դարուն (թերեւս ալ Ը. դարուն) Դուին քաղաքը ունեցած է բարձրորակ ապակիէ իրերու սեփական արտադրութիւն: Բնական է, որ Դուինի տեղական զարգացած ապակեգործութիւնը չանտեսեր ապակեայ իրերու ներածման փաստը: Քաղաքի բնակչութեան հարուստ վերնախաւը, հոգեւոր եւ աշխարհիկ իշխանները, անկասկած, իրենց կենցաղին մէջ տեղական ապակիէ առարկաներուն հետ զուգընթաց կ՚օգտագործէին նաեւ այլ երկիրներէ բերուած ապակեայ անօթներ, որոնց շարքին՝ բիւզանդական, պարսկական, սուրիական: Այդ բարձրորակ եւ թանկարժէք իրերը յաճախ կը պահուէին իբրեւ զարդ հարուստ տուներու եւ եկեղեցիներու մէջ:

Ցայտնաբերուած իրերուն ուսումնասիրութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ ճշդելու նաեւ կարգ մը պատմական փաստեր:

Ինչպէս ծանօթ է, քիմիագործութիւնը Հայաստանի մէջ տարածուած էր ԺԳ. դարէն սկսեալ: Ան ունեցած է կիրառական նշանակութիւն եւ լայն տարածում, օժանդակած է զանազան արհեստներու կատարելագործման: Հայ քիմիագործները ունեցած են հարուստ կահաւորուած աշխատանոցներ: Այս մասին գոյութիւն ունին գրաւոր աղբիւրներ, այսինքն այն բազմաթիւ քիմիական ձեռագիրները, որոնք դժբախտաբար մեզի հասած են ԺԷ. – ԺԸ. դարերու ընդօրինակութիւններով:

Դուինի պեղումներէն յայտնաբերուած են ապակիէ իրերու քանի մը տարատեսակներ, որոնք, ինչպէս ցոյց կուտան ուսումնասիրութիւնները, օգտագործուած են քիմիագէտներու աշխատանոցներու մէջ: Ասոնցմէ մէկ մասը ունեցած է նեղ մասնագիտական կիրառութիւն, օգտագործուած են միայն քիմիական աշխատանոցներու մէջ, մէկ ուրիշ մասը ծառայած է հեղուկներու թորման համար, երրորդը՝ աւելի պարզ տեսակները՝ նեղ բերան ունեցող անօթներու մէջ հեղուկ նիւթեր լեցնելու համար եւայլն: Ասոնք կը համապատասխանեն ձեռագիրներու մէջ նկարագրուած եւ որոշ պարագաներու մէջ նկարուած այդ ձեւի անօթներուն, միայն այն տարբերութեամբ, որ բոլոր այս անօթները գտնուած են Թ.–ԺԲ. պատկանող շերտերու մէջ: Ուստի այժմ մենք կրնանք պնդել, որ քիմիագործութիւնը Հայաստանի մէջ տարածուած էր արդէն Թ. դարուն:

Ուրեմն, Դուինի մէջ գտնուած ապակիէ անօթներուն նախնական ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ Թ. – ԺԲ. դարերուն զարգացած էր ապակեգործութիւնը Դուինի մէջ:

Հ. ՋԱՆՓՈԼԱՏԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ժընեւի Աթէնէ թանգարանին մէջ Յուլիս 7էն Սեպտ. 30 կը ցուցադրուին Գարզուի գլխաւոր գործերը:

×

20 տարեկան Հայուհի մըն է Սիլվի Մարի (Փրիկեան) որ շահած է 1966 Ժիւլեան մեծ մրցանակը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Անկասկած, համայնավարական շրջանը անցնիլը սուկալի պիտի ըլլար եւ սխալ անհրաժեշտ փոխանցումն էր...

Նոթալիի բարեկամները շատերը տեսնելու էր այս եղանակը կը բաժնէին: Սակայն, հնարաւոր կեանք մը ապահովելու համար բոլշեւիզմի անխուսափելի եւ անտողդ վարչաձեւի պահուն, իր նախընդրութիւնները ձեռք կ՚առնէր: Քաղաքական հաւաքավայր մը ըրած էր տունը:

Ինչ չէր տար հոն Թրոցքին ընդունելու համար. բայց այս անընտել, կատաղի եւ անկիրթ մարդը, վերջ ի վերջոյ հրեայ մը, անմերձենալի էր: Անոր տեղը առաւ ինչ որ գտաւ, եւ Սավինոքի քիչ մը միայն զարմացաւ երբ օր մը հոն հանդիպեցաւ Սիմէոնովին որուն վրայ շատ խօսիլ ակսած էին:

Անիկա շատ հանդիպտ կը գտար ինք – զինքը Տուրով – Թարամիննիներու շքեղ բընակարանին մէջ: Հոն պետական մարդու երեւոյթ առած էր: Բազմած մեծ թիկնաթոռի մը մէջ, սրունքները խաչաձեւած մէկը միւսին վրայ, ետեւ հակած, պաղ նայուածքով, բայց կէս – ժպիտ մը երկար շրթներուն վրայ յիշատակութիւններ կ՚ընէր Մաքիավէլլէն, Թալէյրանէն, Ռոպէսփիէռէն, Հէկէլէն, Կարլ Մարքսէն եւ կը համեմէր հաճոյալի հեգնաբանութիւններով իր ունկնդիրներուն խորհրդածութեան նիւթ տալով:

Զինք լսողներուն, կը թուէր թէ զուտ տեսական հայեցողութեան մասին կը խօսի եւ այս կալուածին մէջ շահագրգռութեամբ իրեն կը հետեւէին գաղափարներու տեսակ մը արբշռութեամբ որ իրականութենէն բան մը նշմարել չէր թողուր: Օր մը Սավինոքի ընդմիջեց զինքը իր ճառի ընթացքին:

— Ձեր յեղափոխութիւնը, ըսաւ, շատ արիւն պիտի արժէ.—

— Անշուշտ, պատասխանեց չոր կերպով Սիմէոնով: Առաջին յեղափոխութիւնը, Կերենսկիինը պիտի ոչնչանայ վասնզի մահուան պատիժը ջնջած էր: Բռնութիւնով միայն մեծ բաները կը հաստատուին եւ արիւնը անհրաժեշտ շաղախն է նոր ընկերականութեան:

Թէեւ վարժուած էին Սիմէոնովի լեզուական յանդգնութիւններուն, Տուրովի սրահին մէջ հաւաքուած ընտանի հիւրերը սարսուռ մը զգացին: Նաթալի, սիրուն ժպիտով եւ բոլշեւիկ տեսաբանին կրակոտ նայուածք մը նետելով. ըսաւ.

— Բարեբախտաբար, Լէոն Բորիսովիչ, որ ձեր բարեկամներն ենք. մեր առաջնորդը պիտի ըլլաք: Ինծի պէս խեղճուկ անօգուտ մեղուի մը դուք պիտի գտնէք բջիջ մը, ամէնուն երջանկութեանը համար աշխատելու: Գիտակցութիւնը ունենալ թէ լաւ կազմակերպուած անհուն ամբողջութեան մը գործօն մէկ մասնիկն է մարդ եւ խէժլի մը կը ծառայէ, ըսքանչելի բան մըն է այս... բայց ինչ պիտի ընէք զիս.— ինչ բանի կրնամ ծառայել. չեմ ուզեր լաթ լուալ, շատ դէշ պիտի լուայի, ոչ ալ հագուստ կարել...:

Դէմքը կը ծամածռէր, շփոթած:

— Նաթալի Իվանովնա, ընդմիջեց Սիմէոնով, ձեզի խորհուրդ կուտամ վաղուընէ սկսած մեքենայով գրել եւ սղագրութիւն սորվիլ:

Անիկա կրնար ըսել տարբեր չեշտով մը բայց չարութեամբ խօսեցաւ զուող եւ պաղ ձայնով մը: Այս միջադէպը անախորժ տպաւորութիւն մը թողուց անոնց վրայ որ վկայ եղած էին:

Հոկտեմբերի կիսուն, Սօնիա Սավինոքայի ծնաւ մանչ մը որ Պաւիլ անուանուեցաւ: Այս անգամուն ալ դժուար ծննդաբերութիւն ունեցաւ եւ բժիշկը հետեւանքներէն վախցաւ: Նիքոլա տասներկու օր կնոջը սնարին մօտ մնաց, ըսպասելով վտանգաւոր շրջանի վախճանին: Տղոցը հետ երկար պտոյտներ կ՚ընէր պուրակներուն մէջ, օդը խիստ էր. արդէն կը սառէր գիշերները: Ցայտնի էր որ ձմեռը մօտ էր:

Նախ եւ առաջ, Սավինոքի ախորժեցաւ այն հանդարտութենէն զոր գտաւ փինլանտական այս գիւղին մէջ, կը թուէր թէ հազար մղոն հեռու էին Փեթրոկրատէն որ սակայն մօտ էր: Ոչ մէկ արձագանգ վրդովալի խռովութիւններէն այս հանդարտ անտառներու խորը: Բայց Սավինոքի ընդհուպ զգաց որ ձանձրոյթը զինքը կը պատէ: «Սակայն, կ՚ըսէր, խաղաղութեան մէջ իմ կնոջս եւ զաւակներուս հետ զոր կը սիրեմ ...»: Աս բառին վրայ կեցաւ. «կը սիրեմ Սօնիան, ինչպէս կը սիրեմ զաւակներս, կը հարցնէր ինքն իրեն: Ահաւասիկ խորհրդածութեան լաւ նիւթ մը: Անշուշտ, սիրած եմ զինքը: Կիները զոր անկէ առաջ ունեցած եմ, ինծ համար միայն հաճելի ժամանցներ էին, զբօսանքներէն ամէնէն հաճելին: Սօնիան ուրիշ տեսակ բան մը եղած է. սիրտս լեցուցած է: Նորէն կը լեցնէ, բայց ոչ միեւնոյն կերպով, անշուշտ սովորութեան արդիւնքն է. եւ ինչու ծածկել նաեւ տարիքը: Ահաւասիկ քառասունեւհինգ տարեկան եմ: Կեանքիս ամբողջ մաս մը վերջացած է: Գանգատելու պատճառ չունիմ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Վարդան Ազօղլանեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ եւ մօր՝ ընկերուհի Արշալոյս Ազօղլանեանի մահուան տխուր առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի երեսուն ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչի օղափոխութեան կայանին :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ճիէրճեան եղբայրները կը նուիրեն 1000 ֆրանք, ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն իրենց մօր Տիկին Ծաղիկ Ճիէրճեանի մահուան առիթով :

Հայ Կարմիր Խաչի Մայիս 15ի գեղարուեստական ցերեկոյթին առիթով կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկին Հ. Մումճեան, Պ. Մխաքեան (Քլամառ), Ֆրէնկեան Հաստատութիւն, Պ. Զիլինկիրեան, Գազանճեան եղբայրներ, Տոքթ. Նազարեան, Պ. Կարապետեան հարիւրական ֆրանք :

Պ. Պ. Ա. Մալաճեան 60, Մ. Էգնաեան, Պէկլարեան, Տէր Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան, Տիկին Աւետիսեան 50ական ֆրանք :

Աղապէեան եղբայրներ, Պ. Ժ. Յակոբեան, Պ. Ֆրէնկեան, Տէր Նէրսէսեան (Ալֆորվիլ), Տէր Յովհաննէսեան, Տիկին Տիլանեան 30ական ֆրանք :

Պ. Քիւթիւկեան, Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան, Էքմէքճեան 25ական ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտիկեան, Ա. Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Յակոբեան, Գ. Համբարձումեան, Ոսկանեան (Վիլմոմպլ), Պայրամեան, Ե. Արապեան, Տէր եւ Տիկին Առաքելեան, Յ. Առաքելեան, Տիկին Թեւանեան, Տիկին Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան (Պէսանզուր), Բ. Ներսէսեան, Տիկին Հազարապետեան, Աթապէկեան, Հայրապետեան 20ական ֆրանք :

Օր. Զիլինկիրեան, Ա. Արիկեան, Ժան Աղեան, Ապունաեան, Դերձակեան, Աքաչեան, Միքայէլեան, Ֆէրէչէթեան, Արզումանեան, Տիկին Ճիւհէրեան, Տիկին Մ. Ուզունեան, Տիկին Ա. Սարգիսեան (Մոնմորանսի), Ս. Մխիթարեան, Վ. Էսաեան, Բէխեան, Տէօվլէթեան, Վ. Մարտիրոսեան (Փավիյօն սու Պուա), Պարոնվարդեան, Երէցեան, Շահպազեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան (Մոնրուժ), Տէր եւ Տիկ. Գազանճեան (Կրոյլէ), Տէր եւ Տիկին Կիւրունի (Անիէր), Հ. Տիարեան, Տէր Աբրահամեան (Բիւէյ) Եփրեմեան 10ական ֆրանք :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

Այս Կիրակի (3 Յուլիս) ժամը 16ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 69 Ավընիւ Անրի Պարպիւս : Շոգեկառքի կայարան՝ Վիլիէ լը Պէլ Կոնէս :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Հիլտա Գալֆայեանի, արտասանութիւն, խմբերգ, զաւեշտներ՝ «Զարթիկ հօրքուրին տունը» եւ «Կապուելիք խենթ» :

Կը հրաւիրուի հայ կրթասէր հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ քաջալերելու աշակերտութիւնը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ին : Սովորական հաւաքատեղին :

Օրակարգ, Յուլիս 10ի դաշտահանդէսի պատրաստութիւն, ընթացիկ հարցեր :

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎԻԵՆՆԱ, ՓԵՇՏԱ

11 ՕՐ ԾՈՎԵԶԵՐՔ (ԼԻՏՕ)

ՎԵՆԵՏԻԿ Ս. ՂԱԶԱՐ

Եւ այլ գեղեցիկ շրջաններ

Մեկնում՝ Օգոստոս 1ին, վերադարձ Օգոստոս 28ին :

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝

M. H. BASMADJIAN
128, Rue de Flandre, Paris (19e)
Métro Crimée) — porte face à l'entrée: Maison RENAL.

TRANSATOUR - OVERSEAS,
3, Rue Scribe, Paris (9e), Métro Opéra
Tél. : OPE. 77-85, Licence 183 A,

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բոլոր շրջաններէն խումբերը կը մեկնին Յուլիս մէկին :

ՓԱՐԻԶ, ժամադրավայր՝ Սէնթ Մոնփառնաս, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 7ին :

Օգոստոսի արձանագրութիւնները փակուած են : Վճարումները պէտք է ամբողջացուին մինչեւ Յունիսի վերջ : Մասնաճիւղերը անմիջապէս պէտք է ճամբեն իրենց ցանկերը :

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն սկսեալ Կապոյտ Խաչի դրամենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18 :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի կայան Լիոնէն Ա. խումբի մեկնումը տեղի կ'ունենայ Յուլիս մէկին Ուրբաթ օր : Հաւաքուիլ ժամը 15·30ին, Փեռաշ, մուտքի մեծ ժամացոյցին տակը :

×

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթոքառով պտոյտ մը, դէպի կայան :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք :

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին :

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի մանուկներու Ա. խումբը կը մեկնի, Երկուշաբթի Յուլիս 4ին, ժամը 15ին, իր կեդրոնատեղիէն, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8) :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքին 69րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Նոր Սերունդի Փոն տը Շէրիւի խումբին կողմէ :

Այս Կիրակի ամբողջ օրը՝ Թրէպիէ, Շան ա Պարժ, սինեմա Վարիէթէի կռնակը :

Կը խօսի ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին :

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ :

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին :

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ :

Մէկ օր բնութեան մէջ :

Անձրեւի պարագային՝ Յուլիս 17ին :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալաբրի մէջ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Տերիկեանի :

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին :

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի :

×

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Հերոսներու Օրը կը տօնէ Վիէնի մէջ, Յուլիս 17ին, Կիրակի :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 3 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Մշակոյթի տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ.—

Մեծանուն վիրաբոյժ Տոքթ. Քէչլիկեան լուսարձակով պիտի ներկայացնէ իր կատարած վիրաբուժական գործողութիւնները եւ պիտի տայ դասախօսութիւն մը վիրաբուժական հիւանդութեանց մասին :

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ.—

Տոքթ. Քէչլիկեան պիտի տայ նաեւ գրական դասախօսութիւն մը եւ այս առթիւ՝ զրոյց մը Փարիզի հայ գրագէտներուն հետ :

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ.—

Համազգային Ընկերութեան կողմէ ընդունելութիւն ի պատիւ ՏՈՔԹ. ՔԷՉԼԻԿԵԱՆԻ եւ Պ. ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ :

Սպասարկութիւն զովացուցիչ ըմպելիներու :

Մուտքը ազատ է :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Օննիկ Մանավեանի ժառանգորդներէն կը խնդրուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան դիմել անձամբ իրենց վերաբերեալ անձնական խնդրի մը համար :

Ողբացեալ Օննիկ Մանավեան ծնած է 1896 Սեպտեմբեր 15ին, Էսիրնէ : Հօրը անունը՝ Փարնակ, մօրը՝ Մաքրիկ Գուլումճեան : Ամուրի էր եւ մեռած է Օթէլ-Տիէօ հիւանդանոցը 1963 Փետր. 1ին ու թաղուած Թիէի գերեզմանատունը :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյս Կապ. Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի (3 Յուլիս) ամբողջ օրը, Շաթօ տը Պօրըկար Սէյնէէն Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ, գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ :

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի :

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ :

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն : Դիւրամատչելի գիներով : Պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ :

Սիրով կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ինչպէս Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի, անցընելու հաճոյալի օր մը նոյն ատեն քաջալերելու կանացի կազմակերպութիւնը :

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի Յուլիս 10ին :

Դաշտի տիրոջը կողմէ բացարձակ արգիլուած է կրակ վառելը :

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 5ին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափորի ընկերական անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արցութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Վալանսի Հայ Մարզական Միութեան :

Այս Կիրակի, Ֆէրմ Թէսիէ, Շըմէն տը լա Ֆոռէ : Առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ :

Երթեւեկութիւնը ապահովուած է :

Գեղարուեստական բաժին, երգ, պար, հաճելի մթնոլորտ եւ ճոխ պիւֆէ :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ԺԵՐՄԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Փաքրոնաժի սրահին մէջ :

Գեղարուեստական բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր, տոհմային տարազով, մասնակցութեամբ ձեռնադաշնակի :

Կը հրաւիրուին բոլոր Թաղեցիները :

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՅՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ԱՉՔԸ ԼՈՅՍ

Օգոստոսի համար, բացառիկ կարգադրութեամբ՝

2300 ֆրանք

(Քլաս Թուրիսթ)

Փարիզ – Երեւան ուղիղ գծով, ութ ժամէն, ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Նուազագոյն ծախք՝ առաւելագոյն հանգստութիւն : Նախաճաշ՝ Փարիզ, կէսօրուան ճաշ՝ Մոսկուա, իրիկուան ճաշ՝ Երեւան, նոյն օրը :

ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ

Մեկնում Փարիզէն Օգոստոս 3 : Ընկերական եւ ջերմ ընդունելութիւն : Վիզայի դիւրութիւն հետեւեալ քաղաքները այցելելու Սոխում, Սոչի, Թիֆլիզ եւ Հայաստանի զանազան քաղաքները :

ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ, առաջին կարգով (Փրըմիէռ քլաս) ճամբորդողները իրաւունք ունին խորհրդային երկիրներու առաջնակարգ եւ Արմենիա պանդոկը բնակելու եւ ճաշելու : ԳԻՆ՝ 2850 ՖՐ. :

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐՈՒ ԿԱՐԱՒԱՆ

Փարիզ – Երեւան – Փարիզ 30 օր տեւողութեամբ, մեկնում Փարիզէն Յուլիս 24ին, ԳԻՆՆ Է՝ 1850 ՖՐԱՆՔ :

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու համար, այս ճամբորդութեան վիզայի ձեւակերպութիւնները աւելի շատ ըլլալով :

ԴԻՄԵԼ՝

M. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine), Tél. 642-58-39
Paris, 13, Rue Clauzel, tél. : 878-09-96
Մարսէյլի շրջանի համար
M. Z. ALEXANIAN, 18. Rue d'Aix, MARSEILLE — Téléphone : 20-63-43

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 2 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 2 JUILLET 1966
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10650
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
42e ANNÉE — Nº 10.650

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՈՒՐՋ

Ապրիլ 30ին Երեւանի Սունդուկեան Թատրոնին մէջ հաւաքոյթ մըն էն ունեցեր վերջին քսան տարիներու ընթացքին աշխարհի յիսուն երկիրներէն հայրենիք վերադարձած Հայերու շուրջ հազար ներկայացուցիչներ, ինչպէս կը տեղեկանանք Ս. Հայաստան ամսագրի 5րդ թիւէն, զոր նոր ստացանք :

«Ս. Հայաստանի նոր քաղաքացիների հանրապետական ժողով»ին մասնակցեր են Լենինականէն, Կիրովականէն, Հրազդանէն, Աբովեանէն, Արարատեան ծաղկած գիւղերէն ու աւաններէն, ինչպէս նաեւ մայրաքաղաքի աշխատաւորութեան եւ մտաւորականութեան ներկայացուցիչներ :

Բեմին վրայ տեղ գրաւած են համայնավար կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարներն ու հայրենադարձ նշանաւոր արուեստագէտներ, գիտնականներ եւ գիւղատնտեսութեան առաջաւորներ :

Ճառ խօսած է Վ. Համազասպեան, «Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի» կոմիտէի նախագահը, որ ըսած է թէ անցած քառասուն տարիներու ընթացքին հայրենիքը գրկաբաց ընդուներ է աւելի քան երկու հարիւր հազար Հայեր, որոնք իրենց Հայաստանցի եղբայրներուն հետ լծուած են երկրի կառուցման աշխատանքներուն :

Համազասպեան յիշած է քսան տարի առաջուան զանգուածային ներգաղթը, երբ հարիւր հազար Հայեր Հայաստան գացին զանազան երկիրներէ, մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքէն եւ Ֆրանսայէն :

Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին մեր հայրենիքը պէտք ունէր աշխատող բազուկներու, լեցնելու համար բացը, որ գոյացած էր «հայրենական պատերազմ»ի հետեւանքով : Հարիւր հազար կորիճ երիտասարդներ կարմիր բանակի շարքերուն մէջ զոհ գացեր էին Կերչի առջեւ եւ գերմանական այլ ճակատներու վրայ :

1945ի աշնան Մոսկուայի կառավարութիւնը որոշած էր Հայերու ներգաղթ կազմակերպել : Այդ առթիւ կարմիր մունետիկներ՝ հրապուրելու համար հայրենասէր հայրենակիցները՝ շատ փայլուն գոյներով ներկայացուցեր էին Հայաստանի վիճակը :

Քաղաքական քարոզչութիւնն ալ զուգահեռ կ'ընթանար այդ օրերուն՝ Հայաստանի սահմաններու մօտալուտ ընդարձակման հեռանկարներով : «Ժողովուրդներու առաջնորդ»ը իբրեւ թէ խոստացեր էր բռնագրաւեալ հայկական հողերը միացնել Խորհրդային Հայաստանին :

Ներգաղթը տնտեսական նպատակներով եւ հապճեպ կազմակերպուած՝ մեծ դժգոհութեանց տեղի տուաւ այն ատեն :

Հիմա նոր է, որ քանի մը տարիէ ի վեր, Երեւանի վարիչները կը խոստովանին թէ սխալ գործեր են այն ատեն : Առանց նախապէս բնակարան եւ գործ ապահովելու՝ հարիւր հազար հոգի տարեր են Հայաստան : Ալ չենք խօսիր հաւատքննութեան, Դաշնակցութենէ հրաժարումի եւ այլ ստորնացուցիչ պայմաններու մասին, որոնք մեծապէս արատաւորեցին ներգաղթի պատասխանատու վարիչները :

1948էն սկսեալ ներգաղթը կորսնցուց իր թափը, մինչ կը սպասուէր, որ կազմակերպուած ձեւով պիտի շարունակուէր անիկա : Չէ՞ որ երկրորդ աշխարհամարտի բացած վէրքերը կը սպիանային հետզհետէ եւ հնարաւորութիւններ կը ստեղծուէին տուն եւ ապրուստի միջոցներ հայթայթելու հայրենադարձներուն :

Դժբախտաբար ակնկալութիւնները չիրականացան : Ու զանազան երկիրներու մէջ ապրող մեր հայրենակիցները նոր բոյն ու տնտեսութիւն ստեղծելու եւ կեանքի լաւագոյն պայմաններ ապահովելու հեռանկարներով իրենց աչքերը ուղղեցին դէպի հեռաւոր, օտար երկիրներ — Ամերիկա, Քանատա, Աւստրալիա :

Սունդուկեան Թատրոնի հաւաքոյթին մէջ Համազասպեան յայտնած է թէ վերջին չորս տարիներու ընթացքին Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի երկիրներէն հայրենիք վերադարձան շուրջ եօթը հազար Հայեր միայն : «Հայրենադարձութիւնը, ըսեր է, նոր ուժով շարունակուելու է նաեւ առաջիկայ տարիներին» :

Եօթը հազար հոգի չորս տարուան մէջ : Տարեկան ո՛չ իսկ երկու հազար հոգի :

Իսկ թէ նոյն շրջանին քանի՞ հոգի արտագաղթած է Հայաստանէն, այդ մասին բան մը չէ ըսած Մշակութային Կապի նախագահը :

Արտագաղթ՝ դէպի Խորհրդային Միութեան միւս երկիրները : Ու նաեւ վերադարձ դէպի այն երկիրները, ուսկից քսան տարի առաջ Հայաստան ներգաղթած էին :

Լուրջ խորհրդածութեան նիւթ է ներգաղթի հարցը, որ սերտ կապի ունի Հայ Դատի հետապնդման հետ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ"

ՀԵՌԱՑԱՅՆ՝ ԿՐԵՄԼԻՆԷՆ ԷԼԻԶԷ

Մոսկուայի յայտարարութիւնը զոր ստորագրեցին տը Կոլ եւ Պոդգորնի կը նուիրագործէ Ֆրանսայի եւ Խորհ. Միութեան կամքը իրենց ճիգերը կեդրոնացնելու խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար :

Յայտարարութիւնը երկար է եւ իր բովանդակութեամբ գոհացում կը պատճառէ Արեւմտեան Պետութեանց ի չարս որոնց Գերմանիա, որոնք սուր չափով մտահոգ էին :

Եւրոպայի մասին, յայտարարութիւնը կը շեշտէ .— « Երկու կառավարութիւնները համաձայն են խորհելու թէ Եւրոպայի հարցերը պէտք է նախ նկատի առնուին եւրոպական շրջագծի մը մէջ : Կը մտածեն թէ ցամաքամասի Պետութիւնները իրենց ճիգերը պէտք է նուիրեն ըստեղծելու այն պայմանները որոնք անհրաժեշտ են համաձայնագրեր կնքելու եւ մանաւանդ հաստատելու խաղաղ մթնոլորտ մը բոլոր երկիրներու միջեւ Արեւելք եւ արեւմուտք : Նման մթնոլորտ մը, արդարեւ, կը նպաստէ մերձեցման եւ ուրեմն նաեւ գոյութիւն ունեցող հարցերուն ուսումնասիրութեան եւ կարգադրութեան » :

Վիէթնամի մասին երկու կառավարութիւնները կը շարունակեն մտածել թէ կացութեան միակ լուծումը կարգադրութիւն մըն է 1954 Ժընեւի համաձայնագրերու հիման վրայ, դուրս ձգելով որեւէ օտար միջամտութիւն Վիէթնամի մէջ :

Տնտեսական, մշակութային եւ գիտական մարզերու մէջ, Խորհ. Միութիւն եւ Ֆրանսա սերտ գործակցութիւն պիտի ստեղծեն : Մշտական խառն յանձնախումբ մը պիտի կազմեն, որ կանոնաւոր կերպով պիտի քննէ գործնական հարցերը որոնք կը ծագին առեւտրական, տնտեսական եւ թեքնիք – գիտական համաձայնագրերու գործադրութեամբ :

Որոշուած է նաեւ հիւպատոսական պայմանագրութիւն մը ստորագրել եւ ի մօտոյ բանակցութիւններ սկսիլ այդ առընչութեամբ :

Փոխադարձ վստահութիւնը ամրապնդելու համար, երկու կառավարութիւնները որոշած են շարունակել խորհրդակցութիւնները կանոնաւոր կերպով : Զօր. տը Կոլ պաշտօնական այցելութեան հրաւիրած է խորհրդային ղեկավարները՝ Բրեժնեւ, Կոսիգին եւ Պոդգորնի :

Մոսկուայի հեռատեսիլէն, նախագահ տը Կոլ ողջունած է Ռուսաստանի փառաւոր անցեալը : Շեշտած է .— «Մեր երկու ժողովուրդները շատ բան ունին ընելիք միասին : Պէտք է բազմապատկել մեր փոխանակութիւնները : Պէտք է որ մեր նախկին ցամաքամասը վերստանայ այն գլխաւոր դերը որ իրն է աշխարհի հաւասարակշռութեան, յառաջդիմութեան եւ խաղաղութեան համար » :

Տը Կոլ ճառ մը արտասանած է նաեւ Կրեմլինի ընդունելութեան ընթացքին, որով կը փակուէր իր այցելութիւնը :

Նախագահ տը Կոլ եւ իր շքախումբը Փարիզ հասան Ուրբաթ օր : Այցելութիւնը տեւած է 12 օր : Ամէնէն երկարն է զոր նախագահ տը Կոլ կատարած է օտար երկրի մը մէջ : Փարիզէն Փարիզ քսան հազար քիլոմեթր ըրած է որուն 14 հազար խորհրդային սահմաններէն ներս : Երեսունեւմէկ ժամ անցուցած է օդանաւի մէջ : Խորհրդային եւ Ֆրանսական պատուիրակութեանց խօսակցութիւնները տեւած են 9 ժամ : Ասկէ զատ, տը Կոլ 15 ժամ գլուխ – գլխի անցուցած է Կոսիգինի հետ եւ երկու ժամ Բոյկանուրի մէջ՝ Բրեժնեւի եւ Պոդգորնիի :

Հինգ միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ տեսած են նախագահ տը Կոլը, 23 անգամ կեցած է ձեռքեր սեղմելու համար : Քսան ճառ արտասանած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ պետական հարուած մը ձախողած է եւ Պաղտատի մէջ շփոթ կացութիւն մը կը տիրէ : Հանրապետութեան նախագահին յայտարարութիւնը կը շեշտէ թէ «Ատելի արկածախնդիրներու խումբի պետական հարուածը ձախողած է » : Կը ճշդուի թէ «ոճրագործ Ապտէլ Ռազաք եւ իր խմբակին բոլոր անդամները ձերբակալուած են եւ արժանի պատիժը պիտի ստանան » : Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Ռազաք արդէն իսկ գնդակահարուած է : Նկատուած էր նաւթական : Իրաքի տարածութիւնն է 440 հազար քառակուսի քիլոմեթր, եօթը միլիոն բնակիչ ունի եւ քիւրտ զգալի փոքրամասնութիւն մը երկրին հիւսիսը : Երկրին գլխաւոր հարստութիւնը քարիւղն է (աշխարհի եօթներորդ արտադրութիւնը՝ 61 միլիոն թոն) :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ դաշնակցային կառավարութիւնը յուշագիր մը յանձնեց Պոնի ֆրանսական դեսպանին Գերմանիոյ ֆրանսական զօրքին վերաբերեալ :

ԱՂԹԱՄԱՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹՈՒՐԻԶՄԻՆ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ

Ի՞նչ կը գրէ Հիւրիէթ .—

Որոշուեցաւ զբօսաշրջային կայանի մը վերածել Աղթամար կղզին, որ կը գտնուի Վանայ ծովուն վրայ, եւ բարեզարդել նաեւ 1061 տարուան հնութիւն ունեցող իր պատմական եկեղեցին : Հայկական յատկանշական եկեղեցի մըն է իր կառոյցով, եւ Աղթամարի տաճարը նմանը չունի աշխարհի մէջ : Եկեղեցին շինուած է 905ին, Վասպուրականի Թագաւոր Գագիկ Արծրունիի կողմէ, Մալազկերտէ բերուած մասնաւոր քարերով : Տաճարը կառուցուած է խաչի մը ձեւով եւ չորս կողմը քանդակներ կան, Քրիստոսի ծնունդէն առաջուան առասպելները յիշեցնող : եկեղեցիին վերնայարկն ալ զարդարուած է անասուններու եւ խաղողի որմանկարներով : Եկեղեցին շինուած է Ժ. դարուն, եւ իր կողքին գտնուող պալատը եւ պարիսպները քանդուած են, Վանայ ծովու ջուրերուն մակընթացութեան հետեւանքով :

ՀՐՈՍԱԿՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

Աղթամարի եկեղեցին ամէնէն նուիրական ուխտավայրերէն մէկն է Հայոց համար, որ այժմ ցրուած են աշխարհի չորս կողմերը : Հայերու հետ մղուած կռիւներու ընթացքին, Հայ հրոսակները այդտեղ բոյն դրած եւ բանակատեղի ըրած էին : Երբ Հայերը պարտուեցան եւ աքսորուեցան Վանէն, ալ ոչ մէկ Հայու արտօնուեցաւ որ Աղթամար այցելէ : Պատերազմէն ետք, Գաւաշի եւ շրջակայքի բոլոր եկեղեցիները այրեցան, բայց կարելի չեղաւ Աղթամարի եկեղեցին այրել, որովհետեւ ծովային փոխադրական միջոց չկար : Կղզիին դէմ թնդանօթի կրակ բացուեցաւ, վանական վարժարանը քանդուեցաւ եւ եկեղեցիին կոնաձեւ գմբէթին ծայրը թռաւ :

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐԸ ԻՆՉԵ՛Ր Կ'ԸՆԵՆ

Ամրան ամիսներուն, Աղթամար այցելող զբօսաշրջիկները եկեղեցիին արտաքին պատերը զարդարող արձանիկները մեծ մասամբ քակած եւ գողցած են : Անհետացած են նաեւ այն գունաւոր քարերը, որոնք կը զարդարէին բարձր քանդակներուն բերնի եւ աչքի մասերը : Պատճառն այն է որ կղզիին մէջ պահապան չկայ :

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԳԻՐՔԸ

Եկեղեցիի մաքրութեան ընթացքին, պատուհանի մը մէջ գտնուեցաւ կրօնական գիրք մը, որ գրուած է վիթի մորթի վրայ եւ առնուազն հազար տարուան հնութիւն ունի : Այս գիրքը գտնուեցաւ այն պահուն, ուր ծովային թռչուններու թողած աղտոտութիւնները կը մաքրուէին պատուհանին մէջ : Մուսթաֆա Ձիֆթճի անուն գործաւոր մը երեւան հանեց այս գիրքը, եւ զայն յանձնեց Գաւաշի նախկին Գայմագամ Եաշար Ճանդօշաքի : Գայմագամը միասին տարաւ այս նուիրական գիրքը եւ մինչեւ այսօր զայն չէ վերադարձուցած պատկան իշխանութեան : Գաւաշի քաղաքապետութիւնը դատ պիտի բանայ նախկին Գայմագամին դէմ, գիրքը ետ առնելու համար :

Ա՛Խ ԹԱՄԱՐ , ԱԽ ԹԱՄԱՐ

Այս առթիւ առասպել մը պէտք է յիշել : Կը պատմուի թէ վայելուչ հովիւ մը սիրահարած էր Աղթամար ապրող վանականի մը գեղեցիկ աղջկան, Թամարի : Սիրահար հովիւը ամէն գիշեր լողալով կուգար իր սիրականը տեսնելու, Թամար ալ ձեռնաջահով մը կուգար ժամադրութեան տեղը : Օրեր անցան այսպէս, եւ աղջկան հայրը խնդիրը իմացաւ, աղջիկը սենեակ մը բանտարկեց եւ գիշեր մը մակոյկ մը նստելով, շատ հեռուները տարաւ անոր ձեռնաջահը : Հովիւը սկսաւ լողալ ձեռնաջահին ուղղութեամբ, բայց ոչ իր սիրականը, ոչ ալ ջահը կրցաւ գտնել, Վանայ ծովուն ջուրերուն մէջ կորաւ «Ա՛խ Թամար,, ա՛խ Թամար» ձայնելով : Այդ օրէն ի վեր կղզիին անունը Աղթամար եղած է :

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Գ.

Շարունակենք Տիգրանակերտի նահանգին հայ բնակչութեան վիճակագրական պատկերը :

Նիսիպին գազա .—

Հայ լուսաւորչական	3,000
Հայ կաթոլիկ	1,000
Հայ բողոքական	1,000
Գումար	5,000

Նիսիպին քաղաք .—

Հայ լուսաւորչական	2,000
Հայ կաթոլիկ	500
Հայ բողոքական	500
Գումար	3,000

Ճզիրէ գազա .—

Հայ լուսաւորչական	2,500
Հայ կաթոլիկ	1,250
Հայ բողոքական	1,000
Գումար	4,750

Միտիաթ գազա .—

Հայ լուսաւորչական	2,276
Հայ կաթոլիկ	2,250
Հայ բողոքական	5,000
Գումար	9,526

Քաղաք .—

Հայ լուսաւորչական	500

Ավինէն (Սավուր գազա) .—

Հայ լուսաւորչական	500
Հայ կաթոլիկ	2,000
Հայ բողոքական	300
Գումար	2,800

Սավուր քաղաք .—

Հայ լուսաւորչական	500
Հայ կաթոլիկ	1,000
Գումար	1,500

Ըստ Վիթալ Քինէի՝ 1890ին երեք սանճագի մէջ 79·034 Հայեր կային, (Տիգրանակերտ՝ 32,274, Արղնի՝ 18,150 եւ Մարտին՝ 28,606) : 25 տարուան աճումով, 150,000ը մօտաւորապոյն թիւն է Տիգրանակերտ նահանգին :

Նահանգին մէջ Հայերն ունէին հինգ վանք եւ 105 եկեղեցի :

Տիգրանակերտի ցեղասպան վալի Տօքթ· Րէշիտ որ 1915 Մարտ 1ին Մուսուլէն փոխադրուած էր Տիգրանակերտ, իր Սեպտեմբեր 15 թիւ ծածկագիր հեռագրով, իմացուցած էր ներքին նախարարութեան թէ «120,000 Հայեր տարագրած է Տիգրանակերտի նահանգէն» եւ այդ հեռագրին բնագիրը պատերազմական ատեանի Թղթածրարներուն մէջ կը գտնուի, դատական արձանագրութեանց մաս կազմած : Հակառակ ատոր, Տիգրանակերտի կառավարութիւնը իր տոմարներուն մէջ արձանագրուած ցոյց կուտայ հետեւեալ թիւերը, որոնք կը հակաեն՝ 1915 Սեպտեմբեր 15 թուակիր ծածկագիր հեռագրին :

« Ըստ պետական տոմարներու, տարագրուած են» .—

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՃԱԳ

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ

Տիարպէքիր կեդր· գազայէն .—	9,710
Պչէրի գազա	2,946
Տիրէք գազա	327
Սիլվան գազա	6,235
Լճէ գազա	4,432
Հայ կաթոլիկներ	1,642
Գումար	25,292

ԱՐՂՆԻ ՍԱՆՃԱԳ

Արղնի կեդր· գազա	2,209
Բալու գազա	12,370
Չերմիկ գազա	3,055
Հայ կաթոլիկներ	520
Գումար	18,854

ՍԵՒԵՐԷԿԻ ՍԱՆՃԱԳ

Սեւերէկ կեդր· գազա	6,235
Վերանշեհիր գազա	4,200
Հայ կաթոլիկներ	196
Գումար	10,631

ՄԱՐՏԻՆ ՍԱՆՃԱԳ

Մարտին կեդր· գազա	4,663
Ճէզիրէ գազա	1,049
Ավնիէ (Սավուր գազա)	155
Միտիաթ	309
Նիսիպին	30
Գումար	6,225

Ըստ տոմարի (Սիճիլ), նահանգին տարագրուած Հայոց թիւը՝ 61,002 :

Վալի Րէշիտին հեռագրով՝ 120,000 : Այդ թիւին մէջը չեն զինուորագրուած Հայերը, եւ բանտարկուած Հայերը : Տիգրանակերտ նահանգի Հայութեան թիւըն էր միշտ Թուրքերու յիշածին կըրկինը, ինչպէս Գրիգոր Զոհրապ եւս կը գրէ իր ֆրանսերէն երկին մէջ (էջ 10) :

1878ին Օսմ· «Սալնամէն» (Պետական Տարեգիրք) Տիգրանակերտի նահանգի Հայոց թիւը կը յիշատակէ՝ 180,000 : Իսկ 1882ին՝ Պատրիարքարանի ցուցակով 150 հազար է այդ թիւը :

Վիթալ Քինէ Ֆրանսացին կրկնելով՝ Թրքական աղբիւրէ իր թիւերը, կը գրէ՝ 79,120 : Իսկ 1913ին՝ պատրիարքարանը՝ 105 հազար :

Օրմանեանի թերի վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ 96 հազար Տիգրանակերտի նահանգին համար, առանց հաշուելու նոյնիսկ Սեւերէկի սանճագը, ուր կային 10,637 Հայեր : Օրմանեան տուած էր միայն Տիգրանակերտի, Արղնիի, Ջերմիկի եւ Բալուի հայ բնակչութեան պակասաւոր թիւերը :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎԵՑ ՎԱՆՔԵՐԸ ԵՒ 105 ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

105 եկեղեցիներէն մենք կրցանք ճշդել միայն հետեւեալները : Մարտինի եւ Սեւերէկի շրջանէն մանրամասնութիւն չկըրցանք ճշդել : Վանքերէն ճշդեցինք միայն Մակարայեցիէը եւ Ս· Թովմասը եւ Բալուի երկու վանքերը :

Տիգրանակերտ քաղաք .— Սուրբ Կիրակոս եւ Ս· Սարգիս :

Հայնի – Ս· Աստուածածին, Գարապաշ – Ս· Սիմէոն, Լըճէ – Ս· Աստուածածին, Ցորամ ճշդուած չէ, Ղարպ ճըշդուած չէ, Ալի Փունար – Ս· Աստուածածին, Քեապի – Ս· Քրիստափոր, Հայնէ – գիկ – Ս· Եղիա, Շամ – Ս· Յովհան, Մուֆարգին – Ս· Սարգիս, Հազըր – Ս· Աստուածածին :

Անունները տակաւին չճշդուած՝ 13 եկեղեցի :

Տիգրանակերտ Սանճագին մէջ կային 25 եկեղեցիներ :

ԱՐՂՆԻԻ 12 ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՎԱՆՔԵՐԸ

Արղնի՝ Ս· Սարգիս եկեղեցի, վանք՝ Բարձրահայեաց Ս· Աստուածածին, Արղնի Մատէն – Ս· Աստուածածին, Բարամըը – Ս ·Աստուածածին, Ակիլ – Ս· Նշան, Փիրան – Ս· Աստուածածին, Հրիտան – Ս· Աստուածածին, Ջերմիկ – Ս· Արեւմնեհ, Ատիշ – Ս· Կարապետ, Զըն – գուշ – Ս· Կարապետ եւ վանք մը, Սիրահայեաց – Ս· Աստուածածին :

Այս շրջանէն չեն ճշդուած երեք եկեղեցիներու անունները :

ԲԱԼՈՒԻ ԵՐԿՈՒ ՎԱՆՔԵՐՆ ՈՒ 41 ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

Բալուն ունի երկու վանք՝ Քաղըրահայեաց Ս· Աստուածածին վանքը, իսկ Հաւաւ աւանը՝ Ս· Խաչ վանքը :

Բալու եւ շրջակայ գիւղերու եկեղեցիները, այբուբենական կարգով .—

Ալբանք – Ս· Աստուածածին, Արթըխան – Ս· Մինաս, Ավլավու – Ս· Կարապետ, Բալու քաղաք – Ս· Լուսաւորիչ, Ս· Աստուածածին, Ս· Կիրակոս, Ս· Սահակ :

Գամըշլի – Ս· Գէորգ, Գարա Կէտիկ – Ս· Աստուածածին, Գարա Զայք – Ս· Աստուածածին, Գումպէթ – Ս· Աստուածածին, Դուեթի Մեզրէ – Ս· Կիրակոս, Եարըմճա–Ս· Սարգիս, Թէփէ – Ս· Մինաս, Թըրխէ – Ս· Սարգիս, Թիլ – Ս· Կարապետ, Իսապէկ – Ս· Գէորգ, Խօշմաթ – Ս ·Աստուածածին, Կիւլիշկէր – Ս· Խաչ, Հաւաւ – Ս· Կարապետ եւ Ս· Աստուածածին, Հալալ Գոմ – Ս· Սարգիս, Ջէթ – Ս· Թորոս, Մըջում Մէզրէ– Ս· Գէորգ, Նաճորան – Ս· Մինաս, Նըրխի – Ս· Աստուածածին, Նոր Գիւղ – Ս· Կարապետ, Նոր Մէզրէ – Ս· Յակոբ, Նպշի – Ս· Կարապետ, Շնազ – Ս· Յակոբ, Ուզուն Մեզրէ – Ս· Սարգիս, Ուզուն Օվա – Ս· Աստուածածին, Զայիր Մէզրէ – Ս· Խաչ, Պաղին – Ս· Սարգիս, Պաշարաթ – Ս– Աստուածածին, Սաքրաթ – Ս· Թորոս, Սղամ – Ս· Խաչ, Սըրին – Ս· Աստուածածին, Տէվէճի – Ս· Պօղոս, Քեանկըրլու – Ս· Աստուածածին, Օխու – Ս· Կարապետ :

Երեք եկեղեցիներու անունները ճշդուած չեն :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ՔԻԵՒ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՅՐԸ

Ի՞նչ կը մտածեն Քիեւի բնակիչները երբ զմայլանքով կը դիտեն Տնիեփրը, որ կը փռուի իրենց քաղաքին առջեւ կամ երբ կը չափչփեն քաղաքին ամէնէն մեծ պողոտան՝ Կրեխչաթիքը : Այս վայրին մէջ, մօտաւորապէս հազար տարի առաջ, իշխան Վլատիմիր, զինարբուքներու կեանքէ մը ետք, որոշեց ամբողջական ձեւով քրիստոնէացնել իր ժողովուրդը : Քաղաքին ամէն խաւի բնակիչները հարկադրուեցան Տնիեփրի մէջ մկրտուիլ : Ճիշդ այս իրադարձութիւնն է, որ կը յիշատակէ այսօր Կրեխչաթիքը՝ «մկրտութեան պողոտան» :

Քիեւը՝ ռուսական քաղաքներուն մայրը, նախասահմանուած էր կայսրութիւն մը ունենալու : Սակայն, Լեհաստանէն աւելի, անոր սահմանակից Ուկրայնիան կը տառապէր բնական սահմաններու չգոյութենէն : Ոսկեդարը տեւեց լուրջ երեք դար : Երբ 1240ին Մոնղոլները տիրացան քաղաքին, ան արդէն անկումի շրջան մը կը բոլորէր : Ուկրայնիան Մոնղոլներէն անցաւ Լեհերուն եւ այս վերջիններէն Ռուսերուն ձեռքը, առանց երբեք յաջողելու ապահովել իր անկախութիւնը, նոյնիսկ իր ներքին ինքնավարութիւնը երկար ժամանակաշրջանի մը համար : Երբ Բոլշեւիկները իշխանութիւնը ձեռք առին Փեթրոկրատի մէջ, Ուկրայնիա կարծեց, թէ ժամանակը եկած է հաստատելու իր ազգային գերիշխանութիւնը : Չէ՞ որ նոր վարչակարգը կ'ընդունէր անջատումի իրաւունքը : Ուկրայնիոյ կառավարութիւնը իր իրաւունքներու սահմանին մէջ նկատելով համաձայնագիր մը կնքեց Գերմանիոյ հետ : Սակայն, Ռիկայի 1921 Մարտ 18ի դաշնագիրը, որ կնքուեցաւ երկար ամիսներու պատերազմներէ եւ խռովութիւններէ ետք, հաստատեց այս հանրապետութեան ենթարկումը խորհրդային իրաւակարգին : Երկու տարի ետք կազմուեցաւ Խորհ. Միութիւնը եւ, Ուկրայնիա, բնականաբար, մաս կազմեց անոր :

Ազգային տրամադրութիւնները այնուամենայնիւ չմարեցան : Արդարեւ, նոյնիսկ նշմարելի եղան երկրին համայնավար ղեկավարներուն մօտ : Սքրիփնիք, Խորհրդային Միութեան ներքին նախարարը, պետութեան թշնամի նկատուեցաւ, երբ իր երկրին համար ներքին ինքնավարութիւն պահանջեց : Անձնասպան եղաւ 1933ին : Ուկրայնիոյ վարչապետը, իր կարգին, անձնասպան եղաւ 1937ին եւ անոր յաջորդը ձերբակալուեցաւ՝ երկու շաբաթ իշխանութիւնը վարելէ ետք : Ապա Կոսիոր, որ Մոսկուայի կողմէ պաշտօն ունէր պայքարելու անջատողական շարժումին դէմ, իր կարգին խոշտանգուեցաւ : Արդէն Ուկրայնիոյ քաղաքական բիւրոյին 13 անդամները, որոնք պաշտօնի կոչուած էին 1937ին, անյայտացած էին յաջորդ տարին իսկ : Մաքրագործումները շարունակուեցան մինչեւ Սթալինի մահը : Պատերազմէն ետք հարկ էր կարգ կանոնը վերահաստատել երկրին մէջ, ուր ազգայնական մաքիները չատ աշխոյժ էին : Ճիշդ է որ 1953 Յունիսին վերջ տուին փրոֆոնսիւլ Մելնիքովի իշ-

ՕՁԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

———o———

(Բ· եւ վերջին մաս)

Գիւղացին պատասխանեց .— «Այսպէս, այսպէ՛ս, այսպէ՛ս, ա՛խ, ճար մը, օգնէ ինծի » :

Օձը յայտարարեց .— « Գնա ըսէ թագաւորին թէ մերկ սուրը կը նշանակէ պատերազմ· այժմ թշնամիները դաւեր կը սարքեն ներսէն եւ դուրսէն, պէտք է ճակատամարտի պատրաստուի եւ յարձակի» :

Գիւղացին շնորհակալութիւն յայտնեց օձին եւ ճամբան շարունակեց : Ներկայացաւ թագաւորին եւ ըսաւ ինչ որ իրեն բացատրած եւ պատուիրած էր օձը :

Թագաւորը չատ գոհ մնաց, սկսաւ պատերազմի պատրաստուիլ, եւ մեծ պարգեւներ ընծայեց : Այս անգամ գիւղացին վերադարձաւ այն արահետէն ուր կը սպասէր օձը :

Օձը ըսաւ· — « Բարի եկար, տուր պարգեւներուն կէսը, ինչպէս խոստացած էիր » :

Գիւղացին պատասխանեց· — «Ի՞նչ, կէսը քեզի՞ տամ· գնա՛ բանդ· առ քեզի սեւ քար մը եւ հրակէզ մոխիր » :

Յետոյ քաշեց սուրը եւ օձին ետեւէն ինկաւ : Օձը ծակ մը քաշուեցաւ, բայց գիւղացին հետապնդեց եւ սուրով կտրեց պոչը :

Ժամանակ մը վերջը, Թագաւորը նորէն երազ մը տեսաւ : Այս անգամ մորթուած ոչխար մը կախուած էր առաստաղէն ·

Թագաւորը անմիջապէս մարդ ղրկեց եւ կանչեց գիւղացին : Գիւղացին չատ կը վախնար այս անգամ, եւ ինքն իրեն ըսաւ.— «Ի՞նչպէս կրնամ ներկայանալ Թագաւորին» : Առաջ օձը կը սորվեցնէր իրեն· բայց հիմա չէր կրնար օգնել, քանի որ անոր բարութեան փոխարէն վիրաւորած էր զայն իր սուրով :

Բայց եւ այնպէս դարձեալ բռնեց նոյն ճամբան : Երբ հասաւ այն տեղը ուր կը գտնուէր օձը, աղաղակեց .

— Ա՜յ, օձ, հոս եկուր վայրկեան մը, բան մը պիտի խնդրեմ քեզմէ » :

Օձը եկաւ : Մարդը պատմեց իր հոգը : Օձը ըսաւ· — « Եթէ ինծի տաս կէսը թագաւորին նուէրներուն, կ'ըսեմ գաղտնիքը » :

Գիւղացին խոստացաւ եւ երդում ըրաւ : Օձը ըսաւ .— «Այդ երազը կը նշանակէ թէ այժմ ամէն տեղ կը տիրէ խաղաղութիւն, եւ մարդիկ հանդարտ, հեզ ոչխարներ կը դառնան » :

Գիւղացին շնորհակալութիւն յայտնեց եւ շարունակեց ճամբան :

Երբ ներկայացաւ թագաւորին, նոյնութեամբ պատմեց ինչ որ ըսած էր օձը : Թագաւորը խորապէս գոհ մնալով, աւելի մեծ նուէրներ պարգեւեց :

Գիւղացին վերադարձաւ այն ճամբէն ուր կը սպասէր օձը : Մօտեցաւ օձին, բաժնեց ինչ որ ստացած էր թագաւորէն եւ ըսաւ .— «Դուն համբերատար եղար ինծի հանդէպ, եւ ես հիմա նոյնութեամբ քեզի պիտի տամ ինչ որ թագաւորը նախապէս տուած էր ինծի» : Յետոյ խոնարհաբար ներողութիւն խնդրեց իր նախկին մեղքերուն համար :

Օձը ըսաւ.— « Հոգ մի ըներ, մի նեղուիր· անշուշտ մեղքը քուկդ չէր : Առաջին անգամ, երբ ամէնքն ալ կատարեալ խաբեբաներ էին, երբ կեղծիքն ու դաւաճանութիւնը կը տիրէին երկրին մէջ, դուն ալ խաբեբայ մըն էիր, որովհետեւ, հակառակ խոստումիդ, տուն դարձար ուրիշ ճամբէ մը : Երկրորդ անգամ, երբ ամէն կողմ պատերազմ էր, կռիւ եւ սպանութիւն, դուն ալ կռուեցար ինծի հետ, եւ կտրեցիր պոչս : Բայց հիմա երբ խաղաղութիւնը եւ սէրը վերահաստատուած են, դուն պարգեւները կը բերես եւ կը բաժնես ինծի հետ : Գնա՛, եղբայր, Տէր ընդ քեզ : Ես աչք չունիմ քու հարստութեանդ » :

Եւ օձը ելաւ գնաց կծկուելով իր ծակին մէջ :

Թարգ· Շ· Մ·

———o———

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ

ՎԷՆՍԷՆ. — Հայկազն Ղազարեանի «Թուրք ցեղասպանները եղեռնը Սեւ Թուրքի նահանգին մէջ» յօդուածաշարքին մէջ, թերեւս յիշողութենէն վրիպած է՝ յիշատակելու համար Կասմա գիւղին ուխտատեղիները եւս :

Առաջին. — Գիւղին մէջ՝ Խաչ, Ս. Սարգիս եւ Ս. Յակոբ, որուն Թուրքերը «Խոբօղրան» անունը կուտային, որովհետեւ աւանդական սովորութիւն էր ամէն տուն աքաղաղ մը մատաղ ընել սրտաբաշ խաչքարին վրայ, զենումն ալ ձեռամբ Դալարեան Բարսեղ աղբարին, որ փոխան վարձատրութեան՝ աքաղաղներուն գլուխները կ՚առնէր :

Արեւելք. — Բլուրին վրայ Ս. Փրկիչ, Դէպի վար դաշտին մէջ՝ Ս. Համբարձում :

Հարաւ. — Ս. Եղիա, համանուն լերան գագաթը, ուրկէ կը տեսնուի Բենկան : 1895ի կոտորածին հրկիզուած էր եկեղեցին, իսկ Մեծարենց տունը, որպէս զօրանոց, անվնաս մնացած էր, ինչպէս եւ Ս. Աստուածածին եւ Քառասուն Մանկունք մատուռները՝ մինչեւ 1915, Եփրատին եզերքը :

Իսկ Ս. Եղիա լերան ստորոտը Հովիւեանի այգիին մէջ Ս. Յարութիւն եւ Սարաֆեանի պարտէզին մէջ ալ երկրորդ՝ Ս. Յարութիւն մատուռները, նաեւ մշտական «պահապան անվնաս ուխտին օճը ...» եւ դիմացի Թրքական գերեզմանին մօտ, դաշտին մէջ Ս. Թորոս : Եւ կէս ժամ հեռաւորութեամբ՝ Ս. Կարապետ, ուր ամէն Կարմիր Կիրակիին՝ եզ մը մատաղ կ՚ըլլար : Զիմառայէն, Բենկայէն ալ ուխտաւորներ կուգային : Պատարագէն ետք՝ Անդաստան, Ջրօրհնէք եւ մատաղօրհնութիւն, կերուխում ու գեղջկական պարեր, դաշտային խաղեր եւ նշանառութիւն :

Հիւսիս. — Ս. Գէորգ, աւելի հեռու սեւ լերան գագաթին վրայ Ս. Հրեշտակարապետ, բլուրին վրայ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ :

Դէպի Բագրատուն, աղաւաղուած պարտուն գետակին մօտ Ս. Գր. Լուսաւորիչ Գիւտ Նշխարաց օրին՝ պատահարար եզ մը մատաղ կ՚ըլլար և բացօթեայ պատարագ, Ս. Խնդրակատար եկեղեցւոյ փլատակներուն վրայ : Հիմնայատակ Պաղջէնիկ Բագրատունիի գիւղը, ուր հոգեհանգիստ կը կատարուէր գիւղը մնացած գերեզմանաքարերուն վրայ :

Գետակին միւս կողմը մնացորդացէն մաս մը դաւանափոխներ «Հինօրեայ» Գըլըպաշ գիւղը հիմնած, որուն բնակիչները մինչեւ 1915 երբեմն մեր գիւղին եկեղեցին կուգային, պատարագիչին չուրջառը կը համբուրէին, հիւանդաց բժշկութիւն, ամուլներն ալ զաւակ խնդրելու :

Եղեռնէն քանի մը տարի առաջ, գիւղին եկեղեցիին տանիքին կղմինտր պատրաստելու համար, մոլեռանդ Թուրքեր, նոյն հաւատքով, իրենց ջորիներով հողմարէն մանուտր կարմիր հող կը կրէին, իսկ կիներն ալ, կուժերով ջուր կը բերէին ցեխին պատրաստութեան համար .. :

Վարդավառին առթիւ, տասնեակ մը ժամ հեռաւորութեամբ կար «Նարեկացի» մատուռը, աղաղուած Արակա Թուրք գիւղը, Տիվրիկէն, Բենկայէն, Զիմառայէն ուխտաւորներ մատաղ կ՚ընէին եւ առաւօտուն ալ Ակնցի քահանայ մը իր դպիրներուն մասնակցութեամբ պատարագ : Ցետոյ կերուխում եւ խրախճանք :

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՏԸՄԵԱՆ

խանութեան, որ ռուսացման ծրագիրը գործադրած էր ծայրայեղ փութկոտութեամբ : Սակայն, բոլորովին կարգադրուած չէ եւ Մոսկուայի մամուլը դեռ կը խօսի այս Հանրապետութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ազգայնական տրամադրութիւններու մասին :

Սահմանադրութիւնը կ՚երաշխաւորէ Ուկրայնիոյ, ինչպէս նաեւ միւս հանրապետութիւններուն ներքին ինքնավարութիւնը եւ աւելին : Այն շէնքին մէջ, ուր յիսուն տարի առաջ հաստատուած էր Քիեւի գերմանական հիւպատոսարանը, այժմ գոյութիւն ունի արտաքին նախարարութիւն մը, որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը պահէ քանի մը արւմեակ երկիրներու հետ եւ իր ներկայացուցիչները կը ղրկէ ՄԱԿի մօտ : Այսուհանդերձ, այս Հանրապետութեան մէջ, ուր պաշտօնական լեզուն ուկրայներէնն է եւ, սակայն, ընդհանրապէս ռուսերէն կը խօսուի, մեծ արժէք չեն տար այս ներքին ինքնավարութեան :

Քիեւ պէտք է ինքզինք մխիթարէ, որ իր 1,300,000 բնակչութեամբ կը նկատուի Խորհ. Միութեան երրորդ մեծ քաղաքը եւ, միեւնոյն ատեն, մայրաքաղաքն է հանրապետութեան մը, որուն տարածութիւնն ու բնակչութիւնը կը հաւասարի Ֆրանսայի : Միաժամանակ կըրնայ հպարտ ըլլալ, որ Մոսկուա ղրկած է մեծ թիւով ղեկավարներ : Կիրիչենկօ, Կիրիլենկօ, Շելեսթ, Պոդգորնի, Բրեժնեւ եւ անշուշտ, Խրուշչեւ անցած են Ուկրայնիոյ իշխանութեան դպրոցէն, թէեւ բոլորն ալ ուկրայնացի չեն եղած :

Քաղաքը ունի տեսարժան վայրեր, Ս. Սոֆի մայր–տաճարը որ թանգարանի վերածուած է, Ս. Անդրէասի եկեղեցին զոր իշխանութիւնները ուզեցին փակել քանի մը տարի առաջ, Պեչերսկի վանքը, որ թանգարան է : Կայ նաեւ մարդաչափ մը որ դեռ երէկ կը կոչուէր Ն. Ս. Խրուշչեւ ... :

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՐՔԱԳԷՏ – ՊԱՏՄԱԲԱՆԻՆ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ մեռաւ Թրքագէտ–պատմաբան Ա. Սաֆրաստեան, որ ծնած էր Վան 1888ին : Նախնական ուսումը ստացած էր իր ծննդավայրին մէջ, ապա յաճախած էր Պոլսոյ համալսարանը, իսկ 1919ին՝ տեղափոխուած էր Թիֆլիս : 1955ին վերջնապէս կը հաստատուի Հայաստան, ուր 1958էն սկսեալ կ՚աշխատի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արեւելագիտութեան բաժնին մէջ : Հոս Ա. Սաֆրաստեան կը պատրաստէ «Թուրքական աղբիւրները Հայաստանի, Հայերի եւ Անդրկովկասի միւս ժողովուրդների մասին» ստուարածաւալ հաւաքածոն, որուն առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1961ին, իսկ վերջին՝ 4րդ հատորը իր մահէն քանի մը ամիս առաջ :

Պատմաբանը հրատարակած է նաեւ ուրիշ արժէքաւոր գործ մը՝ «Օսմանեան կայսրութեան օրէնսդրական ակտերը (Կանուննամէներ)» հաւաքածոն : Տարիներու ընթացքին աշխատած է երեւան հանել ժամանակակից Թուրք պատմագրութեան հակագիտական տեսութիւնները :

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Մխիթար Գօշի գրական ժառանգութիւնը միջնադարեան հայ մշակոյթի կարեւոր էջերէն մէկն է, քանի որ ցայտուն կը դարձնէ օրուան ընկերային, տնտեսական, քաղաքական, իրաւական եւ մշակութային կեանքը իր բազմազան արտայայտութիւններով : Հակառակ այն իրողութեան, որ աւելի քան 750 տարի կը բաժնէ մեզ մեծ իմաստասէրին մահուան թուականէն, այսուհանդերձ, անոր հանդէպ հետաքրքրութիւնը կը շարունակուի մեծ թափով : Դեռ վերջերս էր, որ Հայաստանի մէջ յիշատակուեցաւ «Առակներ»ու եւ «Դատաստանագիրք»ի հեղինակին մահուան 750ամեակը :

Այս օր–աւուր աճող հետաքրքրութեան արտայայտութիւններէն է Ա. Սուքիասեանի «Մխիթար Գօշը եւ Հայոց դատաստանագիրքը» խորագրով աշխատութիւնը, որ վերջերս լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ :

Հեղինակը Գօշին ապրած ժամանակաշրջանը եւ գործունէութիւնը սեղմ գիծերով նկարագրելէ ետք ցոյց կուտայ անոր գրաւած տեղը հայ եւ համաշխարհային իրաւագիտութեան պատմութեան մէջ իբրեւ իրաւաբան եւ օրէնսդիր, ինչպէս նաեւ «Հայոց դատաստանագիրք»ին գիտական եւ պատմական արժէքը :

×

Երուխանի քսանեւհինգ տարիներու գըրական վաստակը երկար ատեն մնաց ցրուած մամուլի էջերուն մէջ : Արդարեւ, գրագէտին եղերական մահէն աւելի քան երկու տասնամեակ ետք միայն՝ 1936ին Աղեքսանդրիոյ մէջ առանձին հատորով լոյս տեսաւ անոր «Հարազատ որդի» վիպակը, իսկ 1938ին՝ հեղինակին գլուխգործոցը՝ «Ամիրային աղջիկը» վէպը, Փարիզի մէջ : Աւելի ետք՝ 1942ին Նահատակ գրագէտներու բարեկամները (Փարիզ) լոյս ընծայեցին գրագէտին վիպակները՝ «Պատմուածքներ ժողովրդական կեանքէ» ընդհանուր խորագրով :

Հայաստանի մէջ միայն 1946ին է, որ լոյս կը տեսնեն հեղինակին 25 պատմուածքները, իսկ «Ամիրային աղջիկը» վէպը՝ 1949ին :

Այժմ հրապարակի վրայ է «Նովելներ» խորագրուած Երուխանի նոր հատորը, որ կը պարունակէ գրագէտին բազմաթիւ գործերը, հաւաքուած եւ ծանօթագրուած Ս. Յովհաննիսեանի կողմէ :

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱԶԳ. ԹԵՄԸ

Կիպրոսի ազգ. առաջնորդարանը հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Ազգ. Թեմական ժողովին պաշտօնավարութեան շրջանը թէեւ լրացած էր, բայց երկրին ներքին դժուարութեանց պատճառով Կիլիկիոյ կաթողիկոսը հրահանգուած է երկու տարի երկարաձգել պաշտօնավարութեան շրջանը, միաժամանակ կազմը լրացնել (երեք անդամ հեռացած էին երկրէն) :

Թեմական ժողովը, իր 4 Յունիս եւ 11 Յունիս նիստերուն մէջ, հետեւանք տըւաւ Վեհափառ Հայրապետին հրահանգին, հետեւեալ կերպով .—

Թեմական ժողովոյ կազմը լրացաւ երեք նոր անդամներով ,— Գառնիկ Յ. Գույումճեան, Կարապետ Ինճիրճեան եւ Յակոբ Մաթոսեան :

Կրօնական ժողովոյ անդամ ընտրուեցան Խորէն Աւագ քհնյ. Գուլլիկեան, Վազգէն քհնյ. Սանտրունի եւ Սահակ քհնյ. Անտէքեան :

Վարչական ժողովոյ անդամ ընտրուեցան Յակոբ Մաթոսեան, Միհրան Կէօչէրեան, Յակոբ Գույումճեան, Անանիա Մահտեսեան, Վարդգէս Սինանեան, Հըրանդ Մամիկոնեան եւ Վահան Մահտեսեան :

Վերոյիշեալ կարգադրութիւնները տեղեկացուած են պետական պատկան շրջանակներու եւ գրասենեակներու :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Սէրը ճանչցած եմ, առանց անոր փոթորիկները ճանչնալու : Ինծ կը մնայ հիմա յամրօրէն ճամբայ առնել դէպի ծերութիւն շատ սիրելի ընկերուհիի մը եւ տղաքներու հետ որ կը ծլին ... :

Զէր սիրեր անցեալին վերադառնալ, ինչ որ որոշ ապացոյց էր թէ դեռ իր առողջութեան եւ ուժին լիութեանը մէջ էր բայց, ահաւասիկ, այսօր այն մտածումը թէ կեանքին ամէնէն գեղեցիկ մասը ապրած է, զինքը յանկարծակի տրխրեցուց : Նայեցաւ սեւ եղեւիններու որ զինքը կը շրջապատէին : Անոնց ճիւղերը որ կը տատանէին հիւսիսէն եկած պաղ հովէն, կարծես ողբ կը կարդային . բընանկարը ինքն իսկ կ՚արթնցնէր մահուան գաղափարը :

Ամէն կեանք պիտի նուաղէր հիւսիսային երկար ձմեռուան մը ժամանակամիջոցին :

— Բայց այս անտառները պիտի վերածընին գոչեց Սավլինքի : Այս մերկացած ցարասենները փափուկ եւ թարմ տերեւներով պիտի ծածկուէին : Այս ամուլ հողին վրայ խիտ շատ խոտեր պիտի բուսնին, ծաղիկները պիտի օրօրուին Մայիսի մեղմ հովերէն : Գարունը պիտի գայ ամբողջ բնութեան համար . բացի ինծմէ ... :

Եւ յանկարծ բուռն փափաքը ունեցաւ Փեթրոկրատ վերադառնալու : Կեանքը հոն դէշ էր, վրդովված, ջիղերը կը գըրգէր, բայց կեանք էր ինչ որ ալ ըլլար, խռովուն եւ ուժեղ բան մը որ քեզ կ՚առնէ կը տանի այնքան շուտ որ չունչդ կը կտրի : Սարսռաց, արտասահմանի մէջ երկար աքսորի մը մտածումէն . ճոխ կեանք մը անցընել միջազգային մեծ պանդոկներու մէջ իրեն անկարելի թուեցաւ : Սիմէոնովին գուշակութիւնը միտքը եկաւ . իրաւունք ունէ՞ր, հարցուց ինքն իրեն : Ընտրելու օրը երբ հասնի, պիտի նախընտրե՞մ Ռուսիան նոյն իսկ Լենինի օրով :

ՄԵԾ ՑՆՑՈՒՄԸ

Հոկտեմբերի վերջին օրերուն, Սավլինքի, Փեթրոկրատ վերադարձին բաւական ուժգին հաճոյք մը զգաց քաղաքին տենդոտ զարկը զգալուն : Աչնան, կացութիւնը հետզհետէ կը վատթարանար : Միգապատ երկինքին մէջ լոյսը կը նուաղէր եւ յոյսը՝ մթագնած հոգիներուն մէջ : Մէկ կուսակցութիւն միայն կը ցուցընէր չարագող եռանդ մը, բոլշեւիկ կուսակցութիւնը : Իրենց թերթերուն չեշտը ծայրայեղ ամբարտաւանութիւն ունէր, հոն կը ծանուցուէր մօտաւոր պետական հարուած մը, մինչ կառավարութեան պետը Օ. – Ֆ. Կերենսկի կը շարունակէր բարձրահնչիւն խօսքեր արտասանել :

Օրերու ընթացքին ձիւնի եւ անձրեւի տեղատարափներ իրարու կը յաջորդէին եւ Սավլինքի մտածումներ կ՚ունենար փոփոխական օդին պէս եւ մութ՝ իրեն պէս : Իրիկուն մը, երբ դուրս կ՚ելլէր իր գրասենեակէն, պարտասած, ջիղերը կարկամած, անկարող հանդուրժելու իր տունին առանձնութեան, որոշեց երթալ ժամ մը անցընել Նաթալի Տուրով – Քարանի տունը, զոր չէր տեսած վերադարձէն ի վեր : Փէրսփէքթիվ Նեվսքիէն վար իջաւ : Մեծ ջահընկալները որոնց երկուքէն մէկը միայն վառուած էր, ամոյն լոյսով մը կը լուսաւորէին ամբոխը որ կը սահէր շարունակաբար մայթերէն : Եւրոպայի պանդոկին անկիւնը, պզտիկ տըղաք կը պոռային թերթ ծախելու : Մթնոլորտը դաժան եւ սուներամած էր : Հալող ձիւնը գետինը սահուն կը դարձընէր . Սավլինքի մտածեց Ֆինլանտայի տունի մասին որ կը պատսպարէր կինը եւ զաւակները ... :

Եւրոպայի մէջ երկիրներ կային պատեբազմէն հեռու ուր արեւը տաք էր : Կըրնատան յիշեց իր անջրդի եւ քաղցրաբոյր բլուրներուն վրայ : Եւ անմիջապէս, ինքնիրեն ըսաւ . «Զանձրոյթէ կը մեռնէի հոն» :

Նաթալի Իվանովա այդ օրը շատ չըրջապատուած էր, եւ հազիւ թէ ներս մըտած էր, ամէն անդամուան պէս, ինքն իրեն հարցուց թէ ինչ տաղտկալի գաղափար մը զինք նորէն այդ կնոջ քով առաջնորդեր էր որու համար բնաւ համակրութիւն չունէր :

Բարեւեց զայն եւ արդէն ետ կը քաշուէր : Բայց չէր ուզեր այսպէս զրկուիլ այնքան նշանաւոր մարդու մը ընկերութենէն եւ իրմէ ոչ հեռի թիկնաթոռ մը մատնանշելով, խնդրեց որ նստի : Ցետոյ դարձաւ դեռատի աղջկան մը զոր Սավլինքի չտեսաւ եւ ըսաւ անոր .

— Լիտիա Սէրկէյնա, խնդրեմ, թէյ տուէք Նիքոլա Վլատիմիրիչին :

Վայրկեան մը ետք Լիտիա կը մօտենար Սավլինքիի, ձեռքը գաւաթ մը թէյ բռնած :

Տեսաւ որ իրեն կուգայ եւ անմիջապէս ճանչցաւ զինքը : Այս երկարահասակ աղջիկը, նրբամարմին, այնքան սիրուն, ոտքերուն առջեւ գետին ինկած էր յեղափոխութեան առաջին օրը :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Տար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին եւ Օրիորդ Իփքրանեան, Տէր եւ Տիկին Մուշէեան եւ Օր. Օր. Մուշէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (3 Յուլիս) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ԻՓՔՐԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մուշէեանէ իրենց եղբօր Աւետիս Իփքրանեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Քսան տարիներ յետոյ, Քալիֆորնիա-յէն այցելութեան եկայ Փարիզ, Լիոն, Տէսին եւ Մարսէյլի ի ւրաքանչիւր շրջանի մեր նախկին համայնքին, թաղեցիներու, մտերիմներուս, հայրենակիցներուս, եւ բարեկամներուս, որոնք հարազատներ էին եւ են այսօր եւս: Քսան տարիներու կարօտը ունէի տեսնելու բոլորդ: Մեր այս երկու ամիսներու ընթացքին տեսայ բոլորդ գրեթէ, եւ զանազան առիթներով հաւորդակից եղայ ձեր հոգիներուն եւ ապրումներուն, վայելեցի ձեր ջերմ հիւրընկալութիւնն ու հիւրասիրութիւնները: Արդարեւ ճշմարիտ վայելք մը այքանը միայն կրնար ըլլալ: Բառեր կը պակսին երախտագիտութեանս եւ շնորհակալութեանս տուրքը տալու «ի խորոց սրտի» եւ խօսքը լսելու ամէն անոնց, եւ բոլորին եւ բոլորիդ, երբ գիս հիւրընկալեցիք ձեր յարկերուն ներքեւ եւ հիւրասիրեցիք ամենայն անկեղծութեամբ եւ Հայու յատուկ աւանդական ջերմութեամբը: Գիտէի եւ կը ճանչնայի Ֆրանսահայութիւնը, ազգայնական Հայութիւնը իր արիութեամբը: Շնորհակալութեանս խօսքերը ընդհանուր պիտի ըլլան, մոռացումի մը մեղքը չգործելու համար:

Համակրանքի արտայայտութիւնները բարոյական պարտաւորութեանց եւ յոյժ հաճելի պարտականութեան մը կ՚առաջ-նորդեն զիս, որպէսզի անգամ մը եւս ապրիմ ձեր կարօտը, ձեր սէրը, ձեր յարգանքը: Ձեզ մոռցած եւ պիտի չմոռնամ երբեք այն բոլորը որ ըրիք: Աստուած օրհնէ բոլորդ, կեանք, առողջութիւն եւ լաւագոյն յաջողութիւններ պարգեւէ ձեզի:

ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մար-սէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորու-թեամբ Կեդր. վարչութեան:

Կիրակի, (10 Յուլիս) 1966, ամբողջ օրը Ֆապրըկուլի մէջ:

(Հանրակառքի ընկերութեան հանգըստավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ) Սեփթէմէնէն երեք կայան եաք, աջի վրայ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կարող ուժերով եւ խնամեալ պատրաստութեամբ կը բեմադրէ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(Պատմական թատերախաղի Գ. եւ Դ. արարներու հարսանեկան տեսարանները):

Կը նուագեն Ս. Չէօրէքճեան եւ Օր. Ա-նի Չէօրէքճեան:

Կը մասնակցին Եդ. Գարագաշ, Ս. Պէշկէօթիւրեան եւ ամբողջ խումբը:

Ճոխ պիւֆէ եւ համեղ չամփուրով խորոված:

Մուտքը ազատ է

Հանդիսավայր երթալու համար Քանըպիէրի 87 թիւի առջեւէն առնել Սաքափ ընկերութեան օթօքառը, եւ իջնել Ֆապրըկուլ, նաեւ Կարտանի օթօքառը եւ Էքսի Թրօլէն, հանդիսավայրին առջեւ կանգ կ՚առնեն, ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով:

Օթօներու Փարքինկ ապահովուած:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ՚ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք վօկրբնիէ, Ռուբ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ, Պառ - Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի Սաղրեան, իր հօրը ընկեր Գալուստ Սաղրեանի շատ ծանր գործողութենէն յաջող կերպով ազատելուն առթիւ կը նուիրէ քսան ֆրանք «Յառաջ»ի, քսան «Հայ - Բոյժ»ի, քսան «Հայաստան»ի, քսան Պուլվար Օտտոյի Կապ. Խաչին:

Այս առթիւ խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն, անհատ ընկերներուն, ազգականներուն որոնք եկան կրկակի այցելութիւններով մխիթարեցին հիւանդը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն սկսեալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16-18:

×

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքառով պտոյտ մը, դէպի կայան:

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհի-ներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք:

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին:

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի մանուկներու Ա. խումբը կը մեկնի, Երկուշաբթի Յուլիս 4ին, ժամը 15ին, իր կեդրոնատեղիէն, 15 Րիւ ժան Կուժօն, Փարիզ (8):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքին 69րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Նոր Սերունդի Փոն տը Շէրիւի խումբին կողմէ:

Այս Կիրակի ամբողջ օրը՝ Թրէպիէ, Շան ա Պարժ, սինեմա Վարիէթէի կռնակը:

Կը խօսի ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին:

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ:

Մէկ օր բնութեան մէջ:

Անձրեւի պարագային՝ Յուլիս 17ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ:

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքար վարձած է: Անոնք որ կ՚ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրամատուն Տէրիկեանի:

Օթօքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի:

×

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Հերոսներու Օրը կը տօնէ Վիէնի մէջ, Յուլիս 17ին, Կիրակի:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 3 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Մշակոյթի տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ.—

Մեծանուն վիրաբոյժ Տոքթ. Քէքլիկեան լուսարձակով պիտի ներկայացնէ իր կատարած վիրաբուժական գործողութիւնները եւ պիտի տայ դասախօսութիւն մը վիրաբուժական հիւանդութեանց մասին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ.—

Տոքթ. Քէքլիկեան պիտի տայ նաեւ գրական դասախօսութիւն մը եւ այս առթիւ՝ զրոյց մը Փարիզի հայ գրագէտներուն հետ:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ.—

Համազգային Ընկերութեան կողմէ ընդունելութիւն ի պատիւ

ՏՈՔԹ. ՔԷՔԼԻԿԵԱՆԻ եւ Պ. ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ:

Սպասարկութիւն զովացուցիչ ըմպելիներու:

Մուտքը ազատ է:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE « Colonie de Vacances de la Chaume »

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս	400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական		14 ֆր.
» » պակաս օրական		15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19.30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20.30:

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյս Կապ. Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը տեղի կ՚ունենայ Կիրակի (3 Յուլիս) ամբողջ օրը, Շաթօ տը Պօ-րըկար Սէնինէէն Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ, գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի:

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն: Դիւրամատչելի գիներով: Պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ինչպէս Լանսէի, Ըրնաժի, Ռոնտոյի, անցընելու հաճոյալի օր մը նոյն ատեն քաջալերելու կանայք կազմակերպութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի Յուլիս 10ին:

Դաշտի տիրոջը կողմէ բացարձակ արգիլուած է կրակ վառելը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽՄԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ, Յուլիս 10ի դաշտահանդէսի պատրաստութիւն, ընթացիկ հարցեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Տիթրոյթէն Աննիկ Աբրահամեան (ծնեալ Պօղոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վարդան Դաւիթօֆ (Դաւիթեան - Պօղոսեան), մօրը անունը՝ Հերիքնազ (մեռած 1938ին), քրոջմէն բաժնուած է 13 տարեկանին, կը կարծուի թէ Փարիզ կ՚ապրի:

Լուր ունեցողներէն գրել Տիկին Աննիկ Աբրահամեանի,

6130 Barrie
DEARBORN (Mich.)

×

Տիկին Էտիթ Կէօպէլ (ծնեալ Անտրիուզ Ամիրխանեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը Գեղամ Ամիրխանեան, շուրջ 60 - 65 տարեկան, ամուսնացած է եւ տղայ մը ունի: Բնիկ Կէմէրէկցի: Տիկին Կէօպէլ մինչեւ Յուլիս 15 կը գտնուի.—

HOTEL LA BOURDONNAIS
111, Ave. de la Bourdonnais
PARIS (7e)

Ապա կը վերադառնայ Ամերիկա.—

171 Sud Clyde
PALATINE, Ill. 60067 (U.S.A.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Օննիկ Մանալեանի ժառանգորդներէն կը խնդրուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան դիմել անձամբ իրենց վերաբերեալ անձնական խնդրի մը համար:

Ողբացեալ Օննիկ Մանալեան ծնած է 1896 Սեպտեմբեր 15ին, Խարբէ: Հօրը անունը՝ Փարնակ, մօրը՝ Մաքրիկ Գուլումճեան: Ամուրի էր եւ մեռած է Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը 1963 Փետր. 1ին ու թաղուած Թիէի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ եաք ժամը 5ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափորի ընկերական անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՕՄՈՆ, — Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր - ընկերուհիները այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

Այս Կիրակի (3 Յուլիս) ժամը 16ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 69 Ավընիւ Անրի Պարպիւս: Շոգեկառքի կայարան՝ Վիլիէ լը Պէլ Կոնէս:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Հիրա Գալֆայեանի, արտասանութիւն, խմբերգ, թատերախաղ, ԶԱՐԹԻԿ հօրքուրին տունը» եւ « Կապուտիկ խենթ»:

Կը հրաւիրուի հայ կրթասէր հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ քաջալերելու աշակերտութիւնը:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Փաթրոնաժի սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր, տոհմային տարազով, մասնակցութեամբ ձեռնադաշնակի:

Կը հրաւիրուին բոլոր թաղեցիները:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 3 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10651

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.651

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

—o—

Համազգայինի Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի 1965 – 1966 ուսումնական տարեշրջանի տեղեկագիրը կուգայ հաստատելու թէ կրթական այս հիմնարկութիւնը տարուէ տարի վերելք կ'արձանագրէ :

Երկսեռ աշակերտներու թիւն է եղած 630, անցեալ տարուան վրայ 20 աւելի :

ՀՕՄի մանկապարտէզը (երեք դասարան) յաճախած են 163 փոքրիկներ, որոնցմէ 45ը իրենց կեանքի առաջին վկայականը ստացեր են Յունիս 22ին, նախակրթարանի մէջ շարունակելու համար իրենց ուսումը յառաջիկայ աշնան :

Նախակրթարանի չորս (զոյգ) դասարանները ունեցած են 198 աշակերտ, 97 աղջիկ եւ 101 տղայ :

Ինչպէս մանկապարտէզի, նոյնպէս նախակրթարանի մէջ տիրապետող լեզուն հայերէնն է : Սակայն միեւնոյն ատեն նախակրթարանի տարրական դասարաններուն մէջ մասնաւոր հոգ տարուած է ֆրանսերէնի եւ արաբերէնի ուսուցման : Մասնագէտ ուսուցիչներ մարզանքի եւ նկարչութեան դասեր տուած են փոքրիկներուն :

Միջնակարգի չորս դասարաններուն աշակերտած են 168 հոգի, 95 աղջիկ, 73 տղայ : Բացի հայերէնէ, արաբերէնէ ու ֆրանսերէնէ, այս դասարաններուն աւանդուած է նաեւ անգլերէն լեզուն :

Մերձաւոր արեւելքի արաբախօս միւս երկիրներուն պէս Լիբանանի հայկական դպրոցներուն մէջ եւս ուժ կը տրուի արաբերէնի : Վերջացող տարեշրջանին արաբերէնի ուսուցումը ճեմարանին մէջ կատարուած է ամբողջովին հայ ուսուցչական կամով մը եւ աշակերտները առաջին իսկ առիթով փայլուն յաջողութիւն արձանագրած են սերթիֆիքայի պետական քննութեանց մէջ :

Ճեմարանը բացի լիբանանեան պաքալօրէային իր աշակերտները կը պատրաստէ նաեւ ֆրանսականին համար, ինչ որ յաւելեալ ճիգ կը պահանջէ անոնցմէ :

Լսարանի երեք դասարաններուն հետեւած են 58 հոգի, 31 աղջիկ, 27 տղայ :

Այս բարձրագոյն երեք դասարաններուն վրայ աւելցած է նոր մը՝ փիլիսոփայութեան դասարանը՝ 15 երկսեռ աշակերտներով, իբրեւ հետեւանք ֆրանս. պաքալօրէայի առաջին բաժնի ջնջուելուն : Յառաջիկայ տարեշրջանին փիլիսոփայութեան դասարանի կողքին պիտի բացուի նաեւ Փորձառական Գիտութեանց դասարան մը :

Այս տարի ճեմարանը աւարտած են 25 հոգի, որոնցմէ վեց աղջիկ եւ 13 տղայ ստացած են հրջանաւարտի վկայական, երեք հոգի՝ աւարտական դասարանի համապատասխան վկայագիր, երեք հոգի ալ՝ Հայագիտական նիւթերու ազատ ունկնդիրի հաստատագիր :

Ճեմարանի 32 աշակերտ – աշակերտուհիներ լիբանանեան Սերթիֆիքայի քննութեանց մէջ յաջողած են արաբերէն լեզուով : Տասը հոգի ալ՝ ֆրանս. պրըվէ քննութեանց մէջ : Փիլիսոփայութեան նոր բաց դասարանէն յաջողած են երկու հոգի եւ ութ հոգի ալ վերաքննութեան պիտի ներկայանան :

Ճեմարանի գիշերօթիկի բաժնին ընդհ. թիւն է եղած 49, — 25 աղջիկ, 24 տղայ՝ զանազան երկիրներէ : Ֆրանսայէն երկու աղջիկ եւ մէկ տղայ՝ իբրեւ սան Ֆր. Կապոյտ Խաչի :

Մնայուն եւ այցելու ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու թիւը եղած է 44, որոնց երեքը միայն տեղացի, միւսները Հայ, գրեթէ բոլորն ալ ճեմարանական :

Նկատի ունենալով աշակերտութեան թիւին յարաճուն յաւելումը եւ դասարաններու նեղութիւնը, այս ամառուան արձակուրդին թիւ 2 շէնքին վրայ պիտի աւելցուի նոր յարկ մը եւս եւ թիւ 3 շէնքին վերջին կիսաւարտ յարկը պիտի լրանայ : Որով դպրոցը պիտի ունենայ 5 – 6 նոր դասարաններ : Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 20.000 տոլար յատկացուցած է այս առթիւ ըլլալիք ծախքերուն, մնացեալը պիտի հոգայ Համազգայինի կեդրոնական վարչութիւնը :

Մ. Նահանգներէն Արիստակէս Ցակորեան քսան հազար տոլար խոստացած է թիւ մէկ շէնքին վրայ բարձրացնելու համար նոր յարկաբաժին մը, որ պիտի յատկացուի հայագիտական եւ մանկավարժական ամբիոնի մը հաստատման :

Ճեմարանի տարեկան պիւտճէն է 195 հազար լիբ. ոսկի (65.000 տոլար), որուն 160.000ը կը գոյանայ աշակերտներու կրթաթոշակէն եւ սան պահող անհատներու եւ կազմակերպութեանց յատկացումներէն : Մնացեալը կը հայթայթուի կտակներէ, նուէրներէ եւ Քալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան տարեկան յատկացումէն : Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը քառասուն ցերեկօթիկ սաներ կը պահէ ճեմարանին մէջ :

Մտաւոր ու հոգեկան լոյսի վառարան մըն է ճեմարանը, ուր մեր նոր սերունդը կը դաստիարակուի ազգային ոգիով եւ հայ ժողովուրդին ծառայելու գիտակցութեամբ :

Աւելի քան երեքուկէս տասնեակ տարիներէ ի վեր հազարաւոր աշակերտներ ու աշակերտուհիներ բախտն են ունեցած կրթական այս հիմնարկութեան հայաշունչ մթնոլորտին մէջ թրծուելու հայկականութեամբ :

Ճեմարանի հրջանաւարտներն ու կիսաւարտները կեանքի կրկէսին մէջ ընտրած են զանազան ասպարէզներ, զանազան ուղղութեամբ : Սակայն մէկ բան միայն հասարակաց է բոլորին համար, — ճեմարանի ոգին է այդ, ազգային զգացումը, հայրենասիրական շունչը, որ կը միացնէ բոլորը՝ դպրոցէն դուրս ալ, ընդմիշտ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀ որոշեց պարպել Հանոյը ի տես ամերիկեան ռմբակոծութեանց կրկնութեանց : Մայրաքաղաքը պէտք է մնան միայն կառավարական անձնաւորութիւններ եւ անոնք որոնց գործը կենսական է : Փիլիսոփայ Պերթրան Ռըսըլ յայտարարած է թէ Ճոնսըն նոյնքան վտանգաւոր է որքան Հիթլէր :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ընկերվարական հանրապետութեանց դաշնակցութեան նախագահը՝ Ռանկովիչ որ երկար ատեն Թիթոյի յաջորդը կը նկատուէր շնորհազրկուած է :

ՓԱՐԻԶ հասած է Լիբանանի Արտաքին նախարարը՝ Թաքլա եւ պիտի մնայ երկու շաբաթ : Այս այցելութիւնը կը զուգադիպի Փարիզի լիբանանեան նոր դեսպանին՝ Ժորժ Նաքքաշի ժամանումին : Թաքլա պիտի խօսի նաեւ հարիւր միլիոնի վարկին մասին զոր Ֆրանսա խոստացած էր Լիբանանի, նախագահ Հելուի Փարիզ այցելութեան ատեն :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Պէլփոնթէնէն կը հեռաձայնեն.— Յուլիս խումբի տղաքը հանգիստ հասած են կայան :

Օրը Օրին

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԸ ԾԱԽԷ ԻՆՔԶԻՆՔԻՆ

Հայը Հայուն կը պատմէ ազգին ցաւը, հայերէն թերթին կամ գիրքին մէջ :

Ոչ – Հայը, որուն հետ են երկուքն ալ, չի գիտեր թէ Հայը Հայուն ի'նչ կը պատմէ : Որովհետեւ, մէկուն գրածը եւ միւսին կարդացածը ինք չի հասկնար :

Հայը Հայուն կը պատմէ ազգին ուրախութիւնը, միշտ հայերէն թերթին կամ հայերէն գիրքին մէջ :

Ո'չ – Հայը, նորէն չի գիտեր թէ Հայը Հայուն ի'նչ կ'ըսէ, հայերէն լրագրին կամ գիրքին խողովակով : Որովհետեւ, մեր այբուբենին անծանօթ է :

Հայը Հայուն կը համբէ, հայերէն գիրքին թէ լրագրին մէջ, Հայաստանի աղուո՛ր, աղուո՛ր լուրերը : Պատմող ու լսող կը հրճուին, կը ցնծան, կը փառաւորուին :

Ո'չ – Հայը, դարձեալ, չի հասկնար թէ ինչո'ւ պատմող ու լսող ելեր « ծափիկ, ծափիկ ծիրանի» կը խաղան : Որովհետեւ, մէկուն գրած եւ միւսին կարդացած լեզուն իր լեզուն չէ :

Ու, այսպէս, տարիները «որպէս նանապարհի կարաւան» կուգան ու կ'երթան : Մէկը միւսին ետեւէն :

Ցիսունը անցնելու վրայ է անոնց համբանքը : Թերեւս հարիւրյիսունը :

Մենք մեզի կը խօսինք մեր մայրենի լեզուով : Մենք իրարու կը կարդանք մեր ինքնութեան թուղթը ու տանուտէրը, որուն բարեկամութեան այնքա՛ն պէտք ունինք, մեզ չի ճանչնար :

Կարծես, ըսել կ'ուզենք իրեն.

— Գնա' հայերէն սորվէ, եթէ մեզմով կը հետաքրքրուիս ...

Փոխանակ իրարու խորհուրդ տալու.

— Եկէ՛ք քիչ մըն ալ, երբեմն ալ, մենք մեր մասին խօսինք ու գրենք մեր հիւրընկալներո՛ւն մայրենի լեզուով, որպէս զի անոնք ալ մեզ ճանչնան ...

×

Եթէ չեմ սխալիր օտար լեզուներով — գլխաւորաբար մեզի ամէնէն աւելի ծանօթ ֆրանսերէնով ու անգլերէնով — աւելի շատ գրած ենք մեր կոտորածներուն քան մեր կատարածներուն մասին :

Մեզի բարեւ տուող ո՛չ – Հայը քանի մը բաներ գիտէ մեր գլուխէն անցած ձիւներուն եւ փոթորիկներուն մասին, բայց, երբեմն, նոյնիսկ չի գիտեր թէ մենք մեր մայրենի լեզուն ունինք ու երեք անգամ հազար տարեկան ենք :

Յանցաւո՞րը :

Ազգը՝ վերէն մինչեւ վար : Վաւերական մտաւորականէն մինչեւ անոր ծաղրանկար տեսակը : Պատմագէտէն մինչեւ լեզուագէտը :

Ամէն Հայ, առաւել կամ նուազ չափով, կը հպարտանայ, երբ կարդայ Վարդանանց հերոսամարտին պատմութիւնը :

Չկայ Հայ մը, որ միջազգային պատմութեան ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթներէն մէկը չնկատէ Աւարայրի ճակատամարտը ու մեր քաջերուն վերջնական — այլ յապաղած — յաղթութիւնը :

— Ի՛նչ կ'ըսես, եղբայր... Ազգերնիս, ասկէ հազար հինգ հարիւր տարի առաջ, Քաջն Վարդանի առաջնորդութեամբ կռուեր է Քրիստոսի կրօնքին համար ... Քեզի հարցնեմ — քրիստոնէութիւնը աշխարհի ամէնէն լուսաւորեալ կրօնքը չէ՞ ... Ուրեմն, մենք ալ աշխարհի ամէնէն լուսաւորեալ եւ քաջ ազգը կը սեպուինք՝ շնորհիւ մեր Աւարայրին... Միւս ազգերն ալ ասիկա չեն կրնար ուրանալ ...

Այսօրուան Հայը, ո'ր այգիին մէջ ալ այգեպան ըլլայ, այս հաւատքը ունի : Ու արդարօրէն հպարտ է :

Բայց, զացէք այդ միւս ազգերուն հարցուցէք : Անոնց զանգուածին : Անոնց դպրոցականներուն :

Շատերը Վարդանի անունն անգամ լսած չեն : Հեղինակաւոր պատմաբաններու հատորներուն մէջ անգամ Վարդանանցի մասին որեւէ յիշատակութիւն չկայ, դժբախտաբար :

Քանի որ խօսքը խօսք կը բանայ, Տիգրանի եւ Մեսրոպի մասին ալ, գրեթէ, որեւէ ակնարկութիւն չկայ : Բուռ մը հայագէտ բանասէրներու հակիրճ ուսումնասիրութիւնները այս երրորդութեան մասին, էրած սրտի մխիթարանքէն աւելի բան մը չեն արժեր :

Ո՞վ է յանցաւորը :

Ազգը՝ վերէն մինչեւ վար : Մեր անզուգական ազգը, որ շուկան ապարանք ծախել գիտէ, բայց ինքզինքը ծախել չի գիտեր : Կամ, աւելի շիտակը, ինքզինքը կը ծախէ ինքզինքին : Այսինքն, Մարկոսը Կիրակոսին կը պատմէ թէ ի'նչ չգտնըւած ազգ ենք : Կիրակոսն ալ, իրիկունը, տուն կ'երթայ եւ իր կնկան կը պատմէ թէ ի'նչ մեծ ազգ ենք եւ ինչե'ր, ինչե'ր ունինք :

Բայց, Մարկոսին դրացի Տէր եւ Տիկին Տիւվալը եւ Կիրակոսին դրացի Տէր եւ Տիկին Պրաունը բա'ն չեն լսեր Հայոց ազգին «չգտնուածութեան» *եւ* անոր ունեցած գանձերուն մասին :

×

Եթէ մինչեւ 1918 մեր ինքնութեան վըկայագիրը ասոր – անոր ցոյց տալու մեր պարտականութեան մէջ յուսահատօրէն թերացած էինք, պատճառը մեր անփորձութիւնն էր : Մեր անգիտութիւնը, մեր անվարժութիւնը քաղաքական – դիւանագիտական աշխատանքներու կալուածին մէջ : Ուրեմն կրնայինք ներողամիտ աչքով նայիլ մինչեւ այդ թուականը գործուած սխալին վրայ :

Բայց, այսօր չենք կրնար այդ աչքը գործածել : Որովհետեւ, այսօր, այլեւս ներելի չէ որ մեր չորս պատին մէջ կըղզիանանք ու մեր կերպարանքը ցոյց չըտանք մեր բարեկամներուն, որոնց բարոյական աջակցութեան կարօտ ենք :

Ժամանակին, Մուսթաֆա Քեմալ անունով մէկը՝ ազգային *ըէքլամ*ը թեթեւսօլիկութեան աստիճանին հասցուց՝ քաղաքական հաշիւներով, եւ ըսաւ.

— Ադամը եւ Եւան Թուրք էին... *Ա-տամ* կը նշանակէ «մարդ», *էվ* կը նշանակէ «տուն»... հետեւաբար...

Ո'չ, այս *ղէվզէկ*ութեան պէտք չունինք մենք զմեզ ներկայացնելու համար : Օնառ կամ սիկարէթ ծախելու նպատակ չունինք որպէսզի սուտն ու իրաւը իրարու խառնէինք :

Մեր հիմնական նպատակն է մեր դատին հետապնդումը՝ քարոզչական աշխատանքներով :

Մեր նիզը ընկատելի չափով կրնայ դիւրանալ, եթէ մեր ձայնը, մեր աղերսը լըսելու տրամադրութիւն ունեցող ազգերը, նախապէս, մեզ ճանչնան եւ անկեղծօրէն համոզուին որ իրենց բարեկամութեան, իրենց օգնութեան արժանի ժողովուրդ ենք :

Այդ համոզումը չեն կրնար գոյացնել, եթէ իրենցմէ գաղտնի պահենք մեր իրական ու վաւերական գանձերը :

Իբրեւ օրինակ, յիշեմ որ Վարդանանցի մը, Սարտարաբադի մը, Մուսա Տաղի մը ժողովրդականացումը կամ Տիգրանի մը եւ Մեսրոպի մը՝ զանգուածներուն մատչելի պատմութիւնը — ընթացիկ լեզուներով — տասն անգամ աւելի «գործ կը տեսնեն» մեր պահանջներու հիմաւորման եւ անոնց անկասկածելի ճանաչման տեսակէտէն, քան տասն անգամ տասը աղերսագիր՝ ասոր անոր :

Այս ճշմարտութեան պէտք է հաւատայ ազգը՝ վերէն մինչեւ վար :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԽՕՍՔ ՈՂՋԵՐԹԻ

ԽՄԲ․— Նոր ստացանք Շ․ Նարդունիի մէկ փոքր գիրքը, *Երիտասարդութի՛ւն Հայոց, դո՛ւն կանանչ տարիք, օ՛ն անդր յառաջ*, բնդամէնը 46 էջ, հրատարակութիւն Հայ Մշակութային Արարատ Միութեան, տպուած Թեհրան, 1954ին։ Այժմ ամբողջովին սպառած։ Այս գործը մէկն է այն դասախօսութիւններէն, զորս մեր աշխատակիցը տուած է Թեհրանի մէջ։ Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն տպուած է նախագահի մը խօսքին եւ գրքագէտի մը ուղերձին հետ։ Այս վերջին դասախօսութեան կը նախագահէր Աբադանի Ազգ․ դպրոցին տնօրէնը, Պ․ Աշոտ Մուրադխանեան, որու խօսքը կուտանք ստորեւ, (ուղերձը կարդացած է բանաստեղծ Ոստանիկ)․—

Այսօրուայ հրապարակային հաւաքոյթով մեծանուն գրականագէտ Շ․ Նարդունին վերջացնում է իր այնքան շահեկան դասախօսութեանց շարքը, որոնց ներկայ եղան հոծ բազմութիւններ եւ որոնք ունկնդրուեցին շատ մեծ հետաքրքրութեամբ։ Այս դասախօսութեանց առաջացրած տպաւորութիւնն անջնջելի կը մնայ մեր յիշողութեան մէջ։

Այս վերջին դասախօսութեան նախագահութեան եւ հրաժեշտի խօսքն ասելու պատիւը Արարատ Մշակութային Միութեան կողմից տրուել է ինձ, որի համար եւ յայտնում եմ իմ շնորհակալութիւնը։

Յարգելի հայրենակիցներ, Պ․ Շ․ Նարդունու շրջապտոյտը Մերձաւոր Արեւելքում եւ մեր երկրում ապրող Հայութեան մէջ մեծ խանդավառութիւն առաջացրեց։ Ամենուրեք մեր ժողովուրդը հոծ բազմութեամբ փութաց լեցնելու սրահները լսելու համար իր տաղանդաւոր զաւակի հայրենաշունչ եւ խանդավառ խօսքը։

Այս ջերմ վերաբերմունքն ինչքան արգիւնք է մեծ գրականագէտի արժանիքների, որ «փնտռելու եկած է իր ժողովուրդը», նոյնքան եւ մեր լուսաւոր ժողովրդի՝ որ գիտակից իր բազմադարեան գոյութեան սպառնացող վտանգին, դրտած է իր զաւակը, որ փրկութեան միջոցներ է առաջարկում իրեն։

Պ․ Շ․ Նարդունին իր խանդավառ խօսքի ջերմութեամբ թունդ հանեց ամէնից թմրած հոգիներն իսկ, նոր ոգի ներշընչեց հաւատաւոր բազմութիւններին, որոնք աւելի եւ աւելի զօրեղացուած յուսալից պիտի քայլեն այս աշխարհի քարքարոտ ճամբաներով՝ հասնելու համար «Հայոց լեռներին, բարձր լեռներին», որ մեր բոլորի իտէալն է։

Մեծարգոյ Պ․ Նարդունի, դուք որ կտրել էք ծովեր ու անապատներ՝ այցելելու համար այս արեւակէզ երկրում ծըւարած մեր ժողովրդի հնադարեան միբեկորին, համբերութեամբ տոկացել էք այս երկար ճամբի բոլոր դժուարութիւններին եւ յոգնութիւններին, շնորհակալ ենք, մեծապէս շնորհակալ։

Դուք լիովին արժանի էք այն մեծարանքին եւ գնահատանքին, որ ցոյց տըւեց Իրանի Հայութիւնը ձեզ։ Ես ականատես եմ եղել այն խանդավառ ընդունելութեան, որ ցոյց տուեց ձեզ Թեհրանի, Աբադանի, Նոր Ջուղայի եւ Շիրազի Հայութիւնը։ Ամենուրեք ընդունեցին ձեզ ջերմ սիրով ու գուրգուրանքով, ձեռքից ձեռք էին խլում ձեզ, անծանօթ հայ հոգիներ մօտենում էին ձեզ, տենդագին սեղմում ձեր ձեռքը, աշխատում մի յիշատակ, մի ստորագրութիւն ունենալ ձեզանից եւ պահել իրենց մօտ եւ ի վերայ այսր ամենայնի Աբադանի Հայոց դըպրոցն աւարտող աշակերտների խնդրանքը՝ ստորագրել իրենց աւարտական հայկական վկայականները, որ կարծես Հայոց կրթական նախարարը լինէիք։ Այս բոլորը մեր ժողովրդն արտայայտեց ի տրիտուր այն սքանչելի գործի, որ դուք կատարել էք այնքան խանդով, աւիւնով եւ նուիրուածութեամբ ի փառս յաւիտենական հայ մշակոյթի եւ ի խնդիր մեր գոյատեւման։

Յարգելի Պ․ Նարդունի՛, դուք տեսաք այս բոլորը, տեսաք եւ ապրեցիք մեզ հետ անմոռանալի օրեր եւ երբ կարճ ժամանակից յետոյ պիտի թողնէք մեզ եւ գնաք շարունակելու ձեր աշխատանքները, ձեր անցնելիք ճամբաներում հանդիպած Հայերին պատմեցէք ինչ որ տեսաք, պատմեցէք նրանց, որ այս հինաւուրց երկրում ապրող Հայութիւնը իր զգացումներով, իր միտքերով, իր գաղափարներով ու գործերով նոյնացած է իրենց հետ, պատմեցէք նրանց մեր գործերի մասին, խօսեցէք նրանց մեր դըպրոցների, մեր երիտասարդների, մեր մարզիկների, մեր մշակութային ձեռնարկների մասին, մեր բոլորի մասին։ Ասացէք նրանց որ մեր սրտերը բաբախում են իրենց սրտերի հետ հաւասար եւ մեր բազկերակի արիւնը նոյն հայկական ազնուական արեան զարկերն է հաշւում։

Ծանօթացրէք մեզ նրանց հետ։ Թողէք որ անծանօթներ չմնանք իրար՝ մինչեւ այն լուսապայծառ օրը, «երբ որ բացուին դռներն յուսոյ», երբ բոլորս միատեղուած հաւաքական աշխատանքով մեր հողու եւ մտքի աւիշը պիտի հոսեցնենք հայկական մշակոյթի ծովի խորերը եւ կատարենք այն պատմական դերը, որ բնութիւնից վերապահուած է մեր առաքինի ժողովրդին, որի հաւատաւորն ենք մենք։

Բարի եկաք եւ բարի երթաք, Պ․ Նարդունի։

Տարէք մեր եղբայրական ողջոյնները ըսփիւռքի Հայութեան։

Մեր բոլորի սրտագին բարեմաղթութիւնները ձեզ ուղեկից։

Բարի ճանապարհ։

ԱՇՈՏ ՄՈՒՐԱԴԽԱՆԵԱՆ

27 – 7 – 1954

ԸՆԴՀԱՏ ԷՋԵՐ

ՄԱՅԻՍ 2

Հիւանդանոցի մը նրբանցքին մէկ ծայրէն միւսը կ՚երթամ։ Եկած եմ հոս, ենթարկուելու համար կարգ մը քննութեանց՝ որոնց արդիւնքը ցոյց պիտի տայ այսուհետեւ ապրելիք օրերուս կամ տարիներուս ենթադրական տեւողութիւնը։ Ծիծաղելի չէ՞։ Կարելի՞ է որ մարդ կարենայ փոխել ճակատագիրը։ Աշխարհ եկած վայրկեանիս արդէն որոշուած էր մեկնումին գաղտնիքը։ Բայց ինչո՞ւ սաղմոսերգուն կ՚անիծէ իր ծնած օրը։ Գեղեցիկ չէ՞ աշխարհը իր ծովերով, լեռներով, կենդանիներով, ծաղիկներով եւ մանուկներով։ Ինչո՞ւ անիծել կեանք՝ որուն համբուրելի կողերը ծնունդ տուին կեանքի մը խորհրդաշող արշալոյսին։ Սիրոյ ամենասուրբ խանդաղատանքը կար բերկրանքի եւ ցաւի այն ճիչին մէջ՝ որ թռաւ այդ կնոջ շրթներէն։

ՄԱՅԻՍ 3

Ցիշել։ Զգայուն հոգիի մը ամենամեծ տառապանքն է ասիկա։ Ցարուցանել բովանդակ անցեալը իր վիշտերով, մոխրացած կրակներով։

Ցիշել երէկը եւ չգտնել երբեք ամէնէն աղօտ մէկ ճառագայթը անոր արեւին։ Բայց ասոր փոխարէն զգալ խորապէս հոգետանջ կախարդանքը տխեղերքին՝ ուր կ՚ապրինք եւ որուն ամէն մէկ գաղտնիքը մեր ուղեղին մէջ մխուած հրաշէկ դաշոյն մըն է։

ՄԱՅԻՍ 4

Ծաղիկներու ցուցահանդէսի մը մէջ յանկարծ ամայութիւն գտայ շուրջս։ Ո՞ւր էր հիմա այցելուներու ստուար բազմութիւնը՝ որ պահ մը առաջ կը լեցնէր ընդարձակ սրահը։

Ցրտաշունչ քամի մը հետզհետէ կը սպառնար ամբոխքի փոխուիլ։ Ձայները աղաղակներ էին օրհնութեան։ Նաեւ անէծքի։ Աղօթքի մը կցկտուր բառերուն մէջէն ինծի կը թուէր լսել անուններ, հրեղէն պատգամներ՝ որոնք արհաւրալից նահատակութեան մը խորհուրդը կը մատնէին։ Անուններէն ոմանք սարսափահոծ հովիս մէջ կը ցոլացնէին հերոսական կերպարանքներ։

Ջրցայտներ՝ որոնք պահ մը առաջ բուրեղահոս էին, արիւնի գոյնով կ՚իջնէին շուրջս, հրաշագեղ ծաղիկներուն վրայ։ Կ՚արիւնէր արեւադարձը։ Հիւսիսային բեւեռը լայնարաց վէրք մըն էր՝ որուն մէջ սառած էր արցունքի անծայրածիր ովկէան մը։

Խելայեղ եւ ուշակորոյս՝ խոյացայ երփներանգ տունկերուն վրայ եւ սկսայ բզկտել զանոնք, երբ զգացի որ մաղերու արիւնոտ փունջեր պլլուած էին ձեռքերուս եւ խոցոտուած ծաղիկները յօշոտուած մարմիններ էին։

Սարսափի ահեղ ծանրութեան մը տակ խորտակուած էր հոգիս։ Արիւնը հեղեղօրէն կը ժայթքէր շուրջս եւ կը ճամբար ոտքերուս տակ։

Վայրենաձայն աղաղակով օգնութեան կանչեցի Աստուած մը՝ զոր վատօրէն ըսպաննած էին մարդիկ։ Բայց ես միշտ առանձին էի դիակներով ծածկուած անապատի մը մէջ։ Մահաբոյր քամին հալածուող զանգակներու ղօղանջները կը տանէր մինչեւ հորիզոն՝ ուր ծաղիկներու ցուցահանդէս մը կար։

ՄԱՅԻՍ 5

Երբ որ կ՚անձրեւէ, մտածումս հարազատ կարօտով կ՚երթայ լքուած եւ այլեւս անյիշատակ գերեզմաններուն։ Անոնք, այս երկրին մէջ եւ կամ հեռաւոր երկինքին տակ՝ ուր կէս դար ապրեցայ, անխզելի կապով կը միացնեն զիս անցեալին։

Քանի՜նե՛ր թողուցի հոն, աւազներուն տակ։ Անոնց անդիմադրելի յաճախանքը կ՚ունենամ, երբ անձրեւը հեծեծաձայն կը մտնահարէ զուրշ ապակին։

Խեղճ լքուած հողաթումբեր, որոնց կոտրտած սեւ խաչերուն վրայէն սըրբուած են անունները։ Շիրիմներ մարմարակերտ որոնց արեւաջերմ հպումը շրթներս պիտի չզգան այլեւս։ Ձեր անթափանցելի մթութեան մէջ պահուած խնկելի աճիւնները հայրենի հողին հետ խառնելու մտածումն ունեցայ օր մը․ բայց ես պանդուխտ մնացի մինչեւ այսօր, եւ դուք ալ ինծի հետ կարօտ՝ հայրենաշող աստղերուն։

Անձրեւը յիշողութեանս մէջ կը բերէ իրենց առաջին հանդիսաւորութեամբ ձեր մահապասակները՝ որոնք փոթորկաշունչ հովերէն բզկտուած դրօշներու նման, պարտութեան մատնուած կեանքի մը պայքարը կը խորհրդանշեն։

Կ՚անձրեւէ։ Հովիւս վերեւ կամարաձեւ կը հսկեն ստուերները բոլոր անոնց՝ որ խաղաղութեամբ չմեկնեցան մեր աշխարհէն։

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Գինիներուն պէս են մարդիկ։ Ժամանակը կը թթուեցնէ գէշերը եւ կը բարելաւէ լաւերը։

ԿԻԿԵՐՈՆ

×

Ամէնէն լքուած մարդը ա՛յն է, որ ինքինքը կը լքէ։

ԱԲԲԱՅ ԼԱՄԸՆԷ

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Շոգենաւը, որ ուշացած էր փոթորիկին պատճառով, շատ ուշ միայն կրցաւ մօտենալ նաւամատոյցին Ֆրանսական քաղաքներէն մէկուն քարափին, եւ շոգեկառքը՝ որ մեզ պիտի տանէր Գերմանիա, արդէն մեկնած էր։

Ուրեմն, ստիպուած էի մէկ օր մնալ ու սպասել այս օտարական վայրին մէջ, անցընել գիշեր մը, առանց ուրիշ հաճոյքի, եթէ ոչ միայն մելամաղձոտ նուագի մը արուարձանային սրճարանի մը մէջ, ուր ճամբորդական ընկերներու հետ խօսակցութիւնը միապաղաղ էր ու հարեւանցի։

Պանդոկին ճաշասրահը փոքր էր, ուր մթնոլորտը լեցուն էր իւղի հոտով եւ ծանր ծուխ մը շրջապատած էր չորս կողմը։ Ինծի համար այդ պարտութիւնը անտանելի էր ու հակակրելի, որովհետեւ շրթունքներուս վրայ դրոշմուած կը մնար տակաւին ծովուն ջինջ ու աղի շունչը։ Ուրեմն, դուրս ելայ, պատահմամբ հետեւելով լայն ու լուսաւոր փողոցի մը գծած շաւիղին, մինչեւ հրապարակ մը՝ ուր կը նուագէր թաղապետական նուագախումբ մը եւ խառնուեցայ անտարբեր կերպով շրջագայողներու, որոնք հետզհետէ կը շատնային։

Ի սկզբանէ, հաճոյք պատճառեց ինծի այսպէս խառնուիլ գիւղական տարազ կըրող այս մարդոց յորձանքին, որոնց հանդէպ անտարբեր էի։ Բայց շուտով սկսայ ջղայնանալ տեսնելով շարունակական անցքը իմ շուրջս անծանօթներու որոնք կը ծիծաղէին առանց պատճառի եւ որոնց աչքերը յառած էին իմ վրաս զարմացած կամ ծաղրական երեւոյթով մը։

Ծովային ճամբորդութիւնը փոթորկոտ էր եղած եւ տակաւին արիւնս կ՚եռեւեփէր, ինծի տալով տեսակ մը քաղցր արբեցման զգացում։ Ոտքերուս տակ միշտ կը զգայի տակաւին շոգենաւին տատանումը, հողը ոտքերուս տակ կը թուէր ըլլալ բաբախող սիրտ մը եւ կարծես թէ փողոցը կը ցանկար բարձրանալ մինչեւ երկինք։

Ցանկարծ, անձկութիւն մը պատեց զիս եւ գլխու պտոյտ մը զգացի այդ բոլոր աղմուկին մէջ, եւ ձերբազատուելու համար, առանց նայելու չորս բոլորս եւ առանց ստուգելու անունը՝ մտայ փոքր փողոցի մը մէջ, անկէ՝ ուրիշ աւելի փոքր փողոց մը ուր հետզհետէ կը դադրէր անտանելի աղմուկը։ Այնուհետեւ, աննպատակ, շարունակեցի ճամբաս, մտայ զանազան փոքրիկ փողոցներու լաբիրինթոսէն ներս եւ հետզհետէ հեռացայ հրապարակէն։

Ծովափին մօտ պէտք է ըլլայի, նաւաստիներու թաղին մէջ, տեխկա կը ըզգայի հոտած ձուկի այն բուրմունքէն որ տարածուած էր չորս կողմը եւ այն բոյսերէն զորս ծովուն ալիքները նետած էին եզերքը, եւ յետոյ այն յատկանշական բուրմունքէն որ այդ շրջանին մէջ գոյութիւն ունեցող առանց օդի սենեակները կ՚արձակէին, մինչեւ որ վրայ հասնէր մեծ փոթորիկին մաքրագործող շունչը։

Չորս կողմը մութ էր։ Այդ անորոշ մըթութիւնը հաճելի էր ինծի ինչպէս նաեւ այս անսպասելի առանձնութիւնը։ Քայլերս զանգաղեցուցի, մէկիկ մէկիկ դիտեցի փոքր փողոցները, որոնք մէկը միւսէն տարբեր էին։ Հոս հանդարտութիւն կը տիրէր, անդին՝ շուայտութիւնը, բայց բոլորն ալ խաւար էին, լեցուն՝ խլացուցիչ աղմուկով մը եւ նուագի ու երգի ձայներով, որոնք դուրս կը ժայթքէին անորոշութեան ծոցէն, այնքան գաղտնօրէն, որ հազիւ թէ կարելի էր ճշդորոշել անոնց ստորերկրեայ աղբիւրը։ Որովհետեւ, բոլոր այդ հաճոյքի տուները փակ էին ու միայն կարմիր կամ դեղին լոյս մը կը պլպլար անոնց ճակատին։

Օտարական քաղաքներու այս փողոցները կը սիրեմ, աղտոտ կիրքերու այս շուկան, կուտակումը զազրազգուլի զբաղումներուն՝ նաւաստիներուն համար, որոնք ծովերու վրայ անցուցած իրենց մենակեաց երկար գիշերներու առանձնութիւններէն ետք, կուգան հոս, մէկ ժամուան մէջ բաւարարութիւն գտնելու համար իրենց բազմապատիկ երազներուն…

Սրճարաններուն մէջ կ՚արձագանգեն գինովներու ճիչերը եւ կը բարձրանան խաղամոլներու վիճաբանութեանց աղմուկները։ Նաւաստիները կը պոռան, երբ իրարու կը հանդիպին այս վայրերուն մէջ։ Իրենց մռայլ նայուածքները հետզհետէ կը պայծառանան խոստումներու շարանով մը, որովհետեւ, հոս, ամէն ինչ կը գտնուի ու կ՚ըլլայ ու խաղը, արբեցումն ու զուարճութիւնը, վերջապէս՝ ամէնէն ստորինէն մինչեւ ամէնէն բարձր արկածախնդրութիւնը։

Բայց այս բոլորը, շուքի մը մէջ կ՚անցնին։ Այս բոլորը պահուած են գաղտնօրէն, կեղծաւոր կերպով փակուած փեղկերու ետեւ, այս բոլորը կ՚անցնին միայն ներսը եւ այս երեւութական ծանրախոհութիւնը կրկնակի գրգռել եւ իր գրաւչութեամբ։

Այս փողոցները միշտ նոյնն են, ըլլայ Համպուրկի թէ Քոլոմպոյի եւ կամ Հավանայի մէջ։

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(1 Շար․)

ՆՈԹԵՐ ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ

Թալեյա, ծովեզերեայ գիւղաքաղաք մը: Կարելի է ըսել՝ կատարեալ խառնարան մը զանազան ազգութեանց: Այստեղ կարելի է հանդիպիլ եւրոպական ամէն երկրէ մարդոց: Ոմանք իրենց հետ բերած են նոյնիսկ ծծկեր երեխանները: Անոնց հագուստները եւ գլխարկները կարելի չէ նկարագրել, — աչքի առջեւ պատկերացուցէք ինչ ձեւի ու գոյնի հագուստ որ կ'ուզէք:

Ծովեզերքը սրճարաններ՝ նուագներով, լողացողներու հազարաւոր բազմութիւն: Եռուզեռը Մայիսէն մինչեւ Հոկտեմբեր: Քանի մը գլխաւոր փողոցներ, խանութները լեցուած զանազան յիշատակխառարքաններով: Ներս մտիր որեւէ խանութէ, գնում կ'ընե՞ս թէ ոչ, հարցնող չկայ: Փիտեն որ մէկը կամ միւսը անպայման գնում մը պիտի ընէ: Կը պտըտիս փողոցները առանց դադարի, երկու կամ տասը անգամ, ձանձրացող չկայ: Երկրորդ անգամ հանդիպած անձին հետ այլեւս կը համարուիս ծանօթ: Եթէ իրարու լեզու չատ քիչ կը հասկնան, ձեռքի շարժումները կը լրացնեն պակասը: Ձեմ սրտալիր՝ եթէ ըսեմ թէ տեղական տուներուն չափ կան նաեւ պանդոկներ: Մաքուր եւ անթերի սպասարկութիւն: Ամէն ինչ աժան բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու: Առիթէն օգտուելով՝ այցելութեան կ'երթանք Քաթալոնիոյ մայրաքաղաքը, Պարսելոն, բնակչութիւնը երկու միլիոն, հարիւրներով նոր շէնքեր, — դեռ բնակիչ չկայ կ'ըսէ մեր թարգմանը, ու տեղեկութիւններ կուտայ զանազան վայրերու մասին: Անխուսափելի է, մեզ պիտի տանին ցլամարտի: Հազարներով բազմութիւն: Պաշտօնական բացումը նուագախումբով: Տեղական ժողովուրդը կարծես թէ տեսած չըլլար, անհամար ծափահարութիւններով կ'ողջունէ խեղճ կենդանիին հրապարակ գալը, ու կէս ժամուան չարչարանքէն ետք, երբ կենդանին, սուրը կողին ունելով, գետին կ'իյնայ, անհամար ծափահարութիւններ, թաշկինակներ օդին մէջ: Ի՜նչ բարբարոսութիւն այս խաղը:

Պարսելոնը նշանաւոր է իր մարդական դաշտով, գետինը մարգագետին, 120 հազար հոգի կ'առնէ կ'ըսէ մեր թարգմանը: Ահա իր հռչակաւոր պարտէզը: Գիշեր ատեն պէտք է դիտել ջուրերու ցայտումը, որ ամէն երկու կամ երեք վայրկեանը անգամ ձեւ կը փոխէ, ինչպէս նուռ մը իր գոյները: Այդ օրը քաղաքը դրօշակներով զարդարուած էր, թարգմանը կ'ըսէ թէ քաղաքացիական պատերազմի օրերուն Ֆրանքոյի տարած յաղթանակի օրն է:

Յաջորդ օրը կը մեկնինք ուրիշ վայրեր: Մոնսէրրա, նշանաւոր՝ իր եկեղեցիով ու թանգարանովը, նաեւ տեղական ըմպելիներով: Մեր առաջնորդը իրաքանչիւր առարկայի վրայ բացատրութիւն կուտայ: Ահա իւղանկար մը, չես գիտեր որ քահանային կողմէ գնուած 40 ֆրանքի, ոչ գնողը եւ ոչ ալ առնողը նըկարին արժէքէն լուր ունին եղեր: Այս նկարը այսօր բազմաթիւ միլիոններու արժէք ունի, կ'ըսէ: Կանգ կ'առնենք ուրիշ նկարի մը առջեւ: Ո՞ւր տեղէն ուր, առաջնորդը կ'ըսէ թէ այս իւղանկարին հեղինակը Հայ մըն է: Մոնսէրրա կը գտնուի գրեթէ լերան մը գագաթը, օձապտոյտ ճամբաներ, օդը զով եւ առողջաբար:

Սպանիա այսօր 35 միլիոն բնակչութիւն ունի, կ'ըսէ մեր առաջնորդը: Սկսած է վերելքի շրջան մը, տնտեսութիւնը, առեւտուրը աւելի զարգանալու ճամբուն մէջ: Ծովեզերեայ շրջանները լեցուն ձըկնորսներ, որոնց առօրեայ գործն ու եկամուտի աղբիւրը՝ ծովէն բերքը:

Մ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔԱՂԱՔ ՄԸ ՎՈԼԿԱՅԻ ՎՐԱՅ

Վոլկայի աջ ափին տարածուող 90 քիլոմեթր երկարութեամբ եւ եօթը-ութ քիլոմեթր լայնքով քաղաք մը, անցեալ դարուն, Սարաթովի գաւառի մաս կազմող ենթանահանգապետութիւն մըն էր: Տասնեակ տարիներ առաջ, Ալեքսիս Թոլըսթոյ նկարագրելով զայն՝ կ'անուանէր կոյտ մը «վաճառականներու պատկանող տխրադէմ տուներու, որոնք կը գտնուին քաղաքին կեդրոնին մէջ, փոսերով լեցուն փողոցներու, փայտէ ցանկապատներու եւ խեղճ ու աղտոտ տնակներու»: Դեռ չէր դարձած ճարտարարուեստի կարեւոր կեդրոն մը եւ, մանաւանդ, խորհրդանշան մը չէր: Քաղաքը, որուն մասին կը խօսիի, անհրաժեշտ էր, որ ունենայ անուն մը: Բայց ո՞ր մէկը:

Մինչեւ 1925 կոչուեցաւ Ցարիցին: Սպիտակները քաղաքացիական պատերազմի շրջանին ի զուր փորձեցին գրաւել քաղաքը, որուն պաշտպանութիւնը կազմակերպած էր Վորոշիլով՝ օժանդակութեամբ Ստալինի — թերեւս Ստալինի՝ օժանդակութեամբ Վորոշիլովի: Առաջին քարտուղարը ինքզինք հարկ եղած չափով զօրաւոր զգաց, Լենինի մահէն մէկ տարի ետք, որպէսզի, դիտել տայ, թէ ինք եղած է հերոսը Ցարիցինի ճակատամարտներուն եւ հետեւաբար, իր անունը տայ քաղաքին: Ստալինկրատի անունով էր, որ պիտի ճանչնար իր փառքի օրերը:

Ծիշդ պատերազմէն առաջ նախկին փոխնահանգապետարանը դարձաւ Խորհ. Միութեան ճարտարարուեստի կեդրոններէն մէկը: Հսկայ գործարաններ հաստատուած էին, առանցմէ մէկը կ'արտադրէր աւելի քան մէկ չորրորդը Խորհ. Միութեան թրաքթէօրներուն եւ հրասայլերուն: Քիչ անդին կը բանէր հսկայ ջրելեկտրակայան մը: Ստալինկրատը հընդամեայ ծրագիրներու յաջողութեան խորհրդանշանն էր:

Հիթլէր, բնականաբար, չատ կը փափաքէր քարտէսին երեսէն ջնջել քաղաքը, որ կը փառաւորէր իր հակառակորդը: Բայց մանաւանդ կ'ուզէր բանալ ճամբան Կովկասի քարիւղի հանքերուն եւ Ասիոյ: Գերման բանակը պէտք է գրաւէր Ստալինկրատը: Յարձակողականի անցաւ 1942 Օգոստոս 12ին: Ամիսներ շարունակ գերկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան: Մոլեգին կերպով կը կռուէին տիրանալու համար տան մը, կամ ինչ որ մնացած էր անկէ: 1943 Յունուար 31ին, Մարէշալ Փաուլոս, հակառակ Հիթլէրի, ինքզինք հռչակեց պարտուած: Կորսնցուցած էր 200 հազար զինուոր: Անձնատուր եղաւ 91 հազար զինուորներով եւ սպաներով, որոնց չարքին՝ 24 զօրավարներ: Գերմանական բանակը կ'արձանագրէր իր առաջին մեծ պարտութիւնը: Դէպի Արեւելք իր յառաջխաղացումը կանգ առած էր վերջնապէս:

Ճակատամարտը պատերազմին անկիւնադարձը եղաւ: Այսպէս կը խորհին խորհրդային այն բոլոր քաղաքացիները, որոնք հեռուէն կամ մօտէն մասնակից դարձած էին ճակատամարտին: Արդ, կարելի էր մտածել, թէ քաղաքը, որ պաշտպանուած էր խորհրդային բանակի ամէնէն ակնառու հրամանատարներուն եւ Խրուշչեւի կողմէ, որ քաղաքական կոմիսարի պաշտօն կը վարէր, միանգամընդմիշտ իր մուտքը արձանագրած է պատմութեան էջերուն մէջ: Սակայն, համայնավար կուսակցութեան 22րդ համագումարէն անմիջապէս ետք «անհատի պաշտամունքի» բոլոր հետքերը ջնջուեցան:

Ստալինկրատի եւս վիճակուեցաւ այն ճակատագիրը, որուն արժանացած էին նախկին մենատէրին անունը կրող քաղաքներն ու աւանները: Անուանակոչութեան փոփոխութեան որոշումը տարօրինակ ձեւով մը յայտարարուեցաւ: 1961 Նոյեմբեր 11ի թիւով: Պրաւդա, իր երկրորդ էջին մէջ կը դնէր հետեւեալ խորագիրը. «Վոլկայի քաղաքներէն մէկուն անուան փոփոխութիւնը», ու կը գրէր, թէ ընդառաջ երթալով բնակչութեան փափաքին, Ռուսական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց, Նոյեմբեր 10ի ուքազով, Ստալինկրատ անունը փոխարինել Վոլկոկրատով:

Այս որոշումը, որ տրամաբանական էր անշուշտ, անհանդիստ տրամադրութիւն մը ստեղծեց: Բազմաթիւ զինուորականներ եւ նախկին ռազմիկներ, որոնք, ի դէպ, բոլորն ալ ստալինականութեան հանդէպ կարօտաբաղձութիւն չունին, այն տպաւորութիւնը ունեցան, թէ սըրբապղծութիւն մը գործուած էր: Ի՞նչպէս պէտք էր խօսիլ այլեւս պատմական դէպքերուն մասին, որոնք տեղի ունեցած էին այստեղ 18 տարի առաջ: Վերջապէս գըտնուեցաւ ելքը. այնպէս ինչպէս ըրաւ տըկոլ, խորհրդային քաղաքացիները Վոլկոկրատ կ'երթան ոգեկոչելու համար Ստալինկրատի յաղթանակը:

Թ. Ա. Թ.

Օր. ՍԵԴԱ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Պ. ԺԱՔ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 1 Յուլիս 1966

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Րաֆֆիի «Խենթ»ը վրացերէնի թարգմանեց Լեւոն Աստուածատուրով: Այս վերջինին թարգմանութեամբ հրատարակուած են նաեւ գործեր Ակսել Բակունցէ, Հր. Քոչարէ, Ստ. Կուրտիկեանէ եւ ուրիշներէ:

×

Յունիսի ընթացքին բացառիկ տաք ըրաւ Հայաստանի մէջ: Երեւան արձանագրեց 36, 37, Զանգեզուր՝ 35, 37, լեռնային շրջաններ՝ 25, 28 աստիճան: Վերջին ութսուն տարուան մէջ առաջին անգամ է, որ նման տաք կ'արձանագրուի երկրին մէջ:

×

Խորհ. Միութեան գերագոյն խորհուրդի ընտրութիւններուն շուրջ վիճակագրութիւն մը լոյս տեսաւ Երեւանի մամուլին մէջ: Վիճակագրութենէն կը պարզուի, թէ քուէարկութեան մասնակցողներու թիւը Հայաստանի մէջ եղած է 96,79 տոկոս: Բաղդատմամբ միւս հանրապետութիւններուն, ամէնէն քիչ տոկոսն է:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ռոմէն Ռոլան իր «Այսօրուան Երգահանները» ծանօթ գրքին մէջ բաւական կը խօսի Տըպիւսիի մասին:

Բարեկամ մը, հուչակաւոր երգահանին հարցուց՝ թէ հաւնա՞ծ էր այդ գրքին մէջ իր մասին Ռոլանի գրածները:

— Լաւ էին, բայց անոնց տեղը այդ գրքին մէջ չէր, պատասխանեց Տըպիւսի:

— Ինչո՞ւ, զարմացած հարց տուաւ բարեկամը:

— Որովհետեւ, բարեկա՛մ, ես այսօրուան երգահան չեմ: Վաղուան եմ, պատասխանեց մեծանուն երգահանը:

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Զէր մոռցած անկէ բան մը, ոչ անոր ժպիտը, ոչ սարսափը, ոչ այն մանկական սիրտը որ կը տրոփէր իր բազուկին վըրայ, մինչ վեր կ'առնէր, խոնարհեցաւ անոր առջեւ եւ ըսաւ.

— Մենք իրար կը ճանչնանք, Լիտիա Սէրկէյվնա, միայն ձեր անունը կ'անգիտանայի մինչեւ այսօր, գիս կը յիշէ՞ք: Հիմա որ վերստին ձեզ գտայ, այլեւս չեմ թողուր: Եկէք հեռու խօսելու քիչ մը աւելի հանդարտ տեղ մը:

Եւ բռնելով ձեռքը մատաղատի աղջըկան, առաջնորդեց յարակից զարդասենեակ մը ուր մարդ չկար: Հոն տիրող հանդարտութիւնը դրկից սենեակներու աղմուկէն աւելի թանկարժէք կը դարձնէր, լոյսը քաղցր էր հոն եւ որուն մէջ առաջին անգամ ըլլալով ինքզինքը հանդարտ զգաց, հոգին ազատ, որպէս թէ յեղակարծօրէն, կախարդի մը մոգական գործին վրայ, հեռու փոխադրուած ըլլար փեթրոկրատէն եւ յեղափոխութենէն: Կը հարցաքննէր Լիտիան, թէ ինչ ըրած էր այն օրէն ի վեր ուր ինքզինքը ձգած էր ամբոխին յորձանքին մէջ: Այն փորձառութիւնը զոր ունեցաւ, բժշկե՞ց զինքը հետաքրքրութեան այդ ծայրայեղութենէն:

Հասկցա՞ծ էր թէ իրեն պէս դեռատի աղջիկ մը պէտք չէր որ ինքզինք վտանգէր այդպիսի խառնաշփոթութիւններու մէջ: Կը խօսէր կէս մը լուրջ եւ կէս կատակով:

— Միշտ հոն չեմ ըլլար ձեզ վերցնելու համար. եւ կամ, երբ թիկնապահ ձեր անձին միացուցէք զիս եւ միայն ինծի հետ դուրս ելէք:

— Շատ կ'ուզէի այդ, պատասխանեց Լիտիա, յաճախ խորհած եմ ձեր մասին այն օրէն ի վեր, եւ տեսայ որ ձեզի հետ եթէ ըլլամ ոչ մէկ բանէ պիտի վախնամ ... Սակայն, սոսկալի վախկոտ եմ, աւելցուց ժպտելով:

Լաւ մը անոր կը նայէր դիմացէն, գըլուխը քիչ մը ետեւ նետած, աչքերը մեծարաց, Սավինսքիի մօտ կը վերստանար այն ապահովութիւնը զոր ունեցած էր յանկարծակի, երբ անոր թեւերուն մէջ էր Միշէլ փողոցին մայթին վրայ: Կը թուէր թէ, միմիայն իր ներկայութիւնով անձկութեան եւ մտատանջութիւններու վերջ դրած է. թէ ան կ'ապրի խաղաղաւէտ մթնոլորտի մը մէջ, որուն հանդարտութեան — իրեն յատուկ վեհանձնութեամբ՝ կ'ուզէ մասնակից ընել իր մօտ գտնուող հագուագիտ ընտրեալները: Աղջիկը կը զգար արդէն — չես գիտեր ինչ բան է — այն եղանակէն որով իրեն կը նայէր, այն շեշտէն որով կը խօսէր, թէ իրեն համար բարեկամ մը պիտի ըլլար, մէկը որուն պիտի կրնար կըթնիլ ...: Փոլ սքանչելի տղայ մըն էր, բոլոր սըրտովը կը սիրէր, բայց այնքան դեռատի էր, այնքան մանկունակ, ինքն էր որ զայն կ'առաջնորդէր:

Մինչ կը խօսէին ասկէ անկէ եւ ներքնապէս կը հետեւէր իր գաղափարներու ընթացքին, Նիքոլա - Սավինսքի իր խօսակիցին թարմագեղ դէմքին վրայ կը հանդչեցնէր աչքերը, զայն կ'ուսումնասիրէր եւ կը խորհրդածէր անոր մասին. «Ռուս երկրի ճշմարիտ աղջիկ մըն է. անաղարտ ծաղիկ մը զոր ոչ ոք պղծած. գիւղական թաթիանա մը: Երջանիկ է այն որ զինքը պիտի սիրէ. եւ աւելի երջանիկ այն որ իրմէ պիտի սիրուի»: Աշխարհի որեւէ մէկ երկրի մէջ կա՞յ ուրիշ դեռատի աղջիկ մը որ ձեր աչքերուն մէջ աւելի ուղղակի նայի քան մանկամարդ ռուս աղջիկը:

Լիտիա, ըսաւ լռութենէ մը ետք:

— Հոս հանդիպեցայ այնՍիմէօնովին զոր դուք ալ կը ճանչնաք, եւ որ կ'երեւայ թէ վաղը իշխանութեան պիտի անցնի — գիտէ՞ք ինչ առաջարկեց ինծի, զիս իրր քարտուղարուհի առնել իրր արտաքին նախարարութեան մէջ ըլլայ: Կը յայտարարէ թէ ինծի չատ պէտք ունի որովհետեւ գերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն գիտեմ: Կ'ուզէ որ մեքենագրել սորվիմ, չեմ սիրեր, այս Սիմէօնովը, կը սառեցնէ զիս, չեմ ուզեր հետը աշխատիլ, բայց ամէն պարագայի մէջ մեքենագրել պիտի սորվիմ: Արդէն այս առաւօտէն դասերս սկսայ, ձեր դրամատունին ճիշդ մօտը, Լիթէնյիի եւ Նէվըսքիի անկիւնը:

— Եթէ տեղ մը ուզէք երբ ամէն մարդ պարտաւոր ըլլայ աշխատելու, ես եմ որ ձեզի գործ պիտի տամ, որքան ատեն որ դրամատուները բաց ըլլան: Բայց հաւատացէք ինծի, նայելով այն դարձուածքին զոր դէպքերը պիտի առնեն, պէտք պիտի ըլլայ գաղթել: Ձեզի պէս մանկամարդ աղջկան մը համար Ռուսիան բնակելի պիտի չըլլայ: Միասին Եւրոպա պիտի երթանք: Մինչ այդ, եթէ չէք նեղանար, եթէ չէք երկնչիր մարդու մը ընկերութենէն որ ձեր հայրը կրնայ ըլլալ, յաճախ իրար տեսնենք:

Ձիրար գտան Նաթալի - Շուբով Բարամինի տունը, այն զգացումը որ Սավինսքի կը կապէր Լիտիայի, նոր էր իրեն համար եւ լի անբացատրելի հրապոյրով մը:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի դրա–մենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վար–չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները դաշտահանդէսի առիթով — Տիկին Հ. Մութաֆեան 100 ֆրանք, Տիկին Տ. Սերէնկիւլեան 50, Պ. Կարօ Ոսկերիչեան երեսուն, Պ. Պետիկ Պետիկեան 25, Տիկ. Եւգինէ Պօղոսեան քսան, Պ. Պէրպէրեան 15, Պ. Պայրամ–եան տասը ֆրանք ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մար–սէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորու–թեամբ Կեդր. վարչութեան ։

Կիրակի, (10 Յուլիս) 1966, ամբողջ օ–րը Ֆապրըկուլի մէջ ։

(Հանրակառքի ընկերութեան հանգըս–տավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պար–տէզին մէջ) Սեփթէմէնէն երեք կայան տաք, աջի վրայ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կարող ուժերով եւ խնամեալ պատրաստութեամբ կը բեմա–դրէ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(Պատմական Թատերախաղի Գ. եւ Դ. արարները հարսանեկան տեսարանները)։

Կը նուագեն Ս. Չէօրէքճեան եւ Օր. Ա–նի Չէօրէքճեան ։

Կը մասնակցին Եդ. Գարագաշ, Ս. Պէշկէօթիւրեան եւ ամբողջ խումբը ։

Ճոխ պիւֆէ եւ համեղ շամփուրով խո–րոված ։

Մուտքը ազատ է

Հանդիսավայր երթալու համար Քանը–պիէրի 87 թիւի առջեւէն առնել Սաքափ ընկերութեան օթօքառը, եւ իջնել Ֆապրըկուլ, նաեւ Կարտանի օթօքառը եւ էքսի Թրոլէն, հանդիսավայրին առջեւ կանգ կ'առնեն, ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով ։

Օթօներու Փարքինկ ապահովուած ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում–նական տարեշրջանին ։

Ցակաւին տրամադրելի տեղերուն հա–մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա–քողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գը–րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 ։

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են Արձանագրութիւնները Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ու–սումնական պատրաստութիւն։ Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) ։ Փո–փոխութիւնները կ'արժեն 5 ֆրանք ար–ձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր. ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ ։

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ ։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սե–րունդին ։

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, ծա–նօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին։

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին ։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ ։

Մէկ օր բնութեան մէջ ։

Անճրեւի պարագային՝ նոյն օրը խըն–ջոյք՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ ։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալա–պրի մէջ ։

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարու–թեան առթիւ օթօքառ վարձած է։ Ա–նոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահո–վել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոս–եանի եւ գրավաճառ Ծերիկեանի ։

Օթօքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին ։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովո–րական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրի–կուն ։

×

ՇԱԻՒԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին։

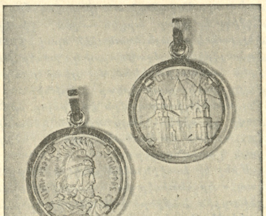
×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշ–տահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռ–նութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կո–միտէի ։

×

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Հերոսներու Օրը կը տօնէ Վիէնի մէջ, Յուլիս 17ին, կիրակի։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամենէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

« Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խաղեր ։

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթօքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերա–դառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք ։ Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թաշճեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքառով պտոյտ մը, դէպի կայան ։

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհի–ներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք ։

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին ։

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ։

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնա–ճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթօքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն)։

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչու–թիւններուն մօտ։ Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ ։

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE « Colonie de Vacances de la Chaume »

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը ։ Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ ։

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր։

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 ֆր.
» » պակաս օրական	15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19.30, Երկու–շաբթի օրերը ժամը 19էն 20.30 ։

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար–ձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն ա–նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկնե–րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու–թեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Ռէնսի 93։ Հեռաձայն 927 – 01 – 72 ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ"

(Տպաւորութիւններ Հայաստանէն)

Գրեց՝ ՎԵՐ. Ց. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Գին 3 ֆրանք, մատենաշար «Վերելք»ի

Ստանալու համար դիմել՝

« JEUNESSE ET ACTION »
6, Place de la Rotonde
ST. JEROME — MARSEILLE 13

Հ. Յ. Դ.

ՓՈՄՈՆ, — Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» են–թակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր – ընկերուհիները այս Ուրբաթ Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խում–բի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ու–նենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրըճէէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ, Պառ - Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր ։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառ – կարգ ներկեր ։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու–թիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն, ծածկոցներ. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը ։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 5 JUILLET
1966
Le Numéro : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10652
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
42e ANNÉE — No 10.652

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԴԷՄ Է

Շաբաթ օր, ֆրանսական ժամով 16.32-ին, Խաղաղականի մէջ, պայթեցաւ ֆրանսական հինգերորդ հիւլէական ռումբը: Ցարդ երկրին մակերեսին վրայ պայթած են 192 ամերիկեան ռումբեր, 141՝ ռուսական, 21 անգլիական եւ երեք չինական:

Այս պայթումին առթիւ, բազմաթիւ բողոքներ եղած են զանազան երկիրներէ: Ֆրանսայի մէջ, մամուլը բացի Իւմանիթէէն դէմ չէ ֆրանսական փորձին եւ Օռոռ նոյնիսկ ծիծաղելի կը գտնէ ամերիկեան բողոքները: Ճիշդ է սակայն որ Ուաշինկթըն պարզապէս ձեւի համար բողոքած է, իբրեւ ստորագրող պետութիւն Մոսկուայի դաշնագրին որ կ՚արգիլէ հիւլէական ռումբերու պայթումը օդին մէջ, ջուրին տակ եւ անջրպետին մէջ:

Մեծն Բրիտանիա ցաւ կը յայտնէ որ Ֆրանսա կը շարունակէ անգիտանալ Մոսկուայի դաշնագրին սկզբունքները եւ հիւլէական ռումբ պայթեցնելով օդին մէջ, կ՚աւելցնէ շողարձակումը:

Իրենց հակառակութիւնը յայտնած են նաեւ Ճափոն, Աւստրալիա, Չիլի, Փերու: Թոքիոյի շրջանակները աւելի ցաւ կը յայտնեն տրուած ըլլալով որ ֆրանսական փորձը պատճառ է որ Ճափոնի յոյսը հիւլէական ապաղինման մը համար պակսի:

Խորհ. Միութիւնը լուռ կը մնայ, մամուլի Թաս գործակալութիւնը պայթումին լուրը հաղորդած է: Այս ձեւով Ռուսերը կ՚ուզեն խուսափիլ նեղ կացութիւն մը ստեղծելէ Ֆրանսայի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ: Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, կը յիշուի միայն թէ խորհրդային մամուլը խիստ կերպով քննադատած էր, 1963 Օգոստոսին եւ յետագային, Ֆրանսայի բռնած ժխտական դիրքը Մոսկուայի դաշնագրին նկատմամբ:

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ՝ ԵՒՐՈՊԱՆ Է»

Նախարարաց արտակարգ նիստ մը գումարուեցաւ առջի. առտու, որպէսզի նախագահ տը Կոլ եւ Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ զեկուցումներ տան Խորհ. Միութեան կատարած իրենց ճամբորդութեան մասին: Նախարարաց խորհուրդի նիստէն ետք, Տեղեկատուութեան Նախարարը յայտարարեց. — «Արտաքին Նախարարը տեղեկագիրը տուաւ Հանրապետութեան Նախագահին կատարած ճամբորդութեան: Շեշտեց, Զօր. տը Կոլի եղած ընդունելութեան բարձր որակը ինչպէս նաեւ ժողովրդական ընդունելութեան ջերմութիւնն ու համակրանքը այն մեծ կեդրոններուն մէջ, զորս այցելեց: Կրեմլինի խօսակցութիւնները իբրեւ եզրակացութիւն ունեցան գործակցութեան երկու համաձայնագրերու ստորագրութիւնը անջրպետային, գիտական եւ թեքնիք մարզերուն մէջ:

Ստորագրուեցաւ նաեւ քաղաքական յայտարարութիւն մը, որու կարեւորութիւնը ընդգծուեցաւ երկու կողմերէն ալ: Այս յայտարարութեամբ, երկու կառավարութիւնները ցոյց տուին իրենց կամքը ֆրանքօ-խորհրդային գործակցութիւնը զարգացնելու բոլոր մարզերուն մէջ: Որոշեցին գլխաւորաբար կանոնաւոր խորհրդակցութիւններ հաստատել մեծ հարցերու շուրջ, միջազգային քաղաքականութեան, որոնք կը շահագրգռեն երկու երկիրները: Լուրջ խօսակցութիւնները որոնք տեղի ունեցան այս հարցերու շուրջ, ցոյց տուին, արդարեւ, որ շատ մը կէտերու շուրջ երկու կառավարութիւնները կրնան մօտեցման տեսակէտներ ունենալ, որոնք օգտակար կ՚ըլլան: Պարագան է, մանաւանդ, այս ցամաքամասի հարցերուն, այսինքն եւրոպական ապահովութեան եւ գերմանական հարցին: Զօր. տը Կոլ իր մեծ գոհունակութիւնը յայտնեց, այն պայմաններուն համար որոնց մէջ տեղի ունեցած է ճամբորդութիւնը եւ իր երախտագիտութիւնը խորհրդային իշխանութեանց եւ բնակչութեանց: Շեշտեց Ֆրանսայի եւ Խորհ. Միութեան մերձեցման կարեւորութիւնը եւ անոր գործակցութիւնը: Յստակ է, որ շարունակելով այս քաղաքականութիւնը, Ֆրանսա չի կրնար ուրիշ հեռանկար ունենալ քան Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան շահը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» իր խմբագրականին մէջ կը գրէ թէ Մոսկուայի յաւակնոտ յայտարարութիւնը որեւէ նշանակութիւն չունի: Ինչ որ գրուած է, կը շարունակէ ամերիկեան օրաթերթը, Մոսկուայի յայտարարութեան մէջ, աւելի կարեւոր չէ քան ինչ որ չէ գրուած: Ոչ մէկ համաձայնութիւն գոյացած ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ թեքնոլոժիի նախարարը՝ Քըզընս հրաժարեցաւ յանկարծակի կերպով, ծանր հարուած մը տալով վարչապետ Ուիլսընի: Հրաժարեալ նախարարը իր նամակին մէջ կը դատապարտէ աշխատաւորական կառավարութիւնը տնտեսական եւ ելմտ. մարզերու մէջ, յայտարարելով թէ այդ պայմաններուն մէջ չի կրնար լուծել Անգլիոյ ներկայ դժուարութիւնները:

ՓԵՔԻՆԻ մէջ հրապարակուած յայտարարութիւնով մը, Չինաստանի կառավարութիւնը կ՚ըսէ թէ Միացեալ Նահանգները պատասխանատուութիւնը կը կրեն այն բոլոր ծանր հետեւանքներուն որոնք կրնան ծագիլ Հանոյի եւ Հայֆոնկի ռմբակոծութիւններէն եւ կ՚աւելցնէ.— «Չինաստան տեւաբար եւ առանց վերապահութեան առաւելագոյնը կ՚ընէ զօրավիգ կենալու համար Վիէթնամի եւ օգնելու համար անոր քաղաքականօրէն, բարոյապէս եւ նիւթապէս եւ այլ մարզերու մէջ ալ:

ԻՐԱՔԻ բանակը եւ ոստիկանութիւնը 25 կասկածելիներ կը փնտռեն որոնց մէջ 3 նախկին նախարարներ: Հրաւէր եղած է ժողովուրդին ձայնասփիւռով որ օգնէ այս կասկածելիները ձերբակալելու, կացութիւնը այլեւս բնական է Պաղտատի մէջ:

ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ մէջ յայտարարուած է թէ Սուքարնօ ցկեանս նախագահ պիտի մնայ եւ «յեղափոխութեան գերագոյն պարագլուխ» անուանս մինչեւ նոր Քոնկրէի մը ընտրութիւնը:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք առած են զբօսաշրջիկներուն դէմ, Ճիպրալթարի մէջ: Ճամբորդները կը պարտաւորուին օրեր սպասել Սպանիա անցնելու համար եւ կ՚ապրին ծանր պայմաններու մէջ, տրուած ըլլալով որ տարադրամ ալ չունին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ֆրանսական շրջանակներուն համաձայն, նախագահ տը Կոլ քաջալերուած ըլլալով Խորհ. Միութիւն կատարած իր ճամբորդութենէն, Լեհաստան պիտի այցելէ մինչեւ տարւոյն վերջ:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ առաջին մեկնումները տեղի ունեցան Ուրբաթ եւ Շաբաթ: Մօտ երկու միլիոն կը հաշուուի մեկնողներու թիւը: Կառքի արկածները արդէն 150 մեռեալ պատճառած են:

Օրը Օրին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ»Ը

— Երեւանը «ժայռը մետաքսի» վերածեց, կը գրէ խմբագիր մը, տեղ մը, հայրենասիրաբա՛ր, բանաստեղծաբա՛ր: Եւ յիմարաբար:

Անշուշտ, օր մըն ալ այս մարդը — եւ իրեն - պէսներ — պիտի գրեն, դարձեալ, հայրենասիրաբա՛ր, բանաստեղծաբա՛ր եւ յիմարաբար.

— Երեւանը Ղըզըլչախչախի եւ Սատախլուի ցեխերը կաթնապուրի վերածեց…

Եւ իրենց համար պիտի ըսեն՝ իրենց բարեկամները.

— Ջերմեռանդ հայրենասէրը ասանկ կ՚ըլլայ: Աս ի՜նչ բանաստեղծութի՜ւն է, եղբայր…

Իսկ Դաշնակցական խմբագիրը, որ «նետելու» վարժուած չէ, հայրենիքի թշնամի պիտի հռչակուի, որովհետեւ գրած էր՝ առանց բանաստեղծական թռիչքի:

— Երեւանի շինարարութիւնը յառաջ կը տարուի մեծ թափով… Մայրաքաղաքը կը մեծնայ տարուէ տարի…

Չէ՛, չեղաւ, չեղաւ ընկեր Դաշնակցական: Պէտք է չափազանցես, պէտք է «նետես», պէտք է Երեւանը բաղդատես Փարիզի հետ եւ ժայռն ու մետաքսը իրարու նմանցնես, որպէսզի քեզի համար ալ ըսեն.

— Ջերմեռանդ հայրենասէրը ասանկ կ՚ըլլայ…

×

«Հայրենասէր» բառն ալ, ինչպէս շատ մը ուրիշ բառեր, իր իմաստը կորսնցուցեր է ու վերածուեր է աժանցնող տիտղոսի մը, որ շռայլաբար կը տրուի «նետող»ներուն, բայց ո՛չ նշմարիտ հայրենասէրին:

Այս տեսակէտէն, կը նմանի սա միւս հանրածանօթ տիտղոսներուն, որոնք, տակաւին, կը տրուին կարգ մը ազգային երեւելիներու — իմա՛ հարուստներու.

— Բարձրապատի՛ւ, վսեմապատի՛ւ, վսեմացո՛ւք, վսեմափա՛յլ…

Անշուշտ ակնարկութիւնը տոլարներով կազմուած դէզին բարձրութեան մասին է, ո՛չ թէ խնդրոյ առարկայ անձին խելքին — կամ պատիւին — բարձրութեան:

×

Բայց, անցնինք: Աւելի հետաքրքրական նիւթ է ժայռն ու մետաքսը իրարու նմանցնող խմբագրին… բանաստեղծական հանճարը:

Ամէն գրող քիչ - շատ իրաւունք ունի բանաստեղծական նոր պատկեր մը «գծելու» կամ արտայայտութեան նոր ձեւ մը փնտռելու: Այս իրաւունքէն կ՚օգտուին, յաճախ, այն գրողները, որոնք կ՚աշխատին խուսափիլ *մառչէ - օ փիւս*ի ապրանքի վերածուած *քլիշէ*ներէ:

Բայց, նոր պատկեր մը «գծողը» պէտք է քիչ մը նկարչութենէ բան հասկնայ եւ քիչ մըն ալ խելք, նաշակ ու տրամաբանութիւն ունենայ:

Ամերիկան անգամ, որ անջրպետին մէջ մարդ կը քալեցնէ, տակաւին չէ կրցած Քոլորատոյի ժայռերը մետաքսի վերածել: Մե՛նք ուր կը մնանք: Ժայռը փոշիի կրնայ վերածուիլ, բայց մետաքսի —կամ բամպակի եւ բուրդի — ո՛չ: Ո՛չ իսկ բանաստեղծաբար:

Աշուղը ուզեր է սոխակին պէս դայլայլել, բայց կրցեր է միայն կռնչել:

Ամէն թռչուն սոխակ չէ, վերջապէս: Եւ ամէն հայ գրող ալ Մեծարենց կամ Վարուժան չէ որ մեր աստուածատուր մայրենի լեզուին արեւահամ բառերով նկարչութիւն ընէ եւ բանաստեղծութիւն խաղայ:

Երբ սիրահար բանաստեղծը իր սիրուհիին զոյգ մը սեւ աչուկները կը նմանցընէ «զոյգ մը ձիթապտուղներու», բստիպուած կ՚ըլլաս խորհուրդ տալու իրեն որ շուկայ ելլէ եւ սոխ ու սխտոր ծախէ, բայց չլղրէ քերթողական արուեստի մեր պարտէզը՝ իր ներկայութեամբ:

Հովուական տրեխներով կամ թուրք մոլլաներու *փապուճ*ներով արքայական պալատ չես կրնար մտնել: Ո՛չ ալ կրնաս Զարենցներու եւ Տէրեաններու, Թէքէեաններու, Շիրազներու եւ Սիլվաներու, հոյլին մաս կազմել եւ ճանչցուիլ անոնց գրչի եղբայր՝ քտինքները մտնելով, հեւալով, տքալով: Ոտանաւոր գրելով: Շոշորթապատում «պատկեր»ներ գծելով:

×

Քսանէն վեր երիտասարդ մը կը ներկայանայ Մոցարդի.

— Կ՚ուզեմ քու համանուագներուդ պէս բաներ հեղինակել… կ՚օգնե՞ս…

— Տակաւին պզտիկ ես, կը պատասխանէ անմահական երաժիշտը:

— Բայց դուն 17 տարեկանիդ գրեր ես… Ես քսան եղայ…

— Այո՛, բայց ես ուրիշներու օգնութեան չդիմեցի…

×

Կը պատմեն թէ մեր մանկութեան օրերուն, հայկական Պոլիսը ունէր եղեր քանի մը հայ բանաստեղծներ, որոնք քիլօներով ոտանաւոր գրեր են, բայց իրենցմէ ո՛չ մէկը հասեր է Մեծարենցի մը կամ Վարուժանի մը բարձունքին:

Որովհետեւ իրենց մէջ կը պակսէր այն ճառագայթը, զոր Աստուած կը պարգեւէ միայն բուռ մը ընտրեալներու:

Այսօր ալ, արտասահմանի, մէջ ունինք այդ տեսակ բանաստեղծներ:

Բանաստեղծութիւնը արուեստի միակ ճիւղն է, զոր մարդ վարժապետի մը դիմացը նստած չէ որ կը սորվի: Այս վերջին բառն ալ սխալ է: Բանաստեղծը չի սորվիր ու չի սերտուիր ինչ որ պիտի գրէ, այլ կը զգայ:

Դաշնակահար թէ նկարիչ դասի պէտք ունին՝ իրենց տաղանդին կերպարանք տալու համար:

Բանաստեղծին տուէք էջ մը թուղթ ու գրիչ մը — կը բաւէ: Մնացածը կը ստանայ վերէն: Աստղերէն:

Այնպէս որ աստղածորան այդ «մնացած»էն զրկուած մէկը միայն կրնայ Երեւանի երէկուանին համար ըսել «ժայռ» ու այսօրուանին համար «մետաքս»:

Կամ, իրարու հետ բաղդատել աչքն ու ձիթապտուղը: Կամ վարդն ու լայնատերեւ կաղամբը:

Առաջին պարագային սրբեռանդ հայրենասէր, երկրորդ պարագային տաղանդաւո՛ր բանաստեղծ, երեւալու համար:

Ամենայն Հայոց հայրենիքին մշակութային եւ շինարարական վերածնունդը ծափել ու ծափծափել մեր նիտին պարտքն է: Եւ մեր իրաւունքը:

Այդ պարտքը կատարած ըլլալու եւ այդ իրաւունքէն օգտուած ըլլալու համար իսկ ներելի չէ լղրճել բանաստեղծական արուեստը:

Բայց, եթէ մեր միտքը դրած ենք, անպատճառ, բանաստեղծութիւն խաղալ ու խաղցնել, այն ատեն կրնանք դաս առնել նպարավաճառ բարեկամէս, որ վերոյիշեալ «ժայռ»ապատումը կարդալէ ետք կը պոռար.

— Ատ մարդուն գացէք հասկցուցէք որ մենք մետաքսի պէտք չունինք, ժայռի պէտք ունինք… Ըսել կ՚ուզեմ որ մենք Երեւանի բոլոր մետաքսները ժայռի վերածելու ենք որ դիմանանք…

Ո՞վ բարեւի պիտի չկենա՞ր այս «բանաստեղծ»ին դիմացը:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

«Յառաջ»ի աշխատակից «Եւրոպացի»ի յօդուածները կը կարդացուին չահեկանութեամբ : Ան յաճախ մատնացոյց կ'ընէ ճշմարտութիւններ, որոնք քօղարկուած կը մնան : Կեցուածք մը, որ բարոյական քաջութիւն կը պահանջէ :

Ցունիս 12 Թիւով իր «Օրը Օրին» տոմսին մէջ «Եւրոպացի»ն կը զբաղի Սեւրի դաշնագրով: Աստուած գիտէ ինչե՛ր գրուած են ու կը գրուին այդ «սըրբացած» դարձած դաշնագրի մասին: Անտեղեակ ընթերցողը կը տարուի համոզուելու թէ այդ դաշնագիրը զօրաւիգ մըն է հայկական պահանջներուն: (Դիտմամբ կը գործածենք ընդհանուր եւ անորոշ «պահանջ» բառը, որ միշտ կը շփոթուի «խնդիր» եւ մանաւանդ «դատ» բառերու հետ) :

«Եւրոպացի»ն, Թերեւս ձանձրացած մխալար անհիմն յայտարարութիւններէ, պարտք կը զգայ ճշդել թէ Սեւրի դաշնագիրը մեռելածին ստեղծում մը եղած է: Դաշնագիր մը վաւերական կը դառնայ ու կեանք կը ստանայ՝ երբ, պատուիրակներու ստորագրութիւններէն ետք, կառավարութիւնները կը վաւերացնեն : Արդ, ինչպէս «Եւրոպացի» կը յիշեցնէ, ոչ մէկ կառավարութիւն, ոչ մէկ խորհրդարան վաւերացուցած է Սեւրի դաշնագիրը : Անհերքելի փաստարկութիւն մըն է :

Աւելցնենք ճշդում մը: Հայ եւ Թուրք (քեմալական) կառավարութիւնները 1920 Դեկտեմբեր 2ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ դաշնագիր մը կնքած են, որու 3րդ յօդուած հետեւեալն է .—

«Հայաստան կը հրաժարի Սեւրի դաշնագրէն, եւ կը կանչէ հայկական պատուիրակութիւնը՝ որ ստորագրած է այդ դաշնագիրը եւ Երեւանի մէջ Համաձայնականներու ներկայացուցիչներ ընդունելու իրաւունքը կը կորսնցնէ՝ մինչեւ որ Թուրքիան Համաձայնականներու հետ հաշտութիւն կնքէ» :

Ստորագրուած է Հայերու կողմէ՝ Ա. Խատիսեան, առաջին պատուիրակ, Գիւլխանդանեան, ելմտական նախարար, պատուիրակ, Ս. Ղորղանեան, Կարսի կառավարիչ, պատուիրակ :

Այդ դաշնագիրը հրատարակուած է ֆրանսերէն Ռըվիւ տէ զ'Էթիւտ Արմէնիէնի մէջ, հատոր Դ., եւ առանձին պրակի մը մէջ՝ 1924ին (Փրանսական Ազգային Տպարան) :

Հրատարակիչը, Հայր Փուատըպառ, նախկին անդամ Փրանսական առաքելութեան ի Հայաստան, առանձին նոթագրութեամբ մը կը յայտնէ թէ Խորհ. Կառավարութիւնը, բնագիրը հրատարակած չըլլալով, Պ. Խատիսեան զայն կըրկին յօրինած է եւ այդ համառօտագրութիւնն է որ հաղորդուած է Փարիզի Հայկական Պատուիրակութեան կողմէ :

Գուցէ առարկուի թէ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրն ալ խորհրդարաններու վաւերացում չէ ստացած եւ ուրեմն անարժէք է, ինչպէս Սեւրինը : Պաշտօնական տեղեկութիւն չունինք, բայց հաւանական կ'երեւայ: Եթէ այդպէս է, զերօ մը պիտի ջնջած ըլլայ ուրիշ զերօ մը: Մնացեալը անտեղի բարբաջանք կը դառնայ :

Ցամենայն դէպս, կսկծալու տեղի չըկայ : Սեւրի դաշնագիրը անգործադրելի էր: Եւ եթէ բռնութեամբ գործադրուէր, ապագային նոր աղէտներու դուռ կը բանար, ինչպէս ականատես եղանք Սանճագին պարագային: Բոլոր Փրանսացի պատմաբանները, քաղաքական հեղինակները, նոյն իսկ հայանպաստ, համաձայն են այդ մասին :

Ձանց չենք առներ որ Փրանսացիք իրենք ալ, մանաւանդ Կիլիկիոյ Փրանսացիները, մեր պատրանքը սնուցին ժամանակին: Քաղաքական երազատեսութիւնը Հայուն մենաշնորհը չէ : Երկու օրինակ յիշենք:

Առաջինը՝ Կիլիկիոյ Փրանսական տեղեկատուութեանց սպասարկութեան մէկ զեկոյցը .—

Գաղտնի.— Տեղեկատուութեանց զեկոյց 1920 Նոյեմբեր 12: Երեւանի Հանրապետութեան Կ. Պոլսոյ պատուիրակ Պ. Թահթաճեանի յայտարարութիւններէն կը հետեւի թէ իր կառավարութիւնը կը փափաքի ամէն միջոց ի գործ դնել, դադրեցնելու համար չափազանցականներու արարքները, որոնք կրնան վնասել մեր ազդեցութեան Կիլիկիոյ մէջ :

Նոյն իսկ մտադիր կ'երեւայ պատուիրակ մը ղրկել մեր հաճութեամբ, Պէյրութ եւ Ատանա, իր հայրենակիցներուն վրայ ճնշում կատարելու եւ մեր տեսակէտները ընդունիլ տալու համար :

Ցոյս կը յայտնէ թէ Սեւրի դաշնագիրը պիտի բարւոքի եւ թէ Կիլիկիան Թուրքիայէն պիտի անջատուի :

Ըստ որոշ նշաններու կը Թուի թէ Ռամկավարները, Դաշնակցականները եւ Վերակազմեալները միացած են ընդդէմ Հնչակեաններուն» :

Զեկոյցին լիակատար Թարգմանութիւնը տուինք, բայց մեր ստորագծած նախադասութիւնն է որ կը վերաբերի մեր նիւթին :

Երկրորդ օրինակը անհատական է, բայց, եթէ կարելի է ըսել, աւելի բացայայտ :

Սեւրի դաշնագրէն վեց ամիս ետք, 1921 Փետրուար 3ին, Զօր. Պռեմոն, Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչ, պատասխանելով կնոջս որ իրեն ղրկած էր Մերսինի Հայ Արիներու լուսանկարը, Փարիզէն կը գրէր ի միջի այլոց: «Երբեք պիտի չսպրդուի Կիլիկիան: Մուսթաֆա (Քեմալը՝ Վ.Փ.) արգելք կը հանդիսանայ: Իսկ եթէ մէկ-նում կատարուի, հոն կը ձգուի ապահով կացութիւն մը՝ լայնօրէն համապատասխան զրաւումի մը երաշխաւորութեանց տեսակէտով» :

Ամիս մը ետք, Լոնտոնի մէջ, 1921 Մարտ 9ին կը ստորագրուէր Թուրք եւ Փրանսական համաձայնութիւնը, որուն պայմանները եւ գործադրութեան հանգամանքները ծանօթ են :

Փրանսացիք մեզ չէին խաբեր, այլ միայն... իրենք զիրենք, ինչպէս մենք մեզ կը խաբէինք եւ դեռ կը շարունակենք :

Այդ պարագային մէջ կայ տարբերութիւն մը: Փրանսան Կիլիկիոյ մէջ իր սըխալներէն հազիւ պիտի տուժէր : Տնտեսական զրկումներ, քանի մը հազար մեռեալներ, — մէկուկէս միլիոն երիտասարդներու նահատակումէն ետք, — գրեթէ անզգալի կորուստ մը պիտի ըլլար, Փրանսական ժողովուրդին մեծ մասամբ անծանօթ : Մինչ Հայուն համար կենաց մահու խնդիր էր: Քանիցս այդ ըսած եմ Տամատեանին, Հայկական Առաքելութեան պետին: Բայց մարդ կրնայ Թունդ հայրենասէր ըլլալ եւ միաժամանակ կոյր քաղաքագէտ մը :

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՓՐՈՖ. ՌԱՅՇԸՆԿՐՈՆ ՎԱԽՃԱՆԱԾ

Պերլինի համալսարանին փրոֆէսօրներէն՝ հայագէտ Տօքթ. Գիւնթըր Ռայշընկրոն վախճանեցաւ Ցունիս 20ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, որ հետեւանք էր ինքնաշարժի արկածի մը :

Հանգուցեալը կարգաւոր դասախօս էր ռումանական լեզուագիտութեան եւ տնօրէն Պալքանեան լեզուագիտական կաճառին՝ Պերլինի համալսարանին մէջ, 1948էն ի վեր, այսինքն արեւմտեան Պերլինի նոր «Ազատ Համալսարան»ին հիմնուելէն ի վեր: Մինչեւ 1964, երբ դեռ հայերէնի յատուկ դասաւանդութիւն հաստատուած չէր հնդեւրոպական Սեմինարին մէջ, ինքն էր որ մէջընդմէջ «Ներածում հայերէն լեզուի» համեստ վերնագրին տակ դասախօսական վեցամսեակներ կը յատկացնէր ստուգաբանական հայերէնին՝ բաղդատութեան դնելով զայն կարգ մը հնդեւրոպական լեզուներու հետ, զորս կը դասաւանդէր : Հայերէն գրքերու մատենագրանական բաժինը պալքանեան կաճառին մէջ հաստատուած է իր ջանքերով եւ լրացուած շարունակ :

1932ին, դեռ 23 տարեկան, վերջացուցած էր Պերլինի Ֆրիտրիխ Վիլհելմս համալսարանը, իբրեւ «տոքթէօր փիլիսոփայութեան» տիտղոսով, աշակերտելով գրեթէ բոլոր լեզուագիտական բաժիններուն: Լեզուական տաղանդ մըն էր, որ գիտէր ոչ միայն յունարէն, լատիներէն, Փրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն, պուլկարերէն, ալպաներէն, ռումաներէն, հունգարերէն, լիթուաներէն, Փիններէն, սպաներէն, փորթուկալերէն, իտալերէն, չեխերէն, սերպերէն այլեւ Թուրքերէն եւ հայերէն: Հայերէնը սորված է Արտ. Աբեղեանէ եւ Փրոֆ. Հանս Հայնրիխ Շէդըրէ, հիմնական ուսումնասիրութեամբ, եւ մինչեւ իր մահը կը զբաղէր հայերէնագիտութեամբ, այս կ'ապացուցանեն իր ստուգաբանական յօդուածները «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ, ուր մամուլի տակ է իր վերջին յօդուածը :

Խորանալով միջին հայերէնի առանձնայատկութեան եւ փոխառեալ բառամթերքին մէջ, Ռայշընկրոն գտած էր բազմաթիւ բառեր, որոնք Փրանսերէն «Լանկ տ'Օկ»ի մէջ չկային այլեւս, բայց հայերէնի մէջ պահուած կը գտնուէին: Ուրեմն խաչակիրներու ժամանակէն հարաւային Փրանսայի ասպետներու լեզուէն փոխ առնուած էին: Դեռ չեմ գիտեր թէ այս մասին ձեռագիր աշխատանք մը վերջնապէս պատրաստած ունի՞, բայց յաճախ խօսած էր ինծի այս նիւթին շուրջ, եւ կ'ուզէր որ Ց. Կարստի ձեռագիր միջին հայերէնի բառարանը աշխատասիրէի : Ցետոյ տեղեկացանք սակայն թէ այդ ամբողջ ձեռագիրը կամ քարտակազմը Կիւլպէնկեան հաստատութեան կողմէ գնուած եւ Երեւան ուղարկուած է: Որքան գիտեմ ռումաներէն արմատական բառարանը եւ լիթուաներէնի արմատական բառարանը տպագրութեան պիտի տար փոքր ինչ վերաքննելէ ետք : Իր աշակերտներուն կը մնայ գլուխ հանել իրենց վարպետին գործը :

Փրոֆ. Ռայշընկրոն հայերէնի ընտելանալով, բարեկամացաւ նաեւ Հայերու հետ, որով ընդունուեցաւ «Գերման եւ Հայ Ընկերակցութեան» վարչութեան անդամ երեսնական Թուականներուն, երբ անվտանգ չէր գերման մտաւորականի մը համար Հայերու ընկերանալ եւ Ընկերակցութեան «Տեղեկատու» Թերթին մէջ հայանպաստ յօդուած գրել, յիշենք 1943 Դեկտեմբեր Թիւին մէջ հրատարակած իր ուսումնասիրութիւնը, որ կը կրէր «Հայերը եւ Եւրոպա» վերնագիրը եւ կը վերջանայ այն իմաստով Թէ Հայերը արժանի են ազատ եւ անկախ ապրելու :

Ռայշընկրոնի մահով Հայերս կը կորսնցնենք ոչ միայն բազմահմուտ հայագէտ մը, այլեւ ազնիւ բարեկամ մը :

Պերլինի Հայ Գաղութային Միութիւնը համալսարանական մեծավայել յուղարկաւորութեան մասնակցեցաւ՝ պսակ մը դնելով ստորագրողիս ձեռքով մեր հէք բարեկամին դերեզմանին վրայ, եւ ցաւակցութիւն յայտնելով զմբախտ այրիին, որ Ռումանուհի մըն է, շատ ազնիւ եւ բարեսիրտ :

Ցիշատակ անմոռա՛ց :

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Ամենուրեք նոյնն են, ինչպէս նոյնն են մեծ պողոտաները՝ ուր կը տիրապետէ պերճութիւնը, որովհետեւ կեանքին յատակն ու դաղաթը ամենուրեք նոյն ձեւը ունին :

Այս տեսակի փողոցներէն մէկուն մէջ էր որ յանկարծ զգացի թէ բանտարկըւած էի :

Պատահմամբ հետեւած էի երկու զինուորականներու, որոնց կողքին կախուած սուրերը կը հնչէին խորդուբորդ սալայատակին վրայ : Սրճարանէ մը քանի մը կիներ կանչեցին զանոնք :

Կը խնդային այդ կիները եւ յաճախ ալ կ'արձակէին անճոռնի ու ռահէիկ հայհոյանքներ : Զինուորականներէն մին հարուած մը տուաւ պատուհանին, բայց ներսէն ձայն մը հայհոյանքներու փըսխունք մը արձակեց : Զինուորականները շարունակեցին իրենց ճամբան, ծիծաղի արձագանգները հեռացան եւ այլեւս ոչինչ լսեցի :

Փողոցը վերստին համրացած էր: Քանի մը պատուհաններ տարտամ լոյս մը կ'արձակէին լուսնին վարագուրուած շողին ընդմէջէն : Կանգ կ'առնէի երբեմն ու կը շնչէի ինծի տարօրինակ Թուացող այդ լռութիւնը, որովհետեւ իմ ետիս միշտ կը խլրտար հեշտանքի ու վտանգի խորհրդաւորութիւն մը :

Ցստակօրէն կը զգայի թէ այդ լռութիւնն ու անդորրութիւնը խաբուսիկ էր եւ թէ այդ փողոցին մէջ խառնակ կերպով կը բարձրանար միշտ աշխարհիկ փորձութիւններու նշոյլ մը: Բայց, կեցած էի հոն, զիտելով պարապութիւնը: Այլեւս չունէի այն զգայնութիւնը թէ կը գտնուէի այդ քաղաքին ու այդ փողոցին մէջ: Ոչ փողոցին եւ ոչ ալ նոյնիսկ իմ անունս գիտէի: Կը զգայի միայն թէ օտարական մըն էի՝ հրաշալիօրէն կորսըւած անծանօթին մէջ, որ չունէի ոչ մէկ նպատակ ու առաքելութիւն եւ ոչ ալ որեւէ կապ այդ շրջապատին հետ :

Եւ ահա, յանկարծ, մինչ ես այդ անմարդաբնակ փողոցին մէջ ականջալուր կը սպասէի այն դէպքին որ զիս պիտի սթափեցնէր պարապին մէջ սպասողի իմ երազանքէս, լսեցի զուարթօրէն երգուած գերմաներէն երգ մը, Փրայշուցի պարզունակ եղանակ մը՝ «Ոհ, գեղեցիկ ու կանաչ Թաղը երիտասարդ աղջկան..» :

Կանացի ձայն մըն էր որ կ'երգէր, ճիշդ է որ շատ գէշ կերպով, բայց չէ որ ինծի համար գերմանական մեղեդի մըն էր, եւ ատոր համար ալ, այս օտար անկիւնին մէջ ինծի համար այդ երգին մէջ կար յատկանշականօրէն եղբայրական շեշտ մը: Ուրկէ ալ կուգար ան, ինծի համար փրկութիւն մըն էր: Առաջին խօսքերը, որ շարաթներէ ի վեր կ'իմանայի հայրենիքէս :

Ով է որ այստեղ կը խօսի իմ լեզուս, հարց կուտայի ինքնիրեն:

Ով էր այն անձը, որ մղուած կը զգար ինքզինքը իր սրտէն դուրս ժայթքեցնելու այդ հնչիւնը, այդ խեղճ երգը, այս կորսուած ու ապականած փողոցին մէջ :

Սկսայ փնտռել թէ ուրկէ՞ կուգար այդ երգը, մէկիկ մէկիկ քննելով կիսաքունի մը մէջ Թաղուած բոլոր տուները, իրենց փակ փեղկերով, որոնց ետեւ ննջամիտ կերպով կը պլպլար լոյս մը ու երբեմն ալ կ'երեւէր քօղարկուած մէկ նշանը անծանօթ ձեռքի մը սուսերին :

Դուռը չնդալից ծանուցումներ էին գրուած, որոնց վրայ կը տեսնուէին «Ուխաքի ,պարեջուր» բառերը, որոնք ցոյց կուտային Թէ հոդ գարեջրատուն մըն էր, եւ սակայն ամէն ինչ փակ էր, որով անցորդը Թէ կը հրաւիրուէր եւ Թէ ետ կը մղուէր: Եւ միշտ, մինչ հեռուէն, փողոցին մէջ կը լսուէր քայլերու արձագանգներ, երգը կը բարձրանար անդադար, աւելի հնչեղ եւ հեղհեղէ կը մօտենար : Արդէն հիմա գիտէի Թէ ուրկէ՞ կուգար այդ երգը : Վայրկեան մը տատամսեցայ, ապա, յառաջացայ դէպի դուռը, որ ծածկուած էր սպիտակ վարագոյրով մը :

Մինչ վճռականօրէն կը ծեծէի դլուխս ներս մտցնելու համար, յանկարծ ներքինքին մէջ տեսայ ստուեր մը, որ անկնյայօրէն հոն զարանակալ կը սպասէր: Իր դէմքը, որուն վրայ կը շողար իր գըլխուն վրայ կախուած կարմիր լապտերին համակ լոյսը, տժգոյն էր ու վախով ... ուած : Մարդը, իր խոշոր բացուած աչքերը յառեց վրաս, արտասանեց քանի մը աննկարագրելի ներողութեան բառեր ու անհամարձակ փողոցին մթութեան մէջ, ձեւը բարեւ մը տալով: Բարեւելու այդ ետարօրինակ էր : Երկար նայեցայ իր ետեւէն : Փողոցին փախչող ստուերին մէջ տակաւին կը տեսնէի իր շարժող հեռքը անորոշ կերպով : Ներսէն միշտ կը լսուէր երգին ձայնը, այս անգամ աւելի ... : Զիս կը քաշէր իրեն այդ երգը ... Հրեցի դուռը եւ արագօրէն ներս մտայ :

Երգին վերջին բառը, զանակի մը հարուածէն կտրուածի պէս, ինկաւ լռութեան գոգը: Եւ ես, երկչոտ կերպով, պարապութիւն մը զգացի աղջեւս, լռութիւն մը, այնպէս, ինչպէս կարծես թէ բան մը փշրած ըլլայի :

ՍԹԵՓԱՆ ՑՎԱՅԿ

(2 Շար.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ցունիսի գեղեցիկ օր մըն է : Տեղի կ'ունենայ մրցանակաբաշխութեան հանդէսը, որուն կը յաջորդէ դաշտահանդէս : Ընդարձակ պարտէզը նեղ կուգայ գաղութին ամէն կողմերէն ու ամէն խաւերէն հասնող բազմութեան : Ներկաներուն մէջ կ'երեւին, Սրբազան Հայրը, Մխիթարեան Հայրեր, հայ քոյրեր, Ռէնսիի քաղաքապետը իր կնոջ հետ եւ ծանօթ անձնաւորութիւններ :

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, երգչախումբը բեմ կուգայ չնորհալի ու կարգապահ : Ուսուցիչ Պ. Եամալեկեանի ղեկավարութեամբ կ'երգէ հին ու նոր գեղեցիկ երգեր : Մէջընդմէջ կ'ըլլան արտասանութիւններ, գնահատուեցան բոլորն ալ, ու արժանացան ջերմ ծափերու :

Համակրելի տնօրէնուհին հակիրճ տեղեկատուութիւնը ըրաւ անցնող տարեշրջանին, ու գոհունակութիւն յայտնեց որ ամէն տեսակէտով յաջող տարի մը բոլորած է դպրոցը : Մանաւանդ, ի մեծ ուրախութիւն ներկաներուն, յայտնեց թէ պրեվէի ներկայացուած եօթը աշակերտուհիներէն վեցը յաջողած են, ինչ որ գոհացուցիչ մրցանիշ մըն է, իսկ սէրթիֆիքաի վեց ներկայացուածներէն հինգը յաջողած : Նոյնքան լաւ արդիւնք : Ընդհանուր խանդավառութիւն եւ բուռն ծափեր :

Տնօրէնուհին հրաւէրով քաղաքապետը խօսք առաւ, դրուատեց դպրոցին յաջողութիւնը եւ ըսաւ թէ վարժարանը մեծ փառք կը վայելէ Ռէնսիի մէջ :

Վերջին խօսքը Սրբազան Հօր կը պատկանէր : Անիկա ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ մաղթեց սրտագին, որ դպրոցը ապրի, տեւէ, ու մեծնայ : Այսպիսի առաւելութիւններով վարժարան մը ըսաւ, պէտք է կրկին թիւով աշակերտուհիներ ունենայ, ու մաղթեց որ չուտով այս շէնքին քով նոր շէնք մը կառուցուելու պէտքը զգացուի : Կոչ ըրաւ ժողովուրդին որ իր նիւթական ու բարոյական նպաստը բերէ, Եւրոպայի մէջ միակ աղջկանց գիշերօթիկ հայ վարժարանին : Որպէսզի, շարունակեց Սրբազան Հայրը, քաջալերուի դպրոցը կանգուն պահելու համար ջանք չխնայող վարչութիւնը, որ այնքան դժուարին պայմաններու մէջ, անկարելին կը փորձէ :

Որպէսզի քաջալերուին տնօրէնուհին եւ ուսուցչական կազմը որոնք այնքան նուիրումով ու սիրով կապուած են դպրոցին : Կոչ ըրաւ մասնաւորաբար ծնողքներուն, որ չվարանին իրենց զաւակները յանձնելու այսպիսի վարժարանի մը, ուր հայեցի լուրջ դաստիարակութեան հետ, աշակերտուհին կը պատրաստուի ֆրանսական դպրոցներու համահաւասար վկայական ստանալու :

« Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, (Յատուկ) .— Լիոնի «Սիամանթօ» խումբին կազմակերպած դաշտահանդէսը, որ եղանակին առաջինն էր, տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ցունիս 26ին : Նոր Սերնդականներու շարաթներէ ի վեր կատարած աշխատանքը պսակուեցաւ յաջողութեամբ, բարոյապէս եւ նիւթապէս :

Ժամը 15ին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ընկերներէն Մինաս Մկրտիչեան բացուած յայտարարեց դաշտահանդէսին պաշտօնական մասը, դեղարուեստական բաժինը ճոխ եւ այլազան էր, յաջորդաբար արտասանեցին օրիորդներ Հ. Կէնճեան եւ Ա. Ալթունեան, ընկերներ Յ. Այտապիրեան, Ա. Իշխանեան, , Պ. Թուլթեան, Ա. Տէր – Ահարոնեան, Վ. Սահակեան, փոքրիկն Մանուկեան եւ երկու պատանիներ Շաւէն :

Գաղափար մը տալու համար դաշտահանդէսի յաջողութեան մասին ըսենք, որ բաւական թիւով հայրենակիցներ եկած էին Շաւէն, Սէնթ Էթիէնէն, Տէսինէն եւ այլ մօտակայ վայրերէ :

Խօսք առաւ ընկեր Համազասպ Նաճարեան, նախկին Նոր Սերնդական, որ մատնանշեց Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին դերը մեր գաղութին մէջ : Ընկերը կոչ ըրաւ ծնողքներուն՝ զօրավիգ կանգնիլ նոր սերունդին, յանուն մեր ժողովուրդին դերագոյն շահերուն :

Եղան ազգային – յեղափոխական խմբերգներ :

Անհրաժեշտ է թեւ – թիկունք կենալ մեր նորահասներուն, որպէսզի այն կապը, որ կայ Ապրիլեան սերունդին եւ իրենց միջեւ, աւելի եւս զօրանայ եւ ամրապնդուի :

Ապրիք երիտասարդներ, որ յաջողեցաք Հայկական օր մը պարգեւել ներկաներուն : Վստահ եղէք, թէ քանի հայ ազգային ոգին վառ է ձեր սրտերուն մէջ, միշտ պիտի ունենաք ձեր ձեռնարկները քաջալերող բազմութիւններ :

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

×

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, (Յատուկ) .— Ֆ. Կ. Խաչի տեղւոյս Ազգային դպրոցի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Ցունիս 25ին Շաբաթ երեկոյեան Հ. Յ. Դ. Տան մէջ : Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ դպրոցին աշակերտութեան :

Յայտագիրը պատրաստուած էր ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի կողմէ որ բաւական ջանք թափած էր հանդէսը հաճելի դարձնելու համար : Հանդէսին ներկայ էր Տէսինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարդ քհնյ. Աւագեան :

Կապոյտ Խաչի վարչութեան կողմէ Տիկին Մառի Կարապետեան բանալով հանդէսը իր գրաւոր ամփոփ ղեկուցումով պարզեց Կապոյտ Խաչի գործունէութիւնը կրթական մարզի մէջ ու ճաղկեց ծնողքներու անտարբերութիւնը : Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որոնք իրենց նիւթական նուէրներով կը նպաստեն դպրոցը կանգնած պահելու :

Վարագոյրը բացուելուն բեմին վրայ երեւցաւ աշակերտական խումբը որ մեզ մղեց դառն խորհրդածութեանց : Էր երբեմն, այլ էր պատկերը : Այժմ կարծէք դպրոցը պարպուած է իր իմաստէն : Այս դետնի վրայ պարզ է որ ուսուցիչը կենսական դեր ունի եւ իր պարտականութիւնն է դպրոցին շուրջ համակրանք ստեղծել եւ նորագոյն սերունդը ներգրաւել : Իսկ դպրոցը հովանաւորող մարմինին կը մնայ առանց ընկրկելու շարունակել կրթական աշխատանքը պարտութեան մատնելու համար անտեսանելի ճիւաղը՝ որուն ճերմակ ջարդ անունը կը տրուի :

Յայտագիրը սկսաւ դպրոցական խումբին «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով եւ յաջորդական սիրուն խմբերգներով :

Յետոյ եղան թովիչ արտասանութիւններ բոլոր աշակերտներու կողմէ, որոնք ցոյց տուին իրենց շնորհները : Եթէ փոքրերունը անմեղ թոթովանք էր, մեծերը յաջող կերպով արտասանեցին Սիլվա Կապուտիկեանէ, Շիրազէ եւ այլ տաղանդներէ :

Գեղջկական ակնապիշ տարազներով աշակերտուհիներ ճկունութեամբ կատարեցին տոհմիկ պարեր :

Միջնարարին Պ. Հայկունի Թաշճեան կարդալով դպրոցին տարեկան հանգանակութեան նուիրատուներու ցանկը դատապարտեց ժողովուրդին անտարբերութիւնը բարոյական առումով : Ամօթալի նկատեց ներկաներուն թիւը գաղութին թիւին համեմատութեամբ :

Ուրախութեամբ յայտարարեց թէ հայրենիքէն ստացուած են դասագրքեր՝ ըՍփիւռքի Հայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի միջոցաւ, որոնցմով պիտի դաստիարակուի աշակերտութիւնը յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանէն սկսեալ :

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Խաչոյին Թուղը» քրքջալիր զաւեշտը մէկ արարով որ մեզ պահ մը հեռացուց տխուր իրականութենէն :

Փակման խօսքը վճռակուեցաւ Տէր Հօր որ իր կարգին շեշտելով հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը եւ արժէքը, կոչ ըրաւ ծնողքներուն չթեբանալ իրենց ազգային պարտականութեանց մէջ, որպէսզի Հայուն դիմագիծը չաղարտի եւ դպրոցը բարգաւաճի :

Ապա Տէր Հօր պահպանիչով ու Տէրունական աղօթքով հանդէսը վերջ գտաւ :

ԳԻՄ

hայ ազգին արժանապատուութիւնն է ըսաւ Սերովբէ Արք. :

Այս գեղեցիկ խօսքերուն յաջորդեց մրցանակներու բաշխումը :

Յետոյ սկսաւ դաշտահանդէսը, որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն : Աշակերտուհիներու չնորհալի պարերը եւ Մխիթարեան վարժարանի աշակերտներու նուագախումբը հանդէսին փայլը աւելցուցին :

Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ եւ հայկական աղուոր օր մը ապրած ըլլալու գիտակցութեամբ :

×

Այս առթիւ կը տարուինք խորհելու թէ այսպիսի լաւագոյն տուեալներով օժտուած հաստատութիւն մը ինչո՞ւ ամէն տարի իր աշակերտուհիները կրկնապատկուած չաեսնէ քանակով ու որակով :

Ինչո՞ւ վարչութիւնը ստիպուած ըլլայ սրտի մեծ ցաւով մերժելու բազմաթիւ դիմումներ, որովհետեւ ծնողքները ի վիճակի չեն իրենց աղջիկներուն տարեթոշակը վճարելու, իսկ դպրոցին նեղ պայմանները թոյլ չեն տար որ մեծ թիւով ձրի աշակերտուհիներ ընդունի : Ինչու Ֆրանսահայ բազմաթիւ մեծահարուստներ չեն ուզեր (բացառութիւնները յարգելով) մէկ կամ աւելի աշակերտուհիներու պաշտպանութիւնը յանձն առնել որպէս զի աւելի շատ թիւով հայ աղջըկներ օգտուին դպրոցին բարիքներէն որը ազգապահպանման ամենազլխաւոր ազդակն է :

Ինչու այս քար անտարբերութիւնը, ինչո՞ւ :

Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

- Ե Ր Բ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Կը զգար թէ Լիտիա իր մասին այն գաղափարը ունէր թէ հպարտ եւ վստահելի մէկն էր որ միշտ դերիվեր պիտի մնար դէպքերէն, «շատ հաճելի բան է որ, կը խորհէր այսքան սիրուն գլուխ մը ինծմէ նոյնքան նպաստաւոր պատկեր մը կը պահէ, կը կարծէ թէ վախը անմերձենալի է ինծի, իրականին մէջ, ամէն բանէ կը վախնամ ապագային մէջ : Հիւանդ երեւակայութիւն ունիմ : Բայց ներկայ վըտանգը, անշուշտ իմ տեսողութեանս մէկ ակարութիւնով, չեմ տեսներ ...» :

Նաթալիին տունը հրջանակը հետզհետէ կը նեղնար, ամէն օր կ'իմանային թէ այնինչը յանկարծակի եւ գաղտնաբար արտասահման մեկնած է, սակայն նախորդ գիշերը, հոն տեսած էին կատակաբանելով ամէն բանի վրայ լաւ տրամադրութիւնով մը : Ով պիտի ենթադրէր թէ վերջին ծայր ջիղերը պրկուած էին եւ անկարող մէկ օր աւելի հանդուրժելու այս անձկութիւնները : Այն ատեն անոնք որ հոն էին, ժպտուն եւ անջատուած երեւոյթով, մէկը միւսին նայելով իւրաքանչիւրը ինքնիրեն կը հարցնէր թէ «ով պիտի պակսի վաղը» :

Նոյեմբեր վեցի գիշերը, Սավինքի, տունը մտած պահուն խաչաձեւեց վաթսուն հոգինոց զումարտակ մը ցարական ժամանակին պէս, շիտակ շարուած, հինգ վայրկեան աւելի ուշ, ամբողջ դասակ մը անցաւ Թրոյիցքի կամուրջը : Յաջորդ օրը, դրամատան մէջ իմացաւ թէ, գիշերը, բոլշեւիկները գրաւած էին կեդրոնական հեռագրատունը առանց որեւէ դիմադրութիւն ունենալու իրենց դէմ, թէ կառավարութիւնը պաշարուած էր Ձմեռնային պալատին մէջ եւ թէ Կէրէնսկին իր պաշտօնակիցներէ աւելի ճարպիկ յաջողած էր փախչիլ :

Սավինքիի դրասենեակին մէջ, ամբողջ կէսօրէն առաջ, հեռաձայնը չդադրեցաւ հնչելէ եւ վայրկեան մը չունեցաւ իրեն յատուկ : Բոլշեւիկները Փեթրոկրատը գրաւած էին առանց հրացան մը պարպելու :

Ոչնչական կառավարութիւնը դիմադրութեան ոչ իսկ ձեւ մը ուրուագրած էր. զօրքը եւ նաւազը բոլշեւիկներուն կողմը անցած էին, միմիայն Բրէօպրաժէնսքիի եւ Սիմէոնովսքիի զինուորները քէն ըրած էին եւ իրենց զօրանոցներէն դուրս չէին ելլեր : Կ'աւելցնէին նաեւ թէ անոնք վրդովուած չէին եւ իրենց պարապ ժամանակը թուղթ խաղալու կը յատկացնէին : Լենին, բազմաթիւ օրերէ ի վեր գաղտնի Փեթրոկրատ մտած նոյն իրիկունն իսկ, Թրոցքիին հետ պիտի նախագահէր սովետներու երկրորդ համառուս քոնկրէն որ յայտարարէ վարչաձեւի փոփոխումը : Սմօլնէյ՝ աղջկանց բարձրագոյն վարժարանը զոր Մեծն Կատարինէ հիմնած էր ազնուական աղջիկներու դաստիարակութեան համար, կեդրոնատեղի եղած էր նոր կառավարութեան – ցերեկուան դէմ կը ծանուցանէին արդէն — ինչպէս ալ իմացեր էին — թէ Կէրէնսկի միացած էր Զօրավար Ֆրանսովի քօզաքներուն խումբերուն եւ անոնց գլուխը անցնելով կը քալէր մայրաքաղաքին վրայ : Սավինքի տասը այցելութիւն ընդունեցաւ, ամէն անոնք որ զինքը տեսնելու եկան, սարսափած էին : Այս անգամ, կատակի զարնելու բան չէր, իւրաքանչիւր ոք, կը խորհէր թէ, Լենինի տիրակալութիւնը որքան ալ կարճ տեւէր, պիտի ըլլար արիւնահեղ : Շուրովքարմին վաղեց դրամ առնելու, իր տըմոյն դէմքին վրայ վախը սեւ արատներ դրոշմած էր, կը թուէր թէ արեան շըրջանը կանգ առած էր այս ապականած մարմինին մէջ :

— Գիտէ՞ք թէ Ֆինլանտական սահմանագլուխը փակուած է : Մուկի թակարդի մէջ բռնուածի պէս ենք, մեզի միայն կը մնայ Սմօլնէյ երթալ խոնարհիլ, պիտի ջանամ գործերս կարգի դնել շըւէտական խումբին հետ, եւ առաջին առիթով, Սթօքհոլմ կը մեկնիմ :

Հետիոտն մեկնեցաւ, Նէվսքիէն խուսափելով, իր կարճ սրունքներուն ամբողջ արագութեամբ վաղեց փակուելու իր տունին խորը :

Սարսափած այս անհամար մարդոց տեսքը, հակադարձ ազդեցութիւն մը ըրաւ Սավինքիի վրայ, փոխանակ ինքն ալ ազդուելու ընդհանրական վախէն, կացութեան մասին աւելի հանդարտ գաղափար ունեցաւ, «անխուսափելի էր անիկա, ըսաւ, հիմա միմիայն ապրելու մասին մտածելու է, մինչեւ այն օրը ուր կարելի ըլլայ անցագիր մը ունենալ արտասահմանի համար. շատ զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ յանկարծ մանէին առաքինութեան շրջանի մը մէջ : Ռուբլին ուժը միշտ պիտի խօսի դրասենեակներու մէջ» : Խորհեցաւ կնոջը վրայ հոգեկան մեծ թեթեւացումով մը այն գաղափարին թէ Ֆինլանտայի մէջ անիկա ապահովութեան մէջ էր :

Ժամը մէկի մօտ, դուրս ելաւ ճաշելու, հազիւ քանի մը քայլ առած էր Նէվսքիի վրայ երբ տեսաւ որ դէպի իրեն կուգայ Լիտիա Տէրէվնան, քիչ մը վարանոտ, պլլուած մուշտակի մը մէջ :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ՆՈՒԷՐ

Պ. Ղուկաս Փիլիկեան 25ական ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի եւ «Հայ-Բոյժ»ի :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անուշ Գոճապաշեան եւ զաւակները կը յայտնեն թէ, Յուլիս 10ին, Կիրակի առաւօտ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ողբ. ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՃԱՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին՝ ողբացեալին յիշատակը յարգող բոլոր բարեկամներն ու ազգայինները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Միքայէլ Տէր - Յակոբեանի մահուան առթիւ տրուած նուէրները փոխան ծաղկեպսակի, նուիրած են հետեւեալ անձերը Ազգ. Միութեան :

Պ. Պ. Մ. Էժտահարեան, Զ. Տէր. Պետրոսեան, Ս. Սարեան տասնական, Ժ. Ծառուկեան, Յ. Իսկէնտէրեան, Ա. Աւետեան քսանական, Յ. Եաղուպեան, Մ. Մնայեան տասնական, իսկ Պ. Պօղոս Պօղոսեան Մարսէյլէն փոխան ծաղկեպսակի Լիոնի Կրթ. Մարմնոյ կը նուիրէ յիսուն, նաեւ Տէր եւ Տիկ. Տրիկեան 50 Ֆրանք :

×

Հարաւ. Ֆրանսայի Հայոց Առաջնորդարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Ֆ. Կ. Խաչի քաղաքի վարչութիւնը՝ Վահան Հազարեանի մահուան առթիւ յիսուն ֆր., ողբ. Վարժապետեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի երեսուն: Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան Մարսէյլ այցելութեան առթիւ 150, մի ոմն (Ռուան)էն յիսուն, Պ. Վարդան Պանոսեան՝ ողբ. Միհրան Հրաչեանի հոգեհանգստեան առթիւ 50 :

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան :

Կիրակի, (10 Յուլիս) 1966, ամբողջ օրը Ֆապրըկուլի մէջ :

(Հանրակառքի ընկերութեան հանգըստավայրի օղասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ) Սեփթէմէնէն երեք կայանէ աջի վրայ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կարող ուժերով եւ խնամեալ պատրաստութեամբ կը բեմադրէ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(Պատմական թատերախաղի Գ. եւ Դ. արարներու հարսանեկան տեսարանները):

Կը նուագեն Ս. Չէօրէքճեան եւ Օր. Անի Չէօրէքճեան :

Կը մասնակցին Եդ. Գարագաշ, Ս. Պէշկէօթիւրեան եւ ամբողջ խումբը :

Ճոխ պիւֆէ եւ համեղ շամփուրով խորոված :

Մուտքը ազատ է

Հանգստավայր երթալու համար Քանըվիէրի 87 թիւի առջեւէն առնել Սաքափ ընկերութեան օթօքարը, եւ իջնել Ֆապրըկուլ, նաեւ Կարտանի օթօքարը եւ Էքսի Թրօլէն, հանգստավայրին առջեւ կանգ կ'առնեն, ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով :

Օթոներու Փարքինկ ապահովուած :

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԶԴ

Թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ միայն գրաւոր ազդեր կ'ընդունի : Ջերմապէս կը խնդրէ նաեւ որ ազդերը ըլլան ընթեռնլի, գրուին թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն, յստակ գրուին մանաւանդ յատուկ անունները : Հակառակ պարագային թերթիս խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ սխալներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16-18 :

ՖՈՒԹՊՈԼԻ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Նոր Սերունդի Մարսէյլի եւ Տէսինի խումբերուն միջեւ, այս Կիրակի առաւօտ (Յուլիս 10) Տէսինի Սքատ Միւնիսիփալին վրայ :

Հանդիպումէն ետք՝

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մառէի մէջ, Մարկ սրճարանին ետեւը :

Կը հրաւիրուին մարզասէրներն ու համակիրները :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ :

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին:

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ :

Մէկ օր բնութեան մէջ :

Անձրեւի պարագային՝ նոյն օրը խըրնջոյք՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալաբրի մէջ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքար վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի :

Օթօքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

×

ՇԱԻԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի :

×

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Հերոսներու Օրը կը տօնէ Վիէնի մէջ, Յուլիս 17ին, Կիրակի :

Հ. Յ. Դ.

ՊՈՄՈՆ, — Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր - ընկերուհիները այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի դիւաքը ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Րիւ Պլէօ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

« Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ :

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթօքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք : Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թաղէոսեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքառով պտոյտ մը, դէպի կայան :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք :

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին :

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթօքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն):

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ: Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թումէյեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE « Colonie de Vacances de la Chaume »

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս	400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական		14 ֆր.
» » պակաս օրական		15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախսով 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՅՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ԱԶՔԸ ԼՈՅՍ

Օգոստոսի համար, բացառիկ կարգադրութեամբ՝

2300 փրանք

(Քլաս Թուրիսթ)

Փարիզ - Երեւան ուղիղ գծով, ութ ժամէն, ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Նուազագոյն ծախք՝ առաւելագոյն հանգստութիւն: Նախաճաշ՝ Փարիզ, կէսօրուան ճաշ՝ Մոսկուա, իրիկուան ճաշ՝ Երեւան, նոյն օրը :

ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ

Մեկնում Փարիզէն Օգոստոս 3: Ընկերական եւ ջերմ ընդունելութիւն : Վիզայի դիւրութիւն հետեւեալ քաղաքները այցելելու Սոխում, Սոչի, Թիֆլիզ եւ Հայաստանի զանազան քաղաքները :

ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ, առաջին կարգով (Փրըմիէռ քլաս) ճամբորդողները իրաւունք ունին խորհրդային երկիրներու առաջնակարգ եւ Արմենիա պանդոկը բնակելու եւ ճաշելու: ԳԻՆ՝ 2850 ՖՐ. :

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐՈՒ ԿԱՐԱՒԱՆ

Փարիզ - Երեւան - Փարիզ 30 օր տեւողութեամբ, մեկնում Փարիզէն Յուլիս 24ին, ԳԻՆՆ է՝ 1850 ՖՐԱՆՔ :

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու համար, այս ճամբորդութեան վիզայի ձեւակերպութիւնները աւելի շատ ըլլալով :

ԴԻՄԵԼ՝

M. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine), Tél. 642-58-39
Paris, 13, Rue Clauzel, tél. : 878-09-96

Մարսէյլի շրջանի համար

M. Z. ALEXANIAN, 18. Rue d'Aix, MARSEILLE — Téléphone : 20-63-43

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI
6 JUILLET
1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10653 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — No 10.653

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Ա.

Համաշխարհային առաջին պատերազմը բախտորոշ դեր ունեցաւ Հայութեան երկու հատուածներուն՝ արեւմտեանին եւ արեւելեանին ճակատագրին վրայ :

Աշխարհագրական եւ ազգագրական կրկնակ տեսակէտներով մեր ժողովուրդը կը գտնուէր երկու հակամարտ պետութեանց տիրապետութեան տակ :

Պալքանեան պատերազմը (1912 – 13) վերջացած էր աննախընթաց աղէտով մը : Օսմանեան կայսրութիւնը կորսնցուցած էր իր եւրոպական հողամասերը, — Ադրիականի եզերքներէն (Ալպանիա) մինչեւ արեւելեան Թրակիա (Էտիրնէի արեւմուտքը) : Սերպիա, Գարատաղ, Յունաստան եւ Պուլկարիա իրարու միջեւ բաժնած էին աւարը :

Հայերն ալ պատեհ առիթ սեպեցին անգամ մը եւս հրապարակ հանելու Պերլինի չարաբաստիկ 61րդ յօդուածը, վեց մեծ պետութեանց երաշխաւորութեամբ Բարենորոգումներ գործադրել տալու համար Թուրքիոյ հայկական վեց նահանգներուն մէջ — Վան, Պիթլիս, Էրզրում, Խարբերդ, Սեբաստիա եւ Տիգրանակերտ : Ետքէն ասոնց վրայ պիտի աւելցուէր նաեւ Տրապիզոնը :

Եւրոպայէն դուրս քշուած՝ Թուրքերը կ'ուզէին կառչած մնալ Անատոլուին — որուն մաս կը կազմէին հայկական նահանգները —, ճամբայ հարթելու համար դէպի Թուրան :

Համաթրքական, Թուրանական գաղափարները կ'ոգեւորէին երիտասարդ Թուրքերը Օսմանեան Սահմանադրութեան վաղորդայնին : Զիա Կէօքալփ (Տիգրանակերտցի քիւրտ), Աքա Կիւնտիւզ (բուն անունով Էնիս Ավնի), Բուչէն Էչէֆ, Մէհմէտ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ եւ ուրիշ մտաւորականներ կը կրէին ազդեցութիւնը Կովկասէն Պոլիս եկած կարգ մը Թուրանական տեսաբաններու, որոնց գլխաւորներն էին Եուսուֆ Աքչուրա, Ահմէտ Աղայէֆ (ետքէն աղա օղլու), Քաֆերզադէ եւայլն :

Պալքանեան պատերազմի ամօթալի պարտութիւնը չկրցաւ մարսել Իթթիհատը, որ Էտիրնէի անձնատուութեան համաձայնագրին կնքուած օրը՝ 1913 Յունուար 10 / 23ին «Մեծ դահլիճը» տապալեց, որուն մաս կը կազմէին Ահմէտ Մուխթար փաշա, Քեամիլ փաշա, Գաբրիէլ Նորատունկեան, (արտաքին նախարար) Նազըմ փաշա պատերազմական եւ երկրին ձեռք առաւ իշխանութիւնը :

Ընդդիմադիր Իթիլաֆ կուսակցութիւնը միանգամ ընդ միշտ ասպարէզէն քշելու համար պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ եւ Իթթիհատ իր տիրապետութիւնը յաւերժացուց մինչեւ 1918 Հոկտեմբեր 30ի Մուտրոսի Զինադադարը, որ մահավճիռը պիտի տար Օսմ. կայսրութեան :

Պաշարման վիճակի, զինուորական մենատիրական վարչաձեւի այդ սարսափելի օրերուն, այսինքն 1913ի ամբողջ տեւողութեան գաւառի մէջ Հարստահարութիւնները մեծ համեմատութիւններ առած էին : Հրահանգը անշուշտ կը տրուէր Պոլսոյ կեդրոնէն :

Պատրիարքը աւանդական «Թաքրիր»ներով կ'ամբաստանէր Բարձրագոյն Դուռը, առանց դարման ստանալու գաւառի անտանելի կացութեան :

Պոլսահայ թերթերը, Սահմանադրութեան շնորհած ազատութենէն օգտուելով, կ'արձանագրէին գաւառէն եկած գանգատները Քիւրտերու եւ Թուրք պաշտօնեաներու գործած անլուր չարիքներու մասին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՈՒԽՏԸ ԿԸ ՔՆՆՈՒԻ

Ընկերվարական եօթը երկիրներու կուսակցական եւ կառավարական ղեկավարները խորհրդակցական վեհաժողովը բացած են Վարշաւայի Ուխտին քաղաքական կոմիտէին :

Ցանուն Խորհ. Միութեան ներկայ են Բրեժնեւ եւ Կոսիգին : Օրակարգը շատ գաղտնի կը պահուի, բայց կը կարծուի թէ գլխաւոր հարցն է Վարշաւայի Ուխտին կազմակերպութիւնը, ուխտ մը որ տասնեւմէկ տարի յետոյ կը բաժնէ անդամները վերանորոգման անհրաժեշտութեան մը շուրջ : Այս մասին խոր տարակարծութիւն կայ Խորհ. Միութեան եւ Ռումանիոյ միջեւ :

Ժողովը սկսելէն 45 վայրկեան ետք, հինգ պատուիրակութիւնները կը հեռանային ժողովասրահէն մինչ խորհրդ. եւ ռումանական պատուիրակութիւնները կը շարունակէին վիճիլ երեք ժամ : Դիտեւրու կարծիքն այն է թէ Մոսկուա պատրաստուած պայմանագիրը միջին ճամբայ մը գտնելու համար Մոսկուայի եւ Պուքրէշի տեսակէտներուն միջեւ, ձախողած է :

Խորհրդային տեսակէտն այն է թէ պէտք է ամրապնդել Վարշաւայի զինուորական կազմակերպութիւնը, որուն դէմ է սակայն Ռումանիա, որ կ'ուզէ մանաւանդ խորհրդային զօրքերուն հեռացումը արբանեակ երկիրներէն : Ռումանիա կ'ուզէ նաեւ որ իւրաքանչիւր երկիր աւելի ինքնավարութիւն ունենայ եւ աւելի լայն իրաւունք խառնուելու տրուած որոշումներուն : Ռումանացիներու դժգոհութիւնը կու գայ նաեւ անկէ որ չեն յաջողած իրենց կողքին ունենալ միւս երկիրները ինչպէս կը յուսային : Ընդհակառակն իւրաքանչիւր երկիր իր հասկցած ձեւով եւ աւելի կամ նուազ խանդավառութեամբ, կը կրկնէ «ամրապնդում» նշանախօսքը : Ընդհանուր կերպով այս բոլոր երկիրները կը խօսին «գերմանական վրէժխնդրութեան »մասին եթէ նոյնիսկ, բոլորը համաձայն չեն Մալինովսկիի հետ, որ «պատերազմի վտանգի օճախ» մը կը նկատէ դաշնակցային Հանրապետութիւնը :

Ժողովին առթիւ, Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը՝ «Իզվեստիա» խմբագրականով մը կը շեշտէ թէ ժամանակը չէ եկած ուշադրութիւնը պակսեցնելու եւրոպական ընկերվարական երկիրներու պաշտպանողական զինակցութեան համար : Կը ծանրանայ միջազգային կացութեան հրատապ բնոյթին վրայ եւ Պուքրէշի հանդիպումին պատեհութեան : «Իզվեստիա» կը յիշեցնէ աշխարհի սպառնացող երկու մեծ վտանգները՝ զորս կը ներկայացնեն Վիէթնամի պատերազմը եւ «գերման ռազմապաշտութիւնն ու հիւլէական յաւակնութիւնները» : Նոյն թերթին համար Միացեալ Նահանգներու ընդհանուր քաղաքականութիւնը պատերազմական արկածախնդրութեան կը տանի եւ իրենց միջամտութիւնը ասիական Հարաւ –Արեւելքին կը սպառնայ ալ աւելի տարածուիլ :

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ Ազատամարտ քանիցս դադարման դատապարտուեցաւ Պոլսոյ զինուորական հրամանատար Ճէմալ պէյի կողմէ (ետքէն Ճէմալ փաշա՝ ծովային նախարար, Դ. բանակի հրամանատար եւ անդամ Իթթիհատի ոճրագործ եռապետութեան՝ Թալէաթի եւ Էնվէրի հետ) :

Հասկնալի էր յեղափոխական կուսակցութեան մը թերթին խափանումը : Սակայն Իթթիհատի կառավարութիւնը այնքան կատղած էր, որ ժամանակի պէս պահպանողական եւ չուքէն վախցող ժողովրդական օրաթերթն անգամ 1913ին հինգ անգամ դադարման դատապարտեց եւ պատասխանատու տնօրէնը բանտարկեց :

Հայերէն գրերու գիտի 1500ամեակի ու Հայկ. տպագրութեան 400ամեակի հանդիսութիւնները, որոնք ցուցարարական ձեւեր առեր էին Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Ատափազարի մէջ, նախանձն էին շարժած Թուրքերուն եւ կասկածելի դարձած գանոնք : Կը զգային, որ առնուազն հարիւր տարի ետ մնացեր են Հայերէն՝ մշակոյթի մարզին մէջ :

Ահա՛ այսպիսի ելեկտրականացած մթնոլորտի մէջ է, որ Հայերը կը հետապնդէին Բարենորոգումներու հարցը 1913 – ին :

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե. Սուրէնեանց իր կողմէ պատուիրակ նշանակած էր փարիզաբնակ Պօղոս Նուպար փաշան, որպէսզի յանուն Հայութեան դիմումներ կատարէ 61րդ յօդուածի գործադրութեան երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց մօտ, 35 տարի ետք վերջապէ՛ս իրագործելու համար խոստացուած Բարենորոգումները :

Պոլսոյ ազգային ժողովը, Զաւէն պատրիարք եւ քաղաքական ժողով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեան եւ Սահմանադիր – Ռամկավար կուսակցութիւններ համերաշխութեամբ եւ միասնականութեամբ լծուած էին Բարենորոգումներու խնդիրը գլուխ հանելու ազգային աշխատանքին :

Ուրեմն համայն հայ ազգը իր կաթողիկոսով, պատրիարքով, ազգ. երեսփ. ժողովով եւ քաղաքական կուսակցութիւններով նուիրուած էին նոյն նպատակին :

Վեց մեծ պետութեանց Պոլսոյ դեսպաններն ալ ձեռք առած էին մեր խնդիրը եւ կը ջանային հասնիլ արդիւնքի մը, որ պիտի չուշանար :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ անկախութեան չորրորդ տարեդարձին առթիւ, Ալժէ վերադարձուցան էմիր Ապտէլ Էլ Քատէրի աճիւնները, որ 83 տարի է Դամասկոսի Մուհեատին մզկիթը կը գտնուէին :

ԹԻԹՕ : հեռացնելէ ետք Ալեքսանտր Ռանկովիչը ձեռնարկած է Համայնավար կուսակցութեան վերակազմութեան եւ ասոր համար կոչ կ'ընէ երիտասարդ սերունդին :

ԵՄԷՆԻ մէջ նոր կռիւներ սկսած են հանրապետական եւ միապետական ուժերու միջեւ :

ԱՄՄԱՆԻ մէջ դաւ մը երեւան հանուած է եւ ձերբակալուած յորդանանեան գաղտնի Պաաս կուսակցութեան անդամները խոստովանութիւններ ըրած են, յայտարարեց Յորդանանի վարչապետը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին : Աւելցուցած է որ Սուրիա դրամ ղրկած էր յորդանանեան Պաասին որպէսզի պետական հարուածի մը ձեռնարկէ վարչակարգին դէմ :

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ԷՐՀԱՐՏ ձայն – պատկերասփիւռ ճառով մը յայտարարած է թէ կառավարութիւնը օրէնք մը պիտի հռչակէ կայուն դարձնելու համար գերմանական մարքը, որ աշխարհի ամէնէն զօրաւոր տարադրամներէն մէկն է : Էրհարտ դժգոհ է որ դիներու յաւելում կը կատարուի որովհետեւ ձգտում կայ աւելի ծախսելու քան ինչ որ տնտեսութիւնը կ'արտադրէ :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ մեկնումներուն առթիւ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Յուլիս 2 թուականով .—

Ազգ. Ապահովութեան Ժողովը, որ երկու օր առաջ գումարուեցաւ ծայրայեղ գաղտնապահութեան մէջ, ծանրացած է նաեւ Քրտական խնդրին վրայ, որ մասնաւոր կապ մը ունի Թուրքիոյ ապահովութեան հետ : Այս կենսական ժողովը գումարուեցաւ Ազգ. Ապահովութեան Կազմակերպութեան նախագահ եւ Ազգ. Տեղեկատուութեան Դիւանի խորհրդական՝ Զօրավար Ֆուատ Տօղանի նախագահութեան տակ եւ մասնակցութեամբ բոլոր նախարարութեանց 21 խորհրդականներուն :

Ժողովը բացուեցաւ ժամը 10ին եւ առանց ընդհատուելու շարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 16 :

Անհրաժեշտ նկատուեցաւ միջոցներ ձեռք առնել քրտաբնակ նահանգներու կացութեան դէմ : Տասնեւվեց նահանգներէն վեցը մանաւանդ ենթակայ են Քրտական հոսանքներուն : Հետեւաբար պէտք է այդ նահանգները վերականգնել տնտեսական եւ մշակութային տեսակէտերով, որպէսզի քրտական հոսանքներուն ենթակայ գանգուածները հեռու մնան անոնց ազդեցութենէն : Այս նպատակով, կառավարութիւնը նիւթական լայն յատկացումներ պիտի ընէ այն տասնեւվեց նահանգներուն, որոնց անունները չեն հրապարակուիր : Բազմաթիւ վարժարաններ պիտի բացուին այդ գաւառներուն մէջ, եւ ամէն ջանք ի գործ պիտի դրուի, անոնց լուսաւորութեան համար : Անկէ զատ, ապահովութեան զօրաւոր ցանց մը պիտի հիւսուի այդ նահանգներուն մէջ, հաւանական ամէն խռովութիւն կանխելու նպատակով : Քրտական ըմբոստութիւնները տարիներով շարունակուեցան Իրաքի մէջ, եւ Թուրքիա անոնց նման երեւոյթի մը հետ դէմ առ դէմ չգալու համար, այժմէն միջոցներ ձեռք կ'առնէ : Ապահովութեան ժողովը նկատի առաւ նաեւ յետադիմական խլրտումը, որ զգալի է երկրին մէջ :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Լոս –Անճըլըսէն Պ. Արշակ Տիգրանեան 500 տոլար կը նուիրէ Մշակոյթի Տան :

կառքի 532 արկած պատահած է որոնց հետեւանքով 78 մեռեալ եւ 887 վիրաւոր կայ, ըստ առաջին պաշտօնական լուրերու : Ապահովութեան սպասարկութիւնները 150 մեռեալ կը նախատեսէին :

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Ժորժ Փոմփիտու Լոնտոն մեկնելէ առաջ, տեսակցութիւն մը տուաւ ֆրանսական պատկերասփիւռէն : Փոմփիտու յայտարարած է այս առթիւ թէ բացի բացառիկ պարագայէ մը, ընտրութիւններու թուականը յառաջացնելու հարկ չկայ :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Ֆրանսացիք եւ Ամերիկացիք պատուեցին Լաֆայէթի յիշատակը Ինտիփինտըս Տէյի առթիւ : Արդարեւ 1776 Յուլիս չորսին էր որ Ամերիկայի անգլիական գաղութները անկախութիւն կը հռչակէին :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանին 13րդ հանգրուանը շահեցաւ պելժիկացի Վանտէրպլէրկ : Գերմանացի Քունտէ կը պահէ դեղին շապիկը :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

Սարկաւագ համեստ անունով ճանչցուեցաւ, թէեւ կոչուեցաւ նաեւ՝ «սոփեստոս», «պոէտիկոս» եւ «մեծ վարդապետ»: ԺԱ. եւ ԺԲ. դարերը օղակող մեր հոգեկան մշակոյթին ջահակիրը եղաւ «... եւ մեծիմաստն գիտութեամբ քան զլոլովս եւ հանճարեղն յամենայնի մտահարուստն Յովհաննէս Սարկաւագն կոչեցեալ ...» Շարունակեց եւ զարգացուց Շիրակացիի եւ Մագիստրոսի գիտական հայեացքները, հիմը դրաւ արուեստի աշխարհիկ տեսութեան եւ իմաստասիրական քնարերգութեան:

Արցախի Փառիսոս գաւառէն էր: Եօթը տարեկանին կը մտնէ Հաղպատի վանքին դպրոցը, որ հակառակ սելճուկներու արշաւանքներու, շնորհիւ իր անառիկ դիրքին, կը մնար ապահով վայր մը: Դպրոցը կ՚աւարտէ եւ կը ստանայ սարկաւագութեան աստիճան: Կը հմտանայ աստուածաբանական, տիեզերագիտական, տոմարագիտական, մաթեմատիկական, փիլիսոփայական եւ այլ գիտութիւններու մէջ՝ «յոյժ իմաստուն եւ աստուածային շնորհօք զարդարեալ»: Մեծ եղաւ նաեւ անոր համբաւը: Յարգուեցաւ եւ մեծարուեցաւ ազգակիցներու եւ օտարներու կողմէ: Նոյնիսկ վրաց Դաւիթ թագաւորը (1089 – 1125) «նստէր ընդ նմա եւ փարէր զպարանոցաւ նորա...»:

Հաղպատէն գնաց Անի, ուր հիմնեց բարձրագոյն դպրոց մը, որ իր ծրագրով արտայայտեց օրուան պահանջը: Աստուածաբանական առարկաներու կողքին տեղ գտան նաեւ բնագիտութիւնը եւ անթիկ աշխարհի գիտութիւնները: Եւ դպրոցը տուաւ իր հասուն պտուղները: Իմաստասէրին պայծառ մտքին լուսաւոր շառաւիղները եղան անոր բազմաթիւ աշակերտները՝ Երեմիա Անձրեւիկը, Սամուէլ, Սարգիս, Խաչատուր, Գրիգոր, Յովհաննէս Անեցիները, Ստեփանոս Զոմզոմա, Սարգիս Կունդ եւ շատ ուրիշներ: Բոլորն ալ լուսաւորուած՝ Անիէն գացին արգասաւորելու միջնադարեան հայ մշակոյթին անմշակ անդաստանները:

Բեղնաւոր մշակ մը եղած է: Հասուն եղած են անոր հոգիէն ընձիւղած ատոք հասկերը, բայց դժբախտաբար շատերը կորսուած են. այսպէս՝ «Պատմութիւն Սկիւթացիներուն»ը, «Պատմութիւն Մելիք Շահինը», տոմարագիտական, մաթեմատիկական եւ դեռ ուրիշ արժէքաւոր գործեր: «Սա բազում ինչ աշխատասիրեաց ի գիրս՝ յիշատակ բարի թողեալ... Նորա բանքն ամենայն իմաստասիրական ոճով, որպէս զԳրիգոր Աստուածաբանին: Սա գրեաց ճառս ներբողականս ի մեծազօր արքայն Հայոց Տրդատ եւ ի սուրբ Հայրապետն Ներսէս եւ ի սքանչելին Սահակ եւ Մեսրոպ, արար եւ շարական Ղեւոնդեանցն ... Պայծառացան այսօր ... Գրեաց սա ի գիրս աղօթից, գրեաց եւ օրինակս ստոյգ գրոց»:

Յովհաննէս սարկաւագ կոչուեցաւ նաեւ իմաստասէր, որովհետեւ ամբարած էր մեծ գիտութիւն: Արդարեւ, երբ Եւրոպան դեռ կը խարխափէր միջնադարեան խաւարին մէջ, Իմաստասէր Անիի մէջ կը քննէր բնութեան եւ կեանքին, գոյի եւ իմացութեան, փորձին եւ ճանաչողութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կապերը եւ յարաբերութիւնները: Հետեւելով նախնիքներու յառաջադէմ միտքերուն եւ հայրենի գիտութեան, ան աւելի առաջ գնաց: Մէկ կողմէ աշխարհի կազմութիւնը համարելով նախախնամութեան գործ, միւս կողմէ ալ հետեւելով հին աշխարհի փիլիսոփաներուն, գտաւ որ աշխարհը բաղկացած է նիւթէ: Սակայն նիւթերը իրար նկատմամբ հակասական են. «Զկայ այլ ինչ իրք որ սիրեն զմիմիանս եւ միաբանին»: Ապա՝ աշխարհի մէջ չկայ երեւոյթ մը, առանց պատճառի: Տիեզերքի գաղտնիքներուն կարելի է վերահասու ըլլալ միմիայն բանականութեան միջոցաւ, իսկ բանականութիւնը առանց ճանաչողութեան եւ փորձի թերի է: Ահա թէ ինչու մեծ տեղ տուած է փորձին. «զարձեալ թէեւ, սրքօք կիրթ եւ վարժ, առանց փորձի կարծիքն հաւատարմանալ ոչ կարեսցեն. եւ փորձն է հաստատուն եւ աներկբայ...»: Աշխարհի մէջ միակ բանական արարածը մարդն է, որ «անձնիշխան» է: Սուր է ճակատագիրը, սին ու սխալ են բախտագուշակ Քաղդէացիներու ըսածները մարդու եւ անոր ճակատագրին մասին: Կլոր է երկրագունդը եւ յաւիտենական շարժման մէջ:

Եղաւ «Սարկաւագադիր» տոմարին հեղինակը: Հետեւելով «մայր ամենայն իմաստից» եւ «ոչինչ յարմարի բան իմաստութեան առանց թուոյ» սկզբունքին, զբաղեցաւ նաեւ մաթեմատիկական աշխատանքներով: Մտաւ ճշգրիտ գիտութիւններու անսահման ոլորտը: Պիւթագորասի եւ Նիկոմախոսի աղիւսակները վերամշակեց, յարմար ժամանակին եւ գրեց «Յաղագս անկիւնաւոր թուոց» գործը, որ մեր առաջին դասագիրքերէն է եւ երկար ժամանակ օգտագործուած է հայկական հին դպրոցներուն մէջ: Այս գործէն Հայկազեան բառարանին մէջ մտան մաթեմատիկական նոր բառաձեւեր, ինչպէս եռանկիւն, հնգանկիւն, վեցանկիւն, քառանկիւն եւայլն:

Իբրեւ բնախոյզ, իմաստասէր եւ աստղագէտ, դիտեց տիեզերքին մէջ կատարուող երեւոյթները, Արեւին եւ Լուսնին փոփոխութիւնները, աստղ շարժումը, այդ շարժումին կապերը աշխարհին եւ կեանքին հետ: Գրեց տոմարագիտական գործեր՝ «Մեկնութիւն տոմարի», «Բանք վասն հինգ հարիւրից», «Տոմար ժամանակաց եւ թուականաց»: Տոմարի խնդրով զբաղած էր նաեւ Շիրակացի իր ծանօթ «ՇԼԲ բոլորակը» եւ «Պատճէն տոմարի» գործերով: Բայց Շիրակացիին տոմարը չէ, որ գործադրութեան դրուեցաւ, այլ՝ Սարկաւագինը: «Սա ըղբաղմաց փափաքելին եւ ոչ ձեռնհաս ըղհաստատ եւ զանշարժ տոմարն կարգեաց Հայոց փոխանակ շարժականին եւ անհաստատնոյն, արար եւ միաբանութիւն ամենայն ազգաց տոմարի ընդ Հայոց», կը վկայէ Գանձակեցի:

Նեղ էին միջնադարեան բանաստեղծութեան շրջանակները: Հոն չկային բնութիւնն ու մարդը, բանաստեղծին ներքինը: Ասոր համար ալ մեծերու հոգին յաճախ պոռթկացած է: Առաջին յախուռն պոռթկացողը Նարեկացին եղաւ: Յովհաննէս Իմաստասէր նոյն ճամբան բռնեց, բայց ոչ Նարեկացիի պէս յախուռն եւ ընդվզող, այլ մեղմ, կարկաչուն, բայց պարզ ու գեղեցիկ: Բնութիւնը գովերգելու եւ բանաստեղծութեան աշխարհիկ ուղղութիւն տալու նպատակով, Իմաստասէր անպաճոյճ բնութիւնը պարփակեց փոքր թռչունի մը՝ սարեակի մէջ եւ զայն դարձուց բնութեան ներկայացուցիչը: Սարեակը արեւածագին կ՚երգէ Սարկաւագի աղօթարանին առջեւ, ծառին վրայ, երգով հրապուրուած բանաստեղծը կը հրաւիրէ թռչունը իրեն հետ գովերգելու արարիչը, բայց թռչունը կը նախընտրէ երգել իր «հայրենին»: Երգը կը լռեցնէ աղօթքը եւ կը սկսի սարկաւագին եւ սարեակին տրամախօսութիւնը: Խօսակցութեան ընթացքին բանաստեղծը կը յայտնէ իր տեսութիւնը արուեստի մասին: Դարեր շարունակ տիրած է այն կարծիքը, թէ արուեստին ծագման աղբիւրը «յայտնութիւնն է», այսինքն՝ ի վերուստ՝ երկինքէն ստացուած շնորհքը: Սարկաւագ ընդունելով հանդերձ այդ տեսակէտը, թռչունին բերնով դիտել կուտայ.

Արդ կացի ի բնականն, որոյ պարգեւն է յայտնութիւն,
Որ ի լրման ժամանակաց ընծայեցաւ փոքու հոտին...

Մեծ էր «Սարեկ»ին դերը մեր միջնադարեան բանաստեղծութեան քարացած սկզբունքները բեկանելու եւ թարմ շունչ արտայայտելու տեսակէտէն: Բանաստեղծը պիտի հետեւի բնութեան, շնորհքը բնատուր է, ահա այս է գործին իմաստը: Այս փոքր ծաւալի բանաստեղծութիւնը (195 տող) իր բարերար ազդեցութիւնը ունեցաւ մեր գրական լեզուին վրայ: Բանաստեղծները, նոյնիսկ պատմագիրները, կը ձգեն խրթին ձեւերը, մանուածապատ ոճերը, որ մինչ այդ (մանաւանդ Մագիստրոսի գործերուն մէջ) մտած էին մեր գրականութեան մէջ եւ կը գործածեն պարզ, դիւրըմբռնելի խօսքին ձեւերը եւ հիմա կը դնէին միջին հայերէնին:

Գեղեցիկ երգ մը կայ մեր Շարակնոցին մէջ «Պայծառացան այսօր» անունով, որ Սարկաւագին գրչին կը պատկանի եւ նուիրուած է Ղեւոնդեանց նահատակներուն: «Սարեկ»ը նոր շունչ տուաւ աշխարհիկ բանաստեղծութեան, այս սրտաբուխ շարականն ալ նոյն դերը կատարեց հոգեւոր երգերուն մէջ: Մինչեւ Ներսէս Շնորհալի մեր շարականներուն մէջ հայ իրական կեանքը շատ թոյլ պատկերացուած էր: «Պայծառացան այսօր» երգը հիմը կը դնէ ազգային, հայրենասիրական մոթիֆներուն:

Հատուած մը այդ երգէն.—

Հեղմամբ արեան սրբոց քոց հոտաւէտաց,
Զեկեղեցւոյ քո ցըրուալս մանկունըս ժողովեա՝
Ցուրախութիւն զվարատեալս տրտմութեամբ եւ որտասուաց
Ցորդահոս բղխմամբ՝ փրկութեան մերոյ պարգեւաց բաշխիչ:

Հաղպատի վանքին քովը կայ Ս. Աստուածածին փոքրիկ եկեղեցին, որուն զանգակատան տակ ամփոփուած է Իմաստասէր բանաստեղծին աճիւնը: «Եւ թաղեցին զնա արեւելից կուսէ եկեղեցւոյն մեծի առ դուրս փոքրագոյն եկեղեցւոյն...», կը հաղորդէ պատմագիրը: Մինչեւ այսօր ալ կը մնայ այս մեծ մարդուն փոքր տապանաքարը՝ երկտող դամբանագիրով:

Արժանն այս սեմ:սկանէ՝
Սոփեստոսի սարկաւագին:

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԱԶԳ ԵՒ ՑԵՂ

Պատմականօրէն անհերքելի եղելութիւն մըն է, որ դարուս առաջին արիւնահեղ պատերազմին Գերմանիոյ պարտուելէն ետք, հազիւ 24 – 25 տարիներ էին անցած՝ մէջտեղ ելաւ Ատոլֆ Հիթլեր մը, որ իր մի քանի մոլեռանդ համախոհներով կարողացաւ գերման պետական իշխանութեան գլուխն անցնիլ, եւ իրեն ու իր արբանեակներուն հետապնդած նպատակներէն մին գործադրել, որ էր Հրեայ ժողովուրդին հանդէպ հակացեղային հալածանք, որպէս պատճառ աշխարհակէզ պատերազմին:

Այս զազրելի արարքին իբրեւ արդարացուցիչ փաստ, Հիթլեր օրինակ բերած էր, 1915ին Թուրքերու գործադրած հայաջինջ ահռելի ոճիրը, զոր յաղթական հզօր պետութիւնները շուտով մոռցան եւ աւազակաբարոյ ջարդարար բարբարոս Թուրքը մնաց (դեռ կը մնայ) առանց դատաստանի անպատիժ:

1937 – 39 տարիներուն խումբ մը մտաւորական եւ քաղաքական անձնաւորութիւններու կողմէ, Փարիզի Թէաթրը տէ ղ՚Ամպասատէօրի մէջ տեղի կ՚ունենային, պարբերաբար, օրուան հրատապ

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Տակաւ, սակայն, նայուածքս երեւան հանեց ինչ որ կար այդ սենեակին մէջ, որ գրեթէ պարապ էր: Սեղան մը եւ քնթուառ մը, որ հաւանաբար նախասենեակն էր ուրիշ սենեակներու, որոնք կը գտնուէին ետեւը, եւ որոնք իրենց կիսափակ դռներով, իրենց քօղարկուած լոյսերով եւ իրենց լայն անկողիններով երեւան կը հանէին իրենց խսկական բնոյթը:

Արմունկը սեղանին կռթնցուցած, աղջիկ մը, յոգնած ու շպարուած, քնթուառին ետեւը տանտիրուհին՝ հաստամարմին, ուրիշ աղջկան մը հետ որ տեղ չէր: Իմ բարեւս ծանր կերպով ինկաւ միջոցին մէջ եւ շատ ուշ էր միայն որ ջղայնացած արձագանգ մը պատասխանեց անոր: Շատ անհանդիստ վիճակի մէջ կը գտնուէի այս լռութեան վայրէն ներս մտած ըլլալով եւ մեծ հաճոյքով դուրս պիտի ուզէի ելլել խսկոյն եւեթ, սակայն շուարումիս մէջ չէի կրնար պատճառաբանութիւն մը գտնել, ատոր համար ալ խսկոյն տեղ մը գրաւեցի սեղանին առջեւ:

Աղջիկը, յանկարծ մտաբերելով որ պարտականութիւն մը ունէր, հարցուց ինծի թէ ի՞նչ կ՚ուզէի խմել եւ իր ձայնին խստութենէն ու իր Ֆրանսերէնին հնչիւնէն խսկոյն ճանչցայ որ գերմանուհի մըն էր:

Գաւաթ մը գարեջուր ապսպրեցի, գնաց բերելու այդ գաւաթը եւ վերադարձաւ քալուածքով մը որ անտարբերութիւն կը մատնէր եւ իր չոր աչքերը, ծուլութեամբ ծուարած իր կոպերուն ներքեւ, իրենց մէջ ունէին հեզհեզէ մարելու վրայ եղող լոյս մը: Մեքենականօրէն զետեղեց գաւաթը իմ առջեւս եւ տեղւոյն սովորութեան համաձայն ուրիշ գաւաթ մըն ալ դրաւ իրեն համար:

Երբ խմեց իմ կենացս, իր պարապ նայուածքը յառեցաւ իմ վրաս եւ ես կրցայ դիտել զինքը: Ճիշդը ըսելու համար իր դէմքը տակաւին գեղեցիկ էր եւ ունէր կանոնաւոր գիծեր, եւ սակայն, ներքին ձանձրոյթի մը հետեւանքով կարծես գըռեհկացած էր ու կը նմանէր դիմակի մը: Մազերը քակուած, այտերը արտաւորուած դէշ տեսակի շպարներէն սկսած էին իյնալ, կազմելով լայն ծալքեր՝ բերնին շուրջը:

Անհոգութեամբ էր հագած իր շրջազգեստը, ձայնը՝ կարծես խանձած էր ծըխախոտին մուխէն եւ գարեջուրէն: Իր ամբողջութեան մէջ յոգնած էակ մըն էր, այլեւս կարծես ապրելով մեքենականօրէն, սովորութիւններու կառչած: Սարսափով խառն անհամարձակութեամբ մը հարցում մը ուղղեցի իրեն: Առանց երեսս նայելու, պատասխանեց անտարբերութեամբ, նոյնիսկ գրեթէ առանց շարժելու շրթունքները: Զգացի որ սխալ տեղ եկած էի:

Մեր ետեւը, քնթուառին վրայ կը յօրանջէր սրճարանին տիրուհին: Միւս աղջիկը նստած էր անկիւն մը կը նայէր ինծի, կարծես սպասելով որ քովս կանչէի զինքը: Կ՚ուզէի մեկնիլ, սակայն ամէն ինչ իմ մէջս ստացած էր կապարի ծանրութիւն մը: Կը մնայի հոն, այդ խառնակ մթնոլորտին մէջ, երերուն, նման այն նաւազներուն որոնք հետաքրքրութենէ եւ զարշանքէ շղթայուած կ՚ըլլան:

Յանկարծ սարսռացի, սարսափած սատիկ ծիծաղի մը ձայնէն, որ կը բարձրանար կողքէս: Նոյն վայրկեանին լոյսը դողդղաց՝ օդի հոսանք մը յառաջացած էր, ուրկէ եզրակացուցի թէ մէկը մեր ետեւը դուռը բացած էր:

— Նորէն դո՞ւն ես, ձայնեց կողքիս կինը կոպտօրէն եւ գերմաներէնով: Դարձեալ կը պտըտի՞ս տան շուրջը, ծերուկ ապուշ: Օհ, ներս մտիր, քեզի վնաս չեմ պատճառեր:

Նախ դարձայ դէպի ձայնը, որ այնքան կոպտութեամբ ընդունած էր նորեկը եւ որուն էութեան մէջ կարծես կրակ կար, ու ապա դարձայ դէպի դուռը:

Ճանչցայ խսկոյն տատանող ստուերը, ճանչցայ այն մարդը որուն աչքերը լեցուն էին նուաստութեան զգացումով մը եւ որ քիչ առաջ գրեթէ փախչած էր դրան: Կեցած էր գլխարկը ձեռքին, ճիշդ մուրացկանի մը նման եւ կը դողար ծիծաղներու տարափին տակ, որոնք, յանկարծ, կը թուէին գլրգլացնել կնոջ մարմինը որ կ՚ըսես բռնուած ըլլար լուսնոտութեան տագնապէ մը, մինչ անդին, քնթուառին վրայ, տանտիրուհին սկսած էր արագ փսփսուքներով արձագանգ տալ իրեն:

— Նստէ հոն, Ֆրանսուազին քով, հրամայեց ան խեղճ մարդուն, երբ այս վերջինը վախկոտ քայլերով ուզեց մօտենալ: Կը տեսնես որ պարոնի մը հետ եմ:

Գերմաներէնով ըսաւ այս բոլորը: Տանտիրուհին եւ միւս աղջիկը կը շարունակէին քահ – քահ խնդալ, առանց բան մը հասկցած ըլլալու, եւ սակայն երկուքն ալ կը թուէին ճանչնալ նորեկը:

— Ամէնէն սուղ շամփանիայէն տուր իրեն, Ֆրանսուազ, ամէնէն սուղէն, պոռաց ան վերստին իր ընկերուհիին:

Յետոյ, հեգնանքով մը ըսաւ մարդուկին:

ՍԹԵՓԱՆ ԾՎԱՑՔ

(3 Շար.)

ընկերներու Հայոց բանախօսութիւններ : Նոյն խմբակցութեան անդամ էր, մեծանեայ, ողբացեալ Լեւոն Կիւմիւշկերեան (գրչանունով «Կերտան»), որ ազնուութիւնը ունեցաւ, օր մը՝ ուրիշ մտերիմ բարեկամի մը հետ մեզ հրաւիրելու բանախօսութեան մը, զոր պիտի ընէր նոյն թատերասրահի մէջ՝ Պեռանժէ (ծերակուտական), որ այն ատեն մաս կը կազմէր Ֆրանսայի պատուիրակութեան Ժընեւի մէջ գոյութիւն ունեցող Ազգերու Ընկերակցութեան :

Իր բանախօսութեան նիւթն էր հիթլերականներու հակասեմական հալածանքը : Բանախօսը՝ մարդկային ցեղը դասաւորեց երեք որոշ գոյներով, ճերմակ, սեւ եւ դեղին, որոնց սերունդները, ըստ դարերու հոլովոյթի ընթացքին կատարուած խառնածնունդներու (անշըվէքըը – մա՛ իր բառով) ինչպէս նաեւ իրենց ծննդավայրերու կլիմայական պայմաններու եւ ապրած միջավայրերու ազդեցութեան հետեւանքով, կազմած են բազմաթիւ տիպարներ : Եւ աւելցուց թէ սեմական կամ այլ որեւէ ցեղի տեւական գոյութեանը հաւատալը ցնորամտութիւն է : Այո, կայ Հրեայ ժողովուրդ կամ ազգ, այլատեսակ ցեղէ, որ ունի իր սեփական ազգային լեզուն, գիրը եւ կրօնքը, որու դարերէ ի վեր կառչած կը մնայ :

Ահա ուրեմն, այս օրինակով կարելի է ըսել, թէ Հայուն ճակատագիրն ու պատմութեան ալ տարբերութիւն մը չէ ունեցեր Հրեայինէն, որ անոր պէս հնամեայ ազգ մըն է, ունեցած է եւ ունի իր ազգային ոսկեղնիկ լեզուն, Մեսրոպեան հրաշալի գիրերը, զմայլելի ճոխ գրականութիւն, քրիստոնեայ դաւանանք, պանծալի անցեալ եւ պետութիւն :

Արդ, «ազգ»ի եւ «ցեղ»ի միջեւ եղած տարբերութիւնը բացայայտ է : Այսինքն՝ առաջինը կազմած է, ընտանիքներու, գերդաստաններու, տոհմերու, ցեղերու սերունդներէ, որոնք վերջ ի վերջոյ ձուլուած կամ լուծուած են հաւաքականութեան մը մէջ, զոր Ազգ կը կոչենք, ինչպէս են այն ազգերը, որոնք կան Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մէջ, (Նիւ Եորք) : Իսկ ցեղ կոչուածը ուրիշ բան է, որ կը տեւէ շատ շատ մի քանի սերունդներ միայն, ապա ժամանակով կ'անհետանայ :

Այստեղ կ'ուզեմ անդրադառնալ «ցեղասպանութիւն» բառին, որ Հայկազեան լեզուի բառարաններու մէջ չկայ, ինչպէս Հրեայէ մը հնարուած ժենօսիտը, որ Ֆրանսական Ակադեմիայէն վաւերացուած ըլլալով՝ դեռ չէ մտած Ֆրանսերէն բառագիրքերու մէջ (կը նմանի, իր բառակազմութեամբ, էնսէքթիսիտ — միջատասպան — առեւտրական ծանուցումի) :

Վերջերս, մանաւանդ Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին, Սփիւռքահայ լրագիրներու, զանազան հրատարակութիւններու, ինչպէս նաեւ նահատակներու յիշատակի ոգեկոչման հանդէսներու մէջ բանախօսներ եւս գործածած են, երբ նորութիւն ցեղասպան բառը, եւ ալ աւելի զարմանալին, կան Հայեր, որոնք ֆրանսերէն լեզուով կը բանախօսեն, անոնք ալ այս բառը կ'արտասանեն, փոխանակ պարզապէս ըսելու, կրաճ մասաքըը, թիւէրի, պուշէրի, աքրօսիթէ, եւ այլ հոմանիշներ :

Զարմանքով կարդացի Հայաստանի լրագրէ մը արտատպուած «գենոցիդ» բառը, Փարիզի հայ շաբաթաթերթի մը մէջ, զոր պետական յարգելի բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը արտասանած է պաշտօնական բանախօսութեան մը մէջ :

Այսու հանդերձ, պէտք է ըսեմ, թէ կան հայերէն լեզուի բծախնդիր յօդուածագիրներ, հեղինակներ, որոնց հրատարակութիւններուն մէջ չեն երեւցած «ցեղասպանութիւն« կամ «կենոցիդ» բառերը, այլ պարզապէս ըսած են Թուրքերու « Հայաջինջ կամ Հայասպան եղեռնը », «հողեցունց հայ սպանդը», «հայ ազգի կամ ժողովուրդի բնաջնջումը» եւ նման ասացուածքներ, որոնք որոշապէս կը յատկանշեն Թուրքերու գործած սպանդի անմոռանալի հրէշային վայրագութիւնները, հայ – մարդ էակներու վրայ :

Անշուշտ հայկական դատը կարելի չէ տանիլ ՄԱԿի արիսպագոսի ատեանին՝ իբրեւ ցեղի մը դատը, այլ պէտք է դիմել, որպէս դատախազ՝ աշխարհիս ամենամեծ աւազակաբարոյ ոճրագործը ամբաստանող եւ իր արդար իրաւունքներուն պահանջատէր Ազգ :

Եւ, հաւատանք, մեր նպատակին կը հասնինք, եթէ ազգովին յամառաբար հետապնդենք մեր դատը, ի մտի ունենալով մեր մեծ բանաստեղծ եղերաբախտ Եղիշէ Չարենցի հոգերուխ պատգամը .— «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է » :

ՕԹՈՆ Ց. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԼՈՆՏՈՆ.— Ամէն Կիրակի, եկեղեցւոյ բակին մէջ, կը բռնէ օձիքս ու կ'ըսէ.

— Ամօ՛թ ձեզի, ձեր կուսակցութիւնը, որ հակառակ է կղերապետութեան, հիմա ձեզի հակառակորդ կղերականնե՞ր կը պաշտպանէ :

— Ի՞նչ, կ'ուզէք որ Անգարա՞ն պաշտպանենք :

— Հարցը կապ չունի Անգարայի հետ :

— Ո՛չ, Անգարան է որ ձեզ կը խաղցընէ : Դուք որ տարիներո՛վ հանդուրժեցիք ձեր չհաւնած եպիսկոպոսին, զայն պաշտպանեցիք կատարուած բոլոր քննադատութեանց դէմ, դուք այն ատեն միայն թշնամացաք նոյն եպիսկոպոսին դէմ՝ երբ չուզեց հնազանդիլ ձեր հրահանգներուն եւ Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ՝ գիրք բռնեց հայ ժողովուրդին կողքին, ընդդէմ Անգարայի դոլարներուն :

— Կը կրկնեմ ու կը պնդեմ թէ Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակին հետ կապ չունի մեր որոշումը :

— Ի՞նչպէս թէ չունի, կոյր ու խուլ անձեղներ, չէ՞ք յիշեր ձեր մեծաւորին յայտարարութիւնները անգլիական մամուլին մէջ : Երբ Պայ Նուպար կը յայտարարէր, Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ՝ եպիսկոպոսին խօսած քարոզէն ետք, թէ կը վռնտէ որովհետեւ « եկեղեցին քաղաքականութիւն կը խաղայ », ձեր սիրտը չխշխշա՞ց, որ Անգարայի բարեկամը կ'ուզէ մոռցնել միլիոնաւոր հայ նահատակներուն յիշատակը, ջարդերուն պատմութիւնը : Մոռցա՞ք արդէն նամակը, զոր ձեր մեծաւորը մեքենագրած ու ղրկած է եպիսկոպոսին, հրահանգ տալով որ ջարդերուն վայր ցոյց տայ Միջին Արեւելքի մէջ անորոշ տեղ մը եւ երբեք չարտասանէ Թուրքերուն անունը՝ իբրեւ հեղինակ կատարուած ջարդերուն :

— Մենք չենք բաժներ մամուլին տրուած այդ յայտարարութիւնները, որոնց համար պատասխանատու չենք :

— Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ դուք ալ յայտարարութիւն մը չըրիք, պաշտօնապէս, հրապարակաւ եւ այդ իմաստով : Դուք վարագոյրին ետեւ ծածկուած, մեղսակից էք այն բոլորին մէջ որ կը կատարուի ձեր մեծաւորին կողմէ : Եւ հայ ժողովուրդը կը դատապարտէ ձեզ՝ ինչքան ձեր մեծաւորը, Պայ Նուպարը :

Հայ ժողովուրդը միացեալ ճակատ կազմած է ձեզի դէմ, — միացած են Դաշնակցականը, Ռամկավարը, Հնչակեանը, Համայնավարը կամ ոեւէ Հայ, ի՛նչ գոյն որ ներկայացնէ :

Մեր միակ կամքն է՝ թոյլ չտալ որ Թալէաթները, Պէհաէտտին Շաքիրները, Ճէմալ Ազմիները եւ այլ անուն ջոլերը, այսօրուան Անգարան ալ միասին, պարծենան թէ ջարդեցին, հետք չձգեցին, եւ նահատակներուն յիշատակն անգամ մոռցուցին, գործակցութեամբ հայանուն տականքներու :

Թոյլ պիտի չտանք, կը հասկնա՞ք, — ահա ուխտ մը՝ որու կառչած կը մնայ համայն Հայութիւնը : Անխտիր :

ՅՈՎՀ. ՉԱԼԸԳԵԱՆ

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարսէյլէն Օր. Սոնա Ժ. Պապիկեան յաջողութեամբ աւարտած է Սոյի Իգական Բազմարուեստի վարժարանը (փոլիթէքնիք) եւ ստացած էլէքտրոնիք – ճարտարագէտի տիտղոսը :

ՊՈՄՈՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամէնուդ ծանօթ է կարգ մը զրգռիչներու սուտով ու կեղծիքով ստեղծած տագնապը Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին շուրջ ողբալի քահանայ մը ձըգած իրենց առջեւը, ուեւէ գնով տիրանալու համար եկեղեցիին : Վերջին փորձ՝ դատարան ինկան, առանց քաշուելու, օրէնքի զօրութեամբ տիրանալու Պոմոնի Եկեղեցիին : Բայց, առաջին իսկ դատավարութեան՝ կորսնցուցին : Իրենց ամօթը ծածկելու համար հիմա կը տարածայնեն .— « Դատ բացինք, բայց խըղճահարեցանք ու ետ քաշեցինք» : Այսքան սուտ ու կեղծիք, բայց ո՞վ կը հաւատայ :

Վերջերս, թռուցիկով մը, կոչ ըրին թաղական ընտրութեանց : Սակայն թաղական ընտրութիւնը կը կատարուի՝ Ազգային Սահմանադրութենէն բխած թեմիս կանոնագրութեան համաձայն՝ իրենց ազգային տուրքը վճարած ազգայիններու քուէով միայն : Ճիշդ մէկ տարի առաջ, Ազգ. Երեսփոխանական ժողովի ընտրութեանց առիթով, երբ ազգային տուրք գանձուեցաւ, թաղական ընտրութիւն պահանջող պարոններէն ոչ ոք հաճեցաւ իր պարտականութիւնը կատարել՝ որեւէ ընտրութեան քուէարկելու իրաւունք ունենալու համար :

Առիթ ունեցաք, կը յուսանք, մամուլին մէջ կարդալու 1966 Ազգ. Տուրքի գանձումի յայտարարութիւնը Թեմիս Ազգ. Կեդրոնական վարչութեան :

Կը հրաւիրենք ամէնքդ սիրով կատարելու ձեր պարտականութիւնը, յառաջիկային իրաւունքով մասնակցելու համար եկեղեցւոյս թաղական ընտրութեանց :

Ազգային Տուրքի վճարման համար, դիմել՝ ամէն Հինգշաբթի, ժամը 9 – 12 եւ կէսօրէ վերջ ժամը 2–5, իսկ Կիրակի՝ մինչեւ կէսօր՝ Պոմոնի եկեղեցւոյ խորհրդարանը՝ Պ. Վ. Կ. Միսթիքի :

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի լաւ է համեստ ճաշ մը ուտել քեզ սիրողներու մօտ, քան ճոխ ճաշ մը՝ քեզ ատողներու մօտ :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

×

Ոսկին կը փորձեն կրակով, կինը՝ ոսկիով, այրը՝ կինով :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Տարուած շարժումէ մը, զոր չմտածեց դպչել, ձախ թեւը անցուց Լիտիայի, եւ իրեն քաշեց : Մեղմօրէն կը յանդիմանէր ինչպէս հայր մը իր սիրական աղջիկը :

— Ի՞նչ կ'ընէք այսօր քաղաքին մէջ : Ատե՞ն է Նէվսքիի վրայ պտըտելու :

— Դուք ալ հոն էք, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ : Եւ յետոյ, չէ՞ք գիտեր որ հետաքրքիր եմ ... :

— Ձեր տունը պիտի տանիմ ձեզ, ըսաւ Սավինքի, կանչելով կառապան մը :

Այսպէս անցան քաղաքին մէջէն : Մայթերուն վրայ սովորական բազմութիւնը կար : Կ'երեւէր թէ ոչ ոք նկատի կ'առնէր թէ պետական հարուած մը տեղի ունեցեր էր գիշերը եւ թէ պոլշեւիկները իշխանութեան կը բերէին համայնավարութեան եւ քաղաքական ներքին պատերազմի իրենց ահարկու ծրագիրը : Փեթրոկրատ, յեղափոխութենէն վեց ամիս վերջը յուզուելու համար պէտք ունէր լսելու՝ փողոցի մէջ հրացէնի ձայներ եւ զգալու վառօդին հոտը : Արդ, ամէն բան հանդարտ էր : Զինուորներու խումբեր կը շրջէին կատարեալ կարգի մը մէջ, երեւակայութեան մեծ ճիգ մը ընել պէտք էր քանի մը ժամուան մէջ անցած դէպքին կարեւորութիւնը հասկնալու համար : Եւ ո՞վ, այս յոգնած եւ ջղայնոտ մարդոց մէջ կարող էր այդ ճիգը ընելու :

Երբ Մօրսքայեա հասան Սավինքի եւ Լիտիա տեսան որ, ձախին՝ փողոցը փակ էր ջոկատներէն՝ հեռաձայնի կեդրոնատեղին երկարութեանը : Կառապանը աջ դարձաւ անցնելու համար այն վեհաշուք կամարին տակէն որ կը բացուի պալատին հրապարակին վրայ : Բայց, երբ հոն կը հասնէին, Եունքէրները կեցուցին «կարելի չէր անցնիլ» :

Երբ Լիտիա ճանչցաւ Եունքէրներուն հրամանատարը, ոստում մը ըրաւ եւ տըժգունեցաւ :

— Բարեբախտաբար, ըսաւ, որ զարմիկս հիւանդ է երէկուընէ ի վեր եւ դուրս չի կրնար ելլել, ինչպէս պիտի կրնայի մնալ եթէ իրեն հոս ըլլալը գիտնայի : »

Սավինքի զինք ապահովցուց :

— Կռիւ պիտի չըլլէին, ըսաւ : Երբեք չեն կռուիր, բանակցութիւններ պիտի ըլլան եւ ամէն բան խաղաղօրէն պիտի վերջանայ : Գիտէի թէ մեր մէջ ինչպէս ամէն բան կը կարգադրուի : Ցոյց մըն է այս, ցոյց մը աւելի ոչինչ :

Երբ իրարմէ բաժնուեցան, Լիտիա անոր հազար յանձնարարութիւն ըրաւ, պէտք էր խոհեմ ըլլալ, գիշերէն առաջ տուն մտնել : Դեռատի աղջկան ձայնին մէջ, անհանգիստ բան մը կար, տխրող եւ լուրջ, որ անհունօրէն յուզեց Սավինքին :

Հակառակ ամէն ակնկալութեան, Զօլինքիներու տունը նախաճաշը շատ զուարթ անցաւ : Ծերունի իշխանը կը հըրճուէր այն գաղափարէն թէ ժամանակաւոր կառավարութիւնը արգելափակուած էր : Շամբանեայի շիշ մը բերել տուաւ :

— Առնէտներու պէս զայն պիտի խեղդեն, կ'ըսէր, արդարութիւն մը կայ, կը յարգեմ Լենինը : Աստուծոյ բարկութեան գործիքն է :

— Զօրավար Վասիլիէւ ընդմիջեց :

— Բայց մենք եւս պիտի պատժուինք :

— Լաւ, սիրելիս, վերսկսաւ իշխանը, յաղթութեան հետաքրքրաշարժ զգացումով մը, եթէ պիտի պատժուինք, արժանի եղանք ատոր : Ինչ ըրինք կայսեր զօրավիգ ըլլալու համար : Ոչինչ, ով մեզմէ իր կեանքը տուաւ անոր համար : Ոչ ոք, պէտք է մաքրուինք մեր մեղքերուն համար, եւ Ռուսիա դուրս պիտի ելլէ այս փորձութենէն աւելի եւս մեծ եւ անբասիր ինչպէս երբեք եղած չէր :

Ամէնք Ռուսիոյ կենացը .— Բաժակը պարպեց, ժամ մը ետք, Լիտիա յոգնած, քնացած էր բազմոցին վրայ : Արթնցաւ իր ծերուկ աղախինէն՝ Քաթիայի ձայնէն որ իրեն տոմս մը կ'երկարէր : Սրտի տրոփիւն մը կը բերէր. բացաւ, միայն երկու տող կը պարունակէր :

« Ձմեռնային պալատն եմ ընկերներուս հետ. եթէ քեզ չտեսնեմ, մնաս բարով կ'ըսեմ, քեզ կը սիրեմ, միշտ սիրած եմ : Փօլ» :

Շատ տժգունեցաւ, սոսկալի բան է, ըսաւ, պիտի մեռնի : Փութով հագուեցաւ դուրս ելլելու համար, ուր երթալու էր, ինչ ընելու էր, չէր գիտեր, բայց անկարելի էր հոն մնալ առանց բան մը փորձելու, իր սենեակին հանդարտութիւնը զինք դուրս կը վտարէր, Քաթիա փորձեց զայն ետ կեցընել իր որոշումէն :

— Չես կրնար դուրս ելլել, Լիտօչքա, այսօր խենթեցած են մարդիկ : Բայց որովհետեւ Լիտիա կը մերժէր զինք մտիկ ընել, մեծ խաչ մը հանեց եւ ձախ ուսէն համբուրեց : Անցքին մէջ հանդիպեցաւ բարեկամուհիի մը որ զինքը տեսնելու կուգար : Հելէն Իվանովնա իրենց տունէն մէկ քառորդ ժամ հեռու տեղ մը կը բնակէր, Շան տը Մարսի միւս կողմը, մեծ եւ ուժեղ աղջիկ մըն էր որ կեանքը կ'անցունէր առանց տենդի եւ աճապարանքի : Այնպէս կ'երեւար թէ բան մը չէր զգար եւ միշտ ուշ մնացած ըլլալու ձեւ ունէր :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Տիկին Անայիս Ճարեան եւ զաւակը՝ Ֆրանսուա, Այրի Տիկին Վէնուս Ճարեան եւ զաւակները՝ Մարի - Քլօտ, Ժոսըլին, Միշէլ եւ Փասքալ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ Արմէն Արշակեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 30ին, իր բնակարանը, 70 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի Յուլիս 4, ժամը 16ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Փէրլաշէզի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անուշ Գոճապաշեան եւ զաւակները կը յայտնեն թէ, Յուլիս 10ին, Կիրակի առաւօտ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ողբ. ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՕՃԱՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին՝ ողբացեալին յիշատակը յարգող բոլոր բարեկամներն ու ազգայինները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Վարդան Ագօղլանեան, զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, նամակով կամ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱԳՕՂԼԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Այս տխուր առթիւ Պ. Վ. Ագօղլանեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 50 Փր. Կապ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղին, 30՝ Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին, քսան Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն), եւ քսան՝ «Յառաջ»ին։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ. Ստեփան Էլչիբէկեան, ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրէ 379 Փր. 20, Տան ապահովագրութեան տարեկան գումարը։

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Ընկ. Վահան Հիւսեանէ (Տէսին) շնորհակալութեամբ ստացուած է Վէմ պարբերականի ամբողջական հաւաքածոն։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան։

Կիրակի, (10 Յուլիս) 1966, ամբողջ օրը Ֆապրըկուլի մէջ։

(Հանրակառքի ընկերութեան հանգըստավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ) Սեփթէմէնէն երեք կայան եսք, աջի վրայ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կարող ուժերով եւ խնամեալ պատրաստութեամբ կը բեմադրէ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(Պատմական թատերախաղի Գ. եւ Դ. արարները, հարսանեկան տեսարանները)։

Կը նուագեն Ս. Զէօրէճեան եւ Օր. Անի Զէօրէճեան։

Կը մասնակցին Եդ. Գարագաշ, Ս. Պէշկէօթիւրեան եւ ամբողջ խումբը։

Ճոխ պիւֆէ եւ համեղ չամփուրով խորոված։

Մուտքը ազատ է

Հանդիսավայր երթալու համար Քանըպիէրի 87 թիւի առջեւէն առնել Սաքափ ընկերութեան օթօքառը, եւ իջնել Ֆապրըկուլ, նաեւ Կարտանի օթօքառը եւ Լքսի Թրօյէն, հանդիսավայրին առջեւ կանգ կ'առնեն, ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով։

Օթօներու Փարքինկ ապահովուած։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ժ. Պառաւեան իր տղուն Յովհ. Պառաւեանի ամուսնութեան առթիւ 50 Փր. կը նուիրէ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի դրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Նոր Սերունդի Մարսէյլի եւ Տէսինի խումբերուն միջեւ, այս Կիրակի առաւօտ (Յուլիս 10) Տէսինի Սթատ Միւնիսիփալին վրայ։

Հանդիպումէն ետք՝

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մառէի մէջ, Մարկ սրճարանին ետեւը։

Կը հրաւիրուին մարզասէրներն ու համակիրները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ։

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, Ծանօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին։

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ։

Մէկ օր բնութեան մէջ։

Անձրեւի պարագային՝ նոյն օրը խընջոյք՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ։

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքառ վարձած է։ Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Տէրիկեանի։

Օթօքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին։

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի։

×

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Հերոսներու Օրը կը տօնէ Վիէնի մէջ, Յուլիս 17ին, Կիրակի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ 1966

կազմեց՝ ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ինչպէս միշտ ճոխ եւ շահեկան բովանդակութիւն։

Գին՝ լաթակազմ 22 ֆրանք
Թղթակազմ 17 ֆրանք

Դիմել Հրանտ – Սամուէլ գրատուն
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris-6e

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խաղեր։

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթօքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք։ Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թաղէոսեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքառով պտոյտ մը, դէպի կայան։

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք։

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին։
Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ։

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթօքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն)։

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ։ Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թուլթէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ։

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆ,— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր - ընկերուհիները այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի գիւաքը ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Րիւ Պլէօ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ (8 Յուլիս), սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկ. ժողովը այս Հինգշաբթի (7 Յուլիս), ժամը 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 - 1967 ուսումնական տարեշրջանին։

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 - 18 - 28։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր։

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 7 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10654

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.654

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Բ.

Բարենորոգումներու հարցը շուրջ հանգամանք ստացած էր 1913ին, Պալքանեան պատերազմի աւարտէն ետք :

Պարտուած Թուրքիոյ վրայ ճնշում բանեցնելը աւելի դիւրին կը թուէր ազգային եւ միջազգային կրկնակ ճակատներու վրայ :

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ ամբողջ երեսուն տարի՝ 1878ի Պերլինի դաշնագրէն մինչեւ 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը յաջողած էր կաշառել երաշխաւոր պետութիւնները եւ ջուրը ձգել բարենորոգումներու խնդիրը :

Սահմանին երկու կողմի Հայերուն համերաշխութիւնը եւ միահամուռ պահանջները վերջապէս շարժման մէջ էին դրած վեց մեծ պետութիւնները, որոնք բաժնուած էին երկու խմբակցութեանց : Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա կը կազմէին Եռեակ Համաձայնութիւնը : Գերմանիա, Աւստրեւհունգարիա եւ Իտալիա՝ Եռեակ Զինակցութիւնը :

Հայկական Բարենորոգումներու խնդրով զբաղելու համար Եռեակ Համաձայնութիւնը լիազօրութիւն տուած էր Ռուսիոյ Պոլսոյ դեսպան տը Կիրսին, Եռեակ Զինակցութիւնը՝ գերման դեսպան պարոն Ֆոն Վանկէնհայմին :

Ռուսիան կը նկատուէր պաշտպան հայկական շահերուն, իսկ Գերմանիան՝ Թրքականներուն :

Երկու կողմի պատուիրակներուն միջեւ վիճաբանութիւնները սուր հանգամանք ստացան : Գերման Թրքասէր դեսպանը յաջողեցաւ Բարենորոգումներու ռուսական ծրագրին բազմաթիւ կէտերը փոխել տալ ի նպաստ Թուրքիոյ :

1913 Սեպտեմբերին ռուս եւ գերման դեսպանները համաձայնեցան վերջնական ծրագրի մը շուրջ : Սակայն Թուրքերը նոր դիմումներ ալ ստացան : Ի վերջոյ 1914 Յունուար 26 – Փետր. 8ին Ռուսիոյ դեսպանատան գործակատար Կոստանդին Կուլքեվիչ եւ մեծ – եպարքոս եւ արտաքին նախարար Սայիտ Հալիմ փաշա ստորագրեցին Բարենորոգումներու ծրագիրը, համաձայնութեամբ երաշխաւոր պետութեանց դեսպաններուն :

Թուրքերը ամէն խարդախ միջոցներու եւ սուտ խոստումներու դիմեցին ծրագիրը չստորագրելու համար : Սակայն ի վերջոյ ռուս դեսպանի ճնշումին տակ ակամայ տեղի տուին : Գերման դեսպան Վանկէնհայմ մերժեց ստորագրել զայն :

Տեղը չէ ըստ էութեան քննելու Բարենորոգումներու ծրագիրը :

Թուրքերը կատղած էին, որ Հայերը մեծ պետութեանց, մանաւանդ Ռուսիոյ օժանդակութեան դիմած էին հայկ. նահանգներուն մէջ բարենորոգումներ գործադրել տալու համար : Արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած էին զայն եւ ատելութեամբ լեցուած Հայերուն դէմ : Առիթի կը սպասէին պատժելու համար այդ ծրագիրը, որ երկու եւրոպացի մարզպաններ կը նշանակէր՝ կեդրոն ունենալով Վանն ու Էրզրումը :

Այդ առիթը չուշացաւ : Վեց ամիս ետք պայթեցաւ համաշխարհային պատերազմը : Թուրքերու առաջին գործն եղաւ քուրջի պէս պատռել եւ մէկ կողմ նետել բարենորոգումներու ծրագիրը, իր երկիրը ճամբել նորվեկիացի մարզպան Հոֆը, որ արդէն իր բանակատեղին հաստատած էր Վան : Միւս մարզպանը՝ հոլանտացի Վէսթէնէնք տակաւին չէր գացած իր պաշտօնատեղին՝ Կարին :

Հայերու ուսասիրութիւնը ծանօթ էր Թուրքերուն երկուքուկէս դարէ ի վեր : Ամէն անգամ, որ Ռուսիա եւ Թուրքիա կռուած էին իրարու դէմ՝ մեր պապենական հողերուն վրայ՝ Հայերը ինքնաբերաբար օգնած էին ռուսական բանակներուն :

Մահմետական Թուրքերու, Քիւրտերու եւ Պարսիկներու կողմէ ա՛յնքան կեղեքուած ու հալածուած էին, որ Հայերը՝ իբրեւ բարեպաշտ ու հաւատացեալ քրիստոնեայ՝ կրօնքը չկարենալով զանազանել քաղաքականութենէն՝ «խաչապաշտ» Մոսկոֆին վրայ դրեր էին իրենց յոյսը օտարի լուծէն ազատուելով սեփական, անկախ հայրենիքի տէր դառնալու համար :

Օսմանեան սահմանադրութեան սկիզբի խանդավառ օրերուն իսլամ եւ քրիստոնեայ, Թուրք եւ ոչ – Թուրք բոլոր տարրերը իրարու եղբայր հռչակուած էին :

Երկար չտեւեց մեղրալուսինը : 1909 Ապրիլին Կիլիկիոյ համատարած ջարդերը եկան անգամ մը եւս հաստատելու թէ Թուրքը ոխերիմ թշնամին է Հայուն : Ոճրագործ Իթթիհատը կը շարունակէր կարմիր սուլթանին աւանդութիւնը, — բնաջնջել Հայութիւնը՝ ընդմիշտ թաղելու համար հայկական հարցը :

1913ին, Պալքանեան պատերազմէն ետք Թուրքերը համակերպեցան եւրոպական հողամասերուն՝ Ալպանիոյ, Եպիրոսի, Մակեդոնիոյ եւ Արեւմտեան Թրակիոյ կորուստին : Զայներնին քաշեցին եւ տեղերնին նստան :

Սակայն նոյն թուականին ողի ի բռին պայքարեցան ապակեդրոնացման վարչաձեւ չտալու համար արեւելեան նահանգներուն : Կ՚ուզէին ընդմիշտ իրենց տիրապետութեան տակ պահել հայկական բարձրաւանդակը, որ կը գտնուէր դէպի Թուրան տանող ճամբուն վրայ :

Առաջին աշխարհամարտէն վերջ ալ Թուրքերը համակերպեցան արաբախօս երկիրներու կորուստին, Սուրիոյ, Լիբանանի, Յորդանանի, Իրաքի, Պաղեստինի, Արաբիոյ, Եմէնի, Ասիրի անջատման օսմ. կայսրութենէն : Ու այս վերջինը այլեւս պատմութեան պատկանեցաւ :

Սակայն ամէն միջոցի դիմեցին իրենց ձեռքին մէջ պահելու համար հայկական նահանգները : Ու դեռ աւելին, շնորհիւ բոլշեւիկ Ռուսիոյ, Պրեստ – Լիթովսքի դաշնագրով 1918ին գրաւեցին Կարսն ու Արտահանը : Ու 1921ին, դարձեալ շնորհիւ Լենինի, նոյն նահանգները Հայաստանի Հանրապետութենէն խլուելով նուէր տրուեցան Մուսթաֆա Քեմալին :

Թուրքը այսօր իր ձեռքին մէջ կը պահէ Թուրանի ճամբան : Պայմանները թոյլ չեն տար ներկայիս իրագործելու իր մեծամոլական ծրագիրը : Սակայն գաղափարը միշտ վառ ու կենդանի կը մնայ իր գլխուն մէջ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ ՊՈՆԻ

Պոնի ֆրանսական դեսպանը Արտաքին նախարարութեան յանձնած է այն պատասխանը զոր Ֆրանսա տուած է գերմանական յուշագրին, Գերմանիոյ ֆրանսական զօրքին վերաբերեալ :

Ծանօթ է որ մէկ կողմէն բանակցութիւններ կը տարուին վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար, քանի որ Ֆրանսա իր զօրքը քաշեց Ատլանտեան կազմակերպութենէն Յունիս 30ին եւ արդէն սկսած է փոխանցման շրջան մը որ կ՚երթայ այդ թուականէն մինչեւ բանակցութիւններու վերջանալը : Ֆրանսա իր պատասխանին մէջ կը շեշտէ այն տարակարծութիւնները որոնք կան երկու կառավարութիւններու միջեւ իրաւական գետնի վրայ : Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը կը պնդէ այն իրողութեան վրայ թէ 1954ի համաձայնագրերը օրինական հիմ մը կը կազմեն 70,000 ֆրանսացի զինուորականներու համար, որոնք Գերմանիա կը գտնուին : Դաշնակցային կառավարութիւնը ոչ մէկ միջոց կրնայ ձեռք առնել որ վնասէ այն համաձայնագրերուն սահմանած կանոնագրին : Այս պատճառով է որ Ֆրանսա կ՚ուզէ գիտնալ թէ ինչ բնոյթ պիտի ունենայ այն առաքելութիւնը որ պիտի տրուի դաշնակցային կառավարութեան պատուիրակին զոր Գերմանիա կ՚ուզէ նշանակել Գերմանիոյ ֆրանսական ուժերուն մօտ : Ֆրանսա համաձայն կրնայ գտնուիլ որ նման պատուիրակ մը տեսակ մը կապի գործակալ ըլլայ ֆրանսական ուժերուն եւ դաշնակցային Հանրապետութեան միջեւ, բայց երբեք չի կրնար ընդունիլ որ այդ պատուիրակը տեսակ մը հսկողութիւն կատարէ Գերմանիոյ ֆրանսական ուժերուն գործունէութեան վրայ :

Ընդհակառակն, Պոնի կարծիքն այն է թէ նման պաշտօնի մը ստեղծումը, փոխանցման շրջանին համար, ցոյց պէտք է տայ որ ֆրանսական ուժերուն Օթանէն քաշուելէն ետք, Գերմանիոյ ֆրանսական ուժերու կանոնագիրը չի կրնար նոյնն ըլլալ : Ուրեմն գերման պատուիրակին կը վիճակի պահպանել Գերմանիոյ գերիշխանութեան իրաւասութիւնները : Ֆրանսա դէմ է այս տեսակէտին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ գումարուած Վարշաւայի Ուխտի անդամ պետութեանց վեհաժողովը վերջացաւ : Միջին ճամբայ մը գտնուեցաւ Ռումանիոյ եւ Խորհրդային Միութեան տարակարծութիւնները հարթելու համար : Միացեալ յայտարարութիւն մը ստորագրուած է որ պիտի հրապարակուի «յետագային» ինչպէս կը շեշտէ ռումանական ակափրէս մամուլի գործակալութիւնը : Կ՚ըսուի միայն թէ հասարակաց յայտարարութիւնը կը շեշտէ Եւրոպայի ապահովութեան եւ խաղաղութեան ամրապնդման անհրաժեշտութիւնը :

ՓՈՆՓԻՏՈՒ եւ Քուվ տը Միւրվիլ Լոնտոն հասան : Խօսակցութիւններ պիտի ունենան Անգլիոյ անդամակցութեան մասին Հասարակաց Շուկային : Ֆրանսական տեսակէտն այն է թէ Մեծն Բրիտանիոյ կ՚իյնայ ըսել թէ կ՚ուզէ՞ թէ ոչ ընդունիլ Հռոմի դաշնագրին կանոնները :

Օրը Օրին

ՏԱՐՈՒՅՆ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՃԱՌԸ

Քաջ եպիսկոպոսներ կան դեռ... :

Միայն ժամուցի համար պատարագողները չեն որ մնացին :

Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Մայիս 28 թուականով յաւերժացած ստնակատարութեան առթիւ, հանդէս մը տեղի ունեցած է Երուսաղէմի մէջ, Յունիս 11ին :

Լուրը սովորական է :

Ինչ որ անսովոր է, ինչ որ բացառիկ է, այդ հանդէսին մէջ ներկայութի՛ւնն է Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքին :

Այս պղտոր օրերուն, ուրացման եւ դասալքութեան այս օրերուն, արութեան եւ առնականութեան նուազման այս օրերուն՝ երբ քաջութեան դասը կի՛ն մըն է (Սիլվա Կապուտիկեան)որ կուտայ մեզի, վերջապէս հոգիներու եւ նկարագիրներու գունաթափութեան այս օրերուն՝ յուզիչ եւ իրապէս խռովիչ է տեսնել որ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը, Եղիշէ արք. Տէրտէրեան, ընկերակցութեամբ իր լուսարարապետին՝ Հայրիկ արք. Ասլանեանի, կը մասնակցի Մայիս 28ի հանդէսին եւ ճառ մը կ՚արտասանէ Օրուան նշանակութեան նուիրուած :

Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը ծանօթ է իբրեւ բանաստեղծ, ծանօթ է իբրեւ հռետոր : Այս անգամ կը հաստատենք թէ քաջ կրօնապետ մըն է, որ չի գիտեր լեզուն կլլել, չի սիրեր լեզուն գործածել՝ ալէլուիա ըսելու համար միայն, այլեւ լա՛ւ կը ճանչնայ Եհովան, լա՛ւ կը ճանչնայ Կեսարը, մէկուն կամ միւսին չզոհելու համար իր ժողովուրդը : Ահա ապացոյցը՝ ճա՛ռը, զոր արտասաներ է.

— «Մայիս 28ը մեր պատմութեան մասն է : Մայիս 28ը մեր ժողովուրդի արիւնով ստեղծուած է եւ ինչ որ ժողովուրդներու արիւնով կը ստեղծուի, անիկա ոչ միայն պատմութեան մէջ, այլեւ յաւիտենութեան մէջ կը մտնէ, անմահ է : Եթէ փրցնենք Մայիս 28ը մեր պատմութեան հատորէն, մենք ոչ միայն անարդարութիւն մը գործած կ՚ըլլանք, ոչ միայն ոճիր մը գործած կ՚ըլլանք, այլեւ կ՚այլանդակենք մեր պատմութիւնը, այլեւ կը կեցնենք մեր պատմութիւնը, կը կեցնենք մեր պատմութեան ընթացքը : Կը կեցնենք մեր ժողովուրդին, ինչպէս կ՚ըսեն, էլան վիթալը, որ դէպի անմահութիւն, դէպի կեանք միտած է եւ ձրգտած է միշտ :

Գիտէք թէ Մայիս 28ը կը տօնուի Դաշնակցութեան կողմէ : Դաշնակցականները, ոչ բոլորը անշուշտ, երբ կը խօսին այդ թուականի մասին, կ՚ուզեն ապացուցանել թէ իրապէս իրենք պատմութեան մէջ լաւ բան մը ըրեր են եւ ոչ թէ գէշ բան մը : Այսօր քաւութեան նոխազ դարձած են, որովհետեւ քաւութեան նոխազ կ՚ըլլան բոլոր սուրբերը, քաւութեան նոխազ կ՚ըլլան բոլոր հերոսները, երբ իրենց թափած արիւնը կամ սրբազան տեսիլքը տակաւին իր կերպարանքը եւ իր ձեւը չէ առած : Բայց, ոչ մէկ կաթիլ արիւն կրնայ թափիլ ժողովուրդին երակէն յանուն գաղափարի, առանց որ անիկա պտղաբերի, առանց որ օր մը իր նպատակին ծառայէ : Չէ եղած պատմութեան մէջ եւ չի կրնար ըլլալ նման բան : Այսօր, Դաշնակցութեան, այդ նոխազին կռնակին վրայ դրուած է Մայիս 28 եւ մեր հերոսներու, մեր նահատակներու վէրքը փաթթող Եռագոյն դրօշակը :

Դաշնակցութիւնը կրնայ ոչ թէ խօսքով, այլ եւ սրտի ամենաքաղցր հանդարտութեամբ ըսել Աւետարանի խօսքը. «Բեռն իմ քաղցր է, բեռն իմ թեթեւ է, լուծն իմ քաղցր է եւ բեռն իմ փոքրոգի» : Կրնայ ըսել ատիկա, որովհետեւ ինչ որ չարերու կողմէ իբրեւ, այսպէս ըսենք, ոչ ընդունելի, ոչ սրբազան բան կը նկատուի, անիկա մեր պատմութեան ամէնէն նուիրական եւ սրբազան բանն է, որովհետեւ ներկուած է մեր նահատակներուն, մեր հերոսներուն արիւնով : Վա՛յ այն ժողովուրդին, որ երկրորդ անգամ կը մեռցնէ իր մեռելները, վա՛յ այն ժողովուրդին, որ կը մոռնայ իր մեռելները, որովհետեւ երբ մեռելները լռեն՝ ողջերը այլեւս չեն կրնար ապրիլ : Եւ այդ մեռելները, այդ սուրբերը, այդ հերոսները կ՚ապրին, որովհետեւ մեր պատմութեան մէջ ստեղծած են Մայիս 28ը : Ինչ կ՚ուզեն թող ըսեն, Մայիս 28ը նուիրական թուական մըն է եւ մաս կը կազմէ մեր պատմութեան, ինչպէս ոսկոր ոսկերաց եւ մարմին մարմնոյ» :

Ահաւասիկ տարւոյն ամէնէն գեղեցիկ ճառը, քաջ խօսքը, որուտաձայն պատգամը, ինչպէս պիտի ըսէին հին դասականները՝

Ecrit sur l'airain.

ԱՐԱՁ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Դ.

ԿՐԹԱԿԱՆ

Ըստ Մարսէլ Լէարի, 1902ին, Տիգրանակերտի մէջ կային չորս դպրոց, 690 մանչ–աշակերտ եւ 324 աղջիկ–աշակերտ, ընդամէնը 1014 աշակերտ՝ 27 ուսուցիչներով :

Շրջակայքը՝ երկու դպրոց, 180 աշակերտներով եւ հինգ ուսուցիչներով :

Բալու՝ ութ դպրոց, 555 աշակերտ եւ 15 ուսուցիչ :

Ըստ այդ ցուցակին, 1544 աշակերտ, 57 ուսուցիչ : Այս թիւերը չատ պակաս են 1915ի թիւերէն :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ըստ Վիթալ Քինէի, 1892ին Հայերը ունէին, Տիգրանակերտի մէջ, 95 դպրոց, 3410 աշակերտներով եւ 98 ուսուցիչներով :

Հայ կաթոլիկները ունէին չորս դպրոց, 160 աշակերտներով եւ չորս ուսուցիչներով :

Հայ բողոքականները ունէին երեք դըպրոց, վաթսուն աշակերտներով եւ 9 ուսուցիչներով :

Արղընիի մէջ՝ 41 դպրոց 1640 աշակերտներով :

Հայ կաթոլիկները՝ մէկ դպրոց ութսուն աշակերտ եւ երկու ուսուցիչ : Մէկ աղջկանց վարժարան 70 աշակերտուհի եւ երկու ուսուցիչ :

Մարտինի մէջ՝ կաթոլիկները ունէին 12 դպրոց, 540 աշակերտ եւ 16 ուսուցիչ : Բողոքականները՝ երեք դպրոց, 220 աշակերտ, եւ վեց ուսուցիչ :

Ընդամէնը Տիգրանակերտ նահանգին մէջ 159 դպրոց, 5120 աշակերտ եւ 176 ուսուցիչ 1890ին : 1915ին, առնուազն՝ 25 առ հարիւր աւելցած էին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրք ղեկավարները, Տիգրանակերտի մէջ, կեդր. կառավարութեան հրահանգով եւ գործակցութեամբ, 1914ի պատերազմի առիթէն օգտուելով՝ սարսափի քաղաքականութիւն մը հետապնդեցին : Տեղւոյն պարագլուխներն էին՝ երեսփոխաններ՝ Փիրինճիզատէ եւ Ֆէյազ, ու Իթթիհատի ներկայացուցիչը՝ Խասար Հագղը, եւն. : Կը տիրէր կողոպուտի, սպանութեանց եւ հրձիգութեանց մթնոլորտ մը : Հազարէ աւելի Հայերու խանութները այրած էին : Ամէնկա տակաւին սկիզբն էր :

1915 Մարտ 1ին՝ երբ կառավարիչ Տիգրանակերտի, եկած էր Տօքթ. Րէշիտ, որ նախապէս վալի էր Մուսուլի : Ան իր չուրջ հաւաքած էր սրիկայ, գող եւ աւազակ Զէրքէզներ՝ Ատափազարի եւ Տիւզճէի շրջանէն բերուած :

Իր գալուստէն քանի մը չաբաթ ետքը՝ հալածանքը սաստկացաւ եւ Ապրիլ մէկին բանտարկուեցան կուսակցական եւ այլ յայտնի հայ անձնաւորութիւններ, չարաթներով չարչարեցին զանոնք բանտի մէջ : Ասոնց թիւը անցաւ հազարը :

Ապրիլ 21ին խուզարկեցին Հայերու տուները «զէնք եւ ռումբ փնտռելու» պատրուակով :

Սուտ լուրեր տարածեցին, թէ Տիգրանակերտէն քառասուն ռումբեր ղրկուեր են Վան : Եւ Կ. Պոլսոյ չարամիտ գերման դեսպանը Վանկէնհայմ եւս այդ զրպարտիչ սուտը իբր իրաւ կը տարածէր մինչեւ Գերմանիա :

Մայիս 25ին, Ուրֆայէն վեց մղոն հիւսիս, Քարաքէօյի մօտ սպաններ էին 1500 հայ զինուորներ, ձերբակալեալ վիճակի մէջ :

Յունիս 2ին, Րէշիտի գիտակցութեամբ, Տիգրանակերտի ոստիկանապետ Մէմտուհ, գործակցութեամբ Մարտինի ոստիկանապետ Պէտրէտտինի եւ այլոց, ժանտարմներով եւ չէթէներով, կը պաշարեն Մարտինը եւ կը նահատակեն 404 անձեր :

Յունիս 4ին, երեք օրուան մէջ բանտ կը նետեն 1420 անձ :

Յունիս 11ին 614 անձ բանտէն հանելով, ձերբակալուած վիճակի մէջ, Տիգրանակերտէն լաստերու (ՃԷԼԷԿ) մէջ կը դնեն եւ Տիգրիսի վրայով՝ իբր թէ Մուսուլ պիտի տանին : Կէս ճամբան, Բռտվանի առջեւ, Պիթլիս եւ Տիգրանակերտ նահանգներու սահմանին մօտ, աւազակ Քիւրտերու եւ Թուրքերու եւ ժանտարմներու միջոցաւ, բոլորը կը սպաննեն եւ սպաննուածները կը թափեն Տիգրիս գետը : Գլուխներ, թեւեր, սրունքներ կը հասնին Մուսուլ եւ տեղւոյն Թուրք վալին՝ զօրավար Սուլէյման Նազիֆ, տեսնելով կատարուած ոճիրը, իր «ցաւը յայտնած էր» գերման հիւպատոս Հոլշթայնին :

Յունիս 1/14ին ամբողջ Տիգրանակերտի նահանգին մէջ տեղի կ'ունենար տարագրութիւն, կողոպուտ եւ ջարդ : Ամէն անկիւն դժոխքի վերածուած էր(*) :

Յուլիս 2ին՝ երկու հազար չէթէներով, չէթէպաշի Ճէմալի հրամանատարութեամբ, Թէլ Էրմէնիի Հայերը լեցուցեր էին եկեղեցին, բոլորը կոտորեր եւ եկեղեցին ալ այրեր էին :

(*) Տե՛ս, Րաֆայէլ Նոկալէս էջ՝ 139–146 :

Յուլիս 10ին Տիգրանակերտէն երկու հազար կիներ բերեր էին եւ ցրուեր Ուրֆայի Թուրքերուն տուները :

Տիգրանակերտը ըլլալով Էրզրումի 3րդ զօրաբանակի ազդեցութեան շրջանակին մէջ, բանակի հրամանատար Զօր. Մահմուտ Քեամիլ փաշա, յայտարարած էր թէ Հայկական Հարցը լուծելու համար Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ Հայ ողջ պիտի մընայ : Այս յայտարարութիւնը եղած էր գերման հիւպատոս Շոյպներ Րիհթըրի, 1915 Յուլիս 15ին :

Թրքական 3րդ զօրաբանակի հրամանատար Մահմուտ Քեամիլ Փաշա Հայկական վեց նահանգներու ընդհանուր կառավարիչներուն եւ զինուորական հրամանատարներուն հետեւեալ հեռագիր շրջաբերականը ուղղած էր :

« Հայ մը պաշտպանող միւսլիման մը, իր տան առջեւ մահապատիժի պիտի ենթարկուի եւ իր տունը պիտի այրուի : Եթէ պաշտօնեայ է, պիտի արտաքսուի, եւ պիտի յանձնուի պատերազմական ատեանի : Զայն պաշտպանելը պատչաճ նըկատողները եթէ զինուորականներ են, պիտի զրկուին զինուորականութենէ եւ դատուելու համար պիտի յանձնուին պատերազմական ատեանի » :

Այս մասին հեռագիրը ստորագրուած է երրորդ զօրաբանակի հրամանատար ՄԱՀՄՈՒՏ ՔԵԱՄԻԼԻ կողմէ : Հեռագիրը դասաւորուած է 13րդ թղթածրարին մէջ՝ վաւերագիր թիւ 1 :

Այս հեռագիրը, ըսելեայն, Թուրքերու նիւթական շահագործումի աղբիւր եղած է « Հայ պաշտպանելու » պատրուակին տակ» դրամ չորթելու եւ ապա զանոնք սպաննելու համար, եւ տիրանալու անոնց կանանց կամ աղջիկներուն :

Յուլիս 27ին Տիգրանակերտի հարաւային մասի անապատներուն մէջ անհետ կորսուեր էին Տրապիզոնէն եւ Էրզրումէն հասած կարգ մը կարաւաններ :

Սեբաստիայէն, Ակնէն, Թոքաթէն եւ մաս մըն ալ Խարբերդի կարաւաններէն, իրարու խառնուած, հասեր էին Տիգրանակերտի Սեւերէկ եւ անկէ երեսուն մըղոն հարաւ Եոտի Գույու եւ Մուսա Գույու : 18 հազար անձէ բաղկացեալ տարագրեալ այդ ժողովուրդը դէպի Վէրանշէհիր, Սուսուզ Տաղիի չուրջը եւ Գարաճա Տաղի հարաւը, սոված եւ ծարաւահար մահացած են : Ատոնցմէ միայն 150 կին կմախացած հասած են Հալէպ, իսկ Խարբերդի երեք հազարնոց կարաւանէն՝ միայն 35 կին Տիգրանակերտի «Ժայռոտ մեծ անապատէն», որ կը կոչուի «Կրէնտ բաճի տէզրըթ» : (Ուրֆա–Սեւերէկ ճամբան 54 մղոն է, եւ Եոտի Գույուն միայն 17 մղոն հիւսիս հեռու է Ուրֆայէն) :

Հայ տարագրեալներէն, բացի Տիգրանակերտի 120 հազարէ աւելի Հայերէն, բիւրաւորներ ալ միւս նահանգներէն ինկած են, Տիգրանակերտի նահանգին մէջ :

Միայն Պոլուրթլուի մէջ եւ շրջակաները՝ 24 հազար հոգի ծարաւահար մահացած են (Քարաճա Տաղի եւ Գարապաղչէի հարաւը) :

Սեպտեմբեր 3ին տեղի ունեցած է Տիգրանակերտի նահանգին մէջ Ճէզիրէի Հայերուն եւ քրիստոնեաներուն ջարդը, եւ այդ ջարդին մասնակցած են թրքական զօրամասեր, որոնք դէպի Պաղտատ պիտի երթային :

Սեպտեմբեր 9ին սպաննուածներու թիւը եղած է 12,750 : Տիգրանակերտի Հայոց Առաջնորդն ու կաթոլիկ եպիսկոպոսները գնդակահարուած եւ այրած են :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԴԱՐԱՒՈՐ, ԲԱՅՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԵՒԱՆԸ

Համարեա ամէն օր աշխարհի բոլոր ծայրերից հիւրեր ու զբօսաշրջիկներ են գալիս Երեւան :

Օդանաւը վայրէջք է կատարում բիբլիական Արարատ լերան ստորոտին, եւ ճամբորդներն, ինչքան էլ յոգնած լինեն, անկարող են լինում զսպել իրենց հիացմունքը հարթ դաշտում հրաշքի նման վեր խոյացող այն հսկայ լերան հանդէպ, որ ծանօթ է նրանց դեռ եւս «Աստուածաշնչի» էջերից :

Շատերը Հայաստան են գալիս որպէս բիբլիական այդ լերան ուխտաւոր, եւ դեռ քչերն են միայն, որ գիտեն դարաւոր այդ լերան ստորոտին ստեղծուած նոր հրաշքին՝ վերածնուած Հայաստանի մասին : Շուտով նրանք ինքնաշարժով կը գնան նրա մայրաքաղաքը, որ նոյնպէս, ինչպէս Հայաստանում ամէն ինչ, այն չէ լոկ, ինչ երեւում է եւ կարիք ունի բացատրութեան, վերծանման, բանալու ...

... Օդակայանից քաղաք գնալիս դուք ճանապարհին կը տեսնէք բլուրների տակից պեղուած ուրարտական հսկայ մի բերդ, որի ամբարներում վերջերս գտել են գինու հսկայական կարասներ... Էրեբունի է կոչւում ուրարտական այդ բերդը, որ հիմնուել է մեր թուագրութիւնից առաջ 782 թուականին, Արգիշտի թագաւորի օրօք :

Իր քարէ որմին փորագրուած այս սեպաւոր արձանագրութեամբ նա ազդարարել է աշխարհին Էրեբունի–Երեւան բերդ–քաղաքի ծնունդը՝

Խալդեան մեծութեամբ,
Արգիշտին, Մենուայի որդին,
Կառուցեց այս բերդը
Եւ կոչեց քաղաք Էրեբունի ...

... Հին է Երեւանը, չատ հին եւ սակայն շատ աւելի երիտասարդ քաղաքնե–

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

— Եթէ չատ սուղ կը գտնես, ղուրսը կեցիր, Թշուառական աղա՛ : Կ'ուզէիր ձրի տիրանալ ինծի, գիտեմ, դուն ամէն բան ձրի կ'ուզես ...

Այս անգութ քրքիջներուն ներքեւ, երկար ստուերը երկուքի էր կտրուած կարծես : Մարդուն կռնակը գնդակի մը նման կլորցած էր, պառկած շան մը կերպարանքը ստանալով : Ձեռքերը կը դողային երբ չիչը բանեց եւ գաւաթը լեցուցած ատեն գինին թափեց սեղանին վրայ : Իր նայուածքը, որ չարունակ կ'ուզէր սեւեռել կնոջ վրայ, չէր կրնար զատուիլ գետնին տախտակներէն ...

Այդ պահուն էր որ, առաջին անգամ ըլլալով, լամբարին լոյսին տակ կրցայ զատորոշել այդ քանդուած դէմքը, հիւծած ու աժգոյն, իր ցանցառ մազերը ոսկրոտ գանկի մը վրայ, չարժուձեւերը կարծես խորտակուած, մարդկային թըշուառութիւն մը համակ, առանց որեւէ ուժի, եւ սակայն չար նայուածքով մը :

— Մի մտահոգուիք իր մասին, ըսաւ յանկարծ ինծի տիրական չեշտով մը, այս անգամ ֆրանսերէնով, եւ ուժգնօրէն բռնելով թեւս, կարծես ուզէր զիս զգետնել : Հին պատմութիւն մըն է անոր եւ իմ միջեւ, նոր խնդիր չէ ...

Եւ դարձեալ, ցոյց տալով իր խածնելու պատրաստ սպիտակ ակռաները, պոռաց երեսն ի վեր :

— Այո, մտիկ ըրէ, ծերուկ աղուէս : Կ'ուզէիր գիտնալ թէ ի՛նչ կ'ըսէի : Կ'ըսէի թէ կը նախընտրեմ ծովը նետուիլ քան երթալ քեզի հետ :

Այս անգամ, վերստին, տանտիրուհին եւ միւս աղջիկը սկսան սաստիկ կերպով եւ տխմարօրէն ծիծաղիլ : Այնպէս կ'երեւէր որ ասիկա անոնց համար ամենօրեայ զուարճութիւն մըն էր, սովորութիւն դարձած կատակ մը : Բայց ես զարչանք զգացի, երբ տեսայ թէ ինչպէս միւս աղջիկը սկսաւ կեղծ գգուանքներով չոյել մարդը, որ սակայն այդ գգուանքներուն տակ կը սարսռար, առանց անոնցմէ խուսափելու քաջութիւնը ունենալու : Սոսկումը պատեց ամբողջ էութիւնս, երբ տեսայ իր տատամսող ակնարկը որ կը հանդիպէր իմինիս, ակնարկ մը՝ վախով լեցուն, ակնարկ մը՝ ամբողջովին ողողուած չուարումի եւ ստորադասութեան զգայնութեամբ : Սարսռացի, երբ տեսայ կողքիս կինը որ յանկարծակիօրէն դուրս գալով իր սովորական վիճակէն, համակուած էր այնպիսի չարութեամբ մը, որ սկսած էին ձեռքերը դողալ : դրամ նետեցի սեղանին վրայ եւ ուզեցի մեկնիլ, բայց չառաւ դրամը :

— Եթէ քեզ կը նեղէ, դուրս կը նետեմ այդ ծերուկ չունը :

Ան սահեղծուած է հնազանդելու համար : Երթանք ուրիշ գաւաթ մը եւս խըմելու միասին :

Մօտեցաւ ինծի, տեսակ մը յանկարծական ու մոլեռանդ զօրովով մը, որ, իսկոյն հասկցայ թէ ձեւակերպութիւն մըն էր միայն, միւսը տանջելու համար : Իր իւրաքանչիւր չարժումէն ետք, կը դիտէր միւսը, եւ ինծի համար ալ իրական տանջանք մը դարձած էր տեսնել թէ ինչպէս խեղճ մարդը կնոջ իւրաքանչիւր չարժումին ի տես, կը սկսէր դողալ, այնպէս ինչպէս պիտի պարէր Սուրբ–Կուիտոնի պարը : Կը դիտէի զինքը ու կը սարսռայի զգալով իր մէջ աճուոր ցասումի մը ալեկոծումը, եռեւեփումը ցանկութեան եւ կիրքի :

Հիմա կինը մօտս կանգնած էր եւ ես կը հպէի իր մարմնին, որ այս չար խաղին առթած հաճոյքէն կը դողար երանութեամբ մը : Իր կոչտ ու բիրտ դէմքը ուրկէ կուգար աժան բրնձափոշիի եւ ապականած մսի հոտը, ինծի զարչանք կը պատճառէր : Զայն ինձմէ հեռացնելու պատրուակով սիկառ մը հանեցի եւ մինչ հայեացքս կը շրջէր սեղանին վրայ լուցկի մը փնտռելու համար, կինը մարդուն հրամայեց բրտօրէն :

— Կրակ բեր :

Օտարականէն աւելի ես յուզուեցայ այդ զզուելի յաւակնութեան առջեւ, եւ ջանացի ինքս գտնել սիկառիս կրակը :

Սակայն, արդէն իսկ, զրգռուած այդ հրամանէն, որ կարծես իր վրայ գործած էր մտրակի մը ազդեցութիւնը, մարդը յառաջացաւ ծուռ ու մուռ քայլերով, ոտքերը դողդողալով, եւ արագօրէն սեղանին վրայ դրաւ իր կայծհանը, կարծես վախնալով որ այդ փոքրիկ առարկան եթէ քիչ մը եւս մնար իր ձեռքին մէջ, պիտի այրէր զինքը :

Երկվայրկեան մը մեր հայեացքները իրարու հանդիպեցան : Աչքերուն մէջ կարդացի ամօթի զգացումը եւ փրփրացող զայրոյթ մը : Անոր հայեացքը իմ մէջս ծնցուց համակրական, եղբայրական ըզգացում մը : Զգացի կնոջ կողմէն իրեն ուղղուած անարգանքը եւ բաժնեցի իր ամօթը :

— Շատ շնորհակալ եմ, ըսի գերմաներէն, ինչ որ սարսռացուց զինքը : Ինչո՞ւ անհանգիստ եղաք :

Ձեռքս երկարեցի իրեն :

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(4 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

բում կարելի է ցոյց տալ նորն ու հինը, այսօրուանն ու միջնադարեանը, բայց... Երեւանից:

Այստեղ դժուար, համարեա անհնար է ցոյց տալ հինը, որովհետեւ անհեղ պատերազմների թատերաբեմ այս հողում դարերի ընթացքում ոչնչացել են եղած քարէ կոթողների մեծ մասը, իսկ պարսկական տիրապետութեան վերջին չորս 100 տարիների ընթացքում ստեղծուած կաւէ ճարտարապետութիւնից ոչինչ չի մնացել եւ չէր էլ կարող մնալ...

Երեւանում դժուար է ցոյց տալ հինը նաեւ այն պատճառով, որովհետեւ մեր ժողովուրդն այդ անընդհատ արշաւանքների պատճառով քշուել է հայրենի տունից՝ չհնացնելով օտարների քաղաքներն ու տները, երբ իրենն անտէր էր ու աւեր...

Դեռ մինչեւ վերջերս, մինչեւ 20րդ դարի սկիզբն ու աւելի, հայ մեծահարուստներն ու արդիւնաբերողները, գրողներն ու արուեստագէտները ապրում էին Պոլսում ու Բագւում, Թիֆլիսում ու Նոր Նախիջեւանում, Պետերբուրգում ու Փարիզում, իսկ Երեւանը պարսկական խանութեան մի անշուք կենդրոնն էր կամ ցարական գաւառի գիւղաքաղաք: Իր տիրապետութեան 90 տարիների ընթացքում ռուսական ցարը Պարսիկների շինած կաւաշէն խրճիթներին աւելացրել է միայն սեւ տուֆից շինուած մի քանի զօրանոց ու զրասենեակ եւ դրանցից մէկի աշտարակին ամրացուած քաղաքային մի ժամացոյց, որ յետադայում խօսք ու առակ էր դարձել ամբողջ Անդրկովկասում:

Բանն այն է, որ վաղուց կոտրուել էր այդ ժամացոյցի «արտասահմանից բերուած» ապակին, եւ ժամացոյցի սլաքներին նստած ագռաւները, ըստ իրենց հայեցողութեան կամ ծանրութեան փոխում էին օրուայ ժամերը... Կեանքը կանգ էր առել այդ ժամացոյցի նման, եւ թւում էր, թէ այդպէս էլ ոչինչ չի փոխուելու հին, բայց մեռեալ այդ քաղաքում, «կաւէ տափակ կտուրներով տներ, կաւէ փողոցներ, կաւաշէն հրապարակներ, ամենուրեք կաւ, կաւ, կաւ...»: Ահա ինչպիսին է եղել նա, կրպակների ու իջեւանների, եկեղեցիների ու ջրաղացների Երեւանը, 10–11 հազար ազգաբնակչութիւն ունեցող այն գիւղաքաղաքը, որի «մտաւորականութիւնը» բաղկացած էր մի քանի հոգեւորականներից, խաներից ու դերվիշներից... Կրկնեցէք այս խօսքերը այսօրուայ Երեւանի գոյնզգոյն տուֆից, մարմարից, ֆելզերից ու բազալտից կառուցուած շքեղ շէնքերի, լայն պողոտաների, հիանալի զբօսայգիների ու արձանների ֆոնի վրայ եւ դուք կը համոզուէք, որ Երեւանը իսկապէս բոլորովին նոր քաղաք է:

Նոր, այո, եւ սակայն իր դարաւոր տոհմիկ ոճն ու դէմքն ունեցող քաղաք:

Երեւան մտնողն իսկոյն զգում է, որ ժամանել է մի ուրոյն, իր դէմքն ու ձեռագիրը, իր արմատն ու ակունքն ունեցող երկիր ու քաղաք, որն արժանաւոր ժառանգն է հայ հին եւ միջնադարեան ճարտարապետական սքանչելի կոթողների՝ Գառնիի եւ Զուարթնոցի, Գեղարդի ու Ախթամարի...

Իրաւացի լինելու համար նշենք նաեւ, որ վերջերս այդ ուրոյն դէմքն ու ոճը, գեղեցիկ լինելով հանդերձ, արդէն փոքր ինչ նեղում են մեր ճարտարապետներին եւ նոր շինանիւթերն ու շինարարութեան նոր եղանակները թելադրում են ճարտարապետութեան ազգային ձեւի նոր որակ... Չէ որ օտարի համար հետաքրքիր, բայց իսկապէս ծիծաղելի կը լինէր ժամանակակից գործարանի մուտքը կառուցել 7րդ դարի վանքի մուտքի ոճով կամ 12–15 յարկանի շէնքի վրայ անել խաչքարի ստեղծագործ զարդերը: Չէ՞ որ այժմ, իւրաքանչիւր 5–10 տարին մէկ Երեւանում աւելի շատ շէնքեր են կառուցւում քան մինչեւ այդ եղածները եւ այդ մեծ թաղամասերն ու արբանեակ քաղաքներն անհնարին է կառուցել առաջուայ պէս ձեռքով, քարը քարի վրայ դնելով...

Հին եւ հարուստ մշակոյթի երկիր է Հայաստանը — վսեմ բանաստեղծութեան ու երաժշտութեան, հարուստ գիտութեան եւ քարի աննման ճարտարապետութեան երկիր, բաց երկնքի տակ գտնուող մեծ թանգարանի է նա նման, որտեղ կան հիացմունք պատճառող բազում ճարտարապետական յուշարձաններ ու կոթողներ, որոնցով իրաւամբ հպարտանում է մեր ժողովուրդը:

Բայց ի՞նչ իմաստ կ'ունենար նոյնիսկ ամէնից փայլուն ու շքեղ անցեալը, եթէ ան մնար սոսկ որպէս մեռած անցեալ եւ չունենար մեր ներկան ու գալիքը...

Զուարթնոցի 7րդ դարի տաճարի շքեղ նաղ զարդարանքները կրկնակի սիրելի են նրանով, որ այսօր վերածնուել են Երեւանի նոր շէնքերի վրայ եւ թերեւս դա է ուրոյն ոճ ու լեզու տալիս Երեւանին, որ յայտնի է իր ճարտարապետական նշանաւոր համակառոյցներով: Երեւան... քաղաք է նա, սովորական քաղաք, որ սակայն մեր ժողովրդի պատմութեան դժբախտ բերումով դարձել է հրաշք ու աւանդավէպ, ոգի ու խորհրդանիշ...

Նախ եւ առաջ Երեւանը մայրաքաղաք է, աւելի քան հինգ – վեց դար պետութիւն ու մայրաքաղաք չունենալուց ետք եւ ապա՝ նա միայն Հայաստանի մայրաքաղաքը չէ, այլեւ 1915–20ի թուրքական կոտորածներից յետոյ ողջ աշխարհով մէկ ցրուած այն աւելի քան մէկուկէս միլիոն պանդուխտ Հայերի մայրաքաղաքը, որոնք աշխարհի բոլոր ծայրերից կարօտով նայում են նրա կողմը, կարօտում ու երազում նրան եւ կարաւան առ կարաւան վերադառնում նրա գիրկը, եթէ աշխարհի որեւէ քաղաքում աւելացած քարը լոկ քարէ, շէնքը՝ շէնք, արձանը՝ արձան, ապա այդ ամէնը Երեւանում խորհրդանշանի իմաստ է ստանում՝ դարերով տանջուած ու հալածուած մի ժողովուրդ այստեղ իր նոր հայրենիքն է կառուցում, որ երեւում է աշխարհի բոլոր ծայրերից եւ իր գիրկը հաւաքում պանդուխտը զաւակներին: Այդ չէ՞ պատճառը, որ դուք Երեւանում, հիւրանոցից սկսած մինչեւ ամէնից խուլ փողոցները խօսակցութիւններ կը լսէք աշխարհի համարեա բոլոր լեզուներով: Մի քաղաք է Երեւանը, բայց այնտեղ, արեւելեան պերճախօսութեամբ ասած, հարիւր քաղաք կայ եւ հազար տեսակ Երեւանցիներ, սկսած Հայաստանի գիւղերից եկած բնակչից մինչեւ Պարսկաստանից եկած արհեստաւորը, Նիւ Եորքցին ու Պէյրութցին, Հալէպցին ու Մարսէյլցին...

Հայաստան ու Երեւան են «ներգաղթում» ոչ միայն պանդուխտ Հայերը, այլեւ մեր մշակոյթի ու գիտութեան աշխարհով մէկ ցրուած գանձերը: Երեւանի մատենադարանում հաւաքուած է աւելի քան կէսը այն 25 հազար արժէքաւոր ձեռագրերից, որոնք մեր ժողովուրդը ստեղծել ու պահպանել է իր ծանր ու արհաւրալից պատմութեան ընթացքում: Այդ ձեռագրերի թիւն անընդհատ աճում է աշխարհի շատ երկրներից «հայրենադարձուող» մատեանների հաշուին, որոնք միաւորւում են մատենադարանում այնպէս, ինչպէս մեր ժողովուրդն իր հայրենի հողի վրայ...

Երեւանի համերգային դահլիճներում ելոյթներ են ունենում ոչ միայն աշխարհահռչակ երգահան Արամ Խաչատրեանը այլ անդուգական ձայնի տէր Շառլ Ազնաւուրը, Մեթրոպոլիտն Օփերայի աստղ Լուսին Ամարան եւ շատ ուրիշներ: Երեւանի թանգարաններում կարելի է տեսնել ոչ միայն Մարտիրոս Սարեանի նկարները, այլեւ Ֆրանսայի հայազգի նշանաւոր նկարիչ Գարզուի եւ շատերի «ներգաղթած» կտաւները:

Երեւանի օփերան ոչ միայն Առնօ Բաբաջանեանի նոր պալէն է բեմադրում, այլեւ Տիգրան Չուխաճեանի «Արշակ Բ.» օփերան, որի պարտիտուրան հարիւր տարուց աւելի թափառում էր... փոշոտ արխիւներում՝ Հայոց օփերայի բեմը երազելով: Երեւանի գրողները... Այստեղ կարելի է Եղիշէ Չարենցի ու Աւ. Իսահակեանի կողքին տեսնել ամերիկահայ գրող Ու. Սարոյեանին:

Երեւանի գիտնականները... միայն այս տարի նշանաւոր աստղագէտ Վ. Համբարձումեանի հիւրերն էին ամերիկացի Ճորճ Հերպեկն ու գերմանացի Գրիկերը, քանատացի Ռիվան ու ճափոնցի Տոմոնական...

Երեւանը, երբեմնի կաւաշէն ու խուլ Երեւանն այժմ ելեկտրոնային թուաքաթէօրների ու հրթիռների գերճշգրիտ սարքերի քաղաք է, ելեկտրոնային հաշուիչ մեքենաների քաղաք, աստղագիտութեան ու տիեզերական ճառագայթների ուսումնասիրման քաղաք:

Նա, երբեմնի այդ գիւղաքաղաքը, աճել է այնքան, որ իր մէջ կարող է տեղաւորել քան հատ հին Երեւան եւ նոյնքան շատ ազգաբնակչութիւն:

Շատ, շատ բան կայ պատմելու դարաւոր ու նոր Երեւանի մասին, բայց չասպենք, որովհետեւ ինքնաշարժներն արդէն ձեզ են սպասում. «մի տեսնելը հօթը անգամ լսելուց լաւ է»— գնացէք, տեսէք իմ հարազատ քաղաքը եւ ինքներդ դատեցէք մնացածի մասին:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Դիւան հայ վիմագրութեան» աշխատութեան առաջին հատորը, որ վերջերս լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ, Յ. Օրբելիի Անի քաղաքին մէջ կատարած երկարատեւ պեղումներուն արդիւնքն է: Մեծ գիտնականը պեղումներուն ղուլընթաց համեմատած, ստուգած եւ հաւաքած է աւերակներու պատերուն եւ բեկորներուն վրայ յայտնաբերուած 200է աւելի արձանագրութիւններ:

×

Գրիգոր Տաթեւացի (1346–1409) ապրած եւ աշխատած է այնպիսի ժամանակաշրջանի մը, երբ թաթար – մոնղոլ հրոսախումբերը կ'աւերէին Բագրատունիներու եւ Զաքարեաններու հիմնած կամ զարգացուցած հայկական քաղաքներն ու շէնքերը: Այս պատճառով ալ խորապէս զգացած է հայ ժողովուրդին հոգեւոր եւ նիւթական դարաւոր մշակոյթը պահպանելու եւ զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը:

Հայ ականաւոր փիլիսոփային եւ արուեստագէտին ընկերային հարցերուն նուիրուած տեսակէտներու ուսումնասիրութեամբ կը զբաղի Ն. Թովմասեան՝ իր «Գրիգոր Տաթեւացու սոցիալ – տնտեսագիտական հայեացքները» գիրքին մէջ: Աշխատութեան հեղինակը կը ներկայացնէ միջնադարեան հայ գիտնականին ուսմունքը՝ նիւթական բարիքներ ստեղծող աշխատանքի առանձնայատկութիւններուն, արժէքին, գինին եւ շահին մասին:

×

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութիւնը հրատարակած է Սերեկ Դաւթեանի «Հայկական ժանեակ» խորագրով աշխատութիւնը: Հեղինակը մանրամասն ուսումնասիրած է Հայաստանի պատմական, Երեւան քաղաքի, Էջմիածինի, ժողովրդական ստեղծագործութիւններու տան թանգարաններուն ժանեակներու նմոյշները: Կը խօսի ժանեակագործութեան յայտնի գարոցներու եւ կեդրոններու մասին եւ դիտել կուտայ, թէ կիրառական արուեստի այս ճիւղը որոշակի ընդհանրութիւններ ունի հայկական քանդակագործութեան հետ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Լիտիա անոր համար մեծ բարեկամութիւն ունէր:

— Աստուած քեզ ղրկեց, ըսաւ Հէլէնին: Քեզի պէտք ունիմ, միասին դուրս կ'ելլենք, կ'ուզես:

— Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ Հելէն հանդարտութեամբ:

Երկու մանկամարդուհիները պալատի քարափին ճամբան բռնեցին, որ միշտ ամայի էր:

Լիտիա իր բարեկամուհին կը տանէր արագ քայլերով: Միլիոնայիայէն հասան մինչեւ Էրմիթաժի թանգարանին առջեւ. բայց ձմեռնային պալատը թանգարանէն բաժնող Ջրանցքին փոքր կամուրջը դրաւուած էր զինուած գործաւորներէ: Մռայլ, թաւոտ եւ կարմիր, իրենց դէմ կը բարձրանար պալատին շէնքը: Հրապարակը որ ամայի էր տատուան պէս: Գործաւորները բացարձակապէս մերժեցին աղջիկներուն անցք տալ, եւ Լիտիայի բոլոր աղաչանքները ապարդիւն մնացին:

Եւ դարձան, Մոյիքայի Ջրանցքին երկայնքը բռնեցին եւ փորձեցին ճեղքել զինուորական կառավարիչին պալատին եւ արտաքին գործոց նախարարութեանըմէջտեղ շարուած զօրագունդին արգելքը:

Հոն ալ ոեւէ յաջողութիւն չունեցան: Լիտիա չյուսալքուեցաւ:

— Տովակալութեան կողմը փորձենք, ըսաւ, իր բարեկամուհին:

Այս վերջինը որեւէ հարցում չէր ըներ: Կը հետեւէր Լիտիայի այս արկածալից պտոյտին մէջ. ինչպէս պիտի ընկերանար մեծ վաճառատուները շրջան մը ընելու հագուստի մը գնումի առթիւ:

Տովակալութեան մօտ, ամբոխը աւելի մեծ էր եւ յեղափոխական զինուորներու շղթան՝ աւելի թոյլ: Օգտուելով վիճաբանութենէ մը, ոչ – թշնամական— որ տեղի կ'ունենար ենթասպայի մը եւ դիտողներուն միջեւ երկու մանկամարդուհիները անցան պահակներուն մէջէն առանց նշմարուելու: Յառաջացան արագօրէն դէպի Ձմեռնային պալատը: Յետոյ Լիտիա անշարժացաւ յեղակարծօրէն եւ շուրջը նայեցաւ: Թէեւ միշտ այն հարուածին ազդեցութեանը տակն էր որ զինք դուրս հանել տուած էր եւ իր մտագրաղութենէն դուրս անտարբեր՝ ամէն բանի, զարմանքէն ապշեցուց զինք աչքին առջեւ պարզուած տեսարանը: Մեծ հրապարակին բոլոր ելքերը պահպանուած էին յեղափոխական խումբերէն, բայց, նոյնիսկ հրապարակին վրայ, Եունքերները ազատօրէն կը շրջէին, չէին պահուըտեր, եւ իրենց թշնամիներուն աչքին առջեւ կը պատրաստէին պալատին պաշտպանութիւնը: Տեղ տեղ, հազիւ քանի մը քայլ զիրենք կը բաժնէր կարմիր պահակներէն: Կեդրոնական դրանը առջեւ, մինչեւ երեսուն քայլի չափ, փայտի հաստ կոճղեր վեց ոտքի չափ երկարութեամբ, մէկը միւսին վրայ զետեղուած էին: Ձմեռուան համար դիզուած փայտի պաշարին մէկ մասն էր ասիկա: Եունքերները կ'աշխատէին անցքեր բանալ այս կոճղերուն մէջ եւ հոն գնդացիրներ զետեղել: Ինչպէս բոլշեւիկ գունդերը զանոնք ազատ կը թողէին ինքզինքնին ամրացնելու: Կրկին, այն խորհուրդը թէ բոլոր ասիկա «կրկէսի ցոյց» մըն էր անցաւ Լիտիայի մտքէն: Այս պահուն կեդրոնական դուռնէն սպաներու մասնակի խումբ մը դուրս ելաւ: Ցոյց ընելու պէս անցք մը ըրին, նապաստակի մորթի գոյն երկար վերարկուները իրենց բումբերուն կը զարնուէին: Փայտերու դէզին առջեւ երկու կարգի վրայ շարուեցան. զօրավար մը զիրենք քննութենէ մը անցուց եւ անոնց համառօտ ճառ մը խօսեցաւ: Մանկամարդուհիները մօտեցած էին. Լիտիա այս քարողէն մէկ բառ մըտիկ չըրաւ: Այս երկու հարիւր սպաներուն մէջ կը ջանար Փօլը գտնել: Ցանկարծ, բացագանչութիւն մը արձակեց.

, — Ահաւասիկ, ըսաւ Հելէն Իվանովնային:

Իրապէս, առաջին կարգին վրայ, դիծին գրեթէ մէկ երրորդին վրայ Փօլ Վոլինսքի կեցած էր: Ուղիղ կը մնար, գլուխը անշարժ, կուրծքը տնկուած: Աչքերը յառած զօրավարին որ կը խօսէր: Չէր տեսներ իր զարմուհին: Աղջիկը նշմարեց որ շատ տժգոյն էր... «Հիւանդ է, խեղճը» մտածեց: Արցունքով լեցուեցան աչքերը: Երբեք չէր կարծած թէ այսքան սէր ունի այդ մեծկակ տղուն համար: Հիմա կը լսէր զօրավարին խօսքերը, Ռուսիան յոյսը մեր վրայ դրած է, զաւակներս.— Ռուսիան ինչ բանի մէջ պէտք պիտի ունենար Փօլին ինքնիրեն հարցուց Լիտիա, վերին աստիճան զրգռուած: Ուր է Ռուսիան, աս խնդրին մէջ: Կրէրէնսկին է Ռուսիան, Փօլ պիտի կռուի՞ Կէրէնսկիի համար որ փախած է եւ ով կայ պալատին մէջ, ընկերվարական նախարարներ եւ քաղքենիներ զորս մարդ չի ճանչնար:

Սպայի մը հրամանին վրայ, Եունքերները չորս խումբի վրայ կեցան եւ համաչափ քայլով կարգի մտան պալատ մըտնելու համար:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկեր Քաջանեան տասը Ֆր. կը նուիրէ Արշալոյս Ազօղլանեանի յիշատակին, Շ. Միսաքեան սրահին :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազգանուշ Պաղըրճեան եւ զաւակները Վարուժան եւ Լիտի, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պաղըրճեան եւ զաւակը, եւ համայն Պաղըրճեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՂԸՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ երգչախումբին կողմէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի (10 Յուլիս) Մայր եկեղեցւոյն մէջ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

եւ ԽՈՐԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

հոգիներուն համար, անոնց մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգող հարազատները եւ բարեկամները :

×

Այրի Տիկին Կիւլիւզար Դարբինեան եւ իր զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց հանգուցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքի առթիւ, այս Կիրակի (10 Յուլիս) Սէն Լու Կրան Բէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Անուշ Գոճապաշեան եւ զաւակները կը յայտնեն թէ, Յուլիս 10ին, Կիրակի առաւօտ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ողբ. ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՃԱՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին՝ ողբացեալին յիշատակը յարգող բոլոր բարեկամներն ու ազգայինները :

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան :

Կիրակի, (10 Յուլիս) 1966, ամբողջ օրը Ֆապրըկուլի մէջ :

(Հանրակառքի ընկերութեան հանգըստավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ) Սեփթէմէնէն երեք կայան եաք, աջի վրայ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կարող ուժերով եւ խնամեալ պատրաստութեամբ կը բեմադրէ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(Պատմական Թատերախաղի Գ. եւ Դ. արարները, հարսանեկան տեսարանները) :

Կը նուագեն Ս. Չէօրէքճեան եւ Օր. Անի Չէօրէքճեան :

Կը մասնակցին Եդ. Գարագաշ, Ս. Պէշկէօթիւրեան եւ ամբողջ խումբը :

Ճոխ պիւֆէ եւ համեղ շամփուրով խորոված :

Մուտքը ազատ է

Հանդիսավայր երթալու համար Քանըպիէրի 87 թիւի առջեւէն առնել Սաքափ ընկերութեան օթօքարները, եւ իջնել Ֆապրըկուլ, նաեւ Կարտանի օթօքարը եւ էքսի Թրոյէն, հանդիսավայրին առջեւ կանգ կ'առնեն, ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով :

Օթօներու Փարքինկ ապահովուած :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16-18 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՖՈՒԹՊՈԼԻ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Նոր Սերունդի Մարսէյլի եւ Տէսինի խումբերուն միջեւ, այս Կիրակի առաւօտ (Յուլիս 10) Տէսինի Սթատ Միւնիսիփալին վրայ :

Հանդիպումէն ետք՝

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մառէի մէջ, Մարկ սրճարանին եաեւը :

Կը հրաւիրուին մարզասէրներն ու համակիրները :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ :

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին :

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ :

Մէկ օր բնութեան մէջ :

Անձրեւի պարագային՝ նոյն օրը խըն-ջոյք՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքառ վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերեկեանի :

Օթօքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

×

ՇԱԻԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին :

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի :

×

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Հերոսներու Օրը կը տօնէ Վիէնի մէջ, Յուլիս 17ին, Կիրակի :

ՀԱՅ ԸՆՏԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

1966

Կազմեց՝ ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ինչպէս միշտ ճոխ եւ շահեկան բովանդակութիւն :

Գին՝ լաթակազմ 22 փրանք
Թղթակազմ 17 փրանք

Դիմել Հրանտ – Սամուէլ գրատուն
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris-6e

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ :

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթօքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք : Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թադէոսեանին՝ 878-27-35

վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքառով պտոյտ մը, դէպի կայան :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք :

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին :

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ :

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթօքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն) :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ : Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս	400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական		14 ֆր.
» » պակաս օրական		15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի դիւաքը ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Րիւ Պլէօ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ (8 Յուլիս), սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկ. ժողովը այս Հինգշաբթի (7 Յուլիս), ժամը 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Խիստ կարեւոր օրակարգ, Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ա. Ահարոնեան ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի վարչութիւնը եւ Ռոմանի ընկերները :

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կրընոպլի եւ շրջաններու, Րընաժի եւ Լանսէյի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, դպրոցին սրահը : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ (9 Յուլիս) ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Օրակարգ.— Հ. Յ. Դ. 37րդ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն :

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Zell am See

Աւստրիական բարձր ալպեաններու սիրտը 758 մեթր բարձրութիւն :

ՄԵԿՆՈՒՄ.— Օգոստ. 17ին կառ. տը լ'էսթէն ժամը 22ին : Ժամանում յաջորդ օրը՝ ժամը 14·28ին :

Հանգստաւէտ պանդոկ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, խնամուած ճաշ, տեսարան լիճին վրայ :

Ձեւ ամ զէ տեսարժան վայր մըն է, լիճին եզերքը : Պտոյտներ, լողանք եւ ամէն տեսակ հաճելի զուարճութիւններ : Շրջապտոյտներ՝ Քիցպուհըլ, Սալցպուրկ եւն. :

Վերադարձ Օգոստոս 29ին, ժամանում յաջորդ օրը ժամը 8ին, Փարիզ, կառ. տը լ'էսթ :

Մասնակցութիւն 385 ֆրանք, 14 օրուան համար Փարիզէն Փարիզ : Կանխավճար՝ 100 ֆրանք : Սահմանափակ տեղեր :

Ամէնէն մատչելի պայմանները նման արձակուրդի մը համար :

Դիմել՝

RELATIONS
TOURISTIQUES - EDUCATIVES
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Délégué : E. DJEZIRIAN
Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-901
Հեռաձայնել ժամը 15էն 19 :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՅՈՒԼԻՍ — VENDREDI 8 JUILLET 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10655

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.655

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Գ.

Ամբողջ 36 տարի, 1878էն մինչեւ 1914, Հայկական Դատը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Թուրքիոյ արեւելեան հայաբնակ նահանգներու բարենորոգումներու խնդիր:

Այսինքն, հիմնուած 1878 Յուլիսի Պերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածին վրայ, Հայերը կը պահանջէին պարզապէս կեանքի, պատուի եւ ինչքի ապահովութիւն: Տարրական իրաւունքներ, որոնցմէ զրկուած էին գաւառի մեր հայրենակիցները:

Չկար կեանքի ապահովութիւն: Թուրքը, Քիւրտն ու Չէրքէզը իրենք իրենց իրաւունք կուտային սպաննելու «կեավուր» Հայը՝ այն վստահութեամբ, որ անպատիժ պիտի մնային:

Մահմետականին համար «սէվապ» (բարի գործ) էր քրիստոնեայ սպաննելը Թուրքիոյ մէջ, ուր բոլորովին աղճատուած եւ խեղաթիւրուած էին իսլամական կրօնքին սկզբունքները: Հայկական ջարդերուն առթիւ ճշմարիտ մահմետական Արաբները կը մեղադրէին ու կ'այպանէին Թուրքերը, որ քաղաքակիրթ աշխարհի առջեւ խայտառակեր էին իսլամութիւնը:

Ուրեմն, Հայերը կը պահանջէին, որ առտուն կանուխ արթնցող մահմետականը չսպաննայ իրենց կեանքին:

Կը պահանջէին, որ յարգուի հայ կնոջ պատիւը, Հայուն ընտանեկան սրբութիւնը, որ հայ աղջիկներ չառեւանգուէին ու չանպատուուէին մահմետականներու կողմէ:

Վերաջապէս կը պահանջէին, որ Հայը տէր դառնայ իր ճակտի քրտինքով շահած վաստակին, որ Քիւրտն ու Թուրքը չյափշտակեն իր ինչքերը:

Երաշխաւոր վեց մեծ պետութիւնները հկրցան — աւելի ճիշդը չուզեցին — Սուլթան Աբտիւլ Համիտին գործադրել տալ ծրագրուած բարենորոգումները, երաշխաւորել կեանքի, պատուի եւ ինչքի ապահովութեան պէս մարդկային տարրական իրաւունքներ:

Սասունի 1894ի արիւնալի դէպքերէն ետք, մէկ անգամ միայն, 1895ին, լուրջ ձեռնարկ մը ըրին, սուլթանին ներկայացնելով ծանօթ «Մայիսեան Ծրագիր»ը, որուն կարմիր դահիճը պատասխանեց համատարած ջարդերով, երկու տարուան ընթացքին, 1895 – 96, շուրջ 300,000 Հայեր կոտորելով հայկական նահանգներուն եւ Կիլիկիոյ մէջ:

Հակառակ Աբտիւլ Համիտի հայահալած քաղաքականութեան եւ երաշխաւոր պետութեանց չկամութեան, Հայերը շարունակեցին հաւատալ ու յուսալ, որ օր մը կրնայ բարուքիլ իրենց վիճակը օսմանեան գերիշխանութեան տակ:

Իրենց ուղղամիտ կեցուածքով, արժանացան «միլլէթը սատըքա» (հաւատարիմ ազգ) տիտղոսին: Օսմանեան կայսրութեան բաղկացուցիչ բազմազան տարրերուն մէջ Հայերն էին միայն, որ այսպիսի տիտղոսով մը կը «պատուուէին»:

Մեր յեղափոխական կուսակցութիւնները իրենց ֆէտայիները լեռ կը բարձրացնէին եւ համիտեան բռնակալութեան դէմ կը կռուէին՝ պարզապէս չարաբաստիկ 61րդ յօդուածի տրամադրութիւնները գործադրել տալու համար:

Իրենց ծրագիրներուն մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը իբրեւ «հեռաւոր նպատակ» միայն նկատի ունէին Հայաստանի ազատութիւնը: Անմիջական նպատակը բարենորոգումներու գործադրութիւնն էր:

Օսմանեան Սահմանադրութիւնը որոշ յոյսեր ներշնչեց այս մասին եւ յեղափոխականները վար դրին զէնքերը, այն անկեղծ համոզումով, որ երիտասարդ Թուրքերը փոփոխութիւն մը պիտի մտցնէին Աբտիւլ Համիտի հայատեաց քաղաքականութեան մէջ:

1909 Ապրիլի Կիլիկիոյ ջարդերէն ետք ալ նոյն համոզումը շարունակեց առաջնորդել մեր ղեկավարները, որոնք կը կարծէին պաշտպանել Սահմանադրութիւնն ու անոր ժողովրդավարական ըսկզբունքները ընդդէմ Թուրք յետադիմական տարրերուն, «չէրիաթճի»ներուն, որոնք 1909 Մարտ 31 – Ապրիլ 13ին փորձեր էին վերահաստատել Աբտիւլ Համիտի բռնապետական, համիսլամական վարչաձեւը:

Ապերախտ Իթթիհատը դաւոնի պահած էր իր դիւային ծրագիրը, Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Ապրիլ 11/24ի զանգուածային ձերբակալութիւններէն ետք ալ, Զօհրապ եւ Վարդգէս, որոնք ազատ էին տակաւին, հրէշ Թալէաթին կը դիմէին՝ մտաւորականներու տուն վերադարձը ապահովելու համար:

Միամիտ ըսուելու սատիճան անկեղծ էին եղած մեր վարիչները, որոնք նահատակի լուսապսակին պիտի արժանանային շատ չանցած՝ իբրեւ յառաջապահները մեր մէկուկէս միլիոն անմահներուն:

Բարենորոգումներու չարաբաստիկ ծրագիրը, որուն կառչեցանք ամբողջ 36 տարի, զայն նկատելով իբրեւ լուծումը Հայկական Դատին, ի վերջոյ յանգեցաւ Թուրքիոյ Հայոց բնաջնջումին:

Թուրանական երազներով տողորուած Թուրքերը ուզեցին ընդ միշտ թաղել Հայկական Հարցը, արմատախիլ ընելով Հայութիւնը իր դարաւոր հայրենիքէն:

Սակայն թաղուած չէ Հայկական Դատը: Այսօր աւելի քան երբեք կառչած ենք մեր արդար իրաւունքներուն, այն հաստատ հաւատքով, որ անպայման պիտի տեսնենք մեր երազներուն իրականացումը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրը Օրին

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ՏԷՐ...

(ՁԱՅՆ ՄԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ)

— Յո՞ երթաս, Տէ՛ր...

Եւ Տէրը (Հ. Յ. Դ.) պատասխանեց.

— Կ'երթամ Հռոմ՝ վերստին խաչ բարձրանալու: Կ'երթամ Հռոմ՝ ուր լքեցիր ժողովուրդս, մինակ թողուցիր եւ անպաշտպան՝ Ներոնի հալածանքներուն ու չարչարանքներուն նշաւակ...

Քանիցս կրկնուած է Ս. Պետրոսի այս տեսիլքը նահատակ կուսակցութեան պատմութեան մէջ: Ամէն անգամ՝ երբ մէկը թողած է արիւնոտ կրկէսը եւ հեռացած, Քրիստափորի ոգին երեւցած է՝ ըսելու համար.— Ես կը վերադառնամ արեան դաշտ, շարունակելու համար...

Ս. Պետրոսի նոյն *քոմփլէքս*ն է, որու մեղքը անշուշտ կը՞ բաժնէ Քրիստոս՝ ծրկնավեճառ մը ընտրելով իր եկեղեցիին առաջնորդ: վասնզի նման ընկրկումներ, հոգեթափութեան երեւոյթներ, տեղի կ'ունենան բնականօրէն, երբ առաքելութիւն կը տրուի ուրացողին (երեք անգամ) ու շուկաներու վրայ կտկտացողին (սպերմալողոս):

Այս անգամ տեսիլք մը չէ որ տեղի կ'ունենայ, այլ գերեզմանէն կը լսուի ձայն մը, միշտ նոյն մեղադրական, նոյն ցաւագին, նոյն հոգեմորմոք եւ այրող հարցումը: Բայց այս անգամ հայր մըն է որ կուտայ հարցումը.— Յո՞ երթաս, որդեա՛կ:

×

Իր զաւակն է, այն որ պետրոսացաւ անգամ մը՝ Ամերիկայի մէջ եւ հեռացաւ անխնայ, յետոյ վերադարձաւ՝ սաստիկ քրտնած, ներողութիւն խնդրողի պաղ քրտինքով թաց: Անոնք որ վկայ եղան այդ առաջին պետրոսութեան դէպքին, թերեւս ուզեցին մտածել Քրիստոսի պէս, որ չլքեց իր աշակերտը, որ կը լքէր զինքը: Բայց տեսէք թէ ի՛նչ կ'ըսէ հայրը, որ կը պառկի գերեզմանը եւ կը յայտարարէ.

— Մոռցա՞ր, որդեակ իմ սիրելի, մոռցա՞ր ինչ որ գրեցի քեզի, 1922ին:

ԱՐԱՋ

×

ԽՄԲ.— 1924ին, Գահիրէի մէջ, ընկ. Վահան Նաւասարդեան կը հրատարակէր 288 էջնոց գիրք մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անելիքը, ի պատասխան Յովհ. Քաջազնունիի գիրքին, որու խորագիրն է՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անելիք չունի այլեւս: *Այս վերջին գիրքը, անկախ իր բովանդակութենէն, սքանչելի նիւթ մըն է՝ փիլիսոփայական վերլուծումի մը համար, որու տեղը չէ այս սիւնակը:*

Ահա ճիշդ այս գիրքին դէմ, անոր որ ... անելիք չունի *կ'ըսէ եւ կը քաշուի կ'երթայ, ընկ. Վահան Նաւասարդեան գիրք մը կը գրէ՝ հաստատելու համար թէ* ... անելիք ունի: *Եւ ո՛վ հեգնութիւն ժամանակի, այս անգամ իր զաւակն է որ...:*

Ընկ. Վահան Նաւասարդեան իր այդ նշանաւոր գիրքը նուիրած է իր մէկ հատիկ զաւկին, Բէգլարիկին, ինչպէս կը սիրէ անուանել:

Գիրքին սկիզբը դրած տպագրած է այդ ձօնը, որ տխուր մարգարէութիւն մըն է կարծես: Հայրն է, որ իր «փոքրիկ Բէգլարին» պատգամ կուտայ, — «յուսալքումի եւ ուրացումի շրջանին, կը գրէ, ականջ կախիր նահատակ ժողովուրդիդ պատմութեան սրբազան ձայնին, չմոռնաս երբեք որ կեանքիդ ամէնէն դաժան ժամը կը հնչէ այն ժամանակ միայն՝ երբ կը մարի քո հաւատքը դէպի քո գաղափարները»: Ու կը վերջացնէ. «Ազատ հայ ժողովուրդը ազատ Հայաստանի մէջ, թող ա՛յս լինի քո գաղափարը, կեանքիդ միակ ուղեցոյցը, այն նպատակը, որի համար արժէ ապրել եւ մեռնել: Եթէ պիտի յարգես հօրդ, ուրեմն ա՛յդ ճամբով գնա»:

Մարգարէութի՞ւն արդեօք՝ կասկածը թէ զաւակը կրնար այդ ճամբով չերթալ, «չյարգել հօրը», եւ մեռնիլ ա՛յլ ձեւով,— այդ ձեւը ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, որոնք կը յիշեն թէ կարգ մը մարդիկ Հայաստան գացին՝ «պատրաստ ամբաստանագիրներ» ստորագրելէ ետք:

Կարելի՛ է Հայաստան երթալ, հազա՛ր ճամբայ կայ: Բայց ընտրել ... անձնասպաններուն ճամբան, նկարագրի հարց է:

×

ԻՄ ՓՈՔՐԻԿ ԲԷԳԼԱՐԻՆ

Որոշեցի այս աննշան աշխատանքը քեզ նուիրել, իմ փոքրիկ Բէգլարիկ: Հարազատ ժողովուրդիդ նման, աշխարհ եկար ու ապրեցիր վտանգների ու հալածանքների մէջ: Եւ քո հոգին, առանց առաջին ողջոյնը տալու արթնացող մտքիդ, զգաց այն անարդարութիւնը, որ բաժին է ընկել նաեւ քեզ: Օտար հորզոնների տակ, օտար ժողովրդների ու բազմազան լեզուների ժխորի մէջ քո մանկունակ հոգին, տեսնում եմ, թէ ինչպէս կարօտն է քաշում այն երկրի, որ քոնն է եւ որից պոկուած ես դու այսօր քո հօր «մեղքերը» չնորհիւ: Ու քեզ նման հազարաւորներն այսօր անզեղ ու անյենակ թափառում են աշխարհից – աշխարհ, քաւելով անշուշտ, «մեղքերը» նրանց, որոնք պայքարեցին եւ ընկան, որպէսզի նաեւ դուք հայրենիքի եւ ազատութեան վայելքն ունենաք:

Այո՛, ճիշդ է քո անմեղունակ ու զգայուն հոգին: Այնտեղ, ծովերից այն կողմը, հեռաւոր Մասիսի չորս փէշերի տակ մի նուիրական երկիր կայ տարածուած, որ Հայաստան անունն է կրում եւ որ ծածկուած է քո խնկելի նախնիների սրբացած շիրիմներով: Այնտեղ հող չկայ, որ արիւնով ցօղուած չլինի եւ գետին չըկամ, որի տակ դիակ չգտնուի: Նրանք ընկան, որպէսզի արշալոյսը ծագի նաեւ մեզ համար, որպէսզի արեւը ժպտայ նաեւ մեր դէմքին:

Յարգանք ունեցիր դէպի այդ շիրիմները: Ջգտիր նմանուել նրանց: Գիտցիր, որ նրանք եթէ մինչեւ իսկ սխալուեցին, սխալուեցին սիրելով եւ սիրելով հայ ժողովուրդը՝ անտրտունջ մարեցին:

Հաւատում եմ, որ պիտի մեծնաս ու պիտի բռնես այն ուղին, որով գնաց քեզ ծնող ժողովուրդը, առանց, սակայն, իր հանդրուանը գտնելու: Գիտեմ, որ այդ ճամբին պիտի ունենաս յուսախաբութեանց գառն ու ծանր պահեր ու թերեւս ինքդ էլ ճաշակես բռնաւորների անարգ լուծը, առանց հայրենի իշխանութեան վայելքն ապրելու:

Սակայն գիտցիր ու չմոռնաս երբեք, որ կեանքիդ ամէնէն դաժան ժամը կը հնչէ այն ժամանակ միայն, երբ մարի քո մէջ հաւատքը դէպի քո գաղափարները, դէպի քո ժողովրդի ու հայրենիքի վարդագոյն ապագան:

Յուսալքումի եւ ուրացումի շրջանին ականջ կախիր նահատակ ժողովրդիդ պատմութեան սրբազան ձայնին եւ հոգուդ հայեացքն ուղղիր դէպի այն անապատները, ուր հազարներով չունեն տուեին քեզ նման անմեղունակ հոգիներ, որպէսզի մեր ազատութեան լոյսը՝ ջինջ լինի, կրակը՝ մշտատեւ ու ջերմացող, գեղեցկութիւնը՝ անխառն ու թովիչ: Ապրիր անոնման հայրենիքիդ համար, հասակ առ ազատատենչ ժողովրդիդ զոհասեղանին դնելու քո համեստ անունը, ուխտիր անդաւաճան մնալ Հայ Դատի, որովհետեւ աւելի՛ վեհ, աւելի՛ յուզիչ ու մարդասէր, աւելի՛ գեղեցիկ ու հմայիչ դատ քան Հայ Դատն է — թերեւս չկայ:

Ազատ հայ ժողովուրդը, ազատ Հայաստանի մէջ, — թող այս լինի քո գաղափարը, կեանքիդ միակ ուղեցոյցը, այն նպատակը որի համար արժէ ապրել ու մեռնել:

Եթէ պիտի յարգես հօրդ,— ուրեմն ա՛յդ ճամբով գնա:

ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Գահիրէ, 22/2/1922

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը մէկ շաբաթէն Մոսկուա պիտի երթայ: Այս անակնկալ հրաւէրը մեծ իրարանցում ստեղծած է Լոնտոնի մէջ ուր երկրորդական գետնի վրայ անցած է Փոմփիտուի եւ Քուվ տը Միւրվիլի այցելութիւնը: Մասնաւոր նշանակութիւն կը տրուի Ուիլսընի Խորհ. Միութիւն այցելութեան, այս օրերուս:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գրօսաշրջիկութիւնը օրէ օր աղէտի կը վերածուի: 1965ի համար 140 միլիոն Ֆրանքի բաց կար եւ Նախարարաց Խորհուրդը նկատի առաւ մասնաւորաբար որ Ֆրանսացիները աւելի քան երեք շաբաթ արտասահման կ'անցընեն, իսկ օտարները միայն 5 – 6 օր կը մնան Ֆրանսա: Այս կացութեան գլխաւոր պատճառներն են պանդոկներու հնութիւնն ու սպասարկութիւնը եւ ապրուստի սղութիւնը:

«ՈՒՐԵՄՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԵՍ»...

Ձեզմէ աղէկ չըլլայ, բարեկամ մը ունիմ, որ ատեն – ատեն կուգայ կը գտնէ զիս եւ վէճի կը բռնուի հետս՝ ազգային հարցերու շուրջ: Կատարեալ ազգայնճի մըն է, պէտի ըսէի նոյնիսկ՝ կատարեալ շերիաթճըի մը :

Ժամանակին ես ալ շատ կը վիճէի, հրապարակաւ թէ մեկուսի: Հիմա եկած եմ այն եզրակացութեան, որ վիճիլը օգուտ մը չունի՝ մանաւանդ այն տեսակ մարդոց հետ, որոնք կը խօսին՝ խօսած ըլլալու համար, կը վիճին՝ վիճած ըլլալու համար եւ կը կռուին՝ կռուած ըլլալու համար :

Բարեկամս ո՛չ բոլորովին այս տեսակ մարդոց դասին կը պատկանի, ոչ ալ բոլորովին ... չի պատկանիր: Ըսել կ'ուզեմ՝ վիճիլը կը սիրէ ոչ այնքան վիճած ըլլալու, որքան լուսաբանելու եւ լուսաբանուելու համար :

Ամէն անգամ իր եզրակացութիւնը նոյնըն է, անփոփոխելի.— Կուսակցութիւնները աւելորդ են, անօգուտ են, գոյութեան իրաւունք չունին :

— Դուք, այսպէս կոչուած՝ չէզոքներդ, — կ'ըսեմ ես ալ իմ կարգիս,— անկուսակցական կուսակցականներ էք, այսինքըն՝ աննպատակ եւ անկողմնացոյց նաւորդներ: Չէք ալ գիտեր, թէ ուր կ'երթաք, ինչո՛ւ կ'երթաք, ի՛նչպէս կ'երթաք: Դուն, — խօսքը կը փոխեմ ես, — Դաշնակցական ես, բայց չես գիտեր թէ Դաշնակցական ես :

— Աստուած չընէ, — կ'ըսէ, — Աստուած չընէ, որ ես Դաշնակցական ըլլամ կամ որեւէ կուսակցութեան պատկանիմ: Ես պարզապէս Հայ եմ :

— Մենք՝ կուսակցականներս Տաճի՞կ ենք ուրեմն :

— Տաճիկ չէք, բայց Հայ ալ չէք :

— Ինչո՞ւ :

— Որովհետեւ, կուսակցական էք: Ձեզի համար կուսակցութիւնը ազգէն առաջ է :

Եւ քաշ քաշ կը խնդայ: Ի վերջոյ կ'ընդունի, որ ես ալ գոնէ իրեն չափ Հայ եմ, բայց որովհետեւ կուսակցական եմ, իմ Հայութենէս բան մը վրայ տուած եմ:

— Հիմա պիտի ապացուցանեմ թէ դուն ալ ինծի չափ Դաշնակցական ես,— կը կրկնեմ ես :

— Չես կրնար ,— կ'ըսէ :

— Պիտի ապացուցանեմ : Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան: Նոյն բանը կ'ուզե՞ս դուն ալ թէ չես ուզեր :

— Անշուշտ կ'ուզեմ :

— Ուրեմն Դաշնակցական ես: Այս՝ մէկ : Երկրորդ՝ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ եւ կը պահանջէ, որ մեր բռնագրաւուած հողերը մեզի վերադարձուին: Նոյն բանը չե՞ս ուզեր դուն ալ :

— Հարկաւ կ'ուզեմ :

— Տեսա՞ր, ուրեմն, Դաշնակցական ես: Այս՝ երկու: Երրորդ՝ Դաշնակցութեան ազգային ուխտն է ամբողջական Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ : Դուն ալ մեզի հետ չե՞ս այս կէտին մէջ :

— Այո, անկասկած :

— Ուրեմն Դաշնակցական ես: Այս՝ երեք: Չորրորդ՝ Դաշնակցութիւնը դէմ է Աբեղեան ուղղագրութեան :

Ասիկա իր ամէնէն զգայուն կողմն է : Հայաստանեան հրատարակութիւնները չի կարդար՝ պարզապէս որովհետեւ չի հանդուրժեր նոր ուղղագրութեան, զոր «բարբարոսութիւն» կը կոչէ :

— Հիմա ըսէ նայիմ, դէ՞մ ես թէ թեր ես Աբեղեան ուղղագրութեան :

— Դէմ եմ հոգիով եւ մարմինով, — կ'ըսէ :

— Ուրեմն Դաշնակցական ես: Այս՝ չորս: Հինգերորդը՝ մենք ընկերվարական կուսակցութիւն ենք : Ընկերվարութիւնը կ'ուզէ աղքատները հարստացնել, իսկ համայնավարութիւնը, ընդհակառակն, կ'ուզէ հարուստները աղքատացնել: Դուն որո՞ւն կողմն ես, ընկերվարութեա՞ն թէ համայնավարութեան :

— Ընկերվարութեա՛ն :

— Ուրեմն Դաշնակցական ես :

Բարեկամս աթոռը աւելի կը մօտեցնէ ինծի ու կ'ըսէ .

— Դուք՝ կուսակցականներդ պարզապէս կուսակցական շահեր կը հետապնդէք :

— Իսկ դուք, անկուսակցականներդ, ինչ տեսակ շահեր կը հետապնդէք :

— Ազգային շահեր, քանի որ կուսակցութեան մը չենք պատկանիր :

— Մեր ֆետայիները լեռ բարձրացան եւ նահատակուեցան կուսակցակա՞ն շահերու համար :

— Ո՛չ :

— Այլ ազգային շահերու համար : Ճի՞շդ է :

— Այո՛ :

— Տեսա՞ր, որ մեզի պէս կը մտածես դուն ալ: Ուրեմն Դաշնակցական ես: Կուսակցականը խմբակցութեան մը, հաւաքականութեան մը մէկ մասն է, իսկ անկուսակցականը անձ մը է լոկ: Եթէ մենք կուսակցական շահեր կը հետապնդենք, դուք բոլորովին անձնական շահեր կը հետապնդէք: Ո՞րը աւելի լաւ է կամ ո՞րը աւելի վատթար է:

— Երկրորդը :

— Ուրեմն Դաշնակցական ես :

Այս ձեւով շարունակեցինք մեր խօսակցութիւնը : Ես ըսի,

— Լենին կը պատգամէր թէ համաշխարհային ընկերվարութեան շահերը բարձր են, առաջ են ազգային շահերէն, իսկ բանուորական հարցի բաղդատմամբ ազգային հարցը ստորադաս արժէք ունին միայն : Մենք այս վարդապետութեան հակառակ ենք: Թէեւ ընկերվարական կուսակցութիւն ենք մենք ալ, բայց մեզի համար ազգային շահերը բարձր են, եւ ազգային հարցը իր արժէքով դերեւեր է բանուորական հարցէն : Ի՞նչ է քու կարծիքդ,— ընկերվարութեա՞ն շահերը աւելի բարձր են թէ ազգային շահերը :

— Ազգային շահերը :

– Ուրեմն Դաշնակցական ես : Կ'ընդունի՞ս, որ ազգային հարցը ստորադաս արժէք ունի՝ բաղդատմամբ բանուորական հարցին :

— Ո՛չ, չեմ ընդունիր :

— Մենք ալ չենք ընդունիր: Ուրեմն Դաշնակցական ես: Ստալինի համաձայն, բոլշեւիզմի նպատակներէն մէկն է ի մի ձուլել ազգային կուլտուրաները սոցիալիստական մէկ ընդհանուր կուլտուրայի մէջ: Իսկ մենք կը դաւանինք թէ մշակոյթները պէտք է պահեն իրենց ազգային դրոշմը եւ ոչ թէ ձուլուին մէկ ընդհանուր մշակոյթի մէջ: Հիմա դուն ըսէ նայիմ, պէտք է ձուլուի՞ն թէ պէտք չէ ձուլուին :

— Պէտք չէ ձուլուին, այլ պէտք պահեն իրենց ազգային դրոշմը :

— Կը տեսնե՞ս, ուրեմն Դաշնակցական ես :

— Առաջին կոմունիստը՝ Վլասով կ'ըսէ. «Կուսակցութիւնը մեր հոգեկան հայրենիքն է»: Իսկ առաջին Դաշնակցականը՝ Քրիստափոր Միքայէլեան կը գրէր աւելի եօթանասուն տարի առաջ. «Կուսակցութիւնն է ժողովուրդին համար, եւ ոչ թէ ժողովուրդը՝ կուսակցութեան համար»: Դուն Վլասովի՞ հետ ես թէ Քրիստափորի :

— Քրիստափորի :

— Ուրեմն Դաշնակցական ես :

— Բայց դուք ալ ձեր կուսակցութիւնը կը փառաբանէք միշտ :

— Կը փառաբանենք, բայց չենք ըսած ու չենք ըսեր, «Դաշնակցութիւնը մեր հոգեկան հայրենիքն է »:

Մեր զրոյցը հոս կանգ առաւ: Առ այժմ:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Ե.

Այս դժոխային արարքներու ականատես հեղինակաւոր վկաներ են Հայր Հիասենթ, Հայր Պէոլ, Տը Նոկալէս, եւ (բացի գերմանական տասնեակներով հեղինակներէ) նաեւ Ֆայէք էլ Ղուսէյին՝ արաբ մտաւորականը(*) :

Այս ոճիրներու ընթացքին՝ վալի Տօքթ. Րէշիտ հեռաձայնային ուղղակի կապակցութիւն կը պահէր Թալէաթի հետ, ինչպէս միւս հայկական նահանգներու բոլոր վալիները կ'ընէին :

Հազարապետ Ռաֆայէլ Տը Նոկալէս, որ Տիգրանակերտի նահանգի արեւելքէն մինչեւ արեւմուտք շրջած էր այդ օրերուն, ականատես վկայ ջարդերուն, «Զորս տարի մահիկի տակ» երկին մէջ (էջ 136 եւ 149), կ'ըսէ թէ ճամբաներու վրայ, ամբողջ նահանգին մէջ Հայերու ջարդ կատարուած է, եւ ոչ միայն Տիգրանակերտ քաղաքի մէջ : Հայ զինուորներու ջարդը ղեկավարած է Մէհմէտ Ասըմ հրամանատարը, իր հրամանին տակ ժանտարմներու ամբողջ գունդով մը, եւ «հակառակ տրուած խստիւ հրամաններուն, ջարդերու հետքերը՝ դիակները, անթաղ կը մնային, շնագայլերու եւ վայրի կենդանիներու եւ թռչուններու իբր կեր»:

Վայրագութիւններու կարգին, կը յիշուի ,արձունքներէ վար՝ դէպի Տուտանի անդունդը գլորելը՝ հինգ հազար հայ կիներ եւ մանուկներ, Զնդուշէն հինգ մղոն հարաւ, Եփրատի ձախ ափին մօտ: Կիներու յետոյքին փայտեր մխած եւ իրարու վրայ դիզած էին: Բլուրի մը վրայ բարձրանալու մերկ կիներ կային, ոտքերը օդին մէջ: Մեռելները բռնաբարուած: Հայր Հիասենթ եւ Հայր Պէոլ կը յիշատակեն այդ արարքները, «որոնք պատմութեան մէջ լսուած չեն, ոչ ալ արձանագրուած են», կը գրեն :

Իսկ ամերիկեան դեսպան Մօկընթաու, տեղեակ այդ կարգի հրէշային արարքներուն՝ կ'ըսէ թէ գիտէ, բայց «անտպագրելի են Թրքաց այդ վայրագութիւնները»:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՎՆԱՍԸ

Առանց հաշուելու 105 եկեղեցիներու եւ վեց վանքերու կորուստները, բացի 120 հազարէ աւելի անձերու կեանքի կորուստէն, նիւթական վնասը աւելի է քան 240 միլիոն ոսկի տոլար: Պէտք է յիշել որ Տիգրանակերտի մէջ շատ հարուստ Հայեր ալ կային :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Թրքական դահլիճի անդամները, Իթթիհատի կեդրոնը, պատասխանատու քարտուղարը, երկու հրէշ երեսփոխանները՝ Փիրինճիզատէ եւ Ֆէյզի, գնդ. Րիւշտի եւ Մէհմէտ Ասըմ ժանտարմի գունդով, զօրաւոր հայ զինուորներու ջարդերը կը կատարէին, վալին Տօքթ. Րէշիտ (**) եւ իր հետ, ջարդերու կազ–

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Երկար տատամսում մը ունեցաւ, յետոյ զգացի իր մեղկ սակայն ոսկրոտ մատներուն հպումը ձեռքիս, եւ յանկարծ՝ երախտագիտութեան զօրաւոր սեղմում մը մատներուս վրայ : Երկվայրկեան մը, իր աչքերը փայլեցան ինծի նայելով, յետոյ անյայտացան իր մեղկ կոպերուն ներքեւ :

Իբր կնոջ ուղղուած մարտահրաւէր մը, ուզեցի խնդրել որ նստի մեր սեղանին քով, եւ անկասկած , արդէն իսկ նշմարած ըլլալով ձեռքիս հրաւէրի ժէսթը , կինը աճապարեց ըսել տիրականօրէն :

— Վերադարձիր տեղդ, այլեւս մի չարժեր ու մեզ մի խանգարեր :

Ցանկարծ զարշանք մը զգացի այդ խածնող ձայնին ի լուր եւ ի տես այդքան անգթութեան :

Ի՞նչ կը ներկայացնէին ինծի համար այս ծուխով լեցուն սրճարանը, այս զըզուելի պերճազգեստը, այս անմիտ մարդը , այս գարեջուրի, ծխախոտի եւ այլ գարշելի հոտերով օծուն մթնոլորտը :

Օդի պէտք ունէի: Դրամը երկարեցի կնոջ, ոտքի ելայ եւ կորովով նահանջեցի, երբ կինը մօտեցաւ ինծի, գգուալիր:

Մարդ մը արհամարհելու, նուաստացնելու այս արարքը ամչցուց զիս, չուզեցի մեղսակից ըլլալ անոր եւ յատակօրէն եւ հաստատամտութեամբ հասկցուցի կնոջ որ որեւէ իշխանութիւն չէր կըրնար ունենալ իմ զգայարանքներուս վըրայ:

Այն ատեն կնոջ արիւնը փրփրեցաւ չարութեամբ , կոպիտ ծաղք մը գծուեցաւ բերնին շուրջը, եւ սակայն, չհամարձակեցաւ արտասանել այն բառը որուն մասին կը խորհէր այդ միջոցին : Ակնյայտնի ատելութեամբ մը, դարձաւ դէպի մարդը, որ, աւելիին սպասելով եւ սարսափած , աճապարեց ձեռքը զրպանը տանիլ, ուրկէ իր դողդղացող մատները դուրս քաշեցին քսակ մը :

Հիմա , այլեւս կը վախնար մինակ մընալ կնոջ հետ , յայտնի էր, եւ իր աճապարանքին մէջ, չէր կրնար քակել քսակին կապերը: Հիւսուած քսակ մըն էր , ապակեայ զարդաքարերով, զոր կը զարծածէին միջակ դիրքի տէր գիւղացիները: Դիւրին էր կռահել թէ արագօրէն դրամ տալու վարժութիւնը չունէր, ճիշդ հակառակը նաւաստիներուն, որոնք ակընթարթի մը մէջ դրամը հանելով իրենց գրպաններէն , կը հնչեցնեն զանոնք սեղանին վրայ : Ակնյայտնի էր թէ սովորութիւնը ունէր դրամը խնամքով համրելու եւ տալէ առաջ զայն կշռելու իր ձեռքին մէջ :

— Ինչպէս կը դողայ իր սիրական դըրամին համար: Դժուար դուրս կ'ելլէ, չէ՞, աւելցուց կինը հեգնանքով , ու ըսպառնալից քայլ մը առաւ դէպի մարդը:

Սարսափած , ետ քաշուեցաւ, մինչ կինը՝ տեսնելով անոր վախը, ուսերը թօթվելով եւ ակնյայտնի զարշանքով մը , ըսաւ .

— Բան մը պիտի չառնեմ, թքեր եմ քու դրամիդ վրայ : Լաւ գիտեմ որ անոնք համրուած են եւ անոնցմէ մէկ հատ իսկ պէտք չէ որ կորսուի :

Եւ յանկարծ, ձեռքը տանելով մարդուն կուրծքին, զարկաւ ու ըսաւ .

— Ամէն բանէ առաջ, պէտք չէ կորսուին նաեւ այն փոքրիկ թուղթի կտորները զորս կարած ես հոս, որպէսզի ոչ ոք կարողանայ գողնալ զանոնք :

Եւ արդարեւ, ինչպէս սրտի ցաւէ տառապող մը, յանկարծ, տագնապի մը պահուն, ձեռքը կը դնէ իր կուրծքին վըրայ, այնպէս ալ մարդը՝ տժգոյն ու տատամսոտ, տարաւ իր մատները դէպի իր հագուստներուն որոշ մէկ մասին վրայ , հոն այդ մատները բան մը փնտռելէ ետք, հանդարտած վար իջան :

— Աղահ, գոչեց կինը, թուքի յորձանք մը արձակելով :

Եւ ահա, յանկարծ , մարտիրոսուած մարդուն դէմքը շառագունեցաւ, ու բըռնազբօսիկ շարժումով մը քսակը նետեց միւս աղջկան, որ, սկիզբը, սարսափի ճիչ մը արձակեց ու ապա սկսաւ խնդալ, մինչ մարդը անոր առջեւէն վազելէն եւ անցնելով ուղղուեցաւ դէպի դուռը մը դուրս նետուեցաւ հրդեհէ փախողի մը պէս :

Կինը վայրկեան մը եւս ոտքի մնաց , աչքերը կը փայլէին ցասումով եւ չարութեամբ : Ցետոյ կոպերը ինկան թուլօրէն եւ իր մարմնին ձգտումը տեղի տուաւ յոգնութեան մը : Մէկ վայրկեանի մէջ աճաւոր կերպով ծերացած ու յոգնած կ'երեւէր : Հիմա իմ վրաս էր սեւեռած իր հայեացքը , որուն մէջ կար տարտամ անորոշութիւն մը: Կեցած էր ...ն, ոտքի վրայ , նման զինով կնոջ մը որ տակաւ կ'արթննայ , զգալով իր արարքին անօթալիութիւնը :

— Հիմա պիտի երթայ ու լայ իր դրամին վրայ: Թերեւս ալ պիտի երթայ ոստիկանութեան զանգատելու թէ գողցանք իր դրամը: Եւ վաղը, նորէն հոս պիտի ըլլայ, բայց զիս պիտի չունենայ : Այո, ամէն ոք ,բայց ոչ ան ... :

×

Ցառաջացաւ դէպի էօնթուարը, նետեց քանի մը դրամներ, ապա մէկ ումպով պարպեց օղիի գաւաթ մը:

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(5 Շար.)

մակերպման ժողովներու 25է աւելի ոճ-րագործ անդամներ, կազմելով Նահանգի կեդր. Ցանձնախումբ, եւ Հաղաճարդի Քէթէններ, Զերքէզներ, Քիւրտեր բոլոր չէթէներ, եւ Թափառաշրջիկ աշիրէթներ:

Մենք՝ Հայերս, անշուշտ այս անլուր ոճրագործները լսելով, տեսնելով, արձանագրելով չէ որ պիտի բաւականանանք, այլ պէտք է մեր գաղափարական պայքարի բոլոր միջոցները գործածենք, ի խնդիր արդարութեան, եւ ազատագրելու համար մեր պապենական հողերը, բռնագրաւուած՝ Թուրքին կողմէ, որպէսզի անէծք չդառնայ մեր Նահատակաց Բողոքին: Այլապէս, Թուրքը լիովին օգտուած պիտի ըլլայ իր գործած մեծ եղեռնէն:

ՀԱՅ կոչուելու համար, անհրաժեշտ է պայքարիլ արդարութեան եւ մեր իրաւունքին պաշտպանութեան համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԼՔԵԱԼ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԹՈՒՐՔԵՐ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐ ԶԵՏԵՂԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Ներքին Նախարարութեան շէնքին մէջ կար բաժանմունք մը՝ որ կը կոչուէր «Իսքեանը աշայիր վէ մուհաճիրին միւտիւրիյէթի (Մուհաճիրներու եւ աշիրէթներու զետեղման տնօրինութիւն), որ ունէր առանձինն հաշուակալութիւն ծախքերու համար եւ ներկայացուցիչներ գաւառներու մէջ:

Հայոց տարագրութեան օրերուն, ներքին նախարարութիւնը 1915 Յունիս 10 թիւ հեռագրով հրահանգած էր որ «Լքեալ Գոյքերու Ցանձնախումբեր»ը աշխատին նաեւ Հայոց տուներուն մէջ զետեղել Թուրք գաղթականներ, Թուք եւ քիւրտ աշիրէթներ: Եւ այդ առթիւ կազմուած էր նաեւ Նիզամնամէ մը եւ հրամայուած էր խիստ հսկողութեամբ հետապնդել ու գործադրել այս խիստ կարեւոր գործը և արդիւնքը տեղեկացնել:

Յուլիս 29 թուակիր հեռագրով եւս, յայտնուած էր, որ ներքին նախարարութեան կարգադրութեամբ (Ասիական Թուրքիոյ մէջ) արեւմուտքէն արեւելք ղրկուելիք Թուրք մուհաճիրները պիտի կեդրոնացուին Անգարա եւ Գոնիա, Անգարայէն ղրկուելու համար Սեբաստիա, Կեսարիա եւ Խարբերդ, իսկ Գոնիայէն, Ատանա եւ Տիարպէքիր:

Վիլայէթներէն ցանկեր պահանջուած էին: Ստորեւ կուտանք այդ ցանկերէն մին.—

ՏԵՂԱՀԱՆ ԵՂԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ ՄՈՒՀԱՃԻՐՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Ատանայի վիլայէթթէն կ'ուզուի 6 հարիւր ընտանիք (խանէ):

Էրզրումի վիլայէթէն կ'ուզուի 12,000 ընտանիք:

Պիթլիսի վիլայէթէն կ'ուզուի... «գումարը որոշուած չէ):

Տիարպէքիրի վիլայէթէն կ'ուզուի 10 հազար ընտանիք:

Սվազի վիլայէթէն կ'ուզուի հինգ հազար ընտանիք:

Տրապիզոնի վիլայէթէն թիւ տրուած չէ:

Խարբերդի վիլայէթէն կ'ուզուի 2,000 ընտանիք:

Իզմիթի Սանճագէն կ'ուզուի վեց հարիւր ընտանիք, վերջերը պահանջը աւելի շատցած է:

Կեսարիոյ Սանճագէն կ'ուզուի երկու հազար ընտանիք:

Գարասիի սանճագէն կ'ուզուի 1400 ընտանիք:

Մարաշի սանճագէն կ'ուզուի երկու հազար ընտանիք:

Անգարա – Գըրշէհիրէն կ'ուզուի 150 ընտանիք: (Պէտք է արհեստաւոր ըլլան):

Գումար՝ 35,750 ընտանիք:

Բնագրին գումարը սխալ է, վերյիշեալ թիւերով գումարը կ'ըլլայ, 33,250:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) Սուրիացի արաբ գրագէտ Ֆայիզ էլ Ղուսէյին, որ թրքական գայմագամ եղած էր Քեախթա Գազայի եւ յետոյ ձերբակալուած եւ ղրկուած էր Տիգրանակերտ, ճամբորդելով Համայէն, Հալէպէն, Արաբ – Փունարէն, Սուրիճէն, Ուրֆայէն, Գարանըրումէն, Սեւերեկէն, Գարա – Պաղչէէն, Ալի – Փունարէն, ճետուած էր Տիգրանակերտի բանտը, ուր մնացած էր 22 օր, ապա ազատ արձակուած էր, Տիգրանակերտ բնակելու պայմանով:

Ան, տարի մը ետք, 1916ին փախած էր Տիգրանակերտէն եւ Պաղտատ – Պասրայի վրայով անցած էր Պոմպէյ, եւ արձանագրած էր Տիգրանակերտի նահանգին մէջ տեսած դէպքերը: Անգլիացի փրոֆէսէօր մը անգլիերէնի թարգմանած է իր գիրքը: Գիրքը լրացուած էր 1916 Սեպտեմբեր 1ին:

Գնդ. Լօրընս կ'ըսէ «Իմաստութեան, 7 Սիւները» գրքին մէջ (էջ 76, 122, 124, 146, 174, 222 եւ 379) թէ Ֆայիզ էլ Ղուսէյինը, Օր. Կէրթրուտ Պէլի յանձնարարութեամբ ղրկուեցաւ Գնդ. Լօրընսի, որուն հետ գործակցեցաւ: Անկէ զատ, ան եղաւ Իշխան Ֆէյզալի քարտուղարը եւ մնաց անոր բանակատեղիին մէջ:

Ըստ Ֆայիզ էլ Ղուսէյինի վկայութեան, Ուրֆայէն մինչեւ Տիգրանակերտ ճամբան դիակներով լեցուն էր, եւ ինքը հետաքրքրուած ըլլալով՝ տեսակցած էր թուրք եւ այլ անձերու հետ՝ Հայոց դէմ գործուած եղեռնի մասին: Ան կ'ըսէ, թէ Թուրքերը նոյնիսկ ուղիղ իսլամ չեն, որովհետեւ իսլամական սկզբունքները հակառակ են անոնց արարքներուն:

Ան կը յայտնէ թէ հրաման եկած էր «անթաղ մեռելները թաղելու» (էջ 10) եւ «մարմինները այրելու» (էջ 17): «Թուրքերը կ'արդարացնեն իրենք զիրենք թէ «ասիկա թագաւորին հրամանն էր»: Ան կը պատմէ մանաւորապէս հայ զինուորներու նահատակումը (էջ 35) եւ կ'ըսէ թէ միւս նահանգներէն եկած ուժասպառ հայ տարագիրները ինկան Տիգրանակերտի նահանգի հողերուն մէջ, եւ որոնց թիւը կը հասնէր 570,000ի: «Մեռելներուն երկարները կ'առնէին» (էջ 38 եւ էջ 41, անգլերէն թարգմանութիւն):

(**) Վային Տօֆթ. Բէշիտ սպաննել տուած էր երկու գայմագամներ, մին՝ Միտիաթի գազային, միւսը Լճէի գազային, որոնք ջարդերու մասնակցիլ չէին ուզած:

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ԲԱՐՁՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

1896 գարնան եղանակին էր, որ այս դասախօսութիւնը ըրաւ մեր մեծ դաստիարակ ուսուցիչը:

Բնութեան այս եղանակին է, որ մարդկային կեանքը փորձերու կ'ենթարկուի, ըսաւ: Բնութիւնը կը զարդարուի իր գեղեցիկ ծաղիկներու բազմազան գոյներով, եւ մարդկանց արիւնը աւելի շուտ կը կատարէ իր շրջանը եւ կը մղէ մարդը սովորականէն աւելի ուժով աշխատելու փափաքին:

Մարդկային կեանքին, մանաւանդ երիտասարդութեան ամենավտանգաւոր ժամանակն է գարնան եղանակը, որ է նաեւ անոր մտային կարողութեան չափանիշին սահմանը:

Պէրպէրեան վարժարանը եւ ամերիկեան «Հօմ Սքուլ» աղջկանց վարժարանը իրարու կից պարտէզի բարձր պատով մը բաժնուած էին եւ կ'երեւայ թէ այդ երկու պարտէզներու միջեւ թղթակցութիւններ տեղի կ'ունենային, եւ լուրը հասած էր մինչեւ տնօրէնութիւն: Այս դասը կը տրուէր երիցագոյն դասարանի 17/18 տարեկան մօտ քառասուն աշակերտներու, որոնց մէջ կը գտնուէին Նաւասարդեան, Լեւոն Մարանկոզեան, Ժիրայր եւ Զարեհ Խօրասանճեաններ, Արշակ Ալպօյաճեան, Ատոմ Եարճանեան (Սիամանթօ), Ե. Ասլանեան, Լ. Գալուստեան, Ղ. Դուրեան, Վ. Թօշիկեան, Տ. Մուրատեան, Մ. Արսէնեան, Ա. Գուեան եւ շատ ուրիշներ, որոնց անունը չեմ յիշեր:

Մեր դաստիարակ ուսուցիչը առանց յիշելու սոյն իրողութիւնը եւ առանց անուններ տալու, աքօղեալ բառերով կ'այպանէր այդ արարքը եւ բարոյականի հակառակ ամօթալի ըլլալը կը զգացնէր մեզի, եւ միեւնոյնատեն կը թելադրէր աղջիկներու հանդէպ վարուիլ շատ փափուկ եւ զգոյշ, քանզի աղջկանց քով այդ զգացումը աւելի ուժեղ ըլլալուն՝ կրնար շատ հետեւանքներ ունենալ:

Աղջկան մը բարեւելը, ժպտիլը, կամ աչքերու, դիմագծերու շարժումները կրնար սխալ ենթադրութիւններու տեղի տալ: Պզտիկ համակրական արտայայտութիւն մը կրնար խոստումի մը դերը կատարել եւ անոր մտահոգութիւն պատճառել: Խոստումը նուիրական եւ անդառնալի է, խարէութիւնը ծանր յանցանք է եւ պատիժի արժանի:

Այս առթիւ թուեց նաեւ ուրիշ թերութիւններ, ինչպէս ստախօսութիւնը, խարդախութիւնը, ժամադրութիւնը չյարգելը, սպասցնելը, նմանցնելով տեսակ մը գողութեան, որ ուրիշի մը ժամավաճառութեան, սրտնեղութեան պատճառ դառնալով եւ նիւթական մեծ վնասներ հասցնելով:

Իգական սեռին հանդէպ վարմունքի պարագան եւ երիտասարդ մարդուն պարագան նոյնը չէ, ըսաւ: Նա տեսակ մը առանձնաշնորհում կը նկատէ իրեն համար, բայց խոհեմութիւն եւ պարկեշտութիւն է նման դէպքերէ, երեւոյթներէ խոյս տալ: Իսկ անչափահաս աղջիկներու հետ զբօսնուլ կրկնապէս դատապարտելի եւ պախարակելի է, ըսաւ:

Պարկեշտութիւնը առաքինութեան պատկեր մըն է, որով մարդ կրնայ պարծիլ եւ ներկայանալ մարդկութեան առջեւ բարոյականի տէր տիպար անձնաւորութիւն մը:

Ընկերային կեանքին մէջ չկայ աւելի մեծ հարստութիւն մը քան բարոյականի պահպանումը: Այս մասին փիլիսոփան ըսած է.—

Քիչ բան կորսուած է մարդ, երբ կը պահէ իր պատիւը:

Այս բարձր դասը ամէն տեղի եւ ամէն ժամանակի համար է:

Ե. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՍԿԵՆԱՒՈՐՆԵՐ եւ ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ, տաղաչափեալ թատերգութիւն, մէկ արար, գրեց Գրիգոր – Վահան, տպարան Տէր – Յակոբեան, Փարիզ 1966:

×

ԵՐԶՆԿԱ, տարեգիրք, կազմեց Բագարատ Թեւեան, 1965, Պոլիս:

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Օտարական մը գիւղացիի մը կը հարցնէ.

— Երկաթուղիի կայարանը ինչո՞ւ գիւղէն այսքան հեռու շինած են:

Գիւղացին կը պատասխանէ.

— Երկաթուղագծերուն մօտ շինելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

– ԵՐԲ – ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Լիտիա դպչելու չափ մօտեցաւ Ջոկային. Փօլ իր մօտէն պիտի անցնէր: Ան զինքը տեսաւ եւ ուրախութեան ժպիտ մը անցաւ իր տժգոյն դէմքը լուսաւորելով, Լիտիա քայլ մը եւս առաւ որպէս թէ ճիշդ անոր քով երթալ ուզէր:

Հէլէն, հասկցաւ յանկարծ թէ ինչ պիտի պատահէր, բռնեց թեւէն: Լիտիա սարսափեցաւ այս հպումէն, Փօլ անոր քովէն անցաւ անցած ատենը, առանց աչքերը անկէ բաժնելու: Լիտիա անշարժ կեցաւ, երբ Եունքերները աներեւութացան արեւմտեան կամարին տակ, մէկ բառ միայն ըսաւ.

— Վերադառնանք:

Առանց դժուարութեան անցան շղթային կարմիր զինուորներուն՝ որ անմտօրէն կը ծիծաղէին, եւ մէկ քանի վայրկեան ետք հասան Իշխան Վօլինսքիի տունը առանց երբեք Լիտիա բերանը բանալու: Մինակը վեր իր սենեակը ելաւ եւ հոն փակուեցաւ: Ժամը եօթնին ատենը Նիքոլա Ռավլինսքի զինք կանչել տուաւ: Պատասխանեց թէ գլուխը կը ցաւի եւ անկարող է վար իջնելու: Այն պահուն չէր կրնար հանդուրժել դայն տեսնել: Բարկութիւնով կը կրկնէր այն խօսքերը զոր նա ըսած էր նոյն առտուն իսկ, «կրկէսի ցուցադրութիւն մը, կրկէսի ցուցադրութիւն» ինքզինքը կը տեսնէր ժպտուն՝ բարեկամին քով եւ հիմա իր անձէն կը զարշէր:

Գիշեր եղաւ, մերժեց վար իջնել ճաշելու համար, իրեններուն դէմ ըմբոստացած էր.—«Անհաւասիկ հայրս որ Լենինը կը ծափահարէ, գլուխը կորսնցուցած է, կարծեմ: Քաթիան իրաւունք ունի, մարդիկ խենթեցեր են. ինչո՞ւ իրար ջարդել: Փօլ ի՞նչ ըրած էր այդ զինուորներուն: Ինչու իրարու վրայ գնդակ կ'արձակեն: Մէկը միւսը ամէնքն ալ Ռուս են, պատճառ մը չկայ»:

Սակայն ժամերը կ'անցնէին: Պատուհանին կողմը գնաց: Իր առջեւ Նէվան կը հոսէր յամրօրէն իր սեւ եւ բարձրացած ջուրերով: Փակցուած կրկնուած պատուհաններուն ընդմէջէն ոչ մէկ ձայն կը թափանցէր, ոչ մէկ հողի կ'երեւար պալատի քարափին վրայ: Դամբարանի լռութիւն մը կը տիրէր: Կը թուէր թէ կը բնակէր մեռած քաղաք մը: Քնացած քաղաքին խաղաղութիւնը զինք ապահովցուց: «Զեն կուռիր» ըսաւ ինքն իրեն, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ իրաւունք ունէր: Յոյսի ալիք մը զինք պարուրեց եւ արիւն բերաւ իր տժգոյն այտերուն: «Միշտ իրաւունք ունի ան, չարունակեց, բայց այո, բանակցութիւններ կ'ըլլան պալատի գունդերու եւ յեղափոխականներու միջեւ: Կը վիճաբանին, անվերջ կը վիճաբանին, ինչպէս միշտ մեր մէջ: Ոչ ոք փափաք ունի սպաննուելու, մինչեւ առտու պիտի խօսի, եւ ամէն մարդ իր տունը պիտի դառնայ:

Արդէն ինքզինքին դէմ կը նեղանար բորբոքած ըլլալուն եւ ոչինչի համար այսպիսի ճգնաժամ մը ապրած ըլլալուն: Փօլին կը նեղանար այս անօգուտ չարչարանքին պատճառ եղած ըլլալուն համար, «ինչպէս վրէժս պիտի առնեմ վաղը, երբ տեսնեմ» խորհեցաւ, եւ ժպտեցաւ առաջին անգամ ըլլալով:

Այս պահուն իսկ, շատ մօտէն ահաւոր հրացանաձգութիւն մը պայթեցաւ, ժամը տասն էր: Ձմեռնային Պալատին բուռն յարձակումը կը սկսէր: Անմիջապէս, լըսեց գնդացիրներուն երկարատեւ թիքթաքը: Եւ յանկարծ սաստիկ եւ խուլ հարուած մը գոց պատուհանները դղրդել տուաւ: Փայլ մը լուսաւորեց սեւ երկինքը եւ իրեն տեսնել տուաւ, Նեվայի միւս եզերքին վրայ, Պետրոս – Պօղոսի ամրոցը՝ ինկած՝ ջուրերուն հաւասար: Թնդանօթը, ըսաւ, իրենթուեցաւ թէ գաղթած էր ապրելէ, ինչ կրնան ընել, խեղճ պզտիկները, մտածեց:

Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր: Ատեն ատեն, կը լսէր ձեռնառումբերու աւելի ուժգին ձայնը, եւ երբեմն ալ թնդանօթին խորունկ ռմբիւնը որ ամէն ձայն կը խափանէր, կը տեսնէր այն տեսարանը զոր ունեցաւ աչքին առջեւ կէս օրէն ետք եւ Եունքէրները որ շարուած էին կոճղերուն ետեւ: Այլեւս բանի մը վրայ չէր խորհեր: Երկարատեւ միջոցներով, ամէն բան կանգ կ'առնէր: Յետոյ նորէն հրացանի հարուած մը, յետոյ անկանոն պայթիւններ: Շատ երկար տեւեց այս: Կորսնցուցած էր ժամանակի գիտակցութիւնը: Սպառած, երկնցաւ անկողնին վրայ եւ գլուխը ծածկեց բարձերուն մէջ որպէսզի ալ բան չիմանայ: Եւ որովհետեւ այսպէս պառկած էր, յոգնութիւնը յաղթեց ջիղերուն եւ խոր քունի մը մէջ ինկաւ:

Երբ արթնցաւ, այլեւս բան չէր լըսուեր: Պատի ժամացոյցին նայեցաւ: Առտուան ժամը երեքն էր: Սարսռաց:

— Երազեր եմ, ըսաւ ինչ սոսկալի մղձաւանջ:

Ելեքտրական լոյսը մարելու ուժ ունեցաւ եւ մանուկի մը պէս նորէն քնացաւ:

Առտուն, Քաթիան սովորականին պէս իր քովն էր նախաճաշին հետ: Անմիջապէս դիշերուան յիշատակը միտքը եկաւ: Նորէն սարսռաց:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ողբացեալ ընկ. Յարութիւն Օնպաշեանի մահուան 11րդ տարեդարձին առթիւ, Տիկին Օնպաշեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Նոր Սերունդի Օնպաշեան սրահին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազգանուշ Պադըրճեան եւ զաւակները Վարուժան եւ Լիտի, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պադըրճեան եւ զաւակը, եւ համայն Պադըրճեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱԴԸՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ երգչախումբին կողմէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի (10 Յուլիս) Մայր եկեղեցւոյն մէջ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ եւ ԽՈՐԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

հոգիներուն համար, անոնց մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգող հարազատները եւ բարեկամները:

×

Այրի Տիկին Կիւլիւզար Դարբինեան եւ իր զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց հանգուցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքի առթիւ, այս Կիրակի (10 Յուլիս) Սէն Լու Կրան Բէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

×

ԼԻՈՆ.— Այս Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերար Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեանի ծնողաց ի յիշատակ:

×

Այրի Տիկին Տիրուհի Մուսէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մուսէեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՄՈՒՍԷԵԱՆԻ

(Պարտիզակցի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան:

Կիրակի, (10 Յուլիս) 1966, ամբողջ օրը Ֆապրըկուլի մէջ:

(Հանրակառքի ընկերութեան հանգըստավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ) Սեփթէմէնէն երեք կայանատեղ, աջի վրայ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ կարող ուժերով եւ խնամեալ պատրաստութեամբ կը բեմադրէ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(Պատմական Թատերախաղի Գ. եւ Դ. արարները, հարսանեկան տեսարանները):

Կը նուագեն Ս. Ջէօրէճեան եւ Օր. Անի Ջէօրէճեան:

Կը մասնակցին Եդ. Գարագաշ, Ս. Պէշկէօթիւրեան եւ ամբողջ խումբը:

Ճոխ պիւֆէ եւ համեղ շամփուրով խորոված:

Մուտքը ազատ է

Հանդիսավայր երթալու համար Քանըպիէրի 87 թիւի առջեւէն առնել Սաքափ ընկերութեան օթոքարը, եւ իջնել Ֆապրըկուլ, նաեւ Կարտանի օթօքարը եւ էքսի Թրօլէն, հանդիսավայրին առջեւ կանգ կ'առնեն, ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով:

Օթօներու Փարքինկ ապահովուած:

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Օր. ԱՆՆԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
(Նոր Սերունդէն)
եւ
Պ. ՎԱՀԷ ՄԵԾՊՈՒՐԵԱՆ
(Նոր Սերունդէն)
Նշանուած

Վիլմոմպլը, 3 Յուլիս, 1966

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները յատկացնելու համար եկեղեցւոյ նորոգութեան:

	Ֆ.
Տիկին Յ. Մութաֆեան իր հանգուցեալ մօր Տիկին Եարմաեանի կամքին համաձայն	400
Փարիզի Դպրաց Դասը Խորէն Թորոսեանի, եւ Ալեքսանդր Տէմիրճիպաշեանի յիշատակին	100
Տիկին Շահմիրեան	100
Տիկին Անուշ Քէօսէեան իր ամուսնոյն եւ եղբօր յիշատակին	100
Վարդերէսեան ընտանիք (Սէն Կրասիէն) ի յիշատակ իրենց ծնողաց	100
Տիկին Տէմիրճեան	100
Տոքթ. Միհրան Նօտարեան	100

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Մարգարեան (Մանչեսթըր) ողբացեալ Եդուարդ Պապեանի յիշատակին 60, Պ. Յարութիւն Կարիպեան իր արկածէն ապաքինած ըլլալուն առթիւ 50, Տիկին Սամուէլեան եւ ընտանիք 50, Պ. Թորոսեան 50, Պ. Թադէոս Յակոբեան (Ամերիկայէն) 50:

Ընդհ. գումար 125.990 ֆրանք:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ
ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Նոր Սերունդի Մարսէյլի եւ Տէսինի խումբերուն միջեւ, այս Կիրակի առաւօտ (Յուլիս 10) Տէսինի Սթատ Միւնիսիփալին վրայ:

Հանդիպումէն ետք՝

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մառէի մէջ, Մարկ սրճարանին ետեւը:

Կը հրաւիրուին մարզասէրներն ու համակիրները:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի գիւաքը ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Րիւ Պլէօ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ (8 Յուլիս), սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ա. Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի վարչութիւնը եւ Ռոմանի ընկերները:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կրընոպլի եւ շրջաններու, Րընոժի եւ Լանսէյի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ (9 Յուլիս) ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ.— Հ. Յ. Դ. 37րդ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
ՎԻԵՆՆԱ, ՓԵՇՏԱ
11 ՕՐ ԾՈՎԵԶԵՐՔ (ԼԻՏՕ)
ՎԵՆԵՏԻԿ Ս. ՂԱԶԱՐ

Եւ այլ գեղեցիկ շրջաններ

Մեկնում՝ Օգոստոս 1ին, վերադարձ Օգոստոս 28ին:

Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝

M. H. BASMADJIAN
128, Rue de Flandre, Paris (19e)
Métro Crimée) — porte face à l'entrée:
Maison RENAL.

TRANSATOUR - OVERSEAS,
3, Rue Scribe, Paris (9e), Métro Opéra
Tél. : OPE. 77-85, Licence 183 A,

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ:

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթոքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք: Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թադէոսեանին՝ 878-27-35

վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթոքառով պտոյտ մը, դէպի կայան:

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք:

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին:

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթոքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն):

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ: Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՅՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ԱԶՔԸ ԼՈՅՍ

Օգոստոսի համար, բացառիկ կարգադրութեամբ՝

2300 ֆրանք
(Քլաս Թուրիսթ)

Փարիզ – Երեւան ուղիղ գծով, ութ ժամէն, ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Նուաղագոյն ծախք՝ առաւելագոյն հանգստութիւն: Նախաճաշ՝ Փարիզ, կէսօրուան ճաշ՝ Մոսկուա, իրիկուան ճաշ՝ Երեւան, նոյն օրը:

ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ

Մեկնում Փարիզէն Օգոստոս 3: Ընկերական եւ ջերմ ընդունելութիւն: Վիզայի դիւրութիւն հետեւեալ քաղաքները այցելելու Սոխում, Սոչի, Թիֆլիզ եւ Հայաստանի զանազան քաղաքները:

ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ, առաջին կարգով (Փրըմիէռ քլաս) ճամբորդողները իրաւունք ունին խորհրդային երկիրներու առաջնակարգ եւ Արմենիա պանդոկը բնակելու եւ ճաշելու: ԳԻՆ՝ 2850 ՖՐ.:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐՈՒ ԿԱՐԱՒԱՆ

Փարիզ – Երեւան – Փարիզ 30 օր տեւողութեամբ, մեկնում Փարիզէն Յուլիս 24ին, ԳԻՆՆ Է՝ 1850 ՖՐԱՆՔ:

Անճապարեցէ՛ք արձանագրուելու համար, այս ճամբորդութեան վիզայի ձեւակերպութիւնները աւելի շատ ըլլալով:

ԴԻՄԵԼ՝

M. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine), Tél. 642-58-39
Paris, 13, Rue Clauzel, tél. : 878-09-96

Մարսէյլի շրջանի համար

M. Z. ALEXANIAN, 18. Rue d'Aix, MARSEILLE — Téléphone : 20-63-43

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ հիւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731 — Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ

SAMEDI 9 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10656

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.656

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԾԱՆՐ Է ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պուքրէշի վեհաժողովի անդամները միացեալ յայտարարութեամբ մը, ծանր դատապարտութիւնը կ՚ընեն Միացեալ Նահանգներուն, Վիէթնամի մէջ տարած իր ձախող քաղաքականութեան համար: Այդ յայտարարութեամբ, Վարշաւայի Ուխտի անդամները կը յայտնեն թէ «Հանոյի շրջակայքի եւ Հայփոնկի նաւահանգիստի ռմբակոծութիւնները կը նկատեն իբրեւ նոր եւ աւելի վտանգաւոր հանգրուան մը ամերիկեան զինուորական քաղաքականութեան մէջ», կ՚ամբաստանեն Միացեալ Նահանգները որու գործունէութիւնը շարունակութիւնն է հիթլերական պատերազմի ոճրագործներու ճամբուն, կը ձաղկեն Միացեալ Նահանգներու միջամտութիւնը Քամպոճի եւ Լաոսի ներքին գործերուն, որ կը ձգտի Ամերիկայի դաշնակիցները պատերազմի մղել իր կողքին:

Յայտարարութիւնը կ՚ողջունէ Վիէթնամի ժողովուրդին հերոսութիւնը եւ կը կրկնէ Վարշաւայի Ուխտին անդամներուն դիրքը այդ խնդրին նկատմամբ.— Յարգել ժողովուրդներու ազգային անկախութեան իրաւունքները, հողային միութիւնն ու ամբողջականութիւնը (նախատեսուած Ժընեւի համաձայնագրերով), զօրավիգ կենալ հիւսիսային — Վիէթնամի կառավարութեան չորս կէտերէ բաղկացած ծրագրին եւ Ազատագրական ճակատի հինգ կէտերէ բաղկացած ծրագրին, գործադրել Ժընեւի համաձայնագրերը, վերջ տալ պատերազմին եւ ամերիկեան կայանները մաքրել երկրին մէջ:

Յայտարարութեան մէջ կ՚ըսուի նաեւ.— «Ստորագրող պետութիւնները մեծ վճռականութեամբ կ՚ազդարարեն Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան թէ ինչ պատասխանատուութիւն կը ստանձնեն մարդկութեան առջեւ շարունակելով եւ տարածելով այս պատերազմը եւ թէ աննախատեսելի ինչ հետեւանքներ կրնան ծագիլ: Վիէթնամի դեմոկրատ Հանրապետութեան կուտան եւ պիտի տան իրենց բարոյական եւ քաղաքական աջակցութիւնը, բազմակողմանի եւ աճող ամէն մարզերու մէջ: Կը յայտարարեն թէ պատրաստ են, Վիէթնամի կառավարութեան կատարած դիմումին ի պատասխան, թոյլ տալ իրենց կամաւորներուն որ Վիէթնամ երթան: Վճռականօրէն կը դատապարտեն Միացեալ Նահանգներու գործունէութիւնը, որ կը ձգտի պատերազմը տարածել Լաոս եւ Քամպոճ: Մեր երկիրներու կուսակցութիւններն ու կառավարութիւնները, կ՚եզրակացնէ յայտարարութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնեն ընկերվարական Պետութեանց գործունէութեան միասնականութիւնը, ձեռք ձգելու համար վիէթնամցի ժողովուրդին յաղթանակը: Կոչ կ՚ընեն, բոլոր այն երկիրներուն որոնց սիրելի է խաղաղութեան դատը, որ միանան պայքարի մէկ ճակատ մը կազմելու համար ամերիկեան յարձակման դէմ»:

Հանոյի մէջ, Վիէթնամցիները փողոցէ փողոց պտըտցուցած են յիսուն ամերիկացի օդաչուներ: Կը թուի թէ ասոնք մասնաւոր դարմաններու ենթարկուած են որպէսզի բռնի խոստովանութիւններ ընեն, դատապարտելով իրենց երկրին քաղաքականութիւնը եւ կոչ կ՚ընեն ամերիկացի ժողովուրդին որ ճնշում բանեցնէ կառավարութեան վրայ, դադրեցնելու համար այս ոճրային պատերազմը:

Օրը Օրին

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍԻՊԱՐԻՏԸ

Կար ու չկար իտալիոյ հարաւը, Լուկանիոյ նահանգին մէջ Սիպարիս անունով քաղաք մը կար:

Այս քաղաքին բնակիչները սանձակոտոր վայելքի եւ տեսակ տեսակ մոլութեանց անձնատուր մարդիկ էին: Խոզին պէս կ՚ուտէին, բադին պէս կը խմէին եւ կապիկին պէս կը պարէին:

Եւ այնքան յիմարացած էին որ իրենց ձիերուն անգամ պարել սորվեցուցած էին՝ իրենց հովուական սրինգով:

Այս քաղաքը կար Քրիստոսէ հինգ հարիւր տարի առաջ: Օր մը խրուաթները յարձակեցան եւ իրենց զէնքերուն հետ տարին նաեւ իրենց սրինգները: Ու երբ սկսան նուագել, Սիպարիսցիներու ձիերն ալ սկսան *թանկօ* պարել: Բանակը քայքայուեցաւ եւ խրուաթները քաղաքը գրաւեցին:

Այսօր, Սիպարիտ անունը կուտան հանոյամոլ, հեշտամոլ, որկրամոլ եւ ցանկասէր մարդոց:

Սենեկա փիլիսոփան, որ Ներոնի վարժապետն էր — չեղա՛ծ ըլլար — կը պատմէ թէ Սիպարիսի ջոջերէն մէկը, օր մը, կը գանգատի իր շուրջիններուն.

— Գիշերները քունս չի տանիր...

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ ունիս, մէկ տեղդ կը ցաւի...

Ու մարդը կը պատասխանէ.

— Անկողինիս մէջ կայ կարմիր վարդի մը թերթիկը, որ զիս կ՚անհանգստացնէ:

×

Սիպարիտ մըն ալ Հայոց ազգը ունի:

Անունը Նուպար Կիւլպէնկեան: Տարիքը եօթանասունէն ութսուն երկարող ճամբուն բերանը:

Ծնունդով Հայ, հոգիով թրքացած այս մարդը կը նմանի Ներոն կայսեր, որուն անունը երբեք պիտի չյիշուէր, եթէ սպաննած չըլլար իր մայրը, Ագրիպինան և իր կինը, Օկտաւիան եւ կրակի տուած չըլլար Հռոմը, Քրիստոսի 64 թուականին:

Թուրքերուն Նուպարն ալ ուզեց անմահանալ: Եւ անմահանալու համար ելաւ հրամայեց Հայոց ազգին որ Ապրիլ Քսանըչորսը բերան չառնէր: Ուրիշ ի՞նչպէս, իր ո՞ր առաքինութեամբ կրնար անուն շինել մեր պատմութեան — ու մանաւանդ Թուրքիոյ պատմութեան — մէջ:

×

Նուպար Կիւլպէնկեան ամէն տեղ բան մը ունի: Օրինակ, Տովիլի մէջ ունի ընդարձակ հող մը եւ փառաւոր բնակարան մը: Իր հօրը նուէրը իրեն՝ ծննդեան տարեդարձի մը առթիւ:

Այս կալուածին բանաստեղծական անունն է «Ֆոլի Կիւլպէնկեան», նմանողաբար «Ֆոլի Պէռժէռ»ի, թերեւս:

Ենթադրաբար այս ամառանոցն ալ մէկն է այն հաւցէներէն, ուր Նուպար Կիւլպէնկեան, սիպարիտն ամենայն Հայոց, կոչունքներ կը սարքէ ի պատիւ իր բարեկամ – բարեկամուհիներուն, որոնց շարքին կան նաեւ Թուրքեր եւ Թրքուհիներ:

Պիտի չզարմանանք, եթէ օրին մէկն ալ իմանանք որ այս կոչունքները — պորտախաղերով համեմուած — տեղի կ՚ունենային մանաւանդ Ապրիլ ամսուան 24րդ օրը՝ Թուրք ժողովուրդին *քէյֆը* տեղը բերելու եւ հայ ժողովուրդը նաթեցնելու համար:

Նուպար Կիւլպէնկեան կոչուած արարածը ընդունակ է այդ լրբութեան: Ինքն էր որ իր մասին այդ վկայութիւնը կուտար անցեալ տարի, երբ հրաման կ՚արձակէր.

— Ջարդերու մասին խօսած ատեննիդ Թուրք, Թուրքիա անունները բերան չառնէք, ես հրաման չունիմ ... «Մերձաւոր Արեւելք» ըսէք անցէք ...

— Ձայն մը հնչեց Անգարայի Թրքաց լեռներէն ...

Բայց հայ ժողովուրդը ականջ չտուաւ այդ ձայնին, ո՛չ մէկ տեղ, ո՛չ մէկ ճակատի վրայ:

Ու ամենայն Հայոց սիպարիտը զարմացաւ:

Զարմացաւ, բայց գիտէր իր ընելիքը:

Հայ ժողովուրդին քիթին պիտի խըթընդար, երբ ժամանակը գար:

Այդ ժամանակը չուշացաւ:

Քանի մը շաբաթ առաջ, իր ծննդեան տարեդարձն էր:

Սարքեց իշխանավայել կոչունք մը, որուն հրաւիրեց ազգի ազգի երեւելիներ: Եւ Թուրքեր:

Կոչունքին թագաւորը պիտի ըլլար ինք, իր մոլլայական մօրուքով, իսկ թագուհին պէտք է ըլլար, անշուշտ, Ստամպուլէն ներածուած թրքուհի մը, որ պորտ պիտի խաղցնէր իր առջեւ:

Այդպէս ալ եղաւ:

Թրքաբարոյ Նուպարը, յայտնապէս, կ՚ուզէր այս գերադրական լրբութեամբ ոգեկոչել Եղեռնին 51րդ տարեդարձը եւ հեգնել հայ ժողովուրդին արցունքը:

— Տարի մըն է ինծի դէ՞մ կը գրէք, հա՞, Երեւանէն մինչեւ Նիւ Եորք ու Փարիզէն մինչեւ Թեհրան... Սպասեցէ՛ք, ես ձեզի անանկ դաս մը տամ որ հասկընաք թէ ես ո՛վ եմ...

Արդարեւ, տուաւ այդ դասը: Մեզ խայտառակեց իր խայտառակութեամբ:

Օտար շաբաթաթերթերու մէջ թրքուհիին հետ քաշուած իր նկարը ափ ի բերան ձգած է նոյնիսկ մեզի բարեկամ Անգլիացիներ ու Ամերիկացիներ:

Հրեայ լրագրող մը, որ շատ մօտէն ծանօթ է մեր ողբերգութեան, կ՚ըսէ.

— Հաւատալս չի գար... Ադ մարդը Հայ չէ՞... Անցեալ տարի չէ՞ր որ կը յիշատակէիք Եղեռնին յիսնամեակը ձեր եկեղեցիներուն մէջ... Դուք չէի՞ք որ ցեղասպանութեամբ կը դատապարտէիք Թուրք ժողովուրդը ... Աս ի՛նչ ստորնութիւն է այդ մարդուն ըրածը ... Կը ներէք համարձակութեանս, բայց ըսեմ որ ամէնէն վարնոց Հրեան անգամ պիտի չյանդգնէր Նացի մը իր ընտանեկան հաւաքոյթին հրաւիրել ու ասպարէզ կարդալ Հրեայ ժողովուրդին ... ի՞նչ պիտի ընէք՝ այդ մարդուն դաս մը տալու համար ...

Ի՞նչ պիտի ընենք:

Եթէ ունեցած ըլլայինք մեր անկախ հայրենիքը եւ մեր վարնոցներուն հետ հաշիւ նստելու մեր իրաւունքը, Նուպարին երթալիք տեղը վանքի մը խուցն էր, ուր կը մնար տասը տարի, կը նզնէր միս – մինակը ու կը սերտէր Հայոց պատմութիւնը:

Տասներորդ տարուան վերջը առօք – փառօք *պայրամի* նուէր կը ղրկէինք զինքը Անգարայի պայերուն: Եւ պորտախաղացներուն:

Դժբախտաբար դուրսը դատարան չունենալով, պէտք է մտածենք ուրիշ ձեւի մը մասին Նուպարի խելքը գլուխը բերելու համար:

Կը պատմեն թէ ասկէ 46 տարի առաջ երբ Մարուքէ Իբրանոսեան Եւրոպայէն Պոլիս վերադարձին երկաթուղային արկածի մը մէջ կը մեռնի, ազգային իշխանութիւնները կը մերժեն յուղարկաւորութիւն կատարել եւ թաղել: Որովհետեւ այս մարդը, հակառակ իր հարստութեան, տասնոց չէր ձգեր ազգին գանձանակը: Ատ ալ մե՛ղք ըլլար՝ Նուպարի գործած անքաւելի ոճիրին բաղդատմամբ:

Ինչպէս ամէն մարդ, ամենայն Հայոց այս սիպարիտն ալ, հարկաւ օր պիտի մեկնի այս աշխարհէն՝ կամօքն Աստուծոյ, ո՛չ թէ մարդկան: Իր հաշիւով հարիւր տարեկանին:

1915ի դժխոքի ճամբաներէն անցած ու ողջ մնացած բազմահազար Հայեր պիտի ուզէին որ երբ այդ օրը գար, Հայոց ազգը ո՛չ թաղման ծէս կատարէր Նուպարի համար, ո՛չ ալ տեղ տար անոր մեր գերեզմաններուն: Անգարայի *մեզարլըխը* տեղ շա՛տ ...

Միայն այդ ձեւով է որ կրնայ [illegible] Ներոն անմահանալ այս մարդը, որ թերեւս վարդի թերթի մը հպումով իր քունը փախցնէ, բայց ահաւասիկ լա՛յն լա՛յն կը խնդայ, երբ իրեն լուր կուտան թէ Թուրքը Հայ ջարդեց:

Բայց Հայոց Եկեղեցին վերի արտը ունի՞ այս *էսթոման* — այս *կաթըլը*— երբ դիմացը տեսնէ միլիոնատէր սիպարիտ մը:

Կը տարակուսիմ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՈՅԻ ձայնը չէր ելլեր վերջերս, տեսակցութիւն մը տուած է ծովեզերքը մամուլի թղթակիցի մը եւ այս առթիւ, ձաղկելով ամերիկեան քաղաքականութիւնը, յայտարարած է թէ «Ճոնսըն յիմար աւազակ մըն է մինչ Քենըտի խելացի աւազակ մըն էր»:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ վերջ գտած են ֆրանսացի ղեկավարներուն խօսակցութիւնները անգլիացի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ: Գլխաւոր նիւթն եղած է Հասարակաց Շուկան եւ Մեծն Բրիտանիոյ անդամակցութիւնը: Այս առընչութեամբ, Անգլիա երեք լուծումի առջեւ կը գտնուի.— Ա) Կազմակերպութեան մէջ կը մտնէ այնպէս ինչպէս ան գոյութիւն ունի եւ որեւէ խնդիր չելլար: Բ) Մեծն Բրիտանիա կը փորձէ համոզել «Վեցերը» որ բարեփոխեն ինչ որ դժուարութեամբ մէջտեղ բերած են, դիւրին չէ: Գ) Վերջապէս Մեծն Բրիտանիա չանդամակցիր երկրագործական Հասարակաց Շուկային եւ այն ատեն աւելի ընկերակցութիւն մը կ՚ըլլայ քան իսկական անդամակցութիւն մը:

ՀՌՈՄԷՆ կը հաղորդեն որ Արտաքին նախարար՝ Ֆանֆանի Լեհաստան պիտի այցելէ Յուլիսի վերջ, այդ ձեւով պատասխանելով լեհ իր պաշտօնակից Ռափացքիի հրաւէրին:

ԱՐԱԲ Մ. Հանրապետութեան եւ Իրաքի միջեւ յարաբերութիւնները շատ ձգտուած են: Իրաք կը մեղադրէ Եգիպտացիները որ անուղղակի օգնած են Զօր. Ապտէլ Ռազաքի, որ հեղինակն է Պաղտատի վերջին ձախողած պետական հարուածին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանին 16րդ հանգրուանը շահեցաւ Խիմէնէզ, առաջին հասնելով Պրիանսոն: Ընդհանուր դասաւորումը կրկին փոխուած է եւ առաջին տեղը կը գրաւէ Եանսէն, ֆրանսացի Փուլիտոր եւ Անքթիլ 6րդ եւ 7րդ դիրքի վրայ են:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Պէյրութէն Պ. Ժոզէֆ Նալպանտեան, մարզական աշխատակից Այգ եւ Լը Սուառ օրաթերթերու որ Լոնտոն մեկնեցան, ուր տեղի կ՚ունենան Ֆութպոլի աշխարհի ախոյենական մրցումները: Պ. Ժոզէֆ Նալպանտեան յանուն Լիբանանի կը մասնակցի նաեւ Ֆութպոլի Միջազգային Դաշնակցութեան (Էֆ Ի Էֆ) համագումարին, որ բացուեցաւ Լոնտոնի մէջ:

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՄՈԿՐԱՍԻ

Ա.

Նալպանտեան ռահվիրան էր այն արեւելահայերուն, որոնք արեւմտեան Հայութեան հողային եւ ազատութեան հարցերով զբաղելով՝ պիտի ստեղծէին համահայկականութիւն մը, արեւմտեան Հայութենէն աւելի պաշտպան պիտի կենային հայ գիւղացիութեան, ենթադրելով թէ ռուսական սարկութիւնը եւ օսմանեան գիւղացիութիւնը յար եւ նման են: Արեւմուտք պիտի բերէր յեղափոխութեան եւ տեմոքրասիի գաղափարները, անգիտակ կը մնար վարպետներուն անհամաձայնութեան՝ գիւղացիութեան ազատագրութեան շուրջ: Չէր կրնար ըմբռնել գիւղական համայնքներու տկարութեան պատճառը :

Գերցէն եւ Օկարեով կը պահանջէին համայնքին, միրին, ազատագրում հողատիրական սարկութենէն : Պաքունին եւ Խաթքով կը պահանջէին ամբողջական ազատագրումը անհատին՝ միրին բռնակալութենէն: Խաթքովի թերթը կ'առաջարկէր անմիջական եւ կատարեալ ազատագրում հող տալով սարուկներուն եւ ստեղծելով դրամատուներ՝ օգնելու համար հողային փոխանցումներու :

Խաթքով դէմ էր նահապետական հողային համայնավարութեան եւ կը քարոզէր «բացարձակ սեփականութիւն, որ անկիւնաքարն է այն դերագոյն ստացուածքին, որ ազատութիւնն է»: (Պաքունին Խաթքովի, 21 Յունուար , 1859):

Պաքունին կը հարցնէ. « Համայնքը ազատագրելէ ետք ինչպէս ազատագրել անձը , ասիկա անհրաժեշտ է, որպէսզի կեանքը տանելի ըլլայ Ռուսիոյ մէջ» :

Գերցէնի եւ Օկարեովի համար ռուս ընկերութեան խարիսխն էր միրը, Պաքունին եւ Խաթքով համաձայն չէն : 1866 Յուլիս 19 թուին Պաքունին կը գրէ Գերցէնի. « Դուք պատրաստ էք ներելու ամէն բան պետութեան, նոյն իսկ զայն պաշտպանելու զոնէ անուղղակի, որովհետեւ գայթակղեցուցիչ պիտի ըլլար ուղղակի պաշտպանութիւնը, կը բաւէ , որ անվթար պահէ ձեր սուրբերու սուրբը, որ է Ռուսիոյ գիւղական համայնքը: Միսթիքական հաւատքով մը այդ համայնքէն կը յուսանք ոչ միայն ռուս ժողովուրդին փրկութիւնը, այլ նաեւ սլաւ բոլոր ժողովուրդներուն եւ նոյն իսկ Եւրոպայի : Գիւղական համայնքէն, միրէն, կուգար դարերէ ի վեր համակերպութեան, չինական անշարժութեան խորքը, ամէնէն աւելի սարկութիւնը: Կնոջ եւ անհատին անխտակից նուաստացումը կամ մանաւանդ իր պատիւին եւ իրաւունքներուն բացարձակ ժխտումը, մինչեւ կրաւորական անտարբերութիւնը, որով միշտ համայնքին շահուն համար ան կը յանձնուէր առաջին եկող չինովնիկին քմայքին: Համայնքին ջախջախիչ ծանրութիւնը կը սպաննէ սաղմին մէջ անհատական ամէն ձեռներէցութիւն, սովորութեանց բռնակալութիւնը, անգութ ճընշումը ամէն անհատի վրայ, որ կը յանդըգնի անկախութեան նուազագոյն ոգի մը ցոյց տալ »:

Պաքունին կը շարունակէ՝ ցոյց տալով համայնքին զարշելի փտութիւնը. «Այս համայնքը միշտ պատրաստ է վաճառելու իր իրաւունքը, տասնեակ մը լիտր օղիի համար: Գիւղական համայնքին վարչութեան ընտրուած անդամը վայրկենաբար կը փոխուի, կը դառնայ ճնշող պաշտօնեայ մը, խնամք ունի միայն իր պախշիշը, այն ատեն պիտի ունենաք կատարեալ պատկերը գիւղական այս համայնքին, որ իր հանդարտ, սարկական գոյութիւնը կը քաշքշէ մոսկովեան պետութեան պաշտպանութեան տակ»: (Հեփներ, Պաքունին է լը փանսլավիսմ րեվոլիւսիոններ, Փարիզ, 1950, էջեր 302 – 3):

Պաքունին կը յիշէ ռուս գեղջուկին կրկին սարկութիւնը համայնքին մէջ եւ ընտանիքին: Գերցէն կ'ուզէ ազատագրել համայնքը սարկութենէ, Պաքունին կ'ուզէ ազատագրել համայնքը եւ անհատը համայնքային բռնակալութենէն: Ընկերային յեղափոխութիւնը կանխելու է քաղաքական յեղափոխութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ հիմնել տեմոքրասի մը անհատական ազատութեան վրայ : Պաքունին բարքերու մաքրութիւն կը պահանջէ, ընտանեկան առաքինութիւն, ինչպէս բոլոր մեծ յեղափոխականները՝ Րոպեսփիէր, ձերբակալել տուաւ իր մէկ բարեկամը, որովհետեւ կիրքեր արթնցնող գիրք մը ընթերցանութեան տուած էր աղջկան մը, ինչպէս Կարլ Մարքս եւ Լենին :

Նալպանտեան պատուիրակն է Թուրքիոյ Հայերուն մօտ յեղափոխութեան : « Նալբանդեան կապեր էր հաստատում Չերնիշեւսքիի , Գերցէնի, Օկարեովի եւ միւսների հետ… Նալբանդեան հետեւեց մեծ րեւոլուցիոնէր Չերնիշեւսքիի օրինակին, վճռական պայքար մղեց կալուածատիրական հոսանքի եւ պուրժուա լիպերալների դէմ : Անհրաժեշտ էր զտնում կազմակերպել, ղեկավարել ազգային ազատագրական շարժումը : Կովկասում ստեղծուած հայ ազգային քաղաքական կազմակերպութիւնների գլխաւոր նպատակն է ազգային հայրենասիրական շարժում ստեղծել փոքր-ասիական Հայերի մէջ ընդդէմ թրքական տիրապետութեան»: (Ներսիսեան, Ազատագրական Շարժում, էջ 106, 108) :
(1 Շար.)

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւմտահայ գրագիտուհիներու շարքին մէջ արժէքի տեսակէտով մեծագոյն, արտադրութեան կողմէ ճոխագոյն գրիչներէն մին է, անտարակոյս, Զապէլ Եսայեան : Ոչ իր կենսագրութիւնը եւ ոչ ալ թուումը պիտի ընենք իր գրական վաստակին : Այլ լոկ կ'ուզենք ներկայացնել իր անդրանիկ գրութիւնը, որ թերեւս շատերուն անծանօթ , բայց հետաքրքրական է: Յայտնի է թէ Զապէլ Եսայեան՝ ամուսնութենէ առաջ կը կոչուէր Զապէլ Յովհաննէսեան: Արդ, իր անդրանիկ գրութիւնը եղած է արձակ բանաստեղծութիւն մը, որ կրած է սա վերնագիրը — « ԵՐԳ ԱՌ ԳԻՇԵՐ», գրուած 1895 Մարտին, Պոլսոյ Ծաղիկ երկշաբաթաթերթին մէջ, երբ Զապէլ Եսայեան 17 տարեկան էր: Փոքրիկ գրութիւն մըն է, զոր կուտամ ամբողջապէս (իր գրականութեան մասին արժէքաւոր վերլուծում մը ըրած է Արտաշէս Յարութիւնեան — Բիւզանդիոն, Կ. Պ. 1907, թ. 3317):

Հ. Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՐԳ ԱՌ ԳԻՇԵՐ

Եկո՛ւր, ո՛վ գիշեր, եկո՛ւր քու սեւ քղանցքներովդ աշխարհը ծածկէ՛, զովութեանդ մէջ մարէ՛ վերջալոյսին յետին շունչը, ծածկէ աշխարհը դամբանական մութիդ մէջ :

Օրը կը մտնէ քու մռայլ ծոցիդ, իր գերեզմանին մէջ, իր հետը քաշելով իր մէջ բողբոջած բոլոր յոյզերն ու հոգերը:

Սիրող սրտերը անձկութեամբ քեզի՛ կը՝ սպասեն, քու մթութեանդ մէջ իրենց անուրջները խեղդելու: Քու աներեւոյթ մատներովդ եկո՛ւր գոցէ՛ անոնց յոգնած աչքերը: Տա՛ր զանոնք, քանի մը ժամ , քունին խորութիւններուն մէջ :

Սեւ թեւերուդ վրայ առած՝ հեռո՛ւն տար անոնք որ առօրեայ կեանքէն ուժասպառ են եղած, քու զովութեանդ մէջ քնացուր անոնք անուշ երաժշտութիւններովդ. թող քանի մը ժամ հալի՛ն անոնց հոգերը քու սեւաթոյր մթնոլորտիդ մէջ:

Քու գալուստդ սիրելի յիշատակներ կը բերէ իր հետը : Դուն բարեկամն ես մեռելներուն. ամէնէն ծածուկ արցունքները դո՛ւն կը տեսնես :

Բաց պատուհաններու առջեւ անքուն անցընող թշուառները քու զով սեւութիւնդ կը ծծեն :

Անոնց մտածումները, յուզումները քու ծոցիդ մէջ կը թափուին: Եւ դուն այդ ամէնքը կ'առնես, քու մխիթարող աղջամուղջիդ մէջ կը թաղես :

ԶԱՊԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Ծաղիկ, Կ. Պ. 1895, Թ. 1, էջ 17:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

« Հայրենիքի Ձայն»ի (Երեւան) Յունիս 26ի թիւն կը կարդանք.

— Զարեհ Մութաֆեան ֆրանսահայ նկարիչներու բազմանդամ ընտանիքին փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկն է : Մասնակցած է բազմաթիւ հաւաքական ցուցահանդէսներու, կազմակերպած է անհատական ցուցահանդէսներ, որոնք իր անունին շուրջ ստեղծած են համբաւ եւ համակրանք : Մութաֆեանի բազմաթիւ ստեղծագործութիւնները կը գտնուին զանազան արուեստասէրներու քով եւ թանգարաններու մէջ :

Մութաֆեան կը պատկանի սփիւռքի հայ արուեստագէտներու այն սերունդին, որ տեսաւ մեծ եղեռնը, հայրենի տան հրկիզումը եւ գաղթականութեան ահաւոր ճամբան :

Դաժան ճակատագիրը անպայման իր հետքը ձգած է արուեստագէտին ստեղծագործութիւններուն վրայ : Այս է պատճառը, որ երկար տարիներ Ֆրանսա ապրելով, ֆրանսական միջավայրին եւ կեանքին, մարդոց եւ բնութեան, գեղանկարչութեան զանազան ուղղութիւններուն լաւապէս ծանօթանալով հանդերձ, կը շարունակէ մնալ էութեամբ ու արուեստով Հայ: Իր գործերուն մէջ յաճախ կ'անդրադառնայ եղեռնին, մեծ տեղ կը յատկացնէ հայ մարդոց դիմանկարներուն :

Վերջերս Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ Զ. Մութաֆեանի ցուցահանդէսը, որ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ եւ արժանացաւ ֆրանսացի արուեստաբաններու բարձր գնահատութեան : Ֆրանսական եւ Ֆրանսայի հայ մամուլին մէջ լոյս տեսան բազմաթիւ դրուատալից յօդուածներ եւ նկարիչին կարգ մը գործերուն արտատպումները :

« Լէ Նուվէլ Լիթերեր» թերթին մէջ կը կարդանք. «Մութաֆեանի նկարներուն մէջ ողբերգական բան մը կայ: Արիւնի նմանող բոսկող կարմիր մը, սեւ շրջագիծեր, որոնք դէմքերուն կուտան սուր արտայայտութիւն : 1915ի ջարդերու սարսափը դրոշմուած է արուեստագէտին հոգիին մէջ, որովհետեւ ան ապրած է այդ սեւ թուականը: Անոր արուեստին մէջ կայ նաեւ արեւելքը յիշեցնող բան մը, որ նկարիչին ֆրանսական բնանկարներուն կուտար առանձնայատուկ շեշտ մը եւ ինքնատիպ հմայք մը»:

« Փլեզիր տը Ֆրանս» թերթը կը խօսի Մութաֆեանի արուեստին խոր մարդկայնութեան, անոր գոյներուն, յատկապէս կապոյտին եւ կարմիրին շատ յաջող ներդաշնակութեան եւ նախասիրած բնաբաններուն մասին :

« Մութաֆեան ծնած է Սեւ Ծովի ափին, ահա թէ ինչու անոր գործերուն մէջ, — կը գրէ թերթը,— միշտ ներկայ

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Զարութեան կայծ մը բոցկլտաց աչքերուն մէջ, որ սակայն շուտով մարեցաւ բարկութենէն եւ ամօթէն : Գարշանքը որ կը զգայի իրեն հանդէպ, արգելք եղաւ գութիս :

— Գիշեր բարի, ըսի գերմաներէն եւ մեկնեցայ :

— Գիշեր բարի, պատասխանեց սրճարանին տիրուհին , ֆրանսերէն :

Կինը իմ կողմս չդարձաւ նոյնիսկ , այլ միայն բաւականացաւ հեղնանքով լի ծիծաղ մը արձակելով :

Երբ դուրս ելայ, փողոցը լեցուն էր ստուերներով, եւ երկինքը ծանրացած էր միաձոյլ մթութեամբ մը, եւ աւելի հեռուն կ'երեւէր լուսինը՝ ծածկուած ամպերուն խորը : Ագահութեամբ շնչեցի այդ խոնաւ, այլ սակայն զօրաւոր օդը : Սոսկումը որ զգացած էի տեղի տուաւ զարմանքին առջեւ երբ մտածեցի ճակատագիրներ – այլազանութեան մասին , դարձեալ զգացի թէ ամէն ատեն ալ իւրաքանչիւր պատուհանի ետեւ ճակատագիրը կը սպասէ դարանակալ, որ ամէն դուռ ակը բացուի մարդկային նոր պատահարի մը առջեւ, որ ամենուրեք ներկայ է այս աշխարհի այլազանութիւնը եւ նոյնիսկ, ամէնէն զարշելի անկիւնը կրնայ պարունակել կեանքի ուժգին վխտացում մը, այնպէս ինչպէս աղբերուն վրայ կը պսպղայ բզէզներուն փայլը::

Ինչ որ այս պատահմունքը ունէր զարշելի արդէն հեռացած էր ինծմէ եւ ձըգտեալ վիճակը զոր ունեցած էի հիմա յանգած էր քաղցր ու հաճելի յոգնածութեան մը, որ կը ջանար փոխակերպել այդ տեսարանը իրականացած երազի մը:

Ակամայ, հարցական նայուածքս պըտըտցուցի շուրջ բոլորս , այդ տերեւներու նման տարտղնուած փողոցներուն ընդմէջէն գտնելու համար վերադարձիս ճամբան :

Յանկարծ — հարկ էր որ շատ անշշուկ մօտեցած ըլլար ինծի — ահա ստուեր մը որ երեւցաւ կողքիս :

— Ներեցէք — խխոյն ճանչցայ խոնարհ ձայնը — բայց կը կարծեմ որ չճանչնաք զիս: Կրնա՞մ ձեզի ցոյց տալ ձեր ճամբան : Պարոնը կը բնակի՞…

Տուի պանդոկիս անունը :

— Կ'ընկերանամ ձեզի… եթէ կը թոյլատրէք, աւելցուց անմիջապէս :

Իսկոյն նշմարեցի այն անօգուտ ճիգը որ կը վատնէր կարենալ խօսելու համար, բայց չեմ գիտեր ինչպէս անդթութիւն մը, որ զաղտնօրէն փոխանցուած էր ինծի այդ կնոջմէն, կը ստիպէր զիս որ հաճոյք զգամ տեսնելով անոր պայքարը ամօթին եւ բարոյական անկումին դէմ :

Փոխանակ գործը դիւրացնելու, թողուցի որ աւելի ծանրանար մեր միջեւ արդէն գոյութիւն ունեցող սեւ ու ծանր լռութիւնը : Ու մեր քայլերը կը հնչէին սալայատակին վրայ, իրենը՝ յուշիկ սահելով նման ծերուկի մը քայլերուն, իմինս՝ դիտումնաւոր կերպով խրոխտ եւ բիրտ : Եւ կարծես խուսափելու համար այս աղտոտ աշխարհէն, մեր քայլերուն ձայները կը խառնուէին իրարու, խառնափնթոր արձագանգի մը մէջ :

Կը զգայի միշտ, աւելի ուժգնութեամբ, այն ձգտեալ վիճակը, որ գոյութիւն ունէր մեր երկուքին միջեւ : Այս ներքին ճիչերով լեցուն լռութիւնը կը նմանէր ջութակի մը պրկուած լարին, որ կրնար յանկարծ փշրուիլ: Ու վերջապէս, իր խօսքը, նախ սարսափէն տատամսող, պատռեց լռութիւնը :

— Դուք, պարոն… դուք տեսաք տարօրինակ տեսարան մը : Ներեցէք ինծի … ներեցէք որ կը յիշեցնեմ ձեզի … Անիկա ձեզի յատկանշական թուած պէտք է ըլլայ, իսկ ես՝ ծիծաղելի: Արդարեւ, այդ կինը …

Կանգ առաւ: Ինչ որ բան մը կը սեղմէր անոր կոկորդը, գինքը խեղդելու աստիճան: Յետոյ, ձայնը աւելի պզտիկցընելով, աճապարանօք մրմնջեց .

— Այդ կինը… արդարեւ այդ կինը…

իմ կինս է…

Անպայման զարմանքիս պէտք էր սարսռացած ըլլայի, վասնզի, կարծես ներողութիւն խնդրելու ոճով մը. շարունակեց :

— Այսինքն … իմ կինս էր չորս տարի առաջ Կերաթցէյնի մէջ ուր կ'ապրի իմ ընտանիքս : Չեմ ուզեր, պարոն, որ չար խորհուրդներ սնուցանէք անոր մասին : Թերեւս իմ յանցանքս է որ այս վիճակին մէջ կը գտնուի, այնպէս չէր ան առաջ: Ես գինքը շատ եմ չարչարած: Երբ կին առի զինքը, հակառակ անոր որ շատ աղքատ էր, նոյնիսկ ճերմակեղէն չունէր , իսկ ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ ունէր, իսկ ես՝ հարուստ եմ, այսինքն՝ բարեկեցիկ: Եւ գիտէ՞ք, պարոն, թերեւս ալ — իրաւունք ունի — խնայասէր էի : Բայց ատիկա, պարոն, անցեալին էր, դժբախտ արկածէն առաջ, եւ ատոր համար ալ կ'անիծեմ ինքզինքս : Բայց հայրս ու մայրս ալ այդպէս էին, բոլորն ալ այդպէս էին եւ ծախսուած մէկ սանթիմն իսկ ինծի կ'արժէր ծանր ճիգ մը: Գալով իրեն, ան թեթեւ նկարագիր ունէր եւ շատ կը սիրէր գեղեցիկ բաները, հակառակ իր աղքատութեան :

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(6 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

— * —

ՆԱՄԱԿ՝ ՆԱՄԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐԻՆ

«Սովետական արուեստ» ամսագրի թիւ 5ում մի խումբ երաժշտական գործիչներ եւ արուեստի քննադատներ բաց նամակով դիմել են Հայաստանի գիտութիւնների ակադեմիայի Նախագահութեանը՝ խնդրելով միջոցներ ձեռք տանել «բազմաթիւ մատեաններով մեզ հասած հայկական միջնադարեան խազերը» վերծանելու համար :

Այդ խնդրի որ արժէքաւոր առաջարկ է «հայ հին երաժշտութեան հնկայական ուսումնասիրութեան ժառանգութեան» համար : Սակայն այդ ի՞նչպէս է եղել, որ մեր երաժշտական խազերը հասել են անվերծանելիութեան վիճակի : Պատասխանը պարզ է : Դարերի ընթացքում մեր երաժշտական այդ լեզուն չգործածուելով մոռացութեան է մատնուել եւ դարձել անհասկանալի՝ ու անվերծանելի եւ այժմ երաժշտական այդ լեզուն վերակենդանացնելու համար գտնում են, թէ «խնդրին մեծ նպաստ կարող է բերել ժամանակը, որի օգնութեամբ մեր օրերում յարութիւն են առնում նոյնիսկ մեռած լեզուները»:

Բաց նամակն ստորագրող թանկագին բարեկամներ, ես ամբողջ սրտով ողջունում եմ եւ միանում ձեր առաջարկին : Եւ սակայն այդ առթիւ մի լրացում ունեմ. եկէք այժմուանից նպաստենք նաեւ մեր Հայոց լեզուի պահպանմանը՝ երաժշտութեան մէջ :

Ինչո՞ւ մեր օփերայում գործածութեան մէջ չի Հայոց լեզուն : Ինչո՞ւ մեր օփերայի երգիչները հայերէն չեն երգում «Կարմէնը», «Ռիկոլեթթոն», «Եւգենի Օնեգինը», «Ֆաուստը» եւ բազմաթիւ ոչ հայկական օփերաները :

Ինչո՞ւ մեր համերգային սրահներում եւրոպական երգահանների ռոմանսներն ու երգերը հայ երգիչները չեն երգում հայերէն :

Մենք շատ բան ենք սովորել ռուս մեծ ժողովրդից եւ դեռ շատ եւ շատ բանեւ րում պէտք է հետեւենք նրա օրինակին : Եկէք օփերաները թարգմանելու եւ մայրենի լեզուով երգելու գործում նոյնպէս նրա նման լինենք : Չէ՞ որ բոլոր եւրոպական օփերաները Մեծ թատրոնում երգում են ռուսերէն : Չէ՞ որ եւրոպական բոլոր ռոմանսներն ու երգերը նոյնպէս երգում են ռուսերէն, այսինքն՝ մայրենի լեզուով :

Ինչո՞ւ մենք էլ ուրիշ ժողովուրդների նման չթարգմանենք եւրոպական օփերաները հայերէն : Ինչո՞ւ մոռացութեան տանք մեր Հայոց լեզուն : Չէ՞ որ այդպէս է սկսուել դարեր առաջ մեր երաժշտական խազերի մոռացումը եւ հասել անվերծանելութեան :

Եկէք այժմուանից պահպանենք մեր լեզուն բոլոր բնագաւառներում, ինչպէս նաեւ երաժշտութեան մէջ, որպէսզի դարեր յետոյ հարկ չլինի ձմեռնաքունին դիմելու :

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

Ամօթը մոռցողը՝ ճշմարտութիւնն ալ կը մոռնայ :

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

ԱՆԻԻ ՄԱՏԵԱՆԸ

Հայաստանի կեդրոնական դիւանատան մէջ ի պահ դրուած է «Անի այցելողներու տպաւորութիւններու մատեանը» :

«Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթը (Երեւան) կը հրատարակէ տպաւորութիւններէն մէկ քանին :

Անի — սանսկրիտ — մայր լեզուից է բխել եւ կրակ, հուր կը նշանակէ, կրակի դիցուհի, եւ թող նա՝ պանծալի Անին, լինի անշէջ հուր՝ Հայութեան սրտում՝ վառելու եւ բորբոքելու ազատութեան սէր եւ լինի մեր վերածնութեան փիւնիկը, թող այրուի, վառուի Հայութեան սիրտը, իսկ ինչ որ այրւում է՝ նաեւ լոյս ունի. հաւատանք, որ լուսաւոր են լինելու մեր գալիք օրերը, մեր նոր կեանքը ...

ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

1902 թ. 4 Յուլիս

Անիի աւերակների վսեմութիւնը եւ գեղեցկութիւնը ինձ չափազանց յափշտակեցին : Թող նրանք լինեն հայ ազգի հոգւոյ վսեմութեան եւ գեղեցկութեան լուսաղէմ էմպլեման : Անկեղծ սիրելով իմ ազգը, կամենում եմ նրան՝ ընտրել յառաջդիմութեան եւ կուլտուրայի այն ճանապարհը, որ տանում է դէպի սէր, եղբայրութիւն եւ ազգաց համերաշխութիւն :

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿԱՐԵԱՆ,
ԿԱՐԱ - ՄՈՒՐԶԱ

1910 թ. 4. 4

Սէր դէպի ազգութիւնը ...

ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆՑ

1906 թ. Յունիս 19

ԶԱՏԻԿ ԿՂԶԻԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Խաղաղական Ովկիանոսի անհուն տարածութիւններուն մէջ կորսուած Զատիկ կղզին աշխարհի ամէնէն հետաքրքրական վայրերէն մէկն է, հոն գտնուող հսկայ, մարդակերպ արձաններուն հետեւանքով : Ըստ պատմագիրներու, երբ 1722ին, Զատկի Ս. օրը Հոլանտացի նաւարկող Ռովեկէն իր առագաստով խարսխեց այս կղզիին առջեւ, յաւերժացնելու համար օրուան նշանակութիւնը անոր տուաւ Զատիկ անունը : Դեռ ցամաք ոտք չդրած, նաւապետին զարմանքը մեծ եղած էր տեսնելով անընական մեծութեամբ քարէ արձանները, որոնք ցոյց կուտային բնակչութեան առեղծուածային կարողութիւնը : Մօտ յիսուն տարի ետք կղզին անցաւ սպանական տիրապետութեան ներքեւ : Սպանացիները իրենց կարգին զարմացան ի տես այս տարօրինակ արձաններուն, սակայն անոնք ալ Հոլանտացիներուն նման չկարողացան լուծել առեղծուածը : Սպանացիներէն ետք անգլիացի նաւապետ Քուք իր ծովային դեգերումներու ընթացքին, այցելեց այս կղզին, սակայն զայն գտնելով անհիւրընկալ, շարունակեց իր ճամբորդութիւնը : 1786ին կարճ ժամանակի մը համար հոս ոտք կը դնէ ֆրանսացի Փերուս, որ սակայն ինքն ալ կը մեկնի, առանց լուսաբանելու արձաններուն գաղտնիքը :

Յետագային կղզին կ՚անցնի Չիլիի տիրապետութեան ներքեւ : Նորվեկացի անուանի հնէաբան Թհոր Հէյերտալ յաջողեցաւ տուեալներ արձաններու ծագումին եւ բնակչութեան վերաբերեալ : Հարց կը տրուէր, թէ Զատիկ կղզին արդեօք շարունակութի՞ւնն է Հարաւ - ամերիկեան աշխարհամասին : Այս գաղափարը հրապարակ նետուած էր բացատրելու համար հսկայ արձաններուն ծագումը : Հէյերտալ չի ժխտեր այն իրողութիւնը, որ կղզիին առաջին բնակիչները նախինքասեան շրջանին Փերուէն մեկնած են դէպի Խաղաղական Ովկիանոս եւ բնակութիւն հաստատած այս կղզիին վրայ : Անոնք, իբրեւ քաջ նաւարկողներ, օգտագործած են ջուրին հոսանքները եւ կըրցած են կտրել անցնիլ այսքան մեծ հեռաւորութիւն մը : Թէ՝ ինչպէս բարձրացուցած են այդ հսկայ արձանները, ան կ՚ընդունի այն իրողութիւնը, որ բնիկները քարահանքերու մէջ նախնական գործիքներով շինած են այդ արձանները եւ այնտեղէն մեծ ճիգեր թափելով փոխադրած են դէպի ծովեզերք, ուր քարէ կոյտերը իբր յենարան օգտագործելով զանոնք կանգնեցուցած են :

Ա. Ա.

է ծովը, ինչպէս նաեւ երկինքը, որ շարժուն է եւ յաճախ եղերական» :

Գնահատութեան ջերմ խօսքեր ունին նաեւ «Լէ Լեթրը Ֆրանսէզ», «Փարի - Փրէս», «Էնֆորմասիոն», «Լը Բոթի - տիէն», «Մխո-Լիպրը», «Նուվօ Ժուռ», «Առ» եւ այլ թերթեր : Այս վերջինը, որ արտատպած է նաեւ նկարիչին մէկ գործը, յատկապէս կը վերլուծէ «Զարդը» կտաւը :

«Մութաֆեան իրապաշտ նկարիչ է : Անոր մէջ ուժգնօրէն դրոշմուած է խորապէս եղերական զգացողութիւնը, որ անկներեւ կը գտնայ «Զարդը» նկարին մէջ : Այս նկարը կը ներկայացնէ ցաւատանջ դէմքերու խմբաւորում մը : Գծագրութեան տոկունութիւնը եւ գոյներուն հարստութիւնը՝ մանիշակագոյնի տիրապետութեամբ, Մութաֆեանի նկարներուն կուտան ուժեղ արտայայտչականութիւն մը եւ ինքնատիպ շեշտ մը :

«Նուվօ Ժուռ» թերթին մէջ նոյնպէս կը խօսուի Մութաֆեանի հարուստ գոյներուն, անոր ինքնատիպ բնանկարներուն մասին :

Մութաֆեան իր նոր ցուցահանդէսին մէջ ներկայացուցած է աւելի քան քառասուն գործ : «Անդաստան» պարբերականը խօսելով Մութաֆեանի ցուցահանդէսին մասին, կը գրէ .—

«Մտաւանդ հայ կանանց դիմանկարները խօսուն են՝ իրենց ներքին մտածումներուն զօրաւոր արտայայտութեամբ : Իր տեսարանները՝ ծովին, երկինքին եւ արեւին միաձուլումով, երազային եւ հեռաւոր մթնոլորտ մը կը ընտեղծեն : Նկարիչ Մութաֆեան, տարիներու ընթացքին, յարատեւութեամբ, կրցած է տիրանալ լաւագոյն թեքնիքի մը» :

Զարեհ Մութաֆեան միեւնոյն ատեն նրբաճաշակ արուեստաբան է, մամուլի մէջ լոյս կ՚ընծայէ նկարչութեան մասին յօդուածներ : Ունի անտիպ հատոր մը՝ «Նկարչութեան դասական դպրոցները եւ արդի ձգտումները» խորագրով, որ լոյս ունի ի մօտոյ յանձնել տպագրութեան :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ լաւ փեսացու մը ներկայանայ աղջկան, մարդիկ երկուքով կը բազմապատկեն զայն : Իսկ երբ խօսին իրենց տարիքի մասին՝ երկուքով կը բաժնեն զայն :

ԻՐԼԱՆՏԱԿԱՆ

×

Գետը ամէն անգամ գերան չի բերեր :

ՀԷԼԼԵՆԱԿԱՆ

×

Բժիշկը կրնայ հիւանդութիւնդ բուժել, բայց, չի կրնար քեզ մահէն փրկել :

ՉԻՆԱԿԱՆ

×

Երբ լաւ փեսացու մը ներկայանայ աղջկանդ համար, անմիջապէս ընդունէ զայն ու մի սպասեր կնոջդ չուկայէն դարձին :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

— Ինչ պատահեցաւ, հարցուց, իմացա՞ր այս գիշեր :

Ծերուկ պահակը կը ժպտէր :

— Քու Փօլ զարմիկէդ լուր մը կայ, ապահով է, իր դպրոցին մէջն է : Լիտիա ինկաւ բարձին վրայ : «Սոսկալի մղձաւանջ մըն էր, մրմնջեց :

— Եւ երկու խոշոր արցունք գլորեցան այտերէն վար :

ԹԱՓԱԾ ԱՐԻՒՆԸ

Բոլշեւիկներուն իշխանութեան անցնելուն յաջորդող երեք օրերու ընթացքին է Թերեւս որ մայրաքաղաքին բնակիչները ենթարկուեցան ամէնէն դժնդակ փորձին :

Ամէնէն հակասական լուրերը բերնէ բերան կ՚ըլլային եւ ամէնէն պայծառ յոյսին կը յաջորդէր խոր յուսախաբութիւնը : Ցեռոյ, հովի շունչ մը կը փչէր մարած յոյսերուն վրայ եւ երբ պզտիկ բոց մը կը փայլէր, տեղատարափ մը զայն կը մարէր :

Ոչ մէկ արարք ահուսարսափ, ոչ մէկ անկարգութիւն : Վեց ամիսէ ի վեր քաղաքը այսքան հանդարտ չէր եղած : Ամէն կողմ պահակներ, ոչ մէկ հրացանի ձայնդ : Կը ձեռբակալէին Թաւխատաշրը - ջիկներն ու գողերը : Վաճառատուները բաց էին : Ամէն տունի մէջ խիստ հրահանգներ տրուած էին Փեթրոկրատի իւրաքանչիւր բնակիչ, ըստ իր թաղին, հեռաձայնի թիւ մը տրուած էր որով պիտի իմացնէր գողութեան մը, խռովութեան կամ գիշերային խուզարկութեան մը պարագան : Հազար տեսակ իրական վտանգներու դէմ յանկարծ ինքզինքնին պաշտպանուած կը զգային : Հանգիստ կը ննջէին ... : Բայց նաեւ յանկարծ, եթէ երեւակայութեան սանձը թողէին եւ ջանային տեսնել երեւոյթներէն անդին, բաւին բուն նշանակութիւնով, վախէն չըլլալուած էին այն բացորոշ, կասկածելին իսկ աւելորդ այն գաղափարէն թէ, այսուհետեւ մարմինով եւ ինչքերով, պիտի վերաբերէին առանց խղճի եւ առանց ողկարութեան մարդոց՝ որոնց աւետարանը կը քարոզէր քաղաքական կռիւ, համայնավարութիւն եւ տիրող հին կարգերուն բռնութեամբ ոչնչացումը :

Հակասութիւն մը կար, այնքան անձեռբեւ, այնքան շօշափելի ամենապարզ միտքերուն իսկ ըմբռնելի որ կարծես խեղդուած էին : Իվան - Շուրոֆ - Քարամին հառաչելով կ՚ըսէր «Անստուգութենէն աւելի անհանդուրժելի բան չկայ : Եւ որովհետեւ կը սիրէր ծայրաբանել, կ՚աւելցնէր . «Միայն նպաստակը կը նախընտրէ սպասել» :

Լիտիա չէր տեսած Փօլը, որովհետեւ Եունքէրները հրահանգ ստացած էին մնալ դպրոցը եւ չէին կրնար, իրենց կեանքին վտանգովը, համազգեստով դուրս ելլել քաղաքին մէջ : Շաբաթ օր, իմացաւ թէ անոնցմէ երկու հոգի սպաննուած էին Կոոօքօվէյայի մէջ երբ զրահապատ ինքնաշարժով իբր պահակ փողոցը կը շըրջէին : Կառքը խանգարուած մը ունեցած էր եւ մէջինները ջարդուած էին առանց պաշտպանութեան ատեն ունենալու :

Նոյն օրն իսկ, իրիկնամուտին Քաթիա դուրս ելաւ Վօլինսքիի բնակարանէն խուզ ծրարով մը :

Գնաց նախկին Միշէլ պալատը ուր Փօլ կը մնար : Չկրցաւ ներս մտնել եւ ծրարն ու նամակը դռնապանին ձգեց : Լիտիա փորձեց հեռաձայնել զարմիկին, կեդրոնատեղին պատասխանեց թէ թիւը չեն տար : Այն ատեն լուր ղրկեց Նիքոլա Սավինսքիին որ գայ զինքը տեսնելու :

Անմիջապէս վազեց եկաւ, առանց վարանումի թողելով գործերը որոնցմով զբաղած էր : Լիտիան փոխուած եւ տըժգոյն գտաւ : Նայուածքին մէջ լուրջ բան մը ունէր որ իրեն անծանօթ էր, եւ կը խօսէր այնպիսի ձայնով մը ուր նա այլեւս չէր գտներ մանկական այն շեշտը զոր երբեք չէր թողած :

Շնորհակալ եղաւ եկած ըլլալուն համար անմիջապէս իր մօտ տենդով պահուն մը, յետոյ, ուրիշ ձայնով մը ըսաւ .

— Կ՚ուզէի գիտնալ թէ ինչ կը խորհիք կացութեան մասին :

Սավինսքի նայեցաւ այս դէմքին, այնքան դեռահաս եւ արդէն վշտագին ցաւատանջ ռոյէ մը վարանեցաւ, ուսերը թօթուեց :

— Ոչինչ, չխաբը ըսելու համար, Լիտիա Սերկեւնա, եւ որովհետեւ մանկամարդուհիին ծանր ակնարկը զինք կը հարցաքննէր, խուլ ձայնով մը շարունակեց .

— Պէտք է սպասել.— Այս պահուն յստակ չէ — ով կրնայ ըսել թէ, վաղը ինչ կը պատահի, եւ խօսեցաւ այն նիւթերուն վրայ որ կը յուզէին քաղաքը բոլշեւիկներուն իշխանութեան տեւականութեան եւ Ցրանսոֆի հրամանատարութեամբ զօրքերու յառաջխաղացումի մը հնարաւորութեան մասին :

Լիտիա կը պտըտէր սենեակին լայնքին երկայնքին ձեռքերը կռնակին խաչաձեւած, յամր եւ հաստատ քալուածքով մը, դէմքը ամփոփ եւ լուրջ :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այս Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերար Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեանի ծնողաց ի յիշատակ:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Նոր Սերունդի Մարսէյլի եւ Տէսինի խումբերուն միջեւ, այս Կիրակի առաւօտ (Յուլիս 10) Տէսինի Սքատ Միւնիսիփալին վրայ:

Հանդիպումէն ետք՝

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մառէի մէջ, Մարկ սրճարանին ետեւը:

Կը հրաւիրուին մարզասէրներն ու համակիրները:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԶԴ

Թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը յիշեցընէ թէ միայն գրաւոր ազդեր կ'ընդունի: Ջերմապէս կը խնդրէ նաեւ որ ազդերը ըլլան ընթեռնլի, գրուին թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն, յստակ գրուին մանաւանդ յատուկ անունները: Հակառակ պարագային թերթիս խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ սխալներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ
1966
Կազմեց՝ ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ինչպէս միշտ ճոխ եւ շահեկան բովանդակութիւն:

Գին՝ լաթակազմ 22 փրանք
Թղթակազմ 17 փրանք

Դիմել Հրանտ – Սամուէլ գրատուն
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris-6e

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Կիրակի, 10 Յուլիս ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Ռիզ գետակի ափին:

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներ:

Մէկ օր բնութեան մէջ:

Անձրեւի պարագային՝ նոյն օրը խընջոյք՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ:

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքար վարձած է: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ գրավաճառ Ծերիկեանի:

Օթոքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքար վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

(Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձին առթիւ):

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի, Կիրակի (17 Յուլիս) ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Պ. Հայկ Տէրտէրեանի տան մօտ:

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՁԷ

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Գեղարուեստական բաժին:

Անձրեւի պարագային՝ Օհանջանեան ակումբին մէջ: Անակնկալ մը, նուագ Պ. Պետրոսեանի կողմէ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը): Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր.:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ:

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթոքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 փրանք: Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թադէոսեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթոքառով պտոյտ մը, դէպի կայան:

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 փրանք:

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին:

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթոքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն):

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ: Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի դրամենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գըրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Րէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վըրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ա. Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Նոր Սերունդի վարչութիւնը եւ Ռոմանի ընկերները:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կրընոպլի եւ շրջաններու, Րընաժի եւ Լանսէյի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ (9 Յուլիս) ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ.— Հ. Յ. Դ. 37րդ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընէ, Ռութ Նափոլէոն 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տը Շօֆէօր:

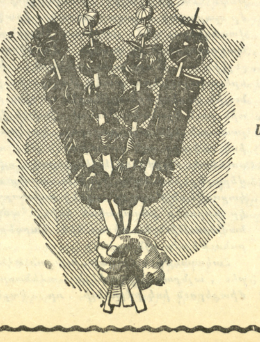
H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻՒԱՆԵԱՆ
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:
Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՅՈՒԼԻՍ — DIMANCHE 10 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10657

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.657

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԵԾ ԱՐԴԻՒՆՔ ՉԿԱՅ

Ֆրանքեւբրիտանական խօսակցութիւն – ներէն ետք հրապարակուած միացեալ գե – կոյցը շատ անկեղծ ոճ մը ունի եւ ցոյց կուտայ թէ խոր համաձայնութիւն չկայ երկու երկիրներուն միջեւ :

Զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս խօսակցութիւն – ները թոյլ տուած են որ քննուին երկու երկիրներու հասարակաց շահու գլխաւոր հարցերը : Երկու կառավարութիւնները համաձայն գտնուած են նկատի առնելու համար որ, Եւրոպայի մէջ, կը զարգա – նայ նոր յարաբերութիւններու մթնոլորտ մը Արեւմուտքի եւ Արեւելքի երկիրնե – րուն մէջ : Ֆրանսայի Նախարարապետը բացատրած է թէ այդ եղած է նախագահ ու Կոլի ճամբորդութեան գլխաւոր հե – տանքը : Երկու վարչապետները յայտ – նած են իրենց մտահոգութիւնը ծագած Վիէթնամի պատերազմէն : Համաձայն են որ միայն բանակցութիւններով կարելի է լուծում մը գտնել, հիմ ունենալով Վի – էթնամի անկախութիւնը : Խօսած են նա – եւ Ատլանտեան կազմակերպութեան մա – սին : Ուիլսըն կրկին շեշտած է թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է անդամակցելու հասարակաց շուկային պայմանաւ որ իր կենսական շահերը պահպանուին : Փոմ – փիտու ըսած է թէ ոչ մէկ բան արգելք է այդ անդամակցութեան այն վայրկեանէն երբ Անգլիա կ'ընդունի Հռոմի դաշնա – գիրը :

Հաշուեկշիռ ընելով ֆրանքեւբրիտա – նական մէկ տարուան գործակցութեան ընդունած են որ այդ գործակցութիւնը փափաքելի է մանաւանդ թեքնիք ամէնէն յառաջացած մարզերուն մէջ :

Երկու վարչապետները դոհունակու – թեամբ նկատի առած են որ խառն յանձ – նախումբը կազմուած ուսումնասիրելու համար Մանշի փապուղիին ծրագրին ըն – թացած ելմտական, տնտեսական, իրա – ւական եւ թեքնիք հարցերը, կը վերջա – ցնէ իր աշխատանքները :

Փոմփիտու եւ Ուիլսըն համաձայն գտ – նուած են նաեւ որ այս խօսակցութիւն – ները սիրալիր հասկացողութեան ոգիով տեղի ունեցած են :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ Թագաւորը զեկոյց մը հրա – պարակած է որով ուրախութեամբ կը յայտնէ թէ «երջանիկ դէպքի» մը կը սպասէ իր ընտանիքին մէջ : Այսինքն Ֆապիոլա Թագուհին զաւակ կը սպասէ Դեկտեմբերի համար, բայց տրուած ըլ – լալով որ Ֆապիոլա արդէն երկու արկած ունեցած է, լուրը վերապահութեամբ պէտք է ընդունուի :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱԿի ներ – կայացուցիչը Կոլտպերկ ընդունուած է Պապին կողմէ, Իտալիոյ վարչապետը տեսնելէ խկ առաջ : Միացեալ Նահանգ – ներու պատուիրակը տեղեկութիւններ տը – ւած է Պօղոս Զ.ի Վիէթնամի կռիւներուն ընթացքին մասին :

ՊԵԼԿՐԱՏ եւ Մոսկուա երթալէն առաջ, Հնդկաստանի վարչապետը՝ Տիկին Ինտի – րա Կանտի Նասըրի հետ տեսնուած է Գա – հիրէի մէջ : Խօսած են Վիէթնամի մա – սին, բայց հաւանական է որ ոչ մէկ նա – խաձեռնութիւն առնեն այդ ուղղու – թեամբ :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ Ուխտի անդամ երկիրնե – րը անջատ Վիէթնամի մասին իրենց ըրած պղղարարութենէն, այլ յայտարարու – թեամբ մը կ'առաջարկեն որ ընդհանուր Համագումար մը տեղի ունենայ եւրոպա – կան ապահովութեան եւ գործակցութեան շուրջ : Այս խաղաղասէր հրաւէրին կող – քին սակայն, Եօթները կը ներկայացնեն կարգ մը պահանջներ.— Ա) Արեւմտեան Գերմանիոյ պէտք է արգիլուի հիւլէական զէնք ունենալ : Բ) Եւրոպայի ներկայ սահմանները պէտք է ընդունուին բոլորին կողմէ : Գ) Գերմանական երկու պետու – թիւնները պէտք է ճանչցուին ինչպէս որ են : Դ) Կը պահանջուի նաեւ օտար զին – ուորական կայաններու ջնջումը, օտար զօրքերու հեռացումը եւ այլ միջոցները որոնց նպատակը պիտի ըլլայ պակսեցնել մթնոլորտին լարուածութիւնը : Այս յայ – տարարութեան մէջ ալ բուռն քննադա – տութիւններ կան Միացեալ Նահանգներու եւրոպական քաղաքականութեան դէմ որ « ուղղակի վտանգ մըն է Եւրոպայի խա – ղաղութեան համար » :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Պել – կրատ պիտի երթայ Սեպտեմբեր 11ին :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ սենտիքաներու կազմա – կերպութեան քարտուղարը յայտարարած է թէ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան յիս – նամեակի տարեդարձին առթիւ եւ այդ թուականէն սկսեալ խորհրդային բան – ուորները շաբաթը երկու օր հանգիստ պիտի ընեն : Ներկայիս վեց օր կ'աշխա – տին :

ՍՈՔԱՐՆՕ ընդունեցաւ Ինտոնեզիոյ խորհրդակցական Քոնկրէին որոշումները որոնք վերջ կը դնեն Սոքարնոյի «ցկեանս նախագահի» տիտղոսին եւ իրաւասու – թեանց : Այս առթիւ ճառ մը արտասա – նած է եւ շեշտեց «չեմ ուզեր արքայից արքայ կոչուիլ, չեմ ուզեր որ զիս Աս – տուծոյ նմանցնեն բայց կ'ուզէի ծանօթա – նալ Ինտոնեզիոյ ժողովուրդին բուն զգա – ցումներուն » :

ԻՐԱՔԻ վարչապետին Անգարա այցե – լութեան առթիւ, Թուրքեւիրաքեան մեր – ձեցում մը տեղի ունեցած է : Թուրքիոյ եւ Իրաքի վարչապետները նկատած են որ տեսակէտները նոյնութիւն ունին միջազ – գային հարցերու շուրջ : Պաղեստինեան հարցին նկատմամբ, միացեալ զեկոյցը կը յայտնէ թէ Իրաքի վարչապետը հաս – տատած է իր կառավարութեան դիրքը իսկ Թուրք իր պաշտօնակիցը վերանորո – գած է իր համակրանքը եւ իր կառավա – րութեան հասկացողութիւնը գաղթական – ներու ողբերգական կացութեան առջեւ :

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Ինտելիկենցիայի թերթին մէջ, բաց նամակ մը հրատարակելով Լի Թեհ Ցուն սափրիչը կ'ըսէ թէ սափրիչնե – րուն առաքելութիւնն ալ յեղափոխական է : Կը բացատրէ թէ ժամանակին մազ կը կտրէր առանց քաղաքականութեան ծա – նօթ ըլլալու, բայց շնորհիւ Մաօ Ցէ Թունգի գաղերուն, հասկցած է թէ սափրիչ մը կրնայ ազդել իր յաճախորդներուն վը – րայ … :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հանրային պաշտօեաները գործադուլի մէջ են եւ յայտարարած են թէ աշխատանքը չեն վերսկսիր ցորչափ գոհացում չի տրուիր իրենց պահանջնե – րուն :

Օրէ Օրին

ՄԵԶԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

Միայն ծովակալ Պրիսթըլի եւ իր նը – մաններուն պատմութիւնը չէ որ անծա – նօթ մնացած է մեզի, դժբախտաբար :

Բարենորոգումներու թնճուկին, ինչ – պէս նաեւ յետագայ դէպքերուն սերտօ – րէն կապուած ուրիշ գաղտնիքներ ալ մեր ականջը հասած չեն, տարիներո՜վ, տա – րիներո՜վ :

Շատ բնական էր որ օրը օրին տեղեկա – ցած չըլլայինք կարգ մը մանրամասնու – թեանց : Կարգ մը «հանելուկ»ներու :

Քանի որ պետական կազմակերպութիւն չունէինք ու չէինք կրնար դեսպանական կամ նախարարական խողովակով կապ հաստատել մեր ազգային իշխանութեանց եւ օտար պետութեանց պատկան դիւա – նատուններուն միջեւ : Հակառակ մեր բոլոր յաւակնութեանց — որոնց մէջ ա – ւելի պարզամտութիւն կար քան մեծա – մտութիւն — ուրիշին հպատակ ազգային հաւաքին մըն էինք : Ո՛չ աւելին :

Այդ պատճառաւ ալ մեզի բարեւ տուող մեծ պետութիւնները չէին ուզեր կամ չէ – ին կրնար մտերմանալ մեզի հետ եւ մեր աչքերուն առջեւ քակել իրենց խորախոր – հո՜ւրդ գաղտնիքներուն տոպրակը :

Մե՞նք ով էինք որ Պոլսոյ բրիտանա – կան դեսպանը պատմէր մեր պատրիար – քին թէ Փեթերպուրկի արտաքին պաշ – տօնատունը ի՛նչ գրած էր Սըր Էտուըրտ Կրէյին կամ առաջուց ըսէր անոր թէ ինք ինչեր պիտի գրէր այս վերջինոյն՝ Բարե – նորոգումներու հարցին մասին :

Կառավարութիւնները անգամ դասա – կարգերու բաժնած են իրենց դիմող ազ – գերը : Կան մեծերը, կան մանրուքները :

Պոլսոյ Բրիտանական եւ ֆրանսական դեսպանները կրնային իրարու հետ շատ մտերմիկ զրոյցներ ունենալ մեր մասին, բայց իրենց մտքէն անգամ չէին անցըներ մեզմէ մէկն ալ հրաւիրել այդ զրոյցնե – րուն :

Եթէ ուշադրութեամբ կարդաք Զաւէն պատրիարքներու եւ ուրիշներու յուշերը, պիտի տեսնէք որ ամէնքն ալ միայն մա – կերեսային պատմութիւններ կը հրամցը – նեն : Որովհետեւ ատկէ աւելին անծա – նօթ էին :

Այս անփառունակ — այլ հասկնալի — կացութիւնը միշտ ալ գոյութիւն ունե – ցած է՝ մեր պարագային :

Պերլինի վեհաժողովի շրջանէն սկսեալ մինչեւ 1913 : Եւ 1913էն մինչեւ Լոզան : Մինչեւ այսօր :

×

Իրաւունք չունինք մեղադրելու ազգա – յին որեւէ մարմին : Ո՛չ պատրիարքներն ու Ազգային ժողովը յանցաւոր եղած են, ո՛չ ալ կուսակցութիւնները :

Անզօր բազմութիւն մը չէր կրնար իր – զօրներուն գաղտնիքներուն ծանօթանալ : Բայց, յանցաւոր ենք ուրիշ կէտի մը մէջ :

Առաջին Աշխարհամարտէն ետք, Անգ – լիա, Ֆրանսա, Ռուսիա եւ ուրիշներ հրատարակեցին իրենց դիւանատուննե – րուն մէջ պահ դրուած հազարաւոր գաղտնի նամակներ, հեռագիրներ, տեղե – կագիրներ, համաձայնութիւններ եւ այլ զանազան ու զարմանազան գաղտնիքներ :

Բրիտանական եւ ֆրանսական հրատա – րակութիւնները կը փաստէին թէ պատե – րազմին պատասխանատուն կայսերական Գերմանիան էր :

Այս հաստափոր հատորներուն մէջ ա – սատ նիւթ կայ մեր մասին : Այսինքն, Բարենորոգումներու հարցին մասին :

Հետաքրքրուեցա՞նք այս հատորնե – րով : Թղթատեցի՞նք, կարդացի՞նք, ու – սումնասիրեցի՞նք զանոնք՝ լուսաւորուե – լու եւ «զարգանալու» համար :

Հասկնալու համար թէ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ Բարենորոգումներու ծրագիրը ձախողե – ցաւ հիմնուանական թուականներուն եւ ինչո՞ւ Վոսփորի ջուրերուն մէջ խեղդուե – ցաւ 1914ին : Կամ, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս Թալէաթներ եւ Պրիսթըլներ թրքական *մուհալլէպի*ով ու *լոխում*ով զինովցան ի վնաս մեզի եւ ինչո՞ւ, աւելի ուշ, Սեւ – րին յաջորդեց Լոզանի խայտառակու – թիւնը :

×

Երկրորդ Աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, Հրեաները իրենց նորանկախ հայ – րենիքին վերաշինութեան նուիրեալ աշ – խատանքներուն զուգընթաց, հեւասպառ ճիգով փնտռեցին, գտան իրենց կոտո – րածին վերաբերեալ հարիւրաւոր հազար – ներով փաստաթուղթեր՝ Հիթլերական Գերմանիան դատապարտելու եւ եղեռնին ծալքերը երեւան հանելու մտահոգու – թեամբ :

Ո՛չ մէկ կալուածի մէջ կրնանք մրցիլ Հրեաներուն հետ : Ոչ՝ իսկ շուկան :

Բայց, չէի՞նք կրնար, առնուազն շատ մը ամուլ ու անծին բանավէճեր եւ զըզ – ուըտուքներ մէկ կողմ քշել եւ նշանակել ազգային կեդրոնական մարմին մը, պաշ – տօն յանձնելով անոր որ երթար գլուխը քարին զարնէր եւ քննէր, հասկնար ու ազգին ալ հասկցնէր թէ ի՛նչ դիւային մեքենայութիւններ տեղի ունեցած էին — մեզմէ բոլորովին գաղտնի — ջուրը ձգել տալով մեր պահանջներուն ամբողջական ճանաչումը եւ անոնց իրականացումը :

Ի հարկէ կրնայինք : Բայց չունեցանք այդ իմաստութիւնը :

Եւ նստանք գրեցինք — ամէնքս ալ ա – ռանց բացառութեան.

— Մեզի խաբեցին …

Խեղճը գլուխը ժողովուրդի մը համար անվայել այս ամբաստանութիւնն անգամ (աչքդ չորս բանայիր ու չխաբուէիր, ո՛վ դո՛ւն, բանաստե՛ղծ ու վիպակա՛ն ժողովուրդ Հայոց) հիմնուած չէ գաղ – տնիքներու, «խաղ»երու ծանօթութեան վը – րայ, այլ բերնի վարժութեամբ աւանդու – թեան վերածուած խօսք մըն է :

Միայն քանի մը անհատներ հետաքրք – րուեցան վերոյիշեալ հատորներով եւ ա – նոնց նման ուրիշ պատմական գիրքերով : Իսկ ազգը օրը իրիկուն ըրաւ — յիսուն տարի, վաթսուն տարի, եօթանասուն տարի — ալէլուիա կարդալով :

Կամ կոնդակ ու քարոզ կարդացնելով :

×

Եւ հիմա, երբ բանը բանէն անցեր է, կը սպասենք որ օտար գրագէտն ու պատ – մագէտը արտաքին պաշտօնատուններու արշիւները քրքրեն եւ մեզ շահագրգռող գաղտնիքներ հրամցնեն մեզի :

Այսօր ալ, ո՛վ գիտէ, ի՛նչ խաղեր կը սարքուին Մոսկուայի եւ Անգարայի մի – ջեւ, թերեւս, ի վնաս մեզի : Մեր դա – տին : Խաղեր, որոնց լուրը մեր ականջը պիտի հասնի … 1896ին :

×

Լսա՛ծ էինք որ 1913ին երբ Օսմ. կա – ռավարութիւնը իր բանակին ընդհանուր հրամանատարութիւնը կը յանձնէր գեր – ման զօրավարի մը — Լիման փոն Զան – տերսի — Փեթերպուրկ լուր կը դրկէր Լոնտոն .

— Անանկ բան չկա՛յ … եթէ Գերմա – նիա տէր – տիրական պիտի ըլլայ Օսմ. բանակին, այն ատեն մենք մեր զինուո – րականները ունենալու ենք Հայաստանի մէջ, դուք ալ ձեր ձերինները՝ Անատոլուի մէջ …

Զանտերսի անունին ծանօթ Հայը կը յի – շէ միայն մէկ պատմութիւն :

— Այս մարդուն երկու աղջիկները չէ՞ր որ Թուրքերը առեւանգեցին եւ Պէյքոզի անտառը տարին …

Ազգը ուրկէ՛ ուր պիտի գիտնայ թէ նոյնիսկ Զանտերսի մը պարագան կապ ունեցած է մեր դատին հետ :

Գիտնալու համար պէտք է կարդալ :

Կարդալու համար ալ յօրանջելը ձգելու էր ուրիշին :

Ձգեց :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԲԱՌԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋԸ

Այդ բառը՝ փրոզելիթ։

Եօթանասնից, լաւ եւս է ըսել՝ Աղեքսանդրեան Աստուածաշունչ Մատեանն է, յունարէն օրինակը, որ զայն կ'ընծայէ բանասէրներուն, իբրեւ խայծ կամ... գժտութեան խնձոր։ Գործածուած չէ յունական դասական մատենագրութեան մէջ։ Պուապաք եւ Անտրիոթիս իրենց ստուգաբանական բառարաններուն մէջ տեղ չեն տուած այս բառին, չեն իսկ հետաքրքրուած, յունարէն չըլլա՞ր կարծես։

Ուրեմն, այս բառը բուսած է Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ,— ուրկէ՛ եկած է կուտը, ի՛նչ պտուղի կուտ է՝ յայտնի չէ։

« Ի հնումն, կը գրէ Քաջունի, ի հին օրէնս՝ փրոզելիթ կոչէր անձն որ դառնայր ի հեթանոսութենէ ի հրէութիւն, եւ ի նոր օրէնս՝ որ դառնայ ի քրիստոնէութիւն կամ յուղղափառ կրօնս»։

Այս սահմանումով՝ փրոզելիթ հոմանիշ կը դառնայ արաբերէն միւհթէտի բառին (1), ինչպէս կը կոչուի այն անձը որ իսլամութեան կը յարի՝ ուրանալով որեւէ այլ կրօնք որ հայրենական է։

Ճիշդ չէ Քաջունիի սահմանումը,— այս ուսումնասիրութիւնը կը գրեմ սրբագրելու համար ոչ միայն Քաջունիի տուած բացատրութիւնը, այլ եւ եւրոպական բառարաններու մէջ նուիրագործուած ստուգաբանութիւնը (մէկը միւսէն փոխ առած), որ թելադրուած է քրիստոնեայ մատենագիրներու մեկնութիւններէն։

Ով որ ծանօթ է բառին պատմութեան՝ կը զարմանայ, տեսնելով որ Հին Կտակարանը կը հերքէ Նոր Կտակարանը, վասնզի նոյն բառը տարբեր նշանակութիւն ունի Հին Կտակարանին մէջ, տարբեր նշանակութիւն Նորին մէջ։

Ոսկեդարեան հայերէն թարգմանութեան մէջ՝ նոյն բառին համարժէք տըրուած է երբեմն եկ, երբեմն եկամուտ։ Բայց ճիշդ չէ նաեւ հայերէն այս թարգմանութիւնը, որ իմաստաբանական կամ բառագիտական չէ, այլ պարզապէս մեկնաբանական։ Տեղեր ալ կան, ուր, իբրեւ համապատասխան, գործածուած է «պանդուխտ» կամ «օտարական», որ, միշտ ըստ հին մեկնութեանց, «գայ մտանէ եւ բնակի ի քաղաք ինչ, կամ որ ոչ է բնակ եւ տեղացի»։ Յետոյ այս բացատրութիւններէն թելադրուած՝ փոխաբերաբար փրոզելիթ կոչուած է « օտարազգի ոք որ հաւատայ եւ մտանէ ի կրօն այլոյ ազգի եւ բնակի ընդ նոսա»,— ահա թէ ինչո՞ւ մերոնք կը թարգմանեն «եկ» կամ « եկամուտ »։ Վերջապէս, նոր առումով, փրոզելիթ «իմանի օտարազգին, որ նորապէս գայ (2) եւ մտանէ ի միւս ազգն՝ ընդունելով զօրէնս, զհաւատ եւ զսովորութիւն նորա», — ահա թէ ինչո՛ւ թարգմանուած է նոյնպէս «նորահաւատ», « նորադարձ », « նորակիրթ ի հաւատս »։

Հայերէն լեզուի մէջ բառին ոսկեդարեան թարգմանութիւնը, «եկամուտ», կը նշանակէ նաեւ խորթ, վայրենի, անհաբաղատ, ինչպէս կը գործածէ Խորենացի. « Եկամուտ ազգ» (Բ. 6), «եկամուտ յօրայ» = խորթ հայր (Գ. 68)։

Հետեւինք վկայութեանց, նախ Հին Կտակարանին մէջ։

Դժբախտութիւնն այն է որ Աղեքսանդրեան Աստուածաշունչը գրուած չէ դասական յունարէնով,— ուրեմն, փրոզելիթ բառը անծանօթ է Սոփոկլէսներու եւ Եսքիղէսներու բառարանին, ուստի մեր առջեւ փակ կը մնայ համեմատութեան այս ճամբան։ Բայց բաւական է համեմատել Աղեքսանդրեան յունարէնը եբրայական բնագրին հետ՝ գտնելու համար փրոզելիթ բառին համապատասխանը եւ բուն իմաստը։

Եբրայերէն այդ բառն է գեր, (կը գըրուի գիմէլ եւ րէշ տառերով, եւ ըստ միջադիր ձայնանիշին՝ կ'արտասանուի գեր, գոր, գուր, գար, բազմացնելով եւ հարստացնելով նշանակութիւնը՝ համաձայն ձայնափոխութեան։ Յետոյ հոլովումը, ածանցումը եւ բայացումը աւելի եւս կ'ընդլայնեն նշանակութեանց ցանկապատը։

Այս երկատառ բառը, աճելով, նախ կը շինէ անձնանուն, ինչպէս Ագար (գրուած է նաեւ Հագար),— տես Ծննդ. ԺԶ. 1։ Այստեղ արմատական իմաստով՝ կը նշանակէ օտարական, ապացոյց որ Եգիպտուհի մըն էր Աբրահամի այս բեղուն հարճը։

Նոյն բառը, աճելով, կուտայ նաեւ Գերսամ անձնանունը,— տես Ել. Բ. 22։ Այստեղ արմատական իմաստով՝ կը նըշանակէ «պանդուխտ» ըստ Հնդամատեանին, ուր գրուած է՝ «գի պանդուխտ եմ ես յօտար երկրի», բայց Թեմփեսթինի կը թարգմանէ «տարագրեալ», «արտաքսեալ», մինչ Նոթ կը թարգմանէ «պանդակ», զի Մովսէս եւ Սեփորա, կ'ըսէ, ուրախութեան ձայներ արձակեցին՝ երբ ծնաւ իրենց զաւակը։

Երկրորդ, կը շինէ տեղանուն,— ինչպէս Գերարա, զոր տես Ծննդ. Ժ. 19։ Այստեղ արմատական իմաստով՝ կը նշանակէ «պանդխտութիւն», «օտարութիւն»։ (Այս քաղաքին աւերակները կը գտնուին Գազայի հարաւային կողմը)։

Երրորդ, յոյժ բազմիմաստ՝ իբրեւ հասարակ անուն կամ բայ, չփոթութիւն պատճառելու աստիճան, կը նշանակէ ճամբորդել եւ ճամբէն շեղիլ, (եբրայերէն գեր բառն է որ կը լծորդուի արաբերէն ճար բառին հետ՝ պահելով նոյն իմաստը)։ Կը նշանակէ նաեւ կանդ առնել ճամբուն վրայ՝ ապաստան մը փնտռելու նպատակով։

Ուրեմն, գեր բառը, երբ կը բայանայ, գլխաւորաբար կը նշանակէ հեռանալ ծըննդավայրէն, փոխել բնակավայրը, բայց երբեք հրաժարիլ իր ազգութենէն եւ կրօնքէն։

Թէ գեր կամ «պանդուխտ» բառերը չեն նշանակեր օտարանալ ազգութեամբ կամ կրօնքով, ապացոյցն այն է թէ եբրայերէն լեզուն ունի երեք բառ՝ զանազանելու համար.

1.— Կրօնքով եւ ազգութեամբ օտարականը, ուրեմն թշնամի, որ կը կոչուի զար։

2.— Եկուորը, հիւրաբար ներկայ, որ չի վայելեր բնիկին իրաւունքները,— կը կոչուի նօքրի։

3.— Պանդուխտը, բնակակից, որ կը վայելէ որոշ իրաւունքներ եւ պաշտպանութիւն,— կը կոչուի գեր։

Այս նոյն բառը իմաստի աճում մը ցոյց կուտայ՝ բացատրելով որ պանդուխտը, օտարութեան մէջ, անապահով կը զգայ ինքզինք, ներքին երկիւղ մը կը զգայ,— եւ ահա վերադարձանք երկիւղ բառին, որու նուիրուած էր մեր նախորդ յօդուածը։ Այստեղ հարկ կը համարիմ աւելցնել ծանօթութիւն մը եւս,— եբրայերէն լեզուն ունի երեք բառ՝ երկիւղ նշանակութեամբ.— Իարէ՝ կրօնական վախ, պախադ՝ իշխանութեանց ներշնչած վախը, գուր՝ մարդոց ներշնչած վախը (3)։

Զանց կ'առնեմ նոյն բառին այլ նշանակութիւնները, զի այստեղ աւելորդ (4)։

Աղեքսանդրեան յունարէնը, յաճախ, ահա այս գեր բառին դէմ (=պանդուխտ) կը դնէ փրոզելիթ բառը,— տես մասնաւորաբար Գիրք Թուոց, Գլ. ԺԵ, ուր մեր գրաբարը կը դնէ եկ, երբեմն եկամուտ։

Արդ, բանասէրներ կան, որոնք կը մերժեն ծանօթ բացատրութիւնը թէ փրոզելիթը կը ներկայացնէ տարբեր ազգ ու տարբեր կրօնք՝ փոփոխութեամբ անշուշտ։ Մեր գրաբարը եւս, եկ բառին գրացնութեան կանչելով բնակ բառը, կը հաստատէ թէ եկը (5) պարզապէս պանդուխտ մըն է, նորեկ մը, գաղթական մը, բայց ոչ երբեք օտարական մը՝ ազգութեամբ ու կրօնքով, ոչ ալ օտարական մը ազգութիւն ու կրօնք փոխած։ Բնակը (= բնիկ) կը մնայ իր ծննդավայրին մէջ, իսկ եկը այն է որ հեռացած է իր ծննդավայրէն՝ ապրելու համար նոր միջավայրի մը մէջ։ Համեմատութեան համար՝ կարդալ Գիրք Ղեւտ. ԻԵ. 35.— « Եթէ աղքատանայցէ եղբայր եւ տկարանայցէ ձեռօք, առ քեզ պատսպարեսցես զնա իբրեւ զեկն եւ զպանդուխտն, եւ կեցցէ եղբայրն քո որ ընդ քեզն իցէ»։

Այստեղ խորթ բան մը կայ լեզուական,— ինչո՞ւ եղբայր մը խնամուի օտարականի պէս (այլազգ կամ այլակրօն)։ Հականալի պիտի ըլլար՝ եթէ հրահանգուէր օտարականը խնամել եղբօր մը պէս։ Ապացոյց շփոթութեան մը, ու պէտք է հետեւցնել թէ եկ կամ պանդուխտ չեն կրնար ըլլալ ազգութեամբ եւ կրօնքով օտար, ինչպէս կ'ուզեն իմաստալ փրոզելիթ բառին։

Պանդուխտ բառին գործածութիւնը հետաքրքրական է հետեւեալ վկայութեան մէջ (Դատ. ԺԷ. 7-18).— «Եւ եղեւ պատանեակ մի ի Բեթղեհեմէ Յուդայ, յազգէ տոհմին Յուդայի, եւ ինքն Ղեւտացի, եւ բնակէր նա անդ։ Եւ գնաց այրն ի քաղաքէ Բեթղեհեմի Յուդայ պանդըխտել ուր եւ գտանիցէ, եւ եկն մինչեւ ցլեառնն՝ Եփրեմի եւ մինչեւ ցտուն Միքայ՝ առնել զճանապարհ իւր։ Եւ ասէ ցնա Միքա.— Ուստի գաս։ Եւ ասէ ցնա.— Ղեւտացի եմ ես ի Բեթղեհեմէ Յուդայ, եւ երթամ պանդխտանալ ուր եւ գտանիցեմ։ Եւ ասէ ցնա Միքա.— Նստ առ իս, եւ լեր ինձ ի հայր եւ ի քահանայ։ Եւ շողաւ Ղեւտացին եւ սկսաւ պանդխտանալ առ առնն եւ եղեւ նմա պատանեակն իբրեւ զմի յորդւոց նորա»։

Այս հատուածին մէջ թարգմանական, քերականական եւ բառագիտական շատ դասեր կան։ Ահա միայն քերականականը.— Յուդա անունը, ինչպէս Միքա, կը գրուի առանց յ վերջատառին՝ երբ ուղղական է հոլովը։ Եւ յ կ'առնէ՝ երբ սեռական է հոլովը, ինչպէս վերը՝ «ի Բեթղեհեմէ Յուդայ », աշխարհաբար՝ Յուդայի Բեթղեհէմէն։ Կարելի է գրել նաեւ Յուդայի, ինչպէս վերը՝ «յազգէ տոհմին Յուդայի», չկրկնելու համար անշուշտ նոյն հոլովաձեւը։

Այստեղ պանդխտանալը կը համապատասխանէ եբրայերէն նոյն բառին, բայց յունարէնը այս անգամ կը մերժէ հետեւիլ ու տարբեր բառ կը գործածէ։ Արդ, թէ փրոզելիթ, այն իմաստով որ կը գործածուի այժմ, չի համապատասխանէր պանդուխտ կամ եկ բառերուն, ապացոյցն այն է թէ Իսրայէլացիք եւս պանդուխտ կը կոչուին (Ղեւտ. ԻԵ. 23) նոյնիսկ իրենց երկրին մէջ, ինչպէս էին Եգիպտոսի մէջ (Ել. ԻԲ. 21, կրկնուած՝ Ել. ԻԳ. 9, դարձեալ կրկնուած՝ Ղեւտ. ԻԹ. 34)։

Ուրեմն, իբրեւ եզրակացութիւն՝ պէտք է զատորոշել փրոզելիթը, որ եբրայական կրօնական մատենագրութեան մէջ ծանօթ է նաեւ թոշապ անունով։ Ընդհանրապէս, փրոզելիթները կը կարծուի թէ փախըստականներ են հիւսիսէն իջած, ազգակից Իսրայէլացւոց, որոնց մօտ ապաստանած են՝ կրօնքի եւ բարքերու նմանութեամբ չափով մը հաղորդակից, բայց երկու խումբի բաժնուած,— «ճշմարիտ փրոզելիթներ» եւ «դրան փրոզելիթներ»։

Նոր Կտակարանին մէջ՝ փրոզելիթը թարգմանուած է «նորահաւատ», զոր կը

(1) Այդ իմաստով ալ գործածուած է թուրքերէն թարգմանուած Աստուածաշունչին մէջ, տպ. Պէյրութ, 1926։

(2) Հելլէն եւ լատին լեզուներու արմատաբանութեան մասնագէտները փրոզէլիթ բառին մէջ կը տեսնեն արմատ մը «գալ» նշանակութեամբ,— ադկէ՝ լատիներէն ադվենա համարժէքը։

ՓՈՂՈՑԸ՝

ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Միշտ իր երեսին եմ զարկած այդ իրողութիւնը, ինչ որ պէտք չէր ընէի, հիմա կը զգամ, վասնզի, ան, պարոն, շատ հպարտ է, շատ հպարտ։ Պէտք չէ կարծել թէ ան իրապէս շահու համար կը ծախէ ինքզինքը, ոչ, ատիկա սուտ է, եւ ան ինքզինքին ցաւ կը պատճառէ, պարզապէս ինծի ցաւ պատճառելու, զիս չարչարելու համար։ Թերեւս հիմա չար դարձած է, բայց չեմ հաւատար, չեմ կրնար հաւատալ, պարոն, որովհետեւ ան շատ բարի էր, չափազանց բարի...

Սրբեց աչքերը ու պահ մը կանգ առաւ, զօրաւոր յուզումի մը ենթարկուած։

Ակամայ դիտեցի զինքը, եւ յանկարծ, ան այլեւս ծիծաղելի ու անհեթեթ չթուեցաւ ինծի եւ այլեւս չէի նշմարեր նոյնիսկ անոր յատկանշական արտայայտութիւնը իր «Մայն – Հեռ»ով, որ Գերմանիոյ մէջ յատուկ է միայն ստորին դասակարգի մարդոց։

Իր դէմքը հիւծած էր այն ներքին ճիգին հետեւանքով որ ի գործ կը դնէր խօսելու համար, եւ իր նայուածքը ուղղած էր գետնին, կարծես ուզելով դըժուարութեամբ քննութեան ենթարկել այն բոլոր բառերը որոնք դուրս կը ժայթքէին իր սեղմուած կոկորդէն։

— Այո, պարոն — շարունակեց մարդը խոր շունչ մը քաշելով եւ մռայլ ձայնով մը, բոլորովին տարբեր, որ կարծես կուգար իր ներդաշխարհին նուազ կարծըր մէկ անկիւնէն — շատ բարի էր ան նոյնիսկ երախտապարտ ալ էր ինծի որ զինքը թշուառութենէն դուրս բերած էի։ Գիտնալով որ երախտապարտ էր կ'ուզէի որ շարունակ կրկնէր ինծի իր երախտագիտութեան խօսքերը։ Հաճոյք կը զգայի երբ ան շնորհակալութեան բառեր կ'արտասանէր։ Գիտէք պարոն, այնքան լաւ բան է, անսահմանօրէն լաւ՝ ինքզինքը բարի ու պատուական անձ մը կարծել, երբ իրականին մէջ հակառակն է։ Պատրաստ էի իմ ամբողջ հարստութիւնս տալ իր շարունակական շնորհակալիքները լըսելու համար։ Ըսի թէ շատ հպարտ էր, եւ ատոր համար ալ երբ նկատեց որ կը պնդեմ, սկսաւ ցանցառ կերպով շնորհակալութիւն յայտնել։ Եւ ատոր համար ալ, միայն ատոր համար, պարոն, իմ յօժար կամքովս ոչինչ կուտայի իրեն մինչեւ որ չխնդրէր։ Շատ երջանիկ կը զգայի ինքզինքս երբ ստիպուած կ'ըլլար որեւէ հագուստի, որեւէ ժանեակի համար գալ զիս գտնել եւ խնդրել՝ մուրացկանի մը նման։ Երեք տարի շարունակ զինքը չարչարեցի այս ձեւով, ամէն օր քիչ մը աւելի։ Բայց, պարոն, այս բոլորը կ'ընէի վասնզի կը սիրէի զինքը։ Իր հպարտութիւնը հաճոյք կը պատճառէր ինծի, այսուհանդերձ շարունակ կ'ուզէի զինքը նուաստացնել եւ երբ բանի մը կը ցանկար, կը բարկանայի, բայց պարոն բարկութիւնս երբեք ալ իրական չէր։ Երջանիկ էի, երբ ամէն անգամ առիթ մը կը ներկայանար զինքը քիչ մը աւելի նըւաստացնելու համար, որովհետեւ, որովհետեւ... չէի գիտեր թէ որքան կը սիրէի զինքը...

Վերստին լռեց։ Սկսաւ քալել տատանելով։ Ակնյայտնի էր որ զիս մոռցած էր։ Կը խօսէր մեքենաբար, ինչպէս երազի մը մէջ, հետզհետէ աւելի բարձր ձայնով մը։

— Այս բոլորին տեղեկացայ այն օրը — այդ անիծեալ օրը երբ իրեն մերժեցի մօրը համար պահանջած դրամը, փոքր, շատ փոքր գումար մը... այսինքն դրամը արդէն պատրաստած էի, եւ սակայն, կ'ուզէի որ գար ու անգամ մը եւս աղաչէր, այո, ի՞նչ կ'ըսէի...

« Այո, երբ իրիկունը տուն մտայ, այն ատեն միայն տեղեկացայ որ մեկնած էր եւ թուղթ մը ձգած՝ սեղանին վրայ։

« Պահէ անիծեալ դրամդ, այլեւս ոչինչ կ'ուզեմ քեզմէ », գրուած էր հոն, ուրիշ ոչինչ...

« Պարոն, խենթի մը պէս էի, երեք օր եւ երեք գիշեր։ Գետին, ինչպէս նաեւ հանտառին մէջ փնտռել տուի զինքը, հարիւրաւոր ֆրանքներ տուի ոստիկանութեան, վազեցի բոլոր դրացիներուն մօտ, որոնք առանց բացատրութեան խնդացին վրաս ու ծաղրեցին զիս։ Ոչինչ, ոչինչ կրցանք գտնել...։ Ի վերջոյ, քովի գիւղաքաղաքէն մէկը նորութիւն մը հաղորդեց՝ զինքը տեսած էր շոգեկառքին մէջ, Պերլինուրի մը ընկերակցութեամբ... Պերլին գացած էր...

« Նոյն օրն իսկ մեկնեցայ զինքը փընտռելու, լքեցի բոլոր գործերս, հազարաւոր ֆրանքներ կորսնցուցի, գողցան՝ ծառաներս, գործակատարս, բոլորը...

« Բայց, կ'երդնում պարոն, անտարբեր էի...

« Պերլինի մէջ շաբաթ մը պէտք եղաւ որ այդ մարդկային խառնիճաղանճին մէջ գտնեմ զինքը։ Ու գայ»։

Ծանր կերպով շնչեց, եւ շարունակեց։

— Կ'երդնում, պարոն, որեւէ ծանր խօսք չըրի իրեն... լացի... ծունկի եկայ ոտքերուն առջեւ, դրամ առաջարկեցի՝ ամբողջ հարստութիւնս այլեւս ինք պիտի մատակարարէր, որովհետեւ, արդէն համոզուած էի թէ այլեւս առանց իրեն պիտի չկրնայի ապրիլ։

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԳ

(7 Շար.)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԿԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայ դասական երգահան Կոմիտասի կեանքի ողբերգական հանգամանքները բոլորին յայտնի են : Եղերական հիւանդութիւնից յետոյ նրա ձեռագրերը՝ երաժշտական եւ երաժշտագիտական անտիպ աշխատութիւնները ցրիւ են եկել տարբեր տեղեր :

Ծիշդ է, այդ ձեռագրերի մի պատկառելի քանակութիւն ժամանակին Պոլսից ուղարկուել է Փարիզ՝ այնտեղ կազմակերպուած յանձնաժողովին՝ ի տնօրինութիւն : Փարիզի կոմիտասեան խնամատար յանձնախումբը, գրականագէտ Արշակ Չօպանեանի, երաժիշտ Մարգարիտ Բաբայեանի եւ այլոց ջանքերով , մեծ գործ է կատարել նշանաւոր երաժշտագէտի գրական ժառանգութիւնը յայտնաբերելու եւ կորստից փրկելու համար : Հայ մամուլն իր կողմից օժանդակել է այդ խնդրին, ձեռագրերը յայտնաբերելու նպատակով բազմիցս համոզիչ կոչեր ու բացատրականներ ուղղելով հայ հասարակայնութեանը : Բայց փաստ է նաեւ այն, որ Կոմիտասի յայտնաբերուած ժառանգութիւնը դեռ եւս հեռու է ամբողջութիւնից, եւ մինչեւ հիմա էլ երեւան են գալիս կորած թերթիկներ :

Եւ այնուամենայնիւ, Երեւանի կոմիտասեան գիւանում դեռ եւս 30 – 40ական թուականներին հաւաքուած նիւթն այնքան պատկառելի է, որ երգահանի ծննդեան 80ամեակին կապակցութեամբ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշում ընդունեց հրատարակել տպագրուած գործերի եւ յայտնաբերուած անտիպների ժողովածու : Այդ որոշումից յետոյ ըստ փուլերից 1953ին եւ 1955ին Երեւան ուղարկուեցին Կոմիտասի՝ քանակութեամբ բաւական շատ եւ բովանդակութեամբ հարուստ ձեռագրեր :

Կոմիտասի երկերի ժողովածուն հրատարակութեան պատրաստելու գործը յանձնարարուեց Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան :

Այդ հրատարակութիւնը, որ արդէն սկսուած է , կոչւում է Ակադեմական : Սա նշանակում է, որ նրանում պէտք է զետեղուեն գեղարուեստական , գիտական արժէք ներկայացնող բոլոր ձեռագրերը, հրատարակութիւնը պէտք է կատարուի բացառապէս բնագրերից, լոյս տեսնեն միեւնոյն աշխատութեան յայտնաբերուած արժէքաւոր տարբերակները , նիւթերը գիտականօրէն ծանօթագրուեն, պարզաբանուի աշխատութիւնների ստեղծման պատմութիւնը, հեղինակի ստեղծագործական մտքի զարգացման ընթացքը եւայլն :

Ըստ նախագծուած ծրագրի, մինչեւ այժմ հաւաքուած կոմիտասեան նիւթերը պէտք է զետեղուեն 12 հատորներում : Հնարաւոր է, որ նոր յայտնաբերումների դէպքում այդ թիւը մեծանայ :

12 հատորներից առաջինն ընդգրկում է երգահանի՝ ժողովրդական երաժշտական հիմք ունեցող մեներգները եւ, որպէս բացառութիւն , « Ծիծեռնակ » հայրենասիրական երգը : 2րդ, 3րդ, 4րդ, 5րդ հատորները յատկացուած են խմբերգներին, 2րդ հատորում են դարձեալ ժողովրդական երաժշտութեան մշակումներ հանդիսացող այն խմբերգները, որոնք ժամանակին Կոմիտաս ինքն է հրատարակել, եւ, դարձեալ որպէս բացառութիւն, Յովհ. Յովհաննիսեանի «Նոր գարուն» ոտանաւորի հիման վրայ գրուած խմբերգը : 3րդ հատորում նոյնպիսի խմբերգներ են՝ մի քանիսը Կոմիտասի մահից յետոյ հրատարակուած , մեծ մասը՝ անտիպ, իրենց բազմաթիւ տարբերակներով : 4րդ հատորում զետեղուելու են երկու տասնեակից աւելի ժողովրդական խմբերգներ, որոնք մեծ մասամբ նախորդ հատորների նոյն խմբերգներն են, բայց պարզ ներդաշնակումներ, որ Կոմիտասն արել է դպրոցական կամ ժողովրդական երգչախումբերի համար : Այս հատորի մէջ պէտք է լինեն նաեւ հայրենասիրական երգերը եւ այն խմբերգները, որոնք ժողովրդական երաժշտութեան հետ անմիջական առընչութիւն չունին : 5րդ հատորում տեղ կը գտնեն «Պատարագը», «Առ գետս Բաբելացւոց» փոքր օրաթօրիան եւ հոգեւոր երաժշտութեան հետ կապ ունեցող այլ խմբերգներ : 6րդ հատորը նուիրուած է դաշնակի երկերին :

Երեք հատոր (7րդ, 8րդ եւ 9րդ) կը զբաղեցնեն հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր եղանակների, ինչպէս նաեւ այլազգի ժողովրդական երգերի կոմիտասեան ձայնագրութիւնները : Հայկական ժողովրդական երգերի ձայնագրութիւնները կը դասաւորուին ժամանակագրական կարգով, կը պահպանուի երգահանի կազմած մեծ ու փոքր ժողովածուների ամբողջականութիւնը : Կոմիտասի չորս հազար ձայնագրութիւններից հրապարակուած են մօտ չորս հարիւրը, մինչդեռ ներկայումս հաւաքուածն աւելի քան երկուքուկէս անգամ գերազանցում է դրան :

10րդ հատորը Կոմիտասի գիտական աշխատութիւններն ու յօդուածներն են, 11րդը՝ ինքնակենսագրութիւնը, բանաստեղծութիւններն ու նամակները, 12րդը՝ ուսումնական բնոյթի աշխատանքները եւ անաւարտ գործերը :

Առաջին հատորն արդէն լոյս է տեսել եւ սպառուել, լոյս է տեսել նաեւ 2րդ հատորը : Այս տարուայ վերջին՝ տպագրութեան կը յանձնուի 3րդը : Միւս հատորները պատրաստւում են տպագրութեան : Արուեստի հիմնարկութեան ծրագրերում նախատեսուած է 1967ից 1970 տպագրել ժողովրդական երգերի ձայնագրութիւններ պարունակող հատորները :

Կոմիտասի երկերի իւրաքանչիւր հատորը հայ ժողովրդական երաժշտութեան եւ փրոֆեսիոնէլ դասական արուեստի մի – մի կոթող է լինելու : Անհրաժեշտ է շարունակել, եռանդուն կերպով փնտռել ու գտնել դեռ եւս անյայտ մնացող կոմիտասեան ձեռագրերը :

Ռ. ԱԹԱՅԵԱՆ

միւթեամ ընդունիլ : Պատճառաբանութիւնն այն է , նախ, թէ ոսկեդարեան մեր Աստուածաշունչին մէջ երբեք գործածուած չէ այդ բառը , ոչ իսկ նորադարձ բառը : Կայ «նորակրօնութիւն» բառը (Իմաստ. ժԴ. 14), որ կը փոխարինէ յունարէն բենոտոբսիա յունարէն բառը, արդի իմաստով՝ անաւանդութիւն, ունայնապաշտութիւն :

Այժմ առնենք եւ քննենք փրոզելիթ բառը Նոր Կտակարանին մէջ :

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(3) Երկիւղ նշանակութեամբ նոյն բառով՝ մեր գրաբար Աստուածաշունչին մէջ ունինք Պաւքովր, փրանսերէնի մէջ՝ Մագոր (Երեմ. Ի. 3) , որ ըստ Քրամփոնի՝ թարգմանի «երկեւղ ամենայն ուստեք», մինչ Մխիթար աբբահայր կը թարգմանէ «պանդուխտ» (Մխիթար աբբահայր «երկնչող» կը թարգմանէ նաեւ Ագարը) :

(4) Նոյն բառը , տարբեր ձայնափոխութեամբ, կը նշանակէ առիւծ (Եզ. ԺԹ. 2),— ստուգաբանական պատճառաբանութիւնը գտած եմ լատինական մատենագրութեան մէջ, բայց զանց կ՚առնեմ : Եբրայերէնը հինգ բառ ունի առիւծ նշանակութեամբ :

(5) Եկը նախ այն օտարականն է, որ հիւրաբար կը բնակի քաղաքի մը մէջ (փէրեկրինուս) ինչպէս Էմմաւուսի ճամբորդներուն անծանօթ խօսակիցը, որուն ուղղուած է հարցումը . «Դո՞ւ միայն կաս Երուսաղէմ ...» (Ղուկ. ԻԴ. 18) : Աշխարհաբարը՝ « դո՞ւն մենակ Երուսաղէմի մէջ կը կենաս» : Գրաբարը պակասաւոր է, (կամ՝ պէտք է միայն կաս եւ սոլուս փէրեկրինուս ընդունիլ համարժէք), իսկ աշխարհաբարը սխալ է : Ուղիղը՝ դուն, իբրեւ նորաբնակ մը կամ նորեկ մը Երուսաղէմի մէջ, լուր չունիս անցած դարձածէն» :

Եկը , երկրորդ, այն օտարականն է որ վերջնապէս կը հաստատուի քաղաքի մը մէջ(ինքուիլինուս), որ կը նշանակէ վարձակալ, բայց կը թարգմանուի նաեւ օտարական, (Կիկերոն, որ ծնած չէր Հռոմի մէջ՝ բայց կը բնակէր Հռոմի մէջ , ինքուիլինուս կը յորջորջուէր անարգական նշանակութեամբ) :

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԵԾ ԵՐԱԺԻՇՏ ՄԸ

ՌԻՉԸՐՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ

Անուն մը, որ անծանօթ մնացած է հայկական շրջանակներու մէջ, բայց արդարօրէն մեծ համբաւ կը վայելէ ամերիկեան շրջանակներու մէջ :

Ծնած է 1917 Ապրիլ 5ին Ֆիլատելֆիա, Հայրը քահանայ մըն է, Հայկ Եարտըմեան, որ իր ուսումը առած է Լոնտոնի համալսարանին մէջ եւ ջարդերու ժամանակ Պուլկարիա ապաստանած : 1906ին ընտանեօք փոխադրուած է Ամերիկա : Մայրը, որ երգեհոն կը նուագէր, կանուխէն հայկական երաժշտութիւն սորվեցուցած է իր կրտսեր զաւկին՝ Ռիչըրտին (10 զաւակ ունեցած է) :

Ռ. Եարտըմեան ամուսնացած է 19 տարեկանին եւ ունի 12 զաւակ : Իր ուսումը առած է Ֆիլատելֆիոյ վարժարանները : Հազիւ 19 տարեկան, կը գրէ Սիւիթ Արմէնիէն մը, երբ տակաւին կատարելագործած չէր իր երաժշտական ուսումը :

Երաժշտական լուրջ ուսումը սկսած է 22 տարեկանին, երբ զինքը քաջալերած են Եուժէ Իթուրպի եւ Լէոփոլտ Սթոքովսկի :

Առաջին անգամ դաշնակի համար գրած է 14 տարեկանին : Իսկ Հայկական սիւիթը իբրեւ թեմա կը ծառայէ այսօր Վոյս օֆ Ամրրիքայի հաղորդումներուն : Իր նուագուած առաջին գործն է՝ «Աւերակ քաղաքը» (1945) Ֆիլատելֆիա Օրքեսթրայի կողմէ ղեկավարութեամբ ծանօթ ղեկավար Եուժէն Օրմանտիի :

Նոյն նուագախումբը նուագած է իր գործերը շատ յաճախ եւ տասը գործեր՝ առաջին անգամ ըլլալով աշխարհի մէջ : Ցօրինած է ժողովրդական երաժշտութիւն, տպաւորապաշտ, կրօնական եւ արդիական : Ունի համանուագներ, քոնչերթօներ , սենեակի երաժշտութիւն : Իր գործերը մաս կը կազմեն Միացեալ Նահանգներու գլխաւոր նուագախումբերու ցուցակին եւ ծանօթ են նաեւ Քանատա, Եւրոպա, Ճափոն եւ Աւստրալիա :

×

Ռ. Եարտըմեանի անունը հասաւ Փարիզ ու մինչեւ մեզի՝ Ֆրանսական ծանօթ նուագախումբի մը տնօրէնութեան միջոցաւ : Արդարեւ ծանօթացնելու համար Ֆրանսայի մէջ այս երաժիշտը՝ որ մեծ համբաւի տիրացած է Ամերիկա, ֆրանսական նուագախումբին ղրկուած էր Եարտըմեանի կենսագրականը, գործերու մասին մամուլի կարծիքներ եւ երկու սալեր, զորս բացառիկ հաճոյքով ունկնդրեցինք : Արդարեւ չենք ծածկեր թէ որոշ անձկութեամբ կը պատրաստուէինք այս ունկնդրութեան, տրուած ըլլալով որ անկարելի կը թուէր մեզի որ խկապէս մեծատաղանդ երաժիշտի մը անունը լսուած չըլլայ : Բայց փաստն ունեցանք թէ նման բաներ կրնան պատահիլ, նոր աշխարհներու մէջ :

Ռիչըրտ Եարտըմեան երաժիշտ մըն է, խոր զարգացումի տէր, որ ունի ոչ միայն տաղանդ երաժշտութեան, այլեւ խորապէս ծանօթ է իւրաքանչիւր գործիքի : Մեզ չի զարմացներ, լսելէ ետք իր քանի մը գործերը, որ Սթրավինսքիի թելադրութեամբ իրեն յանձնուած ըլլայ անգլերէն պատարագը գրելու պարտականութիւնը կաթողիկէ եկեղեցիներուն համար : Այս պատարագին առաջին ունկնդրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1967 Մարտ 31ին Նիւ Եորքի Ֆիլարմոնիք Հոլին մէջ : Եարտըմեան կ՚ըսէ թէ այդ պատարագը կը պատրաստէ «տիեզերական ոգիով», տրուած ըլլալով որ յօրինողը կաթողիկէ չէ եւ պատարագը անգլերէն պիտի ըլլայ :

Շարլ Մինչ եւ մանաւանդ Եուժէն Օրմանտի միշտ իր գործերը կը նուագեն իրենց հերթական նուագահանդէսներուն մէջ :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ծանօթ նկարիչ Ռիշառ Ժերանեան, Մոնաքոյի մէջ ստացած է Եւրոպայի գծագրութեան Ա. մրցանակը էնթերնասիոնալ ցուցահանդէսի ընթացքին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

- ԵՐԲ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Ցանկարծ , Սավինսքիի մօտ եկաւ եւ ըսաւ .

— Կրկէսի ցոյց մը չէ սակայն, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, սակայն, ես հասկըցայ , կը խորհիմ թէ ամէն բան պիտի փլչի, կը խորհիմ թէ շատ արիւն պիտի թափի :

Կանգ առաւ, այնքան որ յուզուած էր եւ շատ ցած ձայնով, Սավինսքիի ճիշդ մօտը մրմնջեց — Ահաւոր չարիք մըն է :

Լիտիայի շեշտին մէջ այնպիսի բան մը կար որ Սավինսքին սարսռացուց : Ուզեց խօսիլ, չէր կրնար գտնել պէտք եղած բառերը :

Նախ Լիտիա ինքզինքը գտաւ : Նորէն քանի մը քայլ առաւ սենեակին մէջ եւ հանդարտ ձայնով մը ըսաւ .

— Կ՚ուզէի ձեզմէ խնդրել, Նիքոլա Նիքոլայեւիչ, թէ կրնայի՞ք ինծի անցագիր մը ճարել երիտասարդի մը համար : Ձայնին փոփոխումէն Սավինսքի ինքզինքը թեթեւցած զգաց զինք ընկճող անբացատրելի տպաւորութենէն :

— Անցագիր մը երիտասարդի՞ մը համար ... շատ դիւրին չէ, բայց եւ այնպէս, Լիտիա Սերկէէվնա, կարծեմ թէ մէկ քանի օրուան մէջ կրնամ կարգադրել սակայն, յարաբերութիւններ ունիմ բարեբախտաբար :

Դեռահաս աղջկան դէմքը հանդչեցաւ կարծես, առաջին անգամ ըլլալով :

— Ամէն բան ձեզի պիտի ըսեմ, իմ Փօլ զարմիկիս համար է, մանուկ մըն է, կը հասկնաք , կատարեալ տղայ մը : Եղբօր պէս կը սիրեմ, անցեալ գիշեր ճմեռնային պալատն էր : Փօլ, այս պզտիկը , ինք զինքը վտանգի կը դնէ Ռուսերէն սպաննուելու համար ... որու համար : Իմաստ չունի սակայն : Իր դպրոցին մէջ փակուեր է : Հոն ալ պիտի սպաննեն, յայտնի է ... սակայն կրկէսի ցոյց չէ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ : Գոհ եմ որ այս կէտին մէջ ինծի պէս կը զգաք ... այն ատեն ծրագիր մը զարնեցի որպէսզի կարենայ փախչիլ : Կարծեմ դասալքութիւն կ՚անուանեն սակայն, կարեւորութիւն չունի ինծի համար : Եթէ բոլշեւիկներն են տէրերը, Փօլ իրաւունք ունի դասալիք ըլլալու, Քաթիային հետ քաղաքային հագուստ ղրկեցի, պիտի կրնայ միջոցը գտնել Հելէն Իվանովնա բարեկամուհիին տունը երթալու, կը ճանչնաք զինքը, 27 Մոկովայա կը բնակի : Շատ վստահելի է : Քանի մը օր պիտի պահէ ,ոչ ոք պիտի երթայ զինքը հոն փնտռելու ... բայց պէտք է որ անցագիր մը ունենաք, այն ատեն հանգիստ պիտի ըլլամ, երբ որ Ֆինլանտա գացած ըլլայ :

— Բայց պիտի ուզէ՞ մեկնիլ հարցուց Սավինսքի :

— Պիտի չհամարձակի ինծի չհնազանդիլ ըսաւ Լիտիա վստահութիւնով մը :

— Էհ լաւ, Երեքշաբթի կամ Չորեքշաբթի կ՚ունենամ անցագիր մը, շարունակեց Սավինսքի : Եւ յետոյ, աւելցուց ժպտելով , կը խորհիմ որ ընդհուպ պէտք է գրաղիմ ձեզի համար ալ հատ մը ունենալու ...

— Օհ, ինծի համար, այդ մասին մի խորհիք, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ : Ի՞նչ վտանգ կայ ինծի համար , ըսաւ մանկամարդուհին ձայնով մը որ այս անգամ զուարթ էր, անգամ մը որ Փօլ ապահովութեան մէջ ըլլայ, հանգիստ պիտի ըլլամ ... քիչ մըն ալ հոս կը կենամ, որովհետեւ հետաքրքիր եմ, գիտէք ... :

Նիքոլա Վլատիմիրովիչ գտաւ վերջապէս այս Լիտիան մանկական եւ զուարթ, ինչպէս որ կը սիրէր : Հիմա ան կը խօսէր առանց բռնադատութեան եւ միշտ բերանը ժպտելու վրայ :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Պ. Յակոբ Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պէնլեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Համբարձումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աղեքսանտր Համբարձումեան եւ զաւակները, Պ. Պ. Ալպէր Համբարձումեան, Ժաք Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Համբարձումեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Խայինեան, Խայինեան, Կարապետեան, Նալպանտեան, Զէնկինեան, Օֆոֆեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ՇՆՈՐՀԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ Մոմճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 7ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի ժամը 15ին: Հաւաքուիլ 14·30ին Կրեմլէն Պիսէթրի հիւանդանոցին ամփիթատրոնը (Րիւ Վերտէօն), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կրեմլէն-Պիսէթրի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ · ՁԱՅՆ – ՊԱՏԿԵՐԱՍՖԻՒՌԷՆ

Կիրակի (Յուլիս 17) ձայնասփիւռի Ֆրանս-Քիւլթիւռ կայանէն, առաւօտեան ժամը ութին Ս. Մեսրոպի կեանքն ու գործը կը ներկայացնեն.— Վերապատուելի Գարեգին Սիսլեան, Հայր Նիկողոս Վ. Քէհեայեան եւ Տիկին Հուրի Իփէկեան:

×

Նոյն օրը, հեռատեսիլէն ժամը 9·30ին կը ներկայացուի Լիոնի գաղութը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը): Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր.:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

×

Երբ բաժնեգին մը կը ղրկուի Թերթին կտրոնին մէկը մասին վրայ որ վերապահուած է ղրկողին անունին ու հասցէին, պէտք է գրուին ՂՐԿՈՂԻՆ ԱՆՈՒՆՆ ՈՒ ՀԱՍՑԷՆ եւ ոչ կրկին Թերթին անունը եւ հասցէն, այլապէս «Յառաջ»ի վարչութիւնը չի կրնար արձանագրել այս գումարը:

Դժբախտաբար նման սխալներ շատ կը պատահին եւ Թիւրիմացութիւններ կը ստեղծեն «Յառաջ»ի հաշիւներուն մէջ:

ԱՊՐԻԼ 15ԻՆ ժամը 18ին Փարիզի Արզ է Մէթիէ Թիւ 116 փոսթէն ղրկուած է 60 ֆրանքի մանտա մը եւ ղրկողին անունին տեղը գրուած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն: Հակառակ մեր ազդերուն ցարդ չէ ճշդուած թէ ո՞վ էր ղրկողը:

ՄԱՅԻՍ 16ԻՆ, Մարսէյլի 6րդ Թաղամասին փոսթէն (Թրուա մաժ) նոյնպէս ղրկուած է 60 ֆրանքի մանտա մը եւ ղրկողը իր անունին ու հասցէին տեղը գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

Այս երկու անձերէն, ստիպողաբար կը խնդրենք ճշդել իրենց ինքնութիւնը կանոնաւորելու համար մեր հաշիւները:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»ի

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ:

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքար վարձած է: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի:

Օթոքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքար վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւոյեանի, Սէն Ժերոմ:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

(Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձին առթիւ):

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի, Կիրակի (17 Յուլիս) ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Պ. Հայկ Տէրտէրեանի տան մօտ:

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՁԷ

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Գեղարուեստական բաժին:

Անձրեւի պարագային՝ Օհանջանեան ակումբին մէջ: Անակնկալ մը, նուագ Պ. Պետրոսեանի կողմէ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

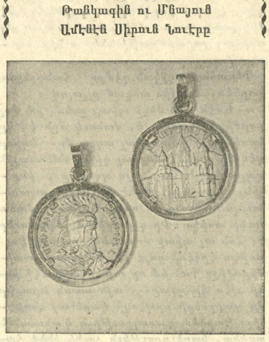
ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ:

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթոքար մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք: Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռաձայնելով Տիկ. Թաղէոսեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթոքարով պտոյտ մը, դէպի կայան:

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք:

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին:

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթոքարով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն):

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ: Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՅՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ԱՉՔԸ ԼՈՅՍ

Օգոստոսի համար, բացառիկ կարգադրութեամբ՝

2300 փրանք

(Քլաս Թուրիսթ)

Փարիզ – Երեւան ուղիղ գծով, ուր ժամէն, ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Նուազագոյն ծախք՝ առաւելագոյն հանգստութիւն: Նախաճաշ՝ Փարիզ, կէսօրուան ճաշ՝ Մոսկուա, իրիկուան ճաշ՝ Երեւան, նոյն օրը:

ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ

Մեկնում Փարիզէն Օգոստոս 3: Ընկերական եւ ջերմ ընդունելութիւն: Վիզայի դիւրութիւն հետեւեալ քաղաքները այցելելու Սոխում, Սոչի, Թիֆլիզ եւ Հայաստանի զանազան քաղաքները:

ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ, առաջին կարգով (Փրըմիէռ քլաս) ճամբորդողները իրաւունք ունին խորհրդային երկիրներու առաջնակարգ եւ Արմենիա պանդոկը բնակելու եւ ճաշելու: ԳԻՆ՝ 2850 ՖՐ.:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐՈՒ ԿԱՐԱՒԱՆ

Փարիզ – Երեւան – Փարիզ 30 օր տեւողութեամբ, մեկնում Փարիզէն Յուլիս 24ին, ԳԻՆՆ է՝ 1850 ՖՐԱՆՔ:

Աճապարեցէ՛ք արձանագրուելու համար, այս ճամբորդութեան վիզայի ձեւակերպութիւնները աւելի շատ ըլլալով:

ԴԻՄԵԼ՝

M. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine), Tél. 642-58-39

Paris, 13, Rue Clauzel, tél. : 878-09-96

Մարսէյլի շրջանի համար

M. Z. ALEXANIAN, 18. Rue d'Aix, MARSEILLE — Téléphone : 20-63-43

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ Թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒԼԻՍ — MARDI 12 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10658

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.658

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ՄՈՒՐՀԱԿԸ

Համաշխարհային առաջին պատերազմը հիմնական յեղաշրջում առաջ բերաւ հայկական հարցի ըմբռնումին եւ սահմանումին մէջ:

Պերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածն ու «բարենորոգումներ»ու ծրագիրը միանգամ ընդ միշտ թաղուեցան դրուեցան:

Հայ չմնաց Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ջարդերու եւ տարագրութեանց: Թուրքերը ձերբազատուեցան բարենորոգումներու մղձաւանջէն եւ կաւ մը քայլ մը առին՝ իրագործելու համար «Թուրքիան Թուրքերուն» նշանաբանը:

Այնուհետեւ Հայկական Դատը նոր իմաստ մը ստացաւ: Մարմին առաւ յեղափոխական կուսակցութեանց ծրագրի «հեռաւոր նպատակ»ը,— անկախ եւ միացեալ Հայաստան:

1917ի աշնան բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք, Հայերը մինակ մնացած Թուրք բանակներուն դէմ, գերմարդկային զոհողութիւններ ըրին, ազգովին, թիկն առ թիկն պաշտպանեցին հայրենի հողերը եւ ի վերջոյ մեր դարաւոր դահիճին պարտադրեցին Հայաստանի անկախութիւնը՝ 1918 Մայիս 28ին:

Թուրքերը Պաթումի 1918 Յունիս 4ի դաշնագրով առաջինը եղան պաշտօնապէս ճանչնալու համար նորաստեղծ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, պզտիկ տարածութեան մը վրայ, 11.000 քառ. քիլոմեթր:

Ջինադադարին Հայաստանի սահմանները ընդարձակուեցան: 1920 Յունուարին յաղթական դաշնակիցներն ալ ճանչցան Հայաստանը՝ իբրեւ անկախ պետութիւն: Իսկ նոյն տարուան Օգոստոս 10ին Սեւրի դաշնագրով նուիրագործեցին Հայոց իրաւունքը՝ ունենալու ո՛չ միայն Անկախ, այլ նաեւ Միացեալ Հայաստան:

Պատմութիւնը հանրածանօթ է: Հարկ չկայ մտնելու մանրամասնութեանց մէջ:

Ցաւալի է սակայն, որ չփոթ մը կայ մտքերու մէջ Սեւրի դաշնագրին մասին: Ո՛վ չի գիտեր թէ այս դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ զայն ստորագրող պետութեանց խորհրդարաններուն կողմէ:

Պատճառները շատ են, հոստեղը չէ պանոնք մանրամասնօրէն քննելու:

Երկու թշնամիներ ունէր Սեւրի դաշնագիրը,— Թուրքն ու Ռուսը:

Ու տակաւին անոր մելանը չչորցած՝ ձեռք ձեռքի տուին այս վերջինները, սիբալ՛ղ զինակցութեամբ՝ իր սաղմին մէջ խեղդելու համար մանուկ Հայաստանը եւ պատելու միջազգային այն մուրհակը, որով հանդիսաւորապէս կը ճանչցուէին Հայոց իրաւունքները:

Դաշնագիր յաղթական դաշնակիցները զլացան Հայաստանի խորհրդային նպաստել՝ իրենց կարգին ուրանալու համար Սեւրը եւ իր բախտին ձգելու Հայութիւնը:

Ո՛վ ծանօթ չէ 1920 Դեկտեմբեր 2ի Ալեքսանդրապոլի դաշնագրին, ստորագրուած Թրքական ուժիններու եւ բոլշեւիկեան վերջնագրերու սպառնալիքին տակ, Հայաստանի հրաժարեալ կառավարութեան պատգամաւորներուն կողմէ:

Դեկտեմբեր 2ին Հայաստան կարմիր պատուհան էր հագած արդէն եւ Խատիսեանն ու Գիւլխանդանեանը ո՛չ մէկ պաշտօնական հանգամանք կրնային ունենալ այլեւս ստորագրելու համար դաշնագիր մը, զոր վաւերացնող ո՛չ կառավարութիւն եւ ո՛չ ալ խորհրդարան ունէին իրենց ետեւ:

Ըսել թէ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը ջնջեց Սեւրը պարզապէս կը նշանակէ իրաւունք տալ բիրտ ուժին: Ալեքսանդրապոլի մէջ մէկ կողմէ սուրը դրուած էր հայ պատուիրակներու վզին: Միւս կողմէ բոլշեւիկ լիազօր Սիլին Երեւանէն հեռագրով կը հրամայէր Խատիսեանին ընդունիլ Թուրքերու պարտադրած պայմանները: Ի՛նչ կանխամտածուած դաւադրութիւն:

Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրն ալ չէ վաւերացուած ու պէտք է նկատել զայն զերօ կրկնակ պատճառներով:

Զերօ չէ սակայն Սեւրը, որ ստորագրուած է ամիսներով բանակցութիւններ եւ քննութիւններ կատարելէ ետք: Թուրքիոյ պատուիրակները օրինաւորապէս կը ներկայացնէին Պոլսոյ կառավարութիւնը, որմէ լիազօրուած էին պաշտօնապէս:

Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը պաշտօնապէս կը ներկայացնէր Երեւանի կառավարութիւնը: Մեծ ու փոքր դաշնակիցներու ներկայացուցիչները նոյնպէս լիազօրուած էին իրենց օրինաւոր կառավարութիւններէն:

Քառասունվեց տարիէ ի վեր մենք կառչած ենք Սեւրի դաշնագրին եւ զայն կը նկատենք հիմնաքարը մեր քաղաքական եւ հողային պահանջներուն:

Այս կէտին շուրջ 1945էն ի վեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ է ամբողջ Հայութիւնը՝ սփիւռքի եւ հայրենիքի մէջ:

«Թրքահայ Դատի պաշտպան յանձնախումբ»ը՝ կազմուած Փարիզի մէջ, 1945էն մինչեւ 1947ի աշունը մեծ պետութեանց եւ Փարիզի հաշտութեան ժողովին ներկայացուցած իր յուշագիրներուն մէջ Սեւրի դաշնագրին վրայ կը հիմնուէր՝ արդարութիւն պահանջելու՝ անիրաւուած Հայութեան համար:

Այդ յանձնախումբին մէջ ներկայացուած էին Հայութեան բոլոր հոսանքները, Դաշնակցականը, Ռամկավարն ու Համայնավարը:

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ եւ անկէ ի վեր Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը, իբրեւ Սեւրի դաշնագիրը ստորագրող մարմին՝ մեծ պետութեանց ու ՄԱԿին ուղղած իր հեռագիրներով եւ յուշագրով դարձեալ այդ վաւերաթուղթին վրայ կը հիմնէ իր պահանջները: Եւ շա՛տ իրաւամբ:

Վտանգաւոր խաղ է «բարբանջանք» նկատել այն ձեռնարկները, որոնք տեղի կ՚ունենան յիսնամեակէն ի վեր:

Սեւրը կայ ու կը մնայ իբրեւ միջազգային մուրհակ մը, որ անժամանցելի է:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ ՄԻՇՏ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԿՈՂՔԻՆ

Մոսկուա եւ Փեքին ալ աւելի ամրացուցած են իրենց դիրքերը Վիէթնամի կացութեան նկատմամբ: Շու Էն Լայ ճառ մը արտասանելով ափրեւասիացի գրագէտներու համաժողովի փակման, շեշտած է.— «Մահու կենաց պայքար մըն է.— կամ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը կը պարտուի կամ պէտք է ենթարկուիլ անոր, միջին ճամբայ չկայ»:

Շարունակելով իր յարձակումները, Շու Էն Լայ յայտարարած է.— «Ինչ որ ալ ըլլան վտանգները, ինչ որ ալ ըլլայ գինը, վճռած ենք օգնել Վիէթնամցի ժողովուրդին մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Այս ճակատագրական պահուն, Հնդիկ կառավարութիւնը կ՚առաջարկէ Ժընեւի ժողովին գումարումը: Բայց այս առաջարկը կը ձգտի միայն փոշի նետելու ժողովուրդներու աչքերուն եւ կասեցնելու վիէթնամցի ժողովուրդին պայքարի թափը: Առաջին ակնարկով միայն Միացեալ Նահանգներու կրնայ ծառայել: Այս պահուն է նաեւ, որ Միացեալ Նահանգները կը տարածեն Վիէթնամի պատերազմը եւ խորհրդային վերաքննական խմբակը կը յայտարարէ, որ Հանոյի եւ Հայփոնկի ռմբակոծութիւնները չեն վըհանար խորհրդային եւ ամերիկեան գործակցութեան: Ամէնքը կրնան տեսնել այն զարշելի դերը զոր հնդիկ յետադիմականները եւ խորհրդային վերաքննականներու խմբակը կը կատարեն Վիէթնամի պատերազմին տարածման մէջ»:

Միւս կողմէ, Չինաստանի փոխ վարչապետը յայտարարած է թէ խորհրդային ուժեր կը համախմբուին չինական սահմանագլուխին վրայ եւ այդ ձեւով կը մասնակցին ամերիկեան աշխարհակալութեան կատարած պաշարման, Չինաստանի շուրջ:

Գալով ամերիկեան ռմբակոծութեանց եւ գերի ինկած ամերիկացի օդաչուներուն, հիւսիսային վիէթնամցի իրաւագէտ Տօ Քսուան Նանկ «Նան Տան» թերթին մէջ կը գրէ.— «Ամերիկացի այս օդաչուները պատերազմական գերիներ չեն եւ չեն կրնար օգտուիլ 1945ի Ժընեւի պայմանագրութենէն: Կատարուած ռմբակոծութիւնները անտարակոյս պատերազմի ոճիրներ են»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մեռած է Ալեքսանդր Ռուտաքով, քարտուղար խորհրդային համայնավար կուսակցութեան: Նախկին հանքագործ մըն է որ ճարտարարուեստական հարցերու մասնագէտ դարձած էր: 55 տարեկան էր եւ կը տառապէր սրտի տկարութենէ:

ՇԱՄՈՆԻՔՍԻ մէջ զարհուրելի արկած մը պատահած է: «Ճերմակ Զոր»ին մէջ, 3 թելեֆերիքներ վար ինկած են: 19 վիրաւորներ կան, որոնցմէ մէկը արդէն մեռած է: Քննութիւն բացուած է այս արկածին պատճառները գտնելու համար:

ԷՐՀԱՐՏԻ կուսակցութիւնը ծանր պարտութիւն մը կրած է Ռենանի – Վեսթֆալիի նահանգին մէջ, ուր առջի օրուան ընտրութիւններուն, ընկերվարականները գրաւած են յաղթանակ մը տարին, 5,1 առ հարիւրի յառաջդիմութիւն մը արձանագրելով:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, հարիւր վիրաւոր եւ 140 ձերբակալութիւն եղած են երկրագործներու ցոյցի մը ընթացքին: 5000 գիւղացիներ բախում ունեցած են ոստիկանական ուժերուն հետ: Ցոյցին պատճառն էր ցորենի գինը, որու յաւելումը կը պահանջեն գիւղացիները մինչ կառավարութիւնը կը մերժէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ առջի օր ճաշ մը տուած է ի պատիւ ֆրանսախօս Ափրիկէի պետութեանց նախագահներուն՝ Թոկօ, Նիժեր, Կապոն, Քոթ տ՚Իվուար, Չատ, Տահոմէ, Կեդրոն. Ափրիկէ եւ Բարձր Վոլթա:

ՍԷՆԻ նահանգին մէջ, Յունիս մէկին նպաստ ստացած անգործներու թիւը եղած է 10.936: Անգործներու մեծագոյն թիւը 11րդ եւ 19րդ թաղամասերը կը գտնուին եւ արուարձաններէն՝ Նանթէռ եւ Սէն – Տընի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Շրջանին 18րդ հանգրուանը՝ Թորինօ – Շամոնիքս շահած է Շուլց (Լիւքսանպուրկ): Ընդհանուր դասաւորման մէջ, առաջինն է ֆրանսացի Էմառ:

ԼՈՆՏՈՆԻ Ուեմպլէ մարզադաշտին վըրայ, հարիւր հազար հանդիսականներու առջեւ, Երկուշաբթի օր սկսան Ֆութպոլի աշխարհի բաժակի մրցումները: Նախկին ախոյեանն է՝ Պրազիլ, որ կրնայ կրկին յաղթել:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Շրէօտէր Անգարա հասած է ուր երեք օր պիտի մնայ: Իր այցելութեան գլխաւոր նպատակն է երկու երկիրներու քաղաքական յարաբերութիւնները ամրապնդել: Խօսակցութիւններ պիտի ըլլան նաեւ տնտեսական եւ զինուորական հարցերու շուրջ: 1958էն ի վեր Գերմանիա մէկուկէս միլիառ մարք տուած է Թուրքիոյ եւ 150 հազար Թուրք բանուոր առած է իր երկիրը: Ժամանումին առթիւ, Շրէօտէր ճառ մը խօսած է ուր շեշտած է մանաւանդ Թուրքեւգերման շատ հին բարեկամութիւնը:

ՀՈԼԱՆՏԱ բողոքած է խորհրդային իշխանութեանց որովհետեւ երկու պատանիներ 48 ժամ ձերբակալուած են Մոսկուայի մէջ: Անոնք փորձած են 215 ռուսերէն լեզուով աւետարան անցընել: Գիրքերը գրաւուած են այն պատճառաբանութեամբ թէ «վտանգաւոր գրականութիւն է Պետութեան ապահովութեան» համար: Գիրքերէն զատ, պատանիներուն կառքն ալ գրաւուած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ճէլալ Պայար ներման արժանացաւ նախագահ Սունայի կողմէ: Նախկին նախագահը 83 տարեկան է եւ մահուան դատապարտուած էր Եասը Ատայի մէջ, 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութեան վաղորդայնին:

ԹՈՒՐՔԵՒԻՐԱՔԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

ԱՆԳԱՐԱ.— Թուրքեւիրաքեան տեսակցութիւնները, որոնք օրերէ ի վեր կը շարունակուէին երկու երկիրներու վարչապետներուն, Սիւլէյման Տէմիրէլի եւ Էլ Պազզազի միջեւ, վերջ գտան առջի օր:

Շատ մը կէտերու շուրջ համաձայնութիւն գոյացաւ, առեւտրական, տնտեսական եւ մշակութային: Երկու երկիրներու վարչապետերը որոշեցին զարկ տալ իրենց յարաբերութիւններուն եւ գործակցութեան գետին մը ստեղծել եւ նորանոր համաձայնութիւններ կնքել այս հիման վրայ: Առաջին Զբօսաշրջային համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ եւ որոշուեցաւ Թուրքեւիրաքեան սահմաններուն վրայ արմատական միջոցներ ձեռք առնել, մաքսանենգութեան եւ նման աւարքներու դէմ պայքարելու համար:

Սահմանային ապահովութեան խնդրէն զատ, առեւտրական եւ տնտեսական փոխանակումներու մասին համաձայնութիւն գոյացաւ: Այսպէս, Թուրքիա Իրաքի պիտի ծախէ թեթեւ զէնքեր եւ ռազմանիւթ, հրասանդ, հրափող, վառօդ, եւայլն, նաեւ շաքար, բամպակեղէն, արջառ, սառնադարան, լուացքի մեքենայ, ելեկտրական աւել, ճարտարարուեստական նիւթ, փոխարէնը քարիւղ, համեմներ, արմաւ եւ մանած գնելու համար:

Զարկ պիտի տրուի նաեւ Թուրքեւիրաքեան մշակութային յարաբերութիւններուն: Իրաքցի ուսանողներ աւելի ստուար թիւով պիտի ընդունուին Թրքական համալսարաններու մէջ, եւ Թուրք փրոֆէսէօրներ պիտի դասախօսեն Պաղտատի համալսարանին մէջ: Զբօսաշրջիկներուն ալ մասնաւոր դիւրութիւններ պիտի ընծայուին մաքսատուներու մէջ, անոնց հաղորդակցութիւնը եւ փոխադրութիւնը պիտի դիւրացուին: Կը մշակուի նաեւ Թուրք եւ Իրաք ջրային համաձայնութեան մը ծրագիրը:

Իրաքի վարչապետ Էլ Պազզազ, այցելեց Ազգ. Ժողով, ուր ծափահարութիւններով եւ սիրալիր ցոյցերով դիմաւորուեցաւ: Վարչապետը գլխով խոնարհութիւն ըրաւ եւ փոխադարձեց այդ սիրալիր արտայայտութիւններուն:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Ե.

Թալէաթի հրամանով, Հալէպի մէջ Ապտիւլ Ահատ Նուրի(*) կը կրէր տիտղոսը «Իսքեանը Աշայիր վէ Մուհաճիրին Միւտիւրը Ումումի Մուավինի», եւ գլխաւոր պատասխանատուներէն մին էր Հայոց տարագրութեանց, սպանութեանց՝ Հալէպի Նահանգի, Սուրիոյ եւ Տէր Զօրի շրջաններուն մէջ: 1916ի գարունէն սկսեալ յաւելուածական պաշտօն մը եւս ունեցած է, — այցելել Տիգրանակերտ, Մարտին, Ուրֆա, Րէս իւլ Այն, Թէլ Ապիատ, Խառան եւ այլ վայրեր, թէ Հայոց լքեալ տուներուն մէջ Թուրք եւ քիւրտ մուհաճիրներ եւ աշիրէթներ բնակեցնելու եւ թէ Քիւրտերը տեղահան ընելու եւ ցրուելու համար դէպի արեւմուտք:

Քիւրտերու տարագրութեանց մասին ստորեւ կուտանք կարգ մը հեռագիրներ՝ Ապտիւլ Ահատ Նուրիի այդ գործունէութեանց վերաբերեալ: Այդ հեռագիրներէն շատերը ստորագրուած են միայն անունի սկզբնատառով «Ն.»՝ որ է ինքը՝ Ապտիւլ Ահատ Նուրի:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԷՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՏՆՕՐԷՆ ՇԱՔԻՐ ՊԷՅԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

1916 Օգոստոս 14ին, ներքին նախարարութեան ղրկուած հեռագրով կը հաղորդէ. —

«Մինչեւ հիմա Տիարպէքիրի կեդրոնը հասած են քառասուն հազար գաղթականներ, որոնցմէ 25 հազարը Սեւերէկի եւ Խարբերդի ճամբով, ղրկուած են Կեդրոնական Անատոլու: 12 հազար Թուրք մուհաճիրներ տեղաւորուած են կեդրոնի (Տիգրանակերտ) եւ շրջակայ գիւղերու մէջ: Զորսէն հինգ հազար Քիւրտեր քշուած են:

«Մարտին հասած քսան հազարէն ինը հազարը տեղաւորուած են Սանճագի մէջ եւ տասը հազարի չափ եւս սկսած ենք ղրկել: Սավըրի, Սիլվանի, Լճէի, Պիշէրիի, Հայտարանլը, Միլանլը եւ Իտմանլը կոչուած աշիրէթներուն թիւը հարիւր հազարը կ'անցնի ըստ հասած տեղեկագիրներու: Անոնց ուղարկման եւ սնունդին մասին որոշուելիք միջոցներու մասին պիտի տեղեկագրուի»:

ԾԱԾԿԱԳԻՐ ՀԵՌԱԳԻՐ ԽԱՐԲԵՐԴԷՆ

1916 Օգոստոս 25.

«Խարբերդի Վիլայէթի կեդրոնական Սանճագին մէջ հինգ հազար գաղթական կայ: Երեք հազարը Քիւրտեր են: Ձեր Նախարարութեան հրահանգները հասնելէն առաջ, կէսը շրջակայ գիւղերուն մէջ տեղաւորուած են: Միւսներն ալ ղրկուած են Սեբաստիոյ եւ Տիարպէքիրի ճամբով, որոշուած վայրերը»:

ԱՊՏԻՒԼԱՀԱՏ ՆՈՒՐԻ ՊԷՅԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

1916 Հոկտեմբեր 12 թուակիր ծածկագիր հեռագրով մը կը հաղորդէ Տիգրանակերտէն. —

«3533 գաղթականներէն երկու հարիւրը հասաւ Րէս Իւլ Այն: Կեդրոնէն (Տիարպէքիր) Սեւերէկի ճամբով ղրկուեցան 1139: Հայտարանցի աշիրէթէն 1200 անձ կեդրոն հասան: Արձանագրութիւն կը կատարուի:

31 Հոկտ. 1916

Ուրֆա հասածներուն կէսը (մեծ մասը Քիւրտեր) տուներու մէջ տեղաւորուեցաւ, մնացած կէսն ալ վրաններու տակ է:

Ստոր. Ն. (Ապտիւլ Ահատ Նուրի)

31 Հոկտ. 1916

«Սավուրէն (Մարտինի Հիւսիսը), Թէլ Էրմէնի ճամբով վեց հազար անձ (Քիւրտ) ղրկուեցաւ դէպի Րէս Իւլ Այն»:

20 Հոկտ. 1916

Այս առտու կեդրոնէն (Տիգրանակերտ) դէպի Ուրֆա ղրկուեցան 1526:

Սիլվան բնակող՝ Հայտարանլը, Ճիպրանլը, եւ Շուլէի աշիրէթները, ղրկուած են դէպի Խառան: Անոնց պետերը, իրենց ընտանիքներով, պիտի բնակեցուին Ուրֆայի մէջ:

25 Հոկս. 1916

Սիլվանի մէջ Ճիպրանցի հինգ հազար անձ կայ: Ուրկէ՞ եկած են:

Ստոր. Ն.

«Հոկտեմբերի կիսուն, Րէս Իւլ Այնէն 2615 քիւրտ մուհաճիրներ, 1554 ընտանի կենդանիներով Թէլ Ապիատ ղրկուած են, ուր այժմ անոնց թիւը հասած է՝ 4487ի:

Ներկայիս Ուրֆա ղրկուած են՝

(Քիւրտեր)	6,207
Խարբերդ	1,974
Սիլվան	1,915
Սեւերէկ	3,592
Մարտին	1,257

1 Դեկտ. 1916

«Ուրֆայի Գարա Քէօփրիւէն 1046 Քիւրտ ղրկուեցան Խառան»:

2 Դեկտ. 1916

«Սիլվան գտնուած 5300 Ճիպրան աշիրէթը Տիարպէքիրի ուղղութեամբ ղրկուեցաւ»:

3 Դեկտ. 1916

Խառանը լեցուած ըլլալով, ասկէ ետք (քիւրտ) կարաւանները պէտք է ղրկել Արաբ Փունար:

Նէճաէթ Պէյը տակաւին չեկաւ:

7 Դեկտ. 1916

Մարտինէն մինչեւ այժմ ղրկուած են 10,965:

7 Դեկտ. 1916

Սիլվանէն 26,116:

Ստոր. Ն.

3 Դեկտ. 1916

«Թէեւ Միւթէսարըֆութեան գրուած է, չմոռնաք՝ աշիրէթներուն մինչեւ իսկ սուրերը (գամա), զէնքերը առնել եւ զինաթափ ընել: Հաղորդուած է Նախարարութենէն»:

Ստոր. Ն.

10 Դեկտ. 1916

Տիարպէքիր Նահանգէն. —

Պատասխան՝ Ձեր 10 Սեպտ. 1916 թըւակիրին. —

«Վան, Պիթլիս, Էրզրում Վիլայէթներէն եւ շրջականերէն, 1915 Յուլիսէն սկսեալ այս նահանգը (Տիգրանակերտ) մտած են 158,418 անձ: Ասոնցմէ 46,003ը ղրկուած են, 12,415ին միայն ուտեստ կը հայթայթուի»:

9 Դեկտ. 1916

1062 ընտանիք (6441 անձ) Սեւերէկի ճամբով ղրկուեցաւ:

Ստոր. Նէճատէթ

14 Նոյ. 1916

«Մինչեւ հիմա Խառանի մէջ տեղաւորուած են 13,422: Ասկէ ետք գալիքները պիտի տեղաւորուին Սիւրիճի եւ Պիրէճիքի գազաներուն մէջ»:

16 Նոյ. 1916

ՀԵՌԱԳԻՐ ԱՊՏԻՒԼ ԱՀԱՏ ՆՈՒՐԻԻ ԿՈՂՄԷ

«13 Նոյեմբեր 1916ին Տիարպէքիրէն 1983 եւ Նոյեմբեր 14ին 1057 Քիւրտեր ղրկուեցան Ուրֆա»:

19 Նոյ. 1916

«Րէս Իւլ Այն գտնուողները բոլորը ղրկուեցան: Տէր Զօրի միւթէսարըֆ Պէյը վաղը Րէս Իւլ Այն պիտի գայ»:

ՀԵՌԱԳԻՐ ՈՒՐՖԱՅԷՆ ՆՈՒՐԻ ՊԷՅԻ ԿՈՂՄԷ

«Երէկ եկողներուն թիւն է 23,190:

Շուտով պիտի սկսինք երկաթուղիով ղրկել»:

14 Դեկտեմբեր 1916

«1916 Դեկտեմբեր 11 եւ 12ին Սեւերէկէն Ուրֆա ղրկուեցան 2520 հոգինոց կարաւան մը»:

«Հայտարանցի 800 եւ Թաղոյի Բէիս Հասան պէյ հսկողութեան տակ Ուրֆա ղրկուեցան: Ինչպէս 1915 Դեկտ. 1 թիւ ծածկագիր հեռագրով հաղորդուած է, Հասան Պէյի հաւատարմութիւնը կասկածելի է»:

1916 Սեպտեմբեր 19 թիւ ծածկագրով հաղորդուած է. —

«Ճիպրանլը աշիրէթէն 1400 հոգի, որ Ալաշկերտ կը գտնուէին, Լճէի ճամբով ղրկուած են»:

Ապտիւլ Ահատ Նուրի ծածկագրով 17 Նոյ. թիւով հաղորդուած է:

Նոյնպէս Ապտիւլ Ահատ Նուրի պէյէն եկած ծածկագրով հաղորդուած է (Հոկտեմբեր 15 թուակիր). — «Միլան աշիրէթէն Տիարպէքիր հասած են 100,400»:

×

Թուրքերու կողմէ Քիւրտերու զինաթափումի եւ տարագրութեան մասին կան ուրիշ վաւերագրեր ալ:

Թուրքերը նախ գրգռեցին Քիւրտերը Հայոց դէմ, ոճիրներու գործակցելու համար, ապա նոյն չարիքները՝ առաւել կամ նուազ չափով գործեցին Քիւրտերու, Յոյներու եւ Արաբներու դէմ:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Վերջ)

(*) Ըստ վկայութեանց, Ապտիւլ Ահատ Նուրի կոչուած այդ հրէշը եղբայրն էր Սինոպի երեսփոխան Եուսուֆ Քեմալի, որ տեղեկաբերը եղած էր 1909ի Ատանայի ջարդին, Յակոբ Պապիկեանի հետ:

Թալէաթ երեսփոխան Քեմալին տեղեկագիրը եւս անտես առած էր եւ Եուսուֆ Քեմալը ղրկած էր Փարիզ՝ իրաւաբանութեան հետեւելու: Մուսթաֆա Քեմալի օրով, ան եղած էր արտաքին նախարար, եւ նոթեր փոխանակած էր Հայաստանի Արտ. Նախարար Ալ. Խատիսեանի հետ:

ԹՈՒՂԹԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Գործի վրայ ենք նորէն ...: Ինչու չէ, շատ բարի: Ըլլանք: Ասիկա կը նշանակէ թէ անհոգ, անտարբեր չենք, եւ ինչ որ աւելի ցաւալի պիտի ըլլար, յուսահատ չենք: Վերջապէս մարդ յոյսով կ'ապրի, յուսահատութիւնը մահ է, կամ գոնէ՝ կէս մահ:

Ազգային դատ մը ունինք: Ունինք իրաւունքներ որոնք բռնաբարուած են: Հատուցում կ'ուզենք մեր նիւթական կորուստներուն փոխարէն: Ինչ որ մեր անհատական եւ ազգային օրինական եւ ներւիրական սեփականութիւնն էր — տուն տեղ, կահ կարասի, խանութ, գործարան, արտ, դրամ, գոհար, եւն., առաւել ամէն տեսակ հաստատութիւններ, ինչպէս եկեղեցիներ, դպրոցներ, վանքեր, եւն. — կամ բռնագրաւուեցան, կամ քանդուեցան, հողի մոխիրի վերածուեցան: Հատուցում կ'ուզենք (կամ, ըսենք,

ՓՈՂՈՑԸ՝

ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Կը սիրէի զինքը՝ իր մազերը, իր բերանը, իր մարմինը, ամէն, ամէն ինչ, եւ ես էի, ես, որ զինքը նետեցի այս անդունդին մէջ, միայն ես ... «մահուան պէս տժգոյն էր» երբ յանկարծ ներս մըտայ ...

«Նախ խօսիլ յանդիմանեցի տանտիրուհին, վատ ու զարշելի կին մը: Հոն կանգնած, կիրի գոյն առած, կինս մտիկ կ'ընէր:

«Պարոն, կը կարծեմ որ գրեթէ ուրախ էր զիս տեսնելով: Բայց երբ սկսայ խօսիլ դրամի մասին — եւ ատիկա ըրի, կ'երդնում, իրեն ցոյց տալու համար որ այլեւս չէի մտածեր անցեալին մասին — սկսաւ թքնել, եւ յետոյ, քանի որ չէի ուզեր մեկնիլ այդտեղէն, կանչեց իր սիրականը, եւ սկսան երկուքը մէկ ծաղրել զիս ...

«Բայց, պարոն, ամէն օր եկայ: Տան բնակիչները ամէն ինչ պատմեցին ինծի: Տեղեկացայ թէ իր սինլքոր սիրականը զինքը լքած էր եւ թէ նիւթական անձուկ վիճակի մը մէջ կը գտնուէր: Շարունակեցի իր մօտ գալ, եւ սակայն ինքը չարունակեց ինծի հետ խստութեամբ վարուիլ եւ նոյնիսկ անգամ մը պատռեց այն թղթադրամը որ սեղանին վրայ դրի իրեն համար: Վերջին անգամ երբ անգամ մը եւս եկայ իր մօտ, մեկնած էր:

«Ինչեր չըրի, պարոն, զինքը գտնելու համար:

«Կ'երդնում որ, ամբողջ տարի մը, ամէն բան մէկ կողմ թողած, զինքը փընտռեցի: Շատ դրամ վճարեցի գործակատարներու, մինչեւ որ օր մը տեղեկացայ թէ կը գտնուէր հեռաւոր Արժանթինի վատահամբաւ մէկ վայրին մէջ ...»:

Վերստին լռեց: Վերջին բառերը կարծես հոնդիւններ ըլլային: Այս անգամ ձայնը աւելի եւս մռայլ դարձաւ:

— Սկիզբները յուսալքուեցայ, սակայն, անմիջապէս խորհեցայ թէ ես էի որ զինքը դահավիժած էի հոն ուր կը գտնուէր, եւ միեւնոյն ժամանակ կը մտածէի որքան կը տանջուէր, խեղճը, որովհետեւ, ամէն բանէ առաջ հպարտ էր ան ... Գացի գտնել փաստաբանս, որ անմիջապէս գըրեց Արժանթինի մեր հիւպատոսին, դըրամ ալ ղրկելով, առանց սակայն յայտնելու աղբիւրը: Գրեց միայն որ վերադառնար:

«Հեռագրեցին ինծի թէ ամէն ինչ յաջողած էր: Գիտէի գայն բերող շոգենաւին անունը, եւ Ամսթերտամի մէջ սպասեցի իրեն:

«Երեք օր առաջ հասած էի եւ անհամբերութենէ կ'այրէի: Վերջապէս ժամը եկաւ: Խնդութեամբ լեցուեցայ երբ հեռուն, հորիզոնին վրայ նշմարեցի շոգենաւին ծխնելոյզին ծուխը, եւ ինծի այնպէս թուեցաւ թէ պիտի չկրնայի մինչեւ ետքը համբերել որպէսզի շոգենաւը դանդաղութեամբ մօտենար քարափին .. Ետքոյ, ճամբորդները սկսան անցնիլ կամըրջակը, ու ի վերջոյ, ան ...

«Անմիջապէս չկրցի ճանչնալ զինքը... կերպարանափոխուած էր... չպարուած, ճիշդ այնպէս, ինչպէս դուք տեսաք: Երբ զիս տեսաւ մահուան պէս տժգունեցաւ, եւ եթէ այդ միջոցին երկու նաւաստիներ չբռնէին զինքը, պիտի իյնար կամըրջակին վրայ: Անմիջապէս որ ոտքը դրաւ ցամաքին վրայ, իր քովը վազեցի: Ոչինչ ըսի իրեն, կոկորդս խցուած էր: Ինք եւս բան մը չըսաւ, եւ նոյնիսկ չնայեցաւ ինծի: Բեռնակիր մը մեր առջեւէն կը տանէր բեռները ու մենք անոր ետեւէն կը քալէինք, կը քալէինք: Յանկարծ, կանգ առաւ եւ, պարոն, արտասանեց խօսքեր, որոնք ինծի խոր ցաւ պատճառեցին, այնքան որ տխրասարսուռ էր իր ձայնը:

«Միշտ իբրեւ կինդ կ'ընդունի՞ս զիս, նոյնիսկ այս պահուս»: Բռնեցի իր ձեռքը, դողաց, սակայն ոչինչ ըսաւ:

«Այսուհանդերձ, զգացի որ ամէն չարիք դարմանուած էր: Պարոն, որքան երջանիկ էի: Կը պարէի անոր չուրջը, երախայի մը նման, երբ սենեակին մէջ էինք: Ինկայ իր ոտքերուն առջեւ: Անկասկած իրեն ըսի խենթ խօսքեր, որովհետեւ իր արտասուքներուն ընդմէջէն կը ժպտէր եւ կը շոյէր զիս, անհամարձակ կերպով, ինչ որ բնական էր ...

«Բայց պարոն, ինչպէս այս բոլորը հաճոյք կը պատճառէին ինծի: Ուրախութեան արցունքներ թափեցի: Վազեցի դէպի սանդուխները, արագօրէն վար իջայ եւ պանդոկին մէջ ճաշ մը ապսպրեցի, մեր հարսանեկան ճաշը ... Օգնեցի իրեն որ հագուէր: Իջանք վար, ճաշեցինք, խմեցինք եւ երջանիկ էինք: Ոհ, այնքան գոհ էր, երախայի մը նման, այնքան տաքարիւն եւ բարի, որ չարունակ կը խօսէր մեր տան մասին եւ այն բոլոր միջոցներուն վրայ զորս պիտի դնէինք մեր տունը կարգի դնելու համար ...»:

Յանկարծ, ձայնը վերստին մռայլ ճիչ մը առաւ, բռունցքը սպառնական, բարձրացուց՝ այնպէս ինչպէս պիտի ուզէր մէկը զարնել:

— Այո ... պարոն, հոն սպասեակ մը կար, չար տղայ մը, թշուառական մը, որ կարծեց թէ ես հարբած էի քանի որ կը ծիծաղէի ու կը պարէի, մինչ իրականին մէջ այդ բոլորը կ'ընէի անսահմանօրէն երջանիկ ըլլալուս համար:

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(8 Շար.)

պետական մը «պատմուածքը») այն դանդ – ուածային ջարդերուն համար, որոնց զոհ գնաց Թուրքիոյ հայ բնակչութեան գոնէ կէսը : Եւ ազգային պատմական հողա – յին սահմաններու վերահաստատման եւ ար – դար վերարաչխումի պահանջ մըն ալ ու – նինք : Ազգային դատը վերի վերոյ այս է :

Ասոր շուրջ, կը կարծենք, անհամա – ձայնութիւն չկայ մեր մէջ : Այս դատա – կան ցուցմունքը պատրաստելը մեծ եւ դժուարին գործ է, ատիկա յայտնի է : Բայց անցնինք ատոր վրայէն ... : Երբ մեր դատին փաստաբանական ցուցմունքը պատրաստ ըլլայ (եւ դեռ պատրաստ չէ), ո՞ր ատեանին պիտի ներկայացուի, ո՞վ հեղինակութիւն ունի դատելու եւ վճռե – լու, եւ ո՞վ պիտի ըլլայ դատը ներկա – յացնող եւ փաստող մարմինը :

Մեր միտքը կեդրոնացնենք վերոյիշեալ երկու կարեւոր հարցերու վրայ,— առա – ջին՝ ո՞վ կամ ի՞նչ մարմին, ինչպէս ալ որ ստեղծուի, պիտի ներկայացնէ մեր դատը պաշտօնապէս, եւ երկրորդ՝ ո՞ր ատեանին առջեւ :

Առաջին, տարիներէ ի վեր կը խօսուի եւ կը գրուի թէ կարեւոր է, անհրաժեշտ է որ մեր դատը ներկայացնենք ուր եւ ո – րու որ պիտի ներկայացնենք, միաձա – կատ: Ձեղաւ ու չեղաւ: Եւ այսօր նորէն հրապարակ ելած են տարբեր մարմիններ, որոնք ազգին անունով կը խօսին եւ ի – րենք զիրենք կը ներկայացնեն թարգմա – նը կամ փաստաբանը դատի մը, որ հա – մայն ազգին կը պատկանի : Որչափ որ գիտենք ներկայիս գործող երկու մար – մինները ազգընտիր մարմիններ չեն : Թերեւս անոնց բաղկացուցիչ տարրերը կուսակցական չեն (կամ, ատանկ ենթա – դրենք), բայց մարմիններուն գոյութեան կամ կազմակերպութեան պատասխանա – տուները կամ նախաձեռնողները կուսակ – ցականներ են :

Գոնէ մենք հոս մեղադրանքով չենք կրնար խօսիլ : Կուսակցութիւնները աւե – լի անհամբեր են քան անկուսակցական ժողովուրդը : Կուսակցութիւնները մեր ազգին մէջ արթուն եւ գործունեայ տար – րեր են : Եթէ ըլլալիք մը մը կայ, վրան ալէլուիա չեն կարդար · ըլլալիքը կ'ը – նեն, կը լմնցնեն, սխալ շիտակ, խելքով կամ կարճամտութիւնով, խնդիր չէ : Ա – նոնց փիլիսոփայութիւնը գործնական է : Ինչո՞ւ մեղադրենք կուսակցականները, մանաւանդ անոնց մէջ անկեղծ, մաքուր եւ անշահախնդիր հայրենասէրները, երբ տարիներով սպասեցին որ ազգային «վե – րին հեղինակութեանց» ներշնչումովը եւ նախանձախնդրութեամբը կազմուի կեդ – րոնական մարմին մը եւ անոր տրուի ա – մէն իրաւասութիւն հայ դատը հետապն – դելու եւ ներկայացնելու առ որ անկ է : Նարժող չեղաւ : Ինչո՞ւ չեղաւ : Շատ դժուար չէ բացատրել : Բացատրութիւն – ներէն մէկ քանին յիշենք :

Նախ, անգլերէն առածը կ'ըսէ, երբ գործ մը ամէնուն կը ձգուի, ոչ ոք ձեռք կը զարնէ անոր : Անոնք որ ազգին գե – ղոյն չահերուն կը չահագրգռուէին, իրենց անձկալին խորհուրդներուն ա – ռարկայ ըրած էին ազգին ներկան եւ ա – պագան, խելք ունէին, գիրք, ազդեցու – թիւն եւ դրամ, իրենք իրենց իրաւունք չտուին մէջտեղ գալու եւ գործնական քայլեր առնելու համազգային մարմինի մը կազմակերպութեան համար : Ասպա – նաեւ, ստուար մեծամասնութիւն մը ան – հոգ եւ անտարբեր գտնուեցաւ : Խորհե – ցան թէ այս երկրին մէջ (կամ տարբեր երկիրներու մէջ) հաստատուած են, հան – գիստ են, բարեկեցիկ կեանք ունին, եւ ուստի ի՞նչ պիտի շահին հին հաշիւներ մաքրելու եւեւէ ըլլալով : Ուրիշներ՝ յուսահատ որեւէ դրական փորձի ելքին մասին՝ ձեռքերնին ծալած նստան :

Կա՞ր, կամ կա՞յ որեւէ հեղինակաւոր համազգային կազմակերպութիւն մը՝ որ կրնար նախաձեռնութիւնը ստանձնել պա – հանջեալ մարմինը ստեղծելու եւ գործը իր անիւներուն վրայ դնելու, որպէսզի շարժէր ուղղութեամբ մը կամ եղանակով մը՝ որ ազգը խանդավառէր եւ յուսահա – տութեան ամպերը ցրուէր : Ատոր ալ մեր պատասխանը բացասական է :

Մեր մէջ միակ միութիւն ուժը եղած է աւանդաբար Եկեղեցին եւ անոր նուիրա – պետութիւնը : Առանց մտնելու մեր անց – եալ պատմութեան մէջ հաստատելու հա – մար այն իրողութիւնը՝ որուն ակնարկե – ցինք, կը յիշեցնենք Խրիմեան Հայրիկը, մեր պատմութեան բաղդատմամբ նորա – գոյն շրջանին մէջ, որ ի՛նք ստանձնեց պատասխանատու պաշտօնը մեր ազգին պահանջները ներկայացնելու Պերլինի միջազգային վեհաժողովին, որ Անգլիոյ սպառնալից պահանջովը գումարուեցաւ 1878ին՝ սրբագրելու համար Սան Ստէ – ֆանոյի դաշնագիրը, որ Ռուսիա, պար – տութեան մատնելով Թուրք բանակը, պարտադրեր էր Թուրքիոյ՝ որ ստորա – գրէ : Առաջին Աշխարհամարտին վախ – ճանին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետն էր դարձեալ, որ Պօղոս Նուպար Փաշան նը – շանակեց կազմելու Ազգային Պատուի – րակութիւնը Փարիզի մէջ, նաեւ օժանդակ մարմիններ՝ կարեւոր կեդրոններու մէջ : Եթէ կար այն ատեն հեղինակութիւն մը, որ կը վայելէր ազգին վստահութիւնը եւ յարգանքը իբրեւ առաջնորդ մը, ան ալ Ազգին Օծեալն էր, անթաղ Թաղաւորը, Կաթողիկոսը :

Ա. ՊԷՏԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վենսէնի Փրովիտանս վարժարանը 13 տարի յաճախելէ ետք, Լիտի Պադըր – ճեան այս տարի մասնաւոր յիշատակու – թեամբ ստացած է Պաքալորէայի վկայա – կանը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

— * —

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ 1962–1963»

Այս աշխատութիւնը, որ վերջերս լոյս ընծայած է Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիան, վերոյիշեալ ակադեմիայի ցարդ հրատարակած համահաւաք ցանկե – րուն շարունակութիւնն է : Ան կ'ընդգրկէ 1962 – 63ին Հայաստանի գիտութիւննե – րու ակադեմիայի լոյս ընծայած ամբողջ գրականութիւնը : Իրենց բովանդակու – թեամբ գիտութեան զանազան ճիւղերը ընդգրկող գիրքերը եւ յօդուածները զե – տեղուած են հիմնական բաժնին մէջ, իսկ յարակից էջերուն մէջ շարադրուած են անոնց համառօտ բովանդակութիւնը :

Մատենագրութիւնը կը կրէ տեղեկա – տու – հաղորդագրական նկարագիր եւ նպատակ ունի գիտնականներուն, մաս – նագէտներուն եւ ընթերցասէր հասարա – կութեան ծանօթացնել ակադեմիայի գրա – կանութիւնը :

×

Վիգէն Խեչումեանի « Գիրք լինելու – թեան»ը, որ վերջերս լոյս ընծայած է « Հայաստան» հրատարակչութիւնը, վի – պական նկարագիրն է այնպիսի դէմքե – րու, որոնք թէեւ չեն պատկանիր պատ – մական ծանօթ անձերու եւ մտայղացուած են հեղինակին կամքով, սակայն կը մար – մնացնեն պատմական ժամանակաշրջան մը : Գիրքը, որ հեղինակին ծրագրած չորս հատորներէն առաջինն է, կ'ընդգրկէ մեր միջնադարեան պատմութեան այն շրջանը, երբ Հայութիւնը պայքարելով Թուրք – սելճուքներուն դէմ, անգամ մը եւս գրաւելով Անին կը փորձէ միացնել բովանդակ Հայաստանը : Եւ որովհետեւ մեր պատմութեան այդ ժամանակաշըր – ջանին աւելի եւս ամրապնդուած էր հայ ժողովուրդին ապրելու եւ յարատեւելու կամքը, վէպը կը պատմէ այդ կամքը ի – րականացնելու կերպերուն մասին :

Ժողովրդական մարդիկ են գիրքին հե – րոսները, ազատասէր շինականներ եւ ար – հեստաւորներ, օտարին լուծը դառնօրէն ճաշակած իշխաններ եւ վաճառականներ, հողեւոր մշակոյթ ստեղծողներ, մահէն մաղապուրծ ազատածներ ... Դէպքերը տեղի կ'ունենան գլխաւորաբար Վանի, Տարօնի, Սասունի եւ Անիի մէջ :

×

Դեղագործարանի մը շինութիւնը սկը – սաւ Երեւանի Աւան թաղամասին մէջ, որ պիտի ըլլայ կարեւոր ձեռնարկութիւն մը ամբողջ Անդրկովկասի մէջ : Արտադրու – թեան տեսակներու թիւը՝ հարիւրէ աւելի պիտի ըլլայ :

×

29.000 պատանիներ եւ պարմանուհիներ այս տարի ստացան հասունութեան վկա – յական : Ասոնցմէ 19.850ը իրենց ուսումը պիտի շարունակեն բարձրագոյն ուսում – նական հաստատութիւններուն մէջ :

×

Բազմարուեստից վարժարանը պիտի օժտուի նոր շէնքով մը՝ Քանաքեռի մէջ: Կրնայ հազար ուսանողներ ընդունիլ :

×

Անդրկովկասի ամէնէն մեծ գրադարա – նը պիտի շինուի Երեւանի մէջ: Վեց յար – կանի այդ շէնքին մէջ կարելի պիտի ըլ – լայ տեղաւորել 25 միլիոն գիրք :

×

Զայքովսկիի միջազգային մրցումին թաւ ջութակի բաժնին մէջ առաջին հան – գիտացաւ Հայուհի մը՝ Կարինէ Գէորգ – եան, իսկ ջութակի ճիւղին մէջ 6րդ տեղը գրաւեց, Ամերիկացիի մը կողքին, Ռու – բէն Ահարոնեան :

×

Ներգաղթողներու փոքր խումբ մը՝ բաղկացած 24 հոգիէ, Յուլիս 24ին Օտե – սա հասաւ: Պիտի հաստատուի Լենինա – կան :

×

Երեւանի Շէյքսփիրեան գրադարանը նոր գիրքեր ստացաւ արտասահմանէն : Լիոնէն Գ. Թովմասեան զրկեց Մասեհ – եանի թարգմանած երեք գործեր՝ վէյն – նական հրատարակութիւն եւ անգլիացի թատերագիրին հաւաքածոն ֆրանսերէն թարգմանութեամբ (վեց հատոր): Այս շարքը քառահատոր հաւաքածոյով լրա – ցուց Բիւզանդ Թօփալեան: Պ. Ալեքեան կալկաթայէն ուղարկեց Շէյքսփիրի 9 երկերուն հնդկական թարգմանութիւնը : Փարիզէն Հուրի Իփէկեան՝ Լուի Արակո – նի եւ Փայլօ Փիքասոյի ուսումնասիրու – թիւնը՝ նուիրուած «Համլէթ»ին :

×

Երեւանի բազմարուեստից վարժարա – նի սիմֆոնիկ նուագախումբը, որ հիմ – նուեցաւ երեք տարի առաջ, երգահան Ա – լան Յովհաննէսի ներկայութեան նուագեց անոր «Սաղմոս եւ Ֆուկա» գործը :

Նուագախումբը, որ շահած է համա – հայաստանեան երիտասարդական փառա – տօնի ոսկի շքանշանը, վերջերս յաջող շրջապտոյտ մը կատարեց Ֆինլանտայի մէջ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

— Չեմ գիտեր ինչ անցաւ գարձաւ մէ – ջէս անցեալ օր, շարունակեց, երբ գիտ – ցայ թէ Փօլ ձմեռնային պալատն էր Եունքերներուն հետ : Փօլ պատերազմի գացած ըլլար: Ադ ինծի շատ բնական պի – տի թուէր, թերեւս իմ աչքերուս այդ բան մը պիտի չնշանակէր: Շատ հեռու էր ... Անհեթեթ է, անտարակոյս, ինչ որ կ'ըսեմ, բայց կը յուսամ որ զիս կը հասկնաք ... Յեղափոխութենէն ի վեր, գիտեմ թէ քաղաքին մէջ իսկ մարդ ըս – պաննեցին : Զանոնք չէի ճանչնար, ան – տարբեր էի: Կը կրկնէի խօսքեր զոր ու – րիշներն ալ կ'ըսէին առանց կարեւորու – թիւն տալու : Յեղափոխութիւնները ա – ռանց զոհի չեն ըլլար, եւ կամ թէ կը խօսին «Մեծ Նպատակի մը, իրաւունքի մը համար թափած արիւնի» մասին: Ինչ էր ինծի համար «թափած արիւնը», բա – ռեր, ոչինչ աւելի: Հարիւր անգամ ան – ցած եմ Շան տը Մարսի վրայ «յեղափո – խութեան զոհերուն» դամբաններուն մօ – տէն: Երբեք յուզուած չեմ, ինչպէս դուք ալ պիտի չյուզուէիք եթէ գերեզմանա – տուն մը մտնէինք : Եւ ահաւասիկ որ, երեք օրէ ի վեր, մէկէն հասկցայ թէ ինչ է «թափած արիւնը» : Արդեօք տեսա՞ծ ըլլալուս համար է այն պատնէշը զոր Եունքերները կը պատրաստէին: Փօլ իմ մօ՞տս ըլլալուն համար է :

Անո՞ր համար էր որ պիտի կռուէր այն զինուորներուն հետ որոնք մօտ կը գգայի ինծի :

Անո՞ր համար էր որ ասկէ երկու քայլ անդին տեղի կ'ունենար, թէ կը լսէի հը – րաձանաձգութիւնը եւ կը տեսնէի որ ի – րաքանչիւր թնդանօթի հարուածին մութ երկինքը կը լուսաւորուէր ... չեմ գի – տեր, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, բայց չը – կրցի հանդուրժել ... Անշուշտ զիս ծի – ծաղելի կը գտնէք, իմ տպաւորութիւն – ներուս այսպէս ինքզինքս ձգել տալով : Վերջապէս, ահաւասիկ Փօլ պէտք է ձգէ երթայ, պարզապէս եւ պիտի տեսնէք որ տրամաբանող անձ մը պիտի դառնամ, պիտի խօսիմ ուրիշներուն պէս եւ շատ հաստատ ձայնով մը պիտի ըսեմ · «Յե – ղափոխութեան զոհերը» եւ «Թափուած արիւնը» :

Սավինքի երկար մնաց դեռատի աղ – ջըկան մօտ, երբ քալելէն իր բնակարանը կը հասնէր, Պուշկինի մէկ տողը վերյի – շեց · —

« Երբ կը խօսի, կարծես առու մըն է որ կը կարկաչէ» :

Յաջորդ օրը, Կիրակի, պարտաւոր էր Ֆինլանտա մեկնիլ · շոգեկառքը առաւ, իր նախկին անցագրին վրայ վիզա չու – նէր, բայց չպահանջեցին, եւ կրցաւ սահմանագլուխը անցնիլ: Շատ մտատանջ դտաւ կինը : Միասին որոշումներ տուին մօտաւոր ապագային մասին: Սոնիայի եւ տղոցը Փեթրոկրատ դառնալու հարց չը – կար: Նիքոլա բացատրեց կնոջը որ առ – նուազն մէկ ամիս պէտք էր իրեն, իր գործերը կարգի դնելու եւ իր տեղը անց – նողին փոխանցելու համար : Թէ մինչեւ այն ատեն որեւէ վտանգ չկար իրեն հա – մար, քանզի պոլշեւիկները պէտք էր վըս – տահ ըլլային իրենց կարողութեան վրայ գործադրելու համար իրենց ծրագիրնե – րը, մնաց որ տեղւոյն վրայ յարաբերու – թիւններ ունէր, եւ թէ վերջապէս երբեք Փեթրոկրատ նոյնքան հանդարտ չէր ե – ղած որքան այս վերջին օրերը :

Ուրեմն վերջնապէս պիտի վերադառ – նար տարւոյն վերջերը եւ Անգլիա պիտի մեկնէին : Մինչ այդ բնաւ տարակոյս չունէր որ վիզա մը կրնար ձեռք ձգել Փեթրոկրատէն Ֆինլանտա երթալ գալու համար :

Մինչ այս շատ տրամաբանական կար – գադրութիւններ կ'ընէր, Սավինքի, այն տարօրինակ տպաւորութիւնը ունէր, թէ իրականութենէն դուրս էր, թէ կ'ար – տասանէր բառեր զորս սորվուած էր ար – տասանել տրուած ըլլալով պարագաները, բայց թէ, կեանքը, ինչպէս ինքն իրեն կ'ըսէր այս պահուն, «ուրիշ յատակագի – ծի մը վրայ էր» :

Իր մտածումները ծածկեց կնոջմէն : Երեքշաբթի առտու, երբ Փեթրոկրատ կը մտնէր սպասաւորը ըսաւ թէ խնդրած է – ին իրմէ հոգեհանգստեան պատարագի մը ներկայ ըլլալ որ պիտի մատուցուէր այն օրը ի յիշատակ ենթասպայ Փօլ Վօլինս – քիի համար որ սպաննուած էր 11 Նոյեմ – բեր Կիրակի օր քանիեմէկ տարեկան հա – սակին :

Սավինքի եկեղեցի վազեց առանց ժա – մանակ կորսնցնելու : Հոն իմացաւ երի – տասարդին մահուան սոսկալի մանրա – մասնութիւնները: Կիրակի օր, մինչ ինք Ֆինլանտա կը գտնուէր, պոլշեւիկ – ները որոշեր էին Եունքերներուն հետ գործը վերջացնել, եւ զօրագունդեր եւ հրետանի ղրկած էին զօրանոցներու դէմ: Որոշ չէին գիտեր թէ ինչ անցած դար – ձած էր նախկին Միշէլ պալատին մէջ, ուր մէջ Փօլ արգելափակուած էր :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ · ՁԱՅՆ – ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌԻՆ

Կիրակի (Յուլիս 17) ձայնասփիւռի Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն, առաւօտեան ժամը ութին Ս · Մեսրոպի կեանքն ու գործը կը ներկայացնեն ·— Վերապատուելի Գարեգին Սիսլեան, Հայր Նիկողոս Վ · Քէչեճեան եւ Տիկին Հուրի Իփէկեան :

×

Նոյն օրը, հեռատեսիլէն ժամը 9·30ին կը ներկայացուի Լիոնի գաղութը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր · :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

×

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԶԴ

Թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ միայն գրաւոր ազդեր կ'ընդունի : Ջերմապէս կը խնդրէ նաեւ որ ազդերը ըլլան ընթեռնլի, գրուին թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն, յստակ գրուին մանաւանդ յատուկ անունները : Հակառակ պարագային թերթիս խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ սխալներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐ

Պ · Մեսրոպ Տէր – Գրիգորեան տասնական փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի եւ « Հայ – Բոյժ »ի :

A CEDER

(ՊԱՅ)

Առեւտրական խառն (միքսթ) լոքալ մը, գետնայարկ, բոլոր առեւտուրներու համար քառասուն քառակուսի մեթր, շատ լուսաւոր, 11րդ թաղամաս, ջուր,, կազ, ելեկտրականութիւն (ուժ), ջերմութիւն, տաքջուր, տուշ եւն ·: Կառքի մուտք : Վարձքը չափաւոր : Գին՝ 25000 փրանք :

Հեռաձայնել ժամը 18էն ետք 700–41–48 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ · Յ · Դ · Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ · 21ին, Փարք Վօկրընէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ · Տիւ Նօռ, Լը Րէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ
4ՐԴ ԷՆ 17ՐԴ ԴԱՐ

(LES MONUMENTS ARMENIENS
DU IVème au XVIIème SIECLE)

Գրեց՝ ԷՏՈՒԱՐ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

200 էջնոց
փրանսերէն փառաւոր հատոր մը

Գինն է 49 փրանք

Կարելի է արձանագրուիլ
հետեւեալ հասցէներուն ·—

EDITIONS ALBERT MORANCE
1, Rue Palatine — PARIS (6e)
C. C. P. PARIS 676-88

կամ հեղինակին ·—

EDOUARD UTUDJIAN
94, Rue Sait-Lazare
PARIS (9e)
C. C. P. 2012-41

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ :

Հ · Յ · Դ · Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա · Քէօսէեանի, Ա · Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի :

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ · Յ · Դ · Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է : Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսաք Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին :

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ · Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ · Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ · դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին :

×

ԼԻՈՆ ·— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ · Յ · Դ · «Վարանդեան» կոմիտէի :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

(Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձին առթիւ) :

Կազմակերպուած Հ · Յ · Դ · Անի կոմիտէի, Կիրակի (17 Յուլիս) ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Պ · Հայկ Տէրտէրեանի տան մօտ :

Կը նախագահէ Ընկ · Յ · ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ · ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՁԷ

Ձոլս պիւֆէ մատչելի գիներով :
Գեղարուեստական բաժին :
Անձրեւի պարագային՝ Օհանջանեան ակումբին մէջ : Անակնկալ մը, նուագ Պ · Պետրոսեանի կողմէ :

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ալֆորվիլի քաղաքապետութեան հովանաւորութեան տակ եւ նախաձեռնութեամբ շրջանիս բոլոր հայ միութիւններու, Հոկտեմբեր 1, Շաբաթ գիշեր տեղի պիտի ունենայ,

ՀԱՅԿ. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆ ՄԸ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին ·

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

« Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ :

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթոքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 փրանք : Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ · Թադէոսեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ ·— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ · Կ · Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթոքառով պտոյտ մը, դէպի կայան :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 փրանք :

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին :

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ :

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթոքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն) :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ · Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ : Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ՌԱՓ · ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
26, Rue Cadet — PARIS (9e)

ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

Յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին Ֆրանսայի մէջ Արհեստագիտական վարժարաններու հին եւ նոր ուսանողները, կրնան օգտուիլ Ռափ · Մարկոսեան կըրթաթոշակէն, պայմանաւ որ անոնք պատկանին համեստ ընտանիքներու :

Մինչեւ Յուլիս 15 կազմուած թղթածրարներու քննութիւնը կը կատարուի միասնաբար Ռափ · Մարկոսեան ընկերակցութեան վարչութեան եւ Հ · Բ · Ը · Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնի Դիւանին :

Կը խնդրուի դիմումները կատարել գրաւոր :

11, Square Alboni, PARIS (16e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ · ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18 :

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ ·— Հ · Յ · Դ · Արծիւ ենթակոմիտէի ընդհ · ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՎԻԷՆ ·— Հ · Յ ·Դ · Անի կոմիտէն ընդհ · ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Ակումբին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր ·, առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ սաստնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ · —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 13 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10659

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.659

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջերս արտասահմանի հայերէն թերթերը արտատպեցին հատուած մը Ուինսթըն Չըրչիլի յուշերէն, քաղելով զայն տը Էֆֆըրմէթ խորագրով հրատարակուած ծանօթ գրքէն :

Անգլիացի հռչակաւոր պետական մարդը, որ առաջնակարգ դեր խաղացած է համաշխարհային կրկնակ պատերազմներու ընթացքին, հետաքրքրուեր է նաեւ մեր հարցով, անոր յատկացնելով քանի մը էջ իր Յուշերուն մէջ :

Գաղտնիք մը չէ, որ Մեծն Բրիտանիա եւ ռուսական կայսրութիւնը իրարու մրցակից են եղած դարերով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ իրենց ազդեցութեան տակ պահելու համար օսմանեան կայսրութիւնը :

Երբեմն Ռուսիա օգնութեան հասած է Թուրքիոյ, ինչպէս Իպրահիմ փաշայի արշաւանքներուն առեն, պահպանելու համար անոր հողային ամբողջութիւնը: Իսկ աւելի յաճախ Անգլիան է, որ օժանդակած է օսմ. կայսրութեան, ինչպէս 1854 – 56ի Խրիմի եւ 1877 – 78ի ռուսեւթուրք պատերազմներու առեն :

Ու երբ 1878ին Ռուսիա իրեն կցեց Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը, փոխարէնը Անգլիա իւրացուց Կիպրոս կղզին :

Այս երկու գրաւումներն ալ կապ ունին հայկական հարցին, այսինքն Բարենորոգումներու խնդրին հետ :

Չըրչիլ լաւատեղեակ ըլլալով ռուսեւթուրք յարաբերութեանց եւ հայկական խնդրին, իր Յուշերուն մէջ — բայց Թըւականի եւ Թիւի աննշան վրիպումներէ— համառօտակի, բայց ճշգրտօրէն կը նկարագրէ Մեծ Եղեռնը եւ անոր յաջորդող դէպքերը մինչեւ «1923 Յուլիսի Լօզանի դաշնագիրը, որուն մէջ պատմութիւնը ի զուր պիտի փնտռէ Հայաստան բառը», կ'ըսէ :

Բայց իր Յուշերուն մէջ ամէնէն յատկանշական կէտը կը վերաբերի առաջին աշխարհամարտի ընթացքին Ռուսերու կողմէ կովկասեան ճակատի պաշտպանութեան՝ ընդդէմ Թուրքիոյ :

Երբ 1914ի աշնան Թուրքիա պատերազմ յայտարարեց Ռուսիոյ դէմ, Ս. Պետերբուրգի արքունիքին եւ Կովկասի փոխարքայութեան կողմէ հանդիսաւոր խոստումներ եղան Հայերուն Թրքահայ դատի լուծման համար :

Արդիւնքն եղաւ այն, որ մեր հայրենակիցները խանդավառուած՝ նախաձեռնարկ եղան կազմելու կամաւորական խումբեր Կովկասի մէջ :

Յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, որ սուտ էին ու կեղծ ռուսական խոստումները : Տխուր իրականութիւնը Լօբանով-Ռոստովսկիի հռչակաւոր նշանախօսքն էր,— Հայաստան առանց Հայերու :

Չըրչիլ կ'ըսէ թէ երբ Թուրքիա յարձակեցաւ ռուսական Հայաստանի վրայ, ցարական կառավարութիւնը վախնալով, որ Կովկասի ճակատին վրայ Հայերու ձեռք բերելիք զինուորական յաջողութիւնները կրնային «վտանգաւոր չափով մը հրահրել իրենց ազգային զգացումները, 150,000 հայ զինուորներ փոխադրեց Լեհաստանի եւ Կալիցիոյ ճակատները: Իսկ Կովկասի հայկական օջախներն ու տուները պաշտպանելու համար ռուսական զօրք բերաւ» :

Ըստ անգլիացի քաղաքագէտին, եւրոպական ճակատի այս 150,000 զինուորներէն շատ քիչեր միայն կրցան Կովկաս վերադառնալ պատերազմի վախճանէն առաջ:

1914 Դեկտեմբերի եւ 1915 Յունուարի յարձակողականները ռուսական ճակատին դէմ վերջացան Սարըղամիշի աղէտով թրքական բանակին համար: Չըրչիլ կը կարծէ թէ Թուրք կառավարութիւնը այս պարտութեան պատճառ նկատելով Հայերը՝ 1915ին Փոքր Ասիոյ մէջ «վայրագօրէն գործադրեց Հայերու ընդհանուր եւ անարգ ջարդերն ու տեղահանութիւնը»:

1916ի սկիզբը ռուսական բանակի ըսպարապետ մեծ դուքս Նիքոլա Նիքոլայեւիչի Կովկաս ժամանումը եւ նոյն տարուան Փետրուարին Էրզրումի փառաւոր գրաւումն ու Անատոլուի հիւսիս – արեւելեան շրջանին մէջ տարուած յաղթանակները «արծարծեցին հայկական բոլոր յոյսերը», բայց ռուսական յեղափոխութիւնը եկաւ մարելու զանոնք: 1918ի ըսկիզբը ռուսական բանակը լքեց Փոքր Ասիական ռազմաճակատը եւ վերածուեցաւ զինեալ խուժանի մը, որ մաքառելով կը յառաջանար ետ դէպի տուն :

1918 Մարտ 3ին Պրեստ – Լիթովսքի մէջ բոլշեւիկ Ռուսիա Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը կը վերադարձնէր Թուրքերուն, որոնք ընդհանուր յարձակողականի անցնելով վերստին ձեռք կը ձգէին մեծ դուքս Նիքոլայի գրաւած շրջանները եւ կը յառաջանային դէպի Բագու :

Չըրչիլ կ'ըսէ թէ յաղթանակէն ետք « վերջապէս եկած էր պահը, որ Հայերուն արդարութիւն ըլլար եւ անոնք ըստանային իրաւունքը խաղաղութեամբ ապրելու իրենց բնիկ հողին վրայ»:

Անըմբռնելի կը թուէր, որ, կը գրէ, յաղթանակի ժամուն երբ աշխարհի մեծագոյն ժողովուրդները իրենց բարեկամներէն էին եւ պիտի ջանային որ արդարութիւն ըլլար իրենց, հինգ մեծ դաշնակիցները չկարենային արդիւնաւէտ դարձնել իրենց կամքը :

« Բայց մինչեւ որ յաղթականները Փարիզի մէջ հաւանութիւն տուին Հայկական Հարցին քննարկման՝ իրենց միասնութիւնը չքացած էր»:

Խօսելով Սեւրի դաշնագրին մասին, կ'ըսէ թէ «կատարուածը աւելի քան արդարութիւն էր: Ամէն պարագայի այդ արդարութիւնը գոյութիւն ունէր միայն թուղթի վրայ »:

Եզրակացութիւն .— Սեւրէն մէկ ամիս ետք, 1920 Սեպտեմբերին «բոլշեւիկներու եւ Թուրքերու միջեւ գոյացած գաղտնի համաձայնութեամբ մը Երեւանը յանձնուած էր Թուրք ազգայնականներուն »:

Ահա՛ օտար հեղինակաւոր վկայութիւն մը եւս թէ ի՛նչպէս Ռուսերը խաբած են միշտ Հայերը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՎԻԷԹՆԱՄ

ԺԸՆԵՒԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻՆ Կ'ԸՍԷ ՓԵՔԻՆ

Մամուլի « Թաս » գործակալութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը հաստատուի .— « Խորհ. Միութիւնը մեծ կարեւորութիւն կու տայ այն որոշումներուն զորս Վարշաւայի Ուխտի անդամ պետութիւններու ժողովը, որ քննեց միջազգային ամէնէն հրատապ հարցերը, տուաւ. —Եւրոպայի ապահովութեան հարց եւ Վիէթնամի մէջ Միացեալ Նահանգներու յարձակումին ստեղծած կացութիւնը : Միաձայնութեամբ քուէարկուած յայտարարութիւնը ինչ կը վերաբերի Վիէթնամի ամերիկեան յարձակման Խորհ. Միութեան ամբողջական հաւանութիւնն ունի: Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն եւ խորհրդային կառավարութիւնը հրահանգուած են խորհրդային ձեռնհաս մարմիններուն, որպէսզի անհրաժեշտ բոլոր միջոցները ձեռք առնեն, ինչ կը վերաբերի այն օգնութեան որ պիտի տրուի Վիէթնամի : Հարցը կը վերաբերի գլխաւորաբար տնտեսական եւ զինուորական օժանդակութեան որուն նպատակն է ետ մղել ամերիկեան յարձակումը »:

Միւս կողմէ, Չինաստանի « Նոր Չինաստան » մամուլի գործակցութիւնը կը յայտարարէ թէ 1954ի Ժընեւի համաձայնագրերը այլեւս գոյութիւն չունին.— « Ժընեւի համաձայնագրերը, կ'ըսէ Փեքին, երկար ժամանակէ պատառներու վերածուած են Ճոնսըն կառավարութեան պատերազմական արարքներով: Ուաշինկթըն երբեք պիտի չյաջողի օգտուիլ այդ վարկաբեկուած թուղթէն իրագործելու համար յարձակման իր ծրագիրները Վիէթնամի դէմ : Միւնիխի նոր դաւ մըն է որ կը պատրաստուի Վիէթնամին հարցին կարգադրութեան համար եւ խորհրդային ղեկավարները բոլորը գերազանցած են ամէնէն արհամարհական եւ ամէնէն զարշելի դերը խաղալով, որն է դաւաճանել Վիէթնամցի ժողովուրդին»:

× Բողոքելու համար Վիէթնամի մէջ տարուած ամերիկեան քաղաքականութեան, խորհրդային մարզիկները պաշտօնապէս յայտարարած են որ պիտի չմասնակցին տարեկան մրցումին, զոր պիտի ունենային Յուլիս 23 – 24ին Լոս – Անճըլըսի մէջ ամերիկացի մարզիկներուն հետ :

× Ամերիկացի գրագէտը՝ Ճոն Սթայնպէք բաց նամակ մը ուղղած է Եւտուշենկոյի որուն մէջ կը շեշտէ .— « Կ'ատեմ բոլոր պատերազմները, բայց Վիէթնամի պատերազմին համար մասնաւոր ատելութիւն մը ունիմ : Դէմ եմ այս պատերազմին զոր Չինացիք ներշնչեցին եւ մէկ Ամերիկացի չեմ ճանչնար որ նպաստաւոր ըլլայ անոր »:

Այս նամակը տեսակ մը պատասխան է Եւտուշենկոյի մէկ քերթուածին, հրատարակուած Մոսկուայի Լիտերատուրնայա Կազետայի մէջ, ուր ցաւ կը յայտնէր որ «Բարկութեան Խաղողներու» հեղինակը չէր ամբաստաներ այդ պատերազմը : Ամերիկացի Նոպէլեան մրցանակաւորը կ'ըսէ նաեւ .— «Բայց, սիրելի բարեկամ, կ'ուզէք որ պատերազմի մը կէսը ամբաստանեմ, մեր կէսը: Կոչ կ'ընեմ ձեզի որպէսզի, ինծի հետ, ամբաստանէք այս պատերազմը իր ամբողջութեան մէջ : Չէք կրնար հաւատալ որ մեր օդաչուները իբրեւ նպատակ ունին ռմբակոծել երախաները, որ ռումբ կը գործածենք անմեղ ժողովուրդի մը դէմ : Վիէթնամը 1953ի Արեւելեան Պերլինը չէ, 1956ի Փեշտան կամ 959ի Թիպէթը: Ինծի պէս գիտէք որ կը ռմբակոծենք վառելանիւթի կայանները, ծանր զէնքեր, փոխադրութեան միջոցներ »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ խօսակցութիւններ սկսած են Եգիպտացիներու եւ Սուրիացիներու միջեւ :

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար՝ Ու Թանի անձնական ներկայացուցիչը Տօքթ. Պընչ հանդիպում մը ունեցած է Մակարիոս Արք.ի հետ: Տեսնուած է նաեւ Թուրք կիպրացի ղեկավարներուն հետ : Մեկնումէն առաջ, Տօքթ. Պընչ յայտարարած է թէ զեկուցում պիտի տայ Ու Թանի Կիպրոսի կացութեան մասին :

ՍԵԼԱՆԻԿԻ կռիւներէն ետք, յոյն կառավարութիւնը հետապնդումներ սկսած է գտնելու համար «պատասխանատուները»: Աթէնք հասած առաջին տեղեկութեանց համաձայն խռովութիւններու մէջ մաս ունի « Լամպրաքիս երիտասարդութիւնը» եւ անմիջապէս օրինագիծ մը պատրաստուած է որպէսզի այս ընկերութիւնը լուծուի : Այս շարժումին նախագահն է ծայրայեղ ձախ՝ Թէոտորաքիս, որ ծանօթ է Ֆրանսայի մէջ իր ժողովրդային երաժշտութիւնով : «Լամպրաքիս Երիտասարդութիւնը » հիմնուած էր դեմոկրատ – ձախ երեսփոխան Կրեկուար Լամպրաքիսի սպանութեան վաղորդայնին :

ՊԵԼԺԻՈՅ Ֆապիոլա թագուհին անգամ մը եւս կորսնցուց զաւակ ունենալու իր յոյսերը: Արդարեւ լուրին հրապարակումէն 24 ժամ ետք, նոր զեկոյցով մը կը յայտնուէր թէ Ֆապիոլա ծանր արիւնահոսութեան հետեւանքով գործողութեան ենթարկուած է առջի գիշեր տարականոն յղութեան պատճառով :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանին մէջ, ֆրանսական գլխաւոր յոյսը կազմող՝ Ժաք Անքթիլ լքեց շրջավազքը, հիւանդութեան պատճառով: Դեղին շապիկը կը պահէ Էյմառ : Շամոնիքսէն Սէնթ Էթիէն 19րդ հանգրուանը շահեցաւ Պուաք (պելժիացի):

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհի բաժակի առաջին մրցումը հաւասար ձգեց Անգլիա – Ուրուկուէյ :

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼՑԻ նախկին վարձկան մը յայտարարած է Տիարօ տը Մօզամպիք թերթին որ գիտէ թէ ո՞վ սպաննած է ՄԱԿի նախկին ընդհ. քարտուղարը՝ Տակ Համըրշոլտ: Ըստ այս մարդուն, Սքովտացի մըն է, վարձկաններու սպայ, որ վար առած է Համըրշոլտի օդանաւը 1961ին:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն թէ Իրաքի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շաքէր Մահմուտ Շուքրի, որ շրջապտոյտ մը կը կատարէ երկրին հիւսիսային գաւառները, Սուլէյմանիէ հասած է, կառավարական անդամի մը առաջին պաշտօնական այցելութիւնն է այս շրջանը, Յունիս 29ի յայտարարութենէն ետք, ըստ որուն Քիւրտերու հետ 12 կէտերէ բաղկացած համաձայնագիր մը ստորագրուած էր :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Արաբական լիկայի ընդհ. քարտուղարը Հասունա, հաստատեց թէ արաբ ղեկավարներու 4րդ վեհաժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբերին Ալժէ, ինչպէս նախատեսուած էր :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կառավարական պաշտօնաթերթը՝ Իզվեստիա հեղինակի իրաւունք վճարած է Անգլիոյ վարչապետին կնոջ «Ռումբէն ետք» քերթուածին հրատարակութեան համար : Այս քերթուածը լոյս տեսած է խորհրդային օրաթերթին մէջ անցեալ Փետրուարին, Ուիլսընի Մոսկուա այցելութեան առթիւ : Երեք տարի առաջ ալ հրատարակուած էր Մեծըն Բրիտանիոյ մէջ :

ՍՈՒՐԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ, Պաղեստինցի գաղթական մը որ Իսրայէլի հաշւոյն լրտեսութիւն ըրած էր, կախաղան հանուած է հանրային հրապարակի մը վրայ : Մահուան դատապարտուած էր 1962 Փետրուարին: Ուրիշ երկու Սուրիացիներ գնդակահարուած են նոյն յանցանքով :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ շրջուն գործադուլ մը տեղի կ'ունենայ մամուլի մէջ : Շատ մը թերթեր, Իտալիոյ հիւսիսային շրջանէն, ինչպէս Սթամփա, Իլ Ռեսթօ Տէլ Քարլինօ, Լ'Ավենիրէ տ'Իթալիա, մարզական օրաթերթ՝ Սթատիօ, եւ Վենետիկի՝ Իլ Կազզեթթինօ չկրցան լոյս տեսնել կիրակի օր :

ՊՐԻՒՍԷԼ հասած է Թունուզի նախագահը՝ Պուրկիպա երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար: Զինքը դիմաւորած են իշխան Ալպէռ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ :

ՄԱՏՐԻՏ վերադարձած է Խուան Փերոնի կինը, որ Պուէնոս – Այրէս գացած էր իբրեւ պաշտօն ունենալով համերաշխութիւն ստեղծել փերոնական զանազան խմբակցութեանց միջեւ :

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՄՈԿՐԱՍԻ

Բ.

Նազարեան, Նալբանտեան, Քամառ Քաթիպա դէմ են որեւէ քաղաքական շարժումի Ռուսիոյ մէջ: Որովհետեւ «Հայերը կը բնակին բարեկարգ պետութեան մը հովանաւորութեան տակ»: Արդեօք նոյն մտածումն ունէ՞ին Նալբանտեանի վարպետները: Պատկանեան յեղափոխութեան շեփորը կը հնչեցնէր հրաւիրելով Թուրքիոյ Հայերը զէնք բարձրացնելու, որովհետեւ «գտնում էր որ արեւելահայերի վիճակը անհամեմատ աւելի լաւ էր»:

Գովաբանելու համար «բարեկարգ պետութիւնը» եւ յեղափոխութեան հրաւիրելու համար արեւմտեան Հայերը, 1861 Յուլիս 3ին Պետերբուրգի գրաքննութեան կոմիտէին կը դիմէ, որպէսզի արտօնութիւն տրուի «Հիւսիս» լրագիրը հրատարակելու գովաբանելու համար Ռուսիան, «որուն բարերար պտուղները վայելում ենք»:

Խաթքով, որ կը հսկէ Ռուսիոյ անբաժանելիութեան վրայ, Կովկասի մէջ, կը գրէ, թէ Հայերու մէջ անջատողական ձգտում կայ (1863 Յունիս 27): Խաթքովի թերթին ընթերցող Հայ մը կը պատասխանէ անմիջապէս, թէ «Հայերը միշտ հաւատարիմ են Ռուսիոյ, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի Հայերը»:

Պոլսոյ ռուս դեսպանատունը կը հսկէր հայ մամուլին վրայ: Արփիարեան կը պատմէ. «Արեւելք» ժամանակ մը հակառուս ուղղութիւն ունեցաւ, օր մը մամուլի տեսչութիւնը մեզ հրաւիրելով իր գրասենեակը՝ յայտնեց, թէ ռուս դեսպանատունէն գանգատ եղած է մեր ուղղութեան մասին: «Կը հրահանգենք որպէսզի փոխէք ձեր ուղղութիւնը»: Երբ դուրս ելլելու վրայ էինք ականջիս փսփսաց. «Մենք պաշտօնապէս հաղորդեցինք դեսպանատան գանգատը, դուք շարունակեցէք ձեր ուղղութիւնը»:

Դեսպան Նելիտով դիւրազգած է, հայ թերթի մը ուղղութիւնն անգամ անհանդուրժելի կը գտնէ, ուղղութիւն մը, որ հաճելի է Թուրք վարչութեան: Ռուս խիստ գրաքննութիւնը կը թոյլատրէ Պատկանեանի թերթ հրատարակելը, գովաբանելու համար ռուս բարեկարգ վարչութիւնը եւ քննադատելով Թուրք ռեժիմը՝ արեւմտեան Հայութիւնը հրաւիրելու յեղափոխութեան եւ ռուսասիրութեան:

Գերցէն եւ ընկերներ կը ջանան տապալել այդ վարչութիւնը, նորը կառուցանել հինին աւերակներուն վրայ: «Ըմբոստ անհատապաշտութիւնը չի կրնար ընդունիլ պատմութեան ընթացքը: Հինին ոչնչացումը, կը գրէ Գերցէն, ապագայի ծնունդն է: Հաւատալով միայն բանականութեան եւ շահին, յեղափոխականները սկեպտիկութեան տեղ կ'ընտրեն առաքելականութիւնը ... վարդապետութիւնը կրօնի եւ մոլեռանդութեան կերպարանք մը կ'առնէ... ամբողջական ժխտումի տենդերքին մէջ ռումբով եւ ատրճանակով, նաեւ քաջութեամբ այս երիտասարդները կը քալէին դէպի կառափնատ, կը փորձէին դուրս գալ հակասութենէն եւ ստեղծել արժէքները, որոնցմէ զուրկ էին» (Ալպէր Քամիւ, Լ'Օմ Րեվոլթէ):

Նալբանտեան կը սերմանէ, հունձքը կը սկսի ուռճանալ: Պատկանեան կը հրաւիրէ ապստամբութեան: Նորատունկեան մը 1863 Հոկտեմբեր 21ին կը գրէ Խրիմեանին. «Պատրաստուիլ քաղաքականապէս եւ ռազմապէս, որպէսզի յաջողութեամբ լուծուի Հայաստանի ազատագրութեան խնդիրը, նպատակ ունենալով Հայաստանի շղթաները խորտակել»:

Նալբանտեանի բարեկամ Սվաճեան կը գրէ «Մեղու» թերթին մէջ. «Առանց արիւն թափելու չկայ փրկութիւն»: Ջիլինկիրեան Իզմիրէն կը ձայնակցի. «Սթափելու ժամանակը եկած է, կոտրենք շղթաները»: Րաֆֆի, Արծրունի կը շարունակեն սովորական յանկերգը:

Օտեան, Սերվիչէն, Ռուսինեան, Ագաթոն դէմ են ապստամբութեան: Տերենց «բռնկած գլուխներ» կը կոչէր Արծրունին եւ Րաֆֆին: Մամուրեան խաղաղ, տնտեսական, մշակութային աշխատանք կ'առաջարկէր: Օտեան 1870ի վերջերը Խրիմեանի հոսանքին պատկանող Յակոբ Նշկանեանի կ'ըսէր. «Երկաթուղիներու հաստատութիւնը ինքնին բաւական պիտի ըլլար Հայերու վիճակի բարւոքման եւ հարկ պիտի չմնար յեղափոխական կամ իմ ըմբռնումով ապստամբական շարժումի: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, մեր ներկայ վիճակը յեղափոխական որեւէ շարժում աղետաբեր պիտի ըլլայ... Ազգ մը արիւն թափելու համար նախ արիւն ունենալու է եւ ապա այն թափելու քաջութիւնն ու անվեհերութիւնը: Ատկէ զատ աչքի առջեւ ունենալու է նաեւ մեր հանգամանքները, մեր հակառակորդին թիւը, աշխարհագրական դիրքը, շրջապատող ազգերը եւ տէրութիւնները, անոնց տրամադրութիւնները ... Մեր կռուանը պիտի ըլլայ եւրոպական տէրութեան եթէ ոչ ամէնուն, գէթ մէկ մասին անկեղծ համակրութիւնն ու պաշտպանութիւնը... Ուստի հիմնական լուրջ եւ յարատեւ աշխատութեամբ պատրաստուելու ենք առանց աղմուկի, առանց շեփորի, մինչեւ այն ատեն, որ քիչ աչքի զարնող արդիւնք մը ձեռք բերելու ապահով ըլլանք»: («Մուրճ» 1907, Թիւ 7, էջ 63 – 64):

«Նալբանտեան կ'ուզէր միաւորել հայ ժողովրդի ազատագրական շարժումը համառուսական յեղափոխական շարժումի հետ», կը գրէ Ներսիսեան: Նազարեան եւ Նալբանտեան չէին ուզեր որ արեւելեան Հայերը շարժին, որովհետեւ կ'ապրէին բարգաւաճ պետութեան մը հովանիին տակ, կ'ուզէին որ արեւմտեան Հայերը գործակցին ռուս գիւղացիութեան շարժումին, անշուշտ քաղաքական եւ ընկերային պայմանները նոյնը նկատելով:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 Տար.)

ԹՈՒՂԹԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներկայիս պայմանները փոխուած են: Քաղաքական կաշկանդումներ կան եւ, կը կարծենք, բանաւոր կաշկանդումներ: Իրաւ է թէ Հայոց ներկայ Հայրապետն ալ, իր բոլոր նախորդներուն պէս, Եկեղեցիին գլուխն է բայց հիմա կայ պետութիւն մը՝ որ քաղաքական ամէն իրաւասութիւն, նախաձեռնութիւն իրեն կը վերապահէ: Եւ մեր ազգային դատը քաղաքական է: Ուստի, եթէ սխալ չենք մեր տրամաբանութեան մէջ, մեր ներկայ Հայրապետը չի կրնար ըլլալ՝ ինչ որ օրինակի համար ըրաւ Խրիմեան Հայրիկ եւ աւելի վերջերը՝ Գէոր Կաթողիկոս:

Նոյնն է դրութիւնը Կ. Պոլսոյ Պատրիարքին պարագային: Իսկ միւսները, այսինքն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ Երուսաղէմի Պատրիարքը, քաղաքական խնդրոյ մէջ ձեռնամուխ ըլլալու ինչ արգելքներ կամ կարելիութիւններ, ունին, չենք գիտեր: Եթէ նոյնիսկ ունին կարելիութիւններ, ենթադրենք, անոնց գործադրութիւնը պիտի տա՞յ այն արդիւնքը՝ որ ապահովաբար պիտի տար եթէ անոնց ետին կենար տիեզերական եւ գերակայ հեղինակութիւնը «Ամենայն Հայոց» Կաթողիկոսին:

Մենք իրողութիւնները նկատի ունինք առարկայաբար, առանց որեւէ նախապաշարումի, մեղադրանքի, կամ քննադատութեան:

Տիրող կացութիւնը ըլլալով ինչ որ է, ի՞նչ կրնանք ակնկալել որ պատահի:

Իրողութիւնը այն է թէ մէջտեղը երկու մարմիններ կան,— խնդիր չէ թէ ով եւ ինչ իրաւասութեամբ գոյաբերած է զանոնք: Մեզի կը մնայ ընդունիլ չոր իրողութիւնը ինչպէս որ է: Առարկութիւնը, բողոքը, մեզ որեւէ շինարար արդիւնքի չառաջնորդեր: Առաջին Աշխարհամարտէն ետքն ալ միաճակատ Պատուիրակութիւն մը ըլլալու էր, բայց երկու պատուիրակութիւններ գոյութեան եկան եւ գործեցին՝ համանման նպատակներու իրականացման համար: Հիմակ ալ նոյնպէս: Կը ցաւինք որ այսպէս եղաւ, բայց ցաւիլը ի՞նչ կը դարմանէ, ինչ կը փոխէ:

Միայն սա մէկ հարցը կը յուզենք առայժմ,— թէ այս մարմինները ընդունակ պիտի ըլլա՞ն թելադրութիւններու, գաղափարներու որոնք դուրսը կեցողներէ կուգան, առանց նկատելու անձնականութիւնները: Կամ, ասոնք «բաց խանութնե՞ր» պիտի ըլլան թէ «գոց խանութներ»:

Մարմին մը, որքան ալ հասուն եւ խելացի մարդոցմէ բաղկանայ, ինքնաբաւութեան եւ ինքնահաւանութեան փորձութենէն զերծ մնալու է: Քանի հատ ալ խելացի մարդիկ գտուին եւ իրարու մօտ բերուին, տակաւին դուրսը պիտի մնան նոյնքան խելացիներ որոնց խորհուրդը պէտք է փնտռել եւ յարգել:

Ուստի, պէտք է որ համբերենք եւ կատարեալ բարեացակամութեամբ հետեւինք այս մարմիններուն գործունէութեան, ուղղութեան եւ ձեռնարկներուն:

Մինչեւ այսօր մեր դիւանագիտութիւնը խօսքէն եւ թուղթէն անդին անցած չէ: Եթէ սա վերջին քանի մը տարիներուն գրուածները հատորներու մէջ ամփոփուէին, գրատուն մը պիտի լեցնէին: Գործնական արդի՞ւնք — Զերօ ...: Մենք իրարու կ'առնենք կուտանք, — այդչափ: Մենք մեր հաշուոյն կը կորենք, կը թափենք, սահմաններ կը գծենք, մեր իրաւունքներու վրայ ճառեր կը խօսինք, բայց ո՞վ է լսողը: Մենք ենք խօսողը, մենք ենք լսողը:

Մեր յարգելի բարեկամներէն մէկը իր ժամանակը եւ ուժերը պիտի լծէ հաւաքելու եւ խմբագրելու ինչ որ գրուած եւ հրատարակուած է, կը կարծենք անգլերէն լեզուով, մեր ազգային նահատակութեան մասին՝ 1915ին եւ յետագայ տարիներուն: Այդ աշխատութիւնը կատարած են արդէն ուրիշներ: Մենք մեր մատենադարանին մէջ ունինք գոնէ յիսուն կտոր գիրք (թերեւս աւելի), որոնք հազարաւոր էջերու վրայ արձանագրած են այդ ահաւոր դէպքերուն պատմութիւնը: Անցեալին մէջ այդ էջերը ապարդիւն եղան խիղճերը խթանելու անոնց՝ որոնց ձեռքին մէջ էր արդարութեան նժարը, նորէ՞ն նոյն փաստերով պիտի խօսինք: Ըսէք թէ ո՞վ կը կարդայ զանոնք, ոչ իսկ մեր նոր սերունդը, ալ ուր կը մնայ Ամերիկացին կամ Անգլիացին: Նորէ՞ն զմեզ զոհ պիտի ընենք նոյն միամտութեան, Թուղթի դիւանագիտութեամբ ազգային դատ շահելու ...:

Զմոռնանք Խրիմեան Հայրիկի պատմութիւնը, զոր պատմած է ան սրբազան ոճով: Պերլինի Վեհաժողովէն ձեռնունայն եւ յուսալքուած, երբ կ'անդրադառնայ իր այդ փորձառութեան՝ կ'ըսէ թէ ինք փորձած էր «Հերիսան Թուղթէ դգալով» խառնել, մինչդեռ «երկաթէ դգալի» պէտք կար, զոր ունէին միւս ազգերը, զէնք, բանակ, նաւատորմ, եւ ինք չունէր: Ու, նորէն, այսօր ալ չունինք հարկաւոր «երկաթէ դգալը» հերիսան խառնելու, այսինքն, քաղաքական ազդեցութիւն բանեցնելու համար, անխիղճ, անաստուած աշխարհի մը վրայ: Եւ ինչո՞ւ մեղադրուինք, որովհետեւ 1375էն ասդին, երբ անկախ պետութիւն մը ըլլալէ դադրեցանք, ձեռքերնիս ունեցած ենք միայն «Թուղթէ դգալ»ը,— կրնանք միայն խօսիլ, գրել, բայց որպէս «ձայն մը», որ կը հնչէ հոգիով խուլ մարդոց «անապատի մը մէջ»: Դիւանագէտ չենք. Չըլլալնիս մեր յանցանքը չէ, բայց մոռնալ թէ չենք, որչափ ալ շատ խօսինք եւ գրենք, մեծ մեղք է:

Ուրեմն, ի՞նչ ընենք, կա՞յ ընելիք: Մենք չենք յաւակնիր գիտնալ ինչ որ շատ ուրիշներ ալ չեն գիտեր: Բայց առանց յաւակնութեան, խոնարհաբար կը թելադրենք որ մեր դիւանագիտական համբակութիւնը դարմանելու համար՝ գործածենք ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ, խնդիր չէ թէ լեզուներն կամ ազգութիւններն ինչ է — ամերիկացի, անգլիացի, ֆրանսացի, եւայլն: Ասիկա ալ փափաքով չըլլար, միայն դրամով կ'ըլլայ: Ո՞վ գիտէ որքան — թերեւս միլիոնաւոր տոլարներով: Եկուր, ձիգ այս խորունկ գետէն անցո՛ւր, նայի՛նք ...:

Կը մնայ երկրորդ հարցը թէ երբ պատրաստ ենք որոշ մարմինի մը մեր դատը ներկայացնելու՝ ո՞ր ատեանին առջեւ է որ պիտի ներկայացնենք:

Ասոր պատասխանը դժուար է տալ մեզի համար: Մենք պիտի ըսէինք՝ ոչ մէկ ազգ երկրիս երեսը աւելի զգայուն խիղճ եւ սիրտ ունի, եւ կամք՝ ախոյեան կանգնելու արդարութեան քան Ամերիկա,

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Ո՛հ, այնքան զոհ էի եւ ուրախ: Եւ ահա, երբ վճարեցի ճաշին դրամը, սպասեակը ինծի վերադարձուց հաշիւէն քսան ֆրանք պակաս գումար մը: Ցանդիմանեցի զինքը եւ պահանջեցի պակաս դրամը: Շուարեցաւ, եւ սեղանին վրայ դրաւ պահանջուածը: Այդ պահուն, կինս սկսաւ բարձրաձայն խնդալ: Ակնապիշ զինքը կը դիտէի: Բոլորովին փոխուած էր դէմքը; դարձած էր հեգնական, կարծր ու չար:

— Միշտ հաշիւի մարդ ես, նոյնիսկ մեր հարսանիքին օրը, ըսաւ սառնութեամբ, կտրուկ շեշտով մը, գրեթէ խըղճալով:

«Սարսռացի եւ անիծեցի բծախնդրութիւնս: Ջանացի վերստին ծիծաղիլ, բայց իր զուարթութիւնը անհետացած էր ... մեռած էր ...: Զատ սենեակ մը պահանջեց, եւ ես միայնակ անցուցի գիշերը, շարունակ մտածելով թէ յաջորդ առտու ի՞նչ կրնայի ընել իրեն համար իբրնուէր, ցոյց տալու համար թէ այլեւս կծծի մը չէի, որ այլեւս բնաւ այդպէս պիտի չըլլայի իրեն նկատմամբ ...

«Հետեւեալ առտու կանուխ դուրս ելայ սենեակէս եւ երբ մտայ իր սենեակը՝ պարապ էր ան, ճիշդ առաջին անգամուան պէս: Եւ ես գիտէի թէ սեղանին վրայ թուղթի կտոր մը պէտք էր ըլլար: Յառաջացայ, մտովի աղօթելով Աստուծոյ որ ճիշդ չըլլար այդ բանը, բայց... բայց այդպէս էր իրողութիւնը, հոն էր թուղթը եւ վրան գրուած էր ...»:

Վերստին վարանեցաւ: Ակամայ ես ալ կանգ առի ու դիտեցի զինքը: Գլուխը ծռեց եւ մրմնջեց խռպոտ ձայնով մը:

«Թուղթին վրայ գրուած էր՝ «Հանգիստ ձգէ զիս, կը զանիմ քեզմէ ...»:

Հասած էինք նաւահանգիստը, եւ յանկարծ, լռութեան մէջ զգացի մօտակայ ծովուն մռնչող շնչառութիւնը:

Փայլատակող աչքերով, ինչպէս սեւ թռչուններ, հոն էին նաւերը, մօտիկ թէ հեռու, եւ տեղէ մը կուգար երգի մը ձայնը:

Ոչինչ կար որոշ մեր շուրջ բոլորը եւ սակայն զգալի էր թէ կային բազմաթիւ բաներ: Իմ կողքիս կը նշմարէի այս մարդուն ստուերին ներկայութիւնը: Ամբողջ մարմինը կը դողար ան, լապտերներու փոփոխական եւ երերուն լոյսերուն տակ: Ոչինչ կրնայի ըսել իրեն, ոչ մէկ մխիթարական խօսք, ոչ մէկ հարցում, բայց իր լռութիւնը կախչած էր ինծի՝ ծանր ու անձկալից: Յանկարծ, բռնեց ձեռքս ու դողալով, ըսաւ.

— Հոսկէ պիտի չմեկնիմ առանց իրեն: Երկար ամիսներէ ետք գտայ զինքը: Զիս կը նահատակէ, կը չարչարէ, սակայն պիտի չթողում զինքը: Կը պաղատիմ ձեզի, պարոն, խօսեցէք իրեն: Պէտք է որ իմս ըլլայ, ըսէք իրեն... Ես չեմ ըսեր, զիս մտիկ չըներ ...: Չեմ կրնար այլեւս ապրիլ այսպէս: Չեմ կրնար անտարբեր կերպով դիտել որ մարդիկ երթան իրեն ... եւ ես սպասեմ դրան առջեւ մինչեւ որ դուրս ելլեն՝ հարբած եւ ծիծաղուն:

Ամբողջ փողոցը արդէն զիս կը ճանչնայ: Կը ծիծաղին վրաս, երբ կը տեսնեն որ կը սպասեմ: Այդ բանը զիս կը խենթեցնէ եւ սակայն, ամէն իրիկուն կը վերադառնամ: Պարոն, կը պաղատիմ ձեզի, խօսեցէք իրեն հետ: Ճիշդ է որ ձեզ չեմ ճանչնար, եւ սակայն, ըրէք այդ բանը յանուն Աստուծոյ, խօսեցէք հետը ...»:

Ակամայ կը ջանայի ազատել թեւս: Ցնցուեցայ, մինչ մարդը զգալով որ երես կը դարձնէի իր դժբախտութեան, յանկարծ ծունկի եկաւ, փողոցին մէջտեղը, եւ սկսաւ համբուրել ոտքերս:

— Կը պաղատիմ, ձեզմէ, պարոն, խօսեցէք իրեն հետ: Պէտք է: Հակառակ պարագային ահաւոր բան մը պիտի պատահի: Ծախսեցի բոլոր դրամներս, զինքը վերագտնելու համար, եւ հիմա զինքը հոս ողջ պիտի չթողում ...: Դանակ մը գնած եմ ...: Դանակ մը ունիմ, պարոն:

ՍԹԵՓԱՆ ՑՎԱՅԳ

(9 Տար.)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ կիրակի երեկոյ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական դասախօսութիւն մը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։ Դասախօսն էր վիրաբուժապետ Տոքթ. Քէջլիկեան ։ Առիթը օգտագոր – ծելով Համազգայինը կազմակերպած էր նաեւ ընդունելութիւն մը ի պատիւ երկու մեծանուն հիւրերուն, Տոքթ. Քէջլիկեանի (Շիքակոյէն) եւ Արշակ Տիգրանեանի (Լոս Անճելըսէն), որոնք հիւրաբար եւ չատ կարճ ժամանակի մը համար կը գտնուէին Փարիզ ։

Երկու անուններն ալ այնքան ծանօթ էին մեր գաղութին, որ սրահը լեցուած էր՝ հակառակ արձակուրդի եղանակին ։

Շ. Նարդունի ներկայացուց հիւրերը ։

Նախ դասախօսը, Տոքթ. Հ. Քէջլիկեան, մեծանուն վիրաբուժապետը։ Ծնած է Հաճըն, յաճախած Րոպէրթ Քոլէճը, յետոյ մեկնելով Ամերիկա՝ շարունակած է իր բարձրագոյն ուսումը, մտած է բժշկական համալսարանը, մասնագիտութիւն ընտրած վիրաբուժութիւնը եւ այսօր կը գործէ ոչ միայն իբրեւ վիրաբուժապետ Շիքակոյի մեծագոյն հիւանդանոցին, այլ եւ դասախօս բժշկ. համալսարանին ։

Շուտով, ոսկորներու վրայ կատարած վիրաբուժական գործողութիւններով եւ անգլերէն հրատարակութիւններով միջազգային համբաւի տիրացաւ, ու բազմաթիւ բժշկական համագումարներու մէջ տիրական դէմք դարձաւ ։

Հրաշքի պէս հիւսուած կը պատճառեն ողնայարի, ոտքերու եւ ձեռքերու վրայ կատարած գործողութիւնները ։ Պակաս մասները պատուաստումով լրացնել, խախտած ու ծուռ ողնայարները շտկել սովորական գործողութիւններ դարձած են Տոքթ. Քէջլիկեանի համար ։

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ վիրաբուժապետին, որ լուսապատկերներով ներկայացուց մասներու վրայ կատարած իր գործողութիւնները ։

Այնուհետեւ Տոքթ. Քէջլիկեան խօսեցաւ հայ գրականութեան մասին ։ Վիրաբոյժը, այս անգամ, նշդրակ չգործածեց, այլ ապացոյցը տուաւ թէ ո՛րքան սիրահար է գրականութեան ։ Մանաւանդ զարմանք պատճառեց գոց արտասանելով Հայաստանի եւ արտասահմանի բանաստեղծներէն ոմանց քերթուածները, իր սիրած կտորները, մօտ քառորդ ժամ ։

Կարգը եկաւ երկրորդ հիւրին, Արշակ Տիգրանեանի ։

Շ. Նարդունի ներկայացնելով երկրորդ հիւրը, յայտնեց թէ Տոքթ. Քէջլիկեան եւ Արշակ Տիգրանեան շրջապոյտ մը կատարելու համար եկած են Եւրոպա, այնպէս որ կարճ ժամանակի մը համար անոնց ներկայութենէն օգտուելով՝ Համազգային Միութիւնը խնդրած է գէթ մէկ երեկոյ զոհել իրենց շրջապտոյտի ծրագրէն։ Եւ ահա երկու հիւրերը, երկու բարեկամները, միացուցինք մէկ սեղանի շուրջ։

Եթէ Տոքթ. Քէջլիկեան փառքն է Կիլիկեցիներուն, Արշակ Տիգրանեան փառքն է Բիւթանացիներուն։ Մէկը հրաշագործ, միւսը բարեգործ։ Կիլիկեցի կամ Բիւթանացի, անոնք սիրելի են ազգին ինչպէս ազգը սիրելի է իրենց, այնքան որ երկուքն ալ Հայութեան անունը կը տարածեն ամերիկեան շրջանակներուն մէջ ։

Արշակ Տիգրանեան ծնած է Իզմիթ (Բիւթանիա), վայելած է Թրքական «օգափոխութեան» բարիքները, աքսորուած մինչեւ Գոնիա, ճաշակած աքսորին դառնութիւնները։ Աքսորէն վերադարձին, ընտանեօք կը մեկնին Ամերիկա ։ Զաւակն է Միհրդատ Տիգրանեանի, որ ծանօթ է իր բարեգործութիւններով, ոչ միայն իբրեւ հիմնադիր Հալէպի Քարէն Եփփէ ճեմարանին կից բարձրացած եռայարկ շէնքին՝ ընդարձակելու համար այս դպրոցը, այլեւ Ամերիկայէն օգնութեան գործի մը,— ամէն տարի Ամերիկայէն Պէյրութ կը փոխադրէր մեծ քանակութեամբ հագուստեղէն, բաժնելու համար աղքատներուն ։ Կատարի հակառակորդ մը Հ. Բ. Ը. Միութեան Մալէզեան գործունէութեան եւ այդ մասին հրատարակած է երեք գրքոյկ ։ Հիմնած էր ուսանողներու օգնութեան ձեռնարկ մը, փոխատուութեան անունով ։

Իր որդին, Արշակ Տիգրանեան, շարունակեց հօրը ուղին,ստանձնելով ուսանողներու օգնութեան գործը, եւ կրթական ձեռնարկներու համակիր՝ եղաւ Ամերիկայի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան հիմնադիր սիւներէն մին ։ Ֆերահեան կտակին իբրեւ գործադիրիչ, քառորդ միլիոն տոլարը տրամադրեց Սրբոց Նահատակաց դպրոցին, որ կը գտնուէր Էնսինօ (Լոս Անճելըսի շրջան),— այսօր այդ դպրոցը, որ երկրորդական վարժարան մըն է իրական առումով, կը կոչուի Սրբոց Նահատակաց – Ֆէրահեան վարժարան ։ Հեռաւոր Քալիֆորնիոյ մէջ ազգային բոլոր հանգանակութիւնները ինք է բացած, կառավարած, յաջողցուցած ։

Ազգային այս գործունէութենէն անկախ՝ մեծ աշխատանք կատարած է ամերիկեան շրջանակներու մէջ, ծանօթացնելու համար Հայուն անունը, այսպէս փոխ դանձապահն է Պիվըրլի Հիլս քաղաքին, ինչպէս եւ «1958 տարւոյն մարդը», տիտղոս մը որ կը տրուի մարդասիրական գործունէութեամբ ծանօթ անհատներու՝ ամէն տարի ընտրելով նորը, վերջապէս տնօրէն ընտրուած է ամերիկեան կարմիր Խաչին ։

Այս ներկայացումէն ետք՝ Արշակ Տիգրանեան, յուզուած, շնորհակալութիւն յայտնեց մեծարանքին համար որ ցոյց կը տրուի իրեն եւ ըսաւ թէ ինչ կը վերագրուի իրեն՝ գործն է որ կ'արժեւորէ ։ Այս առթիւ յայտնեց թէ «տալը հաճոյք մըն, մարդկային մեծ հաճոյք մը։ Ամերիկայի Հայերը այդ հաճոյքը կը զգան՝ տալով իրենց ազգակիցներուն, օգնութեան հասնելով կարօտեալին, մասնաւորաբար ուժ տալով կրթական գործին, հայ մշակոյթին բարգաւաճման, մեր ամէնէն նուիրական գործին », եւ կոչ ըրաւ որ Ֆրանսայի հարուստներն ալ նոյն «տալու հաճոյքը ցոյց տան »։

Խօսք առին նաեւ նկարիչներ Զ. Մութաֆեան եւ Ժ. Փալամուտեան։ Երգեց Օր. Ա. Քէօսէեան ։

Ուշ ժամանակ սպասարկութիւն մը կատարուեցաւ զուլացուցիչներու։ Հայճէպով կազմակերպուած այս երեկոյթը այնքան խանդավառ անցաւ, որ տեղի տալով հայրենակիցներու խնդրանքին՝ հիւրերը յետաձգեցին իրենց մեկնումը Ֆրանսայէն, օր մը աւելի անցընելու համար իրենց հայրենակիցներուն հետ ։

Ն.

բայց ... բայց ո՞ւր է այսօր Ուիլսընի Ամերիկան ։ Փոխուեցաւ Ամերիկան իր յատկանշական նկարագրով ։ Մեր դատը Թուրքին դէմ է եւ մեր երբեմնի պաշտպանը եւ բարեկամը այսօր պաշտպանն ու բարեկամն է Թուրքին ։ Իր շահը այդ կը պահանջէ եւ շահու շարժառիթը գերակշիռ է իր բռնած քաղաքականութեան մէջ։ Արդարութիւնը միշտ կը կլանուի եւ կը խեղդուի շահերու ծովու մը մէջ ։

Ուրեմն, յուսահատի՞նք մեր այս երկրին կառավարութենէն ։ Ոչ, որովհետեւ կրնայ կառավարութիւնը փոխուիլ, կամ՝ քաղաքականութիւնը ։ « Քաղաքականութիւն» բառուծը լպրծուն աւազի վրայ կառուցուած շէնքի կը նմանի, տեւականութիւն չունի, փոփոխական է, այսօր բարեկամ, վաղը թշնամի է ...։ Այս տրամն մեր աչաց առջեւ կը խաղցուի ամէն օր ։

« Զարկ դուռը եւ պիտի բացուի» ։ Այս հաւատքէն հրաժարելու չենք։ Եթէ չըբացուի ալ՝ յամառօրէն զարնելու ենք դուռը ... Ամերիկայի դուռը ամէնէն առաջ ։ Ապա, ՄԱԿի։ Բայց հող լուսաբանելու ենք կարգ մը ազգերու ներկայացուցիչները, օրինաւոր եւ պարկեշտ միջոցներով։ Հոն ալ ազգային շահերու իրերարախ թնճուկներ կան։ Ատոնք կարելի է դիւանագիտօրէն օգտագործել ։ Ինչ կ'ընեն միւս պետութիւնները նպատակի մը հասնելու համար։ Նոյնը։ Մենք չե՞նք կրնար ընել ։ Լա՛ւ, կրցողը գտնենք եւ ընել տանք ։

Այսքա՛ն, այս անգամ ։

Ա. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Տոքթ. Վահէ Հինդլեան, ողբացեալը եղբայրն էր բազմարդիւն ուսուցիչ – դաստիարակ եւ Նոր դպրոցի հիմնադիր Յ. Թ. Հինդլեանի, որուն մահէն ետք երկար տարիներ վարած է այդ կրթարանը ։ Վահէ Հինդլեան ունեցած է նաեւ հանրային եւ վարչական գործունէութիւն, իր մասնակցութիւնը բերելով նաեւ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ։

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) «Յառաջ» վարժարանը խանդավառ մթնոլորտի մէջ կազմակերպած է իր ամավերջի հանդէսը ։ Գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը մասնակցութեամբ դպրոցի աշակերտութեան ։ Հոգաբարձութեան տեղեկագրի ընթերցումէն ետք, տնօրէնը՝ Պ. Գարագաշեան հակիրճ խօսքեր ըրած է կրթական եւ ուսումնական նուաճումներու մասին։ Խօսք առած է Բժ. Վազգէն Տէր – Գալուստեան։ Ապա սկսած է խրախճանքը մինչեւ ուշ գիշեր։ Սեղանապետութիւնը վարած է Պ. Սնապեան, յաջորդաբար խօսք առած են Յ. Պալեան, Մ. Տէր – Գալուստեան, Անդրանիկ Ուրֆալեան եւ Ս. Զէյթլեան ։ Ընդհ. խանդավառութեան մէջ, եօթը հազար լիբանանեան ոսկիի նուիրատուութիւններ եղած են վարժարանին ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ Յունիս 23ին բացուեցաւ Խորհ. Միութեան «Նորութիւններ» մամուլի գործակալութեան հայկական բաժնին գրասենեակը ։

ՇՈԹԱ ՌՈՒՍԹԱՎԵԼԻԻ ծննդեան 800 – ամեակին առթիւ պիտի հրատարակուի վրացի բանաստեղծին «Ընձենաւորը» , հայերէն թարգմանութեամբ, զոր կատարած է Պ. Մուրատեան ։

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ տեղի ունեցան ողիմպիական խաղերու մրցումներ ։

ՀԱՅ ճարտարապետներ պատրաստեցին նախագիծը Պրազաւիլի (Քոնկօ) երիտասարդներու տան ։ Ունի հազար հոգինոց սրահ, ակումբ եւայլն ։ Գեղեցիկ յղացում մըն է ։

ՅՈՒՆԻՍ 10 – 30 Հայաստան այցելեցին 276 զբօսաշրջիկներ Ֆրանսայէն, Մ. Նահանգներէն, Հոլանտայէն, Զուիցերիայէն, Անգլիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ ։

Այս տարուան համար կը նախատեսուի ունենալ մօտ քառասուն հազար զբօսաշրջիկներ Խորհ. Միութեան զանազան վայրերէ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

– Ե Ր Բ – ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Եղածը այն էր որ, Երկուշաբթի առտու կանուխ Սաւքայէն դուրս քաշեր էին հոն գահավիժած երկու երեք ենթասպայի դիակներ, դիպուածը այնպէս բերաւ որ իշխանը Վօլինսքիի ծառաներէն մէկը հոնկէ կ'անցնէր եւ հոն հաւաքուած ամբոխէն հետաքրքրուելով, հոն կանգառեր էր, ճանչցեր էր թէ դիակներէն մէկը իշխան Փօլն էր։ Գնդակ մը գլխուն եւ ուրիշ մը կուրծքին ընդունած էր։ Գլուխին զարնուած գնդակը շատ մօտէն պարկած ըլլալուն՝ ահռելի կերպով դիմափոխուած էր ։

ՅԱՄՐ ՔԱՅԼԵՐՈՎ

Օրերը կ'անցնէին ։

Լիտիա տունը փակուած ըլլալուն Նիքօլա Վլատիմիրովիչ չէր յաջողեր զայն տեսնելու ։ Իր փոքր բարեկամուհիին դժբախտութիւնով միտքը շատ զբաղած՝ յաճախ կ'երթար իշխան Վօլինսքիի քաղաքի տունը եւ բարեկամութեամբ կապուած էր համակրելի ծերունիին ։

Իշխանը փոփոխակի կ'անցնէր ծայրայեղ վստահութեան շրջաններէն մինչեւ ամբողջական յուսահատութիւն։

Օր մը Սավինսքի զայն գտաւ այն պահուն երբ հազար ծրագիր կը շինէր ճամբորդութեան ։ Կը մեկնէր Ֆինլանտայի եւ ամբողջ Եւրոպայի համար, ձմեռը կ'անցընէր Եգիպտոս ։

— Ինծի արեւ պէտք է, սիրելիս, պարզապէս Ասուանի արեւը, եւ անապատին աւազը, գիտէք, այն աւազը որու գաղջ եւ չոր ըլլալը կը զգացուի մինչեւ երեք ոտք խորութիւնով ։ Ինչպէս կ'ուզէք որ առողջանամ այս մթաստուեր քաղաքին մէջ ։

Պատուհանէն կը ցուցնէր մշուշը որ կը տատանէր Նէվայի գորշ ջուրերուն վրայ, պատուհաններէն առկախ կաթիլները, փայլող բազրիքներն ու սալարկները, մթնոլորտին տեսանելի խոնաւութիւնը ։

Լիտիայի մասին բնաւ չէր խօսեր– Օր մը, սակայն իրմէ լսեց թէ ան մերժած էր Եւրոպա մեկնիլ իր բարեկամներուն հետ ։

Տուն վերադարձին խորհեցաւ թէ ինչ կրնար ըլլալ աս մերժումին պատճառը ։ Այլապէս ամբողջ մենաւոր իրիկուն մը անցուց Լիտիա Սերկէվնայի մասին խորհելով. պահ մը, ինքնիրեն անդրադառնալով զարմացաւ ատոր համար ։

— Ինչ, ըսաւ, ամենատարօրինակ քաոսին մէջ կը գտնուիմ, եռեւեփին մէջ յեղափոխութեան մը որ հին աշխարհը գետնին հաւասար ընել կ'ուզէ ։ Ամենօրեայ վտանգներու մէջ եմ, կրնամ բանտարկուիլ ուրիշներուն պէս, կամ փողոցին անկիւնը գնդակ մը ընդունիլ։ Աղուոր առտու մը դրամատունները պիտի դրաւէ սովետական կառավարութիւնը ։ Բաժնուած կնոջմէս եւ զաւակներէս, տեսանելի վտանգներէ շրջապատուած ենք, ամէն օր մերիններէն մէկը կը ձերբակալուի, հազար գործի հոգ եւ հազար անձնական մտայաղումներ ունիմ ։ Կը թուէր թէ ամբողջովին պէտք էի խորասուզիլ խրթին եւ օգտագործելի մտածումներու մէջ։ Եւ ահաւասիկ ժամանակիս կէսը կը կորսնցնեմ զբաղելու մանկամարդուհիով մը որ իմ աղջիկս կրնայ ըլլալ, եւ ջանալ գիտնալու իր սիրտին վիճակը... ժամանա՞կս կը կորսնցնեմ ... ինչ սխալ ։ Ժամանակ կը շահիմ ։ Նախախնամական բախտ մըն է որ Լիտիան իմ ճամբուս վրայ դրաւ այս սոսկալի պահուն. կը խորհիմ իր վրայ, իմ դէմս կը տեսնեմ իր թարմատեղ դէմքը, իր աղուոր խարտեաշ մազերը որ կ'ոլորուին ալիքներու պէս, իր անբիծ աչքերը, մանկական բերանը ... Զմայլելի պատկերներ, որ զիս կը հանդչեցնեն զաղափարային աշխարհի մը մէջ կը քաշեն, հեռու ներկայ սարսափներէն ...

Առանց իրեն, զբաղած պիտի ըլլայի քաղաքական ժամանակի վարկածները քննելու, ակումբի իմ բարեկամներուս պէս տակնուվրայ պիտի ըլլայի, մթին տրամադրութիւններով պիտի սնուցանէի ինքզինքս. ջիղերս պիտի չդիմանային այս ճգնումին, եւ ուրիշներու պէս ես ալ ջլախտաւոր պիտի դառնայի ։ Լիտիա, նոյնիսկ իր բացակայութիւնով, զիս կը փրկէ ։

Այսպէս, Սավինսքի, շատ հեռու՝ իր միտքէն վանելու դեռատի աղջկան յիշատակը, ամէն օր անոր աւելի մեծ տեղ մը կուտար ։ Գործի մարդ էր, բայց երազող ալ էր ։ Եւ թերեւս բանաստեղծն է որ միշտ կ'ոգեւորէ գործի մարդը։ Մնաց որ, ասիկա Սավինսքիին մէկ տեսութիւնն էր, որ յօժարակամ կ'ըսէր. « Նշանաւոր գործի մարդ մը միշտ բանաստեղծ մըն է ։ Առանց խոր երեւակայութեան գետնին փակած կը մնաք , թեւերով միայն կարելի է թռչիլ, Նափոլէոն, իր ժամանակին ամենամեծ գործնական հանճարը, ամենամեծ երազողն էր, եւ ով գիտէ թէ ինչ որ կայ իր մէջ ցնորական, անոր չէ՞ որ կը պարտի իր հրաշալի բախտը ։

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Պ. Քիւփէլեան եւ զաւակները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրեն կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ Գազանճեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 10ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պ. Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, Րիւ Տէ Պրոշէ : Ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ · ՁԱՅՆ – ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌԷՆ

Կիրակի (Յուլիս 17) ձայնասփիւռի Փըրանս – Քիւլթիւռ կայանէն, առաւօտեան ժամը ութին Ս. Մեսրոպի կեանքն ու գործը կը ներկայացնեն .— Վերապատուելի Գարեգին Սիսլեան, Հայր Նիկողոս Վ. Քէչեայեան եւ Տիկին Հուրի Իփէկեան :

×

Նոյն օրը, հեռատեսիլէն ժամը 9·30ին կը ներկայացուի Լիոնի գաղութը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՐԻՍ ՎՐԴ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ մէջ : Կը պատարագէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Ժամերգութիւն ժամը ութին, Պատարագ ժամը տասնին :

Սէնթ Անթուանի եւ շրջակայի բարեպաշտ հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի մասնակցելու արարողութեան :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ցեսանվիլլէի Օդաւ. կայանի պարտէզին մէջ :

Այս Կիրակի, ժամը 10 – 20 :

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ քրքջալիր զաւեշտ մը՝

«ԿԻՐԱԿՈՍ ԱՂԱՅԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ»

Հայաստանեան նկարներու ցուցադրութիւն : Մարզական խաղեր, վօլէյպօլի եւ փինկփօնկի մրցումներ :

Վարձուած է օթօքար մը Հայ Կարմիր Խաչի Առնուվիլլի մասնաճիւղին կողմէ :

Արձանագրութեան համար դիմել՝

Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի, 121 Ավըընիւ Անրի Պարպիւս :

Անձնական կառքերով հետեւիլ՝ Օրօռութ տը լ'Ուէսթ Տրէօ, Պրեզոլ եւ Ֆեսանվիլիէ ճամբան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքար վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի :

Օթօքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքար վարձած է : Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապը երթալու համար, Պոմոնէն օթօքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին :

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

×

ՇԱՒԻԼԻ անտառին մէջ Յուլիս 24ին :

×

ԼԻՈՆ .— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

(Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձին առթիւ) :

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի, Կիրակի (17 Յուլիս) ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Պ. Հայկ Տէրտէրեանի տան մօտ :

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶԷ

Ծոխ պիւֆէ մատչելի գիներով :

Գեղարուեստական բաժին :

Անձրեւի պարագային՝ Օհանջանեան ակումբին մէջ : Անակնկալ մը, նուագ Պ. Պետրոսեանի կողմէ :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գըրելով հետեւեալ հասցէին .

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Րէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ալֆորվիլի քաղաքապետութեան հովանաւորութեան տակ եւ նախաձեռնութեամբ շրջանիս բոլոր հայ միութիւններու, Հոկտեմբեր 1, Շաբաթ գիշեր տեղի պիտի ունենայ,

ՀԱՅԿ. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆ ՄԸ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թըւականը :

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ :

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17

Օթօքար մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 Ֆրանք : Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թադէոսեանին՝ 878-27-35

Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ .— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքարով պտոյտ մը, դէպի կայան :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք :

Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին :

Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ :

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթօքարով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն) :

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ : Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ :

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
Zell am See

Աւստրիական բարձր ալպեաններու սիրտը 758 մեթր բարձրութիւն :

ՄԵԿՆՈՒՄ .— Օգոստ. 17ին Կառ տը լ'Էսթէն ժամը 22ին : ժամանում յաջորդ օրը՝ ժամը 14·28ին :

Հանգստաւէտ պանդոկ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, խնամուած ճաշ, տեսարան լիճին վրայ :

Ձել ամ զէ տեսարժան վայր մըն է, լիճին եզերքը : Պտոյտներ, լողանք եւ ամէն տեսակ հաճելի զուարճութիւններ :

Շրջապտոյտներ՝ Քիցպուհըլ, Սալցպուրկ եւն. :

Վերադարձ Օգոստոս 29ին, ժամանում յաջորդ օրը ժամը 8ին, Փարիզ, Կառ տը լ'Էսթ :

ՎԻԷՆՆԱ ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Մասնակցութիւն 385 ֆրանք, 14 օրուան համար Փարիզէն Փարիզ : Կանխավճար՝ 100 ֆրանք : Սահմանափակ տեղեր :

Ամէնէն մատչելի պայմանները նման արձակուրդի մը համար :

Դիմել՝

RELATIONS
TOURISTIQUES - EDUCATIVES
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Délégué : E. DJEZIRIAN
Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-901

Հեռաձայնել ժամը 15էն 19 :

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ .— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Ակումբին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ընկ. Հիսայեանի բնակարանը, 41 Րիւ Մորրինա (Անիէռ) : Կարեւոր օրակարգ :

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ : Պատգամաւորի ընտրութիւն :

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի Փարիզի եւ շրջաններու ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ : Օրակարգ նախորդ ժողովի շարունակութիւնը : Կը խնդրուի ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլալ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 14 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10660

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.660

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

1789ի Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը դարադարձ մը կազմեց աշխարհի պատմութեան մէջ :

Նախապատմական կամ Հին Դարին յաջորդած էր Միջին Դարը, որ տեւեց մինչեւ Պոլսոյ գրաւումը Թուրքերու կողմէ, որմէ ետք սկսաւ Արդի Ժամանակի պատմութիւնը մինչեւ ֆրանսական յեղափոխութիւնը, որ սկիզբը դրաւ Ժամանակակից պատմութեան :

Ֆրանսականէն առաջ Ամերիկայի մէջ 1770ական թուականներուն պայթած էր ապստամբական շարժում մը, յեղափոխութիւն մը անգլիական տիրապետութեան դէմ եւ պսակուած էր յաջողութեամբ : 1776 Յուլիս 4ին կազմուած էր Միացեալ Նահանգներու անկախ պետութիւնը : Յուլիս 4ը դարձած է Ամերիկացիներու Ազգային Տօնը, ինչպէս Յուլիս 14ը Մեծ յեղափոխութենէն հարիւր տարի ետք, Երրորդ Հանրապետութեան օրով պիտի հռչակուէր Ֆրանսայի Ազգային Տօնը :

1789 Յուլիս 14ին էր, որ Փարիզի ապստամբ հայրենասէրները ապստամբութեան դրօշը պարզեցին արքայական բռնակալ վարչաձեւին դէմ : Տարերային զօրաշարժով մը յարձակեցան Պասթիյլի վրայ, որ մայրաքաղաքի սրտին վրայ կը խորհրդանշէր բռնապետութիւնը : Գրաւեցին զայն, ազատելով ժողովուրդներու ազատութեան :

ԺԹ. դարու վերջին տասնամեակին Անգլիոյ, Զուիցերիոյ եւ Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ եւս ծայր տուին յեղափոխական շարժումներ, յանուն ազատութեան :

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը հրապարակ նետեց երեք բոցաշունչ նշանաբաններ՝ ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն՝ որոնք մինչեւ այսօր ալ կը կազմեն ժողովրդավարութեան հիմնական սկզբունքները :

Ազատութի՛ւն՝ խղճի, մտածումի, խօսքի, երթեւեկի, հաւաքոյթի, կազմակերպութեան : Հաւասարութիւն բոլոր մարդոց՝ առանց սեռի, գոյնի, դաւանանքի եւ դասակարգի խտրութեան : Եղբայրութիւն՝ աշխարհի բոլոր ազգերու միջեւ :

Այս նշանախօսքերը գլեցին անցան Ֆրրանսայի սահմանները կրակէ թեւերով եւ բոցավառեցին հոգիները բոլոր այն ազգերուն, որոնք կը հեծէին օտար, բռնակալ պետութեանց անարդ լուծին տակ, Լեհաստանէն մինչեւ Պալքանները, Յունաստան, Սերպիա, Պուլկարիա եւ մինչեւ Հայաստան :

«Ազատութեան սիրոյն համար չատ արիւններ թափուեցան» կ'երգէր հայ ժողովուրդը 1908ի Սահմանադրութեան խանդավառ օրերուն, կարծելով որ թափուած այդ անմեղ արիւններուն շընորհիւ ձեռք էր բերուած խարուսիկ «ազատութիւն»ը :

Անկէ ետք հետեւանման արիւն թափեց հայը «ազատութեան սիրոյն», 1915–1922: Սակայն վաղանցուկ շրջանէ մը վերջ կրկին զրկուեցաւ ազատութենէ :

Ֆրանսական Յեղափոխութենէն 177 տարի ետք տակաւին այսօր ալ ազատութիւնը հեռաւոր երազ մըն է բազմաթիւ ազգերու համար, որոնք կը շարունակեն հեծել օտարի խորթ լուծին տակ :

Հայաստանեայց եկեղեցին «Ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց» կ'աղերսէ ամէն պատարագի :

Յուլիս 14ի տօնին առթիւ այդ մաղթանքը կը կրկնենք մենք ալ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃՈՆՍԸՆԻ ՃԱՌԸ

ԽԱՂԱՂ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՌԱՋԱՐԿԷ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ

Նախագահ Ճոնսըն ճառ մը արտասանած է հեռատեսիլէն, ուղղուած ամերիկայի ժողովուրդին մինչ նախատեսուած էր որ պիտի խօսի հազար համալսարականներու առջեւ միայն : Այս յանկարծակի փոփոխութիւնը այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ Միացեալ Նահանգները քաղաքական անկիւնադարձի մը առջեւ կը գտնուին, իրենց ասիական քաղաքականութեան մէջ :

Ճոնսըն, այս ճառին մէջ, մէկ կողմէն ձեռք երկարած է Չինաստանի, միւս կողմէ սպառնալիք կարդացած է հիւսիսային Վիէթնամի : Բոլորովին նոր լեզու մըն է զոր գործածած է Միացեալ Նահանգներու նախագահը.— «Խաղաղ յամաքային Չինաստան մը հիմնական տարր մըն է խաղաղացած Ասիոյ մը մէջ : Պէտք է զայն առաջնորդել արտաքին աշխարհի հասկացողութեան ճամբուն վրայ եւ խաղաղ գործակցութեան քաղաքականութեան, վասնզի տեւական ոչ մէկ հաշտութիւն կրնայ հաստատուիլ Ասիոյ մէջ ցորչափ եօթը հարիւր միլիոն Չինացի կղզիացած մնան աշխարհի միւս մասէն իրենց ղեկավարներու կամքով» :

Ակներեւ է Ճոնսընի կոչը : Թող Փեքինի պարագլուխները թելադրեն Հանոյի իրենց բարեկամներուն որ բանակցիլ սկըսիլ փոխանակ հակառակը ընելու եւ Չինաստան չահուոր կ'ըլլէ : Թող կռիւները դադրին Վիէթնամի մէջ եւ Միացեալ Նահանգները կրնան վերաքննել իրենց դիրքը Չինաստանի նկատմամբ : Որեւէ օժանդակութիւն — Չինաստանի կողմէ — խաղաղութեան վերահաստատման համար նկատի կ'առնուի Միացեալ Նահանգներու կողմէ : Հարց կը տրուի թէ արդեօ՞ք Ճոնսըն ըսել կ'ուզէ որ ասիական հարաւ – արեւելքի ժողովէ մը ետք, որո՞յ կրնայ սկսիլ Ուաշինկթընի եւ Փեքինի միջեւ : Կրնայ ըլլալ նաեւ որ Ճոնսըն այս ձեւով հասկցնէ թէ ամերիկեան վէթօն Չինաստանի անդամակցութեան համար, ՄԱԿի մէջ, կրնայ վերնալ :

Կասկածելի է սակայն որ Չինաստան ականջ տայ ամերիկեան այս առաջարկներուն, այնպիսի պահու մը երբ ռումբերը կը թափին Կարմիր գետին տելթային վրայ : Կրնայ ըլլալ նաեւ որ այս ձեւով, Ճոնսըն ուզէ պարզապէս ցոյց տալ աշխարհի թէ ամէն բան փորձած է մինչեւ ծայրը երթալէ առաջ : Արդարեւ Ճոնսըն կը սպառնայ երկաթով եւ կրակով ճզմել հիւսիսային Վիէթնամը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ ժամանեցին Լաոսի Թագաւորն ու Թագուհին : Օրլիի օդակայանը զիրենք դիմաւորած են նախագահ տը Կոլ եւ Տիկին տը Կոլ : Ճառերու փոխանակութենէն ետք, արքայական ամոլը առաջնորդուած է Արտաքին Նախարարութիւն, ուր կը բնակին իրենց պաշտօնական այցելութեան երեք օրերու ընթացքին :

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ետք, լեհ եւ չեխ մարզիկներն ալ ջնջած են բոլոր հանդիպումները զորս ունէին Ամերիկացիներուն հետ, բողոքելու համար Հանոյի եւ Հայֆոնկի ռմբակոծութիւններուն դէմ :

ԻՐԱՔԻ Արտաքին նախարարը, որ Փարիզ է քանի մը օրէ ի վեր տեսակցութիւն մը ունեցած է Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլի հետ, ապա նաեւ ընդունուած է տը Կոլի կողմէ :

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը անընդունելի հռչակեց այն համաձայնագիրը զոր ստորագրած էր անցեալ տարի բրիտանական ճարտարարուեստական Քոնսորսիոմի մը հետ 660 քիլոմեթր երկարութեամբ Օլէոտիւքի կառուցման համար, Սուրիոյ մէջ : Պատճառն այն է որ տարակարծութիւն կայ գինի շուրջ, ըսած է Դամասկոսի բանբերը : Երկու տարուան բանակցութենէ ետք, պայմանագրութիւնը ստորագրուած էր 1965 Դեկտեմբերին, բայց այն ատեն գինը ճշդուած չէր : Դամասկոս չընդունիր նաեւ որ իրաւարար կոմիտէ մը ելք մը գտնէ :

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ անգլիական եւ սպանական պատուիրակութիւնները կը շարունակեն խօսակցութիւնները Ճիպրալթարի շուրջ :

ՊՈՆԻ խորհրդային նոր դեսպանը՝ Սեմիոն Ցարափքին, յայտարարած է թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ բարելաւել իր յարաբերութիւնները Դաշնակցային Հանրապետութեան հետ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարձքերը հինգէն 15 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն այն վարձակալներուն համար որոնք կանխիկ կը վճարեն : Միւս կողմէ, նոր օրէնքի մը համաձայն, վարձակալի մը ժառանգորդները — բացի ամուսինի կամ զաւկի պարագային — հարիւրին յիսուն յաւելում պիտի ունենան վարձքի վրայ :

ՔԻՒՐՏ ապստամբութեան պետը՝ Մուսթաֆա Ալ Պարզանի յայտարարութիւն մը ըրած է տեղեկատուութեան իրաքեան գործակալութեան, ուր կը շեշտէ թէ ընդունած է ազատ արձակել իրաքցի սպաներն ու զինուորները, որոնք գերի ինկած են Քիւրտերու ձեռքը, վերջին ամիսներու կռիւներուն ընթացքին : Պարզանի կ'աւելցնէ թէ հրահանգած է իրեններուն որ կառավարութեան յանձնեն իրենց զէնքերը : Շեշտած է նաեւ թէ երբեք չէ պահանջած քրտական շրջագօտիի բաժանումը իրաքեան ազգ. միութենէ : Վստահ է որ ամուր խաղաղութիւն մը պիտի հաստատուի Արաբներուն եւ Քիւրտերուն միջեւ : Այն զգացումն ունինք, ըսած է նաեւ Պարզանի, որ իրաքեան կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը փափաքի կարգադրել հիւսիսի հարցերը : Համաձայնագիր մը ոչ մէկ բան է եթէ միայն թուղթի վրայ մեայ է : Կարեւորը այն է որ ամբողջովին գործադրուի : Եթէ այդպէս ըլլայ, վարչապետին պարզած ծրագիրը կը համապատասխանէ մեր շարժումին նպատակներուն» :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետը Փափանտրէու յայտարարած է թէ Սելանիկ թափած արիւնին պատասխանատուն մեծ մասամբ կառավարութիւնն է :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանը Մոնլիւսոն հասաւ առջի օր, Նիժտամի յաղթանակով :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հրեայ դաշնակցութիւնները բողոքած են այն ժողովին դէմ, որ արաբ ուսանողները գումարած էին Փարիզի մէջ : Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւին մէջ, Հրեաները իրենց վրդովումը կը յայտնեն որ «չահագործելով Ֆրրանսայի հիւրընկալութիւնը, արաբ ուսանողները բացէ ի բաց պայքար կը յայտարարեն սիոնականութեան դէմ» :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ եղած ամերիկեան օժանդակութիւնը երեք միլիոն տոլար պակաս պիտի ըլլայ այս տարի, կը յայտարարեն Ամմանի պաշտօնական աղբիւրները :

ՍՆՈՒՆԴԻ հիւանդութիւնները կը ըսպառնան Թերաճ երկիրներուն, ըստ Վիճէլ հաւաքուած եւրոպայի մասնագէտ բժիշկներուն :

ՅՈՒԼԻՍ 14ի Ազգ. տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ : Յեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ Յուլիս 16 :

ՅԱՂԱԳՍ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ամէն տարի Յուլիս 14ին Ֆրանսայի ժողովուրդը փողոց կը թափի եւ կը պարէ երեք օր, երեք գիշեր, առանց տարիքի, սեռի եւ դասակարգի խտրութեան :

Ազատ ժողովուրդի մը ցնծութեան առաջին արտայայտութիւնն է այս : Աւելի խօսուն քան պաշտօնական հանդիսութիւնները՝ իրենց բովանդակ շքեղութեամբ :

Ուրախութեան ուրիշ ելոյթներ չեն պակսիր :

Բայց, կը թուի թէ այս մէկը Ֆրանսական է : Այնքան վարակիչ, որ օտարներն ալ կը վարժուին, քանի մը տարի Ֆրանսա բնակելէ ետք :

Մեր ժողովուրդն ալ կը սիրէ պարը :

Երբ հայրենի հողերուն վրայ կ'ապրէինք, ժողովուրդին զաւակները կը պարէին ու կ'երգէին ազատ բնութեան մէջ : Կ'օգտուէին ազգային եւ կրօնական տօներէ, Թոնիք տալով իրենց թեւերուն եւ ոտքերուն :

Այս սովորութիւնները կը շարունակուին օտար ափերու վրայ :

«Տաւուլ – զուռնա»ն անգամ Եւրոպա փոխադրած են ...

Եւ սակայն, տարբեր իմաստ ունին Յուլիս 14ի եռօրեայ, հրապարակային ցնծութիւնները, եւ մեր պարերը :

Ֆրանսացին կը պարէ, իր վայելած ազատութիւնը փառաբանելու համար :

Մեր պարերուն մէջ աւելի չատ ազատութեան կարօտն է որ կը խօսի :

Ֆեստայներն անգամ կը պարէին, արշաւանքի մը պատրաստուած ատեն : Եւ կամ երկարատեւ հանգիստի մը պահուն :

Դէպի մահ պար մը չէ՞ր, արդէն, իրենց յանդգնութիւնը, յանուն ազատութեան :

«Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ»,— կ'ըսէր հայ բանաստեղծը :

— Ես պարելով կ'ուզեմ ապրիլ, կ'ըսէ Ֆրանսացին, տիրաբար վայելելով ազատութիւնը :

Ազատութեան պատրանքը տալու համար, բռնակալները իրենք յաճախ բարեկենդանային խրախճանքներ սարքել կուտան : Կեղծիք, ինչպէս իրենց միւս գործերը :

Ժողովուրդը չի խաբուիր : Եւ երբ բուն ազատութիւնը գտնէ, ինքն է որ պարել կուտայ բռնակալներուն : Եւ կամ փախուստի կը մատնէ զանոնք :

— Այս խորհրդածութիւնները ի՞նչ կապ ունին Յուլիս 14ին հետ :

= Անհրաժեշտ չէ պատմական տեսութիւններ հրապարակել, ապացուցանելու համար ազատ եւ գերի ժողովուրդի մը տարբերութիւնը :

Ինչպէս երգը, պարն ալ արտայայտութիւնն է մէկուն վայելքին եւ միւսին կարօտին :

Մէկը հրապարակաւ, պարով եւ ուրիշ ցոյցերով ալ կը պանծացնէ իր չահած ազատութիւնը :

Միւսը՝ նոյն ձեւերով կը զօրացնէ իր կարօտը, — ազատասիրութեան տենչը :

— Բայց երգն եւ պարը ամէնօրեայ կեանքին անբաժան մասերն են սկիզբէն ի վեր : Բոլոր ժողովուրդներուն մէջ :

= Եթէ ուզէք խորանալ եւ քիչ մը խորհրդածել, պիտի տեսնէք որ բոլորին ալ հիմքը ազատութեան տենչն է : Վայելք եւ կամ կարօտ :

Կարեւորը ձեւը կամ տեղը չէ, այլ երեւոյթը :

Այս խորհրդածութեանց մէջ, մենք տառական իմաստով չենք առներ պարը, այլ փոխաբերաբար : Իբրեւ խոյանք, ի փառս ազատութեան, ինչպէս Յուլիս 14ը :

1953 Շ.

ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ

Ա․

Մտնում ենք Փարիզի օտարերկրեայ հրատարակութիւնների գրախանութներից մէկը : Թոնիկս, լիսէի աշակերտուհի, ուզում է ռուսերէն մի հատոր նուիրել իր նոյն լեզուի ուսուցչուհուն, որից նա այնքան շնորհակալ է : Առաջին անգամն է, որ ես ոտք եմ դնում այստեղ : Զարմանքը պատում է ինձ,— երկու ընդարձակ սրահների մէջ, նեղ անցքերի երկու կողմերում եւ պատերի դիմաց, յատակից մինչեւ առաստաղ շարուած են անհամար ռուսերէն գրքեր խորհրդային տպարաններից, նուիրուած գիտութեան եւ արուեստի բոլոր ճիւղերին : Ահա իմ աւելի քան կէս դար առաջուայ սիրելիները — Պուշկին, Լերմոնտով, Գոգոլ, Տոլստոյ, Չեխով, Կուպրին, Մամին – Սիբիրեակ եւայլն :

Նորերից՝ Շոլոխով, Սիմոնով, Մայակովսկի, Տուարդովսկի, Տիխոնով… բառարաններ, բացի եւրոպական լեզուներից՝ նաեւ ասիական եւ ափրիկեան ազգերի լեզուներով : Ձեռք եմ առնում յաթակազմ ու ծանրաքաշ մէկը, — Ուզբէկ-ռուսերէն բառարան, միւսը՝ Եակուտ-ռուսերէն, Ռուս – արաբ, Ռուս – հնդիկ, Ռուս – կորէական, Ռուս – եթովպական, վերջ չկայ :

— Ունինք նաեւ ռուսերէն – հայերէն եւ հակառակը բառարաններ : Ահա այս շարքում դուք կը գտնէք խորհրդային երկրից ստացուած հայերէն գրքեր, — ասում է ծառայող Ռուսուհին եւ հեռանում :

Ի՞նչ կայ,— Րաֆֆի, Շիրվանզադէ, Զարեան, Զարենց, Խանզադեան եւ բաւականին թուով թարգմանութիւններ նորագոյն ռուս հեղինակներից : Քրքրում եմ մի անկիւն նետուած նիհար գրքոյկների խուրձը : Յանկարծ յուզումն ու հրճուանքը խառնում են միմեանց, կարդում եմ ոսկեգոյն հասկերով զարդարուած կանաչ շապիկի վրայ, — Թադէոս Զիլաւեան, Պատմուածքներ, Պետհրատ, Երեւան, 1964 :

— Տէ՛ր Աստուած, Թադէոսը կենդանի է : Աննիկ, ջանիկս, ասում եմ Թոնիկիս, այս գրքի հեղինակը իմ մտերիմ ընկերս է, յիսուն տարի նա ինձ համար անյայտ է մնացել, այսօր յայտնուեց :

Թադէոս Զիլաւեանի հետ դասընկերներ էինք Գէորգեան ճեմարանում : Ապա չորս տարի մենք ուսում առանք Մոսկուայում եւ գրեթէ ամէն օր միասին էինք : Թէեւ տարբեր աշխարհահայեացքի էինք պատկանում, վիճում էինք, բայց վիճում էինք սրախօսութիւններով, հանաքով ու ծիծաղով, որովհետեւ նրա հետ չէր կարելի տաքանալ, գրգռուել ու բարկանալ տարակարծութեան պատճառով : Թադէոսը գանգալախոս էր, հանդարտ, ցածրաձայն ու դիմացինը համբերութեամբ լսող : Մտերիմ, սրտանց ու նուիրուած ընկեր էր դեռ այն օրերից, երբ կարճատեւ տօներին էջմիածնից միասին Նորք գալիս, — իր ծննդավայրը Ջալալօղլին հեռու Լոռումն էր, — մենք երկար թափառում էինք մեր սարերում, ձորերում ու այգիներում :

Վճարում ենք մեր գնումները : Մտորումների մէջ ճանապարհ եմ ընկնում դէպի մեր սրուարձանը :

— Կը գտնեմ Թադէոսին, ասում եմ ինքս ինձ, կը գրեմ հրատարակչութեան, տպարանին, Խորհրդահայ Գրողների Միութեան, ազգականներիս : Կը փնտռեմ նրա հասցէն : Այնքան տարուած եմ անսպասելի արթնացած անթիւ յիշողութիւններով, որ Թոնիկս նկատողութիւն է անում, թէ ես շատ դէպի ձախ եմ քշում կառքը եւ խանգարում ետեւից եկողներին առաջ անցնել :

×

Թադէոսին ես կորցրի, որովհետեւ զօրակոչի ենթարկուելով նա ինձանից երեք տարի առաջ հեռացաւ Ռուսիոյ հին մայրաքաղաքից եւ մտաւ դաւառի զինուորական մի վարժարան ու սպայ դարձաւ :

Եկան ահաւոր վայրիվերումների տարիները,— ցարական բանակի պարտութիւն, քայքայում, յեղափոխութիւն : Ես Երեւան եկայ հանգստի եւ հարկադրուած եղայ այլեւս չհեռանալ հայրենիքից, որ մօտենում էր անդունդի եզերքին : Մի ճառագայթ շողաց, — Հայաստանի անկախ հանրապետութիւն : Բայց մեր երկնակամարը չպարզուեց — պատերազմներ, յաղթութիւններ ու պարտութիւններ, խորհրդայնացում, ապստամբութիւն, տարագրութիւն : Ո՞ւր էր Թադէոսը, հայրենի Լոռի՞ում, Թիֆլիզ՞ում, Բաքւում, թէ աւելի հիւսիս : Ես չէի կարող նրան փնտռել : Երեւանում մենք կտրուած էինք դրսի աշխարհից եւ օրերն անցնում էին հանրային կեանքի այնպիսի բուռն ցնցումներով, որ անհատական այս կամ այն ցանկութեան ու զգացմունքի ետեւից ընկնելը թւում էր դատապարտելի արարք :

×

Ես եւ Աննիկը հասնում ենք տուն :

Թադէոսի պատմուածքների շապիկը շրջում եմ եւ յաջորդ երեսի իր լուսանկարը սրտիս սեղմած մտնում եմ տուն : Ժպտադէմ :

— Ի՞նչ է պատահել :

— Գտնուել է ամենասիրելի ընկերս, այս էլ նրա գրուածքն է :

Նստում եմ եւ բացում : Յառաջաբան կայ :

« Այսօր քչերին է յայտնի Թադէոս Զիլաւեանի անունը : Մեծ չէ նրա գրական ժառանգութիւնը, գրել է նա շատ կարճ, շուրջ մէկ տասնամեակ : Նրա առաջին գրքոյկը, « Անխնամը», լոյս է տեսել 1926 թուականին : Այնուհետեւ նա տպագրուել է Թիֆլիզում հրատարակուող մի շարք հայկական պարբերականներում : Երիտասարդ յուսատու գրողն իր ժամանակին արժանանում է Յով․ Թումանեանի խրախուսանքին : Վրաստանում սովետական կարգեր հաստատուելուց յետոյ Թադէոսն աւելի լայն թափով նուիրւում է իրեն գրականութեան : «Փրկիչ կօօպերատիւ» պատմուածքն արժանանում է մրցանակի :

1929 թուին Զիլաւեան տպագրում է իր երկրորդ գրքոյկը՝ «Բաւարակ Սամուէլը» : 1935ին Հայպետհրատը լոյս է ընծայում նրա պատմուածքների ստուար ժողովածուն : 1936ին Վրաստանի պետական հրատարակչական կողմից, հայերէն, լոյս է ընծայւում վերջին այս գիրքը : Զիլաւեանի պատմուածքները թարգմանուել են ռուսերէնի :

Նա եղել է Ստ․ Շահումեանի կազմակերպած մարքսիստական խմբակի առաջին անդամներից մէկը : Անհատի պաշտամունքի տարիներին անարդարացի զոհուած հեղինակը …

— Սպանել են, ա՛հ, դադան բռնակալ․ Ձեռքս ուժգնօրէն խփում եմ սեղանին, աչքերս լցւում արցունքով, ձայնս խեղդւում է կոկորդումս ու ներկաների հարցումներին պատասխանել չեմ կարողանում :

×

Քառասունեւչորս տարիներ առաջ, ողբերգական ու մահաթոյր պայմաններում ես բաժանուեցի Հայաստանի պաշտելի հողից, ծերունի մօրից, շատ ու շատ սիրելիներից, դարերի խորքից ինձ հասած տուն ու տեղից, տնտեսութիւնից : 1921 Ապրիլ 25ին Արաքսի անցքը դէպի Պարսկաստան եղաւ մի երկրորդ կեանքի բոկիզբն՝ առաջինում աներեւակայելի մի – ջախջախում : Եւ ահա 1965 Ապրիլ 15ին, Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ, էջմիածին, ու Երեւան այցելող Ֆրանսահայերի խմբի մէջ ոտքս նորից հպւում է Արարատեան աշխարհի հողին՝ աննկարագրելի հոգեկան յուզումների մէջ :

Փարիզից ճանապարհ ընկայ վարանումով : Աւելի քան քառորդ դար մեծ բռնակալն այնքան խոր արմատացրել էր մէջս խորհրդային վարչաձեւի կամայական լինելու ու տարրական օրինականութիւն ժխտելու համոզումը, որ անկարելի էր ձերբազատուել կասկածամտութեան մի քանի կաթիլներից, հակառակ վստահացումներին, բայց մտածում էի, թէ բաւական երկար ու շատ ընկերներից աւելի եմ ապրել այս աշխարհում եւ կեանքիս արդէն նիհարած թելի կտրուելը շատ էլ ափսոսալիք բան չէ : Օտարահպատակ եմ, շրջապատուած Հայաստանից հեռու ծնած ու մեծացած կնոջովս ու զաւակովս, կ՚աշխատիմ մնալ շարքային ու համեստ զբօսաշրջիկ՝ առանց մէկ հատիկ խօսք յիշեցնելու, թէ անցյալում Իրան ծնուած այս Գաղղիացին առհմական Երեւանցի է, Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդի ու Պարլամէնտի նախկին պատգամաւոր եւ հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի անդամ : Ուրեմն 1921 Փետրուար 18ին ապստամբութեան դրօշ պարզողներից մէկը :

Հրճուալից հիասթափութիւնս կատարեալ եղաւ : Հետեւո՞ւմ էին ինձ արդեօք : Համոզուեցի որ ոչ, որովհետեւ կասկածի որեւէ առիթ չունեցայ, թէեւ անվերջ այս ու այն կողմն էի նետւում եօթը մօրեղբայր – մօրաքոյրերիս, վեց հօրեղբայր–հօրաքոյրերիս, հաշուի չենթարկուող զաւակների, թոռների հետ գիրկընդխառնուելու ու նրանցից հիւրասիրուելու համար : Խորհ․ Հայաստանն իր առօրեայ կեանքում ազատ երկիր է :

Եթէ գրաւոր մամուլը կաշկանդուած է ու կաղապարուած, բերանացի մամուլը պատնէշ չունի : Մշեցի մի ծերունի մօտենում է ինձ, բարեւում եւ յիշեցնում, թէ հեռու անցեալում Դալի Ղազարի (Դաշնակցական խմբապետ) եղբօր Աբգարի հետ, ապստամբութիւնից առաջ, մի գիշեր անցրել է ինձ հետ Արամուս գիւղում : Քայլելով զրուցում ենք Աբովեան պողոտայում : Նրա լեզուից թոյն է թափւում բռնակալների գլխին :

— Ի՞նչ ես խօսում այ մարդ, կը լսեն, փորձանքի մէջ կ՚ընկնես, վրդովմունքդ քեզ պահիր, ընտանիքիդ մասին պատմիր :

— Ես գիտեմ թէ դու ո՛վ ես եւ ի՛նչ ես արել : Ինչու դու էլ չիմանաս, որ Քրիստոսի չարչարանք եմ քաշել սրանց ձեռքից, աքսոր եմ գնացել : Խաքան տարիներ խեղդուած դանդատքս քեզ չասեմ, էլ ո՞ւմ ասեմ : Կը լսե՞՞ն, թող լսեն, ոչ ոքից վախ չունեմ, անցան լաւ մնալու օրերը :

Յանկարծ յիշում եմ Թադէոս Զիլաւեանի վախճանը, անհատի պաշտամունքի տարիներին․

— Սպանել են …

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Շար․)

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՄՈԿՐԱՍԻ

Գ․

Ներսիսեան կը յիշէ Քիւրտերու ապստամբութիւնը 1834ին եւ ջախջախիչ պարտութիւնը Րէշիտ Փաշայէն : 1845 – 46ին ալ կրկին կ՚ապստամբին եւ կրկին կը պարտուին : Խրիմի պատերազմին ալ, 1854 – 55ին, ապստամբութիւնը կը ձրնշուի խստութեամբ :

Ներսիսեան կ՚աւելցնէ․ «Դրութիւնը կը փոխուի 1850էն ետք, սուլթանական կառավարութիւնը իր հարուածը կը դարձնէ Հայերու դէմ » :

Աշիրեթական կազմակերպութիւն ունեցող զինուած Քիւրտերը կ՚ընկճուին Թուրք ուժերէն, անզէն եւ անկազմակերպ Հայերը պիտի կարենայի՞ն դիմադրել, իրենց իրաւունքները արժեցնել Թուրք կառավարութեան մօտ :

Կացութիւնը կը փոխուի Քիւրտերու հանդէպ եւ Հայերու հանդէպ, եթէ Թուրք կառավարութիւնը շարունակէր Քիւրտերու հանդէպ վարած քաղաքականութիւնը՝ ապահովարար հարստահարութիւնները կը նուազէին :

Ներսիսեան կը յիշէ գերման ապագայ Զօր․ Մոլթքէի առաջարկը զինուորագրութեան մասին :

Մոլթքէ 1835ին կը շրջի արեւելք եւ կը գտնէ քրիստոնեայ Թուրքեր : Հայերէնը տեղի կուտայ Թուրքերէնի եւ քրտերէնի առջեւ : Փոքր Ասիոյ մէջ հասարակ խաւը կը խօսի Թուրքերէն, վերինխաւը, որ դպրոց տեսած է տկար է Թուրքերէնի մէջ Կովկասի մէջ հակառակն է, բարձր խաւը

ՓՈՂՈՑԸ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍՈՎ

Չեմ ուզեր որ այլեւս հոս մնայ ոզջ ․․ : Այլեւս չեմ կրնար տոկալ այս չարչարանքին, այս մղձաւանջին : Խօսեցէք իրեն, պարոն …» :

Խենթի մը պէս կը տապլտկէր առջեւս : Այդ միջոցին երկու ոստիկաններ կուգային մեր կողմը : Արագօրէն զինքը վեր հանեցի գետինէն : Պահ մը դիւահարի մը նման նայեցաւ ինծի, ապա, բոլորովին տարբեր ձայնով մը, ըսաւ ․

— Դարձէք այս փողոցը եւ անմիջապէս պիտի հասնիք ձեր պանդոկին առջեւ :

Ու անյայտացաւ :

Փաթթուեցայ վերարկուիս մէջ, կը սարսռայի : Տեսակ մը խառնակ զինովութիւն, անդլայ ու սեւ, պատած էր բովանդակ էութիւնս : Կ՚ուզէի քիչ մը մտածել, խորհիլ այս բոլորին մասին, եւ սակայն շարունակ սեւ ձանձրոյթ մը կը ծնէր մէջս ու գիս կը փոխադրէր այլուր : Դողդոջ քայլերով հասայ պանդոկ, ինկայ անկողնիս վրայ ու քնացայ ծանրօրէն, անասունի մը նման :

×

Հետեւեալ առաւօտ չէի գիտեր թէ ինչ կար այդ ամբողջին մէջ իբր երազ եւ իբր իրականութիւն, ու բան մը կարծես մէջըս կ՚արգիլէր այդ մասին որեւէ հարցում ընել : Ուշ արթնցայ քունէս : Կ՚ուզէի երթալ այցելել այն եկեղեցին, ուր, կ՚ըսէին, կային հինաւուրց թանկագին խճանկարներ :

Բայց, աչքերս կորսուած կը մնային պարապին մէջ : Առջի գիշերուան յիշատակը շարունակ կը վերերեւէր մտքիս մէջ, միշտ աւելի ուժեղ թափով մը, ու կարծես գիս կը քաշէր դէպի այն փողոցն ու տունը եւ սակայն, այս տարօրինակ փողոցները կ՚ապրէին միայն գիշերները, իսկ ցերեկները կը կրէին զորշ ու սառն դիմակներ ու այդ դիմակներուն ներքեւ դանոնք կրնան ճանչնալ միայն քաղաքեղեակները : Երկար փնտռեցի զայն բայց չկրցայ գտնել : Ցետոյ, յուսահատած ու յոգնած, վերադարձայ պանդոկ, միշտ հետապնդուած պատկերներէ ու դէմքերէ, որոնք շարունակ կը շարժէին երեւակայութեանս մէջ, յուշերուն շնորհիւ :

Շոգեկառքը կը մեկնէր երեկոյեան ժամը 9ին : Ցաւով կը հեռանայի քաղաքէն : Բեռնակիր մը եկաւ պայուսակներս առնելու : Ճամբայ ելանք դէպի կայարան :

Յանկարծ, քառուղիի մը անկիւնը, ներքին ցնցում մը զգացի : Ճանչցայ փողոցը՝ որ կը տանէր դէպի տունը : Բսի բեռնակիրին որ պահ մը սպասէր ինծի, եւ մինչ այս վերջինը պզտիկ զարմացումէ մը ետք սկսած էր ընտանի բարեկամութեամբ մը ժպտիլ, գացի վերջին անկարկ մը նետելու համար այդ արկածախնդրական փողոցին վրայ :

Հոս էր, այդ փողոցը, մթութեան մէջ, մռայլ՝ ինչպէս առջի գիշեր, եւ լուսնի համժգոյն ճառագայթին տակ տեսայ համբաւաւոր տան դրան ապակիներուն փարլը : Ուզեցի վերջին անգամ մը մօտենալ, երբ մարդկային դէմք մը դուրս սահեցաւ մթութենէն : Սարսուռով մը ճանչցայ տան սեմին կծկուած սպասող այդ մարդը, որ նշան կ՚ընէր ինծի յառաջանալու : Սակայն, ցնցուած սաստիկ դողէ մը, փախուստ տուի արագօրէն, վատօրէն, վախնալով որ կրնայի վտանգաւոր գործի մը մէջ իյնալ եւ շոգեկառքս փախցնել :

Այսուհանդերձ, երբ դուրս ելայ փողոցէն եւ հասայ քառուղիի ծայրը, դարձայ (?) լէ առաջ դէպի ուրիշ փողոց մը, վերջին անգամ ըլլալով նայեցայ ետիս :

Երբ նայուածքս հանդիպեցաւ մարդուն, յստակօրէն տեսայ որ անիկա զօրաւոր ցնցում մը ունեցաւ, ապա, առաձգական ուժով մը ցատկելով դէպի դուռը, բացաւ զայն ու խոյացաւ ներս :

Այդ պահուն, մետաղի մը փայլը տեսայ ձեռքին մէջ…

Հեռուէն չկրցայ զանազանել թէ, դե՞րա՞մ էր կամ դանակ մը, որ լուսնի լոյսին տակ դաւադրաբար դողաց իր մատներուն մէջ … :

ՍԹԵՓԱՆ ՑՎԱՅԿ

(10 եւ վերջ)

ռուսացած է ։ Քաղաքակիրթ եւ ողջա ժողովուրդներու ազդեցութիւնը զգալի է հայ կեանքին մէջ ։

Մոլթքէ կը հիանայ սակայն Հայերու ռազմունակութեան վրայ եւ կը հաւատայ, թէ լաւագոյն զինուորներ կրնան ըլլալ, թէեւ զինուորութեան համար անհրաժեշտ է կարգապահութեան ոգի ։

Ապագայ զօրավարը Մալաթիայէն կը գրէ 1839 Ապրիլ 5ին ։ «Ժամանակէ մը ի վեր խնդիր է թէ կարելի է Հայերէն զինուոր առնել Օսմ. բանակին ։ Արդարութեան եւ իրաւունքի տեսակէտէն յայտնի է թէ որեւէ առարկութիւն ընել կարելի չէ այս խորհուրդի դէմ ։ Թուրքիա պէտք ունի զինուորներու, որովհետեւ պարտաւոր է պաշտպանելու ընդարձակ սահմաններ ։ « Անատոլուի Հայերը կորովի, ուժեղ են, հնազանդութեան եւ կարգապահութեան վարժ, միջակ հարստութեան տէր ։ Հայերը Քիւրտերէն եւ Արաբներէն աւելի օգտակար տարր մըն են Օսմ. Տէրութեան համար ։ Տաւրոսի բանակին հրամանատար Հաֆըզ փաշա կ'ուզէ մէկ մի տասնապետի հրամանին տակ հայ զինուոր դնել ։ Այս կերպը բանաւոր չըրտայ, որովհետեւ մահմետականներ իրենց մէջ գտնուած Հայերը այնքան պիտի ճնշեն, որ ձեռներէց ոգի պիտի չթողուն անոնց մէջ, Հայերը զրկուելով յառաջդիմութեան յոյսին պարգեւելիք եռանդէն ու ոգեւորութենէն՝ օգուտ մը պիտի չըսպասեն զինուորական ծառայութենէն ։ Եթէ մէկ մի բեռիֆի գունդին մէջ չորրորդ վաշտ մը կազմուի միմիայն Հայերէ, մինչեւ հազարապետի աստիճան բարձրանալու յոյսը եւ հաւանականութիւնը Հայերու գրգիռ պիտի ըլլայ ընտիր զինուորներ հասցնելու ։ Հաֆըզ փաշա ստիպուած է նկատի առնել մոլեռանդներու տգիտական յուզումը »։

Երիմի պատերազմէն ետք՝ երբ քրիստոնեաներու զինուորագրութեան հարցը օրակարգի դրուեցաւ, Հայերը մերժեցին ։ Աւելի վերջերը Ազգ. Ժողովը զբաղեցաւ, Իգմիրլեան և Նարպէյ յայտարարեցին թէ ժողովուրդը դէմ է, յարգելու է ժողովուրդին կամքը, թէեւ մեծամասնութիւնը համաձայն էր զինուորագրութեան ։ Ռուսիա կ'ընդդիմանար քրիստոնեաներու զինուորական ծառայութեան, մինչդեռ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայն էին՝ քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու հաւասարութեան համար ։

Օրէնքի առջեւ հաւասարութիւն պահանջող ժողովուրդ մը զէնք կրելու իրաւունքը կը մերժէր, Թուրք կառավարութիւնը գոհ կը մնար քրիստոնեաներու մերժումէն ։ Ազգ. Ժողովին մէջ Գրիգոր Օտեան խօսած է իմաստալից ճառ մը « հայրենիքի պաշտպանութիւնը ձգելու չէ մէկ տարրի վրայ, պետըլը ասկերիէն մեր ակարութեան նշանն է »։

Լեհական յեղափոխութիւնը ջախջախուեցաւ եւ շարժումը նկատուեցաւ անխոհեմութիւն ։ Լեհ քաղաքական տարագիր Քլաչքօ կը գրէր ․ «Իմաստութեան ամէնէն տարրական պատուէրները, ինքնապահպանման բնազդը, անցեալի ահաւոր դասերը տարհամոզելու էին Լեհերը սահմանադրութիւնը փորձի ենթարկելէ ։ Ամբոխավարութիւնը անմիտ յեղափոխութեան մէջ նետեց դժբախտ ժողովուրդ մը ։ Ի՞նչ կրնային ընել խանդավառ, բայց անզէն ըմբոստական խումբեր երկու հարիւր հազար ուժի մը դէմ, անմիջապէս կեդրոնացած ըմբոստ կեդրոններու մէջ» ։

Արեւմտեան քաղքենի դասակարգը յոյսերը կապած էր արեւմտեան պետութեանց, որոնք կը պաշտպանէին Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը ։ «Արեւմտեան պետութիւնների խարդախ դիւանագիտական խաղերի առարկայ ըլլալով՝ Արեւմտեան Հայաստանի բնակչութիւնը մասսայական կոտորածների ենթարկւեց ։ Արեւմտեան Հայաստանը կ'ազատուէր միայն ռուս պաշտպանութեամբ » ։ Ներսիսեան կ'աւելցնէ ․ «Ռուսիա ուժեղացրեց հալածանքները հայ ժողովրդի դէմ, խիստ հսկողութեան տակ առաւ մամուլը, բարեգործական հաստատութիւնները, դպրոցները 1880ական թուականներին», մինչդեռ սահմանէն անդին ապրող Հայերը, ներշնչուած Նալբանդեանէն եւ Պատկանեանէն՝ ռուս բարեխնամ կառավարութեան պաշտպանութիւնը կը փնտռէին ։ Ռուսին համար Հայ Եկեղեցին հերձուածող էր, Հայը ռուսանալու էր ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(3 Տար․)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

— * —

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջերս Հայաստանի կառավարութեան որոշումով հիմնարկութեան վերածուեցաւ հողագործութեան փորձակայանը, որուն տնօրէնը՝ ակադեմական Գագիկ Դաւթեան «Հայրենիքի Ձայն»ի թղթակիցին հետ ունեցած տեսակցութեան մը ընթացքին պարզած է նորակազմ հիմնարկութեան աշխատանքները ։

— Երբեք զարմանալի չէ, որ Հայաստան կարեւոր կեդրոն մը դարձած է բուսական նիւթերու արդիւնաբերական մշակման ։ Արդարեւ, փոքր տարածութեամբ մշակելի հող ունեցող երկրի մը համար, անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել առաւելագոյն ցանքատարածութիւններ ապահովելու ուղղութեամբ ։ Հայ գիտնականները տարիներէ ի վեր կը զբաղին այս հարցով ։ Խօսքը կը վերաբերի ոչ միայն հողը արուեստական սնդարար նիւթերով հարստացնելու, այլեւ, որոշ պարագաներու մէջ, գոց միջավայրերու պայմաններուն տակ բոյսերուն համար օդի ջերմութիւն, խոնաւութիւն եւ լոյս հայթայթելու միջոցներուն մասին ։ Բոյսերու անհող մշակութեան փորձերը եւ աշխատանքները սկսած են 1956ին ։ Այս ուղղութեամբ առաջին աշխատանքները կատարուեցան բաց դաշտերու մէջ ։ Առաջին իսկ փորձերը ցոյց տուին, որ արուեստական կերպով ղեկավարուած սնդարար միջավայրերու մէջ բոյսերը կ'աճին շատ աւելի արագ եւ անհամեմատ մեծ քանակութեամբ բերք կու տան ։ Ի դէպ բերքին որակը չի նուազիր, ընդհակառակն, կարելի է ուզած աստիճանին բարձրացնել ։

Այժմ հիմնարկութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի հազար քառ. մեթր տարածութեամբ հողամաս մը, ուր փորձեր կը կատարուին վերոյիշեալ ուղղութեամբ ։

Բազմամեայ փորձերը ցոյց տուին, որ տեղւոյն բերքը, սովորական դաշտային պայմաններու համեմատութեամբ, քանի մը անգամ բարձր է ։ Օրինակ, Արարատեան դաշտավայրը շրջապատող նախալեռնային գօտիին մէջ գազարին բերքը սովորաբար մէկ հեկտարէն տասը թոն է ։ Անհող մշակութեան պայմաններուն մէջ նուազագոյն բերքը հեկտարէն 56 թոն է (իսկ երբեմն՝ 100 – 120 թոն) ։ Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ, թէ մէկ թոն գազարին բերքին համար, դաշտային բնականոն պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է երեսուն օրուան աշխատանք, մինչդեռ անհող մշակութեան պարագային՝ 2–3 օրուան աշխատանք ։

Բոյսերու անհող մշակման դրական կողմերէն մէկն ալ այն է, որ կարելի է օգտագործել Հայաստանի քարքարոտ, աղուտ եւ այս կամ այն պատճառներով անօգտագործելի հողերը ։ Միեւնոյն ատեն կարելի է մօտ ապագային բոյսեր աճեցնել շէնքերու տանիքներուն վրայ եւս ։

Շնորհիւ հայ գիտնականներու աշխատանքներուն եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւններուն, այսօր, օտար գիտնականներ կ'այցելեն Հայաստան՝ ծանօթանալու անհող մշակութեան եղանակին ։

ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

1930ին հիմնուեցաւ Բազմարուեստից հիմնարկութիւնը, որ սկզբնական շրջանին ունէր երկու ճիւղ, ուր կ'ուսանէին 456 երիտասարդներ՝ չորս – հինգ մասնագիտութիւններու գծով ։

Այժմ՝ իր գոյութեան 35րդ տարեդարձին, հիմնարկութիւնը դարձած է երկրին մեծագոյն կրթական հաստատութիւններէն մէկը, ուր նոր ուսումնական տարիէն սկսեալ պիտի յաճախեն մօտ 11 հազար ուսանողներ ։ Ներկայ թափով ուսանողութեան թիւը քանի մը տարիէն կրնայ հասնիլ քսան հազարի ։

Հիմնարկութիւնը ներկայիս ունի մնայուն ուսուցման հինգ ճիւղեր՝ շինարարական՝ եօթը մասնագիտութիւններով, քիմիագիտական՝ վեց, ելեկտրագիտական՝ ութ, մեքենաշինական՝ ութ եւ ինքաշխատ ու հաշուիչ թեքնիքի՝ մասնագիտութիւններով ։ Հաստատուած են նաեւ երեկոյեան եւ հեռակայ դասընթացքներ, առաջինը 18ը եւ երկրորդը 13 մասնագիտութիւններու համար ։

1959ին հաստատուեցաւ հիմնարկութեան Լենինականի ճիւղը՝ մնայուն ուսուցման չորս, երեկոյեան երկու եւ հեռակայ վեց մասնագիտութիւններով ։ Բազմարուեստից հիմնարկութեան Լենինականի ճիւղը մօտ ապագային պիտի դառնայ առանձին հաստատութիւն մը ։ Կիրովական եւս ունի իր ճիւղը՝ մնայուն ուսուցման չորս, երեկոյեան երկու եւ հեռակայ վեց մասնագիտութիւններով ։

Գաղափար մը տալու համար Բազմարուեստից հիմնարկութեան աշխատանքներու մասին, յիշենք, որ 35 տարիներու ընթացքին 8500 ճարտարապետներ շրջանաւարտ եղան այս կրթարանէն ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ լրագրողներու միութեան վարչութեան Դ․ լիակատար նիստը տեղի ունեցաւ Յունիս 22ին ։ Ժողովը քննեց « ՍՄԿԿ 23րդ համագումարի որոշումները եւ հանրապետութեան ժուռնալիստների խնդիրները »։

Հայաստանի լրագրողներու երրորդ համագումարը պիտի գումարուի Սեպտեմբեր տասնին, Երեւան ։

ԱՐԱԳԱԾ լերան լանջին գտնուող հայկական յուշարձաններ, եգիպտական Աբու Սիմպել տաճարին նման, ստիպուած եղան լքել իրենց սովորական տեղերը ։ Ծովէն մակերեսէն 1800 մեթր բարձրութեան վրայ ստեղծուելու վրայ է Հայաստանի ամէնէն մեծ արուեստական ջրամբարը, որ պիտի ողողէ Զովունի հին գիւղը, ուր 15 դար առաջ շինուած են ազգային ճարտարապետութեան փայլուն կոթողներ ։

Ասոնցմէ ամէնէն մեծը Պօղոս – Պետրոսի պազիլիք ձեւի տաճարն է ։ Մասնագէտները դիտել կուտան, թէ այդ տաճարը կեդրոնական – գմբէթային հազուագիւտ այն յուշարձաններէն է, որոնց հիման վրայ յետագային զարգացաւ միջնադարեան հայկական ճարտարապետութիւնը ։ Պեղիչները մաս առ մաս քանդելու աշխատանքով զբաղած արշաւախումբը թուագրեց աւելի քան հինգ հարիւր քարեր ։ Ասոնք նախ իրարմէ պիտի անջատուին, ապա միեւնոյն կարգով պիտի հաւաքուին ջրամբարին մօտերը, ուր պիտի ստեղծուի ջրասոյզ ըլլալու վտանգէն ազատած ճարտարապետական յուշարձաններու համալիրը ։

ՏՍԱՑԱՆՔ

— *LIVRES REÇUS*

INCURSION POETIQUE de Eghia Ferhadian, choix de poèmes, Lyon 1965.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Նոյեմբերի վերջերը օր մը Նաթալի Շուրօվ – Քարամինի տունը հանդիպեցաւ ։ Յանկարծակի, անկարգութիւնը քաղաքին մէջ աւելցած էր, եւ արտաքին ապահովութեան այն զգացումին՝ զոր ունեցեր էր ամէն մարդ պոլշեւիկեան իշխանութեան սկիզբը, հիմա յաջորդած էր տակնուվրայ կացութիւն մը ։ Քաղաքին զինուորական հրամանատարին մէկ վճիռը, կը պատուիրէր բնակիչներուն գոցել տուներուն գլխաւոր դուռները իրիկուան ժամը վեցէն սկսեալ ։ Կառատունի դրան առջեւ, որու դռնակը միայն բաց կը մնար, վարձակալները եւ դռնապանները երկերկու հոգի, պարտաւոր էին մինչեւ առտու պահակ մնալ ։ Բակին մէջ դրուած մեծ զանգ մը, վտանգի պարագային բնակիչներու ազդարարութիւն կ'ընէր, հրահանգ տրուած էր զինուած վար իջնել յարձակողը ետ մղելու համար ։ Այսպէս, Փեթրոկրատի իւրաքանչիւր հանդարտիկ տունը, գիշեր ըլլալուն պէս, փոխակերպուած էր յարձակում կրելու պատրաստ ամրոցի մը ։ Այս հրովարտակին հրատարակութիւնը երկիւղ տարածեց ամէն կողմ, որովհետեւ այս կ'ապացուցանէր թէ պոլշեւիկները անկարող էին հանրային կարգ կանոնը պահելու, եւ անգամ մը որ արեւը անհետանար քաղաքը կը վերաբերէր Թափառաշրջիկ զինուորներու, Քրոնշդատի ահարկու նաւազին եւ առանց համազգեստի աւազակներու ։ Եւ, իրապէս գիշերային յարձակումները կը բազմապատկուէին ․ այն յանդուգն կամ անփոյթ մարդիկը որ ինքզինքնին վտանգի կը դնէին իրիկուան ճաշէ վերջը դուրս ելլելով, հեռուէն կամ մօտէն, կը լսէին հրացանի հարուածներ որ լռութեան մէջ կը պայթէին, եւ կամ յարձակում կրած անցորդի մը լեղապատառ ճիչերը ։ Հինգ վեց հոգիով ամայի հրապարակներ անցնելու համար անկիւնները իրարու կը սպասէին ։ Շատ վտանգաւոր էր ոտքով գիշերը երկար ճամբայ կտրել Փեթրոկրատի մութ փողոցներուն մէջ ։

Այս պահուն էր որ Սավինոֆ հասկըցաւ՝ իր տունը գտնալու առթիւ, այն անպատեհութիւնը որ կար Ջուրին միւս կողմը բնակելուն եւ Թրոյցքի անսահման կամուրջը ոտքով կամ սահնակով անցնելուն մէջ ։ Իր ինքնաշարժը գրաւած էին, եւ ցարդ յաջողութիւն չէին ունեցած Սմօլնէյ ըրած դիմումները ետ առնելու համար ։ Քամէննօ Օսթրովսքի Բրօսթէքթի իր տունը քաղքէն կէս ժամ հեռու էր, եւ չէր ուզեր համակերպիլ միայնակ երեկոներ անցընելու հոն ։ Այսպէս որոշեց թողուլ զայն եւ վարձել կահաւորուած թափուր բնակարանը յանկարծակի մեկնող բարեկամի մը որ յաջողած էր արտասահման փախչիլ ։

Այս նոր յարկաբաժինը, աւելի փոքր լայնօրէն կը բաւէր իրեն ։ Շուրօֆ – Քարամիններէ եւ Վօլենսքիներէն երկու քայլ հեռու, թիւ չորսը Աբթիէքարսքի Բէռէւլըքէն որ կը միացնէ Միլլիոնայեան՝ Մօյիքայի ։ Գետնայարկին վրայ էր, բաւական վայելչօրէն կահաւորուած ուր ուղղակի կը մտնուէր այն անցքէն որ բակը կ'առաջնորդէր ։ Սավինոֆ գրաւեց միայն Բէռէւլըքի վրայ նայող երկու սենեակ եւ ճաշարահ որ տեսարան ունէր փողոցին տան եւ Շան տը Մարսի վրայ երես ունեցող ընդարձակ շէնքի մը հասարակաց բակին վրայ ։ Այս կրկնակ մուտքը, թէ կրնար օգտակարութիւն ունենալ այն շփոթ ժամանակի մէջ, ուր հիմա կ'ապրէին ։

Նաթալի Շուրօֆ – Քարամինի յայտնեց թէ իր դրացին կ'ըլլար ։ Ան շատ ուրախ եղաւ ։ Իրմէ հինգ հարիւր քայլ բնակող մարդիկը միայն կը տեսնէր այլեւս ։ Պէտք էր խմբուիլ, շատ միաձոյլ պզտիկ ընկերութիւն մը կազմել այն դժուարին օրերուն համար զորս կ'անցընէին ․ Թերեւս այսպէս կրնային հաւաքուիլ երեկոյթը միասին անցընելու համար, կղզիացած մնալը Նաթալիի կ'երեւէր պոլշեւիկի յեղափոխութեան ամէնէն սոսկալի փորձանքը ։

Կը սպասէր Գերմաններուն ժամանումին ։ Պիտի մտնէին Փեթրոկրատ եւ Մոսկուա, առանց դնդակի հարուած մը տալու ։ Մինչ այդ, երկու լարի վրայ խաղալով, հիւրընկալութիւն ընծայած էր անգլիական դեսպանատան ազատ կցորդի մը, Լորտ Տըկլասի, որուն ներկայութիւնը իր յարկաբաժինին մէջ ապահովութիւն մըն էր գիշերային խուզարկութիւններու եւ բռնաւոր մարքսիստականներու ցերեկեայ կեղեքումներու դէմ ։

Սավինոֆ զսպեց ժպիտ մը, Լորտ Տըկլաս երիտասարդ մըն էր, դասական գեղեցկութիւնով մը որ Փեթրոկրատ հասնելէն ի վեր, հազիւ մէկ տարիէ, մեծ յաջողութիւն ունեցած էր եւ Նաթալիի սիրահարը կը համարէին, «Ահաւասիկ, վարպետ խաղ մը, խորհեցաւ ։ Ասիկա միշտ մէջէն կ'ելլէ » ։

Մէկէ աւելի պատճառներ ունէր այսպէս խորհելու, որովհետեւ վստահելի աղբիւրէ լսած էր որ Նաթալի Շուրօֆ Քարամին Սմօլնոյի հետ շփումը վերսկսած էր ։

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Տար․)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յակոբ Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պէնլեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Համբարձումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալեքսատր Համբարձումեան եւ զաւակները, Ալպէր Համբարձումեան, Ժաք Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Համբարձումեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղիկով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝
ՇՆՈՐՀԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ-Բաշանի «Մուրատ» խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է երեսուն ֆր. Կապ. Խաչի Պանեէօ Բաշանի մասնաճիւղէն Պ. Մկրտիչ Մուսէեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մուսէեան իրենց եղբօր Մկրտիչ Մուսէեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Օզաւ. կայանին:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Շաւիլէն Կապ. Խաչուհի Տիկին Անահիտ Պարտաքճեան յիսուն ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Օզաւ. կայանին իր ապաքինման առթիւ: (Ստանալ Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղէն):

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Այս Կիրակի առաւօտ, Վարդավառի Տօնին առթիւ, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Նահատակներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Այս Կիրակի, Վարդավառ է: Տօն պայծառակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն Ս. պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ի ժամ պատարագի Սրբազան Հայրը պիտի կատարէ քահանայական ձեռնադրութիւնը եւ Օծումը Արշամ Սարկ. Մինասեանի:
Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ սոյն արարողութեանց: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ ժամը 10ին:

×

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Երկուշաբթի, Մեռելոց է: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Ս. պատարագ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:
Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՐԻՍ ՎՐԴ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:
Ժամերգութիւն ժամը ութին, Պատարագ ժամը տասնին:
Սէնթ Անթուանի եւ շրջակայի բարեպաշտ հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի մասնակցելու արարողութեան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ:
Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքառ վարձած է: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի:
Օթօքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:
Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքառ վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ:
Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին:
Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ: Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ:

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ:
Կազմակերպուած «Արզութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի:
Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:
Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն: Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով:
Մատչելի պիւֆէ:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի ղովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
(Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձին առթիւ):
Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի, Կիրակի (17 Յուլիս) ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Պ. Հայկ Տէրտէրեանի տան մօտ:
Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶԷ
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:
Գեղարուեստական բաժին:
Անձրեւի պարագային՝ Օհանջանեան ակումբին մէջ: Անակնկալ մը, նուագ Պ. Պետրոսեանի կողմէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ֆեսանվիլլէի Օզաւ. կայանի պարտէզին մէջ:
Այս Կիրակի, ժամը 10 – 20:
Երգ, պար, արտասանութիւն եւ քրքջալից զաւեշտ մը՝
«ԿԻՐԱԿՈՍ ԱՂԱՅԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ»
Հայաստանեան նկարներու ցուցադրութիւն: Մարզական խաղեր, վոլէյպօլի եւ փինկփոնկի մրցումներ:
Վարձուած է օթօքար մը Հայ Կարմիր Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ:
Արձանագրութեան համար դիմել՝
Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի, 121 Ավընիւ Անրի Պարպիւս:
Անձնական կառքերով հետեւիլ՝ Օթօռութ տը լ'Ուէսթ Տրէօ, Պրեզոլ եւ Ֆեսանվիլէ ճամբան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Զաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»

«Կայանի Օր»ուան տօնակատարութիւն Պէլֆոնթէնի (Ժիւրա) կայանին մէջ, մեծ պատրաստութեամբ՝ դաշտահանդէս, խորոված, ճրախճանք, խարոյկ:
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 17
Օթօքառ մը նախատեսուած է որ կը մեկնի Փարիզէն Շաբաթ օր, եւ կը վերադառնայ Երկուշաբթի, երթ ու դարձի գին, մարդ գլուխ 60 ֆրանք: Պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 10ը հեռախօսելով Տիկ. Թադէոսեանին՝ 878-27-35
Վերջին պահուն չսպասել

ԼԻՈՆ.— Յուլիս 17ի Կիրակի օր, Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կազմակերպած է օթօքառով պտոյտ մը, դէպի կայան:
Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 14 հետեւեալ ընկերուհիներուն մօտ, երթ ու դարձ 12 ֆրանք:
Տիկին ԿԷՆՃԵԱՆ, 63 Րիւ Տօֆին:
Տիկին ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, 57 Րիւ Թրոնշէ:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի միջմասնաճիւղային վարչութիւնը կազմակերպած է Յուլիս 17ին օթօքառով պտոյտ մը դէպի կայան (Պէլֆոնթէն):
Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղերու վարչութիւններուն մօտ: Մարսէյլ քաղաքի մէջ ընկերուհի Թութէլեան, 4, Րիւ Փարմանթիէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ· ՋԱՅՆ – ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌԷՆ

Կիրակի (Յուլիս 17) ձայնասփիւռի Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն, առաւօտեան ժամը ութին Ս. Մեսրոպի կեանքն ու գործը կը ներկայացնեն.— Վերապատուելի Գալեդին Սիսլեան, Հայր Նիկողոս Վ. Քէհեայեան եւ Տիկին Հուրի Իփէկեան:

×

Նոյն օրը, հեռատեսիլէն ժամը 9·30ին կը ներկայացուի Լիոնի գաղութը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ:
Գին 15 Ֆրանք
Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋԻ հասցէով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:
ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ընկ. Հիսայեանի բնակարանը, 41 Րիւ Մորթինա (Անիէռ): Կարեւոր օրակարգ:
ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:
ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի Փարիզի եւ շրջաններու ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ նախորդ ժողովի շարունակութիւնը: Կը խնդրուի ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ առեւտրական գործերու համար:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառներ: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 16 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 16 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10661

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.661

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

ԿԱՐԳ ՄԸ ՆԵՐՈՒՄՆԵՐ

Արեւը չէր բացակայեր եւ Յուլիս 14ի աւանդական տողանցքը տեղի կ'ունենար Շան զ'Էլիզէի վրայ ուր նախագահ տը Կոլի կողքին, ափրիկեցի պետեր, դիւանագիտական մարմինը եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ տեղ գրաւած էին:

Տողանցքին մաս կը կազմէր նաեւ Օտար Լէգէոնը, որ վայրաշուներուն հետ արժանացաւ խանդավառ ծափահարութեանց:

Արարողութենէն ետք, նախագահ տը Կոլ, Ելիզէի պարտէզներուն մէջ ընդունած է աւելի քան 1800 հիւրեր, որոնց մէջ գլխաւորաբար դեսպանները, մէջն ըլլալով Չինաստանի ներկայացուցիչը:

Ինչպէս ամէն տարի, բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ղրկուած են նախագահ տը Կոլի: Յիշենք շատ ջերմ հեռագիր մը նախագահ Պոդգորնիէ, Չինաստանի նախագահէն, դաշնակցային Հանրապետութեան նախագահ Լիւպքէ, նախագահ Սենկորէ եւն.:

Ճոնսընի եւ Անգլիոյ Թագուհիին հեռագիրներու բովանդակութիւնը չէ յայտնուած:

X Յուլիս 14ի առթիւ, նախագահ տը Կոլ կարգ մը ներումներ շնորհած է: Անոնց մէջ, Ալժէրի ըմբոստական շարժումին չորս զօրավարներէն, ներման արժանացած է Զօր. Զելլէռ եւ 11 ուրիշ բանտարկեալներ: Գաղտնի Բանակ Կազմակերպութեան (Օ Ա Էս) 83 դատապարտեալներ կը մնան բանտը:

X Արտասահմանի բոլոր Ֆրանսական դեսպանատուները ընդունելութիւններ կազմակերպած էին: Մոսկուայի մէջ, Կոսիգինի, երկու մարեչալներու եւ մէկ նախարարի ներկայութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է, տրուած ըլլալով որ Խրուշչեւի անկումէն ի վեր, առաջին անգամն է որ խորհրդային ղեկավարներ ներկայ կ'ըլլան արեւմտեան դեսպանատան մը ընդունելութեան, ազգային տօնի մը առթիւ:

ՎԻԷԹՆԱՄ

Վիէթնամի պատերազմը օրէ օր կը ծաւալի եւ մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանայ միջազգային բեմին վրայ: Ամերիկեան օդուժը հիւսիսային Վիէթնամի երկու Միգ օդանաւեր վար առած է: Հանոյի մէջ, արտաքին նախարարը կը յայտնէ թէ ամերիկեան օդանաւերը խոցած են օտար բեռնատար նաւերու: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, կռուելու վիճակէ հանուած են 112 հազար թշնամիներ, որոնց մէջ չորս հազար ամերիկացի զինուոր, վերջին վեց ամիսներու ընթացքին եւ փճացուցած են 1329 օդանաւեր:

Ամերիկացիք բաւական մտահոգ են այն հակատագրին մասին որ վերապահուած է գերի ինկած ամերիկացի օդաչուներուն: Ծանօթ է որ, հիւսիսային Վիէթնամը զանոնք կը նկատէ պատերազմի ոճրագործներ:

Փեքինի «Ժողովուրդի Օրաթերթը» խօսելով Ճոնսընի ճառին մասին, կը գրէ թէ այդ ճառը փաստեց թէ Միացեալ Նահանգները Թուղթէ վագր մըն է:

Տիկին Կանտի, Մոսկուայի հնդկական դեսպանատան մէջ ճառ մը խօսելով, ամբաստանած է անուղղակի կերպով, Չինաստանը որ կը փորձէ ծանրացնել հարաւ-արեւելեան Ասիոյ կացութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը որոշեց 0,75 առ հարիւր յաւելում մը կատարել գործատէրերուն բաժնին վրայ, Օգոստոս մէկէն սկսեալ: Ձեռք առնուած այս անակնկալ միջոցը կը քննադատուի մամուլին կողմէ, տրուած ըլլալով որ ծանրօրէն պիտի ազդէ փոքր եւ միջին հաստատութեանց վրայ եւ գիներու յաւելում յառաջ բերէ: Թէեւ կառավարութիւնը կը շեշտէ որ ձեռք առնուած այս միջոցը առժամեայ բնոյթ ունի, բայց հանրային կարծիքը թերահաւատ է այդ մասին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանը շահեցաւ Լիւսիէն Էմառ: Վերջին հանգրուանը՝ ժամացոյցի դէմ, շահեցաւ Ռուտի Ալթիկ:

ՊՐԻԺԻԹ ՊԱՌՏՕ, որ տարիներէ ի վեր իգական սեռի անգերազանցելի խորհրդանշանն է, անակնկալօրէն ամուսնացաւ գերմանացի մեծահարուստ Փլէ-Պօյ Կունթըռ Զաքսի հետ, Լաս-Վեկասի մէջ: Պրիժիթ Պարտոյի երրորդ ամուսնութիւնն է (նախապէս 1952ին ամուսնացած էր Վատիմի հետ, ապա 59ին Ժաք Շառիէի որմէ մանչ մը ունի, հօրը յանձնուած): Գերմանացի ճարտարարուեստի մեծագոյն ժառանգորդներէն Կունթըռ Զաքս, նախապէս ամուսնացած էր Ֆըրանուհիի մը հետ որ մեռած է: Ունի տասը տարեկան մանչ մը: Նորապսակ ամոլը Թահիթի մեկնած է մեղրալուսինի: Ամուսնական արարողութիւնը տեւած է միայն ութ վայրկեան:

ՆՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ փոխ-նախագահ ընտրուած է Քոչա Պոպովիչ, փոխարինելով Ռանքովիչը «հրաժարեալ»: Պոպովիչ եուկոսլաւ այն հազուագիւտ ղեկավարներէն է որ քաղքենի ծագում ունի: Ծնած է 1908ին, կանուխէն մտած է համայնավար շարքերը: 1936 Սպանիա գացած է կռուելու: Շատ ժողովրդական դէմք մըն է: Այս ընտրութիւնով, Նուկոսլաւիոյ թիւ «2»ը կը դառնայ:

ԻՐԱՔԵԱՆ յեղափոխութեան ութերորդ տարեդարձին առթիւ, նախագահ Ամէռ յայտարարած է թէ Իրաքի եւ Արաբ Մ. Հանրապետութեան Միութիւնը առաջին քայլը կ'ըլլայ դէպի արաբական աշխարհի միութիւնը:

ՀՌՈՄԻ օրաթերթերը լոյս չտեսան Յուլիս 14ին, գրաշարներու եւ մամուլի գործակցութեանց պաշտօնեաներու «շըրջուն» գործադուլին պատճառով: 72 ժամուան ազգային գործադուլ մը որոշուած է: Պիտի սկսի Յուլիս 16ին եւ շարունակուի 17ին, 22, 23 եւ 24ին:

ԼԱՈՍԻ Թագաւորն ու Թագուհին մեկնեցան Փարիզէն: Նախապէս տնտեսական գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրուած է Ֆրանսայի եւ Լաոսի միջեւ: Ֆրանսական օժանդակութիւնը պիտի աւելնայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ օդուժը ռմբակոծած է սուրիական հողամասը, այն պատճառաբանութեամբ թէ Յորդանան գետի ընթացքը փոխելու աշխատանքներ կը տարուէին: Երկու կողմերն ալ օդանաւեր կորսնցուցած են:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ անսովոր տաք մը կը տիրէ քանի օրէ: 15 օրուան մէջ հազար հոգի մեռած են: Ջերմութիւնը 38 աստիճանը անցած էր առջի օր:

ՇԻՔԱԿՈՅԻ մէջ, ութ ուսանող-հիւանդապահուհիներ սպաննուած են երեք ժամուան մէջ, նոյն մարդուն կողմէ: Ոճրագործը այս աղջիկներուն տունը մըտած էր դրամ ուզելու պատրուակով: Մէկը միայն կրցած էր պահուըտիլ անկողինին տակ եւ երեք ժամ յետոյ փողոց նետուած է խելագար վիճակի մէջ, պատմելով կատարուածը:

ՕՐԷ ՕՐ

ԵԹԷ Ո՛Չ ՃԱՆՁ

—o—

Ինչպէս դիտել կուտայի անցեալ օր, միշտ մետասաներորդ ժամուն — տասը, քսան, յիսուն տարի ետք — լսած ենք մեր դատին շուրջ, զանազան դիւանատուներու մէջ, սարքուած կատակերգութեան — դուք ըսէք՝ ողբերգութեան — զաղտնի պատմութիւնը:

Քառասուն տարի առաջ, երբ մենք ալ օրակարգի նիւթ էինք մե՛ր եղեռնով, մե՛ր Մուշիս Քասնրուքով, մե՛ր Սեւրով եւ *իրենց* Լոզանով, մեր ականջին հասածը պարզապէս օրուան մամուլին մէջ հրապարակուած լուրն էր: Կամ, շատ շատ, *Թայմզ*ի մը, *Թան*ի մը, Տէյլի մը դիւանագիտական աշխատակիցին տեսութիւնը:

— Լոյտ Ճորճը ըսեր է որ … Քլեմանսոն պատասխաներ է որ … Քըրզըն պիտի պահանջէ եղեր որ … Խորհրդաժողովը որոշեր է որ …

Բայց այսքան մը ընթացիկ պատմութիւն սրճարանը, ալոթի սեղանին շուրջ հաւաքուած մարդոց ականջին ալ կը հասնէր՝ օրուան լրագիրին խողովակով:

Մենք, իբրեւ դատապահանջ ժողովուրդ, պէտք է տեղեակ պահուած ըլլայինք մեզ շահագրգռող գաղտնիքներուն:

Այդ պատեհութիւնը, այդ իրաւունքը չտրուեցաւ մեզի: Մուտքի տոմս չունէինք արտաքին պաշտօնատուներու դըռնփակ գրասենեակներէն ներս քալելով՝ փսփսուքներուն, դաւերուն եւ մըտացեալներուն ներկայ գտնուելու համար: (

Շատ քիչ անգամ, 1918էն մինչեւ 1923, հայ ժողովուրդը առիթը ունեցած է օրուան արտաքին նախարարներուն կամ վարչապետներուն հետ դէմ դիմաց, քիթ քիթի, նստելու՝ իր դատը պատմելու համար:

Նոյնիսկ այդ հազուադէպ առիթներուն, ո՛չ մէկ վարչապետ, ո՛չ մէկ արտաքին նախարար, ո՛չ մէկ պատասխանատու պաշտօնատար, որոշ ու մեկին յանձնառութեան տակ մտած է:

Ընդհակառակն, վարչապետ թէ նախարար, տարտամ ու երկդիմի իմաստներով յայտարարութիւններ ըրած են: Իսկ մենք, անփորձ ու միամիտ, այդ յայտարարութեանց տուած ենք շօշափելի իմաստ:

Օրինակ, երբ նախարար մը մեզմէ մէկուն ըսած է թէ «հայ ժողովուրդն ալ ինքնորոշման իրաւունք ունի» մենք այս հոգեշահ «գրաբար»ը աշխարհաբարի թարգմանած ենք՝ մեզի հաճելի ձեւով մը.

— Նախարարը որոշապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ որ հայ ժողովուրդն ալ տիրանայ իր ինքնորոշման իրաւունքին …

Չեմ հաւատար որ մեզմէ մէկը — բանաստեղծ թէ փաշա — որեւէ առեն, մեծ պետութեան մը ներկայացուցիչին հետ խօսած ըլլայ՝ այն շեշտով եւ այն բառերով զորս անելիքուորը կը գործածէ պարտուտէրին հետ տեսնուած առեն:

Չեմ հաւատար որ մեզմէ մէկը — Օսմանեան նախկին նախարար թէ ծերակուտական — որեւէ առեն համարձակութիւնը ունեցած ըլլայ պոռալու պարտատէրներէն ոեւէ մէկուն երեսին, ինչպէս, ժամանակին, մեզմէ քանի մը հոգի կը պոռան եղեր Թալէաթի քիթին բերնին.

— Ապո՛ւշ արարած …

Մեր այս տկարութեամբ կը բացատրըուի մեր «անգիտութիւնը» անցուդարձին, այն օրերուն, երբ հեւ ի հեւ կը սպասէինք մեր բարեկամներէն որ ձեռք մը տային մեզի, ոտքի հանէին մեզ եւ փրկէին ինչ որ մեզի ժառանգ մնացած էր ահաւոր եղեռնէն ետք:

Չերկարեմ — մեզ մարդու տեղ չեն դըրած ու մեզի հրամցուելիք ապուրը իրենք իրենց ուզած ձեւով եփած են: Ու երբ մենք, վախով դողով, դժգոհութիւն յայտնած ենք, պատասխանած են.

— Ուրիշ ճար չկար … Վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած էր … Չկըրցանք ձեզի օգտակար ըլլալ … կը ներէք:

Այս «չկրցանք»ը լսեցինք Լոզանի խայտառակութենէն ետք, որ տեղի ունեցած պիտի չըլլար, եթէ երկու դաշնակիցներ, ուրիշի մը հետ իրենց հաշիւը կարգադրելու մտահոգութեամբ, ձեռքի տակէ օգնած չըլլային Մուսթաֆա Քեմալին: Եթէ մեր այսօրուան հօրաքը տոպրակներով ոսկի եւ սնտուկներով զէն ու զրահ հասցուցած չըլլար նոյն մարդուն, որպէսզի տրորէր բրիտանական առիւծին պոչը: Երկու պարագային ալ՝ ի վնաս մեզի: 6

×

Ենթադրենք, սակայն որ մենք ալ այդ ճակատագրական օրերուն, սուր աչք եւ սուր ականջ ունէինք եւ իմացած էինք շատ մը չիմացուելիք բաներ: Եւ հասկըցած էինք որ բարեկամ թէ թշնամի մեր քիթին կը խնդային: Ի վիճակի եղած պիտի ըլլայի՞նք կացութիւնը վերի վայր շրջելու՝ յօգուտ մեզի:

Ո՛չ: Մենք այդ ուժը չունէինք: Աւելի շիտակը, «յենարան» չունէինք: Այսինքն մեծ պետութիւն մը, որուն ապաւինէինք եւ, ի հարկին, սպառնայինք, ինչպէս այսօր, կարգ մը խեղճուկրակ ազգեր, օգտուելով իրենց մօրթի գոյնէն կամ իրենց կրօնքէն, կը սպառնան Արեւմուտքին.

— Լա՛ւ, լա՛ւ, մեր ուզածը չէ՞ք տար, մենք ուրիշ հասցէ մը գիտենք …

Մենք Լոնտոնէն, Փարիզէն, Հռոմէն ու Մոսկուայէն զատ ուրիշ հասցէ չէինք գիտեր:

Դժբախտաբար այդ հասցէներէն էր որ եկաւ հարուածը մեր գլխուն: Մեր Դատին:

×

Բայց, եթէ իմացած ըլլայինք թէ «դիւանագիտութիւն» բառը «խաբէս - խուբէս» բառին գրաբարն էր, հաւատ ընծայած չէինք ըլլար շատ մը մեղրածորան խոստումներու, որոնք մեզի կը շռայլուէին քառասուն, յիսուն տարի առաջ:

Նկարագրով մաքուր ժողովուրդ, մեր մտքէն անգամ չէր անցներ թէ կարելի էր ժամը 4ին հայ փաշայի մը կամ հայ բանաստեղծի մը կռնակը շոյել ու ժամը 5ին սիրաքանիլ մարդասպան ժողովուրդի մը ներկայացուցիչին հետ:

Եթէ 1919էն մինչեւ 1923 երկարող շըրջանին դիւանագիտական պատմութիւնը ընկոյզի կճեպին մէջ տեղաւորէք, պիտի տեսնէք որ պատահածը առկէ տարբեր բան մը չէր:

Միեւնոյն անձերը — ոմանք մեծապատի՛ւ հայասէրներ — միաժամանակ կը պագտուէին մեզի հետ ալ, Թուրքին հետ ալ, նոյնիսկ Սեւրի դաշնագիրին խմբագրութեան օրերուն:

Մեզ լքեցին վերջին պահուն, որովհետեւ մեզմէ սպասելիք չունէին:

×

Ինչո՞ւ յիսուն տարի ետ գացի:

Որպէսզի ազդարարեմ որ եթէ պատմութիւնը կրկնուի ու մենք նորէն ջուրին երեսը ելլենք — կամ կանանչ սեղանին բոլորտիքը նստինք ուրիշներու հետ — մեր լսելիք նառերը ուղեցոյց չընենք մեզի՝ մեր իրաւունքները պաշտպանելու արարողութեան առեն:

Դիւանագէտին հրամցուցած մեղրին մէջ ճանպատճառ մեղու մը կայ: Եթէ ոչ ճանճ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ

Բ.

« Արմենիա» հիւրանոցի ծեր դռնապանը հեշտութեամբ ներս չի թողնում տեղացիներին, որոնք ուզում են տեսնուել արտասահմանից եկած ռեւէ մէկի հետ : Իրաւունք ունի : Եթէ մուտքն ազատ լինի, հարիւրաւորներ ներս կը խուժեն, անգամ հետաքրքրութիւնից մղուած եւ կը ստեղծեն անտանելի վիճակ՝ բծախնդիր մաքրութեամբ եւ կարգ ու կանոնով պահուող հիւրանոցում : Դուրս եմ գալիս «Արմենիայից», մտադրած՝ գնալ միակ կանգուն Ս. Սարգիս եկեղեցին տեսնելու, թէ ի՞նչ է մնում նրան կից Առաջնորդարանից եւ ութ տարի յաճախած իմ դպրոցից : Արեւառ դէմքով երկու հայ մարդիկ դէմս են վազում ու ձեռքերս թօթվում :

— Ո՞վ էք, տղերք ջան :

— Տրդատի զաւակներն ենք, Զրվղեցի : Ես Բագրատն եմ, սա էլ Մուշեղը :

— Տրդատը ո՞ղջ է, սուտ չէ՞ք խօսում :

—Ինոսունը բոլորեց, բայց որ տեսնես, կ'ասես սա ձեր աւագ եղբայրն է, ոչ թէ հայրը :

Շփոթած եմ, զատողութիւնս չի գործում : Համաձայնւում եմ, պայմանով, որ ինձ շուտ ետ բերեն :

Նստում ենք չգիտեմ որտեղից ճանկած « Վոլգա » ինքնաշարժը եւ երեք քառորդ ժամից յետոյ հասնում մայրաքաղաքի հիւսիս արեւելքի ինձ այնքան ծանօթ գիւղը, ուր մեծ հօրաքրոջս տղան, քիչ շատ գրագէտ Տրդատը կենտրոնական դէմք էր : Նա, ինչպէս ասում են, տասը ձեռնանի էր, առեւտրական, կապալառու, երկրագործ : Մօտակայ ձորի բերանին պատնէշ քաշելով ջրամբար էր շինել ու անտէր, խոպան հողերը վեր աճել բերքատու դաշտերի : Ոչ միայն մենք պատանիներս, այլեւ տարիքոտ գիւղացիներ գալիս էին շրջակայքից զմայլանքով դիտելու «Տրդատի գեօլը» ու հանգստանալու նրա ափին : Այժմ ոչ գեօլից, ոչ էլ հին տնից հետք կայ : Նա երկյարկանի նոր տուն է շինել գիւղը հատող Գառնիի ճանապարհի վրայ :

Տրդատն ու իրենները սպասում էին դարպասի առջեւ : Գրկախառնւում ենք երկարօրէն յուզուած բացականչութիւնների մէջ : Ծանօթանում եմ ընտանիքի անդամների հետ, մէկի ձեռքն եմ սեղմում, միւսին համբուրում : Բազում բազում պատանիներ ու երեխաներ : Ժամանակ չկայ, շուտ շարւում ենք սեղանի շուրջը, այնքան ծանրաբեռնուած ուտելիքի պնակներով եւ խմելիքի շիշերով, որ ձեռքիդ բաժակը ցած դնելու տեղ չես գտնում : Գիւղացիներ ներս են լցւում ու բռնում նոյնիսկ նախասենեակը : Նստածները թիկունքից շրջապատուած են ոտքի վրայ մնացածներով : Մսի, ձկան, հացի կտորներն ու գինու բաժակները ձեռքից ձեռք անցնելով հասնում են հեռու կանգնածներին : Ժխորի մէջ անկարելի է մտերիմ զրոյց : Իմանում եմ միայն, որ Տրդատը տեղեակ է եղել իմ կեանքին միւս հօրաքրոջ աղջկան գրած նամակներից, բայց արգիլել է նրան պատասխաններում յիշել իր անունը :

Բագրատը հրմշտկելով դուրս է գալիս ու նորից վերադառնում գրաւելու կողքիս իր աթոռը :

— Ինչո՞ւ դուրս գնացիր :

— Կոմսոմոլի քարտուղարն եկել ուզում էր ներս գալ, վռնտեցի, քո տեղդ չէ, ասացի :

— Բեղ չնեղացնե՛ն :

— Ինչո՞ւ պիտի նեղացնեն, բա՛, ես ու Մուշեղը կոմունիստ չե՞նք :

— Դուք կոմունի՞ստ :

— Կոմունիստ ենք էլի, բա, ի՞նչ անենք : Հլա մեր կնանիքն էլ կոմունիստ են, Վերդուշը գիւղկոմի քարտուղարն ա :

— Էս մի պուլկ (գունդ) երեխեքանց հօրս ի՞նչպէս է քաշում :

— Տաւիկները կան, պարապ չպիտի նստեն : Գինու բաժակների դատարկուելու հետ զուգընթաց բարձրանում է ներկաների տրամադրութիւնը :

— Խուրջինս բերի՞ր, հարցնում է ինձ Տրդատը ծիծաղելով :

— Ի՞նչ խուրջին :

— Լսեցէք, այ Զրվղեցիներ, — նա ոտքի է կանգնում, — սրանից քառասուն չորս տարիներ առաջ, այս օրերին ...

— Յիշեցի, Ապրիլի 2ին էր :

— Էս քեռուս տղէն, — ձեռքը դնում է ուսիս, — Կոտայքից դէպի Գառնի քաշուելիս Թաղադիւղի Տէր Զաքարի(*) հետ եկան տունս : Հանդուցեալ կնոջս հետ դէս ու դէն ընկանք, որ սրանց պատուենք : « Ուտել խմելու ժամանակ չունենք, — ասում են, մի հին խուրջին տուր ձիու վրայ ձգենք, որ մեր տղաների ձեռքի կապոցները մէջ դնենք» : Տուեցի : Խոստացան հինգ օրից յետոյ հակայարձակման անցնելիս խուրջինս վերադարձնել : Հինգ օր թող չլինի, քառասուն չորս տարի լինի : Խուրջինը բերի՞ր ...

Ընդհանուր քրքիջ :

— Հիմի լուրջ խօսենք : Բաժակներդ լիքը, կատարուել է չսպասուածը, — քեռուս զաւակը մեր մէջն է : Սա իմ կեանքի ամենաերջանիկ օրն է : Սա ցոյց է տալիս, թէ ինչքան մեր կեանքը փոխուել է դէպի լաւն ու ուրախալին : Մաղթենք որ ... խմենք մեր — ածականներ — հիւրի կենացը :

Զրնգրնկացնում ենք բաժակներս :

Աչքս գցում եմ սրա նրա վրայ՝ ցանկանալով անիրական լուսանկարներ պահել հոգումս : Նոյն հին օրերի գիւղացիներն են, կին ու տղամարդ, ծեր ու երիտասարդ, թօշնած հագուստներով, բայց առողջ, թարմ ու զուարթ : Ամէն ինչ փոխուել է, կարգ ու կանոն, քաղաք ու գիւղ, ճանապարհ, արտ, այգի : Բայց դուք Զրվղեցիներ, Գառնեցիներ, Բանաքեռցիներ, Գողթեցի աշխատաւորներ, դուք չէք փոխուել, դուք նոյն յաւիտենական Հայերն էք մնացել՝ խոր արմատ ձգած հայրենի հողի մէջ :

— Տրդատ ջան, պիտի գնամ :

— Ա՛խ, աղիզ ախպէր, ախր ծովի չափ կարօտ ունիմ քեզ, մի կաթիլ չառայ : Լաւ, տղեքը գան, վաղը քեզ գիւղ բերեն, ճուտով փլաւը կ'ուտենք, յետոյ կ'երթանք Մորքանոցի դուշին մի քարափի շուաքում կը նստենք, մեր աչքերը Մասիսին, ու տարտերս կը թափեմ առաջդ, որ թեթեւ սրտով հողը մտնեմ :

— Ճար չունեմ, չեմ կարող :

Վեր ենք կենում, ամէնքը դուրս են գալիս ճանապարհ դնելու :

— Նորից եկէք, նորից եկէք, լսում եմ ամէն կողմից :

Կառքը շարժւում է : Ետ եմ նայում, Տրդատը սեղմել է թաշկինակն աչքերին, մենք բաժանւում էինք առյաւէտ :

×

1965 Ապրիլ 24 :

Ծանրաբեռնուած օր : Նախորդ երեկոյեան, Շիրվանզադէի «Քաոս» տրամայի ներկայացումից տուն դառնալիս՝ Ֆրանսահայ զբօսաշրջիկներիս առաջնորդ սեւաչեայ օրիորդը թելադրեց մեզ :

— Առաւօտեան ժամը 9ին պատրաստ լինէք, նախաճաշը կանուխ կը տրուի : Մենք պատարագից առաջ Էջմիածնի տաճարում պիտի լինենք, որպէսզի յարմար տեղ գրաւենք Ս. Սեղանի առջեւ : Այնտեղից կը վերադառնանք «Արմենիա»՝ ճաշելու : Յետոյ կ'այցելենք Զուարթնոցի աւերակները : Երեկոյեան ամէնքս Օփերայի դահլիճում ներկայ պիտի լինենք Երեւանի քաղխորհրդի կազմակերպած Յուշի հանդէսին, նուիրուած կոտորածների յիսնամեակին : Ձեղնից իւրաքանչիւրին հասցէագրուած հրաւիրատոմսերն ինձ մօտ են :

Էջմիածնի տաճար : Ինչքան փոխուած է նա : Իմ հեռու յիշողութեանս մէջ սառնութիւն կար դէպի նա : Ձմեռուայ ցրտին, մութ – մութ առաւօտեան, ճեմարանի վերակացուները մեզ դուրս էին քաշում տաք անկողիններից, որպէս զի գընանք Տաճար՝ մասնակցելու ժամերգութեան : Լուսարարապետ Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոսը խստապահանջ էր եւ, ասում էին՝ աղդեցիկ, բացակաների հաշիւը մաքրել գիտէր : Մինչդեռ ինքնաբերաբար « Առաւօտ լուսոյ» երգող աշակերտներիս միակ ցանկութիւնն էր շուտ դուրս թռչել անշուք, մռայլ ու խոնաւ պատերի միջից եւ հասնել դպրոցի ճաշարահը, ուր տաք թէյն ու համեղ պանիր հացն սպասում էին մեզ :

Ներկայումս «Վանքի» պատերն ամբողջութեամբ ծածկուած են գեղեցիկ հայկական զարդանկարներով եւ առատօրէն լուսաւորուած : Նրանք կարծես խնդում են քեզ ու իրենց գիրկն առնում սիրալիր :

Ոչ միայն Տաճարի մուտքը, այլեւ էջմիածին այցելելն այդ շաբաթ օրը սահմանափակուած էր : Առանձնաշնորհեալներիս օթոքարն անցաւ, բայց մի քանի ինքնաշարժներ կանգ էին առել ճանապարհի եզերքին մլլիցիոնէրների առջեւ : Հակառակ դրան՝ ընդարձակ սուրբ կառուցուածքի թէ ներսը եւ թէ շուրջը բազմութիւնն այնքան խիտ էր, որ եթէ մեր խմբից մէկը փորձ անէր դուրս գալ, այլեւս իր տեղը վերադառնալ չէր կարող : Պատարագիչն էր Ամենայն Հայոց Հայրապետը : Նա տուեց պերճախօս ու անհուն յուզումով լի քարոզ 1915 թուի մարտիրոսութեան նուիրուած :

Երգեցողութիւնը հրաշալի էր : Երբեք այդքան ներդաշնակ ու ոսկեայ ձայնով օժտուած մեներգողների երգչախումբ լսած չունեմ : Վերջին «Ամէն»ից յետոյ, Կաթողիկոսը շքեղօրէն պարուրուած, ամպահովանիի տակ, շրջապատուած եպիսկոպոսների հոյլով, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի աշխարհական անդամներով ու կառավարութեան ներկայացուցիչներով, վանքի բակում Մեծ Եղեռնի յուշարձանի հիմնակէքը կատարեց : Ես շրնկերացայ Ֆրանսահայ խմբին՝ այցելելու վեհարան, ուր Զատկի Կիրակին արդէն արժանացել էինք Վեհափառի ընդունելութեան, որին ներկայ էր նաեւ Մալաթարի հնդիկ պատրիարքը, Կաթողիկոսին հիւր, որ ինքն էլ իր խօսքն ուղղեց մեզ անմիջապէս թարգմանուած անգլերէնով :

Այժմեան Վեհարանը թէեւ փոքր է Եւրոպացիի աչքին, բայց ճարտարապետութեամբ գրաւիչ ու ներքին զարդարանքով հրաշալի շէնք է : Մարմարը – հայկական, վրացական, իտալական, առատօրէն գործածուած նրա մէջ մուտքի տպաւորիչ սանդուխքի առաջին աստիճանից մինչեւ դահլիճների ամենավերջին անկիւնը : Օրը պայծառ էր : Երկինքը ջինջ կապոյտ :

Հորիզոնի հարաւային եզերքը գոցում էր Արարատի արծաթեայ գագաթը : Զօրաւոր արեւը յատակացնում էր լոյսն ու ստուերը : Առանձնութեանս մի քանի րոպէները փորձեցի օգտագործել շրջելու վաթսուն տարի առաջուայ իմ փոքրիկ աշխարհում : Ահա մեր Գէորգեան ճեմարանը : Մնում է նոյնը, բայց արտաքուստ թարմացրած են նրա գոյները : Պետական դպրոց է նա այժմ : Անփոփոխ են ու թօշնած նախկին եպիսկոպոսական հանրակացարանի ու տպարանի շէնքերը : Ոչ մի հետք հին վեհարանից, ուր Յովհաննէս Մկրտիչի տօնի օրը աշակերտներս դասարան առ դասարան մուտք էինք գործում Խրիմեան Հայրիկի կամ Մկրտիչ Ա. Կաթողիկոսի անուանակոչութիւնը շնորհաւորելու եւ աջը համբուրելու : Անշուք էր այդ վեհարանը, արտաքուստ զուրկ որեւէ գրաւչութիւնից, ներսի միակ զարդարանքը թանգարժէք հսկայ գորգերն էին ու Այվազովսկիի կամ Բաշինջաղեանի

(*) Նշանաւոր Դաշնակցական ռազմիկ քահանայ, սիրուած Արարատեան աշխարհի գիւղացիութիւնից :

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

28 Յունուար 1878

Ժամանակաւ իմաստասէրին մէկը ըսած է. «Քիչ խօսէ ու շատ մտիկ ըրէ» :

Թէպէտ եւ որոշ չիգիտցուիր թէ իմաստասէրն որ պարագայի մէջ ըսած է այդ խօսքը, բայց կը կարծուի թէ տասը կանգուն երկայնութեամբ յօդուածներ գրող խմբագիրներէն մէկուն ըսած ըլլայ. հաւանական է նաեւ որ պարտատէրն իրմէ ստակ ուզելու գացած ըլլայ եւ անոր ըսած ըլլայ. կրնայ ըլլալ որ... բայց ինչ փոյթ մեզ, որու ուզէ թող անոր ըսած ըլլայ, բաւական է որ այդ խօսքը շատ իրաւացի խօսք մըն է, որովհետեւ շատ խօսողները բան մըն ալ չեն խօսիր, ամէնէն շատ խօսողներն ամէնէն քիչ խօսողներն են. ասիկա այնչափ յայտնի ճշմարտութիւն մ'է որ դեսպան մ'անգամ չի կրնար ուրանալ :

Ուրիշ իմաստասէր մը մեր իմաստասէրին այս խօսքին շատ հաւնելով քայլ մ'ալ ինք առաւ եւ ըսաւ .

« Բնաւ մի խօսիր ու շարունակ մտիկ ըրէ» :

Եւ Թատրոնին վարագոյրը գոցուեցաւ .—

Վեցամսեայ լռութեամբ ազգին եւ կառավարութեան մեծ ծառայութիւններ մատուցանելէ ետեւ՝ եթէ այսօր ընթերցողացս կը ներկայանամ՝ չկարծուի թէ խնդալու դիտաւորութեամբ է. որովհետեւ խնդալը արգիլուած է իբրեւ վնասակար հասարակաց բարոյականութեան. այլ կսմթելու ու միմիայն տեսածներս պատմելու նպատակաւ Մասիսի(*) ստորոտը կ'իջնամ, այսօր աղաչելով մեր ընթերցողները որ խնդալէ զգուշանան եւ զաւեշտ բառը բնաւ չարտասանեն :

Այս յայտարարութիւնն ընելէ ետեւ պզտիկ դէպք մը պատմելով կը կնքենք մեր յառաջաբանն՝ որ կնքուած գինադարին պէս անհասկնալի բան մ'եղաւ :

Երկու բարեկամ ճաշարանի մը մէջ կը ճաշէին անցեալ շաբթու :

— Մանչուկ, hօշապ մը բեր, ըսաւ մին :

— Հօշապը հայերէն չունի՞, հարցուց միւսը :

— Զաւեշտաջուր, պատասխանեց ընկերը :

— Անանկ է նէ՝ մի խմեր, հասարակաց բարոյականութեան վնասակար է եղեր, ըսաւ բարեկամը :

Ահա այսպէս վնասակար ճանչցուած են այն ամէն բաները որ քիչ մը զաւեշտով խառնուած են :

×

Ընթերցող, գիպուածը անանկ բերաւ որ ես ալ, շատ մը վառվռուն հայ երիտասարդաց պէս, Քրիստոնեաներէն գինուոր առնուելու խօսքին վրայ հիւանդանամ եւ երկու ամիսի չափ տունէս դուրս չելլամ, բայց երբ անցեալ շաբթու իմացայ որ Բ. Դռնէն Պատրիարքարան գրուեր է այդ գինուորագրութեան առ այժմ ետ մնացած ըլլալը, գիպուածը անանկ բերաւ որ վրաս քաջութիւն մը գայ եւ քիչ մը դուրս ելլեմ :

Աստուած իմ, մայրաքաղաքս ո՛րչափ փոփոխութիւն կրած է :

Ոչ թէ բան մը ծախելու, այլ բարեկամներէս մին տեսնելու համար, առջի օր ոսկերիչներուն շուկայէն անցնիլ հարկ եղաւ :

Բարեկամս փնտռելու միջոցին՝ երկայնահասակ մարդուն մէկը երկայնահասակ խաչ մ'ի ձեռին առջեւս ելաւ. խոկոյն գլուխս բացի եւ, ինչպէս որ օրէն է, երեսըս խաչակնքեցի : Հազիւ թէ երկու քայլ առի, երկու կարճահասակ մարդ ձեռուըննին մէյ մէկ բուրվառ բռնած դիմացըսեցին գլխ. խաչ մ'ալ հանելով երկրպագութիւն ըրի եւ ճամբաս շարունակելու չմնաց, քչոցներով երկու երեք հոգի դէմս ելան : Մէկ կողմ քաշուելով Հայր մեր մը կարդացի, վրան ալ աղուոր մը «Տէր եթէ զշրթունս իմ բանաս» մը աւելցուցի եւ սկսայ ինքնիրմէս մտածել թէ՝ ոսկերչաց շուկային մէջ երբ եւ որու արդեամբ շինուեր են շարժական մատուռները : Ժամ մը ետքը հարցունելով տեղեկացայ որ այս մատուռները Սըլաւութեան հակառակ ըլլալով թշնամւոյն մօտենալը տեսնելնուն պէս Պոլիս գաղթեր են :

Ճամբաս շարունակեցի դէպի Սիրքէճի : Աստուած իմ, այս որչափ աւանակ, որչափ կով, որչափ ձի... մարդս ինքզինքն ախոռի մէջ կը կարծէ ... գաղթականէն աւելի անասուն ... եւ որչափ աժան.... քսաննոց թուղթի պզտիկ էշ մը, մինչդեռ Ֆիճօ մը կամ Վանայ կատու մը գնել ուզես՝ վեց հարիւրնոց թուղթէն պակաս չես կրնար առնել :

Շիտակը խօսելով՝ աժանութեանը չըկրցի դիմանալ, կատուի տեղ պզտիկ էշ մը առի եւ տուն տանելով սենեակս դրի : Հետեւեալ օրը մեծ զարմանօք տեսայ որ մուկ մը եւ կատու մը բռներ է. ուստի եւ տուներու մէջ պահուելու արժանի խոտանարհ անասուն մ'է : Միայն մէկ յանցանք մ'ունի բազմոցներու եւ բարձերու մէջ խոտ չի ձգեր կ'ուտէ կոր... այնչափ անօթի է խեղճը :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(1 Շար.)

(*) Քաղուած 1878ի «Մասիս»ներէն :

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՄՈԿՐԱՍԻ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Արեւմտահայ ժողովուրդը վստահելով Արեւմտեան պաշտպանութեան՝ «պատերազմի առաջին իսկ շրջանում դրեթէ բոլոր գաւառներու մէջ կազմակերպեց կամաւորական հետեւակ եւ հեծեալ զօրամասեր: Բազմաթիւ ջոկատներ աշխատում էին վերամիաւորել արեւմտահայ եզրայրները արեւելեան Հայաստանին»: Ներսէս պատրիարքն ալ դեսպան Նովիքովի ըսեր է 1882 Ապրիլին. «Ռուսիա Արեւելքի ճնշուած ժողովուրդներու միակ պաշտպանն է»:

Այդ համոզումն ունէր նաեւ ընտրեալ կաթողիկոս Մատթէոս՝ երբ դեսպան Լոբանովէն կը խնդրէր ռուս պաշտպանութիւնը Վանի եւ Խարբերդի Հայերուն համար, որոնք մեծ նեղութիւն կը կրէին վայրենի Քիւրտերէն եւ տեղացի Թուրքերէն: «Ֆրանսա կը պաշտպանէ պապականները, Անգլիա կը պաշտպանէ բողոքականները, Ռուսիան ալ պաշտպանելու է Հայերը՝ արեւելեան նահանգներու մէջ հիւպատոսներ կարգելով»: («Ծիլն Աւարայրի» 1865, էջ 207 – 208):

Մատթէոս պատրիարքութիւն վարեց ռուս դեսպանատան հրահանգներով, հաճեց բողոքականները:

Տեմոքրասիի նշոյլն անգամ չկայ Ռուսիոյ մէջ, արեւելեան Հայերը կը ղեկավարուին կղերապետութեամբ: Նալբանդեան կը փափաքի որ արեւմտեան Հայերը տեմոքրատ դառնան, թէեւ իր այցելութեան թուականներուն Պոլսոյ Հայութիւնը կը տօնէր Սահմանադրութիւնը, որուն համաձայն ամէն Հայ իրաւունք ունէր ազգային վարչութեան մասնակցելու: Նալբանդեան կը տեսնէր որ բազմաթիւ Հայեր պետական բարձր պաշտօններու վրայ են եւ կը վայելեն փաշաներու բարեկամութիւնը, Սերվիչէն, Օտեան, Ռուսինեան, Ապրոյեան, Մարկոսեան, ամէնն ալ համեստ խաւերէ բարձրացած ընկերային աստիճաններէն: Նալբանդեան չի կրնար ըմբռնել որ Ռուսիա հաշտ աչքով պիտի դիտէ արեւմտեան Հայերու տրուած առաւելութիւնները, որոնցմէ զուրկ են իր հպատակները:

Նազարեան եւ Նալբանդեան 1863ի սահմանադրութիւնը «Թլփատուած» կը նկատեն: Ո՞վ թլփատել տուաւ: «Գէորգ պատրիարք սահմանադրութեան հակառակեցաւ Լոպանովի թելադրութեամբ», կը գրէ Աղաբէկեան: «Սահմանադրութիւնը մի խաղալիկ է որ տուել է Պետութիւնը Հայերուն»: Սահմանադրութիւնը խմբագրողները միմիայն Հայեր էին, պետութիւնը վաւերացուցած է, «Բ. Դուռը չէ միջամտած, Երեսփ. Ժողովը կ'որոշէ վերաքննել սահմանադրութիւնը: Դուռը յատուկ նամակով կը գրէ, թէ ժողովականները ընտրելու են վերաքննիչ յանձնախումբը»: Այսպէս՝ կը յայտարարէ սահմանադրութեան հիմնադիրներէն բժիշկ Սերվիչէն 1869 Դեկտ. 9ի նիստին:

Արփիարեանի համաձայն, «Սահմանադրութիւնը սուլթաններէն շնորհուած չէ մեզի, դրուար օրինականացումն է ազգային աւանդութեանց, որոնք անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր անվթար պահպանուած են, ով որ ալ ըլլայ հայ ազգին վրայ տիրող օտար իշխանութիւնը: Սահմանադրութիւնը ազգային ինքնավարութեան կէսն է»: («Նոր Կեանք», 1898, էջ 18):

Սերվիչէն կ'ըսէր. «Մենք ամիրաները ճամբեցինք, դուք ալ էֆէնտիները ճամբեցէք»: Ամիրաներն ալ, էֆէնտիներն ալ, ժառանգական իրաւունքով բազմած չէին աթոռներու վրայ, ամիրաները գացին, էֆէնտիներն ալ մեկնելու վրայ էին, քաղքենի դասակարգը կ'ուծանար ազգային կեանքէն որ կը հրաժարէր ղեկավարութենէ: Զուխաճեանի թերթը անիրաւութիւն կը նկատէր Պոլսոյ երկու հարիւր հազար ժողովուրդին վաթսուն եւ գաւառներու երկու եւ կէս միլիոն Հայերուն քառասուն երեսփոխան տալը: Կ'առաջարկէր 15 հազար Հայու մէկ երեսփոխան, այսպէս Երեսփ. Ժողովը հարիւր ժողովական պիտի ունենար մէկուկէս միլիոն ընտրողներով: Ազգայնական եւ տեմոքրատ թերթը կ'առաջարկէր նաեւ պատրիարքին ձգել վարչութեան անդամներուն ընտրութիւնը: «Ժողովրդային լայն խաւերու մասնակցութիւն ընտրութեան (էֆէնտիներէն զատ) փոխել սահմանադրութեան էֆէնտիականութիւնը, տալ հեղինակութիւն պատրիարքին»: («Մխածան» 5 Նոյ. 1869, թիւ 14):

Արեւմտեան Հայութիւնը դուրսէն եկած թելադրութեան մը պէտք չունէր տեմոքրատ ըլլալու համար: Գաւառի ժողովուրդը պատրաստ չէր իրաւունքները պահանջելու համար, հեղինակութիւն մը կը տկարանար, ժողովուրդ մը չի կառավարուիր առանց հեղինակութեան: Ժողովրդավարութիւնը շատ աւելի պէտք ունի վարիչ դասակարգի մը, ընտրանիի մը, որ փոփոխութեան, յաճախակի նորոգութեան պէտք ունի:

Սխալ է որ «սեւ գործ կը կատարէին պուրժուա – նացիոնալիստական հոսանքները իրենց հակաժողովրդական գաղափարախօսութեամբ»: Ցարդելի փրոֆէսէօրը դէմ է պուրժուա դասակարգին, դէմ է նացիոնալիզմի, որովհետեւ մարքսիզմի ազդեցութեան տակ կը գրէ կաղապարուած գործ: Կը հաւատայ որ արեւմտեան Հայութիւնը կարող էր ժողովրդավար դառնալ իր ըմբռնած իմաստով երկու աստուածպետական բռնակալութեանց մէջ: Ռուսիա դէմ էր ազգային սահմանադրութեան, որովհետեւ ժողովրդավարութիւն էր:

Արեւմտեան Հայութիւնը Նալբանդեաններու յեղափոխական եւ տեմոկրատ գաղափարներուն հետեւելով իր դէմ պիտի գտնէր եւ պետութիւնը եւ արեւմտեան պետութիւնները, որոնք Թուրքիոյ պաշտպաններն էին եւ Ռուսիան, որ հակայեղափոխական եւ հակատեմոկրատ էր:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ռումէն արուեստաբան Լիւրել Քոմա հետեւեալը կը գրէ Երեւանի մէջ լոյս տեսած «Հայրենաբաղձ հնչիւններ» հատորի մասին.—

Ցեցիլիա Բրուտեանի ստորագրած ռուսերէն եւ անգլերէն ներածութիւններուն կը յաջորդէ չահեկան ուսումնասիրութիւն մը, որ քննադատական ոգիով կը վերլուծէ երգահաններ Ստեփան Սուրէնեանի, Տիգրան Զուխաճեանի, Յարութիւն Սինանեանի, Էտկար Մանասի, Գոհարիկ Ղազարոսեանի, Արա Քենաճեանի, Ստեփան Էլմասի, Վահրամ Սիվաճեանի, Օննիկ Պէրպէրեանի, Արա Պարթեւեանի, Ալան Յովհաննէսի, Ռիչարտ Եարտումեանի, Վազգէն Մուրատեանի, Ալիչիա Թէրզեանի, Ժաք Ալթունքլուեանի, Աւետիս Նազարեանի, Պետրոս Ոսկեանի, Վարդգէս Պարոնեանի եւ Լորիս Ճգնաւորեանի ստեղծագործութիւնները:

Հատորը բացառիկ չահագրգռութիւն կը ներկայացնէ մեզի համար, որովհետեւ կը բացուի հայկական ծագում ունեցող ռումէն երգահան Քարոլ Միքուլիի (1821 1897) երկու կտորներով: Շոփէնի աշակերտը Միքուլի ապրեցաւ 1848ի յեղափոխութեան եւ ռումէն իշխանապետութիւններու միաւորման (1859) պահերը իր հայրենիքին մէջ, աշխատեցաւ Չերնաուցայի Հուրմուզաքի դրասէրներու պալատին մէջ, հաւաքեց ռումանական փոլքլորը, զոր հրատարակեց չորս հատորներով, 1848 – 1854ին: Գրած է Մոլտովայի շուրջպարը դաշնակի համար եւ միաւորման ծանօթ շուրջպարը բանաստեղծ Վասիլէ Ալեքսանտրիի բնագրին վրայ: Կեանքին վերջին մասը անցուց Լեհաստանի մէջ: Քարոլ Միքուլի կը մընայ գեղարուեստական իրական համբաւի տէր ռումէն դասական երգահաններէն մէկը:

Երեւանի մէջ վերջերս հրատարակուած դաշնակի կտորներու հաւաքածոն կը հանդիսանայ աշխատանքի արժէքաւոր աղբիւր մը, բոլոր անոնց համար, որ կը սիրեն հայ երգահաններու այնքան ինքնատիպ ստեղծագործութիւնները:

×

ՃԱՏՐԱԿԻ շէնքը, որուն հիմնաքարը պիտի զետեղէ ճատրակի աշխարհի ախոյեանը՝ Տիգրան Պետրոսեան, օժտուած պիտի ըլլայ ամէն յարմարութիւններով: Երեւանի համար հաճելի նորութիւն մըն է:

ԲԵՒԵՌԱՅԻՆ ԳՕՏԻՆ

Աշխարհի քարտէսը շարունակաբար կը հարստանայ բեւեռային ցամաքամասին վերաբերեալ տուեալներով: Այս անսահման տարածութիւնը իսկական գիտական տարրալուծարան մըն է: 1959ին, 12 երկիրներ ստորագրեցին համաձայնագիր մը, որով հրաժարեցան որեւէ հողային յաւակնութիւն ունենալէ այս ցամաքամասին վրայ ու պարտաւորուեցան միայն վերապահելու գիտական նպատակներու՝ առնուազն երեսուն տարուան համար: Բեւեռային հողամասին վրայ ներկայիս գոյութիւն ունին 45 գիտական կայաններ, որոնցմէ 35ը տեւական գործունէութեան մէջ են: Հետազօտողները հաստատեցին, թէ ամբողջ ցամաքամասը ծածկուած է սառոյցի շերտով մը՝ 2000–2500 մեթր միջին հաստութեամբ (որոշ տեղեր՝ 4000): Այս վիթխարի սառոյցէ տապանաքարին վրայ կը գտնուի ցամաքամաս մը, որուն տարածութիւնը մօտ 11.500.000 քառ. քլմ. է: Սառոյցին շերտը կը տարածուի ցամաքամասէն անդին, ծածկելով ովկիանոսին մէկ մասը: Այս շրջանի սառոյցին տարածութիւնը գնահատուած է առնուազն 23 միլիոն քառ. քլմ., իսկ ըստ ուրիշ գնահատումներու՝ 29 միլիոն:

Մինչեւ վերջերս ցուրտի համաշխարհային մրցանիշը կը պահէր հիւսիսային Սիպերիոյ Վերհոյանսք կայանը, ուր արձանագրուած է մինչեւ զերոյէն վար 70 աստիճան մը: 1958ին 3420 մեթր բարձրութեան մը վրայ արձանագրուեցաւ զերոյէն վար 87,4, իսկ 1960ին ցուրտին մրցանիշը հաստատուեցաւ 88,3 աստիճանով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՐԵԼՔ, ուսանողական պարբերագիրք, Պէյրութի վիէննական Մխիթարեան երկրորդական վարժարանի ուսանողական խորհուրդի, Զ. տարի, Թիւ 1–2, Մայիս 1966:

նուիրած նկարները: Կ'ուզէի վաղել տեսնելու վիճակը մեր սիրելի գրօսավայրերի, — Ներսիսեան լճի ու նրա ետեւն ընկած անտառի, բայց հիւանդ սիրտս արգելք եղաւ, մանաւանդ րոպէները հաշուած էին: Մեր խմբից մի քանիսն արդէն ուղղւում էին դէպի օթօկար:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Գաղտնաբար կը տեսնէր զայն, որովհետեւ Բիմէնով քաղաքականութեան դէմ կը դատէր Շուրօվի հիւրասրահին մէջ տեսնուիլը: Ի՞նչ կը գտնէր պահակօրէքի նախկին սպային հետ որ հիմա Թրոցքիի յարած էր Արտաքին գործերուն մէջ: Իրողութիւնը այն էր թէ Իվան Շուրօվ Քարամին՝, այնքան վտանգուած, Բռօթօբօբօֆի հետ ունեցած ընկերակցութեանը համար, հիմա որ եւ է վրդովում չէր յայտներ եւ նոյնիսկ բարեբերթ տրամադրութիւն կը ցուցնէր երբ Սավինքի հրաժեշտ կ'առնէր տանտիրուհիէն՝ վաղայաջորդ օրուան համար զինքը ճաշի հրաւիրեց:

— Իրիկունը, քանի մը հոգի պիտի ունենամ ըսաւ, մօտ դրացիներու պզտիկ բարեկամուհիս, Լիտիան, խօստացաւ: Տեսաք զինքը: Զարմիկին մեկնելէն ի վեր առաջին անգամ է որ դուրս կ'ելլէ:

Որոշուած օրը, Նաթալի Շուրօվ Քարամինի գնաց այնպիսի հաճոյքով մը, որ երբեք զգացած չէր այդ տունը ճաշելու գաղափարին համար: Ճաշը ժամը եօթնին էր, որպէսզի հրաւիրեալները կարենան կանուխ իրենց տունը վերադառնալ: Երբ հոն ժամանեց, Լիտիա հոն էր: Անձկութեամբ նայեցաւ անոր եւ զարմացաւ զայն գտնելով զուարթ, պայծառադէմ՝ գեղեցկութիւնով եւ երիտասարդութիւնով: Ապրած դառն օրերուն մէկ նշոյլը փորձեց տեսնել անոր աչքերուն մէջ, անոնց եթերային կապոյտը աւելի մութ երեւցաւ իրեն, «բայց, ըսաւ ինքն իրեն, թերեւս ես եմ որ վերագրեցի իրեն յուզումներ զորս նա երբեք չէր ունեցած»:

Առաջին անգամ ըլլալով մէկ շարք մարգարիտ ունէր վիզին եւ հագած էր կուրծքին վրայ բաւական լայն բացուած սեւ հագուստ մը: Խումբին մէջ նստած էր, եւ չկրցաւ խօսիլ առանձին անոր հետ: Սեղանին վրայ Լիտիա քովն էր զմայլելին Լորտ Տրկլասի, որու աջին էր տանտիրուհին, մինչ Սավինքի Նաթալիի ձախ կողմն էր: Նշմարեց որ Լորտ Տրկլաս, աւելի շատ ուշադրութիւն կ'ընէր իր դեռատի դրացուհիին, քան տիկին Շուրօֆ – Քարամինի: Լիտիա հաճոյքով կ'ընդունէր բրիտանացի Անթինուսի մեծարանքները, ճաշէն ետք Իվան Շուրօվ միացաւ երկու երիտասարդներուն: Ժամը տասնի առենները միայն, երբ ամէն մարդ մեկնելու վրայ էր, Լիտիա թողուց իր խօսակիցները եւ Սավինքիի քով եկաւ:

— Շատ զբաղա՞ծ էք այս օրերուն, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, հարցուց: Ձէք գիտեր որքան փափաք ունիմ ձեզ տեսնելու, թերեւս պիտի կրնա՞ք ինծի հետ դուրս ելլել վաղը կէսօրէն ետքը: Քալելու ցանկութիւն ունիմ, եթէ այս ձեզ չի խանգարեր, ցերեկուան ճաշէն ետք կուգաք զիս կ'առնէք, եւ ձեզի ազատ կը թողում ժամը չորսի առենները:

Սավինքի այն բոպէին մտաբերեց որ կարեւոր ժամադրութիւն մը ունէր ժամը երկուքին, դրամատան մէկ տնօրէնին հետ: Ակնթարթի մը մէջ, հրաժարեցաւ այս տեսակցութենէն եւ ընդունեցաւ Լիտիա Սերկեվնայի առաջարկը: Անմիջապէս հեռացաւ տուն երթալու համար Վօլինսքիի եւ Շուրօվ – Քարամինի տուներուն հասարակաց եղող բակին ճամբով: Մինչ փութկոտ, Լորտ Տրկլաս ընթացաւ դեռատի աղջկան ընդարձակ բակին մէջ, ուր քանի մը մարդիկ պահակ կեցած էին Նոյեմբերի ցուրտ գիշերուան մէջ:

Երբ Սավինքի կը հասնէր իր տունին, հազիւ երկու հարիւր քայլ հեռու, եւ իր բնակած ամայի եւ մութ փողոցին մէջ կը մտնէր, հրացանի ճչան հարուած մը պայթեցաւ խաւարին մէջ, իրմէ ոչ հեռու, գնդակ մը սուլեց օդին մէջ եւ խեղդուկ աղմուկով մը գնաց խրտակուիլ հեռուն պատի մը վրայ: Ոստում մը բրաւ. յետոյ ուսերը թօթուեց. «պէտք է վարժըւիլ այս բանին» խորհեցաւ:

Իր տունը, աշխատութեան սենեակին մէջ մնաց մէկ քանի գլանիկ ծխելու, հիմա որեւէ ձայն չէր լսուեր: Կարծես թէ ինքը միայն կենդանի, կ'ապրէր մեռած քաղաքի մը մէջ:

Սեղանին վրայ, կնոջը եւ զաւակներուն նկարները իրեն կը նայէին: Այնքան մօտ Ֆինլանտական իրենց բնակարանին մէջ խաղաղութեան մէջ էին: «Պիտի երթամ զիրենք տեսնելու, մտածեց: Եւ պէտք է գրաղիլ Անգլիոյ համար վիզաներ ունենալու, ինչ բախտ որ Սօնիա պզտիկ երախան քովն ունի: Անհաւասիկ աս կ'արգիլէ զինքը ձգայնանալու իմ վըրաս խորհելով»: Կէս գիշերի մօտ, երբ որոշեց պառկիլ, հեռաձայնին զանգակը հնչեց: Ընկալուչը առաւ եւ զարմացաւ լսելով չոր եւ որոշ ձայն որ կ'ըսէր թելին միւս կողմէն:

— Հոս, Սիմէօնով, Սմոլնի Ինսթիթիւէն, գո՞ւք էք Նիքոլա Վլատիմիրովիչ:

Երկար խօսակցութիւն մը սկսաւ, Սիմէօնով կը խօսէր իրեն բնական շեշտով, որպէս թէ իր խօսակիցը նախորդ իրիկունը տեսած ըլլար, որպէս թէ ոչինչ պատահած էր իրարմէ բաժնուելէ ի վեր: Ոչ մէկ բառ քաղաքականութեան վրայ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Տիկին Մ. Անասթասեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Վարանդի եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Վարանդի, Պ. Սիսակ Վարանդի, Տիկին Անահիտ Վարանդի, Տէր եւ Տիկին Մուսէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Իփդրանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ա. Պրունդվիք, Տէր եւ Տիկին Հ. Վալտ, ինչպէս նաեւ Անասթասեան (Պուլկարիա), Ներսէսեան (Ամերիկա), Փիրանեան (Ամերիկա), ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին, մօրեղբօր, քեռորդիին եւ ազգականին

МԻՀՐԱՆ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 80 տարեկանին յետ կարճատեւ հիւանդութեան 12 Յուլիսին, Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (19 Յուլիս), ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին (15 Րիւ Ժան Կուժօն), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ – Ֆօմինալի գերեզմանատունը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբր այդ նկատել :

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Մկրտիչ Գնաճեան եւ Այրի Տիկին Էլիզ Քիւրքճեան եւ զաւակը՝ Գրիգոր կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Մեռելոց) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՇՆՈՐՀԻԿ ԳՆԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Այս Կիրակի առաւօտ, Վարդավառի Տօնին առթիւ, Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Նահատակներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Այս Կիրակի, Վարդավառ է: Տօն պայծառակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն Ս. պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ի ժամ պատարագի Սրբազան Հայրը պիտի կատարէ քահանայական ձեռնադրութիւնը եւ Օծումը Արշամ Սարկ. Մինասեանի :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ սոյն արարողութեանց : Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ ժամը 10ին :

×

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Երկուշաբթի, Մեռելոց է: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Ս. պատարագ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:

Յաւարտ Ս. պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՐԻՍ ՎՐԴ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ մէջ : Կը պատարագէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Ժամերգութիւն ժամը ութին, Պատարագ ժամը տասնին :

Սէնթ Անթուանի եւ շրջակայի բարեպաշտ հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի մասնակցելու արարողութեան :

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի :

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւագեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին:

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՇԱԽԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած «Արդութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի :

Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մինչեւ երեկոյ :

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն : Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով :

Մատչելի պիւֆէ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշտահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

(Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձին առթիւ):

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի, Կիրակի (17 Յուլիս) ամբողջ օրը, ծանօթ պուրակին մէջ, Պ. Հայկ Տէրտէրեանի տան մօտ :

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐԶԱ

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով :

Գեղարուեստական բաժին :

Անձրեւի պարագային՝ Օհանջանեան ակումբին մէջ: Անակնկալ մը, նուագ Պ. Պետրոսեանի կողմէ:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆաստախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղֆաստախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են Արձանագրութիւնները Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն մէկ ամիս	400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 ֆր.
» » պակաս օրական	15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ԾԱԽՈՒ Է

ԷՕՌԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԷՆ 70 ՔԻԼՈՄԵԹՐ

Շատ գեղեցիկ տուն մը, 9200 քառակուսի մեթր, ութ սենեակ, ամէն յարմարութիւն, մեծ սեծուր եւ հիւրանոցներ, բաղնիք, տաք ջուր, արդիական կահաւորումով խոհանոց, առանձին պահապանի տուն մը: Նորմանտական ոճ : Կառատուն: Մրգաստան, (խնձորողիի): Շէնքը շինուած է 1960ին:

Գրել կամ հեռաձայնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ֆեսանվիլիէի Օդափ. կայանի պարտէզին մէջ :

Այս Կիրակի, ժամը 10 – 20:

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ քրքջալից պաւէշտ մը՝

«ԿԻՐԱԿՈՍ ԱՂԱՅԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ»

Հայաստանեան նկարներու ցուցադրութիւն : Մարզական խաղեր, վօլէյպօլի եւ փինկփօնկի մրցումներ :

Վարձուած է օթօքար մը Հայ Կարմիր Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ :

Արձանագրութեան համար դիմել՝

Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի, 121 Ավընիւ Անրի Պարպիւս :

Անձնական կառքերով հետեւիլ՝ Օրօռուր տը լ'Ուէսթ Տրէօ, Պրեզոլ եւ Ֆեսանվիլիէ ճամբան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր :

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ : Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի Փարիզի եւ շրջաններու ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ նախորդ ժողովի շարունակութիւնը : Կը խնդրուի ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլալ :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :

4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառ - կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

• RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՅՈՒԼԻՍ

DIMANCHE 17 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10662

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.662

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

(Ծննդեան 90րդ տարեդարձին եւ մահուան երեսնամեակին առթիւ)

Ա.

Հայ բազմաչարչար ազգի գլխուն եկած դժբախտութիւնները արիւնարբու Սուլթան Ապտիւլ Համիտի եւ ոճրածին Թուրքերու երեսէն՝ գութը շարժած են Եւրոպայի եւ Ամերիկայի բարեպաշտ քրիստոնեաներուն, որոնք որբանոցներ, արհեստանոցներ եւ դպրոցներ բացած են Կիլիկիոյ եւ արեւելեան նահանգներու զանազան քաղաքներուն մէջ՝ օգնելու համար ջարդուած անմեղ Հայերու որբերուն եւ այրիներուն :

Ամէնէն աւելի բողոքական երկիրներն էին, որ իրենց միսիոնարներու միջոցաւ նման օժանդակութիւն կ՚ընծայէին մեր բախտակոյս հայրենակիցներուն :

Յիշատակութեան արժանի են մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու Պորտ ըն–կերութիւնը, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ եւ սկանտինաւեան երկիրներու բարեսիրական ընկերութիւնները :

Անոնց նախախնամական հոգածութիւնը վայելած են, հայրենիքի մէջ եւ պահ մը նաեւ անկէ դուրս, 1895 – 96ի ջարդերու զոհերն ու Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած մեր բեկորները, որոնց թիւը տասնեակ հազարներով կը հաշուուի :

Հայ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ կը յիշէ անունները բազմաթիւ օտար բարեսիրտ մարդոց եւ կիներու, որոնք քրիստոնէական բարեպաշտութեամբ եւ մարդասիրական զոհաբերող ոգիով տոգորուած՝ իրենց կեանքը նուիրած են մեր բախտակոյս երկսեռ որբուկներուն եւ անմխիթար մնացած այրիներուն արցունքը սրբելու սրբազան գործին :

Անոնցմէ մէկն է Դանիացի Քարէն Եփփէ, որուն ծննդեան 90րդ տարեդարձը եւ մահուան երեսնամեակն է այս ամիս :

Օր. Քարէն Եփփէ ծնած է 1876 Յուլիս 2ին Տանիմարքայի Ժութլանտ Թերակղզիի Կիւլինկ գիւղին մէջ :

Հայկական ջարդերու արձագանգները հասեր էին մինչեւ Տանիմարքա, ուր հըրապարակային հաւաքոյթներ տեղի կ՚ունենային բողոքելու համար Թրքական խժդժութեանց դէմ : Ու 1902ին կը կազմուէր «Հայերու բարեկամ դանիական ընկերութիւն»ը (Տի Տանսքէ Արմէնիըր–վէններ), նիւթապէս աջակցելու համար զոհերուն :

Յայտնի գրող Օկէ Մայէր Պէնէտիքթ–սէնի կազմակերպած նման մէկ հաւաքոյթին ներկայ ըլլալով է, որ օրիորդը խորապէս յուզուած՝ կ՚ուխտէ ծառայել մարտիրոս ժողովուրդի զաւակներուն, որոնք յանուն քրիստոնէութեան կը ջարդուէին բարբարոս Թուրքերուն կողմէ :

Պէնէտիքթսընի մայրը Իսլանտացի էր եւ հայրը Հրեայ : Ծնած էր Տանիմարքայի մէջ հարիւր տարի առաջ (1866ին) : Ճամբորդած էր զանազան երկիրներ եւ սորված տեղական լեզուները : Իբրեւ մարդասէր՝ պաշտպանած է կեղեքուած ազգերու դատը : Այցելած է նաեւ Հայաստան : Սորված է հայերէն եւ հրատարակած է ընդարձակ գիրք մը Հայերու մասին՝ դանիական լեզուով, 1920ական թուականներուն : Մեռած է 1925ին :

Հայկական ողբերգութեան ականատես վկայ Պէնէտիքթսընի պերճախօս ճառերէն ազդուած է, որ Օր. Քարէն Եփփէ, հակառակ իր ծնողքին եւ գիւղի հոգեւոր հովիւին ընդդիմութեան եւ վստահողջ վիճակին, կ՚որոշէ ծառայել հայ որբերուն, իր ծննդավայրէն հեռու օտար երկրի մէջ :

Մանկավարժական բարձրագոյն կրթութիւն էր ստացած եւ հայրենակիցները չէին ուզեր զրկուիլ իր կարողութիւններէն :

Սակայն անդառնալի էր իր որոշումը :

Օրիորդը 1903ին Տր. Յոհաննէս Լէփսիուսի «Գերման Արեւելեան Միսիոն»ին կողմէ կը ղրկուի Ուրֆայի գերմանական որբանոցը, սատանձնելու համար 1895ի ջարդերուն որբացած հայ փոքրիկներու հոգատարութիւնը :

Առաջին առթիւ կը սորվի մեր ոսկեղինիկ լեզուն՝ գրականին հետ նաեւ տեղական բարբառը, ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր իր աշխատանքները եւ զինքը պիտի սիրցնէր մեր հայրենակիցներուն :

Որբերու ապագան ապահովելու համար ուսման հետ զուգընթաց որբանոցին մէջ բացաւ նաեւ արհեստանոցներ, ուր տղաքը կը սորվէին մանուսայագործութիւն, ներկարարութիւն կամ խաղախորդութիւն :

1903էն մինչեւ 1917 ապրեցաւ Ուրֆայի մէջ : Շաղախուեցաւ Հայութեան հետ այն աստիճան, որ ինքզինքը Դանիացէ աւելի հայ կը նկատէր եւ Հայոց եկեղեցին կը յաճախէր :

1915ի Ուրֆայի հերոսամարտին ականատես էր եղած անզօր կատաղութեամբ եւ տասնեակ մը Հայերու կեանքը փըրկած՝ իր անձը վտանգելով :

Ծննդաժամային այդ օրերուն եւ անկէ ետք մինչեւ Ուրֆայէն իր մեկնումը անձնուիրաբար կ՚օգնէ Թրքական բարբարոսութեան զոհերուն եւ Չէյթունէն իբրեւ աքսորական բերուած գաղթականներուն :

Իր գործունէութեան առաջին կեդրոնը կ՚ըլլայ Ուրֆան, ուր կը մնայ 1903էն մինչեւ 1917 : Լաւ ու գէշ օրերուն հոգեւին կ՚ըլլայ Հայութեան հետ : Քաջաբար կը պաշտպանէ իր հոգածութեան յանձնուած բեկորներն ու 1915ի դէպքերու զոհերը՝ ջուրը ձգելով Թուրքերու եւ անոնց պաշտպան գերման սպայի մը չար ծրագիրները Հայոց մնացորդացին մասին :

Զափազանց յոգնութեանց եւ անվերջ յուզումներու հետեւանքով քայքայուած էր իր առողջութիւնը, պէտք ունէր հանգստանալու եւ կազդուրուելու :

1917ի վերջերը կը մեկնի Ուրֆայէն վերադառնալու համար իր ընտանիքին մօտ : Ճամբան՝ Պոլսոյ մէջ կը հիւանդանայ եւ պահ մը Հայ կղզին (Քընալը) մէջ կը խնամուի բարեսիրտ հայ ընտանիքի մը մօտ :

Այսպէս վերջ կը գտնէ իր հանրային կեանքի առաջին մասը :

Երեք տարի ետք պիտի սկսէր երկրորդ մասը, այս անգամ Հալէպի մէջ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր : Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, տժգոյն, աղօտ յիշատակ մը միայն :

Բառը ինքնին, — Տարօն — ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ : Թերեւս խորհուրդ մը :

Երբ կ՚ըսենք Մուշ — կը հասկնանք աշխարհագրական – վարչական բացատրութիւն մը :

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը : Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, շնչեր ու անցեր : Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը : Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով :

— Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ ...» :

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս. Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լերան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ : Ս. Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր իսկ եւ իսկ հայկական խանդավառութեամբ, — ծիծղուն, ծփուն եւ անարատ :

Անահիտի հովանին է — կ՚ըսեն — փըռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետն ու Արածանին, եւ աւդին, մինչեւ Իննակնեան լեռները : Այլեւ Վահագնի հողին :

Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կործել զաղտնիքը Աստղի :

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել Թանկագին գաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մշակ :

«Կաղ Դեւ»ն է այս, — իրեն յատուկ խցիկով եւ գուբով, որուն յատակը, — ո՛վ գիտէ — ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անդնահատելի հարստութիւնները : Թոնիրները կը վառին գիշերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ՚ըլլայ ամէն բան : Մաքրած ու իր գուբը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու... :

×

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ : Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ շատ – շատեր մոխիր ցանած իրենց գըլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն :

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջղաձգութեան :

Վարդավառի Կիրակի մըն էր — 1915 Յունիս 28 — երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փռուեցաւ գետին, ցաւագին «նաթագան»ը կուրծքին : Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ : Կամ ջարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով...

Մա՛հ կ՚ոռնար թշնամին, ամբողջ հայաշխարհին վրայ, զազանային մոլուցքով մը : Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ շունչը առեր էր Տարօն :

Հայ չմնաց Մուշի մէջ : Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր Էնվէրը ինք :

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սեբոներու, Ջալոշներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քաջերու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներու» շունչով, Տարօն աշխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն : Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն ... :

×

Փլաւ՝ ֆիզիքական աշխարհը . բայց կ՚ապրի հոգեկանը :

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վըրայ իսկ, ո՛ղջ է Տարօնի ոգին : Ու թերեւս աւելի աշխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համրանքով փրկուեցան հայաջինջ սարսափներէն, եւ կ՚ապրին վաղուան համար :

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովն ու խօսքովն ալ :

Զուչանար առաւօտը, Տարօ՛ն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաշտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին :

Շ.

12 Յուլիս 1931

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԵՐՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

Աւջի օր, յանուն Ընկերվարական Դեմոկրատ Ձախի դաշնակցութեանը Կի Մոլէ (Միթերան Թուրքիա է այս միջոցին) մամուլին ներկայացուց իրենց քաղաքական ծրագիրը : Կի Մոլէ յայտնեց թէ այս ծրագրին մասին պիտի տեղեկացուի համայնավար կուսակցութեան, բայց ծրագիրը պիտի չենթարկուի անոր հաւանութեան :

Ծրագիրը կը բաղկանայ եօթը գլխաւոր գլուխներէ, որոնք բաժնուած են 119 առաջարկներու : Ուշադրութիւն գրաւող ծրագիրներու կարգին չեշտենք, գործի բոլոր դրամատուներու ազգայնացումը :

Հիմնարկութեանց մասին, ձախի ծրագիրը նախ կը նախատեսէ Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածի ջնջումը, այս յօդուածը բացարիկ իրաւասութիւններ կու տար Պետութեան ղեկավարին : Բարեփոխում թիւ 89 յօդուածին որ թոյլ կու տայ սահմանադրական բարեփոխում կատարել հանրաքուէով :

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Սահմանադրական Գերագոյն Ատեան մը ստեղծել, ջնջելով Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Մոսկուայի հիւլէական փորձերու արգելքի համաձայնագրի ստորագրութիւն : Մասնակցութիւն Ժընեւի ապազինման ժողովին : «Ժողովուրդներու Եւրոպայի» կառուցում :

ԲԱՆԱԿ. — Հրաժարիլ հիւլէական ուժէն եւ անոր եղած յատկացումները դնել ազգին պաշտպանութեան կազմակերպութեան տրամադրութեան տակ :

ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԾՐԱԳՐՈՒՄ. — Ծրագրի նախարարութեան մը ստեղծում : Ամրապնդում հարկային հակակշռի : Բարեփոխում Ֆրանսայի Դրամատան, ազգայնացում գործի դրամատուներու :

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Հոս զանազան միջոցներ կը նախատեսուին արդիականացման համար հիւանդանոցներու : 600 հազար բնակարան պէտք է շինուի տարեկան : Կարգ մը ազատութիւններ պիտի տրուին կնոջ, մանաւանդ բարեփոխում 1920ի օրէնքին, հաստատելու համար յղութեան ազատութիւն :

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ, գիտութիւն եւ մշակոյթ : «Առաջնութեանց առաջնութիւնն» է ազգային լուսաւորութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՔԱԿՈՅԻ մէջ ցեղային բախումներ ծայր տուած են, մինչ ոստիկանութիւնը ամբողջ քաղաքը իրար անցուցած է գտնելու համար ութ հիւանդապահուհիներու ոճրագործը : Սեւերը յարձակումներ կատարած են ոստիկաններուն վրայ, որոնք պատասխանած են : Երկու մեռեալ եւ յիսուն վիրաւոր կայ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ պաշտօնական յաջորդական այցելութիւններ են. — Եթովպիա՝ Օգոստոս 27 – 29, Քամպոճ՝ Օգոստոս 31 – Սեպտ. 2 :

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ Տակըն Նիէթէր թերթին համաձայն, էլիզէէն Կրեմլին հեռաձայնի գիծը որ պիտի հաստատուի Դանիայէն, Շուէտէն եւ Ֆինլանտայէն պիտի անցնի :

ՊՐԻՒՍԷԼԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Պելժիոյ Արտաքին Նախկին Նախարար եւ ընկերվարական պարագլուխ՝ Սփաք, Սեպտեմբերին բոլորովին պիտի քաշուի քաղաքական կեանքէն :

— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...
— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ

Գ.

Իրիկնապահին, Զուարթնոցից վերադառնալիս, թւաց թէ անսովոր եռ ու զեռ կայ Լենինեան հրապարակում: Ընթրիքի վրայ էինք «Արմենիայի» ճաշարահում, երբ լսուեցին կանչեր: Դուրս եկայ հիւրանոցի առջեւի ընդարձակ մայթը: Հրապարակը լցուած է բազմութեամբ եւ աջակողմեան ծառուղիից խիտ խիտ շարքերով ցուցարարներ են գալիս «մեր հողե՛րը, մեր հողերը» գոռալով: Ձողերի վրայ պաստառներ նոյնպէս «հողերը» մակագրութեամբ: Դիմանկարներ արեւմտահայ նահատակուած գործիչներին՝ ծածանւում են գլուխներից վեր: Աչքերիս չեմ հաւատում:

— Ի՞նչ է կատարւում եղբայր, չեմ հասկանում, հարցնում եմ կողքիս կանգնած սպիտակահեր մէկին:

— Գրաւուած հողերն են ուզում: Կաուչուկի, հաստոցների, ելեկտրաշէն ու այլ գործարանների բանուորներն են, ուսանողներ ու գպրոցականներ, ցոյց են անում:

— Մի՞թէ կարելի է:

— Սահմանադրութեան 125րդ յօդուածը թոյլ է տալիս հրապարակային ցոյցեր: Բայց այդ՝ Ե. Զարոբեանի հաւանութիւնը կայ: Սրանք Պանթէոնից են գալիս: Ինձ ասացին, որ այնտեղ, Կոմիտասի արձանի մօտ կոմկուսի պատասխանատուներից մէկը ճառ է խօսել, չիմացայ թէ ո՛վ: Սրանք այնտեղից են գալիս: Համա չափն անցրնում են: Ես կարծում եմ, որ Եգիպտոսից եկած Դաշնակների մատը կայ մէջը:

— Ընկեր ջան, մատով էսքան մարդ ոտքի հանել չի կարելի, հրապարակում մօտ երեսուն հազար երիտասարդ կայ: Թումանեան պողոտան էլ լեցուն է, ուտե՞ղ է ամբոխի պոչը, չես իմանում:

— Դէհ, էս լակոտին նայիր, ցոյց է անում, բացականչում է հարեւանս առանց կարեւորութիւն տալու իմ խօսքերիս: Այդ վայրկեանին 13 – 14 տարեկան մի պատանի անցնում է մեր առջեւից, աւելի ճիշդ քթի տակից «մեր հողերը, հողերը» կանչելով եւ բռունցքը բարձրացրած օդի մէջ հարուածելով:

Բայց ահա կինս եւ տղաս քաշում են ինձ:

— Ներս արի, մեկնում ենք Օփերա:

Հիւրանոցի ընդունարանում մեր առաջնորդուհին տալիս է ինձ կապոյտ փոնի վրայ Արարատի պատկերով զարդարուած հրաւիրատոմս:

« Յարգելի ընկեր (եւ անունս գրուած), դուք հրաւիրւում էք Երեւան քաղաքի հասարակական ներկայացուցիչների ժողովին, նուիրուած 1915 թուականի եղեռնի զոհերի յիշատակին»:

Դնում եմ գրպանս եւ քայլում դէպի ելք: Հիւրանոցի կառավարիչը կտրում է ճանապարհս:

— Խնդրում եմ առ այժմ դուրս չգաք:

Ապակեայ փեղկից տեսնում եմ, որ հսկայ հրապարակը, Փարիզի «էթուալ» հրապարակի չափ, ամբողջովին բռնուած է մարդկային գլուխներով: Լենինի արձանի մօտ շարժում կայ: Նրա պատուանդանից՝ մէկը հայ ժողովրդի թափած ծով արեան մասի՞ն է խօսում արդեօք: Հեռու է, անկարելի է ստուգել: Քաշւում եմ ներս, թէեւ այրւում եմ հետաքրքրութիւնից:

Ստիպուած ենք ժամանակ սպանել: Վերջապէս օթոքարը կարողանում է մօտենալ հիւրանոցին եւ մեզ փոխադրել դէպի ծանօթ «Ալեքսանդր Սպենդարեանի անուան Լենինի շքանշանակիր Օփերայի ու Բալէտի Պետական Ակադեմական թատրոնը», ուր մենք արդէն եղել ենք երկու անգամ «Դաւիթ Բէգ» օփերայի ներկայացման եւ ժողովրդական անսամբլի համերգին: Դահլիճն առատօրէն լուսաւորուած է: Մեզ տեղաւորում են առաջին կարգում: Բեմի վրայ մեր դէմն են կառավարութեան եւ Կոմ. կուսակցութեան վարիչները մէջտեղն ունենալով Ե. Զարոբեանին, Ն. Յարութիւնեանին եւ Ա. Քոչինեանին: Մեր թիկունքում օթեակ է յատկացրուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ իր շքախմբին: Բացի Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Արժանթինի հայ գրօսաշրջիկներից, դահլիճը լցուած է Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորներով եւ գիտութեան, գրականութեան, արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչներով: Մի քանի վայրկեան ոտքի եմ մնում ու հայացքս պտըտեցնում հանդիսականների վրայ: Քիչ չատ ալեհեր կամ ճաղատ գլուխներ կան միայն գրօսաշրջիկների բաժնում: Թէ բեմի վրայ եւ թէ խորքի ու դէպի ձախ նստածների – տեղացիների շարքերում ոչ մի տարեց մարդ: Մտածում եմ, թէ Խ. Հայաստանի այս պատասխանատու գործիչները յիսուն տարի առաջ կամ օրօրոցումն էին կամ նախակրթարանում: Չեն տեսել եւ իրապէս ապրել այն ահաւոր ողբերգութիւնը, որ մեր սերունդին բաժին ընկաւ 1914 թուից մինչեւ 1921:

Հնչում է զանգը: Երեւանի Քաղխորհրդի նախագահ ընկ. Հայրաթեան յայտարարում է հաւաքոյթը բացուած եւ առաջարկում է յոտնկայս մի րոպէ լռութեամբ յարգել 1915 թուի զոհերի յիշատակը: Ապա խօսք է տալիս ձեւականօրէն պետութեան ամենաբարձր ներկայացուցչին, — Գերագոյն Խորհրդի Պրեզիդիումի նախագահ Նագուշ Յարութիւնեանին, մեծանուն պատմագէտ Լէօի թոռը: Նրա ճառը հզօր է, հատու, բոնկող: Տասնեակ անգամներ ընդհատւում է բուռն ծափահարութիւններով:

Երկրորդ հռետորն է Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանը: Աւելի ընդարձակօրէն նա բացում է մեր պատմութեան մեծագոյն փլուզումի մեծ եղեռնի ծալքերը, խարազանում Թուրք ոճրագործ վարիչների նախապատրաստած հրէշութիւնն ու պանծացնում անդէն Հայութեան հերոսական դիմադրութիւնը մի քանի վայրերում: Հարեւանցի սլաքներ է նետում Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին. — Նա չնախատեսեց վտանգը, ջանք չթափեց զինելու ժողովուրդը եւ միամտօրէն խաբուեց երիտասարդ Թուրքերի խոստումներից ու կեղծ մտերմութիւնից:

Երկու հռետորներն էլ լուռ անցան Հայաստանի այժմեան վիճակի՝ հողի ինչը տասներորդի այդ նոյն ջարդարարներից կամ օտարներից բռնագրաւուած լինելու հարցի վրայից: Որ եւէ պահանջ այդ իմաստով չարծարծեցին: Հասկանալի է: Հրապարակային հաւաքոյթում Խորհ. Հայաստանի պատասխանատուները չեն կարող դուրս գալ գծուած սահմանից եւ ընդվզել արտաքին կամ ներքին համապետական քաղաքական պարտադրանքների դէմ: Սակայն երկու բանախօսների ձայնը ողողում էր ոչ միայն դահլիճի ընտրուած ունկնդիրներին, այլ եւ բարձրախօսով դուրսը համախմբուած բազմահազար բազմութիւնը, որ երկու ժամ առաջ «մեր հողերը, հողերը» աղաղակով սեղմւում էր Լենինի հրապարակում:

Յայտարարուեց դադար:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Շար.)

«ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ»

ԽՄԲ. — Յակոբ Մարքսեան կը շարունակէ իր «Համայնապատկերը», տեսակ մը լուսարձակ հայ գրականութեան վրայ, գրի առնուած Մեսրոպ Մաշտոցի 1600ամեակին առթիւ, զոր կը հրատարակէ *Մարմարա*՝ տարիներէ ի վեր: Անսպառ հանք մը ծանօթութիւններու, «Նիւթեր հայ գրականութեան պատմութեան համար», ինչպէս կը սիրէ ըսել *Ցառաչ*: «Համայնապատկերը» արդէն հասած է մեր ժամանակակից շրջանը եւ այժմ կը ներկայացնէ Թէոդիկը, Յակոբ Տէր–Յակոբեանը, եւ այս առթիւ Պարտիզակը: Նախ կուտանք Պարտիզակը, այնպէս ինչպէս կը նկարագրէ նամբորդութեան մը յուշերուն մէջէն, յետոյ պիտի տանք Պարտիզակի *միւտիւրը*, յետոյ Թէոդիկը՝ հատուածներով:

1913ի ամառուան արձակուրդին, երեք քոլէճական ընկերներ Պարտիզակ հրաւիրուեցանք Մկրեան ընտանիքին կողմէ, իրենց հիւրը ըլլալու երկու շաբթուան համար: Զօհրապի նորավէպերէն («Փօստալ» = Պարտիզակցի խեղճ Տիգրանուհին), Հրանտ Ասատուրի «Պարտիզակի Սօխումիար»էն, մեր Պարտիզակցի ծանօթներէն, Ատափազարցի վարժուհիներէն («Հայուհեաց»ի շրջանաւարտ) ու մանաւանդ Պարտիզակցի, Արսլանպէկցի, Գուրտպէլէնցի, Զէնկիլէրցի սպասուհիներէն՝ բաւական տեղեկութիւն հաւաքեր էինք Բիւթանիոյ այդ գիւղերուն մասին: Մեր ծանօթութեան պաշարը լրացնելու համար դիմեցինք մեր Դրացիներէն Գ. Ս. Գ.ի ծերունի հօր, Սարգիս աղբարին, որ կը մերժէր տարատը ու փարած կը մնար իր տոհմիկ շալվարին, ճզմուած ու տափակցած ծոպաւոր փէսին եւ իր գիւղական պաւպուչին:

Իրմէ սորվեցանք «Ելանք երթանք ի սուրբ Մինասը», «էլանք գացանք Գալիլիան», Պարտիզակի ուխտատեղիները, երգերը, ու գիւղին ծակն ու ծուկը, զոր ան մեզի պատմեց հայրենաբաղձի մը ցնցուն յոյզով: Ահաւասիկ «էլանք գացանք Գալիլիա»ն.

Էլանք գացանք Գալիլիա,
Գալիլիան ծով մը կար,
Ծովուն վրայ ծառ մը կար,
Ծառին վրայ բուն մը կար,
Բընին մէջ հաւկիթ մը կար,
Հաւկթին մէջ ձագ մը կար:
Ան ձագը անդանակ մորթեցին,
Անկրակ եփեցին:
Ով կերաւ զարմացաւ,
Ոչ չկերաւ նաթեցաւ:
Աչք ընողուն աչքը նաթի:
Աղէկ չօնուխին օրնէն կ'առնեն,
Աղէկ կրէյնին փէրչըմէն կ'առնեն,
Աղէկ եզան լիծէն կ'առնեն,
Աղէկ գոմշուն կոտոշէն կ'առնեն:
Աչք ընողուն աչքը նաթի:
Երսուն երկու ձի ու ջորի,
Էկան անցան Ցիսուս պաղջան,
Կարմիր կովը մորթեցին,
Վէվ կերաւ զարմացաւ,
Վէվ չկերաւ նաթեցաւ:

Ու զանազան հատուածներ Հարսներգներէ.

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

Իր ընթացքէն չկրցի գուշակել թէ սրլաւութեան հակառա՞կ է թէ համամիտ: Ուստի որոշեցի որ Նիկողոս Մարգարէին դիմեմ օր մը եւ սանկ պզտիկ գուշակութիւն մը ընել տամ:

Ընթերցող, առիթէն օգուտ քաղէ. ասանկ աժանութիւն քան տարին անգամ մը կը պատահի: Ես օգուտ քաղեցի եւ պարծանօք կրնամ ըսել թէ Արեւելեան խնդիրէն ուրիշները ինքնօրէնութիւն, անկախութիւն եւ ... թիւն վերջաւորութեամբ ուրիշ բաներ վաստկեցան, ես ալ գոնէ իշու մը տէր եղայ. եւ կարծեմ թէ պատմութիւնն ալ քիչ մը կարեւորութիւն կուտայ այս բանին:

×

Խաղաղութեան հրէշտակը վերջապէս եկաւ Զօրլուէն ... չողեկառքով:

Ամէն մարդ կ'ուրախանայ, բայց ես չեմ ուրախանար, որովհետեւ հրէշտակներու վրայ համակրութիւն չունիմ. որովհետեւ անոնք անոր սուր հոգին առնելու համար կուգան կ'երթան:

— Այս անգամուան հրէշտակը հոգի պիտի չառնէ, դրամ պիտի առնէ եղեր:

— Գոնէ սա հրէշտակը համոզէինք ու թղթադրամ քշէինք:

×

Թայմզ կ'ըսէ.

«Ռուսիա իր յաղթութիւններովը մեծ սխալ կը գործէ»:

Ես կ'ըսեմ.

«Անգլիոյ՝ յաղթմամբ գործած սըխալին հետ մրցելու համար է»:

Թաղուհին սոնակալի պատուանշանը տալ ուզեր է Լորտ Պիքընսֆիլտի, բայց նա չէ ընդուներ:

Եթէ ես ըլլայի Լորտ Պիքընսֆիլտի տեղ՝ կ'առնէի սոնակալն ու բաշաներս կը կապէի:

×

Ձեզի բան մը ըսեմ. հրապարակի վրայ պիլէքներէն աւելի սուտ կը պատի կոր, բայց բարեբախտաբար այս սուտերէն մէկ քանին Թէբրահանէի պիլէքներուն պէս մարդ չընդունիր կոր:

Կը յիշէ՞ք, անցեալները երկերկու քըսաննոց թուղթ տուինք Չէքմէճէի մօտերը շինուած ամրութեանց համար. արդ հիմա կ'ըսեն թէ՝ Ռուսիա առաջարկած է եղեր որ այդ ամրութիւնները աւրուին, եւ մենք ալ նորէն երկերկու քսաննոց թուղթ պիտի տանք եղեր անոնց աւրուելու ծախուցը համար:

Ես այս զրոյցին չհաւատացի, մանաւանդ անոր համար չհաւատացի որ Ռուսիա այս առաջարկութիւնը չըրած՝ անձրեւները զանոնք աւրեցին:

Ըսելիքս սա է որ ամէն խօսքի հաւատք ընծայելու չէ:

31 Յունուար 1878

Աչուըներս լոյս ... ինչպէս որ սովորութիւն եղած է, կռուին հաշտութիւն պիտի յաջորդէ, ինչպէս որ հաշտութեան ալ նորէն կռիւ պիտի յաջորդէ:

Երկու հոգի մեր կողմէն, երկու հոգի ալ մեր բարեկամ Ռուսիոյ կողմէն քիչ օրէն Ադրիանուպոլսոյ մէջ հաշտութեան նախնական սկզբունքը պիտի պատրաստեն եղեր:

Նախնական սկզբունք ... դեռ ինչե՛ր պիտի լսենք, Աստուած իմ ... բնագիտութեան, քիմիաբանութեան նախնական սկզբունքը լսած էինք, բայց հաշտութեանը լսած չէինք:

Դատապի՞րք պիտի չըննեն այս մարդիկը, ինչ պիտի ընեն. արդեօք Գեր. Խորէն եպիսկոպոսի հրատարակած Քրիստոնէականներուն պէս նախ Նախնական հաշտութիւն ու վերջն ալ Կրթական հաշտութի՞ւն մը պիտի հրատարակեն:

Իմ խելքս չի հասնիր, միայն սա կը տեսնամ թէ համառօտ հաշտութիւն մը պիտի հրատարակենք առ այժմ, եւ եթէ ժողովրդեան կողմէն լաւ ընդունելութիւն գտնէ՝ այն ատեն ընդարձակ հաշտութիւն մը պիտի հրատարակուի:

Սպասենք:

×

Վայրկեանէ վայրկեան հիւրերու կը սպասենք թէ ցամաքէն ու թէ ծովէն... պալօնով գալիք հիւր չունինք:

Մէկ երկու օրէ ի վեր զրոյց կը պտըտի թէ՝ Անգլիոյ նաւատորմիղը նեղուցէններս մտեր է, թէ նորէն ելեր է, թէ եօթը դարձեալ մտեր է, թէ վերջը նորէն ելեր է: Եթէ այս զրոյցներուն ամէնն ալ իրաւ են, ըսել կ'ըլլայ թէ Անգլիոյ նաւատորմիղին հրամանատարը հրահանգ ընդունած է իր կառավարութենէն որ պարապ չնստի եւ նեղուցէն մէյ մը մտնէ մէյ մը ելնէ:

Տէր Աստուած որ սա նաւատորմիղին ալ սպասելու տեղ մը որոշուէր ու մենք ալ գլխու ցաւէն խալըսէինք:

Ընթերցող, տարիէ մը ի վեր է այս նաւատորմիղին խնդիրը գլուխնիս ուռեցուց:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(2 Շար.)

Արտ մը ունիմ զարի է,
Ա՜ս ի՜նչ աղուոր տարի է :
Խնամացէք շա՛ն աղջրնիր ,
Հարս ըլլալու տարի է :
Ֆիտան մ'ունիմ կանանչ է,
Ոչ աղջիկ է, ոչ մանչ է,
Եկուր մենք ալ իրար առնենք ,
Ալ դիմանալու բան չէ :
Մեր տունը երկու դաթ է,
Ներքին վրան թավան է ,
Աղբարս մեծցեր եար կ'ուզէ ,
Մարըս ինք իր հավան է :
Ա՜ս ի՞նչ բարբրկեկ լեռ է,
Զիբը հիւրնտի դեղ է ,
Սիրած սիրածին չին տար ,
Ա՜ս ի՞նչ անօրէն գեղ է :
Հա՛, էս տեսայ, էս տեսայ ,
Երազըս ասանկ տեսայ ,
Անցած գիշեր քունիս մէջ ,
Էս եարս էի, դիւն փեսայ :

Այսպիսի պաշարով օժտուած, Պոլսէն մեկնեցանք շոգեկառքով : Երկինքը պայծառ էր եւ ջինջ, այնպէս որ Նիկոմիդիոյ մօտ մեր հեռադիտակներով կարողացանք տեսնել Պարտիզակի տուներու համապատկերը :

Իրականին մէջ 1460 տուն, 4300 բնակիչներով, տարածուած՝ Նիկոմիդիոյ ծոցին հարաւային ափէն մէկ ժամ հեռաւորութեամբ, բլուրի մը կողին վրայ : Բնակչութեան թիւը կրնայ տասը հազարի մօտեցած ըլլալ 1915ի սկիզբը : Այժմ, 1965ին(*), բնակչութիւնն է 2292 (ամբողջովին Թուրք), ասանն ալ գաւառակի կեդրոն :

Նիկոմիդիոյ մէջ այցելեցինք Ս. Աստուածածին եկեղեցին ու Առաջնորդարան եկեղ աչք առինք ծերունազարդ Ստեփանոս արք. Յովակիմեանի : Մասնաւոր կառք մը մեզ, թեթեւ զառիվեր բարձրացումով մը, անցուց Տէօնկէլ հայաբնակ գիւղի (Ս. Սարգիս եկեղեցի) քովէն ու տակաւ մօտեցուց մեր նպատակակէտին : Տակաւին հեռուէն տեսեր էինք Ս. Մինաս լերան (320 մեթր) շնորհալի կորութիւնները եւ եւեւէջներու չրջագիծը : Մտեր էինք Իսկէլէ ճամբէն, այգեստաններով ու թթաստաններով եզերուած : Այդ ուղին մեզ հասցուց գիւղին արեւելեան ծայրին զուգահեռ կէտ մը, ուրկէ հեռուն՝ Վարի Կալերէն անդին տեսանք Ամերիկեան Բարձրագոյն Վարժարանը, եւ Աւետեանի ու Հէքիմեանի մետաքսի գործարանները : Ամբողջ գիւղը եզերուած էր Ս. Մինասի կողին վրայ կիսաբոլորակ մը կազմելով, արեւմտեան կողմը աւելի հոծ ու բարձր քան արեւելեանը : Հայոց եկեղեցին, Ս. Յակոբ, ու երկսեռ վարժարանը՝ Շուշանեան (հիմնուած 1820ին), կը գտնուէին կեդրոնէն քիչ մը դէպի արեւելք, կալերուն մօտ :

Արժանացանք արքայական ընդունելութեան եւ մեզ առատօրէն մատուցեցին «կիսուսեան ջուր», որ Պարտիզակի բարբառով կը նշանակէ ընտիր գինի : Ամենուրեք յորդորեցանք որպէս «քոլէճական»ներ, միշտ նշուակ հետաքրքիր ակնարկներու : Նախապէս մեր մէջ կազմուած էր կանխակալ կարծիք մը Պարտիզակցիներու սիրտ ծակող ու խոցող մեծամիտ կատակներու ու քաջքչուքներուն մասին : Բայց մենք գտանք գտանք կարծուածէն աւելի համեստ, ենթադրուածէն նուազ սրամիտ, ու երեւակայուածէն չափ կատակախօս, նոյնքան ալ մեծխօսիկ, ճիշդ Վահան վրդ. Պարտիզակցիի խառնուածքին տարազով : Մեր առաջին գործերէն մին եղաւ բարձրանալ դէպի Պարտիզակի համբաւաւոր Սոխմիարը (ապաստանեւածքը՝ «Սոլուք Փընար»ի), զոր առանձին այցելէր էին Հրանտ Ասատուր ու Երեւըր Զօհրապ միասնաբար : Գտանք այդ վայրը ինչպէս Ասատուր նկարագրեր էր, «Ծառերու փունջ մը լերան կողին վրայ, լքուած փլփլած մատուռ մը, ուր Ս. Մինասի պատկերը նկարուած է խոռոչին մօտ յունական ոճով ու պղտոր գոյներով, աղբիւր մը որ ծորակ չունի եւ որուն լայն խողովակէն պաղորակ ջուրը կը վազվզէ առանց դադարի, — այս է Պարտիզակի Սոխմիարը » : Այս, այդ օրը Ս. Մինաս ու Սոխմիար կանգուն էին անաղարտ, տեսանք գտանք, սակայն չըկա՛ր Պաղտասար Աղօն, հակառակ անոր որ Ս. Աստուածածնայ Երկուշաբթին էր, Սոխմիարի փառայիրին օրը :

Մենք կուշտ ու կուռ ըմպեցինք նաեւ Լուսաղբիւրէն, շրջեցանք Պարտիզակի դրացի գիւղերը, արեւելքին՝ Օվաճըք (Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի, հայրենիքը բանաստեղծ Ահարոն Տատուրեանի), ասոր հիւսիս – արեւելքին՝ Արսլանպէկ (Ս. Աստուածածին եկեղեցիով), Պարտիզակի հարաւ արեւելքին՝ Ժամավայր կամ Քիլիսէ Եէրի ու Զաթալ Տէրէ, Պարտիզակի ճիշդ հարաւ արեւմուտքին՝ Զաքար գիւղ կամ Տէօշէմէ : Ուրիշ օր մըն ալ Ս. Աստուածածնայ ուխտօրէքին, երկար պտոյտ մը կատարեցինք դէպի Մանուշակ, որ Պարտիզակի հարաւ արեւելքին, վեց ժամ հեռու, Պէյլիկ լերան ու Կէօք տաղի (Քէլ Թէփէ 1606 մեթր) միջեւ, բարձր սարահարթի մը վրայ հիմնուած էր, Ս. Աստուածածին եկեղեցիով : Հոն մեզի պատմեցին դժբախտ պատմութիւնը Պարտիզակցի Յովհաննէս եպիսկոպոս Կուճուկեանի (Վարդերեսեան), որ Պրուսացի Ստեփանոս Աղաւնի պատրիարքի օրով, 1830ի առեններ, յանդգներ էր Մանուշակը մրցումի առարկայ ընել Արմաշի դէմ : Որուն հետեւանքով 1839ին, պատրիարքական կարգադրութեամբ Յով. եպիսկ. աքսորուեր էր Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքը, ուր խկոյն վախճաներ էր : Ամէն տարի Գուրտպէլէնի ու շրջակայքի ուխտաւորները կը հաւաքուէին Մանուշակ ու կ'ողբային ուխտին հիմնադիր եպիսկոպոսը սա բառերով .

Մանուշակի լեռնէն մուխ մը կը մխայ ,
Մեր Հայր սուրբին սրտէն արիւն կը
բխայ . . . :

Պարտիզակի մէջ այցելեցինք կառավարիչ Յակոբ Տէր – Յակոբեանի, Ս. Յակոբ եկեղեցին, Ներսէս Շուշանեան վարժարանը (620 աշակերտներով ու 25 ուսուցիչ – ուսուցչուհիներով), Ամերիկեան Բարձրագոյն Վարժարանը, Ցամր Կրթարանը, Գերմանական աղջկանց որբանոցը, Եղիշէ Դուրեան Միութիւնը, Կրթասիրաց Միութիւնը, Կանանց Աղքատախնամ – Մանկապարտէզի Ընկերակցութիւնը, վարի ու վերի գերեզմանատունները, Ցաւկան Ջուրը ու Դեղընդան Աղբիւրը : Տեսանք «Պարտիզակ» կիսամսեայ հանդէսը Ամերիկեան վարժարանին, «Փարոս» ամսաթերթը, խմորատիպ « Մեղու » ու « Պայքար » թերթերը : Մեր վերադարձը նմանեցաւ դրախտէ մը կամաւոր արտաքսման :

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. — Մինչեւ 1915 զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր Պարտիզակ, այնքան որ Յակոբ Տէր – Յակոբեանին յաջորդող միւտիրը, որ Թուրք էր, խօսակից մը չունէր, որովհետեւ Պարտիզակցին թուրքերէն չէր գիտեր : Եւ թուրք միւտիրը ստիպուած էր իր զաւակները դրկել . . . հայկական վարժարան :

ՈՒՂԵՐՁ

1954ին, ամառը, Թեհրանի մէջ, Շ. Նարդունիի երրորդ դասախօսութեան երեկոյին, իբրեւ ՚ՆԹՐՕԳՒԽՎՆ՚... իբրեւ ընթերցող բանաստեղծ Ոստանիկ այսպէս կը ներկայացընէր օրուան դասախօսը, (մէկ ամիս ետք մեռաւ դժբախտ բանաստեղծը, որ գերագոյն ուրախութեամբ մը կը թրվռար՝ գտած ըլլալով Փարիզի իր ընկերը) . —

Դեռ եւս 18 տարի առաջ, ես առիթ եմ ունեցել տեղիս « Թնդանօ » Միութեան կազմակերպած իմ մէկ դասախօսութեամբ ներկայացնել արդի հայ գրականութեան եւ մշակութային առաջապահ սերունդն ու իր այսօրուայ վաստակաւոր ներկայացուցիչը՝ Նարդունին :

Ուրախ եմ սրտանց, որ այս երեկոյ «Արարատ» Մշակութային Միութեան մեծարգոյ վարչութիւնը նման մի պատեհութիւն էլ տուեց ինձ, որի համար յայտնում եմ խորին շնորհակալութիւնս :

Համաշխարհային առաջին պատերազմին, բարբարոս մի ցեղ, իր ոճրային ծրագիրն իրագործելու, Հայութեան արեւմտեան հատուածը բնաջնջելու համար նպաստաւոր առիթից օգտուելով, դիմեց մի այնպիսի անօրինակ, անմարդկային արարքի, որ քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ իր նախընթացը չունի : Այդ անանուն ոճրին զոհ գնացին մէկ միլիոնից աւելի համրանք եւ իր ընտրանին՝ « Փոքր ածուի» արթուն պահակներն ու «Տիրոջ պարտէզի» պարտիզպաններն ու մշակները, լուսաւորութեան ջահակիրները : Հարուածն անակնկալ էր ու չըմեցուցիչ : Բախտի բերումով, ողջ մնացածները՝ սարսափահար, մազապուրծները՝ մերկ, որբացածները՝ դեռ անգիտակից իրենց վիճակին ու չուար, կենտրոնացան Ֆրանսայի, Յունաստանի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի հիւրընկալ ափերում, ծուարելով թիթեղեայ տնակների մէջ ու մղելով մի գերբնական պայքար՝ «հացի եւ լոյսի» համար :

Այդ պայքարը յաղթանակով պսակուեց : Աւելի խելահաս ու գիտակից՝ «գըրոց – բրոց» սերունդն իր կորցրած մէջքըն ուղղեց, ոտքի ելաւ : Զոմերը (Զաւթահաս Որբերի Միութեան անդամները) մեծացան, մանուկները, « մանկութիւն չունեցողները » չափահաս դարձան, ընտանեցան ու գրաւեցին դիրքերը, հետզհետէ լցնելով գցալի բացը եւ դառնալով հայ գրականութեան ու մշակոյթի յառաջապահ սերունդը :

Ո՞վ կարող է պատկերացնել թէ ի՛նչ դժոխային պայմաններում տեղի ունեցաւ այս առաջխաղացումը, ի՛նչ անասելի զրկանքների ու զոհողութեանց գնով . . .

Այդ սերնդի դառն ու դժուարին մաքառման ու վերելքի ընթացքին ընկան ոմանք վաղաժամ, ոմանք ընկրկեցին, եղան եւ ստուերի մէջ մնացողներ ու անտեսուողներ, եղան նաեւ նահանջողներ ու չլացողներ, որոնք կէս ճանապարհին՝ լքելով հայկական անփառ, անշնորհակալ միջավայրը, ճիշդ Կոստան Զարեանի հակառակ, ցատկեցին օտար լեզուեան գրականութեան եւ արուեստի շուկաները՝ փառք ու փայլ, համբաւ ու մեծութիւն, անդորր կեանք ու մրցանակ շահելու տենչով, դէշ օրինակ դառնալով, առանց այն էլ ուծացման ենթակայ նորերին եւ զուցէ իրենք իսկ իրենց հերթին դէշ օրինակ ունենալով միջազգային համբաւ վայելող մի քանի գրողների (Մայքլ Առլէն, Ուիլեըմ Սարոյեան, Հանրի Թրուայա եւայլն), որոնց իրաւ արժանիքն իսկ, ըստ իս, մեր ազգային զգացումն ու հպարտութիւնը շոյելուց այն կողմ չի անցնում, եւ որ՝ մեսրոպեան նժարով՝ չա՛տ, չատ թեթեւ է կըշռում ինքնին :

Ի՛նչ փոյթ, սակայն, երբ պայքարը շարունակւում է, նաեւ նուաճումն ու վերելքը՝ յարդը քամուն տալով, երբ հայ բանն ու բառը մարմնաւորող մեր կաղնիների տեղը հետզհետէ բռնողներ կան արդէն, այն էլ անհամեմատ աւելի նոր, թարմ ու ճոխ պաշարով, իմացական ոչ նուազ սաւիճանաչափով, եւ որոնք ծնած, մարսած լինելով բոլոր դառնութիւնների հետ միաժամանակ քաղաքակրթութեան միջավայրի ընձեռած բարիքները, դրսեւորելու, սերմանելու են էլ, յաջորդականութեան առհաւական օրէնքով, հայ հանճարի շունչն ու ոգին, աւելի՛ ջերմօրէն, աւելի ծաւալուն ու բոցավառ :

Այդ ջերմ, ծաւալուն ու բոցավառ շունչն է, ահա, որ յանուն «արանց Հայկազանց » շրջապայութեան է հանել դա – դուրթէ դաղութ, մեր օրերի այս Սօսա – նուէրը, այս անձն անանձնական, Հայ մըշակոյթի անխոնջ եւ անվարձ մշակը՝ Նարդունին, որ պանդէշների վրայ մնացած յառաջապահ թէ նոր ուխտեալների հաւատաւոր ու պայծառատես ներկայացուցիչն է աւելի՛ն, աւելի՛ն արժանի մէկ յաջորդը մեր նախորդ սերունդների անմահ փաղանգի : Մէկը, որ աքսորի, մարտիրոսութեան տարիներից յետոյ, մարտիրոսուելով իր բախտակիցների հետ նաեւ լուսաճաճանչ, ակնապարար Փարիզի կեանքում, «լացը ծիծաղ» դարձնելով, ապրելով փոմ – փրիթով եւ «բանից Աստուծոյ» պահած լինելու համար յաւիտենական յաջորդականութեան կապը մեր մշակոյթի, (որ սկիզբը է առել, անտարակոյս, ոսկեդարից էլ առաջ՝ նախաքրիստոնէական դարերի մշուշներից) : Նկելո՛ւ, դեղեցկութեան, կատարելութեան հասցնելու համար նախորդ սերունդի գրական լեզուն՝ հատու, թարմ ու գունագեղ ոճով : Մէկը, որ մտաւ միւ-ճուեց գրականութեան, մանկավարժութեան, հոգեբանութեան, բժշկա–գիտական, լեզուա – բանասիրական, պատմաբանական շտեմարանները հայկական ակնոցով, Լուսաւորչի կանթեղով, որ պեղեց, քննեց, Նարեկացու բառերով ասեմ՝ «ծրագրեց, հաւաքեց, բարդեց» ու կլանելով բազմաթիւ ու բազմատեսակ մատենադարանների հարստութիւնը, մարսեց, ենթարկեց իր կաղապարին, տեղծելով իր ուրոյն տեսակէտը, վարդապետութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը, հմտացաւ ու դարձաւ այսօրուայ ներհուն ու հազուագիւտ մտաւորականներից մէկը : Վկայ ոչ միայն իր շրջագայութեան ելոյթները, որոնք ամէն տեղ արժանացան աննախընթաց խանդավառութեան, այլեւ ութսունի հասնող իր հատորները՝ հրատարակուած, հրատարակութեան համար պատրաստ կամ դեռ եւս պատրաստութեան մէջ :

Առանց կենսագրական ծանօթութեան, ընդհանուր գծերով այս խտացուած, միաժամանակ չափուած, ձեւուած ու կըշռուած բնորոշումից յետոյ, որպէս վերջաբան, խօսքս քեզ եմ ուղղում, սիրելի՛ Նարդունի :

Սրանից 24 – 25 տարի առաջ, քո ինքնատիպ գրուածքներից մէկի մէջ, երեւակայական թէ իրական դեղձն ուտելուց յետոյ, ափսոսանքով, ցաւով, տխրութեամբ եւ խորը յուզումով նայում էիր ձեռքիդ մնացած կորիզին, ցանելու համար «հող» չունենալու պատճառով : Այդ թուականից անցել է քառորդ դար, որի ընթացքում տքնութեամբ հաւաքած, ամբարած կորիզներդ, սերմերդ բազմատեսակ, առատ են ու ընտիր, ու «հողը», որ գտել ես, «ոգեկան հողը», աւելի բեղնաւոր է ու պարարտ : Ուստի՝

Սերմէ՛, սերմէ՛, ա՛յ մշակ,
Սուրբ է, սուրբ է քո վաստակ :

Մեր ժողովրդական այս հորովել օրհներգից յետոյ, ինձ մնում է, ինչպէս գրել եմ քեզ իմ մի նամակով, վերստին շեշտել .

— Գիտեմ թէ ի՛նչ սիզիփեան աշխատանքով է հիմնուած ու շարունակւում է բարձրանալ «Նարդեան մատենադարանը», այն էլ այնպիսի դաժան մի դարում ու պայմաններում, ուր մաքառել կարող էր միայն Յոբեան տոկունութիւնը, կամքն ու հաւատքը :

Ընդունիր, ուրեմն, ի խորոց սրտի, միակ մաղթանքս՝ աչքի լոյսով, արթուն մտքով եւ դալար ձեռներով ցետեղես յաւիտենութեան նայող հոյակապ կառոյցիդ աւարտման վերջին գրանիտը, ուր աստուածների հետ զրոյցի եւ սեղան նստելու համար, սերունդները մաքի տաժանքով պիտի ձգտեն դէպի բարձունք, ի փառս Հայ Մշակոյթի :

ՈՍՏԱՆԻԿ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵՐԱՐԻ ՄԸ ՄԱՀԸ
(ՌՈՄԱՆ ԽՍԱՅԵԱՆ)

— * —

Վերջերս Թեհրանի մէջ մեռած է Ռոման Խսայեան, ազգային ծանօթ բարերար, որու գլխաւոր բարեգործութիւնն է Ս. Աստուածածին Մայր եկեղեցւոյ կառուցումը Թեհրանի մէջ :

Ողբացեալը ծնած է Կովկասի Շամախ քաղաքը, 1889ին : Քառասուն տարի է որ հաստատուած էր Պարսկաստան, ուր իր նախաձեռնութեամբ հիմնած էր շինարարական եւ առեւտրական ընկերութիւններ ու շարք մը գործատուներ :

Բացի Մայր Եկեղեցիէն, Ռ. Խսայեան միշտ իր կարեւոր նպաստը բերած է ազգային, կրթական գործերու : Ողբացեալը անդամ էր Թեհրանի Թեմի Պատգամաւորականին, Թեհրանի ծխական–ներկայացուցչական ժողովներուն, Թեմական Խորհուրդին որու նախագահն էր :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կորուսած դատեր գոյութիւն չունին, անշուշտ, բայց անոնցմէ՝ զորս դուն կը լքես :

ԺՈՐԺ ՔԼԵՄԱՆՍՕ

×

Տաղանդը՝ առանձնութեան մէջ կը զարգանայ, նկարագիրը՝ ընկերութեան :

ԵՈՀԱՆ ՎՈԼՖԿԱՆԿ ԿԷՕԹԷ

×

Խորամանկութիւնը կրնայ հարստութեան տիրանալ, բայց, չի կրնար բարեկամներ շահիլ :

Ի. ՄԸՐԷՑ

Տիկին Մ. Անասթասեան, Տէր եւ Տի-կին Մ. Վարանդի եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Վարանդի, Պ. Միսակ Վարանդի, Տիկին Անահիտ Վարանդի, Տէր եւ Տիկին Մուշէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Իփգրանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ա. Պրունգվիք, Տէր եւ Տիկին Հ. Վալտ, ինչպէս նաեւ Անաս-թասեան (Պուլկարիա եւ Պոլիս), Ներ-սէսեան (Ամերիկա), Փիրանեան (Ամե-րիկա), ընտանիքները ցաւով կը ծանու-ցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին, մօ-րեղբօր, քեռորդիին եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 80 տարեկանին յետ կարճատեւ հիւանդութեան 12 Յու-լիսին, Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (19 Յուլիս), ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին (15 Րիւ Ժան Կուժօն), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ-Քոմինալի գե-րեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբր այդ նկատել:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը): Փո-փոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք ար-ձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր.:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բո-լոր անոնց որ Յուլիս 3ին դաշտահանդէ-սին իրենց նուիրատուութեամբ նպաստե-ցին գլրոցին.—Ազգ. Միութեան 70 ֆր., Տէր եւ Տիկին Նազարէթեան 50 իրենց տղուն ամուսնութեան առթիւ, չորս երի-տասարդներ քառասուն, փոքրիկ Կիւ-րինեան, Սաթրճեան (Լիոն), Պ. Պալ-եօզեան (Պոռն), Տէր եւ Տիկին Իզմիր-լեան (Լանսէյ), Օր. Անտոնեան, մի ոմն, Քուտուեան (Կապ), Սիսլեան, Բարախ-եան, Նալպանտեան, Զատիկեան, Թիւ-թիւնճեան քանակն, Ոմն, Տէր եւ Տի-կին Սպէնչեան, Մարանճեան, Վերոնիկ Փափազեան, փոքրիկն Պ. Քիւրքճեան, Օ-տէթ Մառանճեան, Տէր եւ Տիկին Սի-մոնեան, Տիկին Ափաւեան, Մարանճեան, Միքայէլեան, Արապեան, Ի. Մարտի-րոսեան, Փիլաւճեան, Գույումճեան, Սանճեան, Լիւսի Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Ճերմակեան, Քիւրքէտէն, Քա-պաքճեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան, Օր. Սօնիա Ալիքեան, Փ. Մանուկեան: Եզ. Մանուկեան, փոքրիկն Քրիստին Ա-րապեան, Տիկին Կարմիրեան, Օր. Այ-վազեան, Խօքսիւզեան (Վիէն), Աւագեան (Լիոն), Օ. Փաստրմաճեան, Ոմն, Թո-րոսեան, Ս. Մարաշլեան, Մ. Սահակ-եան, Տէր եւ Տիկին Սպէնչեան, Ս. Տէր-մէնճեան, Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Սի-նանեան, Ոմն, Յ. Ճերմակեան (Ֆօնթէն), Յովակիմեան ընտանիք տասնական, Պ. Քէօսէքեան (Լանսէյ), Կիրակոսեան (Կաբ), Աննիկ Գույումճեան 5ական: Ընդհ. գումար 815 ֆրանք, առաւել քո-քարտ եւ պիւֆէ:

Ընդհ. հասոյթ 1701,15:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատախնամի Յունիս 19ին կազմա-կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ-տագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու-թեան մէջ իրականացնել:

Աղֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա-հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա-նը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խում-բի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ու-նենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ-Լուպէ, Պառ-Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալա-պրի մէջ ամբողջ օրը:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբին եւ Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան եւ մաս-նակցութեամբ շրջանի բոլոր մարմիննե-րուն:

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԱԻՏՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Պուլի մրցում: Խաղեր եւ մրցումներ փոքրերուն համար: Ամբողջ օրուան տօ-նակատարութիւնը շարժանկարի պիտի առ-նուի:

× Պուլվառ Օտտոյէն օթոքարով մեկ-նելու համար արձանագրուիլ ընկերներ Յ. Արզումանեանի եւ Հայկ Սարգիսեանի մօտ:

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարու-թեան առթիւ օթոքար վարձած է: Ա-նոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահո-վել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոս-եանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի:

Օթոքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան են-թակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքար վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հե-տեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սի-մոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժե-րոմ:

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարու-թեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պօմոնէն օթօքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7.30ին:

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առ-ջեւ: Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սար-գիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ:

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարե-դարձին առթիւ:

Կազմակերպուած «Արդութեան» խում-բին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցու-թեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի:

Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մին-չեւ երեկոյ:

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գե-րեզմանատան Շիրիմներուն: Բանախօ-սութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձ-րախօսով:

Մատչելի պիւֆէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովո-րական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրի-կուն:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ուան դաշ-տահանդէսը, Յուլիս 24ին, նախաձեռ-նութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կո-միտէի:

Ա. Ջ. Դ.

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ այ-սօր Կիրակի (17 Յուլիս) առաւօտ հոգե-հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի երկու համաշխարհային պատերազմներու մէջ ինկած բոլոր հերոսներու յիշատակին Արարայէն մինչեւ Սարտարապատ եւ Ղարաքիլիսա:

Նոյնպէս կը յայտարարէ եւ կոչ կ'ընէ բոլոր Պուլ. Օտտոյիներու, որ գան ար-ձանագրուին Կրօն. Ընկերակցութեան մօտ: Ամէն Կիրակի առաւօտները վճարե-լով Ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ սահ-մանուած ազգ. տուրքը:

Արձանագրութիւնները կը տեւեն մին-չեւ Օգոստոսի վերջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրա-սենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16-18:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 ֆր.
» » պակաս օրական 15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19.30, Երկու-շաբթի օրերը ժամը 19էն 20.30:

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ-ԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ-ՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ-ՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբ-թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 - 1967 ուսում-նական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա-մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա-քողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գը-րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92
կամ հեռաձայնելով՝ 027 - 18 - 28:

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒԼԻՍ

MARDI 19 JUILLET 1966

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10663

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — № 10.663

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

(Ծննդեան 90րդ տարեդարձին եւ մահուան երեսնամեակին առթիւ)

Բ.

Դանիացի մարդասէր օրիորդին հանրային գործունէութեան երկրորդ եւ վերջին հանգրուանը պիտի ըլլար Հալէպ, ուր հայահաւաքման եւ ազգապահպանման մարզերուն մէջ կարեւոր աշխատանքներ կային կատարելիք, լայն աստիճանաչափի վրայ:

Զինադադարը 1918ի ձմրան եւ 1919ի գարնան ամիսներուն դէպի Հայրենիք տուն կը կանչէր Մեծ Եղեռնի տարիներուն Միջագետքի, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի անապատները տարագրուած հարիւր հազարաւոր Հայերէն անոնք, որ կուրծք տալով ամէն կարգի հալածանքներուն եւ կեղեքումներու, անօթութեան, թշուառութեան եւ հիւանդութեանց, կրցեր էին փրկել իրենց մորթը:

Մնացորդացը կարելի բոլոր միջոցներով կը հեռանար աքսորավայրերէն՝ Հայրենադարձութեան փայլուն ու լուսաւոր երազներով:

Իր աշխարհագրական դիրքով Հալէպ դարձած էր կարեւոր կայան մը, հանգրուան մը, ուսկից մեր վերապրող բեկորները կ'ուղղուէին դէպի Կիլիկիա, որ մօտիկ էր եւ կը նկատուէր ապահով վայր մը՝ դաշնակիցներու զինուորական գրաւման տակ: Հայկական Լեգէոնի ներկայութիւնը այնտեղ՝ աւելի մեծ վստահութիւն կը ներշնչէր իրենց:

1919 Փետրուար 28ին Անգլիացիներու քիթին տակ բազմաթիւ հայ գաղթականներ ջարդուած էին Հալէպի մէջ, շնորհիւ Թուրքերու գրգռութեանց:

Քարէն Եփփէ Դանիոյ իր հեռաւոր հայրենիքէն օր օրին կը հետեւէր Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ դէպքերուն:

Հայկական ողբերգութիւնը չէր կրնար անտարբեր ձգել զինքը: Հոգին յօժար էր, բայց մարմինը տկար:

Երեք տարուան հանգիստէ ետք, բոլորովին կազդուրուած, Օր. Եփփէ 1920ին կը փութայ Հալէպ եւ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ:

Առաջին առթիւ կը բանայ ձեռագործի արհեստանոց մը, երկու հարիւր հնչուն ոսկի դրամագլուխով, տեւական գործ հայթայթելով հարիւրաւոր հայ կիներու եւ աղջիկներու:

Սուրիա եւ Կիլիկիա կը գտնուէին Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ: Յոյս կար, որ Կիլիկիան պիտի դառնար «Հայկական օճախ» մը՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեամբ: Աքսորավայրերէն դէպի Կիլիկիա կը համախմբուէին բոլորը: Ատանան դիմագիծ էր փոխած, բոլորովին հայացած:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշ աջակցութիւն կ'ընծայէր որբահաւաքման եւ իսլամական հարեմներէն հայ կիներու ազատագրման ձեռնարկներուն:

Ժընեւի արխապալոտը «կոմիսար»ի տիտղոսով՝ պաշտօն յանձնեց Քարէն Եփփէի զբաղելու համար այս մարդասիրական գործով: Օրիորդը մինչեւ Ժընեւ գնաց, ներկայ եղաւ այն ժողովին, ուր մասնաւոր գումար մը կը քուէարկուէր հայահաւաքման գործին համար: Խօսք տրուեցաւ իրեն ալ ... գումարը բաւարար չէր: Քարէն Եփփէ մէկ նախադասութեամբ շնորհակալութիւն յայտնելով հասկցուց միաժամանակ, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնար աւելի առատաձեռն ըլլալ եւ աւելի լայն մարդասիրութիւն ցոյց տալ ...

Օրիորդը մեծ զոհողութիւններով եւ ձեռնհասութեամբ կազմակերպեց իրեն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ – ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք Ամերիկացիք շատ մտահոգ են այն ճակատագրին մասին զոր Վիէթնամցիք կը վերապահեն ամերիկացի գերիներուն: Ծանօթ է որ Հանոյի համար ամերիկացի օդաչուները պատերազմի ոճրագործներ են եւ իբր այդ պիտի դատուին: Այս առթիւ փոխ – նախագահ Հըմֆրէ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Հանոյի կառավարութեան, ուր կը շեշտէ.— «Եթէ Հիւսիսային – Վիէթնամ մահուան դատապարտէ եւ գնդակահարէ ամերիկացի գերի ինկած օդաչուները, ատիկա Միացեալ Նահանգներու մէջ յուզումներ կրնայ յառաջ բերել զորս դժուար կ'ըլլայ զսպել: Ատիկա կը նշանակէ շատ շատ ծանր զարգացում մը եւ չեմ կրնար երեւակայել բան մը որ իրենց համար աւելի վտանգաւոր ըլլայ»:

Աւելի մանրամասնութիւն չէ տուած այս մասին, բայց իր կողմէ Ավըրէլ Հարիմըն յայտարարած է.— Շարունակելով գլուխ բռնել, Հիւսիսային Վիէթնամ միշտ ցոյց կուտայ թէ կը սպասէ որ Միացեալ Նահանգները տեղի տան, ինչպէս ըրաւ Ֆրանսա քանի մը տարի առաջ: Եթէ իրապէս, Հիւսիսային Վիէթնամցի ղեկավարները այդպէս կը մտածեն, լաւագոյն միջոցը զոր ունին վստահ ըլլալու համար որ Ամերիկացիք մինչեւ ծայրը պիտի երթան, գէշ վարուիլն է մեր օդաչուներուն հետ: Թէեւ չեմ կրնար իրենց կարծել տալ որ տեղի կուտանք — Նախագահը ճշդեց թէ տեղի չենք տար — պատերազմի բնոյթը բոլորովին կը փոխուէր սակայն»:

«Ֆիկարոյի» Ուաշինկթընի թղթակիցը կը գրէ այս առթիւ.— «Հիւսիսային Վիէթնամի տասնեւօթը միլիոն բնակչութեան ճակատագիրը կախում ունի 34 օդաչուներու ճակատագրէն: Եթէ այս զինուորները մեռնէին կռուի դաշտին վրայ, Ամերիկա կը համակերպէր, հաւանաբար ընդունէր նաեւ որ սպաննուէին զարնուած օդանաւէն վար իջած պահուն: Բայց Ամերիկա որոշ գաղափար մը ունի ինք իր մասին որ անընդունելի կը դարձնէ իր աչքին որ իր զաւակներէն ոեւէ մէկը, աշխարհի առջեւ, դատապարտուի, յանուն «պատերազմի ոճիրի մը» գաղափարին, զոր սակայն իր իրաւաբանները մէջտեղ դրին»:

Հըմֆրէի եւ Հարիմընի յայտարարութիւնները պարզ ազդարարութիւններ չեն այլ իսկական վերջնագիր մըն է: Իրաց այս կացութեան մէջ, նախագահ Հօ Շի Մինհ չի կրնար յոյս դնել քաղաքական ներքին պառակտումի մը վրայ, Ամերիկայի մէջ, եթէ իր սպառնալիքները գործադրէ:

Հանոյի մէջ, մասնակի զօրաշարժ հրապարակուած է: Կը վերաբերի պահեստի սպաներու մէկ մասին եւ այն քաղաքացիներուն որոնք բանակի պահեստին կը պատկանին: Հօ Շի Մինհ, ճառ մը խօսած է, որու մէջ ըսած է գլխաւորաբար.— «Ամերիկացիք երեք հարիւր հազար հոգինոց արշաւախումբ մը ղրկած են մեր երկրին հարաւը: Յարձակման իրենց քաղաքականութեան ի սպաս դրած են փանքոշ իշխանութիւն մը եւ վարձկաններու բանակ մը: Պատերազմի ամէնէն վայրենի միջոցներուն դիմեցին.— Քիմիական նիւթ, նափալմի ռումբ եւն.: Ամէն ինչ այրել, ամէն մարդ սպաննել, ամէն բան բնաջնջել, այս է այրած հողի իրենց քաղաքականութիւնը, նման ոճիրներով է որ կը յուսան իրենց ենթարկել հարաւի մեր հայրենակիցները: Բայց Ազատագրման Ազգ. Ճակատի վճռական եւ իմաստուն ղեկավարութեան ներքեւ, Հարաւային Վիէթնամի բանակն ու ժողովուրդը սերտօրէն միացած հերոսական ճակատամարտի մը մէջ, արդէն փառաւոր յաղթանակներ տարին եւ որոշած են պայքարիլ մինչեւ վերջնական յաղթանակ.— Հարաւի ազատագրումը, հիւսիսի պաշտպանութիւնը եւ ազգային վերամիացումը: Ամերիկացի յարձակողը լրբօրէն օդային յարձակումներ կ'ընէ անելէն դուրս ելլելու համար եւ բանակցութիւններ պարտադրելու համար իր պայմաններու հիման վրայ: Հիւսիսային Վիէթնամը պիտի չընկրկի: ... Ճոնսըն եւ իր խմբակը պէտք է անդրադառնան ասոր, կրնան կէս միլիոն, մէկ միլիոն զինուոր բերել, նոյնիսկ աւելի, զօրացնելու համար յարձակման իրենց պատերազմը, բայց երբեք պիտի չկարենան խորտակել մեր պատմական ժողովուրդին պողպատեայ կամքը: Յարձակողը միայն աւելի ծանրակշիռ կը դարձնէ իր ոճիրները: Պատերազմը կրնայ հինգ, տասը, քսան եւ աւելի տարիներ տեւել: Հանոյ, Հայփոնկ եւ ուրիշ քաղաքներ, գործատուներ կրնան կործանիլ, բայց վիէթնամցի ժողովուրդը տեղի չի տար: Ոչ մէկ բան աւելի թանկագին է քան անկախութիւնն ու ազատութիւնը: Յաղթանակի օրը, մեր ժողովուրդը պիտի վերաշինէ մեր հայրենիքը, ամէնէն մեծն ու ամէնէն գեղեցիկը: Ամէն անգամ որ Ամերիկացիք ուզած են իրենց յարձակումը փառաւորել, «խաղաղութեան խօսակցութեանց» կը դիմեն, խաբելու համար համաշխարհային կարծիքը եւ մերժումի պատասխանատուութիւնը ձգելու համար Վիէթնամի վրայ: Թող Միացեալ Նահանգները վերջ տան իրենց յարձակման, քաշեն իրենց զօրքը եւ խաղաղութիւնը անմիջապէս կը վերադառնայ»:

Հանոյ եւ Ուաշինկթըն իրարու ասպարէզ կը կարդան եւ պատերազմը կը ծաւալի եւ կրնայ այլեւս միջազգային բնոյթ ստանալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՔԱԿՕՅԻ մէջ, երեք օրուան փնտռտուքէ ետք, ձերբակալուեցաւ ութ հիւանդապահուհիներու ոճրագործը: Հաւանաբար արդելափակուի իբրեւ խենթ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆ դադրեցուց իր յարաբերութիւնները պաղեստինեան ազատագրման կազմակերպութեան հետ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ, 24 ժամուան նոր գործադուլ մը ըրած են 13 հազար գրաշարներ եւ այդ պատճառով, որեւէ թերթ լոյս չէ տեսած:

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը յայտարարեց թէ նախագահ տը Կոլ Ճափոն հրաւիրուած է:

ԻՐԱՔԻ վարչապետը յայտարարեց թէ ընդհանուր ընտրութիւններ պիտի կատարուին մինչեւ տարւոյն վերջ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Մ. մասնաւոր գործը: Սուրիոյ զանազան կողմերը կայաններ հաստատեց եւ գործակալներ նշանակեց: Մինչեւ 1928 շուրջ երկու հազար կիներ, պատանիներ ու աղջիկներ ազատագրուեցան իսլամներու տուներէն եւ յանձնուեցան ազգային իշխանութեանց:

Շատեր գտան իրենց ընտանեկան պարագաները: Անտէր մնացածները զրկուեցան Բաղդադի շրջանը գիւղ մը՝ հողագործութեամբ զբաղելու համար: Հալէպի մէջ արհեստանոցներ բացուեցան ընդունակ պատանիներու համար:

Հայահաւաքման գործը հաշուեյարդարի ենթարկուեցաւ 1928ին:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄՈՒՇԻ ՄԷՋ

14 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, ՇԱՏԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ, ՅԻՍՈՒՆ ԳԻՒՂԵՐ ՎՆԱՍՈՒԵՑԱՆ ԵՒ ՀԱԶԱՐ ՏՈՒՆ ՔԱՆԴՈՒԵՑԱՒ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Յուլիս 13 թուականով.

Մուշէն կը հաղորդուի.— Առջի գիշեր, առտուան դէմ, ողբալի եւ սաստիկ երկրաշարժ մը պատահեցաւ Մուշի Վարդօ գաւառակին մէջ, յիսունի մօտ գիւղեր քանդուեցան, հազարի չափ հողաշէն տուներ վնասուեցան կամ փլան, Պաղիջի գիւղին մէջ 14 հոգի մեռան փլատակներու տակ մնալով, 15 հոգի վիրաւորուեցան, չորս հոգի մահաքունի մէջ մտան: Երկրաշարժին սաստկութիւնը կեդրոնացաւ Պաղիջի գիւղին մէջ, ուր վաթսուն տուներ ամբողջովին փլան, եւ այդ գիւղը հիմնայատակ կործանեցաւ: Ցարդ 14 դիակներ ելան փլատակներու տակէն: Քար քարի վրայ մնացած չէ Պաղիջի գիւղին մէջ, ուր աղէտեալներու աղաղակները, իրենց սիրելիները կորսնցուցած մարդոց ողբ ու կոծը կը լսուին: Երկրաշարժը բուռն եղած է նաեւ Այնա գիւղին մէջ, ու բազմաթիւ տուներ փլած են եւ գոյացած վնասը մեծ է: Մուշի ոստիկան զօրաց հրամանատարը հաղորդեց թէ առնուազն յիսուն գիւղեր քանդուած կամ վնասուած են երկրաշարժէն, որ տասը երկվայրկեան շարունակուած է:

Լեռնային գիւղերէն դեռ որեւէ տեղեկութիւն չէ ստացուած, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ եւ վախ կայ որ այդ գիւղերուն մէջ ալ մահեր պատահած են:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Վերաշինութեան նախարարութիւնը որոշեց աղէտեալներուն օգնութեան փութալ իսկոյն, եւ այս նպատակով յանձնաժողով մը կազմուեցաւ: Նախարար Մէնթէշօղլու շարժի մասին տեղեկութիւններ տուաւ Վարչապետ Տէմիրէլի եւ որոշեց ինքն ալ Մուշ երթալ: Կարմիր Մահիկը հարկ եղած օժանդակութիւնը փութացուց աղէտեալներուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պաշտօնապէս ճանչցան Արժանթինի նոր կառավարութիւնը, պետական հարուածէն երեք շաբաթ ետք:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կը մտածեն թէ միջազգային ճիգ մը պէտք է ի գործ դրուի որպէսզի 15 տարիէն սով չսպառնայ աշխարհի մէկ մասին: Ասոր միակ ճարն է աւելցնել երկրագործական արդիւնքներու արտադրութիւնը թերաճ երկիրներու մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Պրաւտա»ն կը գրէ հակառակ հակասական յայտարարութեանց որոնք եղած են Սոլզպըրիի եւ Լոնտոնի մէջ, Ռոտեզիա եւ Անգլիա համաձայնութեան եկած են: Ռոտեզիա կ'ընդունի անգլիական գերիշխանութիւնը եւ Իան Սմիթի կառավարութիւնն ալ կը մնայ իշխանութեան գլուխ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը յայտարարած է թէ Իրաքի վարչապետը Գահիրէ հրաւիրուած է ներկայ ըլլալու համար Յուլիս 23ի յեղափոխութեան տարեդարձի հանդիսութեանց:

ՄԱՐՈՔԻ թագաւորը պաշտօնական այցելութեան պիտի երթայ Խորհ. Միութիւն Հոկտեմբերին:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԷՆ հասած լուրերը կը հաստատեն որ Պետութեան եւ Եկեղեցւոյ միջեւ տագնապը կրկին մէջտեղ ելած է: Ցոյցեր կը նախատեսուին:

— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...
— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ

Դ.

Դադարից յետոյ պիտի սկսուէր գեղարուեստական բաժինը, որի պատրաստութեան վրայ, ինչպէս մեզ ասում էին, մեծ աշխատանք էին թափել ականաւոր արուեստագէտները: Բայց տեղի չունեցաւ : Հազիւ լսել էին ծափահարութիւններն ի պատիւ մեծանուն աստղագէտին, որ դրսից լսուեցին զայրագին կանչեր, աղաղակներ: Քարերն սկսեցին զարնուել Օփերայի լուսամուտներին ու դարպասին: Ես դուրս եկայ նախասրահ : Կոտրուած ապակիները շըփշըփալով ցած էին թափւում, դուռը դըմդըմբում էր քարերի տարափից : Անկիւնում մէկը, հաւանաբար խրատատու, ծեծում էր կոբացած մի երիտասարդի, որ ձեռքի ափերը գլխին սեղմած՝ պաշտպանւում էր հարուածներից : Մուտքին կից երկու փոքրիկ պատուհաններից հրշէջները ջըրացայտերով ողողում էին դրսեցիներին: Մեր խմբի առաջնորդուհին զայրացած քաշում է թեւիցս :

— Ընկե՛ր, ներս եկէ՛ք, ներս եկէ՛ք, ասում եմ :

Ես նրան չպրտում եմ դէպի պատը: Դուրս եմ թռչում եւ իմիններս եւս ինձ հրում դահլիճ: Բեմը դատարկ է: Հանդիսականները նոյնպէս հեռացել են շէնքի ետեւի ելքից: Բայց կաթողիկոսը օթեակումն է: Արդեօք նա մնացել է իր կամքո՞վ թէ հնարաւորութիւն չունի դուրս գալու, քանի որ օթեակը դահլիճի խորքումն է: Ես կպչում եմ աթոռիս, հակառակ զայրացկոտ պահանջին կնոջս ու տղայիս, — դուրս գնանք: Բերանիցս թռչում է Զոր. Կամբրանի խօսքը :

— Ինչո՞ւ հեռանանք, քանի որ կաթողիկոսն այստեղ է:

Մուտքը խորտակեցին : Հրմշտկելով եւ արագ արագ դահլիճ են լցւում թրջուած երիտասարդներ, այլայլած դէմքերով : Առաջս է մէկը, որի թաց հագուստն այնպէս է կպել մարմնին, որ կարծես բալէտի դերասան է: Աղմուկ, աղմուկ, գոռում գոչում : Օթեակից մի հզօր ձայն յաջողում է լսելի դառնալ :

— Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն: Խօսում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջին :

Վեհափառը ոտքի է եւ սպասում է հանդարտութեան: Հայեացքները ուղղուած են նրան :

— Սիրելի զաւակներս, մենք հասկանում ենք ձեզ : Ձեզ վրդովող ցաւը մերն էլ է: Բայց հողային պահանջը միջազգային հարց է եւ մեր իրաւասութիւնից դուրս :

— Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի պահա՞նջն էլ միջազգային հարց է, սուր ձայնով ընդհատում է կաթողիկոսին՝ աթոռի վրայ բարձրացած մի երիտասարդ: Բացականչութիւններ, ժխոր: Թիկունքումս կանգնած մէկը աղաղակում է.— Վազգէ՛ն ջան, Վազգէ՛ն ջան: Բայց չի կարողանում աղմուկին տիրապետել : «Վազգէն ջանը» ծիծաղս է բերում: Ուղեղումս փայլատակում է մեծ ողբերգութիւնը,— հայ եկեղեցուց խսպառ կտրուած այս երիտասարդութիւնը չգիտէ անգամ, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դիմելու եւ խօսելու ձեւ կայ: Ես շրջւում եմ դէպի տղան :

— Վազգէ՛ն ջան, Վազգէ՛ն ջան, ի՞նչ ես ուզում ասել :

Ես ուզում եմ ասել, որ եթէ յաջորդ տարին այս օրը մի բան արած չլինեն, թող մեր աչքին չերեւան :

Մի նոր հոսանք խուժած է դահլիճ : Աղմուկը դառնում անտանելի: Մեզ հրում են հեռու : Դուրս ենք գալիս ետեւի դռնից : Օթոքար չկայ, ոտքով հասնում ենք «Արմենիա»: Մտահոգութիւնը պաշարում է ինձ, քանի քանիսներն այս երիտասարդներից վաղը բանտ կը տարուեն, կը զրկուեն ուսումից, աշխատանքից, սիրելիներից եւ, ով գիտէ, որ հեռաւոր աքսորավայրում կը խաւարեցնեն իրենց ապագան :

— Եթէ նման մի ցոյց լինէր Փարիզում, ասում է Արամը, շատ ու շատ գըլուխներ կը ջարդուէին եւ հարիւրաւոր ձերբակալուածներ ոստիկանական փակ կառքերը կը լցուէին անմիջապէս :

— Այստեղ այնքան ընտելացել են ժողովրդի խոնարհութեան, որ անսպասելիի եկան : Բացի այդ՝ միլիցիան սակաւաթիւ է ու մեղմ, եւ բնաւ նման չէ մեր կապոյտ համազգեստ ու ճերմակ կարճ գաւազանակ կրող ոստիկանութեան, որ շատ աւելի թեթեւ ցոյցերին վրայ է հասնում բազմութեամբ ու խստութեամբ :

— Կարող էին բանակի օգնութեան դիմել :

— Կարծում եմ որ Ե. Զարոբեանը պարկեշտութիւնն ունեցաւ չդիմելու ռուս զինուորների միջամտութեան, որոնք հաւանաբար բռնութեամբ ու արիւնով կ'աւարտէին Ապրիլ 24ը, մէկ միլիոն Հայերի բնաջնջման յիսնամեակի օրը: Պատիւ նրան (*) :

Յաջորդ օրը, Կիրակի, նախաճաշից յետոյ մի ուսանողի հետ քայլում ենք Աբովեանն ի վեր, բուռն է հետաքըրքըրութիւնս իմանալու, թէ ինչ հետեւանքներ է ունեցել երէկուայ ցոյցը : Փողոցների հատման անկիւններում կանգնած են զինուորներ, միլիցիոնէրներ եւ հանրային կարգի պահպանման կամաւորներ՝ կարմիր ժապաւէն թեւերին : Հէնց որ մի քանի հոգի կանգ են առնում եւ ի մի խմբւում.

— Ընկերներ, մի՛ք կանգնի, ցրուեցէ՛ք, թելադրում են նրանք : Զգուշութեամբ հարցնում ենք ուղեկցիս ծանօթներին.

— Բռնուածներ կա՞ն :

Մէկն ասում է ութ հոգի, միւսը՝ քըսան, երրորդը՝ երկու հարիւր :

Վերադառնում ենք «Արմենիա»: Նախատեսւում է մի զբօսանք միայն, — այց Օշական, Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի մատուռդամբարանին : Սարսափում եմ այն մըտքից, որ մեր հայրենիքից հեռանալու օրը մօտենում է եւ իմ անելիքի նախատեսնուած ծրագրիս մէկ քառորդը չեմ կատարել : Պէտք է որ երկրորդ անգամ այցելեմ Նորքի Մինարէ լերան գագաթի գերեզմանատունը, մնաս – բարեւի համբոյրը տալու մօրս եւ քոյրերիս շիրմաքարերին: Բարեբախտաբար բուլդոզերը դեռ չի հասել այդտեղ, մինչդեռ ստորոտի գերեզմանատունը, ուր թաղուած էին հայրս եւ իր նախահայրեր, քանդուած է, այնտեղ կառուցուած է նոր Նորքը : Ապա կան վշտացած ազգականներ, որոնց սիրտն առնելու համար պիտի իրենց տունը այցելեմ, կան մեր պատճառով միմեանց հետ դժտուածներ, որովհետեւ երկու հրաւիրողներից մէկին ենք գնացել, միւսը զայրացել է, թէ իր հիւրը խլել են, պարտաւոր եմ դրանց հաշտեցնել ու դժգոհին բաւարարել : Մի «մուրազ» էլ ունէի — պտոյտ անել մեր այգում — այժմ սովխոզ — եւ տեսնել թէ իմ տնկած կամ պատուաստած ծառերից որն է կանաչ, կենսալից. համբուրել նրան :

×

Արդէն Օշական մեկնելու ժամն է. մեր համարի բաց դրան առջեւից անցնող Փարիզահայը ձայնում է :

— Ընդունարանում մի պարոն ձեզ է սպասում :

Իջնում եմ: Բարձրահասակ մէկը, դըրեթէ ծեր, յուզումը զսպելով դէմս է գալիս ու բռնում թեւերս.

— Ո՞վ եմ ես, ասա՛:

— Ը, ը, ը...

— Արշաւիր Ատոմի Քալանթար.

— Արշօ ջան, սիրելիս, պաշտելիս, ա՜խ հրաշալի մարդ, ի՞նչ երջանկութիւն քեզ տեսնել :

— Ընկեր, շտապէք, ձեզ ենք սպասում, ձայնում է հիւրանոցի մուտքից առաջնորդուհին :

— Դուք գնացէք, ես Օշական չեմ գալիս :

Արշաւիրը համոզում է ինձ իր պատճառով չզրկուել Մաշտոցի գերեզմանն այցելելուց: Դժգոհ դէմքով դէպի ինձ են գալիս իմիններս : Ձեռքով նրանց հեռանալու նշան եմ անում :

— Հիմի մենք մեզ ենք, նստենք :

Սուզւում ենք բազկաթոռների մէջ :

— Բնաւ չէի սպասեր որ անեզր ժամանակի մէջ գտնուի այս վայրկեանը՝ քեզ դէմս ունենալ :

— Սիրելի Արշաւիր, պատմիր, պատմիր, ես շատ պատմելիք չունիմ իմ եւ իմ նմաններիս մասին: Մեր կեանքն անցել է տժգոյն ու միօրինակ, երբեմն ընդհատուած դառնութեամբ՝ զուտ նիւթական դժուարութիւնների պատճառով, իսկ դու աւելի քան չորս տասնամեակներ վկայ ես եղել այստեղի անցուդարձին եւ կարծում եմ որ հաց ճարելու հարցը ձեզ ապրումներ չի պարտադրել, այլ ուրիշ բան :

— Աւելի լաւ է դուրս գնանք :

Լենինի հրապարակից թեքւում ենք Ամիրեան պողոտան ու քայլում դէպի Լենինի պողոտայի հատումը : Ծանօթ շէնքեր, անփոփոխ ու անխնամ : Ահա նախկին Օրիորդաց գիմնազիան, ահա սեւ տուֆից ցարական Պետական Բանկի Երեւանեան բաժանմունքը, քիչ անդին դէմը Տէր – Աւետիսեան եղբայրների տունը: Հին քաղաքն այստեղ մնացել է գրեթէ ամբողջութեամբ : Քանդուած է միայն այդ թաղի նոր եկեղեցին, — Թաղա ժամը:

— Քանդուած են, ասում է Արշօն, Պօղոս – Պետրոսը, Զօրաւորը, Կոնդի Ս. Ստեփանոսն ու Նորքի Ս. Սիմէոնը : Եթէ այցելել էք Շահումեանի արձանն ու նրա առջեւի քաղաքային զբօսայգին, հինուց մնացած, նկատած կը լինէք, որ գոյութիւն չունի նաեւ Պռաւոսլաւ տաճարը, որ Երեւանի կենդրոնում իր բարձրութեամբ իշխում էր քաղաքի վրայ իբրեւ ռուսական տիրապետութեան խորհրդանշան : Չկայ նաեւ զօրանոցների թաղի Պրաւոսլաւ եկեղեցին: Հասանք : Մտնենք այս տունը, այստեղ ապրում է իմ աղջիկս իր ամուսնու հետ, երկուսն էլ մանկավարժ : Այս ժամերիս նրանք 22րդ գիշերօթիկ դպրոցումն են: Ճանաչեցի՞ք այս տունը: Մելիք Ադամովի տունն է : Երեւան գալիս՝ ես այստեղ եմ իջնում :

— Ուրեմն դու մայրաքաղաքում չե՞ս ապրում :

— Նախիջեւանում :

Հնաձեւ դարպասին յաջորդող երկար միջանցքից անցնելով բարձրանում ենք առաջին յարկ, մտնում մի ընդարձակ սենեակ, թոյլ լուսաւորուած ու նստում դէմ առ դէմ :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Շար.)

(*) Հայկոմկուսի կենտր. կոմիտէի 1966 թ. Մարտ ամսուայ պլէնումը, միութենական կոմկուսի քարտուղար Կապիտոնովի հրահանգով նրան հեռացրեց պաշտօնից այդ ազնուութեան համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ

Ա.

Հայ ժողովուրդին առաջին մեծ բռնագաղթը կը սկսի Սասանեաններու օրով, երբ այս վերջինները Պարսկաստանի մէջ իշխանութեան գլուխ գալով, բացայայտ կերպով թշնամական դիրք բռնեցին Հայաստանի հանդէպ, մանաւանդ Դ. դարու սկիզբները, երբ քրիստոնէութիւնը Հայերուն համար դարձաւ պետական կրօնք : Պատմագիր Ագաթանգեղոս կը գրէ, թէ Գ. դարուն Պարսիկները Հայաստանէն Պարսկաստան կը քշեն մեծ թիւով Հայեր: Բռնագաղթը աւելի մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ Շապուհի օրով : 360ին, Արշակ թագաւորը խաբէութեամբ բանտարկելէ ետք, Շապուհ մեծ զօրաբանակ մը կը ղրկէ Հայաստան: Ըստ Փաւստոս Բիւզանդին երկիրը ասպատակելէն ետք այս բանակը Պարսկաստան կը տեղափոխէ տասնեակ հազարաւոր հայ ընտանիքներ, Արտաշատէն՝ 40 հազար ընտանիք, Երուանդաշատէն՝ 50 հազար, Զարեհաւանէն՝ 13 հազար, Զարիշատէն՝ 24 հազար, Վանէն՝ 23 հազար, Տիգրանակերտէն՝ քառասուն հազար,

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

Նաւատորմիղը նախ եւ առաջ Պէշիքթա եկաւ : Իր գալուն հետեւեալ օրը Խորհրդարանին մէջ հարցում մ'եղաւ. — Նաւատորմիղը ինչու Պէշիքթա գնաց :

Լորտ Տէրպի կարծելով թէ Նաւատորմիղին Պէշիքթա սպասելը աղէկ տպաւորութիւն չըրաւ ժողովրդեան, հրաման ըրաւ որ Մալթա երթայ, եւ գնաց :

Հետեւեալ օրը առ քեզի հարցապնդում մըն ալ.

— Նաւատորմիղը ինչո՞ւ Մալթա գնաց:

Լորտ Տէրպին այս հարցապնդումին վրայ նորէն Պէշիքթա ղրկել տուաւ նաւատորմիղը :

Նորէն հարցում մը.

— Ինչո՞ւ նաւատորմիղը Պէշիքթա գընաց :

Ալ մարդուս համբերութիւնը կը հատնի. մարդիկ, ըսեր իրենց, աս նաւատորմիղը ձերն է, նաւատորմիղ բամբակ ալ մարդագետնի մէջ չի պահուիր, այլ ծովու վրայ. տեղ մը որոշեցէք ու հոն մնայ : Այս չըրին, այլ միայն հարցապնդումով մարդը չուարեցուցին մինչեւ հիմա :

Շատ հաւանական է որ այս անգամ ալ հարցապնդումներ եղած ըլլան թէ ինչու նեղուցէն ներս է, թէ ինչու նեղուցէն ելեր է. Լորտ Տէրպին ալ ճարը հատնելով, իրեն ուղղուած հարցապնդումին համեմատ՝ նաւատորմիղին մէյ մը նեղուցէն ելնելու մէյ մը մտնելու հրաման ղրկած ըլլայ, եւ այս է պատճառը որ նաւատորմիղը մէյ մը ներս կը մտնէ մէյ մը դուրս կ'ելնէ կոր :

Տեսնենք, աս կատակերգութեան վերջը ուր պիտի երթայ :

×

Չմոռնանք ըսելու որ Անգլիոյ նաւատորմիղին պէս մենք ալ Չէրքէզներն ունինք, որոց համար չենք կրնար կոր բնակելու տեղ մը գտնել :

Եւրոպայի կողմէն դուրս ելնեն անոնք, կ'ըսեն : Կառավարութիւնը Եւրոպայի կողմէն բերել կուտայ եւ Ասիոյ կողմը կը ղրկէ :

Ասիոյ կողմէ ալ չենք ուզեր, կ'ըսեն :

Ո՞ւր ղրկենք :

— Եւրոպայի եւ Ասիայի կողմերը մի ղրկէք ալ, ուրիշ որ կողմ կ'ուզէք նէ՝ ղրկեցէք: Փառք Աստուծոյ, տեղ չկայ չէ նա :

Զարմանալին հոն է որ Օսմ. երեսփոխանական ժողովն ալ չկրցաւ իւր վերջին նիստերէն մէկուն մէջ որոշում մը տալ այս մասին :

Լսածնուս նայելով՝ մեր ազգէն ալ քանի մը կրօնաւորներ Ամեն. Ս. Պատրիարքին երթալով աղաչեր են աղաչել Բ. Դուռը որ հայաբնակ գիւղերն ալ չղրկուին :

Ըստ մեզ՝ այս առաջարկութիւնը պարապ բան է :

Կառավարութիւնն իսկ եթէ ղրկել ուզէ՝ Չէրքէզները չեն երթար, ինչու որ հայաբնակ գիւղերուն մէջ գողնալու բան չմնաց : Իսկ եթէ կայ՝ այն ատեն ալ Քիւրտերը չեն թողուր որ Չէրքէզները մօտենան, որովհետեւ իրենց շահուն կը դպչի:

×

Դիւանագէտներ, թագաւորներ, կայսրեր, ամէնքը միաբերան «Քրիստոնէից վիճակին բարւոքում» կ'ըսեն, ի վերայ այսր ամենայնի ես իմ վիճակիս մէջ բարւոքում մը չեմ կրնար կոր տեսնել : Արդեօք ինծի՞ այնպէս կուգայ կոր, որովհետեւ կ'ըսեն թէ՝ մարդս որչափ ալ երջանիկ ըլլայ, դարձեալ իր վիճակէն դժգոհ կ'ըլլայ. արդեօք նախանձելի վիճա՞կ մը ունիմ կ'ըսեմ կոր երբեմն ինքնիրմէս, աս մտածութեամբ թէ դիւանագէտները իմաստուն մարդիկ են, եւ հարկաւ իմ վիճակս ինձմէ աղէկ գիտեն:

Բայց ոչ, սկեպտիկութիւնը մէկդի, իմ վիճակս Պուլղարի մը վիճակէն աղէկ չէ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(3 Շար.)

Նախիջեւանէն՝ 18 հազար: Որքան ալ այս թիւերը չափազանցուած ըլլան, այսուհանդերձ, իրականութիւն է, որ մեծ թիւով Հայեր բռնագաղթուած են Պարսկաստան:

Իրենց հետեւանքներով եւ ծաւալով աննախընթաց էին Հայերու՝ դէպի Բիւզանդական շրջանները կատարած գաղթերը, որոնք սկսան Ե.-Զ. դարերուն եւ շարունակուեցան ընդհատ մինչեւ ԺԳ. դարը՝ իրենց յորձանուտին մէջ առնելով մեր ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը: Սկիզբները Հայերը կը ձգէին իրենց երկիրը Պարսիկներուն վարած քաղաքականութեան հետեւանքով: Աւարայրի ճակատամարտէն (451) ետք, 460ին, հայ իշխաններ Արտաւանն ու Գագրիկը, Լեւոն կայսեր թոյլտուութեամբ, իրենց ընտանիքներով եւ ենթակայ բնակչութեամբ կը գաղթեն Նիկիա (Մակեդոնիա): Մակեդոնիա հաստատուած այս հայ Արշակունիներէն սերած է Վասիլ Ա. կայսրը՝ Բիւզանդիոնի մէջ հայկական հարստութեան հիմնադիրը: Բիւզանդիոն հաստատուած գաղթական Հայերու թիւը այնքան շատցած էր, որ 576ի հաշտութեան բանակցութիւններու ժամանակ Պարսիկները պահանջեցին անոնց վերադարձը Հայաստան:

Հայերու արտագաղթը ծաւալուն կերպարանք կը ստանայ մանաւանդ Է. դարէն սկսեալ: Բիւզանդիոնի եւ Արաբական խալիֆայութեան միջեւ Է.-ԺԱ. դարերուն Հայաստանի, Փոքր Ասիոյ եւ Կիլիկիոյ համար մղուած պատերազմները, անհամար սարսափներու եւ կոտորածներու հետ միաժամանակ, Հայութեան բերին ուրիշ արհաւիրք մը եւս՝ կամաւոր եւ բռնի զանգուածային արտագաղթերը: Կամաւոր բառը հոս, անշուշտ, միայն պայմանական իմաստ ունի, որովհետեւ կամաւոր գաղթ կատարող Հայերն ալ այդ քայլին կը դիմէին ակամայ՝ բռնակալին ճնշումէն ահաբեկ:

Արաբներու տիրապետութիւնը կը նըշանակէր ծանր տանջանքներ եւ մարդկային անհամար զոհեր, զրկանքներ եւ տնտեսական կեանքի փլուզում: Հայաստանի ամբողջ հարստութիւնը նկատուեցաւ խալիֆայի սեփականութիւնը, իսկ բնակչութիւնը, նոյնիսկ մեռելները, ծանրաբեռնուեցան հարկերով: Եւ նոյնիսկ մեռելներու համար հարկ պահանջող բռնակալէն փրկուելու համար բնակչութիւնը ստիպուած էր բռնել գաղթի ճամբան: Ամէնէն յարմար ուղին կը տանէր Բիւզանդիոնի փոքրասիական շրջանները:

Բիւզանդիոնի մէջ հայկական գաղութներ հիմնուած էին արաբական արշաւանքէն առաջ: Սակայն այդ շրջանին Բիւզանդիոն անցած Հայերը ընդունելով «ուղղափառութիւն»ը հայ-հոռոմ կը դառնային եւ կը ձուլուէին, թէեւ մինչեւ Զ.-Է. դարերուն քիչ չէին ձուլումէ զերծ մնացած Հայերը: Զ. դարուն Կ. Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունէր հայ գաղութ մը: Հաւանական է, որ ասոնք այն Հայերն էին, որոնց Յուստինիանոս կայսրը Մելիտինէէն Կ. Պոլիս բերաւ եւ մասամբ ալ տեղափոխեց Թրակիա: Նոյն Զ. դարուն Մօրիկ կայսրը Թրակիա կը բերէ մեծ թիւով հայ գաղթականներ եւ անոնցմէ զունդեր կազմած՝ կը պատերազմի Աւարներուն դէմ:

Եօթներորդ դարու վերջերէն սկսեալ արաբական հալածանքները Բիւզանդիոն կը քշեն աւելի մեծ թիւով Հայեր, որոնք շնորհիւ իրենց պատկառելի քանակին կը յաջողին կազմել առանձին գաղութ մըեւ դէմ դնել ձուլումի քաղաքականութեան: Հայ նախարարներու մէկ մասը Փոքր Ասիոյ կեդրոնական եւ արեւմտեան շրջաններէն կը տեղափոխուի Բիւզանդիոն, երբ 706ին հայ-բիւզանդական միացեալ ուժերը կը պարտուին Արաբներէն: 774-775ի ապստամբութեան ձախողութենէն ետք, ասոնց օրինակին կը հետեւին ուրիշ Հայեր եւս, իսկ 790ին Շապուհ Ամատունիի գլխաւորութեամբ բիւզանդական շրջաններէն կ'արտագաղթեն 12.000 հայ ընտանիքներ:

Ժ.-ԺԱ. դարերուն Հայաստանէն հեռացող ժողովուրդին թիւը խիստ կը ստուարանայ Բիւզանդացի կայսրերու կողմէ կազմակերպուած բռնի արտագաղթին հետեւանքով: Հարցը այն է, որ Թ. դարէն սկսեալ, Արաբներու տկարացման զուգահեռ, Արեւելքի մէջ կը զօրանայ Բիւզանդիոնի դիրքը: Արդարեւ Վասիլ Ա.ի (867-886) օրէն սկսեալ բիւզանդական բանակները Արաբներու ձեռքէն կը խլեն բազմաթիւ շրջաններ Անատոլուի մէջ: Սկիզբները անոնց յառաջխաղացման առնթեր հակահայ տրամադրութիւններ գոյութիւն չունէին, սակայն, Նիկեփորոս Բ. (963-969) կայսերն օրէն սկսեալ ընդհուպ մինչեւ սելճուկեան արշաւանքները Բիւզանդիոնի հակահայ քաղաքականութիւնը աննախընթաց չափերու կը հասնի եւ յետագային փաստօրէն կը նպաստէ Սելճուկներու յառաջխաղացումին՝ ի վնաս թէ Հայերու եւ թէ Բիւզանդացիներու:

Նիկեփորոս Բ.ի նման անոր յաջորդներն ալ՝ Յովհաննէս Զմշկիկ (969-976) եւ Վասիլ Բ. (976-1025) ջանք չխնայեցին իրենց հողերը Հայաստանի հաշւոյն ընդարձակելու եւ Հայաստանը իր բնակիչներէն զատարկելու ուղղութեամբ: Բիւզանդիոնի նպատակն էր Հայերը դաւանափոխ դարձնելով ձուլել Յոյներուն մէջ եւ, մանաւանդ, յունադաւան Հայերը բնակեցնել բիւզանդական շրջանները ու անոնց միջոցաւ զարկ տալ այդ վայրերուն տնտեսական կեանքին: Միեւնոյն ատեն Հայերուն զինուորական ուժը օգտագործել կայսրութեան թշնամիներուն դէմ եւ քաղաքականապէս չէզոքացնել հայ ազնուականութիւնը, որ յարմար առիթի մը կրնար գլուխ ցաւ պատճառել:

Արդէն 964-969ի արշաւանքին ժամանակ Նիկեփորոս Բ. Տարօնը կայսրութեան միացուց, իսկ Զմշկիկ կայսրը, դուտ ռազմական նպատակներով, մեծ թիւով Հայեր տեղափոխեց Փիլիպէ (Պուլկարիա): Տեղափոխուած Հայերը մեծաւ մասամբ Թոնդրակեցիներ էին, որոնց շարժումը բիւզանդական արշաւանքին ժամանակ ստացած էր նաեւ ազգային-ազատագրական պայքարի մը նկարագիրը: Զանոնք բռնագաղթի ենթարկելով Զմշկիկ նախ կը տկարացնէր Բիւզանդական շրջաններուն մէջ եղած հակաբիւզանդական պայքարը եւ միաժամանակ ձեռք կը ձգէր լրացուցիչ ուժ՝ կայսրութեան սահմանները Պուլկարներէն, Ռուսերէն եւ Հունգարներէն պաշտպանելու համար:

Վ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԵՒԸ՝ ՍՊԱՆԻՈՅ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ.— Էքսփրէս շաբաթաթերթին մէջ, ժորժ Սիւֆէր կը ներկայացնէ այսօրուան Սպանիան: Կուտանք գլխաւոր մասերը.—

73ամեայ հանդարտ ծերունի մըն է, որ կը բնակի պալատի մէջ: Կը զուարճանայ իր թոռներուն հետ, կը զբօսնու պարտէզին մէջ, կը քաղէ ծաղիկներ: Ամէն 15 օրը անգամ մը կը նախագահէ տաղտկալի նիստերու՝ Սպանիոյ Նախարարական խորհուրդի: Ժողովները կը տեւեն 15էն քան ժամ, որու ընթացքին շատ քիչ կը խօսի: Ապա կ'երթայ որսի, կոլֆ խաղալու, կամ ձուկ որսալու: Երբեմն ալ ցուցադրել կուտայ ժապաւէններ, որոնց սիրահարն է: Հաճելի, համեստ եւ անշուք անձնաւորութիւն մըն է: Կը կոչուի Ֆրանսիսքօ Ֆրանքօ: Ճիշդ երեսուն տարի առաջ, 1936ի Յուլիսի կէսերուն, նախաձեռնարկ կ'ըլլար քսաներորդ դարու ամէնէն բուռն քաղաքացիական կռիւներուն: Իր ճամբուն վրայ քաղաքները կ'այրէին, գիւղացիները փախուստ կուտային, մահը ներկայ էր ամէն կողմ: Բոլոր անոնք, որոնք ազատախոհներ կը նկատուէին աշխարհի մէջ, իր դէմ ելան. — Մալրօ, Թիթօ, Հէմինկուէյ, Օրուէլ եւ դեռ ուրիշներ:

Այս բոլորը հին է՝ Փուաթիէի պատերազմին նման: Այսօր, ուրիշ յեղափոխութիւն մը տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ մէջ: Սակայն ամէն ինչ կը կատարուի այնպէս, կարծես զօրավար Ֆրանքօ ոչինչ կը լսէ, ոչինչ կը տեսնէ:

Անշուշտ, բոլորովին ալ ճիշդ չէ այս: Ֆրանքօ որոշած է հիմնապէս վերցնել քաղաքացիական պատերազմին աւերակները: Եւ, շնորհիւ աներեւակայելի իմաստութեան, քաջութեան, լրջախոհութեան եւ մեղսակցութեան խառնուրդի մը, յեղափոխութիւն որ սկսած է ե կըշարունակուի կանոնաւոր կերպով տեղի ունենալ, յաջողելու գրաւականներ ունի, այսինքն աշխարհի ներկայացնել ժողովրդավար նոր Սպանիա մը:

Բախտորոշ թուականը կը սկսի 1959ին: Սպանական կառավարութիւնը կ'որոշէ կաշկանդուած վիճակէն դուրս հանել տնտեսութիւնը եւ սահմանները բանալ օտար դրամագլուխներու եւ արտադրութիւններու առջեւ: Արդէն զբօսաշրջիկները կը խուժեն, իրենց ետին ձգելով մեծ քանակութեամբ տարադրամ: Օտար անձնաւորութիւններ կը սկսին արդէն շրջագայիլ Պարսելոնի, Մատրիտի, Սեվիլի եւ Փամփլինի շուրջ: Ասոնք իտալերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն կը խօսին: Կարեւորութիւն չեն տար ցուլերու եւ տաք գիշերներու: Կը նկատեն միայն, որ 30 միլիոն Սպանացիներ կը կազմեն սպառողներու պատկառելի զանգուած մը Եւրոպայի մէջ: Գըտնորդներ առանց դրամի՞: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի: Վարկը նոր դրամատիրութեան համար այն է, ինչ որ երկրագործութեան համար անձրեւն է: Եւ յանկարծ, ճամբաներու եզերքին կը ծլարձակին փոքր գործատուներ՝ զոհարներուն նման, նոր կառքեր ու կարաւաններ կը սուրան թերակղզիին խոռոչներով լեցուն ճամբաներուն վրայ: Պատկերասփիւռի անթէնններ դուրս կը ցցուին երդիքներու վրայէն: Արտադրութեան տոկոսը կը բարձրանայ՝ 1961-1966ի 7,5 առ հարիւրի միջինէն՝ 9 առ հարիւրի 1965ին: Եւրոպայի ամէնէն բարձր տոկոսը:

«Երկու տարուան մէջ, գիտել կուտայ Լորէնսօ Լոփէզ Ռոտօ, ծրագրին ընդհանուր պատասխանատուն, ազգային եկամուտը 15,6 առ հարիւր յաւելում ունեցաւ եւ առաջին անգամ ըլլալով, անձ գլուխ վեց հարիւր տոլարի հասաւ, (երեք հազար ֆրանք)»: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, սառնամաններու տարեկան վաճառքը 243,000էն բարձրացաւ վեց հարիւր հազարի, պատկերասփիւռներունը՝ 315 հազարէն 550 հազարի, լուացքի մեքենաներունը՝ 227 հազարէն 450 հազարի, ինքնաշարժներունը՝ 1962ի 62 հազարէն 1965ի 160 հազարին եւ թերեւս 200.000ի հասնի 1966ին:

Աշխարհի տնտեսագէտները այժմ կը թափին Սպանիա՝ մօտէն հետեւելու համար այս «հրաշք»ին:

Կրիմօ, որ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի անդամ էր, մահուան կը դատապարտուի 1963 Ապրիլ 20ին, զինուորական ատեանի կողմէ: Կը գնդակահարուի Ապրիլ 22ին: Միայն մէկ նախարար խնդրեց անոր ներումը՝ Ապրիլ 21ին գումարուած Նախարարներու խորհուրդին (Ֆերնանտօ Մարիա Քասթիելլա՝ արտաքին նախարարը): Գնդակահարութեան առթիւ արտայայտուած բողոքները այնպէս էին, որ սպանական կառավարութիւնը, որ պէտք ունի, իր տնտեսութեան զարգացման համար, լաւ յարաբերութիւններ պահպանելու Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հետ, որոշեց, Կրիմոյի գնդակահարութենէն քանի մը շաբաթ ետք, ջնջել զինուորական ատեանները: Այս ձեւով հատու զէնքը, որ 1940էն ի վեր իր ձեռքին մէջ ունէր Սպանիոյ ղեկավարը, իր ձեռքէն կ'իյնայ: Սպանիոյ խստապահանջ կազմակերպութեան մէջ բացուած այս ճեղքէն սկսաւ հոսիլ, կաթիլ առ կաթիլ, ազատութեան ջուրը: Արդէն, տարիներէ ի վեր, նոյն հոսանքը սկսած էր եկեղեցիէն ներս:

Երեսուն տարի առաջ գրեթէ ամբողջ սպանական եկեղեցին Ֆրանքոյի կողքին էր: Բացառութիւն կը կազմէին Պասքերը եւ Քաթալանի հոգեւորականութեան մէկ հատուածը: Տասը տարիէ ի վեր «Ֆրանսական չար գաղափարները», անցնելով Փիրէնեանները եկան պղտորելու երիտասարդ հոգեւորականներու միտքերը: Կացութիւնը բաւական ծանր նկատուեցաւ, որպէսզի հանդիպում մը կազմակերպուի 1960ին, Ֆրանսացի եւ սպանացի կարգ մը հոգեւորականներու միջեւ: Սպանացի հոգեւորականները պահանջեցին, որ արգիլուին ձախ կաթողիկէներու հրատարակութիւնները. Ֆրանսացիները պատասխանեցին, թէ աշխարհիկ հարցերու մէջ Ֆրանսացի կաթողիկէները ազատ են արտայայտելու իրենց տեսակէտները: Սպանացիները զարմացան, ապահովաբար, այս Ֆրանսացիները կամ կեղծաւոր են, կամ խենթ:

(1 Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Իր արտասանած հասարակ խօսքերուն մէջ զգալի էր չքօղարկուած հեգնութեան հետ մը: Վերջացուց, ըսելով Սավինաքի թէ հետը խօսիլ կ'ուզէր, թէ տեսակցութիւն մը օգտակար պիտի ըլլար իրենց երկուքին ալ եւ թէ Սավինաքի թերեւս պիտի կրնար իր ժամանակէն ատեն մը իրեն տրամադրել, յաջորդ օր ժամը 7ին առտուները: Ժամադրութեան տեղը որոշելու համար օրուան մէջ տոմս մը պիտի ղրկէր: Հակառակ այս անփոյթ երեւոյթին որով այս ժամադրութիւնը եղած էր, տխրողականութիւնը բաւական բացորոշ էր: Սավինաքի որ ժամանակ ունէր խորհրդածելու մինչ խօսակցութիւնը կը շարունակուէր, ընդունեցաւ որպէս թէ աշխարհի ամենաբնական բանը եղած ըլլար:

«Ինչ կրնայ ունենալ ինծի առաջարկելու, ահաւասիկ հասարակ Շուրօվի մը պէս, ես ալ պոլշեւիկ կառավարութեան հետ պշրանքի մէջ եմ: Բայց, ի վերջոյ, ինչ կը վտանգեմ: Փոխադարձ նախզգուշութիւն մը կ'առնեմ, եւ աս է եղածը:

Եւ, մտածեց որ Սոնիա պիտի հիանար, եթէ գիտնար թէ դեռ այն օրերը զոր ունէր Փեթրոկրատի մէջ անցընելու, Սովետներու թաքուն պաշտպանութեամբը ապահոված էին:

Եւ այս մտածումին ետեւը, կար նաեւ այն գաղափարը, թէ, առանց մեծ վտանգի, կրնար քիչ մը եւս երկարել բնակութիւնը այս ցնորական քաղաքին մէջ: Ասիկա, որոշապէս չէր գիտեր ինչ պատճառով, իրեն հաճոյք կը պատճառէր:

Երկուքն ալ վեր կ'ելլէին Նէվայի քարափէն: Ամառնային պարտէզին առջեւը, ձիւնին մէջ մեռած ձի մը տարածուած էր, սառէն փայտ կտրած: Շատ օրերէ ի վեր հոն էր, սակայն մէկը չէր խորհած զայն վերցնել: Սավինաքի նշմարեց որ գաւակին վերի մասը կը պակսէր, անտարակոյս, անօթութենէ կիսամեռ մարդիկ այս դիակէն կտոր մը միս առեր էին վարնոց արգանակ մը չինելու համար: Անցան գեղեցիկ պարտէզին մէջէն, ուր ուղիղ ճեմավայրերը՝ եղերուած տերեւաթափ ծառերով, ամայի էին: Սառած ձիւնը կը ճռճռար իրենց ոտքերուն տակ: Յետոյ վար իջան Ֆոնթանքայի ձախ ափէն, որու վրայ կը փայլէր Դեկտեմբերի տժգոյն արեւ մը: Հակառակ ձմեռուան, հոս մեղմ էր օդը եւ յամրօրէն կը քալէին Ջրանցքին երկայնքին, ուր լայն լաստեր, փայտով բեռնաւորուած մինչեւ դարուն արգելափակուած էին սառոյցներէն:

Քիչ կը խօսէին, բայց իրենց փոխանակած ցանցառ խօսքերուն մէջ —իշխան Սերժին առողջական լուրերը — Սավինաքի զգաց թէ Վիտիայի եւ իր մէջ մտերմութիւնը շատ աւելի մեծ է քան այն հեռաւոր օրը երբ դրամատունէն մինչեւ տուն անոր ընկերացած էր: Մանկամարդուհին այնպիսի շեշտով մը կը խօսէր որ նոր արժէք մը կուտար իր արտասանած հասարակ խօսքերուն: Անշուշտ, զարմիկին եղերական մահէն ետք, երբ երկարօրէն փակուեցաւ մինակը, իրեն, Սավինաքիի համար ունեցած բարեկամութեան եւ վստահութեան զգացումները շատցան եւ իր էութեան մէջ հասան աւելի խորունկ խաւի մը:

Միայն այն ձեւէն որով իրեն կը նայէր, Սավինաքի զգաց թէ երկուքն ալ եկած հասած էին աւելի անապակ, աւելի բարձր ոլորտի մը՝ ուր աշխարհիկ յարաբերութիւններու պայմանադրութիւններէն ոչինչ կրնար դիմադրել:

Սավինաքի կատակաբանեց հետը Լորտ Տըկլասի իրեն հանդէպ ունեցած մեծարանքներու վրայ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շնորհիվ Համբարձումեանի մահուան առթիւ, ընկեր Քաջունեան տասը ֆր. կը նուիրէ Շաւարշ Միսաքեան սրահին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի *Յունիս 19ին կազմա*կերպած դաշտահանդէսը *օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու*թեան մէջ *իրականացնել* :

Աղքատախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս* դաշտահանդէսը, *որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային* :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ — Լուպէ, Պառ — Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր :

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻՐԲԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, *Փարիզ* (9), *բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը* 16–18 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ ամբողջ օրը :

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբին եւ Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր մարմիններուն :

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԱՒՏՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Պուլի *մրցում : Խաղեր եւ մրցումներ փոքրերուն համար : Ամբողջ օրուան տօնակատարութիւնը շարժանկարի պիտի առնուի* :

× *Պուլվառ Օտտոյէն օթօքառով մեկնելու համար արձանագրուիլ ընկերներ Յ. Արզումանեանի եւ Հայկ Սարգիսեանի մօտ* :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքառ վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Տերիկեանի :

Օթօքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթօքառ վարձած է : Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին :

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

(*Գերեզմանատան մօտ*)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած «Արդութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի :

Կիրակի, (*Յուլիս* 24) *առաւօտէն մինչեւ երեկոյ* :

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն : Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով :

Մատչելի պիւֆէ :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, *Փոն տը Շէրիւի, Պաոժի* դաշտին, զովասուն բարտիներուն տակ : (*Սինեմա Վաւիէթէի* ետեւի կողմը) :

Հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճոխ պիւֆէ, եւ աւանդական շամփուրը, մատչելի գիներով :

Օթօքառը, Փլաս Կիշառէն կը մեկնի ժամը 10ին :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէէի ջովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, *Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն* :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական պատրաստութիւն : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 փր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 փր.
» » պակաս օրական 15 փր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, *Երկուշաբթի օրերը ժամը* 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախսով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառ – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.* —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 20 JUILLET 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42ԱԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10664 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — Nº 10.664

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

(Ծննդեան 90րդ տարեդարձին եւ մահուան երեսնամեակին առթիւ)

Գ.

Ըսինք թէ 1928էն հաշուեյարդարի էր ենթարկուած հայահաւաքման գործը : Սակայն վերջ չէր գտած գաղթականներու թշուառութիւնը :

Հազարաւոր Հայեր Սիւլէյմանիէի եւ Համիտիէի «քէմփ»երուն մէջ կը տուայտէին թիթեղէ եւ տախտակէ կտորներէ յարմարցուած խրճիթներու մէջ, կիսաքաղց ու անպաշտպան ցուրտին ու հիւանդութեանց դէմ :

Քարէն Եփփէ ուզելով որոշ չափով դարման տանիլ այս կացութեան, հիմնեց հիւանդներու եւ որբերու հովանաւորութեան երկու առանձին ճիւղեր : Յետագային նաեւ՝ դպրոց :

Տր. Լէփսիուսի հիմնարկութիւնը որդեգրեց երեք հարիւր որբեր, որոնք տարի մը պահուեցան իրենց տուներուն մէջ եւ իրենց մայրերու խնամքին տակ, գերման բարերարներու ծախքերով :

Յաջորդ տարին Հալէպի Մէյտան հայաշատ թաղին մէջ տասը հազար քառակուսի հողի վրայ կառուցուեցան ինը գետնայարկ շէնքեր (փավիլյոն), շուրջ եօթանասուն սենեակներով : Հոն փոխադրուեցան թիթեղաշէն խրճիթներու բնակիչներէն կարգ մը ընտանիքներ, աւելի քան 150 որբերով :

Քարէն Եփփէ զբաղեցաւ նաեւ որբերու դաստիարակութեան գործով : Շնորհիւ Հայերու բարեկամ դանիական ընկերութեան օժանդակութեան, ազգային վարժարան յաճախող 300 փոքրիկներ որդեգրուեցան Տանիմարքայի բարերարներու կողմէ :

Շնորհիւ այս վերջիններու օժանդակութեան կարելի եղաւ բանալ Մէյտան թաղի Սահակեան վարժարանը 300 աշակերտներով: Աւելի քան հազար հայորդիներ ուսում առին այնտեղ տարիներու ընթացքին :

1928ին Հալէպի Հայերը տօնեցին օրիորդին հանրային գործունէութեան 25–ամեայ յոբելեանը: Մեծարանքի խօսքերուն պատասխանելով ըսաւ թէ ինք «հայասէր» չէ, այլ իսկական հայ : «Հայը հայասէր չի կրնար ըլլալ, այլ ազգասէր: Ես ազգասէր Հայ մըն եմ եւ ինչ որ կատարած եմ կամ կը կատարեմ, ազգասիրական մղումով է եւ ուրեմն ոչ արժանի արտայայտուած երախտագիտական ըղձացումներուն» (Դիւցազնական Ուրֆան եւ իր հայորդիները, *էջ* 526) :

Քարէն Եփփէ քաղաքական աշխատանքներ ալ կատարած է : Թուրքեւսուրիական սահմանագծումի միջազգային յանձնախումբի նախագահ Դանիացի Զօր. Էրնօթի մօտ կատարած իր դիմումներուն շնորհիւ «Պէք տը Քանար» կոչուած հողամասը, ինչպէս նաեւ Սվաղի շրջանի հողերը տրուած են Սուրիոյ :

Դանիական կառավարութիւնը զինքը պատուած էր Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի Ա. կարգի շքանշանով : Իր անունը ծանօթ էր Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, մինչեւ Քանատա, նոյնիսկ մինչեւ Աւստրալիա : Շուէտի գահաժառանգ իշխանը Հալէպի մէջ այցելած է իր բնակարանը :

Վաթսուն տարեկան էր, երբ 1936 Յունիսին աչքերը գոցեց յաւիտենութեան, մինչ կը յուսար առնուազն տասը տարի եւս ծառայել Հայութեան :

Ըստ իր կտակին, յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Հալէպի Հայոց եկեղեցիին մէջ փառաշուք արարողութեամբ եւ զմռսուած մարմինը կը տարուէր թաղուելու Շէյխ Մաքսուտի Հայոց գերեզմանատունը, ամէն դասակարգի պատկանող Հայերու արցունքներով :

Հալէպի Մէյտան թաղամասին մէջ իր հաստատած այրիանոց – որբանոցը դարձաւ ազգային սեփականութիւն, շնորհիւ ջանքերուն երջանկայիշատակ Զարեհ Կաթողիկոսի (այն ատեն առաջնորդ Հալէպի), որ զայն վերածեց միջնակարգ վարժարանի եւ բարերարուհիին անունը յաւերժացնելու համար մկրտեց Քարէն Եփփէ ճեմարան *անունով :*

Ճեմարանը տարիներէ ի վեր նախախնամական դեր կը կատարէ Սուրիոյ այդ հայաշատ ոստանին մէջ : Հազարաւոր աշակերտներ ու աշակերտուհիներ միջնակարգ կրթութիւն ստացած են անոր յարկին տակ :

Բարերար Հանգուցեալ Միհրդատ Տիգրանեան արդիական շէնք մը կառուցանել տուաւ իր ծախքով ճեմարանի շրջափակին մէջ :

Կրթական այս հիմնարկութիւնը նորանոր նուաճումներ կատարեց տարիներու ընթացքին, կազմելով հարազատ եղբայրը Պէյրութի Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանին :

Զոյգ ճեմարանները լոյսի ճշմարիտ վառարաններ են Մերձաւոր Արեւելքի մեր հայրենակիցներուն համար, տնկարաններ, ուսկից դուրս կուգան կրթական մշակներ, հանրային գործիչներ եւ հայրենասիրական ոգիով տոգորուած հարազատ Հայեր :

Հայերէն զատ դանիական կառավարութիւնը եւս յաւերժացուցած է յիշատակը իր մեծանուն հայրենակցուհիին, քարէ կոթող մը բարձրացնելով Քարէն Եփփէի անունով՝ իր ծննդավայրին մէջ :

Երախտագէտ Հայութիւնը երբե՛ք պիտի չմոռնայ այս ազնիւ, վեհանձն եւ անձնուրաց կինը, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրեց մեր բազմաչարչար ժողովուրդի տառապանքները մեղմացնելու գործին, կատարելով անշահախնդրութեամբ, իրբեւ բարի, մարդասէր բարեպաշտ ու հաւատացեալ քրիստոնեայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵ՛Ր ՀՈՂԵՐԸ, ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

Երբ մեր չգտնուա՛ծ ազգը ա՛լ ընելիք չունենայ, կը լծուի կարգ մը հոգեշահ գործունէութեանց՝ իր ձանձրոյթը փարատելու համար :

Ամէնէն առաջ, կը հիմնէ քանի մը կրթասիրաց եւ Ուսումնասիրաց Միութիւններ այստեղ, այնտեղ, ամէն տեղ : Շատ լաւ գիտէ որ կատուն իր պոչը փայտէ այդ տեսակ միութեան մը կը հանդիպի, բայց հոգ չէ — Միութեան շատը չըլլար, ինչպէս հարստութեան շատը չըլլար :

Յետոյ, կը սկսի հրատարակել գրական պարբերաթերթեր՝ — ընդհանրապէս ոչ-գրագէտներու խմբագրութեամբ — որովհետեւ իմացած է որ ժողովուրդ մը որքան շատ լրագիր ունենայ, այնքան քաղաքակրթուած եւ զարգացած ըլլալու համբաւ կը վայելէ : Որակ ու *թիւաժ* կարեւոր չեն :

Յետոյ, կը հիմնէ դպրեվանքեր եւ Միաբանութիւններ՝ աբեղաներու եւ վարդապետներու թիւը բարձրացնելու համար : Որովհետեւ կը տեսնէ թէ տարի չանցնիր որ առնցմէ մէկը կամ միւսը կնիկ մը չառնէ : Առանց վեղարաւորի Հայոց ա՞զգ կ'ըլլայ :

Յետոյ, եկեղեցի կը շինէ, ո՛չ թէ անոր համար որ հաւատացեալներու թիւը գըլուխն առեր կ'երթայ, այլ անոր համար որ թաղականութեան թեկնածուներուն համրանքը կ'աճի տարուէ տարի, տուեալ շրջանին մէջ :

— Եղբա՛յր, ի՞նչ կ'ըսէք, առնենք, երեքն ալ թաղականութեան արժանի մարդիկ են... ինչպէ՛ս կրնանք անտեսել... եկեղեցի մը շինելու ենք իրենց համար...

Ու եկեղեցին կը շինուի, որպէսզի Տիար Աւետիսը, Տիար Թադէոսը եւ Տիար Մարկոսը թաղական ընտրուին :

Ազգին մէկ թեւն ալ կ'ելլէ սխալ – մըխալ բաներ կ'ըսէ.

— Նոր սերունդը հայացնելու համար ուրիշ ձեւ չենք գտեր, ելեր եկեղեցի կը շինենք ...

— Բարեկամ, նոր սերունդը հայացնելու խնդի՛ր չկայ, բայց կայ այս Տիարները թաղականացնելու խնդիրը ... Ճշմարտութիւնը մի խեղաթիւրեր ...

Յետոյ, այս չգտնուա՛ծ ազգը այս չգտնուա՛ծ գործերը գլուխ հանելէ ետք, կը նստի ու կ'ըսէ.

— Ամէն բան *օ՛րայթ* է... Հիմա ելլեմ սա զաւակներս համրեմ... Նայիմ քանի հոգի ենք՝ հանդերձ ընտանեօք... Տուէք նայիմ սա թուղթն ու մատիտը ...

Մարդահամարը գիտութիւն է, ինչպէս վիճակագրական որեւէ տեղեկութիւն : Ժողովուրդ համրել եւ պարկը նետուած գետնախնձորները համրել իրարմէ տարբեր բաներ են — ուրիշներուն համար :

Մեզի համար միեւնոյն բաներն են :

— Ես համրեմ, դո՛ւն ալ տես ...

Ու ազգը կը համրէ ինքզինքը : Իր կըտորուանքը՝ հիւսիսէն հարաւ, արեւելքէն արեւմուտք ի՞նչպէս կը համրէ, մարդ չի գիտեր : Աստուա՛ծ անգամ չի գիտեր :

Բայց քեզի կուտայ ճշգրի՛տ թիւ մը — չորս միլիոն 873 հազար, 526 հոգի :

Ո՛չ՝ մէկ հոգի աւելի, ո՛չ ալ՝ մէկ հոգի պակաս ...

— Ա՛զգ, ա՛չքդ սիրեմ, ուրկէ՞ գտար այս թիւը ... Ի՞նչ հաշիւի վրայ հիմնուած է ...

— Շատ կը խօսիս ... Իմ հաշիւս շիփշիտակ է... Դուն ճամբադ քալէ՛...

Կրնայ ըլլալ որ մինչեւ այս թիւը գըրաշարին ձեռքը հասնի, 26 հոգի աւելցած կամ 26 հոգի պակսած ըլլանք : Բայց, կարեւորութիւն չունի :

Ազգին բառին հաւատա՛ եւ հաւկիթին մէջ մազ մի փնտռեր ...

×

Մարդահամարի այս բարդ հաշիւն ալ հանելէ ետք, ազգերնիս ա՛լ յոգնած, պէտք է քիչ մը երկննայ եւ քնանայ : Խեղճին քունն աչքերէն կը վազէ : Եւ արդէն ուրիշ գործ ալ չունի որ ...

— *Տուզինա*ներով կրթասիրացներ, Ուսումնասիրացներ, Ընթերցասիրացներ ունիմ... Գրական թերթերս, գրագէտներս, բանաստեղծներս եւ վարժապետներս համրանքը ե՛ս անգամ մոռնալու վրայ եմ ... Հապա՞ եկեղեցիներս, աբեղաներս, վարդապետներս, եպիսկոպոսներս, քահանաներս, սարկաւագներս, տիրացուներս, թաղականներս, հոգաբարձուներս, լուսարարներս, ժամկոչներս... Ո՞ր ազգը, ինծի պէս հարուստ է... Կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լե՛ր... Ա՛լ ընելիք չկայ ... Երթամ քիչ մը սա բազմոցին վրայ երկննամ... Գիշեր բարի ...

— Իրա՞ւ ընելիք չկայ, ա՛զգ... Հապա՞ մեր հողերը, մեր խնդիրը, մեր Հայաստանը — հինը եւ նորը, այսօրուանը եւ վաղուանը ... Ո՞վ պիտի զբաղի այդ խնդիրներով ...

— Մեր գործը Աստուծոյ մնացած է... Խորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ... Գիշեր բարի ...

×

Այս կասկածելի տեսութեան հաւատացող բազմութիւն մը միայն իր փրկութիւնը պիտի փնտռէր վերոյիշեալ կասկածելի «հարստութեանց» մէջ :

Բամբասանքը աղէկ բան չէ, բայց կարծեմ, արտասահմանի Հայութեան մէկ հոծ համրանքը այս հիւանդութեամբ բռնուած է .

— Աստուած մեծ է, նայինք ի՛նչ կ'ըլլայ, ի՛նչ չըլլար ... Կաթողիկոսնիս թող ամէնուս համար աղօթէ... Գիշեր բարի :

×

Ես սակայն Տէրտէր – տիրացուով ազգ չի փրկուիր : Եւ քաղաքական դատ չի լուծուիր :

Միութեանց եւ գրական թերթերու առատութիւնն ալ գրաւական չէ որ կրնանք « մե՛ր հողերը, մե՛ր հողերը» ետ առնել դրացի գողերէն :

Աւելի կտրուկ, աւելի սուր, աւելի ազդու զէնքերու պէտք ունինք մեր իրաւունքները արժեւորելու համար :

Հոգեշահ քաղձանքներ ու վարդավառ երազներ մաս չեն կազմեր այդ զէնքերուն :

Վասնզի այդ քաղձանքներուն եւ երազներուն իրականացումը կախուած է, առաւելապէս, ուրիշներու փոխադարձ շահերու բախումէն կամ ներդաշնակութենէն :

Պէտք է իրատես ըլլանք եւ ըմբռնենք որ մինչեւ Արեւմուտքի և Խորհրդային Միութեան քաղաքական ու տնտեսական շահերը իրարու հետ չներդաշնակուին Մասիսի բոլորտիքը, ո՛չ գողին վիզը կը ոլորենք, ո՛չ ալ մեզի հող կուտան :

Ուրեմն, այդ ներդաշնակութեան հեռաւոր սպասող Արտասահմանի Հայութիւնը իրաւունք չունի ժամավաճառ ըլլալու՝ քահանայ ու սարկաւագ ձեռնադրելով կամ ոտանաւոր ոտանաւորի ետեւէ արտադրելով :

Ընդհակառակն, իր նիւթին պարտքը պէտք է ըլլայ, մէկ կողմէն, աւելի հիմնական աշխատանքներու լծուիլ ի պաշտպանութիւն մեր պահանջներուն, եւ միւս կողմէն ալ, չորս աչքով հետեւիլ օրուան խաղերուն եւ անպարարական մարզանքներուն, որպէսզի նորէն բերանը բաց չմնայ, եւ նորէն չհառաչէ .

— Խաբեցին ...

Մեծերուն առջեւ ալ, պզտիկներուն առջեւ ալ խայտառակ պիտի ըլլանք օր մը, եթէ այս խօսքը նորէ՛ն լսուի մեր շրթունքներէն :

Բայց, չորս աչքով հետեւելու համար պէտք է վերջ տանք մեր անծին վէճերուն՝ ժամուն բակէն դուրս, ուր միայն մէկ երգ պիտի լսեն մեզմէ :

— Մե՛ր հողերը, մե՛ր հողերը ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

«ԿԱՅԱՆԻ ՕՐ»Ը

Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանէն կը հեռաձայնեն թէ «Կայանի օրը» անցած է շատ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ աւելի քան 150 հիւրերու ներկայութեամբ, որոնք եկած էին զանազան շրջաններէ : Ինքնաբուխ նուէրներով գոյացած է 5500 Ֆրանք : Նոյն օրը լոյս տեսած է կայանի պարբերաթերթին «Լոյս» առաջին թիւը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ *նամակ մը ղրկած է Կարմիր Խաչի նախագահին հիւսիսային – Վիէթնամցիներու ձեռք ինկած ամերիկացի գերիներուն մասին, շեշտելով թէ ի՛նչ ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ անոնց դատավարութիւնը իբրեւ «պատերազմի ոճրագործ» :*

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ *թագաւորը Լոնտոն հասած է պաշտօնական այցելութեան :*

ՓԱՐԻԶԻ *ամերիկեան դեսպանը Պոլհըն կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է Արտաքին նախարար՝ Քուվ տը Միւրվիլի հետ : Ֆրանսական աղբիւրներու համաձայն, խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Ֆրանսայի ամերիկեան հաստատութիւնները որոնք պիտի չարունակեն բանիլ խաղաղութեան ժամանակ :*

ՄԵԾ ՆԿԱՐԻՉ *Մարք Շակալ Պետութեան նուիրեց իր գլխաւոր գործերէն 67 կտոր (իւղաներկ, գանդակ, խճանկար եւն.) : Յանուն ֆրանսական կառավարութեան մեծարժէք նուիրատուութիւնը ստացած է նախարար Մալրոյի ներկայացուցիչը :*

— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...
— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ

Ե.

— Ես քեզ կորցրի կարծեմ Տաթեւում(*), չարունակում եմ, մօտաւորապէս 1921 Ապրիլ 21ին : Յիշո՞ւմ ես, վանահօր ընդունարանում կայացաւ Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի վերջին լուծման նիստը : Դու ինձ սպասում էիր վանքի բակում, ուր մէկի հետ յետ ու առաջ էր քայլում Գ. Նժդեհը սաղաւարտի պէս մի գլխածածկով,— նա սիրում էր թատերական ձեւերը եւ «Սիւնեաց սպարապետ» տիտղոսն էր կրում : Մենք մնաս բարեւ ասացինք նրան ու գնացինք մեր վաշտի խրճիթ կայանը : Այնուհետեւ ...

— Այնուհետեւ ձեզ հետ էի Վահրաւա գիւղում : Չեմ մոռացել: Այդ գիւղում ձիւնը կծել էր ձեր ոտքը եւ դուք չէիք հասկացել, խաւար գիշեր էր : Երբ մենք կանգ առանք Եօթնեղբայրեանների տանը, անկողին մտնելիս տեսանք, որ ձեր գուլպան արիւնոտուած է : Յետոյ ուղեկցեցի ձերիններին մինչեւ Մեղրի : Այդտեղ ես հանդիպեցի Ագուլիսից գաղթած ազգականների, — մայրս Ջոկ է գիտէք— ու մնացի : Դուք անցաք Արաքսը դէպի Պարսկաստան : Լեռնահայաստանի անկման օրերին՝ մենք անցանք Նախիջեւան, ուր խաղաղութիւն էր տիրում : Ռուս զօրամասեր կային այնտեղ : Այդ քաղաքում էլ արմատ ձգեցի իբրեւ ուսուցիչ ռուսական դպրոցի, ամուսնացայ ու ընտանիք կազմեցի : Ուրեմն ձեւականօրէն Ադրբէյջանցի եմ եւ Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան պետական ու կուսակցական գործիչ : Սակայն սկզբից եւեթ Նախիջեւան – Երեւան ճանապարհը ինձ համար եղել է ջուրի ճանապարհ : Տեղեակ եմ Խորհ. Հայաստանի անց ու դարձին : Բայց առանց երկարօրէն ամփոփուելու, խորհելու, դասաւորելու գրչի օգնութեամբ մեր ապրածը՝ անցեալի տժգոյն ուրուականն անգամ կարելի չէ պատկերացնել :

— Ինչ որ է, նախ ասա, հայրիկդ(**) ինչպէս անցրեց իր կեանքի վերջալոյսը ·

— 1921 Հոկտեմբեր 20ին նրան հրաւիրեցին ներկայանալ Ապահովութեան Վարչութիւն եւ անհետացրին անպատասխան թողնելով հանդուցեալ մօրս եւ իմ դիմումները : Նոյն բախտին ենթարկուեցին իր կուսակիցները՝ Տիգրան Մուշեղեան, Լ. Թումանեան եւայլք :

Ապա մօտ երկու ժամ ես թողնում եմ Արշաւիրին խօսելու եւ ընդհատում եմ նրան միայն բացականչութիւններով :

— Աւելի քան երեսուն տարիներ արեւելահայ ժողովուրդը, ինչպէս եւ Միութեան միւս ժողովուրդները, արեան ծանր տուրք են տուել Խորհ. Իշխանութեան : Մահուան մանգաղը հնձել է ոչ միայն հակառակորդներին, այլ եւ իր ամենանուիրեալ գաղափարակիցներին ու գործիչներին : Մալենկովի մի այցը, Երեւան, արժեցել է երեք հազար հայ համայնավարների ոչնչացման՝ գնդակով կամ աքսորով (յայտնի էր մեզ, Շելեպինը յայտարարեց այդ մասին 20րդ Ս. Մ. Կոմկուսի համագումարում) : Եթէ նրանց մաղից անցկացնելու դաժան աշխատանքը երբեք դադար չի ունեցել Ջերդինսկիից մինչեւ Բերիա եւ Աբակումով, սակայն գագաթնակէտին է հասել «Յեղափոխութեան սուր» Եժովի եւ նրա փոխանորդ Եագոդայի օրով : 1937 – 1939 թուերին, նրանց վերջին ականաւոր զոհն էր Սարգիս Լուկաշին – Սրապիոնեան, որ Խորհ. Հայաստանի Ժողկոմի նախագահ լինելուց առաջ՝ Լենինգրադի Չեկայի պատասխանատու աշխատակիցն էր :

Սպանուածների բոլորին անունները թուել իմ կարողութիւնից վեր է : Ահա մի քանիսը.— Սարգիս Կասեան — Խորհ. Հայաստանի առաջին Ժողկոմի նախագահ, Ալեքսանդր Շահուվարեան – մեծամասնական 1907 թուից, Ալեքսանդր Բէգզատեան – Սոց. Դեմոկրատ 1901 թըւից, Լենինի հետ 1907 – 1911 թուերին, Աստուր Կախոյեան – Սոց. Դեմոկրատ 1898 թուից, Ռ. Ս. Դ. Բանուորական կուսակցութեան 5րդ համագումարի պատգամաւոր, ծանօթ՝ Լենինին, Թադէոս Մանտալեան – հիմնադիր «Սպարտակ» Կոմ. Երիտասարդների Միութեան 1917 թուին, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, Լեւոն Աստամեան – գործակից Կիրովի եւ Օրժոնիկիձէի, Արշաւիր Մելիքեան, Պօղոս Մակինցեան, Արամայիս Երզնկեան, Շաւարշ Ամիրխանեան, Հայկ Ազատեան, Սիմոնիկ Փիրումեան եւ շատ ու շատ ուրիշներ, որոնց թւում կուսակցական գրողներ Ակսել Բակունց, Եղիշէ Չարենց, Վահան Թոթովենց եւ ուրիշներ :

Թող չկարծուի թէ հայ համայնավարները չեն ընդվզել այն անարդար հողային գոյավիճակի դէմ, որ պարտադրուած է մեր երկրին,— ազգային քանակով մէկ երրորդն Անդրկովկասի, տարածութեամբ մենք ունինք աւելի պակաս քան մէկ վեցերորդը : Բայց այդ արել են փակ դռների ետեւ եւ ոչ թէ հրապարակաւ՝ անկարելի խորհրդային պայմաններում, եւ շատ թանկ են վճարել դրա համար : Այս սպանուածները վկայ :

Ինչ վերաբերում է Դաշնակցականներին, նրանց վերաբերմամբ երեսուն տարի վարուել է մի անշեղ քաղաքականութիւն,— բնաջնջել նրանց մինչեւ վերջինը : Փրկութեան ոչ մի ելք : Ով երբեւիցէ եղել է գործիչ, շարքային անդամ կամ համակիր «Հայ ժողովրդի ոխերիմ թշնամի» այդ պարտիային, դիմել են բոլոր միջոցներին եւ մասնաւորապէս կոմերիտասարդների ցուցմունքներին՝ յայտնաբերելու նրանց եւ ոչնչացնելու :

Ապստամբութեան հաշուեյարդարից յետոյ մահուան կամ մահուան համազօր աքսորի ենթարկուեցին Սիրական Տիգրանեան — Պետական Դումայի նախկին պատգամաւոր, Հայաստանի հանրապետութեան առաջին նախարար Արտաքին Գործերի, Սահակ Թորոսեան – խնամատարութեան նախարար, Մարտիրոս Յարութիւնեան — Հ. Հ. դեսպան՝ Բագւում, Անուշաւան Տէր – Միքայէլեան — խորհրդարանի նախագահութեան քարտուղար, Սիրաք Գրիգորեան, Գէորգ Պետրոսեան, Գառնիկ Շահինեան, Միքայէլ Տէր Գէորգեան, խորհրդարանի պատգամաւորներ, բժիշկներ, ուսուցիչներ, կոօպերատիվի վարիչներ, վարչական ամէն կարգի պաշտօնեաներ : Որի՞ն յիշես, Միհրան Տէր – Գրիգորեան, Գէորգ Տէր – Մկրտիչեան, Հայկ Խաչատրեան, Սիմէոն Խուդավէրդեան, Բժ. Վաղարշակ Նահապետեան եւ անհամար ուրիշ նահատակներ :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Շար.)

(*) Վանք Զանգեզուրի Սիսիան գաւառակում :

(**) Ատոմ Քալանթար, իրաւաբան, Սոց. – Յեղափոխական : Անկախութեան առաջին ամիսներին Տփղիսի գաւառային ինքնավարութեան նախագահ, յետագայում շրջանային դատարանի դատախազ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստան աւելի ծանր հարուած ըստացաւ Վասիլ Բ.ի օրով : 1000 – 1001 եւ 1021 – 1022 թուականներու արշաւանքներու ժամանակ այս վերջինը ո՛չ միայն աւերեց բազմաթիւ հայկական գաւառներ, այլեւ իր իշխանութեան ենթակայ շատ Հայեր տեղափոխեց Մակեդոնիա, ինչպէս պատմագիր Ասողիկը կը վկայէ՝ «Պուլկարներուն դիմադրաւելու երկիրը կառուցանելու համար» : Վասիլ Բ. ոչ միայն երկրէն դուրս կը հանէր Հայերը, այլեւ ամէն կերպ կ՚օժանդակէր եւ կը խրախուսէր այն հայ նախարարները, որոնք այս կամ այն պատճառներով կը փափաքէին տեղափոխուիլ Բիւզանդիոն : Այսպէս, 1021ին Վասպուրականի թագաւոր Սենեքերիմը իր ամբողջ ազգականներով եւ ժողովուրդով, թիւով 14 հազար հոգի, առանց հաշուելու կիներն ու երախաները, կը տեղափոխուի Սեբաստիա, անոր փոխարէն Բիւզանդիոնի ձըգելով 72 բերդ, չորս հազար գիւղ եւ ութ քաղաք :

Բագրատունիներու անկման նախօրեակին՝ անկում, որ նաեւ Բիւզանդիոնի հակահայկական քաղաքականութեան հետեւանքն էր, արտագաղթը կ՚ընդգրկէ բընակչութեան բոլոր խաւերը : Լաստիվերտցիի հաւաստի վկայութեամբ, 1041ին Յովհաննէս – Սմբատ թագաւորին եւ անոր եղբօր Աշոտի մահէն ետք բիւզանդական քաղաքականութեան յարած կարգ մը հայ իշխաններ «դուրս եկան իրենց հայրենի ժառանգութենէն եւ պանդխտեցին օտար երկիրներ, այդ պատճառով ամայացուցին գաւառները եւ գացին Բիւզանդիոն : Շէն աւանները դարձան գազաններու որջ, իսկ անոնց անդաստանները՝ վայրենի կենդանիներու արօտատեղի» :

Սակայն ո՞վ կրնար կասեցնել պատմական իրադարձութիւններուն ուղին : Յաջողութիւններէ կուրացած՝ Բիւզանդիոնի տէրերը իրենք ալ չէին նկատեր, թէ ինչպէս կը խախտին սեփական տան հիմերը : Բագրատունիներու անկումէն ետք, շուտով, շատ շուտով Անդրկովկաս եւ Փոքր Ասիա խուժեցին Թուրք – սելճուկները : Հայերը, որ ուժասպառ եղած էին, անկարող եղան դիմադրելու :

Սելճուկեան արշաւանքներուն հետեւանքով յառաջ եկած մղձաւանջային դըրութիւնը ծայր կուտայ գաղթականական նոր հոսանքներու : Օրուան դէպքերուն ականատես Սամուէլ Անեցիի վկայութեամբ, 1064ին, Անիի անկումէն ետք քաղաքին ողջ մնացած ժողովուրդը «կը փախչի Բիւզանդիոն» : Կ՚ենթադրուի, որ Անիի անկումէն ետք դէպի Արեւմուտք գաղթած Հայերու թիւը 150 հազարէն նուազ չէ եղած : Վասպուրականի Սենեքերիմ թագաւորին օրինակին կը հետեւի Գագիկ թագաւորը 1064ին : Սելճուկներէն ահաբեկած՝ իր թագաւորութիւնը կուտայ Կոստանդին Դուկասի եւ փոխարէնը ստանալով Ծմնդակը, Լառին, Կոմնանը, Ամասիան եւ հարիւր գիւղ՝ իրեն ենթակայ ժողովուրդին հետ կը փոխադրուի հոն :

Ի. – ԺԱ. դարերուն Հայաստանէն գաղթած ժողովուրդին մէկ կարեւոր մասը քայլ առ քայլ հաստատուեցաւ Կիլիկիոյ մէջ եւ հինէն ի վեր հոն գտնուող իր ազգակիցներուն հետ ստեղծեց հայ-

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

— Եթէ այդպէս է, քրիստոնեայ չես : Քանի որ քրիստոնէից վիճակի բարուքում կ՚ըսեն եւ քու վիճակդ չեն բարուքեր, ըսել կ՚ըլլայ թէ՝ կամ վիճակդ բարուքելու պէտք չունի, կամ քրիստոնեայ չես :

Իմ վախս ալ ան է. վիճակիս բարուքումը իրենց ըլլայ, քրիստոնէութիւն մը ունէի՝ գոնէ ան մէջ չխաղայ, թերեւս ապագային պէտք կ՚ըլլայ ... Ռուսիոյ :

×

— Տօքթոր Ա...ը կը տեսնէ՞ք կոր :

— Բնաւ տեսած չունիմ, կ՚երեւայ որ պահուրտած է :

— Ինչո՞ւ :

— Վախէն :

— Չէրքէ՞զ է որ վախէն պահուըտի :

— Չէրքէզ չէ, բայց Չէրքէզներէն աւելի մարդ մեռուց այս ձմեռ :

×

Մեծ. Համբարձում էֆ. Ալաճաճեան,

Տիրասէր բառը՝ որ Հայոց համար յաճախ կը գործածես, սահմանադրութեան եւ ազատութեան դարուս մէջ խիստ անախորժ կը հնչէ կոր ականջիս, որովհետեւ գերիներու, ստրուկներու եւ շուներու համար կը գործածուի ընդհանրապէս այդ քու սիրած բառդ :

Ներեցէք համարձակութեանս, բայց կը խնդրեմ որ եթէ կարելի է, պզտիկ զոհողութիւն մը ընելով՝ այդ բառը չգործածես այսուհետեւ Հայոց ազգին համար :

Որով մնամ առաջուան պէս

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

2 Փետրուար 1878

Եթէ դիւանագիտութիւնը սիրուն կողմ մը ունի՝ այն ալ իր լեզուն է :

Իր անուշ ու քաղաքավարական լեզուն միւս բոլոր թերութիւնները կը գոցէ :

Օրինակի համար՝ Սերպիան այսօր մեզի կոշտութեամբ բան մը ըսած չունի. չըսեր մեզի.

— Շըշթ... ինծի նայէ, սա առած տեղերս տեսա՞ր, անոնց ամէնն ալ իմս պիտի ըլլան, հասկցա՞ր :

Այլ քաղաքականութեամբ կ՚ըսէ.

— Սահմանս պիտի շտկեմ քիչ մը :

Որպէս թէ մեզի բնաւ վնաս մը չունի :

Նոյնպէս՝ Սեւ Լեռը չըսեր.

— Իմ տիրած տեղերուս՝ որոնց դու կը հրամայէիր, ասկից ետքը ես պիտի հրամայեմ. Հասկցա՞ր ըսածս :

Այլ կ՚ըսէ.

— Տեղս շատ նեղ է :

Լեզուն սիրեմ, եթէ Պօղազիչիի շոգենաւերուն մէկուն մէջ ինծի ըսուէր ասանկ խօսք մը, տեղէս կ՚ելնէի եւ իրեն տեղ կը բանայի :

Նմանապէս մեր բարեկամ Ռուսը չըսեր.

— Դեռ կայնե՞ր էք հոս... գացէք ըսկէ :

Այլ կ՚ըսէ.

— Սահմանս պիտի ընդարձակեմ :

Սահման, սահման եւ դարձեալ սահման :

Մէյ մը կանանց մազ շտկելը, մէյ մըն ալ մեր բարեկամ Ռուսիոյ սահման շտկելը վերջանալիք բան չէ :

Այսչափ տարիներէ ի վեր մեր բարեկամ Ռուսը սահման կը շտկէ եւ դարձեալ շտկելու տեղ մը կը գտնէ : Հիմա շտկելիք սահմանը առաջինէն աւելի ծուռ պիտի ըլլայ, եւ քանի մը տարիէն ետքը նորէն սահման շտկելու պիտի սկսինք :

Տարակոյս չկայ որ նորընծայ Սերպիան, Սեւ Լեռը ու Ռումանիան ալ իրմէ սորվեցան սահման շտկելու արուեստը :

Արդեօք, ընթերցող, մեր Սահմանադրութիւնը չըլլա՞յ որ ասոնք սխալ հասկընալով, կարծած ըլլան թէ՝ իրենց սահմանները շտկելու համար հրատարակեցինք այդ Սահմանադրութիւնը :

Եթէ այդպէս հասկցած են՝ իմացնելու է իրենց որ Սահմանադրութիւնը առ այժմ գործադրութեան մէջ չէ :

×

— Ի՞նչ է, ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ՚ըլլանք կոր, ի՞նչ է եղեր :

— Բան մը չէ, Պուլղար աղջիկ մը :

— Ո՞ւսկից առիք :

— Աճի Չէշմէի մահալլէպիճիին խանութէն :

— Մահալլէպիճին աղջի՞կ ալ կը ծախէ կոր :

— Ոչ, Չէրքէզ մը յափշտակեր է եղեր ու ...

— Անկարելի է :

— Տանիմ ըսելնի...

— Սուտ է :

— Ըսելնիքէն քա ...

— Սխալ է :

— Քանի մը Պուլղարներ տես...

— Զրպարտութիւն է :

— Տեսեր ու առեր են :

— Չեմ հաւատար :

— Ինչո՞ւ :

— Մեղայ ըսէ, Իսլամ մը անանկ բան կ՚ընէ՞, տղա՞յ ես :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(4 Շար.)

...կական պետութիւն : Սակայն գաղթականութեան ստուար մաս մըն ալ հանգրուան գտաւ Կ. Պոլիս, Խրիմ, Պալքանները, Հիւսիսային Կովկաս, Մերձ. Արեւելքի երկիրներու մէջ: Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ ստեղծուած հայկական գաղութները, շնորհիւ հայրենիքին հետ ունեցած իրենց տեւական կապին եւ համալրումներուն, գոյատեւեցին հարիւրամեակներու, անցան պատմական տարբեր ուղիներ, ժառանգ ձգելով զանազան մակարդակի եւ չափի մշակութային հարստութիւնները :

Սելճուկեան արշաւանքներուն յաջորդած մոնկոլական ասպատակութիւններն ու տիրակալութիւնը (ԺԳ. – ԺԴ.) պատճառ կը դառնան, որ աւելի մեծ թիւով Հայեր բռնեն գաղթի ճամբան : Երկրէն փախան իշխաններ, արհեստաւորներ եւ առեւտրականներ, իսկ անոնց հետեւելով՝ նաեւ գիւղացիութիւնը : Գիւղացիներուն արտագաղթին նպաստեցին Կեդրոնական Ասիոյ տափաստաններէն Հայաստանի դաշտավայրերը եւ ալպեան արօտավայրերը խուժող քոչուոր Թուրքմէններու ասպատակութիւնները: Արտագաղթին հետեւանքով ԺԴ. դարուն երբեմնի հռչակաւոր Անին արդէն նման էր սովորական գիւղի, իսկ Դուինը դադրած էր գոյութիւն ունենալէ:

ԺԱ. – ԺԴ. դարերուն նոր գաղութներ կազմուեցան Մոլտաւիոյ, Վալախիայի, Կալիցիայի, Տրանսիլվանիոյ, Մերձվոլկեան շրջաններուն մէջ եւ այլուր :

Հայ ժողովուրդին համար կատարեալ արհաւիրք էր Թուրք – պարսկական հակամարտութիւնը ԺԶ.–ԺԷ. դարերուն : Հայաստանը ամայացնելու եւ Պարսկաստանը շէնցնելու նպատակով Շահ – Աբբաս ծրագրեց եւ իրականացուց Հայերու բռնագաղթը դէպի Իրան : Իրենց ունեցած – չունեցածով գաղթի ճամբան բռնեցին 350 հազար Հայեր, որոնք պէտք է հեռաւոր կտրէին հազար քիլոմեթր ճամբայ մը: Այս ձեւով է, որ մէջտեղ եկաւ Պարսկաստանի հայ գաղութը: Յետագային Պարսկահայերով կազմուեցան նոր գաղութներ Հնդկաստանի եւ Աստրախանի մէջ :

Շահ – Աբբասի կատարած բռնի գաղթին զուգընթաց, այս նոյն շրջանին, Հայաստանէն, յատկապէս անոր արեւմտեան հատուածէն, տեղի կ'ունենան զանգուածային գաղթեր՝ կապուած ձալալիներու աւերիչ ասպատակութիւններուն եւ երկարատեւ սովին հետ :

ԺԸ. – ԺԹ. դարերուն եւս Հայաստան երթալով կը նօսրանայ իր բնակիչներէն: Ռուս – Թրքական պատերազմներու ժամանակ, մանաւանդ, 1827 – 1828ին, տասնեակ հազարաւոր արեւմտահայեր հարկադրաբար կը թողուն իրենց բնակավայրերը եւ կ'անցնին Արեւելեան Հայաստան եւ Կովկաս : Որքան կը սաստկանար Թրքական լուծը, այնքան կը շատնար հայ գաղթականներու թիւը :

Սակայն ամէնէն մեծ ողբերգութիւնը կատարուեցաւ 1915ին: Թրքական կառավարութեան մշակած հայասպան ծրագրով, քաղաքակիրթ աշխարհին բացարձակ թոյլտուութեամբ իր բնօրրանէն դուրս քշուեցաւ երկու եւ կէս միլիոնի հասնող արեւմտահայութիւնը : Անոր կէսէն աւելին դարձաւ Թրքական սուրի զոհ, իսկ մնացած կէսը տարագրուեցաւ Միջագետքի աւազուտները : Թրքական եաթաղանէն մազապուրծ ազատած մէկուկէս միլիոն Հայեր ցրուեցան աշխարհի չորս ծագերուն :

Բարեբախտաբար այսօր հայ ժողովուրդը դէպի Հայաստան ներգաղթելու հնարաւորութիւնը ունի :

Վ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Հերոսներու Օրը այս տարի տօնուեցաւ Յուլիս 10ին Կիրակի օր բացառիկ գեղեցիկ օդով մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ Լազեան խումբին եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին : Ծաբթուան անձրեւային եղանակին յաջորդած էր պայծառ ու բարկ արեւ մը :

Առտուն, ինչպէս յայտարարուած էր, Թաղապետական մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ գնդակախաղի բարեկամական մրցում մը Նոր Սերունդի Մարսէյլի եւ տեղւոյս խումբերուն միջեւ : Մարսէյլի խումբը յաղթական հանդիսացաւ մէկի դէմ երեքով :

Կէսօրին երիտասարդութիւնը արդէն համախմբուած էր դաշտը, կէսօրէն ետք ժողովուրդն ալ խուժեց դէպի հանդիսավայր, որ ծառերու մէջ կորսուած գեղեցիկ անկիւն մըն է :

Հսկայ Եռագոյնը ծառերն ի վար կը վէտվէտէր խրոխտաբար: Հիւրեր կային շրջակայ բոլոր գաղութներէն : Ներկաներուն մէջ երիտասարդութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէր :

Ժամը չորսի մօտ, օրուան խօսնակ ընկեր Կորիւն Լիւլէճեան բացուած յայտարարեց հանդէսը : Տէսինի եւ Լիոնի Նոր Սերունդի խումբը ոգեւորութեամբ երգեց «Կարկուտ տեղաց»ը, ի յիշատակ այն արշաւանքին, որ 69 տարիներ առաջ փաստեց թէ Հայը այլեւս բայա մը չէր եւ գիտէր զէնքով կռուիլ ու պատժել արիւնարբու Շարաֆ Պէկեր:

Նոր Սերնդական Օր. Ժընըվիէվ Պարտաքճեան արտասանեց Յովհ. Շիրազէն : Մեներգեց Վահէ Սահակեան՝ Լիոնի Նոր Սերունդէն : Յետոյ, Ալպէր Գասեան՝ ընկերակցութեամբ Աբրահամ Շահինեանի կիթառին: Երկուքն ալ Վալանսի Նոր Սերունդէն :

Մեներգեցին նաեւ Տիկին Մառի Կարապետեան եւ Մինաս Մկրտիչեան (Լիոնէն) :

Ընկ. Գեղամ Կանանեանի խոր ըմբռնումով կատարած արտասանութեամբ վերջ գտաւ գեղարուեստական յայտագրի պաշտօնական մասը :

Յետոյ բանախօսելու հրաւիրուեցաւ ընկեր Միսաք Միրզէ, որ իր պատկերալից ոճով իբրեւ բնաբան յիշեց Երուսաղէմի Պատրիարք Եղիշէ Սրբազանի Մայիս 28ի առթիւ արտասանած գեղեցիկ ճառին մէկ յատկանշական անցքը, ուր կ'ըսէ թէ.— «Ոչ մէկ կաթիլ արիւն կրնայ թափիլ ժողովուրդին երակէն յանուն գաղափարի, առանց որ օր մը իր նպատակին ծառայէ»:

Հերոսներու Օրը կը տօնուի, ըսաւ, առանց կուսակցական խտրութեան : Կը յիշուին բոլոր հերոսները, ըլլան անոնք Դաշնակցական, Հնչակեան կամ Ռամկավար: Նաեւ անոնք որ Հայաստանի բանտերուն մէջ թէ Սիպերիոյ խորերը յանուն հայրենիքի գաղափարին ու ազատութեան քաւութեան նոխազ դարձան : Հերոսութիւնը նկատեց բարձր գաղափարի մը նուիրագործումը, եւ իբր այդչափ քիչերու տրուած է հերոսանալը : Ընկերը, անկիւնադարձ մը նկատեց Խանասորի Արշաւանքը, որ հանդիսացաւ դարերու ստրկութենէն ետք հայ ժողովուրդին կրած հոգեփոխութեան պատմական երեւոյթը եւ անոր ձգտումը դէպի ազատութեան գաղափարը :

Ակնարկ մը նետելով Հայաստանի երիտասարդութեան հայրենասիրական յախուռն ցոյցերուն, հանդիտութեան եզրեր գտաւ Արշակ Բ. Թագաւորի պարսից Շապուհ կայսեր առջեւ ունեցած խրոխտ ու ըմբոստ կեցուածքին հետ, երբ ան ոտքերը կը դնէր հայրենիքէն բերուած բուռ մը հողին վրայ:

Թելադրեց Նոր սերունդին հետեւիլ Հայրենի երիտասարդութեան բարձր օրինակին, երբ այստեղ կայ եւ ազատութիւն եւ այլ առաւելութիւններ :

Ապա ազատ յայտարարուեցաւ բեմը : Ներկաներուն խնդրանքին տեղի տալով մեներգեց Տիկին Մարիցա Հարէլեան : Արտասանեց Լիոնի Նոր Սերունդէն Օր. Հայկանուշ Կէնճեան :

Խօսք առաւ ընկեր Ս. Առաքելեան ու փառաբանեց Դաշնակցութեան փայլուն անցեալը :

Խօսելու հրաւիրուեցաւ Պ. Պօղոս Տէր-Պօղոսեան որ պատմականը ընելով Խանասորի Արշաւանքին, անկէ քաղեց շահեկան դասեր երիտասարդութեան համար :

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Կապ. Խաչի ընկերուհիներէն (Վիէն) Տիկին Արշալոյս Մաղաքեանի : Իր ուրախութիւնը յայտնեց թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրցած է ազգային ոգիով սերունդ մը պատրաստել : Հայրենիք այցելած ըլլալով հրճուանքով հաստատած է որ այնտեղի երիտասարդութիւնն ալ տոգորուած է առողջ հայրենասիրութեամբ : Անոր ջերմ ողջոյնները յայտնեց սփիւռքի երիտասարդութեան :

Տապկուած երկու բաղերու վրայ եղած նուէրներու գումարը հասաւ 500 նոր Ֆրանքի, հետզհետէ ներկաներու խանդավառութիւնը բարձրացաւ: Ձայնասփռուած հայկական երգեր, պարերգներ եռանդ ներշնչեցին եւ երիտասարդներ ու տարեցներ սկսան աշխոյժով պարել: Սեղանները գինիներով բեռնաւոր, իսկ անոնց կողքին, Չիյ քէօֆթէն, չամփրուած միսը եւ այլ ախորժելիներ՝ իբրեւ համերաշխ գործակիցներ ...: Փոն տը Շէրիէէն Թմրուկի, տէֆի եւ սաքսոֆոնի եռեակը զուարթ եղանակներ կը նուագէր: Կ'ընկերանար Ալպեր Գասեան իր հնչեղ ու առնական ձայնով : Պ. Ա. Իշխանեան վերջին մեներգողը հանդիսացաւ: Հետզհետէ մութը վրայ հասաւ եւ ներկաները ակամայ մեկնեցան դաշտէն, իրենց հետ տանելով յիշատակելի օրուան մը խորհուրդը :

ԳԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՇՈՒԷՏԻ գահաժառանգ իշխանը՝ Պերտիլ Հայաստան այցելեց : Յուլիս 5ին ինքնաշարժով շրջեցաւ Երեւանի մէջ, ապա՝ այցելեց Սեւան, ուր ի պատիւ իրեն պաշտօնական ընդունելութիւն մը կազմակերպուեցաւ : Յուլիս վեցին գահաժառանգը այցելեց Երեւանի Մատենադարանը : Մեկնումի պահուն յայտնեց իր տպաւորութիւնները .— «Գոհ եմ հայկական հանրապետութիւն կատարած իմ կարճատեւ այցելութենէս: Սքանչելի ժամանակ անցուցի : Մեծ հաճոյքով անգամ մը եւս կ'այցելեմ այս հիւսքանչ երկիրը, ուր մեզ Շուէտացիներս ջերմօրէն եւ սրտանց ընդունեցան»:

«ԱԲՈՒ ԼԱԼԱ – ՄԱՀԱՐԻ» քերթուածը չինէրէն թարգմանուեցաւ եւ առանձին գրքոյկով մը հրատարակուեցաւ :

«ՍՈՎ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ» օրաթերթը խմբագրականով մը (Յուլիս 7) գիտել կուտայ, թէ ամառուան եղանակին անհրաժեշտ չափով չեն օգտագործուիր մարզադաշտերն, հանրային պարտէզները, լճափներն ու գետափները: Կը թելադրէ զարկ տալ մարզական խաղերուն :

ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏԻ մրցումներ տեղի ունեցան Երեւանի մէջ, մասնակցութեամբ Անդրկովկասի երեք երկիրներու սուսերամարտիկներուն : Թրասուսերամարտին մէջ ախոյեան հռչակուեցաւ Եր. Զաքարեան, իսկ ճկասուրի մէջ՝ Մ. Կիրակոսեան գրաւեց երկրորդ տեղը :

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՌՍԵՑԱՒ

— Սքանչելի է : Աղջիկը, բայց լաւ վստա՞հ էք որ Անգլիա աշխարհի այն տեղն է ուր կրնանք բնակիլ, մենք Ռուսերս : Կեանքը այնքան պարզ է անոնց համար, այնքան միակերպ, այնքան մեքենայական : Ամէն հարցումի պատրաստ պատասխան ունին: Երբեք սխալուած չեն փնտռելու, լուծում մը գտնելու համար իրենքզիրենք չարչարելու:Հոն է պատասխանը, արդէն գրուած, պայմանադրականութիւններու բառարանին մէջ: Հոս, ոչինչէն բան չեն հասկնար, հոն, առաջուընէ ամէն բան գիտեն, ամէն բանի վրայ ... հանդարտացուցիչ, բայց որքան դատարկ կ'երեւայ ինծի, կը կարծեմ թէ ձանձրոյթէ պիտի մեռնէի եթէ պարտաւոր ըլլայ Անգլիա բնակիլ :

— Մի ըսէք տիկին, ընդմիջեց Սավինքի : Ով գիտէ թէ ձեր եւ իմ ճակատագրիս մէջ չէ գրուած թէ քանի մը ամիսէն Թայմզի մշուշին մէջ պիտի ապրինք :

Մանկամարդուհին լըջացաւ :

— Ռուսիայէն դուրս պիտի չելլեմ, եւ ոչ ալ դուք ըսաւ առանց նայելու իր խօսակիցին, որպէս թէ ինքն իրեն կը խօսէր :

— Ուր որ դուք ըլլաք, ես ալ հոն պիտի ըլլամ, մէկէն ըսաւ Սավինքի: Լաւ կը հասկնաք թէ երբ մարդ բախտը ունեցած ունենալու, զայն չի թողուր: Օ՛ն, չէ՞ք ուզեր անկէ երթալ :

Լիտիա գլուխը օրօրեց .

Չեմ գիտեր ինչպէս բացատրել ինչ որ կը զգամ, կ'ատեմ այն սոսկալի մարդիկը որ իշխանութեան վրայ են: Ահարկու ժամանակ մը կ'ապրինք : Եւ սակայն հոս մնալ կ'ուզեմ: Կը թուի ինծի թէ ամէն օր ալ աւելի կը սիրեմ, Ռուսիան սոսկալի կը տանջուի : Ատե՞նն է լքելու զայն : Արտասահմանի մէջ անհոգ ապրելու գաղափարը խորշելի է ինծի, այդքան ռուս ըլլալս չէի գիտեր : Հիմա հասկցայ : Շատ ուժեղ զգացում մըն է, որ ցաւ կուտայ, բայց ուրկէ մարդ չուզեր ազատիլ :

— Ձեզի պէս զգացի, Լիտիա Սերքէյնա, ըսաւ Սավինքի, ծանր ձայնով մը, բայց ձեր խօսելէն առաջ այնքան լաւ չէի հասկցած, պէտք է եղեր որ դուք ինծի բացատրէիք :

Լռեցին, իւրաքանչիւրը իր մտածումին մէջ խորասուզուած : Հասած էին Բերսթէքթիվ Նէվսքի զոր անցան եւ շարունակեցին Ֆոնթանկայէն վար իջնել : Անկարեւոր բաներու վրայ կը խօսէին կամ կը լռէին : Ատեն ատեն, մայթերուն վրայ երբ լաւ չալուած ձիւնը սահուն կը դառնար Լիտիա կը կռթնէր Սավինքիի թեւին: Զմեռնային այս պայծառ օրուան մթնոլորտին մէջ այնպիսի խաղաղութիւն մը կար որ իրենց մէջ կ'անցնէր: Բայց երբ հասան երկաթէ կամուրջին վրայ լսեցին աղաղակներ որ՝ քիչ մը աւելի հեռուն, Ներքին Նախարարութեան դրասենեակին առջեւ խռնուած ամբոխէն կուգար : Տեսան մարդիկ որ կը վազէին քարափին վրայ եւ սառին վրայ երկվեցեակ մը մարդ, որ խումբ մը կը կազմէին եւ ուժգին շարժումներով կը խօսէին :

Սավինքիին առաջին շարժումը կանգ առնել էր: Այդ ատենները, Փեթրօկրատի կեանքը այնպէս էր որ ամէն անգամ անկարգութիւն պատահելուն անկասկած գործը դէշ կը վերջանար եւ ամբոխը՝ ձգուած իր բնազդին, դէպի վատթարագոյնը պիտի երթար :

— Ետ դառնանք, ըսաւ Լիտիա Սերկէյվնայի :

— Ոչ, ոչ, ըսաւ, ինչ օգուտ :

Փութացուց քայլերը տեսարանին մօտենալու համար քարափին վրայի ամբոխէն աղաղակներ կ'ելլէին երբեմն, լռութեան մը մէջ քանի մը բառ կը լսուէր, «սպաննէ զայն, բան մը խմել տուր»:

Սառոյցին վրայի մարդիկը կը տատանէին աջ, ձախ, ու Լիտիա եւ Սավինքի չէին կրնար տեսնել ինչ որ կ'անցնէր կը դառնար :

Խումբը յամրաբար կ'ուղղուէր դէպի բացուածք մը որ նաւի մը երկայնքին՝ փորուած էր սառոյցին մէջ : Սառոյցին կեդրոնը, պահ մը նշմարեցին մարդ մը որ կը մաքառէր ամբողջ ուժովը ոտքի եւ ձեռքի հարուածներով, բայց ուժեղ մարդիկը որ օձիքէն եւ մէջքէն բռնած էին քաշքշեցին զայն դէպի ճերմակ սառոյցին սեւ ծակը ... Սարսափէ շմորած, գամուած կը մնային տեղւոյն վրայ, սուր, յուսահատ աղաղակներ սառուցիկ օդին մէջ կը բարձրանային եւ ժխորին կը տիրապետէին : Կոչ մըն էր այս որ այլեւս ոչինչ ունէր մարդկային, բան մը, որ հոգին կը պատռէր, եւ յանկարծ, մութ խումբը նաւին երկայնքին հասաւ: Ակընթարթի մը մէջ, տեսնուեցաւ կերպարանք մը ձեռքի ոտքի ուժգին շարժումներով՝ որ կքեցաւ, կոնակին եւ գլխուն մոյկի ուժեղ հարուածներ տալով մարդիկը զայն կը հրէին ծակին մէջ. աներեւութացաւ եւ սառին տակ քշուեցաւ :

Սավինքի դարձաւ դէպի դեռատի աղջիկը, այնքան տժգունած էր որ վախցաւ թէ պիտի նուաղի :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .— Ողբ. Յակոբ Տօնիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Այրի Տիկին Մ. Տօնիկեան, եկեղեցիին տասը եւ Պոմոնի աղքատներուն՝ տասը: Ողբ. Միհրան Հրաչեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Կ. Փօլատեան Պոմոնի Կ. Խաչին՝ յիսուն, եւ Պոմոնի Կ. Խաչի դպրոցին յիսուն : Ա. Հրաչեան Առաջնորդարանին քսան եւ Կ. Խաչի տասը: Պանտիկեան ընտանիք առաջնորդարանին յիսուն : Ողբ. Կարապետ Գոճապաշեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Ք. Թէրզիպաշեան եկեղեցիին 70, Պոմոնի աղքատներուն 70 եւ Պոմոնի Կ. Խաչին 70: Այրի Տիկին Հ. Թէրզիպաշեան Առաջնորդարանին եւ եկեղեցիին քսանական, Յ. Հայպարծեան Պոմոնի դպրոցին քսան, Ե. Սապունճեան Պոմոնի դպրոցին քսան, Այրի Տիկին Ա. Ղազարեան եւ զաւակները տասը, Ս.ին եւ տասը եկեղեցիին :

Պոմոնի Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը՝ հետեւեալ նուիրատուներուն . — Ողբ. Միհրան Հրաչեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Կարօ Փօլատեանի, Պոմոնի Կ. Խաչին եւ իր դպրոցին յիսունական, հարիւր փրանք: Արշալոյս Հրաչեանին՝ տասը փրանք :

Ողբ. Կարապետ Գոճապաշեանի մահուան քառասունքին առթիւ Ք. Թէրզիպաշեանի, Կ. Խաչին 70 Փրանք: Յ. Հայպարծեանի, Պոմոնի դպրոցին՝ քսան, Ե. Սապունճեանի Պոմոնի դպրոցին 20 :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը :

MUSEE DE L'ATHENEE
— GENEVE —

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

Huiles — Aquarelles
Dessins — Lithographie

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ ամբողջ օրը :

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբին եւ Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր մարմիններուն :

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԱԻՏՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Պուլի մրցում : Խաղեր եւ մրցումներ փոքրերուն համար : Ամբողջ օրուան տոնակատարութիւնը շարժանկարի պիտի առնուի :

Արգիլուած է որեւէ բան բերել դուրսէն եւ ծախել :

× Պուլվառ Օտտոյէն օթոքառով մեկնելու համար արձանագրուիլ ընկերներ Յ. Արզումանեանի եւ Հայկ Սարգիսեանի մօտ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի :

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին:

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած «Արզութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի :

Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մինչեւ երեկոյ :

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն : Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով :

Մատչելի պիւֆէ :

Անձրեւի պարագային հանդէս-խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին սրահը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Փոն տը Շէրիւի, Պառժի դաշտին, զովասուն բարտիներուն տակ : (Սինեմա Վառիէթէի ետեւի կողմը):

Հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ:

Ճոխ պիւֆէ, եւ աւանդական շամփուրը, մատչելի գիներով :

Օթօքառը, Փլաս Կիշառէն կը մեկնի ժամը 10ին:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սոխպողական գործերու համար :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր : Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 փր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 փր.
» » պակաս օրական 15 փր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
Zell am See

Աւստրիական բարձր ալպեաններու սիրտը 758 մեթր բարձրութիւն :

ՄԵԿՆՈՒՄ .— Օգոստ. 17ին Կառ տը լ'Էսթէն ժամը 22ին: Ժամանում յաջորդ օրը՝ ժամը 14·28ին:

Հանգստաւէտ պանդոկ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, խնամուած ճաշ, տեսարան լիճին վրայ :

Զել ամ զէ տեսարժան վայր մըն է, լիճին եզերքը : Պտոյտներ, լողանք եւ ամէն տեսակ հաճելի զուարճութիւններ :

Շրջապտոյտներ՝ Քիցպուհըլ, Սալցպուրկ եւն. :

Վերադարձ Օգոստոս 29ին, ժամանում յաջորդ օրը ժամը 8ին, Փարիզ, Կառ տը լ'Էսթ :

ՎԻԷՆՆԱ ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Մասնակցութիւն 385 ֆրանք, 14 օրուան համար Փարիզէն Փարիզ: Կանխավճար՝ 100 ֆրանք : Սահմանափակ տեղեր :

Ամէնէն մատչելի պայմանները նման արձակուրդի մը համար :

Դիմել՝

RELATIONS
TOURISTIQUES - EDUCATIVES
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Délégué : E. DJEZIRIAN
Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-901
Հեռաձայնել ժամը 15էն 19 :

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հայրենակիցները այս Ուրբաթ երեկոյ Րիւ Պուֆիէ, դպրոցի սրահը: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն տարեկան պատգամաւորական ժողովի առթիւ, եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ յարակից հարցեր :

ԾԱԽՈՒ Է

ԷՕՌԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԷՆ 70 ՔԻԼՈՄԵԹՐ

Շատ գեղեցիկ տուն մը, 9200 քառակուսի մեթր, ութ սենեակ, ամէն յարմարութիւն, մեծ սեժուր եւ հիւրանոցներ, բաղնիք, տաք ջուր, արդիական կահաւորումով խոհանոց, առանձին պահապանի տուն մը: Նորմանտական ոճ: Կապատուն: Մրգաստան, (խնձորօղի): Շէնքը շինուած է 1960ին:

Գրել կամ հեռաձայնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սահմանուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 21 JUILLET 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10665

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.665

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Փեքինի հիւսիսային Վիէթնամի դես — պանն ալ հաստատած է թէ գերի ինկած ամերիկացի օդաչուները պիտի դատուին իբրեւ պատերազմի ոճրագործ : Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, դեսպանը չեշ — տած է «գերի ինկած օդաչուները ցարդ պատերազմական գերի չէին նկատուեր այլ միշտ պատերազմի ոճրագործ, ուրե — մըն չեն կրնար օգտուիլ Ժընեւի 1949ի պայմանագրութենէն» :

Երբ հարցում տրուած է իրեն թէ ի՞նչ կը մտածէ չինական ամբաստանութեանց մասին ըստ որոնց Ամերիկա եւ Խորհ. Միութիւնը միասնաբար կը գործեն Վի — էթնամի հարցին նկատմամբ, դեսպանը յայտարարած է թէ Վիէթնամի զօրավիգ կեցած են Չինաստան, բոլոր ընկերվա — րական երկիրները եւ բոլոր ժողովուրդ — ները : Դեսպանը յայտնած է նաեւ թէ ա — մերիկեան զօրքին քաշուիլը նախապայ — ման է, բանակցութիւններու համար : Ա — տիկա յստակօրէն պարզուած է Հօ Շի Մինհի Յուլիս 17ի կոչին մէջ : Աւելցու — ցած է թէ բոլոր երկիրներուն մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են Հօ Շի Մինհի կոչին առթիւ :

Ընդհանուր կարծիքն այն է ամերիկա — ցի օդաչուները պիտի դատուին , բայց չեն վնդակահարուիր նոյնիսկ եթէ մահ — ուան դատապարտուին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԷՓ ՔԵՆԸՏԻԷՆ արձակուած Աճենա 10 հրթիռով, ամերիկացի երկու տիեզերա — գնացները՝ Ճոն Եունկ եւ Մայքըլ Քոլինզ կոտրեցին բարձրութեան մրցանիշը, հասնելով 761 քիլոմեթրի մինչ խորհր — դային Բելիայեւ եւ Լէոնով 492 քիլոմեթ — րի հասած էին միայն :

Այս նոր փորձով Ամերիկացիք պիտի հասկնան նաեւ թէ կարելի է՞ զունաւոր նկարներ առնել անջրպետին մէջ ինչպէս երկրի վրայ :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ Սու — րիա կ՚ամբաստանէ Իսրայէլը որ Նափալմ գործածած է իր վերջին ռմբակոծութեան ժամանակ : Այս եղրակացութեան հասած է սուրիական սպայակոյտի պետը, ըստ Ալ Պաաս թերթին :

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ, վերջին 24 ժամուան ընթացքին, 150 անձնաւորութիւններ ձերբակալուած են «յետադիմական դաւի մը մասնակցած ըլլալու յանցանքով» : Ձերբակալուած անձերուն մէջ կայ Դա — մասկոսի նախկին Մուֆթին, Շէյխ Ալ Հասանաք եւ աշխարհական կուսակցու — թեան պարագլուխը՝ Ռուշքի Քեխիա :

ԼՈՆՏՈՆ վերադարձած է վարչապետ Ուիլսըն որ Մոսկուա կը գտնուէր քանի մը օրէ : Խօսակցութեանց առթիւ միաց — եալ ոչ մէկ զեկոյց հրապարակուած է : Միւս կողմէ Ուիլսընի առաջարկած խնա — յողութեան ծրագիրը լաւ ընդունելու — թիւն չէ գտած Մեծն Բրիտանիոյ մէջ եւ հասնական կը նկատուի որ բազմաթիւ նախարարներ հրաժարին :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ Պոն մեկնեցաւ, ուր այսօր կը տեսնուի վարչապետ Էրհարտի հետ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Մօ — րիս Քուվ Տը Միւրվիլ Փրակա կը մեկնի քանի մը օրէն : Բ. աշխարհամարտի վեր — ջաւորութենէն ետք առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար մը պաշտօնապէս Չեխոսլովաքիա կ՚երթայ :

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ մէջ լրտեսական խորհըր — դաւոր պատմութիւն մը տեղի ունեցած է : Հիւանդանոցէ մը ուր կը խնամուէր վէրքերու համար, չին ճարտարագէտ մը առեւանգուած է երեք Չինացիներու կող — մէ, հակառակ բժիշկներու եւ հիւանդա — պահուհիներու ընդդիմութեան : Ասպա, յայտարարած են թէ մարդը մեռած է : Հոլանտական կառավարութիւնը երկրէն արտաքսած է Լա Հէյի չին գործավարը, իբրեւ պատասխանատու :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ փորձառական նոր ռումբ մը պայթեցաւ Միւրորոա (Խաղաղական) ովկի օր : Նոր փորձեր պիտի կատարուին Օգոստոսին :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Ատլանտեան Ուխտի 14երու միջեւ տարակարծութիւնը չէ փարատած, մանաւանդ Գերմանիոյ Ֆը — րանսական զօրքին դերին եւ պաշտօնին մասին : 14երը վերջերս գրած էին Ֆը — րանսայի, մեկնաբանելով Ֆրանսական պատասխանը, այն յոյսով թէ լուսաբա — նութիւններ կը ստանան, բայց Ֆրանսա — յի ներկայացուցիչը մերժած է այդ բնա — գիրը, առարկելով թէ տրուած մեկնա — բանութեանց մեծ մասը սխալ է :

Օրը Օրին

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆ ՀՐԵԱՅ, ԱՓ ՄԸ ՀԱՅ

Սաուտի Արաբիոյ թագաւորը անխո — հեմ յայտարարութիւն մը բրաւ վերջերս, Ուաշինկթընի մէջ :

Թղթակիցներու հարցուփորձին պա — տասխանելով, վեհապետը յայտարարեց, ի միջի այլոց , թէ «Հրեաները իմ հայրե — նիքիս դէմ ըլլալով, թշնամի կը նկատ — ուին բոլոր Արաբական երկիրներուն» :

Ֆայսալ թագաւոր Ուաշինկթընէն Նիւ Եորք պիտի անցնէր : Քաղաքապետը օ — դակայան պիտի երթար զինքը դիմաւորե — լու : Յետոյ, իրիկուան, արքայավայել կոչունք մը պիտի տրուէր ի պատիւ վե — հափառ հիւրին : Նախանգապետն ալ պի — տի մասնակցէր այս ընդունելութեան եւ կարծեմ, ճառ մըն ալ պիտի խօսէր :

Եւ սակայն, ամէն բան ջուրը ինկաւ վերոյիշեալ յայտարարութեան պատ — ճառաւ :

Քաղաքապետը օդակայան չգնաց : Յե — տոյ, ջնջեց կոչունքի պատրաստութիւ — նը : Նախանգապետը, նոյնպէս, բողոքեց եւ վեհապետին «Բարի եկար» մը ան — գամ չըսաւ :

Հրեաներուն ուրախութիւնը տեղ մը չկայ այս օրերս : Արաբ ժողովուրդներուն ալ զայրոյթը :

Քաղաքապետը դիտել տուաւ թէ Նիւ Եորքը ունէր երեք միլիոն Հրեայ :

Նախանգապետն ալ «մեր քաղաքացինե — րուն հաւասարութեան» մասին աւուր պատշաճի քանի մը խօսք բրաւ :

Իսկ թագաւորը, որ իրեն եւ իր հետե — ւորդներուն համար յիսուն յարկաբաժին վարձած էր շքեղ պանդոկի մը մէջ, ծրա — գրուած հացկերոյթին իրիկունը իրենե — ներուն հետ ճաշեց :

Արաբները Նիւ Եորքի անունը փոխեր են ... Ճիու Եորքի եւ իրենց թերթերուն մէջ կը խայթեն երկու ամերիկացի պաշ — տօնատարները — երկուքն ալ ո՛չ-Հրեայ :

×

Մեր դպրոցներուն համար «Հայոց Պատմութիւն» գրողներուն կը յանձնա — րարեմ որ այս լուրը, եղածին պէս, հը — րատարակեն իրենց գիրքին յաւելուածի բաժնին մէջ ... եթէ, ի հարկէ, «վրի — պակ»ները տեղ ձգած ըլլան :

Որպէսզի մերայնոց աչքը բացուի ու կարենան, օր մը, իրարու հետ բաղդա — տել մեր ունեցած քաղաքական հեղինա — կութիւնը Հրեաներու վայելած քաղաքա — կան հեղինակութեան հետ : Մեր ուժը անոնց ուժին հետ՝ ամէն մարզի մէջ :

Երդում ընելու չափ կրնանք յառաջ եր — թալ եւ յայտարարել որ եթէ Սաուտի Ա — րաբիոյ թագաւորը կամ ուրիշ ոեւէ թա — գաւոր թղթակիցներու ասուլիսի մը մէջ կամ պաշտօնական ընդունելութեան մը ընթացքին մեզ կծած ըլլար, ո՛չ քաղաքա — պետը իր յօնքերը պիտի պռստէր, ո՛չ ալ նախանգապետը գլուխը անդին պիտի դարձնէր՝ կնոջին երեսը չտեսնելու հա — մար :

Երկուքն ալ չլսելու պիտի զարնէին :

Երկուքն ալ օդակայան պիտի երթային վեհափառ հիւրին հետ ողջագուրուելու եւ երկուքն ալ պիտի բազմէին՝ անոր ա — ջըն ու ձախը՝ իրիկուան հացկերոյթին :

Որովհետեւ, հայ ժողովուրդը վիրա — ւորելով ու անարգելով չես կրնար սակա — րանին գիները տակնուվրայ ընել կամ յա — նախորդ կորսնցնել տալ այս կամ այն նարտարարուեստին :

Մեր գինը այնքան աննշան է քաղաքա — կան, տնտեսական ու ելմտական սակա — րանին մէջ որ եթէ հացկերոյթին ներկայ «հայասէր»ի մը խնճութիւնը բռնէր, յանկարծ , ու հարց տար վեհապետին թէ«Ինչո՞ւ մեր պզտիկ դաշնակիցը կը վի — րաւորէք», իրաման կրնար արձակուիլ թամատայէն ոստիկանին թէ «Այդ մար — դը դուրս հանեցէք» :

×

Անգլիացի պատմագէտ մը, Թէմփըրլի իր հատորներէն մէկուն մէջ դիտել կու — տայ որ 1915ի թրքական ցեղասպանու — թենէն ետք , Եւրոպայի մէջ կը տիրէր այն համոզումը թէ Արեւմուտքը այլեւս « պիտի չսեղմէր Թուրքին ձեռքը» :

— Եւ սակայն սեղմեցինք , կ՚ըսէ հեղի — նակը՝ ակնարկելով այն սրտառուչ բարե — կամութեան , որ յետագային — Լոզանի խայտառակութենէն ետք — հաստատուե — ցաւ Թուրքիոյ եւ Արեւմուտքի միջեւ :

Բարեկամութիւն մը, որ լղրճեց Արեւ — մուտքի պատիւը : Եւ դառնօրէն յուսա — խաբ բրաւ հայ ժողովուրդը :

Չեմ կարծեր որ Ֆայսալ թագաւորի յայտարարութիւնը նախապէս չլսուած , բացառիկ եւ զգայացունց յայտարարու — թիւն մըն էր :

Արաբական մամուլը, օրուան բոլոր ժամերուն, նոյնիմաստ ամբաստանու — թիւններ կ՚ընէ Հրեաներուն դէմ, ինչպէս Իսրայէլի մամուլը կը յարձակի արաբա — կան աշխարհի ազնուական ժողովուրդ — ներուն վրայ :

Լրագրական պայքար, որ, ընդհանրա — պէս խորք չունի՝ աշխարհի որ անկիւնն ալ տեղի ունենայ :

Բայց, ենթադրենք, պահ մը թէ վե — հապետը, «պարապ գտնուելով »— թա — գաւորներն ալ կը վրիպին, անշուշտ — ցաւ պատճառեց Հրեաներուն : Գլխաւո — րաբար Ամերիկայի Հրեաներուն որոնք տնեցի կը սեպուէին՝ այս այցելութեան պարագային :

Արդեօ՞ք այդ ակամայ վրիպումը — ո — րուն համար Ֆայսալ թագաւոր, հաւա — նաբար, զղջացած է — աւելի զարհուրե — լի ոճիր մըն էր քան այն ահաւոր ցեղա — սպանութիւնը, որուն հեղինակներուն զա — ւակներն ու թոռները, այսօր, գրկաբաց կ՚ընդունուին Արեւմուտքի մէջ եւ բա — ցառիկ պատիւներու կ՚արժանանան :

Արդեօ՞ք Նիւ Եորքի Հրեաներուն սիր — տը կոտրել աւելի մեծ մեղք է, քան ան — նիտել ժողովուրդ մը — Արեւմուտ — քի կրօնակից ժողովուրդ մը, քաղաքա — կրթուած ու մշակուած ժողովուրդ մը— իր երախաներով, իր կիներով, իր երի — տասարդներով եւ իր ծերերով :

Ի՜նչ գոյնզգոյն Թուրք ջարդարարներ ի՜նչ շամփանեաներ ննկեցին Արեւմուտքի պալատներուն ու լուսայեղ դահլիճնե — րուն մէջ՝ օրուան վեհապետներուն, նա — խագահներուն, վարչապետներուն եւ մը — նացեալներուն հետ քիթ քիթի, կուշտ կուշտի, վերջին քառասուն տարիներուն :

Ո՞ր քաղաքապետն ու նահանգապետը , ո՞ր վեհապետն ու վարչապետը մերժեցին սեղան նստիլ Իթթիհատի յաջորդներուն հետ՝ առնուազն երեւոյթները փրկելու կամ մեր սիրտը առնելու մտահոգու — թեամբ :

Ո՞ր մեծապատիւ պետական պաշտօնա — տարը բողոքի ձայն բարձրացուց , երբ օրուան թերթը Թուրքին «ոսկի նկարա — գիրը» ներբողեց, կարծէք, Հայը նախա — տելու եւ Հայուն արցունքը հեգնելու հա — մար :

×

Նիւ Եորքի քաղաքապետը, Լինզի, շատ ալ ծանօթ մէկը չէ :

Բայց, նահանգապետը, Նելսըն Ռաքը — ֆէլըր — թոռը մեծահարուստ Ճան Ռա — քըֆէլըրի — անուանի մէկն է :

Այս մարդն էր որ վիրաւորեց մեր ըզ — գացումները անցեալ տարի, երբ թոյլ չտուաւ որ Աստղածորանը եւ մեր եռա — գոյնը քով քովի իր պաշտօնատան վրայ մինչեւ ձողերուն կէսը բարձրանային՝ ի նշան Ապրիլ 24ի մեր սուգին :

Այսօր, շա՛տ յուզուեր է թագաւորին բառերէն :

Ինչո՞ւ չէ, Նոյեմբերին ընտրութիւն կայ եւ ... Նիւ Եորքը ունի երեք միլիոն Հրեայ : Ու միայն ափ մը Հայ ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ստացած ենք Օֆիս տը Տէֆանս տիւ Փաթրիմուան Առմէնիէն *կնիքով եւ պաշ — տօնաթուղթով յայտարարութիւն մը, ո — րուն կցուած էր նամակ մը : Վկայութեան կոչելով մեր թերթին էջերուն մէջ «ցու — ցադրուած հայրենասիրական զգացում — ները», մեզմէ կը խնդրուէր հրատարակել յայտարարութիւն մը, որ յանուն նոյն Օ — ֆիսին կողմէ կազմակերպուած Երկրորդ Միջազգային Քոնկրէին, գումարուած այս 14 Յուլիսին՝ Պրիւսէլի մէջ , կը ներկայացնէր բանաձեւ մը :*

Բանաձեւը կամ յայտարարութիւնը հը — րատարակելէ առաջ, մեր հայրենասիրա — կան զգացումներուն հետ համերաշխա — բար պարզելու կամ «ցուցադրելու» հա — մար նման Օֆիսի մը գործունէութիւնը , հարկ կը համարինք գիտել թէ Յառաջ բաւական բան գիտէ հրապարակագրու — թեան սկզբունքներուն եւ աւանդութեանց մասին ընդհանրապէս, ու մասնաւորապէս հայ իրականութեան մէջ «ցուցադրուած» յաւակնութեանց մասին : Այնպէս որ պարտականութիւն կը համարինք յիշեցը — նել թէ նոր եւ յաւակնոտ անուններով մարմիններ կազմելը չէ որ կը փրկէ «քա — ոսային վիճակի» մը մատնուած մեր ժո — ղովուրդը , ոչ ալ կնիք մը շինելը եւ պաշտօնաթուղթ մը տպելը : Տարրական պայման է նախ ելլել եւ յայտարարել թէ ո՞վ են անոնք որ նման պատասխանա — տուութիւններ կը ստանձնեն եւ ժողո — վուրդին անունով կը խօսին :

Նման յայտարարութիւններ հրատարա — կելէ առաջ, հանրային կարծիք վարող այս թերթը կը պահանջէ գիտնալ թէ ո՛վ է վարիչը, ո՛ւր կը գտնուի պատասխա — նատու մարմինը, որո՞նք էին «Միջազ — գային» Քոնկրէին պատգամաւորները եւ ո՛ր երկիրներէն եկած էին :

Թող չկարծուի թէ պատի թերթ մըն է Յառաջ, ուր կը հրատարակուի ով ինչ որ ուզէ : Եւ մանաւանդ թող ոչ ոք Քոնկրէ գումարէ ... պատին ետեւը, անծանօթ անձերու պատգամներ արձակելով պա — տին ետեւէն :

— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...
— ՍՊԱՆԵԼ ԵՆ...
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ

(Զ. եւ վերջին մաս)

Մայլ տարիներ էին Մուղդուսիների : Սաեփան Ակոպովիչների եւ նմանների տարիները :

Ցետապայում, 1937 Թուին՝ չխնայուեցին եւ նրանք, ովքեր ձախ Դաշնակցութիւնից անցել էին Համայնավարութեան շարքերն ու ազնուօրէն, իբրեւ կատարեալ բոլշեւիկ, աշխատել էին իրենց յանձնուած պաշտօններում, — Հայկ Աւալեան, Արշակ Գրիգորեան, Գերասիմ Մակարեան, Արտաշէս Վանցեան, Արշակ Ատոմեան, Գարեգին Տէր – Սիմէոնեան ու նրանց բազմաթիւ ընկերները(*) :

Փետրուարեան ու նրա ուղեկից Դաբաղեանցի ու Զանգեզուրի ապստամբութիւններին մասնակցողներից շատերը չէին կարողացել կամ ցանկացել Պարսկաստան անցնել ու թաղնուել էին ձորերում ու այգիներում : Զերբակալեցին դրանց եւ հասկանալի է, թէ ուր մթնեց նրանց օրը : Կսկիծով իմացայ մահապատիժը ձեր վաշտի մի քանի երիտասարդների, — Անօի, Տիգրանի, Անդրուշի, Գէորգի, Զալիբէկի եւ Գառնիում մնացած վիրաւորների, որոնց դուք չէիք կարողացել պահել ձեզ հետ : Սակայն Արաքսը անցնողներն էլ նոյն վախճանն ունեցան միայն քիչ ուշացած :

— Հա, ինչ եղան նրանք, որոնք Ալեքսանդր Մեասնիկեանի ներման դեկրէտի հիման վրայ հայրենիք վերադարձան Թաւրիզից (**) :

— Հարց, որ բացում է մի այլ ողբերգութեան արիւնոտ մատեանը : Իբրեւ սահմանամերձ Նախիջեւանի բնակիչ՝ ես ականատես եղայ «տարագիրների» ներգաղթին Ջուլֆայում : Ներման դեկրէտն ուրիշ բան չէր, քան ցարական գաղտնի ոստիկանութիւնից Չեկային անցած որոգայթ : Ներս առնուածների ինքնութիւնը խստօրէն ստուգուելուց յետոյ՝ նրանց առաքում էին իրենց բնակավայրերը : Սպաները առանձնացրուեին ու քիչ յետոյ գնդակահարուեցին իբրեւ «դաւաճաններ» : Գնդակի արժանացան եւ խմբապետները՝ Պաշլաունին, Զեմլեակը, Մակեդոնը, Արտուշը (Բաց – Գառնեցի), վերջինս լեռ բարձրացաւ եւ իր վրայ արշաւողներից երեք հոգի սպանեց ու ընկաւ : Տարիների ընթացքում «ներուածներն» աստիճանաբար, իսկ 1937 – 38 Թուերին զանգուածօրէն ու գրեթէ առանց բացառութեան աքսորուեցին Սիբերիոյ արգելակայանները : Սթալինի մահից յետոյ վերապրողներ, ընդհանրապէս կարեւոր մասնագէտներ, վերադարձան 16 – 17 տարուայ տառապանք քաշելուց յետոյ, ծերացած եւ ընտանիք կորցրած :

Տեսնում եմ, շատ ազդուած ես այս կիսատ պռատ զեկուցումից, արդիւնք յիշողութեան յանպատրաստից ցատկըռտուքների : Կացութիւնը փոխելու համար զուարճական մի դէպք պատմեմ : Հրաչեայ Աճառեանը ձերբակալուած էր : Երեք ամիս բանտ նստելուց յետոյ նրան ներկայացնում են Չեկայի եռեակին .

— Դուք մեղադրւում էք իբրեւ դիվերսանտ (խոտորիչ,— Թշնամի պետութեան մը հաշւոյն գործող) :

Մեծ լեզուաբանը քան բոլէ դասախօսութիւն է կարդում ... այդ բառի ծագման, կրած փոփոխութիւնների եւ զանազան լեզուներում ընդունած իմաստի մասին եւ եզրակացնում, որ անհիմն է իրեն տիվերսանտութիւն վերագրել : «Դատաւորները» միմեանց երես են նայում եւ նրան ազատ ձգում : Այդ դէպքից մի քանի տարի առաջ նոյն դիվերսանտութիւնը փակցրին Յովհաննէս Քաջազնունուն, բայց Փիզիքապէս թուլացած խեղճ ծերունին անկարող եղաւ խօսք առնել եւ ...

— Սպանե՞լ են : Օ՛, Արշաւիր, կը բաւէ, դուրս գնանք :

Եւ ես թռչում եմ տեղիցս :

— Մի րոպէ, եթէ չասեմ, պույէ զղջումից տանջուեմ : Գիտեմ, թէ ինչ սէր ու յարգանք ունէիք դուք անխման յեղափոխական, ազնուագոյն մարդ եւ Խանասորի հայդուկ Մ. Յ. անձի հանդէպ : Ապստամբութեան շնորհիւ բանտից ու գնդակահարումից ազատուած՝ նա մեռաւ Թուրքերի բորբոքումից ձեր նահանջին յաջորդող օրերին, առանց իմաց տալու իրեններին թէ Հ. Յ. Դ. դիւանն իր մօտ է պահուած : Խուզարկեցին եւ գտան, ու նրա անդրանիկ զաւակին՝ դեռափթիթ պատանի ...

— Սպանեցի՞ն Վանիկին :

— Մեր մեծ գրողի մահից յետոյ նրա երեք արու զաւակներին, որոնցից անդրանիկի հետ դուք լաւ ընկերներ էիք, հանաքչիներին(***) ...

— Սպանե՞լ են, նրա՞նց էլ, դեռափթիթ... սարսափելի է : Կաթուածահարի պէս բռնում եմ սեղանից, որ վար չընկնեմ : Լռում ենք :

Լռութիւն անմեղ նահատակների յիշատակին :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(*) Սթալին յայտարարում էր բոլշեւիկեան կուսակցութեան 18րգ համագումարում, «1934 – 1939 թուերին, 17րդ եւ 18րդ համագումարների միջեւ կուսակցութիւնը կորցրել 260,000 անդամ :

Տես – Արման Գատի – Զերո պլիւս էնֆինի, երես 166 :

(**) 1921 թուի Ապրիլի 20ից մինչեւ Յուլիս 25, Հայաստանից Պարսկաստան են անցել 7836 ապստամբներ, որոնց մէջ արեւելահայեր 3846 հոգի, արեւմտահայեր — մեծամասնութիւնը վասպուրականցի — 3487, այլք 403 հոգի : Երկիրն ամբողջութեամբ գրաւելուց յետոյ խորհ. Հայաստանի իշխանութիւնը ներում հրատարակեց տարագիր «բանուորներին ու գիւղացիներին», երաշխաւորելով նրանց անկաշկանդ գոյավիճակ հայրենիքում : Ներումը չէր տարածւում «Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի» եւ ապստամբների հրամանատարական կազմի անդամների վրայ : Թաւրիզում բացուեց խորհ. Հայաստանի հիւպատոսարան, ուր Գարագաշ անունով մէկն արձանագրում էր վերադարձողներին եւ տալիս ուղեգիր : Օգտուեցին դրանից մօտ 5500 տարագիրներ, մնացածը, մեծ մասամբ Արեւմտահայեր, ցրուեցին ի սփիւռս աշխարհի, կամ տեղաւորուեցին Պարսկաստանի զանազան վայրերում, Թեհրան, Մէշէդ, Բասրա, Աբադան եւայլն :

(***) Այս «երեք արու զաւակները» Յովհաննէս Թումանեանի տղաներն էին : Այժմ Թումանեանից մնացել է մի աղջիկ միայն, որ իր անուան թանգարանի վարիչն է : Յովհ. Թումանեանի թանգարանը հարուստ է, հետաքրքրական եւ յուզիչ, իսկ առաջնորդող օրիորդը այս կամ այն գրապահարանի, նկարի, քանդակի առջեւ անգիր արտասանում է Թումանեանի բանաստեղծութիւնները : Մենք բռնկանչացած էինք :

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

(ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ)

Յուլիս 5ի «Յառաջ»ին մէջ հրատարակուած Սեւրի դաշնագրի մասին մեր յօդուածին յաւելուած մը կը քաղենք 7 Յուլիսի «Ֆիկարօ» թերթէն :

Ինչպէս դաշնագրին 89րդ յօդուածը կը տրամադրէր, ստորագրող պետութիւնները համաձայն էին Միացեալ Նահանգներու նախագահին իրաւարարութեան ենթարկելու Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ սահմաններու որոշումը, ինչպէս նաեւ Հայաստանին համար մինչեւ ծով ելքի մը յատկացումը :

Նախագահը, Ուտրօ Ուիլսըն, կատարեց իր յանձնառութիւնը : Այլ խնդիր թէ Ամերիկեան ծերակոյտը, հետեւելով ամերիկեան առանձնական վարդապետութեան, մերժեց որեւէ վաւերացում : Բայց տարիներ շարունակ հայկական հրատարակութեանց մէջ արտատպուած տեսանք «Ուիլսընեան» Հայաստանի քարտէզները : Երբեմն ալ, ինչպէս մինչեւ այժմ, անոր իրականացումը կը պահանջուի : Զենք գիտեր թէ ինչ հիմունքներու վրայ Ուտրօ Ուիլսըն յղացաւ իր որոշումները : Իրաւարար մը սովորաբար կը լսէ շահագրգռուեալ կողմերը : Արդեօք նախագահը այդպէս ըրա՞ւ թէ այլ աղբիւրներու դիմելով բաւականացաւ :

Ինչ որ է, այսօր կ'իմանանք որ նախագահը այդ շրջանին իր խելքին տէրը չէ եղեր ... :

Վերեւ յիշուած «Ֆիկարօ» թերթը անդրադառնալով Ուինսթըն Չըրչիլի բժիշկին յուշերու շուրջ յարուցուած բանավէճերուն, կը նկարագրէ Յուլիս 6ին Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցած բժշկական ժողով մը : Թեր ու դէմ տեսակէտներ պաշտպանուած են : Մեծամասնութիւնը հակառակ արտայայտուած է պետական պատասխանատու անձնաւորութեանց առողջական պակասութիւնները հանրութեան ծանուցանելուն : Զանցառութիւն կը նկատէ Հիպոկրատի երդումին մասին, որ գաղտնապահութիւն կը պարտադրէ բժիշկին :

Սակայն յայտնուեցան ընդդիմադիրներ, որոնց ամէնէն բուռնը եղաւ լոնտոնցի բժիշկ Կրոմպերկ : Նա արժեցուց թէ Հիպոկրատի երդումի պարտադրած գաղտնապահութիւնը չէր կրնար յարգուիլ՝ երբ հիւանդը «միլիոնաւոր մարդկային կեանքերու ճակատագրին տէրն է» : Եւ յիշեց, իբր օրինակ, ամերիկեան նախագահի մը պարագան, Ուտրօ Ուիլսըն, 1919էն սկսեալ, — «որուն կինը Միացեալ Նահանգները կառավարեց ադետալի հետեւանքներով աշխարհի համար», մինչ ինքը — նախագահը — կը տապլտկէր հիւանդի իր անկողնի վրայ : (Ընդգծումները կատարած է «Ֆիկարօ» թերթը) :

Անշուշտ կարելի չէ անպայման հաստատել թէ Ուտրօ Ուիլսընի անունով տրուած որոշումները համապատասխան չէին ճշդութեան : Բայց թերեւս ապագային խոհեմութիւն համարուի չընդունիլ որ մեր ճակատագիրը յանձնուի հեռաւոր սուրբերու :

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Յ. Գ.— «Յառաջ»ի 12 Յուլիս խմբագրականը Սեւրի դաշնագրի վերաբերող մեր նախորդ յօդուածին հակոտնեայ դիրք կը բռնէ : Խնդիրը համազգային բնոյթ ունի : Ուստի պարտք կը զգանք յաջորդ յօդուածով մը ներկայացնել մեր խորհրդածութիւնները : Անկէ ետք ընթերցողին կը մնայ համոզում գոյացնել :

Բայց նախապէս թող մեզի թոյլ տրուի որ յառաջիկային «Եւրոպացի»ի յօդուածաշարքին անդրադառնալով՝ մասնաւոր տուեալ մը մէջ բերենք մեր հողային պահանջներուն մասին :

Վ. Փ.

ԿՄԻԹՆԵՐ

— Ինչո՞ւ :

— Քասթանպոլուի երեսփոխան Մուսթաֆա էֆէնտին անցեալ նիստին մէջ ըսեր է թէ՝ Զէյրէքցիները Իսլամ ըլլալով՝ ոճրագործութիւններ չեն կրնար ըրած ըլլալ, հետեւաբար իրենց վրայօք պտըտած զրոյցները զրպարտութիւն են :

— Եթէ այդպէս է՝ չեմ գիտեր, թերեւս աղջիկը գողցած է գԶէյրէքցին :

×

Միտքս բան մը կայ, չմոռցած հարցունեմ :

Ով դուք, որ դրամանիշ կ'առնէք, վերջը ի՞նչ կ'ընէք այդ դրամանիշները, ես տասծներս կը պահեմ կոր, որովհետեւ մարդ չառներ կոր :

Երէկ Թէրսհանէի դրամանիշը չէր անցներ. — Ինչո՞ւ.— Որովհետեւ կեղծն է հրատարակուեր եղեր : Այսօր ալ Թաթավլայինը չեն ընդուներ. —Պատճա՞ռ. — Որովհետեւ կեղծն է տպուեր : Վաղն ալ Շիրքէթի եւ կամ ուրիշ տեղի մը դրամանիշը պիտի չքալէ .— Ինչո՞ւ .— Որովհետեւ պիտի ըլլայ :

Ծաթելու կէտը այն է որ կեղծը եղած ըլլալուն համար խակն ալ չեն ընդունիր, չընդունելէն զատ կեղծն խակէն կամ խակը կեղծէն զանազանելու համար դիւրութիւն մըն ալ չեն ցցուներ որ ես ալ քովս դրտնուածներուն կեղծ ըլլալը կամ չըլլալը հասկնամ : Սատանան առնէ մեղքերնին, բայց ինծ պէսպէս կը թուի թէ գիտամբ չեն ցցուներ կեղծին ու խակին մէջի տարբերութիւնը որ իրենց հանածներն ալ չընդունին :

Եթէ այս ընթացքը յաջողի, վաղը ես ալ յանուն Մասիսի տպարանի յիսուն հազար ղուրուշի դրամանիշ պիտի հանեմ շրջաբերութեան. եւ ամէնքը քչելէն ետքը՝ «էֆէնտիմ առոնց կեղծն են չըներ» ըսելով մէկն ալ պիտի չընդունիմ :

Եւ մինչեւ հիմա չըներս կարծեմ քիչ մը անխոհեմութիւն է :

×

Հիմա հարցուր ինծի թէ՝ մինչեւ հիմա ինչ ըրիր եւ ինչ կ'ընես :

Առաքեալին ըսածը կ'ընեմ կոր. լաւ ընդ լացողս, խնդալ ընդ խնդացողս :

Ըսենք թէ՝ Մուսթաֆա էֆէնտին կը տեսնեմ որ տխուր նստեր ու կը մտմտայ, ես ալ դիմացը կը նստիմ տրտում տխուր ու կը սկսիմ մտմտալ : Անդին կ'երթամ, կը տեսնեմ որ Եանչօ աղան Բէթքոյին հետ ձեռք ձեռքի տուած կը պարեն, կամացուկ մը Մէթքոյին քովը կ'երթամ ու «ձեռքդ ինծի տուր» կ'ըսեմ, ձեռքէն կը բռնեմ ու կը սկսիմ պարել :

Իսկ եթէ մէկը տեսնէ զիս՝ եւ հարցունէ թէ ինչո՞ւ կ'ուրախանաս, կը պատասխանեմ. — ուրախանալու բան մը չունիմ, խնդացողներու հետ խնդացած ըլլալու համար է որ կ'ուրախանամ :

Տեսնենք, առաքեալը ինչ վարձատրութիւն պիտի ընէ ինծ՝ իր խօսքը կէտ առ կէտ գործադրած ըլլալուս համար :

×

Լրագրաց մէջ նաւատորմիղի վերաբերեալ ծանուցում մը կարդացի՞ր, ընթերցող. Պէշիքթայի ու Կ. Պոլսոյ մէջ տեղ նաւատորմիղ մը կորսուած է, գտնողին մեծ պարգեւ պիտի տան եղեր :

Մինչեւ այսօր այդ նաւատորմիղին ուր ըլլալը չգիտնալնուն վրայ կը զարմանամ կոր. ես ծանուցումը կարդալուս պէս ուր ըլլալը խելօյն գտայ :

Ըսե՞մ ձեզի թէ ուր է այդ կորսուած նաւատորմիղը, պարգեւը առնել կուտա՞ք ինծի :

— Այո, ըսէ, եւ շուտ ըսէ :

— Զէյրէքցիներուն քովն է :

5 Փետրուար 1878

Անգղիական նաւատորմիղը վերջապէս դառնուեցաւ :

Կղզիներուն առջեւը եկեր նստեր է ... առաջ գալու կ'ամչնայ կոր :

Ինչո՞ւ եկաւ այս նաւատորմիղը :

Հանդիստ եղէք, չարութիւն ընելու համար եկած չէ, բարութիւն ընելու համար ալ եկած չէ, միմիայն Արեւելքի մէջ իր պատիւը կոտրել չտալու համար եկած է եղեր :

Անգղիոյ կառավարութեան ըսեր են եղեր թէ՝ եթէ քու նաւատորմիղդ Պոլիս չկարենաս մտցնել՝ մեծ պզտիկութիւն կը հրաւիրես վրադ :

Էհ, ընթերցող, մէկը քեզի աստնկ խօսք մը ըսէր նէ՝ հարկաւ դուն ալ պզտիկ մնալ չէիր ուզեր ա՛ :

Կ'ըսուի թէ Գաղղիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութեանց ալ նաւատորմիղները քիչ օրէն պիտի գան, որպէսզի անոնք ալ պզտիկ չմնան ... :

Ի՞նչ հարկ կայ ասս ու ան պզտիկ ձգելու... թոյլ տալու է որ մեծնան :

Գոնէ Ռումանիան, Սերվիան ու Մոնթենեկրոն ալ՝ պզտիկ չմնալու համար՝ նաւատորմիղի տեղ տասնական կտոր կայիք ղրկեն :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(5 Շար.)

ԱՐԵՒԸ՝ ՍՊԱՆԻՈՅ ՎՐԱՅ

Բ.

Սակայն 1962ին կը բացուի Տինկերա – կան ժողովը :Սպանացի հոգեւորականնե-րը կը հասկնան , թէ աշխարհ փոխուելու վրայ է : Առաջին նստաշրջանին, կը մը-նան լուռ եւ զարմացական : Երկրորդին եւ երրորդին՝ կը փորձեն սանձել յորձան-քը, սակայն մտահոգութեամբ կը նշմա – րեն, որ իրենց մէջ կը գտնուին մար – դիկ , որոնց տեսակէտները ազդուած են Յովհ. ԻԳ.ի ոգիէն: Սպանիոյ եկեղեցիին խնկական ղեկավարը՝ Կարդինալ Հերե – րիա Օրիա կ'ընդունի ընթացք տալ նոր մտայնութեան, թէեւ Հռոմի մէջ ոմանք իրեն գիտել կուտան, թէ Սպանիա վերջին ամրոցն է իրաւ կաթողիկէութեան :

Սպանիա վերադարձին որոշած է երկ – րորդական կարգի զիջումներ միայն կա – տարել : Իր հիմնական նպատակն է խուսափիլ պառակտում յառաջացնելէ սպա – նական կաթողիկէութեան մէջ : Կաթո – լիկէ Շարժումին ղեկավարներուն կը մը-նայ զգոյշ ըլլալ : Եւ երբ , 1966 Յունիս 21ին , այս վերջինները կ'ուզեն հրապա – րակել բանաձեւ մը, որ երկու օրուան ժողովներէ ետք քուէարկուած է իրենց կողմէ, Սպանիոյ նուիրապետութիւնը բացարձակապէս կ'արգիլէ անոր հրապա-րակումը : Պէտք է զսպել , զսպել , զըս-պել ... : Սակայն դիւրին չէ : 1966 Մարտ 9ին, 400 ուսանողներ հաւաքուած են Պարսելոնայի մէկ արուարձանը գտնուող վանքի մը մէջ : Նպատակը՝ կազմակեր – պել ազատ համալսարանական մարմին մը: Ժողովին յայտարարութիւնը կա – տարուած էր տասը օր առաջ, համալսա-րանին մէջ , բայց վայրը գաղտնի պահ-ուած էր : Միայն վերջին պահուն հեռա-ձայնով կը հաղորդուի :

Ամէն ինչ կ'անցնի խաղաղ: Քիչ ետք սակայն ոստիկանութիւնը կը պաշարէ վանքը : Ոստիկանապետը կ'ուզէ տե – սակցիլ ընդհ. պատասխանատուին հետ եւ միեւնոյն ատեն դիտել կուտայ, թէ ժողովը ապօրինի ըլլալուն պէտք է ա – կախուի : Ուսանողները ՝ կ'ընդունին : Քանի մը հոգի դուրս կ'ելլէ , ոստիկանու-թիւնը կ'արձանագրէ անոնց անունները : Ցանկարծ մթնոլորտը կը փոխուի :

—Դուրս մի ելլէք, ոստիկանութիւնը ա-նունները կ'արձանագրէ :

Վանահայրը կը մերժէ միջամտել՝ ա – պաստան տալու իրաւունքին կառչելով : Լուրը շրջան կ'ընէ քաղաքին մէջ եւ ա – պա՝ թղթակիցներու միջոցաւ՝ աշխարհի ամէն կողմը... Ոստիկանապետը, իրար անցած , քաղաքապետէն հրահանգներ կ'ակնկալէ : Այս վերջինը , իր կարգին, չուարած է: Կը հեռաձայնէ Ներքին նա-խարարին, Մատրիտ: Այս վերջինն ալ չի գիտեր ի՞նչ հրաման տալ :

Անել կացութիւն մը կը ստեղծուի : Ընկերկիլ ուսանողներուն առջեւ, երբ ար-դէն միջազգային մամուլը տեղեակ է անցուդարձերուն, պիտի նշանակէր պար-տըրուակ տալ «կարծր» նախարարնե – րուն : Վանքէն ներս խուժել, այսինքն բացէ ի բաց ճակատ յարդարել եկեղեցիին դէմ, պիտի նշանակէր քննադատուիլ « ազատական » նախարարներու կողմէ : Երկրին ղեկավար շրջանակին մէջ կողմե-րէն ամէն մէկը կը սպասէ, որ դիմացի – նը կատարէ առաջին սխալը : Այս Սպա-նիոյ մէջ, որ դարձած է չարժուն, որեւէ իրադարձութիւն կրնայ կեցնել կամ փու-թացնել հոլովոյթը : Թող Ֆրանքօ ըս – տանձնէ իր պատասխանատուութիւնները:

Սակայն կինը արդէք կ'ըլլայ՝ չան – հանդստացնելու համար իր ամուսինը : Ֆրանքօ միայն երկու օր ետք պիտի իմա-նայ անցուդարձերը : « Կէս ժամ ունիք հաշուեյարդարի ենթարկելու համար այս խնդիրը» կը հրահանգէ առանց վարանե – լու ներքին նախարարին :

Հեռաձայնը կը բանի, ոստիկանութիւ-նը կը խուժէ վանք : Իր ըմբոնումով Ֆրանքօ իրաւունք ունէր: Եթէ անշարժ մնար, յաջորդ օրը ժողովրդական ցոյցը աւելի եւս պիտի բարդացնէր կացութիւ – նը, որովհետեւ, գոյութիւն ունի այլեւս ընդդիմադիր ճակատ մը, որ ի տարբե – րութիւն արտասահման ինչպէս Թուլուզ կամ Լոնտոն ապաստանած , եւ կամ գրա-կան սրճարաններու մէջ տեղի ունեցող մտաւորական հանդիպումներուն, որոշած է մնալ Սպանիոյ մէջ, ներկայացնել իր կարծիքը՝ ամէն անգամ որ հնարաւոր է, հաւաքուիլ կանոնաւոր այլ խաղաղ ձեւով կազմելու համար երկրորդ ուժ մը :

Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ 1964ին Քաթալոնիոյ մէջ , երկրորդը՝ Քասթիլ: Այս հանդիպումներու ընթաց – քին ընդդիմադիրները արտայայտեցին ի-րենց տեսակէտները նոր Սպանիոյ հար – ցերուն մասին : Եթէ նոյնիսկ տարակար-ծութիւններ գոյութիւն ունին տեսակէտ – ներու միջեւ , համաձայնութիւն գոյա – ցաւ հիմնականին շուրջ :

Սպանիոյ հանրային կարծիքը դեռ լաւ չի ճանչնար այս վերջիններուն անուննե – րը, բայց կառավարութիւնը պատրանք – ներ չունի: Գիտէ անոնց անունները (խո-սէ Լուիս Արանկիւրեն, Էնրիքէ Թիերնօ Կալվան, Տիոնիզիօ Ռիթրուեխօ, եւն. : Գիտէ նաեւ թէ այս վերջինները համա – խոհներ ունին ամբողջ համալսարանին, ներ չունի: Գիտէ անոնց անունները (Խո-սէ Լուիս Արանկիւրեն, Էնրիքէ Թիերնօ եկեղեցիին, պաշտօնատուներուն, բան – ուորական կազմակերպութիւններուն մէջ, եւ ինչ որ նորութիւն է Սպանիոյ համար՝ գիտէ թէ անոնց մէջ կը գտնուին տնտե – սագէտներ, ընկերաբաններ, գրագէտ – ներ, բանուորական շարժումներու ղեկա-վարներ :

Հաւաքուելու համար պէտք է յաղթա – հարել արժանապատուութեան եւ ազ – գութիւններու հարցեր : Քաթալոնեը Սպանիա չէ : Սուղ կը վճարէ այս պա – րագան անտեսողը : Ֆրանքօ փորձեց մոռնալ : Եւ այս պատճառով ալ իր դէմ ունի , տարիներէ ի վեր, խակական երկիր մը իր մշակոյթով , պատմութիւնով եւ լեզուով : Երկու տարուան մէջ մօտ 30 գիրքեր լոյս տեսան՝ Ֆոքներ, Սարթր, Քամիւ եւայլն : Կ'ուզեն , որ վաղուան վարչակարգը դաշնակցային հիմունքներ ունենայ :

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ ԻՐ ՄՕՐԸ ՀԵՏ

1880ին, իբրեւ Սովելոց Յանձնախում-բի անդամ, Գարեգին եպս. Սրուանձտ – եանց կ'այցելէ հայաբնակ գաւառները : Կը հանդիպի նաեւ Վան, իր ընկերակից-ներուն հետ: Իրենց տան մէջ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ իրեն եւ իր ծերունի մօրը միջեւ.—

— Մարէ, մեզի գինի կը լցե՞ս, դու խակի չես խմեր, հատ մ'առ խմէ, մեզի օրհնէ :

— Դուք խմէք, մեռնեմ ձե, խուրի առ-ջեւ ամօթ ի կնիկ զաւակ ուտի խմի :

— Նա օտար չէ, Հայ է, եւ իմ սիրելի ընկերն է, քո զաւկի տեղն է, մի ամըչ-նար :

— Աղէն էն ո՞ւստի :

— Ստամբոլցի է:

— Ես գիտեմ որ խայերէն չգիտէ :

Ծիծաղ :

— Ինչի՞ կը ծծղաք, «փան ընդա՞ր, ըլ-լայ չըլլայ, հօս հոն, կոր, խոշոր, սանկ, նանկ», ես ինչ գիտնամ, հազար ռանդ տուիք առիք :

— Օրհնէ, օրհնէ մեզ, գինին ձեռքդ առ օրհնէ մեզ :

— Ձե՛ ողջութին, Աստուած ձեր արեւ պահի, նամարտի կարօտ չէլնէք, երկէն արեւ, սպիտակ երես ելնէք, չար աչքից , չար սատանից, չար մարդու ու չաւից պարզերես մնաք, ձե չարական կուրնայ, ձե ոտք քարին չդիպնի, ի՞նչ բանի ձեռ թալէք՝ կանանչի, ձե մէկ օր , հազար անի, վատ օր չտեսնաք, Աստուած ձե կանանչ արեւ բաշխի» :

Մայրը յետոյ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս դուշակած էր որդւոյն գալուստը .—

« Էսա եօթն օր էր որ աջ ականջս կը կանչէր : Ես գիտէի որ բարի բան մը պիտի լսէի, քիթ, բերանս կը քորուէր , գիտէի որ սիրելիս պիտի համբուրէի , աչքս կը շրտէր (անթարթ յառիլ), պիտի բարի լուր մը գէր: Ցըմէն առաւօտուն կատուն ուր թաթիկով երես կը լուար , տօտիկ կը տնկէր. ճամբից մարդ պիտի գէր: Գինի լցինք խմելու, վերէն աչք (պղպջակ) կը կապէր, երբ քու անուն տուինք հետ հետուն, խկոյն, կը փըթ – խէր, հաց ուտինք՝ կը շարուէր, չում քե չը յիշենք՝ կուլ չէր երթար, էս տարի ճոչ Պահոց միջոցին, միջինքին կանա – փատով հաց փուռնիկ բաժնեցինք, բախ – տըն ու կըամաթն քո բաժնի մէջն ելաւ : Աստուն մեռնեմ որ մե չի թող հասրա – թով» :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

— * —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համախորհրդային Միութեան Մարսէյլի, Սէնթ Անթուանի եւ Կառատնի մասնաճիւղերու կազմակեր-պած դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Կի-րակի Յուլիս 10ին, Ֆապրը Կուլի ըն – դարձակ եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ : Այս անզուգական վայրը հանրակառքի ընկերութեան նախկին պաշտօնեաներու հանգստեան տունն է եւ օժտուած նման ձեռնարկներու պահանջած բոլոր առաւե-լութիւններով : Շատերու համար հաճե-լի անակնկալ մը եւ յայտնութիւն մը ե – ղաւ, վայրի այս ընտրութիւնը :

Շատ մը ընտանիքներ կանուխէն իրենց կէսօրուան ճաշով եկած, ամառուան կի-զիչ արեւէն պատսպարուեցան հսկայ ծառերու շուքին տակ :

Երեք քոյր մասնաճիւղերու ժրաջան անդամները իրենց կարելին ըրած էին գոհացում տալու համար յարգոյ հասա – րակութեան որ հետզհետէ կը ստուարա – նար :

Կէսօրուան ճաշը տեղի ունեցաւ շատ ուրախ տրամադրութեան մը տակ հայ – կական տիպքերու պարզեւած անուշ նը – ւագով ու երգերով (ռատիօ Սէն – ժան) : Կառատնցիները բերած էին տաւուլ – զուռնա վերյիշելու համար բնագաւառի եղանակները :

Պիւֆէն առատ էր եւ մատչելի գիներով :

Գեղարուեստական բաժինը բացուեցաւ Կեդր. վարչութեան նախագահ Ս. Տէր – Մարտիրոսեանի հանդէսին նշանակու – թիւնը շեշտող խօսքերով :

Կեդր. վարչութեան քարտուղարը ընդ – գծեց Միութեանս տեւական կենսունա – կութիւնը և հասարակութեան համակրա-կան վերաբերումը: «Ցիշել անցեալը եւ միանգամայն աշխատիլ ապագայի , այ – սինքն հայրենիքի եւ Նոր Խարբերդի ի նպաստ » :

Ժողովրդական դերասան Թրադօշի խումբը յաջողութեամբ ներկայացուց « Ղարապաղի Մելիքներու » հարսանեկան տեսարանները : Երգերն ու պարերը ըն – կերակցութեամբ Զէօրէքճեանի եւ Կոլ – կասեան նուագածուներու ընկերակցու – թեամբ :

Յուլիս տասը շատ յաջող եւ յիշատա – կելի օր մը եղաւ մեզի եւ ժողովուրդին համար :Շատեր իրիկուան ճաշն ալ տե-ղին վրայ ընելէ ետք ցաւով բաժնուեցան այս ուրախ վայրէն ու մթնոլորտէն :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

- Ե Ր Բ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Քայլ մը առաւ եւ դողդողջեց : Թեւը անցուց Լիտիայի մէջքին եւ սեղմեց: Ամ-բողջ մարմինին ծանրութիւնը զգաց իրե-նին դէմ : Լիտիա զրեթէ կորսնցուցած էր գիտակցութիւնը :

— Լիտիա Սերկէյնա , ըսաւ ինքզինք – նուաճ եկէք, կը խնդրեմ ... ճիգ մը ըրէք ... խեղճ աղջիկ ինչպէս կը մեղքնամ ձեզի, ինչպէս սիրտս կը ցաւի ... Լիտիա Սերկէյնա, ձեզի ճիշդ կ'ըսէի, չենք կըր-նար հոս մնալ :

Արդէն մանկամարդուհին ինքզինք կը գտնէր:– Ներողութիւն, ըսաւ, ինչ տկա-րութիւն: Երթանք, բայց տուէք ձեր թե-ւը:

Ետ դարձան ճամբէն: Հոն կառապան մը կար Սավինոքի նստեցուց Լիտիան եւ թեւին մէջ գրկեց զայն :

Լիտիա հարցաքննեց ծերունի կառապա-նը :

— Ինչ անցաւ դարձաւ, հարցուց .

Ծերուկը ուսը թօթուեց եւ աչքերը բացխփեց :

— Գող մըն էր որ բռնեցին: Վաճառա-տունէ մը ալիւր կը գողնար... այն ատեն ժողովուրդը զինքը խեղդեց ...

Լռեց պահ մը եւ աւելցուց .

— Մարդիկը ասանկ են հիմա :

Եւ մտրակեց ձին որ մեկնեցաւ արշա – ւասոյր , — մարդիկ այսպէս են... կրկ-նեց Լիտիա: Ինչ է մարդու մը կեանքը այսօր . Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, շատ խորհած եմ այդ մասին եւ կը կարծէի թէ հասկցած եմ: Այո, կը խորհէի թէ այլեւս ոչինչ կրնայ զիս յուզել, կը խորհէի թէ ամէն բանի պատրաստ եմ, եւ ահաւասիկ այս սովորական տեսարանը զիս այ – լայլեց ... Սարսափելի էր ...:

Ցետոյ, վայրկեան մը ետք, դառնալով իր ընկերոջը եւ շատ քաղցր ձայնով մը.

— Պիտի չուզէք ինծի հետ դուրս ել – լել, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, աղջկան մը հետ որ քիչ մնաց նուաղէր փողոցին մէջ, եւ սակայն, եթէ գիտնայիք որքան պէտք ունիմ ձեզի : Ինծ կը թուի թէ իրապէս ազնիւ եւ կենդանի միակ մարդը դուք էք Փեթրոկրատի մէջ:

Մի լքէք զիս...:

Սավինոքի մինչեւ հոգիին խորը այլայ-լած, աւելի ուժով սեղմեց զայն թեւե – րուն մէջ :

— Ըսի ձեզի, Լիտիա Սերկէյնա, եր – բեք պիտի չլքեմ ձեզ, կրնաք ինծի վըս – տահիլ ...

Արդէն վերջալոյսը իրենց վրայ էր , Դեկտեմբերի օրերուն վաղահաս վերջա – լոյսը որ ժամը չորսէն առաջ քաղաքին վրայ խաւարը կը տարածէ :

Սահնակը կը մխրճուէր բացուածքնե – րու մէջ, կ'ելլէր անհաւասար դիզուած ձիւնի կոյտերու վրայ զոր ոչ մէկ հան – րային սպասարկութիւն կը ժողվէր այլ – եւս : Ձիերու ոտիւնները տատանիլ կու-տային զոյգին, եւ երբեմն երբ Լիտիա կ'իյնար Սավինոքի վրայ , կը զգար պատրանաթափ մարդու իր ծեր սիրտին մօտ բաբախիւնը մանկամարդուհիին կու-սական եւ ուժ սիրտին :

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ ՍՐԻՆԳ ՄԸ

Միեւնոյն իրիկունը ժամը եօթնին Սա-վինոքի հանդիպեցաւ Սիմէօնովին Տօ – նօն ճաշարանի մէկ սրահը : Վայելչու – թիւնով եւ կերակուրներու ընտրութիւ – նով Փեթերպուրկի հին օրերու արժա – նի ճաշ մը ապսպրած էր Արտաքին գոր – ծերու փոխ – գործավարը : Եւ ի պատիւ իր հիւրին եւ հակառակ ալքօլ խմելու բացարձակ արգելքին փոտկա եւ շիշ մը պօռտօ հրամցուց: Սավինոքի խորհեցաւ ինքն իրեն թէ իշխանութեան տիրացումը կը ներգործէր պոլշեւիկներուն վրայ ալ , ինչպէս էր անհետացած վարչաձեւի մար-դոց : Այս առաջին տպաւորութիւնը լաւ տրամադրութիւն մը եւ նաեւ այն զգա – ցումը տուաւ թէ գոնէ կար կողմ մը ո – րով Սիմէօնովի վրայ կարելի էր ազ – դել : Բայց, ճաշին ընթացքին, նշմարեց որ Սիմէօնով չէր դպած վօտկային, եւ կը բաւականանար շրթունքը թրջելով հազիւ թէ կարմրած ջուրով : Ուրեմն , իրեն Սավինոքիի համար էր որ ալքօլը եւ գինին ապսպրուած էին: Այդ բանին մէջ, հաշիւ մը նշմարեց եւ զգոյշ կեցաւ : Խօ-սակցութիւնը սկսաւ անձնական խնդիր – ներով : Սպան տեղեկացաւ իրենց հասա-րակաց բարեկամներու առողջութեան լուրերուն : Սավինոքի , որու ուշադրու-թիւնը լարուած էր, դիտեց որ Շուրօվ – Քարամիններու մասին լուր չուզեց , ինչ որ հաստատել տուաւ ճշդրտութիւնը այն տեղեկութիւններուն զոր իրեն տուած էին գեղեցիկն Նաթալիի եւ պոլշեւիկ զինուո – րականին միջեւ հաստատուած գաղտնի յարաբերութիւններուն մասին : Անակն – կալի եկաւ , ընդհակառակն,երբտեսաւ որ Սիմէօնով կը հետաքրքրուէր Լիտիա Սեր-կէյնայով :

Ըսաւ անոր թէ քիչ մը անհանգիստ էր իր զարմիկին մահուանը հետեւանքով , որ սպաննուած էր «եղերական պարագա-ներու մէջ», աւելցուց, բառ առ բառ, ջանալով քննել իր խօսակիցին դէմքը ,

Ասիկա ձեռքի շարժում մը ըրաւ որպէս թէ մէկդի ընելու համար դժնդակ, բայց անկարեւոր բան մը, իր հատու ձայնովը որ Սավինոքիի ջիղերուն կը դպչէր , ը – սաւ :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Օր· ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՕՆՊԱՇԵԱՆ

եւ

Պ· ԻՇԽԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Նշանուած

Կրընոպլը, 17 Յուլիս 1966

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ ընկեր Տոքթ· Կարօ Զալեան (Միացեալ Նահանգներ) քսան տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Ժոֆրէ (ողբացեալ Տիկին Արմաւ Սերայտարեանի աղջի - կը) հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց մօր եւ զոնքանչի հանգուցեալ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԱՒ ՍԵՐԱՅՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց եղբօր ԷՏՈՒԱՐի որ զոհուած է Ֆրանսայի համար : Հոգեհանգստեան պաշտօնը պիտի կատարուի Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առա - ւօտ :

Կը խնդրուի հանգուցեալներու յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ :

×

Այրի Տիկին Ռոզ Պիւլպիւլեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Քէրէսթէճեան, Այրի Տիկին Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գարբիէլեան, Օր· Իրիս Պիւլպիւլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ–ԱՄԻՐԽԱՆ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց ՏԻՐՈՒՀԻ եւ ՄԻՀՐԱՆ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ յիշատակին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ· Յարութիւն Քիւփէլեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ եւ մօր Էլիզ Քիւփէլեանի կսկծալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի յիսուն փրանք կը նուիրէ կարիքաւորներուն :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր· :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

MUSEE DE L'ATHENEE
— GENEVE —

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

Huiles — Aquarelles
Dessins — Lithographie

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋԻ հասցէով:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ ամբողջ օրը :

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Շաւարշ Միսաքեան խումբին եւ Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ· վարչութեան եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր մարմիններուն :

Կը խօսի՝ Ընկ· Ս· ԱՒՏՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Պուլի մրցում : Խաղեր եւ մրցումներ փոքրերուն համար : Ամբողջ օրուան տոնակատարութիւնը շարժանկարի պիտի առնուի :

Արգիլուած է որեւէ բան բերել զուրսէն եւ ծախել :

× Պուլվառ Օտտոյէն օթոքառով մեկնելու համար արձանագրուիլ ընկերներ Յ· Արզումանեանի եւ Հայկ Սարգիսեանի մօտ :

Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա· Քէօսէեանի, Ա· Պետրոսեանի եւ դրավաճառ Ծերիկեանի :

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ· Յ· Դ· Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին:

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ· Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած «Արզութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի :

Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մինչեւ երեկոյ :

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն : Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով :

Կը խօսի Ընկ· ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Մատչելի պիւֆէ :

Անձրեւի պարագային հանդէս-խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին սրահը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Լիոնի « Վարանդեան » կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին :

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Փոն տը Շէրիւի, Պառժի դաշտին, զովասուն քարտիներուն տակ : (Սինեմա Վառիէթէի խտեւի կողմը) :

Հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճոխ պիւֆէ, եւ աւանդական շամփուրը, մատչելի գիներով :

Օթօքառը, Փլաս Կիշառէն կը մեկնի ժամը 10ին :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ· Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ· դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ· Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ· 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր : Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 փր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 փր.
» » պակաս օրական 15 փր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ· Հայր· Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հայրենակիցները այս Ուրբաթ երեկոյ Րիւ Պուֆիէ, դպրոցի սրահը : Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն տարեկան պատգամաւորական ժողովի առթիւ, եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ յարակից հարցեր :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ· —
Tapiflex — Tapisom — Carpette
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՅՈՒԼԻՍ

VENDREDI 22 JUILLET 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10666

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.666

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿՈՒ ՃԱՌ ԵՐԿՈՒ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Առաջին ճառը բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանինն է, երկրորդը Խորհ. Միութեան նուիրապետական ամենաբարձր աստիճանին հասած Անաստաս Միքոյեանինը :

Սիլվայի ճառը բացառիկ երեւոյթ մըն էր, բոլորովին անսովոր՝ բոլշեւիկեան վարչաձեւին համար : Յատկանշական՝ մանաւանդ երբ նկատի ունենանք տարիներէ ի վեր գրպանը անդամատետր ունեցող չորքային համայնավարի իր հանդամանքը :

Հայրենասիրական խոր զգացումը տիրապետող էր իր ճառին առաջին տողերէն մինչեւ վերջինը :

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակը Հայրենիքի Հայութեան հոգին ալ խռոված էր, ազգային գիտակցութիւնը արթնցուցած եւ հայրենասիրական ոգին հրահրած :

Հիասթափուած բանաստեղծուհին Հայաստանի այսօրուան սերունդին նոր մըտայնութեան հարազատ արտայայտիչը, ճշմարիտ թարգմանը կը հանդիսանար, երբ արտացօրէն կը ծառանար Մոսկուայի դէմ, որ կը սիրաբանէր Անգարայի հետ ճիշդ այն օրերուն, երբ համայն Հայութիւնը սփիւռքի թէ հայրենիքի մէջ կ'ոգեկոչէր իր մէկուկէս միլիոն նահատակները՝ անարդարութեան սուինին զամբերով ցեղասպան Թուրքը : Երբ յայտնելէ ետք թէ Հայերու 44 առ հարիւրը կը բնակի Հայաստանէն դուրս՝ Խ. Միութեան մէջ, կը պահանջէր ներքին սահմաններու սրբագրութիւն : Ու մանաւանդ երբ թունդ պաշտպանը կը հանդիսանար մեր ոսկեղինիկ լեզուին՝ յիշելով աւար փոքր ցեղի պատգամաւորին սրտառուչ խօսքերը իր մայրենի բարբառին մասին :

Այժմ համեմատենք «խօսք իմ որդուս»ի հեղինակին ճառը Միքոյեանի ընտրական ճառին հետ, խօսուած Երեւանի մէջ (Յառաջ, 23 Յունիս) :

Հակառակ իր ստացած ազգային դաստիարակութեան եւ Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի հայաշունչ միջավայրին ազդեցութիւնը կրելուն, Միքոյեան Խորհ. Միութեան մէջ, տարիներով իր վարած պատասխանատու բարձր պաշտօններու ընթացքին դժբախտաբար ո՛չ մէկ դրական աջակցութիւն ցոյց տուած է Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին :

Հայ ըլլալէ առաջ եղած է համայնավար : Ու իր ճկուն քաղաքականութեամբ կրցած է փրկել իր մորթը Սթալինի բռնակալ եւ քինախնդիր վարչաձեւին տակ : Իսկ Սթալին՝ իբրեւ Վրացի՝ մեծապէս աջակցած է Վրաստանի վերելքին, տուած բաժինը յատկացնելով անոր՝ խորհրդային ելմտացոյցին մէջ :

Միքոյեան նոյնիսկ չէ կրցած — կամ ուզած — արգիլել 3500 հայ մտաւորականներու զանգուածային աքսորն ու ջարդը 1936 - 37 տարիներուն ինչպէս նաեւ՝ 1949ի մեծ աղէտը, որուն զոհ գացած են հազարաւոր հայրենակիցներ :

Դարձդարձիկ լեզուով եւ օտար բառերով խճողուած իր ճառին իմաստն ա՛յն է, որ համայնավար կուսակցութեան «գիտուոր եւ պատուաւոր պարտականութիւնն» է պայքարիլ «տեղական նացիոնալիզմի (ազգայնականութեան) դրսեւորումների դէմ» այն բոլոր վայրերուն մէջ, ուր անցեալին տեղի ունեցած են «մեծապետական շովինիզմի եւ տեղական նացիոնալիզմի ռեցիդիվներ» ու «դեռ եւս երբեմն լինում են այդպիսի դրսեւորումներ» :

Ակնարկը շատ թափանցիկ է : 1965 Ապրիլ 24ի փառաշուք ցոյցերը Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ Կրեմլինի վարիչներուն հետ նաեւ Միքոյեանի քունը փախցուցած են :

Ըստ իրեն, համայնավարը պէտք է ձգտի ամրապնդելու «սովետական մարդկանց եղբայրական բարեկամութիւնն ու ինտերնացիոնալ միասնութիւնը» :

Ուզելով աւելի յստակ բացատրել իր միտքը, Միքոյեան կը թելադրէ, որ ազգ մը ինքզինք ուրիշներէն աւելի բարձր պէտք չէ դասէ, որպէսզի արհամարհանք առաջ չբերէ ուրիշ ազգերու նկատմամբ :

Իբրեւ եզրակացութիւն, խորհուրդ կու տայ, որ «ամէն մի սովետական մարդ» դպրոցին մէջ իր ազգային լեզուին հետ միասին պէտք է սորվի եւ «կատարելապէս տիրապետէ Ռուսաց լեզուին, որը սովետական բոլոր մարդկանց համար հաղորդակցական միջոց է, մի բանալի ռուսական գիտութեան ու կուլտուրայի գանձարանից ռուսերէն լեզուով թարգմանուած ամբողջ գրականութիւնից օգտուելու համար» :

Արհեստական է, կ'ըսէ, եւ յեղափոխական չէ տեղական լեզուները հակադրել ռուսերէնին :

Ազգային ոգիի ուրացում եւ մայրենի լեզուի նսեմացում : Ահա՛ թէ ինչ կը քարոզէ Անաստաս Միքոյեան Երեւանի իր ընտրողներուն՝ ինքզինք հակադրելով հայրենասէր բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՃՈՆՍԸՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԽՕՍԵԼՈՒ ՀԱՆՈՅԻ ՀԵՏ

Մինչ հակասական լուրեր կը շրջին հիւսիսային Վիէթնամի ձեռքը ինկած ամերիկացի օդաչուներու ճակատագրին մասին, Նախագահ Ճոնսըն մամուլի բացառիկ ասուլիս մը տուաւ, նոյն նիւթին շուրջ : «Հանոյի տեղեկացուցինք, ըսաւ Նախագահ Ճոնսըն, որ ամէն վայրկեան պատրաստ էինք բանակցելու իր բանագնացներուն հետ, Միջազգային Կարմիր Խաչի հովանաւորութեան ներքեւ, Ժընեւի պայմանագրութեան գործադրութեան պայմաններու շուրջ, պատերազմի գերիներու մասին : Ոչ մէկ պատասխան ստացանք : «Պատրաստ ենք նաեւ մեր ներկայացուցիչները ղրկելու, քանի մը ժամուան ընթացքին, որեւէ տեղ զոր մեր հակառակորդը նշանակէ, իրենց հետ գտնելու համար խաղաղ լուծում մը, կլոր սեղանի մը շուրջ» :

Կը թուի սակայն թէ Նախագահ Ճոնսըն շատ պատրանք չունի եւ այս խաղաղասէր առաջարկներէն ետք, աւելի խիստ լեզու մը կը գործածէ, համապատասխան Հօ Շի Մինհի շեշտին. «Պատերազմը պիտի շարունակուի, ամերիկեան նոր ուժեր Վիէթնամի ճամբան պիտի բռնեն : Զօր. Ուեսթմորլանտ պիտի ունենայ այն բոլոր ուժերը որոնց պէտք ունի : Կռիւը պիտի շարունակուի ցորչափ անհրաժեշտ ըլլայ, մեր այն զինուորները որոնք թշնամիին ձեռքը ինկան, զինուորական կայաններու վրայ յարձակելով, միայն իրենց պարտականութիւնը կատարեցին : Անտեսանել զանոնք իբրեւ պատերազմի ոճրագործ վրդովեցուցիչ է : Միացեալ Նահանգները ըստ այնմ կը վարուին» :

Աշխարհ կը սպասէ, որոշ անձկութեամբ, այս գերիներուն դատավարութեան :

Քասթելկանտոլֆոյէն ուր կը հանգստանայ, Պապը նոր կոչ մը ըրած է Վիէթնամի խաղաղութեան համար եւ ողբացած է ամերիկացի օդաչուներու պարագան, զոր Վիէթնամցիք կը պատրաստուին դատելու :

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ լուրերը կուտան Ազգ. Ժողովի վերջին նիստին մասին, որ զբաղած է մանաւանդ ներման օրէնքով :

Ազգ. Ժողովին մէջ, կարգադրուեցաւ նաեւ Մայիս 21ի դատապարտեալներու խնդիրը, եւ անոնք ալ քուէներու մեծամասնութեամբ՝ մասնակի ներման արժանացան : Այս կերպով յաղթանակեց Աֆի տեսակէտը, որ կը մերժէր ամբողջական ներում մը շնորհել Մայիս 21ի ըմբոստութեամբ դատապարտեալներուն : Ինչպէս յայտնի է, Հալքեանները եւ միւս ընդդիմադիր կուսակցութիւնները ամբողջական ներում մը կը պահանջէին անոնց մասին, որպէսզի ներումը անխտրական ըլլար եւ լոկ Եասըատայի դատապարտեալները չօգտուէին օրէնքէն :

Ազգ. Ժողովի նիստին, ընդդիմադիր խմբակցութիւնները ամբողջական կազմով ներկայ չեղան, Աֆականները ըստուար մեծամասնութիւն կազմեցին եւ քըւէարկեցին 21 Մայիսեաններու վերաբերեալ յօդուածը : Այս կերպով, 64 դատապարտեալներէն քառասունը պիտի օգտուին օրէնքէն եւ պիտի արձակուին բանտերէն : Երկու մահապարտներու պատիժը պիտի փոխակերպուի ցկեանս բանտարկութեան, իսկ 24 դատապարտեալներու ցկեանս բանտարկութեան պատիժը պիտի իջնէ քսան տարի բանտարկութեան :

Այս կերպով Մայիս 21ի զինեալ ապստամբութեան կազմակերպիչներէն շատեր ներման կ'արժանանան : Իրենց մէջ կան երիտասարդ զինուորականներ, ինչպէս Էրքան Տողրութանլը, Թէվժիք Ինլիւէր, Մուսթաֆա Փաքօզա, Կազի Ալանդուշ, Պահթիյար Եալթա, Իզզէթ Քէօզ, Աթիլլա Ալթուկան, Այհան Էօճալ, Րամազան Էօզթիւրք, Թէվֆիք Սարըզայա, եւն. : Մահուան դատապարտուած էին Թալէաթ Այտէմիրի գործակիցներէն Օսման Տէնիզ եւ Էրօլ Տինճէր որոնց վճիռը գործադրուած չէր սակայն : Կախաղան հանուած էին միայն ըմբոստութեան պարագլուխը՝ Թալէաթ Այտէմիր եւ Ֆէթհի Կիւրճան : Օսման Տէնիզի եւ Էրօլ Տինճէրի վճիռներն ալ կը վերածուին ցկեանս բանտարկութեան, իսկ ծանր դատապարտեալներուն, Ֆէվզի Պինկէօլի, Թուրկուտ Ալփաքութի : Գիւսամէտտին Փաքսօյի, Ճէվատ Գըրճայի պատիժներն ալ կ'իջնեն քսանական տարի բանտարկութեան : Դատապարտեալներէն Մուսթաֆա Իւսթիւնէր վերջերս ներուած էր Հանրապետութեան նախագահին կողմէ :

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՏՈՒԳԱՆՔՆԵՐՆ ԱԼ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ

Ազգ. Ժողովը յետոյ քննեց յետնեալ տուրքերու տուգանքներու խնդիրը, եւ որոշեց ջնջել տուգանքները այն բոլոր տուրքերուն, որոնք անվճար մնացած են մինչեւ 1965 Դեկտեմբեր 31 թուականը : Տուրքի մաքսանենգութեան եւ կամ վճարումներու յապաղման առթիւ դրուած տուգանքները եւ կամ տուրքի յաւելումները պիտի ջնջուին այս կերպով, եւ հարկատուն պիտի վճարէ միմիայն բուն տուրքը :

ՄԻԼԼԷԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԵՌԱՑԱՆ

Միլլէթական երեսփոխան Հասան Լաթիֆ Սարըեւճէ բողոքեց ոսկիի մաքսանենգութեան եւ փախստեայ տուրքերու ջնջումին դէմ, եւ ըսաւ .

— Շատ կը ցաւինք, խորհրդարանական յանձնաժողովին մէջ կեղծաւոր փաստաբանի մը ընթացքը պատճառ եղաւ որ մաքսանենգութեան պէս աններելի ոճրագործներ ներման արժանանան եւ օրէնքին մէջ ներմուծուին » :

Ժողովականներէն փաստաբան Ապտիւրրահման Շէրէֆ Լաչ զգաց թէ ակնարկութիւնը իրեն է, խօսք ուզեց եւ ըսաւ. — Ես Իսթանպուլի մէջ տվիզի մաքսանենգութեան վերաբերեալ դատեր չունիմ, թող հաստատեն, այն ատեն պատրաստ եմ երեսփոխանութենէ հրաժարելու : Ես Միլլէթ կուսակցութենէն հրաժարեցայ տարբեր պատճառներով : Պէօլիւքպաշը կը պաշտպանէր չափաւոր ընկերվարական - ազատականութեան դատը, ձախակողմեան հոսանքը մտած էր կուսակցութեան մէջ, այս պատճառով հրաժարեցայ :

Միլլէթական երեսփոխանները բողոքեցին Ապտիւրրահման Շէրէֆ Լաչի դէմ, եւ իր այս խօսքերէն ընդվզած՝ հեռացան սրահէն :

Յանուն Աֆական խմբակցութեան խօսեցաւ Ապպաս Ալի Չէթին, եւ ըսաւ. — Պէտք է գիտնալ թէ Նուրճիութիւնը եւ անոր նման յանցանքները պիտի ճմուին, ուր որ տեսնուին : Կրօնական քարոզութիւնը ազատ է, իսկ կղերապետական շարժումը՝ արգիլուած :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ֆութպոլի խումբը պարտուելով Անգլիայէն 0ի դէմ 2 կէտով, վերջնապէս կորսնցուց իր մասնակցութեան իրաւունքը, աշխարհի բաժակին : Քառ տը փինալին կը մնան՝ Անգլիա, Արժանթին, Գերմանիա, Ուրուկուէյ, Փորթուկալ, Հիւսիսային Քորէա, Հունգարիա եւ Խորհ. Միութիւն : Ներկայ վիճակին մէջ, հաւանական յաղթականը կը համարուի՝ Փորթուկալ :

ՊՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ վարչապետ Էրհարտ Ուոշինկթըն կը մեկնի Սեպտեմբեր 26ին :

ՓԵՔԻՆԷՆ հասած լուրերը կը հաստատեն թէ մշակութային, քաղաքական, լրագրական եւ զրական շրջանակներէն ետք, չինական մաքրագործումները մարզական շրջանակներուն հասած են : Թերթերը կը գրեն թէ Փեքինի մարզական թաղապետական յանձնախումբի անօրէնը, որ նաեւ պասքէթ - պոլի ընկերութեան նախագահն է, «հակակուսակցական վատոյժ կանկսթեր մըն է» :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը պարզեց խնայողութեան իր ծրագիրը փրկելու համար անգլիական ոսկին : Անգլիացիներու ծախքերը հինգ հարիւր միլիոն ոսկիի արժողութեամբ պիտի կրճատուին տարեկան (եօթը միլիառ) : Գիները եւ ամսաթոշակները պիտի չաւելնան, մեծ եկամուտներու վրայ տուրքերը պիտի բարձրանան : Բրիտանացի զբօսաշրջիկները որոնք սթերլինի գօտիէն դուրս կը ճամբորդեն, պիտի չկարենան իրենց ուղածին չափ տարադրամ տանիլ : Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, մարդ գլուխ, յիսուն անգլիականի իրաւունք կը տրուի միայն, երկրէն դուրս հանելու համար :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ նախագահը Պոն կը գտնուի ուր խօսած է Իսրայէլի եւ Արաբներու տարակարծութեանց մասին :

ՍՈՒՐԻՈՅ եւ Իսրայէլի սահմանին վըրայ հրացանաձգութիւն սկսած է կրկին :

ՔԼԻՎԼԷՆՏԻ ցեղային բախումներու ընթացքին երկու հոգի մեռած է եւ 25 հոգի վիրաւորուած :

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀ, պատասխանելով Քամպոճ երթալու հրաւէրին տեսնելու համար նախագահ տը Կոլը, ըսած է թէ կը նախընտրէ որ տը Կոլ Հանոյ երթայ զինքը տեսնելու :

ՄԵՐ ՄԷՋ ՇԱ՜Տ... ՅԱԿՈԲ ԿԱՅ

ԽՄԲ.— Այս միջոցիս կը հրատարակենք օրագրական «կամիթներ», զոր գրած է մեր անմահ երգիծաբանը, Յակոբ Յ. Պարոնեան, որ չես գիտեր ինչո՛ւ՝ չէր սիրեր ստորագրել Յակոբ, կը ստորագրէր Յ.Յ.Պարոնեան: Ուրիշ Յակոբ մը կը գրէ Յակոբներու փառքն ու պատմութիւնը Ս. Յակոբի տօնին առթիւ, տալով նաեւ Յակոբ անուան ստուգաբանութիւնը :

Ո՞ր Յակոբն է այն որ Ս. Յակոբի տօնին առթիւ թերթաւշ ու սեր չի հրամցըներ իր հիւրերուն: Ո՞ր եկեղեցին է որ իր առեանին մէջ չերգեր «Յաղթող եւ սուրբ Հայրապետ» ծայրանուն շարականը, եւ ո՞ր տունը որ չի գիտեր «Ս. Յակոբը մօրուքը կը թօթվէ կոր» ժողովրդական ասութիւնը : Հարկաւ Յակոբ Պարոնեան ալ գիտէր ասոնք :

Ան գիտէր նաեւ թէ, աւանդութեան համաձայն, Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հօրաքրոջ Խոսրովուհիի որդին էր, Զգօն վերադրական անունով: Ան ուսեր էր Կեսարիա, եղեր էր մենակեաց, խստակրօն ճգնաւորեամբ, արժանացեր էր Քրիստոսի տեսիլքին՝ որ իրեն հրաշագործութեան շնորհքին էր պարգեւեր: Պարոնեան ալ տեղեակ էր այս ծանօթութիւններուն, հարկաւ :

Պարոնեան գիտէր նաեւ, թէ Յակոբ, Մծբնի մէկ վանքին մէջ, հանդիպեր էր Մարուգէ ճգնաւորին՝ որ մարգարէացեր էր անոր ապագայ մեծութիւնը, եւ Անտիոքի եպիսկոպոսն ալ զայն ձեռնադրեր էր Մծբնայ հայրապետ, Եպոսալ Նիսիբինի կոչումով, յետոյ հրաշքներ կատարեր էր՝ բժշկելով անդամալոյծ մը եւ ողջնցնելով ննջեցեալ մը: Պարոնեան գիտէր այս բոլորը :

Ու գիտէր նաեւ, թէ Արիստակէսի հետ մասնակցեր էր Նիկիոյ Տիեզերական Ժողովին, ուր Կոստանդիանոս կայսր երկու հրեշտակ տեսեր էր անոր ուսերուն վրայ թառած եւ անմիջապէս ոտքի ելլելով մեծարեր էր ալեհեր սուրբը եւ զայն իր քով բազմեցուցեր : Ս. Յակոբ փափաքեր էր Նոյեան Տապանէն բեկոր մը ունենալ, փորձեր էր մագլցիլ Արարատ, սակայն ճամբան յոգնասպառ ինկեր էր ու հրեշտակ մը իրեն բերեր հասցուցեր էր փայտացուած բեկորը :

Պարոնեան գիտէր ուրիշ բան մըն ալ : Յակոբ Հայրապետ օր մը առուակի մը մօտէն անցած ատեն տեսեր էր հայ աղջիկներ, անծածկոյթ վիճակի մէջ, լուացքի պահուն եւ անիծեր էր զանոնք : Այդ օրէն ի վեր սպրիփ - թիզը մնացեր էր սուրբին նզովքին տակ :

Երբ պաշտպան սուրբի մը հաշուեկշռին պահանջքի սիւնակը այսքան առաք մանրամասնութիւններով լեցուն կ'ըլլայ, ինչո՞ւ արդեօք Պարոնեան կը խուսափի այդ անունը ցուցադրելէ իր ստորագրութեամբ ու կը բաւականանայ Յ. Յ. սկզբնատառով: «Կոկիկ Անուններ»ու անմոռանալի հեղինակը կը հաստատէ, թէ անձնանունները ֆէթիշական զօրութեամբ օժտուած են : «Հայզարդ, կ'ըսէ, երկու - երեք հազար դահեկանի վարկ կը բանայ այն մարդուն, որ Երուանդ կը կոչուի եւ յիսուն դահեկան չի վստահիր այն յաճախորդին՝ որ Ամբակում կ'անուանուի»: Վստահ ենք որ Պարոնեան, որպէս կոկիկ ու կարճ անուան մը տէր, այդքան մը վարկ կը վայելէր իր հայզարդին քով: Ուրեմն ինչո՞ւ չէր ստորագրեր Յակոբ :

Պարոնեան բազմահմուտ անձնաւորութիւն մըն էր ու շատ յաւելուածական բաներ գիտէր «Յակոբ» անուան ու Ս. Յակոբի մասին: Նախ գիտէր թէ «Ս. Յակոբայ պահք» կոչուածը ոչ մէկ յարաբերութիւն ունէր այդ սուրբին հետ ու պարզապէս այդ շաբթուան զուգադիպող ձմեռնամուտի եղանակական պահքն էր : Գիտէր նաեւ երկու գլխաւոր զաղտնիք «Յակոբ» անուան մասին: Առաջինը, թէ «Յակոբ» ստուգաբանօրէն կը նշանակէր «խաբող, խրաւկորդ»: Մննդոց գիրքը կ'ըսէ թէ երբ Իսահակի երկուորեակները, Եսաւ ու Յակոբ, երկուքէն դէպի լոյս աշխարհ կ'ելլէին՝ Յակոբի ձեռքը Եսաւի գարշապարը բռներ էր, որով ծնողքը «Յակոբ» դրին անոր անունը, «մէկու մը գարշապարէն բռնելով զայն տեղահան ընող ու անոր տեղը անցնող խրաւկորդ»ի իմաստով :

Իսկապէս ալ Յակոբ քիչ ետք խաբեց իր երէց եղբայրը, անդրանկութեան իրաւունքը գնելով ոսպի մը ապուրի փոխարէն : Յետոյ, իր մայրը եղբօրը նմանելու համար, մօրը Ռեբեկայի օգնութեամբ, ուլի մորթ անցուց իր ձեռքերուն ու պարանոցին, եւ այդ վիճակով գնաց իր կուրցած հօր օրհնութիւնը ստացաւ՝ որպէս անդրանիկը ընտանիքին: Քիչ նախատինք չէին ասոնք Պարոնեանի մը նման զարգացած եւ գլխաւոր անձի մը համար :

Եւ աւելին՝ Պարոնեան գիտէր թէ «Յակոբ» կը նշանակէր նաեւ «սանդուխաւոր գող»: Յակոբ նահապետ գիշեր մը երբ ճամբուն վրայ կը քնանար՝ գլխուն տակ քար մը դրած, սանդուխ մը տեսաւ, որուն վերի ծայրը երկինք կը հասնէր եւ հրեշտակներ կ'ելլէին, կ'իջնէին անկէ : Ինք արդէն հրեշտակի մը հետ մարտնչած, զօտեմարտած էր մինչեւ արշալոյս, ու վերջապէս յաղթած, եւ նոյնհետայն «Իսրայէլ» կոչուած, «Աստուծոյ հետ մարտնչող» իմաստով : Յետագային «խաբող ու խրաւկորդ»ի իմաստները «սանդուխ»ի մանրադէպին հետ զուգորդելով՝ Յակոբ անունը ստացաւ «սանդուխաւոր գող»ի իմաստ: Ու Պարոնեան անտեղեակ չէր այս եղելութեան: Ահէ աhա Յ. Յ.ի սղումը :

Սակայն առանց Պարոնեանի ալ՝ Յակոբ անունը գործածուեցաւ անվերապահօրէն, մանաւանդ Կեսարիոյ մէջ, ուր իմացականութիւնը ու ճարպիկութիւնը տարբեր հիմի վրայ է կանգնուած :Եստանուազն 15-20 կեսարացի ապուխտավաճառներ ճանչցած եմ Յակոբ անունով, որոնք պատիւ կը գգային անկէ : Եւ ինչու այսօր չյիշել Յակոբ անունը կրող մեր 5 կաթողիկոսները, Յակոբ Նալեան ու Յակոբ Սերոբեան պատրիարքները, մեր ալպագրահայր Մեղապարտ Յակոբ, Յակոբ Զուգայեցի, Յակոբ Յովնաթանեան, Յակոբ Տամատեան նկարիչները, Յակոբ Դըրիմեցի տոմարագէտը, Յակոբ Մանրուսեան մանրանկարիչը, Յակոբ Ջահկեցի հիւսն - ճարտարապետը, Յակոբ Թոխատեցի տաղասացը, Տիւզեան Յակոբ Չէլէպի ոսկերչապետը, Յակոբ Ալխալեան գօրավարը, Յակոբ Կրճիկեան գիւանագէտը, եմտադէտ Յակոբ Գագալեան փաշան, Յակոբ Վարդովեան դերասանապետը, Յակոբ Տէր - Մելիքեան (Րաֆֆի) վիպագիրը, Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանի հիմնադիր Յակոբ Արշակը, Զմիւռնիոյ Յակոբ Սպարթալեան բարեգործը, Յակոբ պէյ Պալեան ճարտարապետ - դեղարուեստագէտը, Յակոբ Շահան Ջրպետեան լեզուաբանը, Յակոբ պէյ Տավուտեան բժիշկը, Յակոբ Խաւեան բարեսէր առեւտրականը, Յակոբ Տատուրեան ու Յակոբ Սիմոնօֆ բժիշկները, Յակոբ Սթամպուլեան փաստաբանը, Յակոբ Ամասեան հողատնտեսը, Յակոբ Արապեան ու Յակոբ Գիւրջեան արձանագործները, Յակոբ Կոջոյեան գծագրանկարիչը, Յակոբ Մանանդեան պատմաբան զասախօսը, Յակոբ Ոսկան, Յակոբ Գուրգէն, Յակոբ Ճօլոլեան (Սիրունի), Յակոբ Օշական, Յակոբ Տէր - Յակոբեան, Յակոբ Յակոբեան, Յակոբ Անտոնեան գրագէտները, Յակոբ Կարինեան քննադատը, Փրոֆ. Յակոբոս Ճէճիզեան ու Հ. Յակոբոս Տաշեան :

Ես իմ հաշւոյս խիստ գոհ եմ իմ պաշտպան սուրբէս, ու երախտապարտ՝ իմ կնքահայր մօրեղբօրս Յակոբ Սարաֆեանի, գիս մկրտող երէցին Յակոբ քհնյ. Փափազեանի, որոնք Կէտիկ - Փաշայի Ս. Յովհաննէս եկեղեցիին մէջ, մեծ հօրս Յակոբ Մարթաեանի անունով՝ Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետի անունէն զատ՝ իմ վրայ կեդրոնացուցին ուրիշ երեք Յակոբներու դրոշմն ալ :

Կը մնայ Պոլսոյ հայ գրողներու նահապետ ու մեծանուն գրագէտ Յակոբ Մնձուրին, որուն կ'երթայ խորհուրդս այս պահուն: Չեմ գիտեր, իր հետ ի՞նչպէս վերաբերուած է պաշտպան սուրբը: Անշուշտ ոչ ժլատօրէն, քանի որ զայն օժտած է գրական լիառատ տաղանդով, իր սեռին մէջ ոչ նուազ քան Պարոնեանինը: Ինք պէտք է գիտնայ, Սիւլլի Փրիւդոմ նշանաւոր գուղեակ մը ունի ուր կ'ըսէ .

Մշակը երազին մէջ ինծի ըսաւ.
«Շինէ՛ հացդ,
Այլեւս քեզ չեմ սնուցաներ, հերկէ՛
ու ցանէ՛»:

Այդ է որ Մնձուրի կ'ընէ հիմա, պարարտացնելով մեր հողը ապագայ սերունդներու համար: Այդպէս ըրաւ նաեւ միւս Յակոբը, Պարոնեան, որ անսպառ հունձք մը թողուց մեզի: Այդպէս նաեւ մեր պաշտպան սուրբը, Մծբնայ հայրապետը Յակոբ, իր չուրջ սերմանելով աւանդութիւն, որ տեւականացման ամէնէն զօրաւոր ազդակն է սերունդներուն :

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ

(ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐ Յ.ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ)

Շատ գրուած է գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ ատենմեակներու ընթացքին հաւաքուած բազմահարուստ հայագիտական նիւթերու մասին : Այդ նիւթերը աղբիւր ծառայած են հայագիտական հետազօտութիւններու եւ հրատարակութիւններու համար, կը սրբագրեն, կ'ամբողջացնեն գրեթէ դար մը անյայտութեան մէջ կորսուած մշակութային իրադարձութիւնները :

Թանգարանին գործունէութեան այս կէտը լուսաբանելու համար կը թուենք միայն մէկ օրինակ :

Հայ գրականութեան ամէնէն սիրուած դէմքերէն է Յակոբ Պարոնեան : Հայաստանի ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկութիւնը քանի մը տարի առաջ ձեռնամուխ եղաւ երգիծաբանին գործերուն գիտական հրատարակութեան : Այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ եղաւ հաւաքել երգիծաբանին ամբողջ ստեղծագործութիւնը : Սակայն դժուար էր, որովհետեւ Պարոնեանին բազմաթիւ ձեռագիրները եւ գործերուն մէկ մասը կամ կորսուած էր, կամ ցարդ չէր գտնուած : Եւ ահա սկըսան պրպտումները, որոնց օժանդակեցին արտասահմանի գրադարաններն ու գրասէրները :

Գրիւսէլէն Մ. Գովանեան թանգարան ուղարկեց 1876-77ին Պոլսոյ մէջ Յ. Պարոնեանի հրատարակած «Թատրոն բարեկամ մանկանց» հայերէն առաջին մանկական երկշաբաթաթերթին ամբողջական հաւաքածոն : Փարիզէն Նուպարեան մատենադարանին տնօրէնութիւնը, իր կարգին, թանգարան ուղարկեց 1874 - 77 թուականներուն Պարոնեանի հրատարակած «Թատրոն» երգիծաթերթին՝ Հայաստանի մէջ գոյութիւն չունեցող 70 թիւերուն մանրաժապաւէնը : Ասկէ զատ նոյն Նուպարեան մատենադարանի տնօ-

ԿԱՄԻԹՆԵՐ

Ռուսիան ալ ըսած է եղեր թէ՝ ինչ նըպատակաւ որ Անգլիոյ նաւատորմիղը ներս մտաւ, նոյն նպատակաւ ես ալ պիտի մտնամ :

Դուն ալ հրամմէ՛ :

Ով դուք՝ որ ուրիշի քով երբեմն պըզտիկ մնացած էք, եւ որ կեանքերնուդ մէջ բնաւ մէկու մը քով պզտիկ ինյալ չէք ուզեր, ելէք ամէնքնիդ ալ հոս եկէք :

Ըսելիք մնա՞ց :

×

Օսմ. Երեսփոխանական Ժողովոյ առժամանակեայ կերպով գադրելուն վրայ ի՞նչ կարծիք ունիք :

Ես շատոնց ի վեր, ատոր բացուած օրէն ի վեր, կը գուշակէի որ այս ժողովն օր մը կամ երեք ամսուան համար պիտի գոցուի եւ կամ բոլորովին պիտի խափանի :

Հարցուր հիմա ինծի թէ ի՞նչպէս կը գուշակէիր :

— Ի՞նչպէս կը գուշակէիր :

— Որովհետեւ կ'ըսէի ինքնիրմէս, «Թատրոն»իս մէջ ոչ թէ նախարարի մը՝ այլ «օտաճի»ի մը դէմ եթէ երկու խօսք ընէի՝ իսկոյն ամիս մը կը գադրեցնէին «Թատրոն»ը. իսկ եթէ քիչ մը ծանր կոխէի՝ կը խափանէին զայն: Ասոնք ինքնիրենս ըսելէս ետքը սա եզրակացութիւնը կը հանէի թէ՝ քանի որ այս երեսփոխաններէն ոմանք չէրքէզներուն դէմ, նախարարներուն դէմ ծանր ու երկար ճառեր կը խօսին, անպատճառ լրագիրնին պիտի գոցուի օր մը: Մինչեւ անգամ կ'ըսէի մտքես թէ առանց տարեկան երկու հարիւր թուղթ ալ տրուելու չէ, որպէսզի յաջորդ երեսփոխաններն ազատախօսութեան եռանդնին քիչ մը չափաւորեն՝ մեզնէ օրինակ առնելով :

×

Մինչդեռ կառավարութիւնք զօրք, նաւատորմիղ եւն. կը ղրկեն հոս իրենց շահը ու պատիւը պաշտպանելու համար, Զամուրճեան մեծիմաստ պատուելին ալ բառատորմիղ մը կը ղրկէ Փունջին Գեր. Նար-Պէյի նախնական եւ կրթական Քրիստոնէականները որպէս թէ պաշտպանելու համար :

Զամուրճեան պատուելին որչափ ալ կեղծէ թէ Գեր. Նար-Պէյի Քրիստոնէականներուն պաշտպան հանդիսացած է, գիտենք ճանչցողները չեն խաբուիր, եւ գիտեն թէ այդ Քրիստոնէականներուն վնասելու նպատակաւ է որ մեծիմաստ Պատուելին զանոնք կը պաշտպանէ ըստ առածին թէ Պատուելիէն պաշտպանուած գրքերը գլրոցներէն կը մերժուին :

Կ'ըսեն թէ Պատուելին շատոնց ի վեր առիթի կը սպասէ եղեր Գեր. Նար Պէյի չարիք հասցնելու համար. սատանան ներկայացուց առիթը, Պատուելին ալ չփախցուց զայն :

Կ'ըսուի նաեւ թէ Գեր. Նար Պէյ միտք ունի դատ բանալ եւ իր Քրիստոնէականներուն տպագրութեան ծախքը Պատուելիէն պահանջել :

×

Երկու տող ալ բժշկական :

Աւետիս անոնց՝ որոնց որովայնը խիստ պինդ ըլլալով՝ զօրաւոր լուծողական դեղերու կարօտութիւն ունին :

Այս օրերս անանկ զօրաւոր լուծողական դեղ մը գտնուեր է որ ծայրայեղ որովայնապինդ մարդոց անգամ ազդեցութիւն կ'ընէ կոր : Այս դեղը հակառակ իր զօրութեան, շատ ալ աժան է, այնքան աժան որ պէտք չունեցողն ալ կրնայ առնել :

Արդ, այս դեղը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կովու միս, որ այս օրերս օխան ի գին հարիւր փարայի կը ծախուի գրավաճառներու քով,— մսավաճառներու քով պիտի ըսէի :

Հարիւր փարա տալով մարդ կրնայ տասը քսան հոգիի լուծում տալ, մինչդեռ եթէ դեղագործի երթաս՝ 8 - 10 դրուշ պիտի տաս մէկ հոգւոյ համար, եւ այն դեղն ալ շատ անգամ օգուտ չըներ : Իմ լսած դեղս անանկ երկու երեք անգամ լուծում տուողներէն չէ, այլ շաբաթներով, ամիսներով եւ եթէ առաջքը չառնես՝ տարիներով կը քշէ ... առիթ ...

Աղքատաց համար աղուոր ձեռքէ փախցնելու չիգար :

×

Տեսարանն է Էմին - Էօնիւ :

Յոյնին մէկը բազմութեան մէջ իր ձեռքը սխալմամբ քովինին բաճկոնին գրպանը տանելով՝ ժամացոյց մը առնելու միջոցին կը բռնուի :

Իսկոյն ոստիկան մը կը հասնի :

— Ինչո՞ւ կը բռնէք կոր, ի՞նչ ըրի ես կը պոռայ Յոյնը :

— Առանց ամչնալու կը պոռա՞ս կոր ալ:

— Ինչո՞ւ պիտի չպոռամ, թող տուէք օճիքս, ի՞նչ ըրի ես ...

— Ի՞նչ պիտի ընես, սա մարդուն ժամացոյցը կը գողնայիր կոր, անոր համար բռնեցինք :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(6 Շար.)

…ըն Արմենակ Սալմասլեանի աջակցու–…թեամբ Թանգարանը ստացաւ 1878-1880–ին Փարոնեանի խմբագրած «Լոյս» պար–բերականին լուսանկար պատճէնները : …Այս էջերուն մէջ երգիծաբանը տուած է ոչ միայն իր «Ազգային ջոջերը», այլեւ …բազմաթիւ մանրապատում երգիծական գործեր՝ «Խղճմտանքներ» ընդհանուր վեր–նագրին տակ, որոնք երկար ատեն անծա–նօթ մնացած էին գրական հասարակու–թեան :

Հրանտ Աստուր, որ Փարոնեանի գոր–ծերուն առաջին հետազօտողը եղած է, …մօտ 70 տարի առաջ Վիէննայի Մխիթար–եան միաբանութեան մատենադարանին մէջ կարդացած է 1871 – 1872 թուականին Փարոնեանի հրատարակած «Եփ–րատ» երգիծաթերթին քանի մը թիւերը : «Եփրատ»ը բոլորովին անծանօթ բնա–գաւառ էր հայ մամուլի պատմութեան, ինչպէս նաեւ գրականութեան համար : Թանգարանի դիմումին վրայ, միաբա–նութեան արբահայր Հայր Յ. Ոսկեան հասատեց թերթին չամբողջացած հա–ւաքածոյին գոյութիւնը եւ ուղարկեց Թանգարանին մատնանշած 16 թիւերուն մանրաժապաւէնը : Պարզուեցաւ, որ վե–րոյիշեալ երգիծաթերթը Փարոնեան խմբագրած է 1871 Նոյեմբեր 13էն մինչեւ 1872 Մայիս 27ը : Լոյս տեսած են ըն–դամէնը 27 թիւ (41 – 67) : Վիէննայի հաւաքածոյին մէջ չկան Փարոնեանի խմբագրած թիւերէն հետեւեալները՝ 44, 46, 48, 49, 50, 51, 55, 57, 65, 66:

Հետաքրքրութեան արժանի են այժմ Թանգարանին տրամադրութեան տակ գտնուող «Եփրատ»ի թիւերը, ուր երգի–ծաբանը լոյս ընծայած է հրապարակագրա–կան յօդուածներ, զետեղած է իր անդրա–նիկ երգիծաբանական պատմուածքները՝ «Կինը ինչ բանի կը ծառայէ», «Քոլե–րա», «Աղջիկտես մը», «Անմեղ սէր» եւ–այլն : Վիէննայի մանրաժապաւէնը կ'ամ–փոփէ Փարոնեանի ցարդ անծանօթ մնա–ցած ութսուն մեծ ու փոքր ստեղծագոր–ծութիւնները, որոնցմէ միայն չորսը կի–սատ են :

1870ին Փարոնեան կարճ ժամանակով խմբագրած է «Փող արեւելեան» երգիծա–թերթը, որ բոլորովին կորսուած է : Այ–նուհետեւ, 1880 Ապրիլին կը հեռանայ Մինաս Չափամաճեանի «Լոյս» հանդէսի խմբագրութենէն, բայց երկու տարի ետք՝ 1882ին նորէն կը սկսի աշխատակ–ցիլ «Լոյս»ին, որ այդ ժամանակ դար–ձած էր եօրեայ թերթ : Հոն կը ղեկավա–րէ զաւեշտական բաժինը, որ չուտով կ'ունենայ իր յատուկ խորագիրը՝ «Սր–ֆի…» (խայթող) : Աշխատակցած է նաեւ նոյն խմբագրական կազմին կողմէ հրատարակուող «Լոյս» զաւառական թերթին : Այս թերթին միայն քանի մը թիւերը գոյութիւն ունին Հայաստանի մէջ :

Երգիծաբանին առանձին գործերուն մէջ յրուած նօթերէն կ'երեւայ, որ «Խի–կար» պարբերականի հրատարակութեան ժամանակ աշխատակցած է նաեւ «Հայ–րենիք»ին, յետագային «Խիկար»ի զգա–ցումէն ետք, նաեւ «Ճերիտէ Շարքիէ» հայատառ թուրքերէն թերթին :

Օրուան պահանջ դարձած է՝ պրպտել բոլոր հայկական մատենադարանները, բոլոր անհատական գրադարանները, գտ–նել անմահ երգիծաբանին գրչին պատ–կանող իւրաքանչիւր երկ եւ սրուեստի Թանգարանին միջոցաւ դարձնել հանրու–թեան սեփականութիւնը :

Գ. ՄԱԴՈՅԵԱՆ

ԱՐԵՒԸ՝ ՍՊԱՆԻՈՅ ՎՐԱՅ

(Գ. եւ վերջին մաս)

(Ընդդիմութիւն մը կայ, յայտարա–րեց օտար լրագրողի մը՝ Սպանիոյ այժ–մու կառավարութեան պատասխանատու նախարարներէն մէկը. — Մենք գիտենք, թերեւս բախտաւորութիւն մըն է Սպա–նիոյ համար, որ այդ շարժումին գլուխը կը գտնուին բարձր արժանիքի տէր ան–ձեր» :

Բացատրութիւնը սքանչելի է : Երկու տարի առաջ անկարելի էր մտածել նման յայտարարութեան մը մասին : Փաստօրէն ընդունիլ բաւ է, թէ գոյութիւն ունի այլ ուժ մը, որ կը հաստատուի ամենուրեք՝ Ճիպրալթարէն մինչեւ Սան – Սեպաս–տիանօ :

Ընդդիմադիրներու պարագլուխներէն Թիերնօ Կալվան, ընկերվարական մըն է, բայց միեւնոյն ատեն իրապաշտ մը : Գի–տէ, թէ կառավարութեան մէջ լուռ պայ–քար մը գոյութիւն ունի «պզտական» եւ «կարծր» նախարարներու միջեւ : Կ'ընդունի, թէ տարակարծութիւններ կան առաջիններուն եւ ընդդիմադիրնե–րուն միջեւ : Գիտէ, թէ իր գաղափար–ներուն համար հսկողութեան տակ կը գտնուի եւ զրկուեցաւ Մատրիտի համա–լսարանի դասախօսի իր ամպիոնէն, ուր փրոֆէսէօր էր քաղաքական տնտեսու–թեան ճիւղին մէջ : «Մեզի համար, — գիտել կուտայ ան, — անհրաժեշտ է բո–լորել հանդրուան մը, այն որ կը կոչուի դասական քաղքենի ժողովրդավարու–թիւն :: Պէտք չէ խրտչիլ բառերէ . ան–հրաժեշտութիւն է օգտագործել կարգ մը կառուցուածքներ, որոնք հաստատուած են Ֆրանքոյի վարչաձեւին կողմէ, օրի–նակ՝ միակ համագործակցականը, որ գո–յութիւն ունի : Ինչո՞ւ, որովհետեւ պիտի բոլորենք երկար ժամանակաշրջան մը նոր դրամատիրութեան : Այս մէկը խրոզու–թիւն է : Եթէ յաջողինք պահպանել հա–մագործակցականին միութիւնը, աշխա–տաւոր դասակարգը ազդու միջոց մը կ'ունենայ գործելու նոր դրամատիրու–թեան շրջագիծին մէջ : Անհրաժեշտ է ու–նենալ դրամատուն մը, ղեկավարուած համագործակցականի կողմէ, որ ի վի–ճակի ըլլայ նիւթական յանկացումներ կատարելու այս կամ այն ընկերութեան մէջ : Եթէ իրարմէ բաժնուինք, աւանդա–կան աշն է որ պիտի փոխարինէ Ֆրան–քօն» :

Քանի մը ամիսէ ի վեր գրաքննութիւնը ջնջուած է եւ սպանական թերթերը, ան–շուշտ զգուշութեամբ, կը սկսին արձա–գանգ հանդիսանալ ընդդիմութեան շար–ժումներուն : Դեռ ժողովրդավարութիւն չէ, սակայն մենատիրութիւն ալ չէ այլ–եւս : Տնտեսական պատամտութեան հե–ղեղը կը յառաջացնէ Սպանիան :

Ներկայիս բանուորական քննիչ յանձ–նախումբեր կան գաւառներու կէսին եւ ճարտարարուեստի ճիւղերուն երեք քա–ռորդին մէջ : «Այսուհետեւ այս բոլոր երեւոյթները կիսով չափ ընդունելի են, — կը յայտարարէ Կալվան, — չեմ կար–ծեր, որ կառավարութիւնը ի վիճակի ըլ–լայ յետադարձ կատարելու : Արդարեւ, Ֆրանքոյի նախարարները կ'ուզեն նկատի առնուիլ երբ կը մասնակցին միջազգային ժողովներու : Զօրաւոր զէնք մըն է, որ կը գտնուի մեր ձեռքին մէջ» : Ճիշդ է, որովհետեւ Սպանիա ներկայիս կը փորձէ վերստին մաս կազմել ազգերու համա–գաշնակցութեան : Ցայտուն օրինակ մը՝ Ճիպրալթարի հարցը : Երեք տարի առաջ ոչ ոք կրնար երեւակայել, թէ Սպանիա ի վիճակի կ'ըլլայ դէմ դնելու Անգլիոյ նը–ման ուժի մը՝ հմայիչ ժայռի մը կա–պակցութեամբ : Սակայն քանի մը տար–ուան ընթացքին, Անգլիոյ արտածումնե–րը դէպի Սպանիա քառապատկուեցան : Լոնտոն այլեւս չի կրնար անտեսել այս կարեւոր շուկան :

Իբր թէ անակնկալ կերպով, երկու եր–կիրներ ՄԱԿի մէջ Ճիպրալթարի հարցը կը յարուցանեն : Սպանիոյ արտաքին նախարարը մէջտեղ կը դնէ Ութրեխթի դաշնագիրը եւ ցոյց կուտայ, թէ Անգ–լիա չարաշահած է իր իրաւունքները : Անգլիական կառավարութիւնը կը նշմարէ իր ակարութիւնը իրաւական գետնի վը–րայ : Այս պատճառով ալ կ'ընդունի բա–նակցիլ : Սպանիոյ Արտաքին նախարա–րը՝ Քասթիելլա ճնշում կը բանեցնէ : Անգլիոյ ներկայացուցած իր յուշագրին մէջ, չորս անգամ կը յիշատակէ Խորհ. Միութեան արդար բողոքները ի մասին Ճիպրալթարի օդակայանին օգտագոր–ծումը Օթանի օդանաւերուն կողմէ : Մէկ քարով երկու թռչուն կ'որսայ : Անգլիա–ցիները պէտք է տեղի տան, իսկ Ռուսե–րուն՝ սիրալիր նայուածք մըն է, որ կը յառի : Այս վերջինը չուտով կ'ըմբռնէ : Առեւտրական համաձայնագիր մը կնքը–ւելու ուղղութեամբ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան ներկայիս Մոսկուայի եւ Մատրիտի միջեւ :

Վերջացած է : Արեւը կը ծագի : Սպա–նիա, այսուհետեւ, չափահաս մէկն է : Կը վիճի Փարիզի, Մոսկուայի, Ուաշինկ–թընի հետ : Կամաց կամաց կ'ընթանայ դէպի ժողովրդավարական վարչաձեւ մը, կը յիշէ, թէ կը գրաւէ ռազմագիտական դիրք մը :

Հաւանական է, որ այս աշնան իսկ, Ֆրանքօ «այրելով» բոլոր հանդրուաննե–րը, ժողովուրդին կարծիքը ուզէ իր յա–ջորդութեան հարց ճշդելու համար : Եւ այն ատեն նոր էջ կը բացուի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՁԵԽ դրօսաշրջիկներու խումբը լու–սպաւորութիւն ստացաւ Հայաստանէն, յատկապէս «Հայ ժողովուրդին սրտա–ցութենէն» եւ հայկ. ճաշերէն :

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ժողովի մը ընթացքին հաստատուեցաւ, որ Արտաշատի շրջանի Ազամզալու գիւղին կոլտնտեսութեան մէջ աշխատողներուն 41 տոկոսը, այս կամ այն ձեւով, խուսափած է կոլտըն–տեսութեան մէջ աշխատելէ : 192 հոգի երբեք չեն աշխատած, 96 հոգի ալ՝ տար–բեր գործերու լծուած են :

ՁԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ պիտի կազմա–կերպուի «Հայկական մշակոյթի օր» :

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ծննդեան 105ամ–եակին առթիւ ցուցահանդէս մը կազմա–կերպուեցաւ, ուր ներկայացուեցան մե–ծանուն գրագէտին գործերը :

ԵԴՈՒԱՐԴ ՋՐԲԱՇԵԱՆ, որ Երեւանի պետական համալսարանի հայ գրականու–թեան ամպիոնի վարիչն է, ստացաւ բա–նասիրական գիտութիւններու դոկտորի կոչում :

Ճոն Կիրակոսեան, իր կարգին, ստա–ցաւ պատմական գիտութիւններու դոկ–տորի գիտական աստիճան :

«ՊԱՀԱՆՋՈՒՈՒՄ Է ԾԻԾԱՂ» խորա–գրին տակ, «Գրական Թերթ»ի ընթերցող Ազատ Այվազեան անհրաժեշտ կը գտնէ երգիծական գործերու եւ ժապաւէններու արտադրութիւնը : Ասոնց պակասը զգա–լի է : «Վերջին տասնամեակում հրատա–րակուած հումորիստական գրքերը մատ–ների վրայ կարելի է հաշուել. — Վեց եօթը գիրք, որոնք հեռու են երգիծական լինելուց» :

ԱՐԱԲԿԻՐԻ թաղամասին մէջ (Երեւան) շինուեցաւ գեղեցիկ պանդոկ մը՝ 140 յարմարաւէտ սենեակներով :

ԵՐԵՒԱՆԻ ներկերու գործարանը օժ–տուեցաւ նոր բաժինով մը, Լեհաստանէն եւ Արեւելեան Գերմանիայէն բերուած մեքենաներով : Տարեկան արտադրութիւ–նը, համաձայն ծրագրին, պիտի ըլլայ հինգ հազար չորս հարիւր թոն : Նախա–տեսուած է մեծցնել գործարանը եւ ար–տադրութեան քանակը հասցնել տասը հա–զար թոնի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

— Իրեն իմաց տուէք թէ, այն օրը որ …պէ պետութեան ծառայել, իրեն եւ իր …համապատասխան յատկութիւններուն արժա–…նի պաշտօն մը պիտի գտնեմ, իմ քովս, …արտաքին նախարարութեան մէջ : Աշխա–…տանքի տակ ընկճուած ենք : Մնաց որ, նոր Ռուսիոյ մէջ ոչ մէկը կրնայ անգործ մը–նալ :

…Բոպէ մը ընդմիջեց եւ վերսկսաւ :

…Եւ դուք ալ, սիրել Նիքոլա Վլատիմի–րովիչ, եւ այդ խնդիրին համար է որ ձեզմէ խնդրեցի հոս գալ :

Երկնցաւ բազմոցին վրայ ուր նստած էր, իրեն ընտանի ձեւով մը թեւերը խա–չաձեւեց կուրծքին վրայ, եւ ուղղակի Սավինոֆին նայելով, պարզեց կացու–թիւնը այնպէս ինչպէս որ կը ներկայա–նար իր աչքեւ :

Սավինոֆ հաճոյքով նշմարեց որ Սի–մէոնով կը խուսափէր ռամկավարական ամէն ճարտասանութենէ եւ իրեն կը խօ–սէր ինչպէս խելացի մարդու մը ոչ թէ ժողովրդական ունկնդիրներու : Խօսք չե–ղաւ ոչ «Ցարին անարդ տիպետութեան» ոչ «զարշելի պատերազմին», ոչ ալ հա–կադարձօրէն, պրոլետարիատի յաղթա–նակի մասին :

Ակներեւ էր որ այդ յաղթանակը զինք կը շահագրգռէր միայն անոր համար որ յենարան մըն էր, Ռուսիան կառավարե–լու համար կարեւոր լծակ մը, եւ իշխա–նութեան տէր ըլլալն էր էականը, ինչպէս Լենինի եւ Թրոցքիի, նոյնպէս իրեն հա–մար : Այս առաջին տեսակցութեան մէջ Սավինոֆի թուեցաւ թէ նոր ինքնակա–լութիւն մըն էր որ կ'ելլէր ցարերու հին գահին վրայ, եւ անորժելի զգացում մը ունեցաւ, վասնզի եթէ անկարելի է վի–ճաբանիլ, կոպիտ, զիւրագրգիռ եւ նախանձոտ ամբոխին հետ կարելի է խօ–սիլ, մտացի եւ ամենակարող քանի մը մարդոց հետ որքան ալ հեռու ըլլան ձեր գաղափարներէն : Սիմէոնովի համար բա–ցայայտ էր որ բոլշեւիկները պիտի պա–հէին իշխանութիւնը : Գերմանիոյ հետ հաշտութիւն պիտի ընէին :

— Պատրանք մի ունենաք, ըսաւ. խա–ղաղութիւնը պիտի կնքուի, գէշ պիտի ըլ–լայ, կը հասկնանք : Բայց յոռի խաղա–ղութիւն մը աւելի կ'արժէ քան պատե–րազմներու լաւագոյնը : Եւ խաղաղու–թեան մէջ, մեր վրէժը պիտի առնենք : Բայց, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, մենք ե–րիտասարդ եւ անփորձ ենք գործերու մէջ : Սկզբունքներու մասին, կառավա–րութեան մէջ տատամսում չկայ, գրու–թիւնը կատարեալ է : Բայց գործերու մե–քենականութեան մէջ մեզի կը պակսին մասնագէտները : Գերմանացի փորձա–գէտներու հետ պիտի բանակցինք տնտե–սական եւ դրամական հարցերու մասին. կառավարութիւնը կը յուսայ թէ պիտի ընդունիք Պրէսթ Լիթովսքի մէջ թեքնի–քական խորհրդականի պաշտօնը, ինչ որ, չենթադրեր բնաւ թէ կը բաժնէք մեր քա–ղաքական եւ ընկերային գաղափարները :

Սավինոֆ որքան ալ որոշած ըլլար չզարմանալ, ինքզինքը չկրցաւ զսպել շարժում մը ընելէ : Ահ մը մարդիկ որ իշխանութիւնը գրաւած էին ուժով, աք–սորեալներու պզտիկ խումբ մը, եւ Հրեա–ներ, կը թուէին իրեն թէ արտասահմա–նի մէջ իրենց երկար բնակութեան ըն–թացքին կորսնցուցած էին խտրութիւն–ներու զգացումը, մինչ, յաւակնութիւն ունէին կործանելու, հիմնովին եւ ամ–բողջապէս, նախկին ընկերականութիւնը, անոր սկզբունքներն իսկ աւերելով, եւ ա–հաւասիկ առաջին դժուարութեան՝ ի–րեն կը դիմէին որ անշուշտ մէկն էր կա–րեւոր յենակներէն այն կարգաւորութեան որու դէմ կատաղօրէն կը մաքառէին :… Բայց պէտք էր պահել հաղորդակցութիւ–նը Սէմէոնովի եւ Սմօլնէյի կառավարու–թեան հետ, եւ Սավինոֆի զուարճացաւ այս մէկին առաջարկութեան տալով պա–տասխաններէն ամէնէն երկարապատու–մը, քօղածածուկը եւ բազմադիմին : Բազմաթիւ վերապահումներով, յառաջ եկաւ որ Սավինոֆի ինքզինքը արժանի չէր համարիր ժողովրդական կառավա–րութեան եւ պրոլետարիատի մենատիրու–թեան անունով խօսելու Պրէսթ – Լիթո–վըսքի ժողովներուն մէջ, թէ, իբր ռուս քաղաքացի իրաւունք չունէր մերժելու թեքնիքի խորհրդակցութիւններ ընել այն մարդոց հետ որ սատանձնած էին վարելու տնտեսական դժուարին բանակցութիւն–ներ Գերմաններուն հետ :

Ուրեմն իրենց տրամադրութեան ներ–քեւ էր, եթէ կ'ուզէին զալ զինք տեսնե–լու : Նախընտրելի էր որ հիւսիսային դը–րամատան մէջ տեղի ունենար այս տե–սակցութիւնը : Սավինոֆի Սմօլնէյ ընե–լիք այցելութիւնները պատճառ պիտի ըլ–լային հետաքրքրութիւն արթնցնելու, տեսակ տեսակ մեկնութիւններ յառաջ բե–րելու ինչ որ հաճելի պիտի չըլլար ոչ կառավարութեան պետերուն, ոչ ալ ի–րեն : Եւ Սիմէոնով հասկցած էր ասիկա, քանի որ իրեն ծածուկ ժամադրութիւն տուած էր մասնաւոր սենեակի մը չորս խուլ պատերուն մէջ :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Պ. Տիգրան Ներկիզեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Ներկիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ներկիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ժօզէֆ Ներկիզեան եւ զաւակները, Ալպեր Ներկիզեան, Տէր եւ Տիկին Հաճի Հալաճեան եւ զաւակները (Հիւս. Ամերիկա), Այրի Տիկին Ովսաննա Աւագեան (Պէյրութ), Այրի Տիկին Մարիամ Կեցոյեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Հալաճեան (Հար. Ամերիկա), Այրի Տիկին Հ. Հալաճեան (Հար. Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագրճեան, ինչպէս նաեւ Ներկիզեան, Հալաճեան, Աւագեան եւ Պագրճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԵՒԳԻՆԷ ՆԵՐԿԻԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 21ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Յուլիս 23) ժամը 15·30ին, Սէն Տիտիէ Օ Մոն տ'Օրի եկեղեցին:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Տ. Ներկիզեան Քասքէլ Կոի, Ռուբ տը Լիմոնիսք, Սէն – Տիտիէ Օ Մոն տ'Օռ (69):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Տէյիրմէնճեանի (Ժիլսոն) կսկծալի մահուան առթիւ իր կնքահայրը եւ մտերմիկ ընկերը Տէր եւ Տիկին Արամ Պասմաճեան 30 ֆր. կը նուիրեն Յառաջի, 30 Հայ – Բոյժին եւ 60 հանգստեան տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Ս. Համբարձումեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ եւ մօր՝ ընկերուհի Շնորհիկ Համբարձումեանի մահուան տխուր առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի երեսուն ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչի Օգափ. կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Ժոֆրէ (ողբացեալ Տիկին Արմաւ Սերայտարեանի աղջիկը) հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց մօր եւ զոքանչի հանգուցեալ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԱՒ ՍԵՐԱՅՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց եղբօր ԷՏՈՒԱՐԻ որ զոհուած է Ֆրանսայի համար: Հոգեհանգստեան պաշտօնը պիտի կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ:

Կը խնդրուի հանգուցեալներու յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Ներրիկ Պասմաճեան եւ զաւակը Ֆլօտ կը ծանուցանեն թէ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (24 Յուլիս) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԷՈՐԳ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ: Նմանապէս իրենց վաղամեռիկ զաւկին եւ եղբօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԻ եւ իրենց նահատակ հօր եւ մեծ հօր՝ ԽԱԶԻԿ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ յիշատակներուն:

Ցեղեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հանգուցեալ Տիկին Թեփէրիկ Եարմայեանի վերջին փափաքին համաձայն, իր զաւակները Տէր եւ Տիկին Մուրթաֆեան եւ Տէր եւ Տիկին Եարմայեան կը նուիրեն 200 ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ ամբողջ օրը:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբին եւ Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր մարմիններուն եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին:

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԱՒՏՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Պուլի մրցում: Խաղեր եւ մրցումներ փոքրերուն համար: Ամբողջ օրուան տօնակատարութիւնը շարժանկարի պիտի առնուի:

Արգիլուած է որեւէ բան բերել ղուրսէն եւ ծախել:

× Պուլվառ Օտտոյէն օթոքառով մեկնելու համար արձանագրուիլ ընկերներ Յ. Արզումանեանի եւ Հայկ Սարգիսեանի մօտ:

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ գրավաճառ Տերիկեանի:

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է: Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ:

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պոմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին:

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ: Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ:

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած «Արղութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի:

Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն: Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով:

Կը խօսի Ընկ. ԽԱԶԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Մատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային հանդէս-խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Շաւիլի գլրոցին սրահը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Փոն տը Շէրիւի, Պառժի դաշտին, զովասուն բարտիներուն տակ: (Սինեմա Վառիէթէի ետեւի կողմը):

Հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ:

Ճոխ պիւֆէ, եւ աւանդական չամփուրը, մատչելի գիներով:

Օթօքառը, Փլաս Կիշառէն կը մեկնի ժամը 10ին:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ տեղեկագրական գործերու համար:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 ֆր.
» » պակաս օրական 15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30:

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատալխնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել:

Աղֆատալխնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐՀ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ հայրենակիցները այս Ուրբաթ երեկոյ Րիւ Պուֆիէ, գպրոցի սրահը: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն տարեկան պատգամաւորական ժողովի առթիւ, եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ յարակից հարցեր:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը): Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 ֆրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր.:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 23 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 23 JUILLET 1966
Le Numéro : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10667 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — No 10.667

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Տարին մէկ օր կը յատկացնենք ոգեկոչելու համար յիշատակը մեր այն անհամար, անունի եւ անանուն, համեստ ու խոնարհ հերոսներուն, որոնք իրենց արիւնը նուիրեցին հայ ազգի ազատագրութեան համար :

Անոնք իրենց զոհաբերութեամբ ոսկեղէն էջեր արձանագրեցին Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ : Փրկեցին Հայուն պատիւը ու իրենց վրիժառու բազուկներով ծունկի բերին մեր դահիճները :

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը խորհրդանշական թուական մըն է՝ երախտագիտութեամբ յիշելու համար հայ ազգի այդ քաջարի զաւակները :

Տարագրի մեր ներկայ անստոյգ կեանքին մէջ Խանասորը դարձած է ժողովրդական տօն մը : Ամէն կողմ հանդիսութիւններ — մանաւանդ դաշտահանդէսներ — կը կազմակերպուին՝ տօնելու համար մեր յեղափոխական առաջին մեծածաւալ մարտական ձեռնարկի տարեդարձը :

Երկու հարիւր յիսուն հեծեալ եւ հետեւակ մարտիկներ մասնակցեցան 1897 Յուլիս 25ի այդ մեծ արշաւանքին, որուն նպատակն էր նախ՝ պատժել քրտական Մազրիկ ցեղը, որ 1896ին դաւադրաբար ջարդած էր Վանէն հեռացող հարիւրաւոր Հայեր՝ Աւետիսեանի առաջնորդութեամբ :

Երկրորդ՝ ուշադրութիւնը գրաւել Բաբէնպրդումներու երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց, որոնք 1895 - 96ի համատարած ջարդերուն լուր ականատես— եթէ ոչ մեղսակից — էին եղած, քաջալերելով կարմիր սուլթանը :

Արշաւանքի նախօրեակին 247 հոգի կարգով ստորագրեցին երդմնագիր մը, որով հայդուկները կ'ըսէին.

« Մենք՝ որ ազատ կամքով խմբուել ենք Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան յաղթական դրօշակի տակ՝ մարտնչելու յանուն տառապեալ Հայրենիքի ազատութեան սրբազան գաղափարի, մենք՝ յեղափոխական ամէն կարգի հայդուկներս մեր ազատ կամքով տալիս ենք այս երդմնագիրը մեր կուսակցութեան և որպէս գրաւական մեր անկեղծ ու անսուտ խոստման, երդւում ենք Քրիստոսի աստուածային Խաչով, երդւում ենք տառապեալների պաշտպան քաջազնական սրով, երդւում ենք բռնութիւնը կործանող հերոսների որոտմամբ՝

որ չենք դաւաճանի Հայրենիքին,

որ չենք դաւաճանի Դաշնակցութեան սրբազան դրօշակին ...

... Մենք պարտաւորւում ենք մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը, մինչեւ մեր կեանքի շունչը մեր ամբողջ զօրութեամբ պաշտպանել մեր Դրօշակին, մեր ընկերներին եւ մեր ղեկավարներին :

... Մեր սուրբ ուխտը հաստատում եւ վաւերացնում ենք մեր սեփական ստորագրութեամբ » :

Յուլիս 25ի այգածագին Պարսկաստանի սահմանագլուխէն դէպի Արաքսի բարձունքը յառաջացող հեծեալ եւ հետեւակ հայդուկները ձիերը կը բռնեն յարձակելու համար Շարաֆ պէյի ցեղախումբին վրայ, որ վրան զարկած էր Խանասորի դաշտին մէջ :

Յարձակումը տեղի կ'ունենայ յանկարծակի՝ սարսափի ենթարկելով ջարդարար Քիւրտերը : Կիները լեղապատառ դուրս կը փախչին վրաններէն : Սակայն հայդուկները կը հանդարտեցնեն զանոնք, ըսելով,

Մի՛ վախենար, հանգի՛ստ կացիր,
պանի ճան,
կանանց երբեք ձեռք տալու չէ
վրիժառու քաջ փեսան :

Գնդակները կարկուտի պէս կը տեղային փէտայիներու հրացաններէն :

« Մի ժամուան մէջ Մազրիկ ցեղը» կը բնաջնջուէր : Ցեղապետ Շարաֆ պէյ կը յաջողէր փախչելով փրկել իր մորթը :

Երկու տասնեակ փետայիներ, որոնց շարքին Ռոստոմի եղբայրը Արիստակէս Զօրեան (Կարօ), հրացանը ձեռքերնին՝ պատնէշի վրայ կ'իյնան՝ յանուն հայ ազգի ազատութեան :

Արշաւանքը սարսափ կ'ազդէ շրջանի քիւրտ եւ Թուրք բնակչութեան վրայ : Առաջին անգամն էր, որ Հայերը ցոյց կու տային իրենց ուժը, կանոնաւոր բանակ կազմելու կարողութիւնը : Հայու ճակատէն կը սրբուէր ոչխարի պէս մորթուելու սահմանուած ազգ ըլլալու արատը : Դաշնակցութեան անունը յարգանք կը պարտադրէր ջարդարարներուն :

Խանասորի արձագանգը Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի սահմանները գլելով հասաւ մինչեւ Եւրոպա :

Անգլիական Տէյլի Նիուզ մեծ օրաթերթի թղթակիցը եւ գերմանական Վոլֆ հեռագրական գործակալութիւնը անմիջապէս հաղորդեցին այս արտակարգ դէպքը իրենց թերթերուն, նշելով երիտասարդ յեղափոխականներու յանդգնութիւնն ու քաջութիւնը :

Եւրոպական դիւանագիտութիւնը դարձեալ անտարբեր մնաց : Ո՛չ մէկ քայլ առաւ Թուրքիոյ Հայոց վիճակի բարելաւման համար :

Խանասորի փէտայիները կտակեցին մեզ յիշել զիրենք ամէն տարի «Յուլիս ամսու 25ին» :

Հաւատարիմ իրենց կտակին, ազատատենչ ու հայրենասէր Հայութիւնը երախտագիտութեամբ կը յարգէ իր հերոսներու անմոռաց յիշատակը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ-ԷՐՀԱՐՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԻՆ ՀԱՐՑԸ

ՉԷ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Պոնի մէջ տեղի ունեցաւ նախագահ տը Կոլի եւ վարչապետ Էրհարտի եօթներորդ հանդիպումը, նախատեսուած ֆրանքօ-գերման համաձայնագրերով :

Երկու կողմերն ալ համաձայն են ընդունելու համար թէ լաւատեսութեան պատճառներ կան : Երկու թեքնիք համաձայնագրեր ստորագրուած են Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարներուն կողմէ :

Ինչ կը վերաբերի սակայն Գերմանիոյ ֆրանսական զօրքին, դէպերու համաձայն մասնաւոր պատճառ մը չկայ լաւատեսութեան : Նախագահ տը Կոլ յստակօրէն ըսած է թէ ֆրանսական զօրքին պարագան ամէն բանէ առաջ քաղաքական բնոյթ ունի : Եթէ Էրհարտ համաձայն է սկզբունքով, իր տեսակէտը պարզելով ըսած է թէ «ֆրանքօ-գերման տեսակէտներու նոյնութիւն մը պէտք է կենսական հիմն ըլլայ որ թոյլ տայ լուծում մը գտնել գործնական հարցերուն, նման կարգադրութիւն մը միայն փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ կրնայ ըլլալ» : Յայտնի չէ անշուշտ թէ ի՞նչ ըսած է տը Կոլ գլուխ գլխի տեսակցութեան ընթացքին, կրնայ ըլլալ թէ աւելի ճկուն եղած է քան կառավարական լիակատար նիստին մէջ :

Երկու ղեկավարները այլ նիւթերու մասին ալ խօսած են, մանաւանդ արեւմուտք — արեւելք յարաբերութեանց : Այս մասին վարչապետ Էրհարտ յայտարարած է հեռատեսիլէն թէ տը Կոլ եւ ինք համաձայն գտնուած են որ Գերմանիոյ վերամիացման հարցին բանալին Մոսկուա կը գտնուի եւ ոչ թէ Փանքով : Էրհարտ անդրադառնալով Ատլանտեան կազմակերպութեան, շեշտած է թէ Դաշնակցային Հանրապետութիւնը երբեք կասկած չէ ունեցած թէ Ֆրանսա հաւատարիմ ընկեր մըն է :

Տը Կոլ այցելած է նաեւ իր հին բարեկամին՝ Քոնրատ Ատընաուըրի, որուն ըսած է.— « Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի թէ մեր զօրքը քանի մը հարիւր քիլոմեթր աւելի Արեւմուտք գտնուի քան արեւելք» որուն վրայ ծերունի նախկին վարչապետը պատասխանած է.— « Ոչ մէկ, եթէ այդ զօրքը գերմանական հողի վրայ չըլլար — նուէր : Բայց իրաց այս կացութեան մէջ, անոնց տեղափոխումը հարուած մը կու տայ արեւմտեան աշխարհի, որ կ'եզրակացնէ թէ ֆրանքօ-գերմանական բարեկամութիւնը խախուտ է : Իմ կարծիքով, հարկ է որ իրաւական պատճառաբանութիւնները մէկ կողմ դրուին եւ տրամաբանութիւնը յաղթէ » :

Իրեն ի պատիւ տրուած ճաշին ընթացքին, նախագահ տը Կոլ, ճառ մը խօսելով եւ անդրադառնալով վաղուան Եւրոպային, շեշտած է.— « Կ'ուզեմ խօսիլ մեր Եւրոպայի մասին, Եւրոպա մը որ քայլ առ քայլ ինքզինքը պիտի գտնէ համաձայնութեան մէջ : Կը խօսիմ ամբողջական Եւրոպայի մը մասին, որու մէջ ամբողջական Գերմանիան կենսական դեր մը կ'ունենայ խաղալիք : Մէկը միւսին հետ կ'ընթանայ, ամբողջ Եւրոպան եւ ամբողջ Գերմանիան : Այս է զոր կը մտածենք եւ այս է, զոր մեր կարելիութեանց եւ մեր համոզումներու սահմանին մէջ, կրնանք իրագործել » :

Նախագահ տը Կոլ նոյն օրը Փարիզ վերադարձած է իր շքախումբով որու մաս կը կազմէին նախարարապետ՝ Փոմփիտու, արտաքին նախարար՝ Մորիս Քուվ տը Միւրվիլ, Պաշտպանութեան նախարար՝ Մեսմէր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ժ. ՔԱՌԷԹ եղերական մահ մը ունեցած է անցեալ օր, Վեզինէի իր բնակարանին մէջ : Սրտի անհանգստութեան մը հետեւանքով, ծխելը բերնէն ինկած է եւ հագուստները կրակ առած : Ծանրօրէն այրած, քանի մը ժամ ետք, կը մեռնէր Սէն Ժերմէնի հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր : Ողբացեալ Քառէթ շատ սիրուած դերասան մըն էր : Ծնած 1897ին, աւելի քան հարիւր ֆիլմ դարձուցած է :

ՄԱՏՐԻՏԻ Ա. ՊԷ ՍԷ օրաթերթը, միապետական, գրաւուած է անցեալ օր, որովհետեւ նպաստաւոր յօդուած մը հրատարակած էր Տօն Խուանի համար :

ՀԱՆՈՅԷՆ կը հերքեն թէ Հօ Շի Մինհ տը Կոլը հրաւիրած ըլլայ Վիէթնամի մայրաքաղաքը :

ՆԵՓԱԼԻ Թագաւորն ու Թագուհին Ֆրանսա պիտի այցելեն Հոկտեմբերին :

ՊՐԱԶԻԼԻ առեւտրականները յուսահատ վիճակի մը մատնուած են ֆութպոլի իրենց խումբին պարտութեան պատճառով : Պրազիլցիները այնքան վստահ էին որ իրենց խումբը անգամ մը եւս աշխարհի ախոյեանի բաժակին պիտի արժանանայ, որ յաղթանակը խորհրդանշող ամէն տեսակի ապրանքներ շինած էին ու կը պատրաստուէին շուկայ հանել :

ՍՈՒՐԻԱ Իսրայէլի դէմ բողոք մը ներկայացուցած է Ապահովութեան Խորհուրդին, անցեալ շաբթուան սահմանային միջադէպերուն համար :

ՊՈՒՐԿԻՊԱՅԻ Գերմանիա այցելութիւնը աւելի եւս ամրապնդած է երկու երկիրներու սիրալիր համաձայնութիւնը : Թունուզի նախագահը այցելած է նաեւ Պերլին եւ ցաւ յայտնած պատին համար, «որ, ըսած է Պուրկիպա, ինչպէս Երուսաղէմի պատը պէտք է մէջտեղէն վերնայ » :

ՃԵՄԻՆԻ Ժ. իր բոլոր պարտականութիւնները կատարած է եւ ամերիկացի երկու տիեզերագնացները ողջ - առողջ վերադարձած են Ատլանտեանի մօտ : Առաջին անգամ ըլլալով է որ մարդը — Քոլինս — իրագործած է մարդկային կապ հաստատել ծիրի վրայ գտնուող երկու մեքենաներու միջեւ :

ԼԵՀԱԿԱՆ Խորհրդարանի հանդիսաւոր նիստի մը ընթացքին, Կոմուլքա յայտարարած է թէ հաւատքն ու անաստուածութիւնը ընդդիմութեան մէջ չեն : Ներկայ տագնապը եկեղեցւոյ հետ զուտ քաղաքական հարց է :

ՔԼԻՎԼԷՆՏԻ (Օհայօ) մէջ ցեղային նոր խռովութիւններ տեղի ունեցած են : Հինգ հոգի վիրաւորուած է, որոնց մէջ ոստիկան մը :

ՔՈԼՈՄՊԻԱՅԻ մէջ յարձակում մը կատարուած է ամերիկեան հիւպատոսարանին վրայ : Նիւթական վնասներ կան միայն :

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առած է չինական հիւպատոսարանը, չին ճարտարագէտին խորհրդաւոր մահէն ետք : Արտաքսուած դիւանագէտը շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած է Փեքինի մէջ :

ՄՆԱ՞Ց՝ ՉԿԱ՞Ն

Ինչպիսի՛ հերոս ընկերներ մնացին, —
Մնացին, չկորան ···
Կրակն էր ցայտում նրանց աչք-ունքից,
Շանթը՝ շրթունքից·
Երբ խօսում էին ծով-ամբոխի մէջ
Վիշտ ու կարիքից ·
Վրէժի, ցասման հրով բորբոքուած՝
Նրանք բեմ ելան ,
Եւ բեմը դարձաւ արիւնով ներկուած
Զոհերի սեղան :

Ինչպիսի՛ հերոս ընկերներ մնացին ···
Այսօր բանտերում, վաղը աքսորում ,
Միւս օր կախաղան
Հանելու համար՝ դահիճը դաժան
Կացինն է սրում ,
Բայց հերոսների շուրթերից սեղմուած
Նզովք չէ լսւում ,
Բաժակն են ըմպում վերածնութեան
Սիւներին կախուած
Ու հիմնը երգում Յեղափոխութեան
Հպարտ - չյաղթուած :

Ինչպիսի հերոս ընկերներ մնացին ···
Հէ՛յ ,ազատութեան անպարտ զինուորներ,
Դուք որ անխոնջ
Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ
Ձեր տաք արիւնով ,
Նոյն վայրում այսօր ջահել-ջիւաններ
Ըմբոստ շարքերով ,
Ձեր զովքն են անում··· ձեր թափուած
արեամբ
Սնւում, ամրանում···
Եւ անմահների երդւում են անւամբ
Ու հպարտանում ,
Որ դուք, յիրաւի, պատւով,
վեհութեամբ
Ձեր գործը տարաք—
Մնա՛ցք՝ չկորաք :

Ց. ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ

ՀԻՆ «ՊԱՀԱԿԱԽՈՒՄԲ»ԷՆ

(ՌՈՒԲԷՆ)

Ա.

Հայրենի աշխարհը չեմ տեսած, բայց երբ սկսայ կարդալ Ռուբէնի յուշերը «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ ոչ միայն տեսած էի զայն, այլեւ երկար ատեն ապրած էի հոն :

Այո, «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները» գիրք մը չէ, աշխարհ մըն է : Հայոց Աշխարհն է :

Ռուբէնը առաջին անգամ տեսայ Զակազիկ, ուր այցի եկած էր 1929ին : Գացինք լսելու իր դեկուցումը, ընկերոջ մը տունը : Կը խօսէր մեղմ, հազիւ լսելի ձայնով, եւ անընդհատ կը ծխէր :

— Ա՞յս է ֆետայապետ Ռուբէնը, — անցաւ մտքէս :

Ոչ փափախ ունէր, ոչ ալ «կողքից կախ մաուզէր»...

Այդ օրերուն էր, որ սկսած էի կարդալ իր յուշերը : Տաք-տաք գրի առի ընթերցողի իմ տպաւորութիւններս, որոնք հրատարակուեցան «Յուսաբեր»ի մէջ, երեք յաջորդական թիւերով :

Քանի մը շաբաթ ետք, իմացանք որ մեր երէց ընկերը Պաղեստին պիտի երթայ այցի. պիտի անցնէր Զակազիկէն : Խումբ մը ընկերներ կայարան գացինք բարի ճանապարհ մաղթելու : Իր բաժնեակի պատուհանէն տեսաւ մեզ, բարեւեց, ապա հարցուց մեզմէ մէկուն . — Ո՞վ է ձեր մէջ Վէմունին :

Ցետոյ, դառնալով ինծի .

— Այ տղայ, — ըսաւ, — շատ ես ուռեցրել ինձ :

Կ'ակնարկէր «Յուսաբեր»ի մէջ լոյս տեսած իմ տպաւորութիւններուս : «Ուռենալ» չսիրող մեր ընկերը, իր հաշուով, շատ կը գտնէր այն քանի մը տժգոյն տողերը, որոնք չէին կրնար անշուշտ իր գործին — եւ անձին — արժէքը ճշդել, ոչ խսկ ըմբռնելի դարձնել :

Քանի մը տարի ետք, Գահիրէի մէջ, ուր փոխադրուած էի ես ալ, գրեթէ ամէն օր կը տեսնէի զինք : Թէ կը սիրէի եւ թէ կը յարգէի այս քաջարի յեղափոխականը, որուն անցեալը ապրուած դիւցազներգութիւն մըն էր եւ որ ուղղակի պատկառանք կը ներշնչէր ինծի :

Իր որոնող միտքը, քիչ մը ինքնատիպ տրամաբանութիւնը, խօսելու հանդարտ, բայց աղդու ձեւը, անձէն բխող հմայքը, մեզի՝ կրտսերներուս հանդէպ ունեցած խանդաղատանքը կրկնապէս սիրելի կը դարձնէին զինք :

Գաղափարներ ու տեսակէտներ կը պաշտպանէր հանդարտ զօրութեամբ, բայց հաւատքով : Կը հաւատար իր ըսածին, որ յաճախ հաշտ չէր հասարակաց կարծիքին եւ կեանքի նոր պայմաններուն հետ : Կը պատահէր, որ մինակ մնար իր յայտնած գաղափարներուն եւ պաշտպանած տեսակէտներուն մէջ. թերեւս ատոր համար ալ զօրաւոր կը զգար ինքզինքը, ըստ այն առածին, թէ «մինակ մարդը զօրաւոր մարդ մըն է» : Կը ջանար համոզել. եթէ յաջողէր՝ չէր խրոխտար, եթէ ձախողէր՝ չէր դառնանար : Կարծեմ աւելի շատ պատճառներ ունէր չդառնանալու, քան խրոխտալու...

Տարիներ առաջ, «Համազգային»ի հիմնադիր անդամներու ընդհ. ժողովին մէջ կարգ մը տեսակէտներ յայտնեց, որոնք չէին համապատասխաներ ժողովականներու ընդհանուր տրամադրութեան եւ ժողովին մէջ տիրող մթնոլորտին : Ներկայ էին Համօն, Շանթը, Ազբալեանը, Վ. Նաւասարդեանը, Ստեփան Եսայեանը եւ ուրիշներ : Բախտը ունեցայ ներկայ ըլլալու նաեւ ես, իբրեւ Կեդր. Վարչութեան քարտուղար :

Ռուբէնի պաշտպանած տեսակէտներուն դէմ էին յատկապէս Շանթը եւ Ազբալեանը : Երկուքն ալ կրակ կտրած էին : Շանթը կը ջանար պահել իր պաղարիւնութիւնը. պահ մը՝ դարձաւ ըսաւ Ռուբէնին .

— Ռուբէն, ես քեզ խելացի եւ խոհուն մէկը կը կարծէի, բայց կը տեսնեմ, որ անմիտ բաներ կ'ըսես :

Ազբալեան բարկութենէն կաս-կարմիր կտրած էր. արեան ճնշումէ կը տառապէր արդէն եւ յուզուած ատեն արիւնը գլուխը կը խուժէր : Աղէտ մը չպատահի՛ յանկարծ, անցաւ մտքէս : Եւ բաժակ մը պաղ ջուր տարի դրի առջեւը :

Լսած էի, որ նման փոթորկալի ժողովի մը ընթացքին, Երեւանի մէջ, Ռուբէն ատրճանակ քաշած էր Անդրանիկին : Չըլլէ՞ հոս ալ նման բան մը ընէ, — մտածեցի վախով :

Վախս անտեղի էր սակայն. Ռուբէն անխռով մնաց, պահեց իր պաղարիւնը : Ոչ զայրացաւ, ոչ վիրաւորուեցաւ, ոչ ալ Շանթին կամ Ազբալեանին նախատական խօսք մը ուղղեց : Հիացած էի այս քաջ մարդուն սառնասրտութեան վրայ :

Ժողովը սկսած էր եւ կ'ընթանար խաղաղ մթնոլորտի մէջ, պահ մը փոթորկեցաւ, ջերմութեան աստիճանը բարձրացաւ, բայց վերջացաւ ժպիտով եւ «այ տղայ»ով : Առաջին անգամ այս ժողովին մէջ ճանչցայ ժողովական Ռուբէնը :

Ամիսներ ետք, իր տան մէջ, ուր յաճախ կ'երթայի հոգեչահ զրոյց ընելու եւ մարզուելու... զրուցատրութեան արուեստին մէջ, հարցուցի՝ առիթէն օգտուելով .

— Ընկեր Ռուբէն, կ'ըսեն թէ ժողովի մը մէջ ատրճանակ քաշած էք Անդրանիկին : Ճի՞շդ է :

Բառ առ բառ չեմ յիշեր հիմա իր պատասխանը, բայց մօտաւորապէս ըսաւ .

— Անդրանիկ մեծ էր իբրեւ զինուոր, բայց քաղաքական պետ մը չէր եւ չէր կրնար ըլլալ : Քաղաքականութիւնը իր տարերքը չէր : Երեւան, բազմամարդ ժողովի մը մէջ իրարու հակառակ կարծիքներ յայտնեցինք. երեւի կծու բառեր փոխան բերնէս : Զհամբերեց ու պոռաց երեսիս. «Դո՞ւն ալ այս վարժապետներուն հետ ես» : Վարժապետ կը կոչէր անոնք, որ դժբախտութիւնը ունէին իրեն պէս չմտածելու : Եղածը այս է :

Աւելին չուզեց ըսել, ես ալ չպնդեցի : Արդէն սակաւախօս, չէր ուզեր շատ «բացուիլ» : Երբ հարկ ըլլար յիշողութիւններ պատմել անցեալ դէմքերու եւ դէպքերու մասին, աւելի շատ կը խօսէր իր «պահակախումբ»ին քան իր մասին : Այսպէս էին նաեւ Համօն, Դրօն, Վահանը :

Իր զէնքի ընկերները իր սուրբերն էին, իր թերափները : Այդ հին, նշխարք դարձած պահակախումբին յիշատակներով կ'ապրէր քառասուն տարի ետքն ալ ու կ'ըսէր յաճախ. «Ես հիմա մեռելներու հետ կ'ապրիմ» : Թերեւս աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ մեռելներով կ'ապրէր :

Առիթով մը ըսած եղայ իրեն, թէ այդ հին պահակախումբին մէջ ես ամէնէն շատ կը սիրէի Գէորգ Չաւուշը, Սեբաստացի Մուրատը, չեմ գիտեր ինչու, թերեւս անոր համար, որ շատ լսած ու կարդացած էի այս երկուքի մասին եւ շատ ծանօթ չէի միւսներուն :

— Բացառիկ դէմք էր Գէորգը, — ըսաւ եւ ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ յուզումը կը խեղդէր զինք :

Ցետոյ աւելցուց .

— Կ'ըսեն, թէ ես դարկած եմ Գէորգը :

Պահ մը կեցաւ եւ, ինք իրեն հետ խօսելու ձեւով, շարունակեց .

— Սուլուխի կռիւէն՝ Գէորգ ճակատէն զարնուեցաւ. ես իր եաեւն էի :

Լսած էի, որ ամերիկահայ ընկեր մը պատրաստակամութիւն յայտնած էր մեծ գումար մը տրամադրել «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները» առանձին գիրքով հրատարակելու համար : Ռուբէն ինք ալ հաստատեց ասիկա, երբ ուզեցի ստուգել լուրս :

— Ուրեմն, — ըսի ուրախութեամբ, — գիրքը շուտով կը սկսի տպագրուիլ :

— Բայց ես չեմ կրնար երկրորդ անգամ աչքէ անցընել գրածներս, բան մը աւելցնել կամ բան մը պակսեցնել : Չե՛մ կրնար...

— Ինչո՞ւ ; — հետաքրքրուեցայ ես, — դժուա՞ր բան է ատիկա :

— Դժուար չէ, բայց տաժանք է ինծի համար : Յուշերս գրի առնելու ատեն ես վերապրած եմ ամբողջ անցեալը, կրկին ապրած եմ այն մարդոց հետ որոնք ատեն մը կային, բայց հիմա չկան : Տառապած ու լացած եմ անոնց հետ : Միասին կռուած ենք եւ միասին յաղթած կամ յաղթուած : Անոնցմէ շատերը ինկան պնդակահար : Բոլոր այդ մարդիկը դուրս ելան իրենց անյայտ գերեզմաններէն եւ մէկ մէկ շարուեցան առջեւս, երբ սկսայ գրել անոնց պատմութիւնը : Տեսած եմ զանոնք, ինչպէս եթէ ողջ ըլլային ; խօսած եմ անոնց հետ եւ հիւանդացած եմ : Դուն հապա կը կարծես, որ դիւրի՞ն բան է երկրորդ անգամ ապրիլ հոգեկան այդ դժնդակ վիճակը :

Պատասխան չգտայ տալու, բայց, այնուամենայնիւ, իր յիշատակները հրատարակուեցան ետքէն, եօթը ստուար հատորներով :

Այդ տարին ինք արդէն մեռած էր կամ մեռնելու վրայ էր :

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

(Շար.)

«ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»Ը

Հարուստ է Լեռնային Ղարաբաղի մամուլի պատմութիւնը : Յայտնի է, որ 1828էն սկսեալ Շուշիի մէջ գիրքերու առընթեր լոյս կը տեսնեն նաեւ թերթեր, հանդէսներ : Այդ պարբերականներէն է ականաւոր բանասէր Երուանդ Լալայեանի «Ազգագրական հանդէս»ը, որուն առաջին գիրքը լոյս տեսած է Շուշի, 1896ին, Մ. Մահտեսի-Ցակոբեանցի տպարանին մէջ :

Հանդէսին հրատարակութեան նպատակը յստակ է. հրատարակել այնպիսի յօդուածներ, փաստեր, որոնք գերազանցապէս կը վերաբերին հայ ժողովուրդին, անոր պատմութեան, տնտեսական դրութեան, մշակոյթին : Այս մասին խմբագիր-հրատարակիչը Ե. Լալայեան կը գրէ . «Բոլէական աղդեցութեան տակ չենք վճռել մի այսպիսի հանդէսի հրատարակութեան ձեռնամուխ լինել, ոչ էլ պատահմամբ ենք ընտրել այս, մեզ ճանաչողները գիտեն, թէ որքան ժամանակից ի վեր փայփայել ենք այս միտքը եւ որքան արգելքներ ենք հարթել փոքր ի շատէ նախապատրաստուելու այս գործի համար :

... Մեր հանդէսը կը դառնայ ժողովրդական կեանքի մի ճշմարիտ հայելի, մի շտեմարան, որտեղից վիպասանն իր նիւթը կը վերցնի ազգային վէպ ստեղծելու, լեզուաբանը՝ բառեր եւ ոճեր կը քաղի՝ ազգային լեզուն հարստացնելու եւ օտարանալուց ազատելու, բժիշկը՝ նրա ցաւերը կը տեսնէ պատճառներ հասցնելու, ուսուցիչը մանկան ընտանեկան կեանքը կ'ըմբռնի այն բարեփոխելու, իսկ գիտնականը իւր նիւթը կը վերցնի գծելու հոլովոյթի օրէնքները » :

Հանդէսին առաջին բաժինը՝ «Ազգագրութիւն» նախ կը ներկայացնէ հայ ազգագրութեան տեսութիւնը : Գողթան երգերու եւ զրոյցներու մասին հեղինակը կը գրէ . ասոնք «Հայոց հոգեկան եւ մտաւոր

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

— Անանկ է նէ՝ ասոնք ինչո՞ւ չէք բռնեց կոր, ըսաւ գողը, շուրջը գտնուած Չէրքէզներն ու Պաշըպօզուքները ցուցնելով :

— Լռէ՛ :

— Թող տուէք օձիքս, ճանըմ, ես ալ կամաւոր եմ :

— Քալէ :

— Աս ի՞նչ անիրաւութիւն է ... հաւասարութիւն կ'ըսեն եւ խտրութիւնը չեն վերցներ :

8 Փետրուար 1878

Անգղիական նաւատորմիղը ռուսական բանակին հետ ճատրիկ խաղալ սկսած ըլլալով՝ առջի օրը եկաւ բէվէրանսը ըրաւ ու ետ քաշուեցաւ :

Թերեւս այս խաղին ճատրիկ անունը տալս ձեզի քիչ մը տարօրինակ երեւայ . ի՞նչ ընեմ, ուրիշ աւելի յարմար անուն մը չկրցի գտնել . եթէ դուք գտած էք, ըսէք ինծի, ինչ խաղ է այս խաղը :

Եթէ նաւատորմիղը նեղուցէն դուրս ելնէ՝ Ռուսիան ալ իւր զօրքը Պոլիսէն պիտի հեռացունէ եղեր. եթէ Ռուսիան իր բանակը քիչ մը ետ քաշէ՝ Անգղիան ալ նաւատորմիղը ետ պիտի քաշէ եղեր. հետեւապէս եթէ երկուքէն մէկը իւր զօրութիւնը ետ չքաշէ՝ երկուքն ալ Պոլիս պիտի մտնեն եղեր :

Շատ լաւ, բայց Անգղիա նեղուցէն չմըտած՝ ըսելու էր իւր վիզավիին որ եթէ Պոլսոյ մօտենաս՝ ես ալ ներս պիտի մտնեմ, եւ ոչ թէ Պոլիս մտնելէն ետքը :

Հիմա յանցանքը որո՞ւ քով է :

— Թուրքիային քովն է պիտի ըսեն հիմա ամէնքը, որովհետեւ բերաննին անանկ վարժուեցաւ անգամ մը : Իսկ ես կ'ըսեմ թէ՝ այս կէտին մէջ յանցանք չունինք մենք :

Եթէ Անգղիան Ռուսիոյ հետ խօսիլ տաս՝ յանցանքն իրարու վրայ կը ձգեն :

— Դուն մօտեցած չըլլայիր նէ՝ ես ալ նաւատորմիղս նեղուցէն ներս չէի մտցուներ, կ'ըսէ Անգղիան :

— Քու նաւատորմիղդ նեղուցին բերանը պատրաստ գտնուած չըլլար նէ՝ ես ալ բանակս Պոլսոյ առջեւ չէի բերեր կ'ըսէ Ռուսիան :

— Դուն ալ ետ քաշուէ, ես ալ :

— Շատ աղէկ, առաջ դուն քաշուէ :

— Ոչ, առաջ դուն, ես քու խօսքիդ հաւատարմութիւն չեմ ըներ :

— Ես ալ քեզի վստահութիւն չունիմ..

— Տէր ողորմեա, աս ի՞նչ պայմանի խօսքեր են : Ես քիչ մը ետ կը քաշուիմ, դուն ալ քիչ մը քաշուէ :

— Ալ չես քաշուիր կոր, գիտե՞ս :

Զարմանալի բան ... ճաթելու բան ... անօթի մնալու բան ... առաջ Կ. Պոլիս մտնելու համար կռիւ կ'ընէին, հիմա ալ ելնելու համար :

Ինչ որ է, երէկ իմացուեցաւ թէ՝ նաւատորմիղը Կէմլէյիկի նաւահանգիստը քաշուեր է, եւ թէ Ռուսիան ալ զօրքերը մայրաքաղաքս պիտի չմտցունէ եղեր, բայց լրագիրը կ'ըսէ թէ երէկ քառասուն Խազախ ձիաւորներ տեսեր է Ղալաթիա :

Զօրքերը ետ քաշելն աս է նէ՝ շատ աղէկ բան մը չէ կարծեմ, իսկ եթէ Նիքոլա մեծ դուքսը զօրքերը ետ դարձունելէնետքը Նիքոլա էֆ.ին զանոնք ներս մտցուց, այն ատեն Լորտ Տէրպի կը պարտաւորի ուղղակի Նիկողոս էֆէնտիի հետ բանակցիլ. ինչպէս որ մենք ալ կը պարտաւորինք աս խաղին վախճանին սպասել :

×

Ոչ ոք կարէ երկուց տէրանց ծառայել :

Մենք շատ ժիր մարդիկ ըլլալու ենք որ այսօրուան օրս երկու տէրերու կը ծառայենք, եւ անանկ տէրերու, որոնց բնաւորութիւնն իրարու այնքան ներհակ են՝ որքան որ ջուրը կրակին կամ որքան որ Արեւելեան Մամուլը Զամուրճեան պատուելիին : Օրինակի համար, եթէ մին՝ հոս եկուր ըսէ՝ միւսը անդին գնա կ'ըսէ. եթէ անդինը՝ եւ ըսէ՝ աստինը նստէ կ'ըսէ : Ասոնց որի՞ն հրամանը կատարել, որինը չկատարել, որն ընդունիլ, որը մերժել ...

Ծառայել կ'ըսեմ նէ՝ անոնց սպասաւորութիւն կ'ընենք ըսել չեմ ուզեր, սխալ չհասկցուի . — ըսել կ'ուզեմ թէ եւ ոչ մէկուն սիրտը կոտրելու համար՝ հետերնին անուշութեամբ կը վարուինք, ինչպէս որ քաղաքավարութիւնն ալ այնպէս կը պահանջէ :

Մին ինծի կ'ըսէ .

— Գնա սա մարդուն ըսէ որ հոս գայ :

Հազիւ թէ կ'երթամ ըսելու՝ միւսը ետեւէս կը կանչէ ու կը հրամայէ .

— Գնա ըսէ սա մարդուն որ հոս չգայ :

Հիմա դուն իմ տեղս եղիր ու գործ տեսնայիմ :

Ինչ ընեմ, ես ալ երկուքին ալ խօսքը հաւատարմութեամբ տեղը տանելու համար կ'երթամ այդ մարդուն կ'ըսեմ :

— Էֆէնտիմ, նախ եկուր, յետոյ մի գար, ու նոր հրահանգի սպասէ :

— Ես ալ քու տեղդ ըլլամ նէ՝ որը քեզի աւելի շահաւոր է՝ ան կ'ընդունիմ միւսը կը մերժեմ :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(7 Շար.)

կեանքի փառաւոր արշալոյսի պայծառ հայելին են » :

« Ազգագրական հանդէս»ի հարուստ բաժինն էր « Գաւառ»ը : Հոս կը ներկայացուէին շատ մը հայ գաւառներու (Ջաւախք, Ախալքալաք, Վարանդա, Սիսիան, Զանգեզուր, Գանձակ, Նախիջեւան եւայլն) պատմութեան չահեկան դրուագները : Յօդուածագիրները նոյնպէս կը յիշատակէին գաւառներուն սահմանները, տեղագրութիւնը, դաշտավայրերը, լեռները, լիճերը եւ գետերը, կլիման, հանքային ջուրերը, բուսականութիւնը, բնակչութեան կազմը, գիւղերու թիւը, քանակը եւայլն :

Զանազան յօդուածներով կը ներկայացուէին նաեւ գաւառի Հայութեան սովորութիւնները, աւանդութիւնները, ընտանեկան բարքերը, մարդոց հիմնական զբաղումը, զգեստները եւայլն :

Կարեւոր է նաեւ այն փաստը, որ հանդէսը կը խօսէր մանուկներու դաստիարակութեան, ընտանեկան կեանքին, գերդաստանի անդամներու իրաւաբանական յարաբերութիւններուն, հիւանդութիւններու, ժողովրդական դեղերու եւ այլ հարցերու մասին :

Ուշագրաւ փաստեր կ'ամփոփուէին « Հնութիւններ » եւ «Մարդաբանութիւն» գլուխներուն մէջ :

Ազգագրականին իրենց աշխատակցութիւնը բերած են Մանուկ Աբեղեան, Ստեփանոս Մալխասեան, Հր. Աճառեան, Թորոս Թորամանեան, Եր. Շահազիզ, Լեւոն Մելիքսէթեան, Խաչիկ Սամուէլեան, Գարեգին Լեւոնեան, Վրթ. Փափազեան եւ ուրիշներ :

Հանդէսը լոյս կ'ընծայէր նաեւ օտար գիտնականներու աշխատութիւնները Հայերու, հայկական մշակոյթի, ազգային առանձնայատկութիւններու մասին :

« Ազգագրական հանդէս»ը, լոյս տեսած է մինչեւ 1916 (26 թիւ) :

Եր. Լալայեանի այս ձեռնարկը հայ ընթերցողներուն ոչ միայն գիտական հարուստ նիւթ մատակարարած է անցեալի եւ ներկայի մասին, այլեւ անոնց մղած է հայրենասիրական գործերու, սէր պատուաստած է դէպի հայրենիքը, ժողովուրդը, դէպի լաւ աւանդութիւններու պահպանումն ու զարգացումը :

Ս. ԱԻԱԳԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՀԵԿԱՆ 66 Մշակութային ժողովածու (116 էջ) : խմբագիր Գ. Շահինեան, Պէյրութ 1966 :

ՍԻՈՆ, Թիւ 5, Մայիս 1966, Կրօնական, գրական, բանասիրական պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ պատրիարքարանի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆ

Բնութեան այս գեղեցիկ անկիւնըատեն մը Ջալալօղլի կոչուած է : Օտարին կըրունկը հոս եւս հասած է, ինչպէս ցոյց կուտայ անունը :

Երբեմնի փոքրիկ բնակավայրը, այսօր, հայ մտքին եւ բազուկին շնորհիւ, դարձած է Հայաստանի գեղեցիկ քաղաքներէն մէկը՝ Ստեփանաւան նոր անունով: Քաղաքը բազմած Ձորագետի ափին : Ուռուտ, Տաշիր, Ձքնաղ եւ Գեառգեառ վտակները ընդունելով Ձորագետը դարձած է լայն, ուժի աղբիւր : Երկու տարի ետք քաղաքին մօտերը պիտի շինուին նոր ջրելեկտրակայաններ, իսկ հակայ ամբարտակը պիտի ջուր տայ վեց գիւղերու երեք հազար հեկտար ծարաւ դաշտերուն :

Քաղաքը շրջապատուած է գեղեցիկ բնութեան մէջ՝ սաղարթախիտ անտառներ, ջինջ ու սառնորակ աղբիւրներ, եղեւնահամ օդ, գլգլան վտակներ, թաւիշ մարգագետիններ :

Ստեփանաւանը ծանօթ է նաեւ իբրեւ առողջարան, ուր ամէն տարի հազարաւորներ կուգան հանգստանալու եւ կազդուրուելու :

Նախկին աննշան գիւղը այսօր 15 հազարէն աւելի բնակիչ ունի. Ծառուղուող ճամբաները վերածուած են ուղիղ փողոցներու, որոնց երկու կողմերուն վեր կը խոյանան բնակելի եւ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու բազմայարկ շէնքեր :

Ամէն տարի ծնունդ կ'առնեն նոր ձեռնարկութիւններ, եւ կ'ընդլայնուին հիները : Ստեփանաւանը այսօր երկրին կուտայ трансформаторներ, «ռուիցերական » պանիր, զորգեր, կահ – կարասիներ :

Ընդարձակուող պանրագործարանը շուտով պիտի դառնայ կաթի մեծ ձեռնարկութիւն մը, որ օրական պիտի վերամշակէ յիսուն թոն կաթ եւ արտադրէ կաթնամթերքի բազմաթիւ տեսակներ ու պաղպաղակ :

Մեծ թափով կ'ընթանան շինարարական աշխատանքները: Կառուցուելու վրայ է արեջուրի մեծ գործարան, դրօսաշրջիկներու համար նոր կայան, թրջնաբուժական գործարան, հազար աշակերտի համար միջնակարգ դպրոցի նոր շէնք, հինգ հազար անձի մարզադաշտ, նոր մսուր – մանկապարտէզ՝ 140 երախայի համար, նոր պանդոկ եւայլն :

Բազումի լեռնաշղթային տակ փորուող փապուղին, որ պիտի ունենայ երկու քիլոմեթր երկարութիւն, 30 քիլոմեթրով պիտի կրճատէ Ստեփանաւան – Կիրովական ճամբան :

Կ. Ց.

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՑ ՄԸ

Յունիս 28ին տեղի ունեցաւ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստը, որ քննութեան առաւ Հայաստանի մէջ բարձր բերք ստանալու եւ ոռոգելի տարածութիւնները ընդարձակելու հարցը :

Օրուան զեկուցաբերը՝ Բ. Մուրատեան ներկայացնելով գիւղատնտեսութեան արտադրութեան եւ ոռոգման ներկայ պատկերը, յայտարարեց, թէ յառաջիկայ տարիներուն ջուրին օգտագործումը երկրին մէջ պիտի ըլլայ 4·5էն մինչեւ 5 միլիառ խորանարդ մեթր, այժմու 2,5 միլիառին տեղ :

Ա. Քոչինեան, իր կարգին, անդրադարձաւ այս շատ կարեւոր հարցին : Յայտնի է թէ, — յայտարարեց Կենդկոմի Ա. քարտուղարը, — ոռոգման համար ջրանցքներ բացուած են Հայաստանի մէջ ուրարտական շրջանին իսկ : Մինչեւ այսօր ալ կան այդ շրջանէն մնացած ջրանցքներ: Առանց ոռոգման Հայաստան կրնար վերածուիլ անապատի : Ոռոգման միջոցով է, որ կարելի դարձած է այս լեռնային շրջանին մէջ բնակութիւն հաստատել եւ գիւղատնտեսութիւնը զարգացնել :

Մեր երկիրը Խորհ. Միութեան ամէնէն սակաւահող հանրապետութիւններէն է : Երկու միլիոն 951 հազար հեկտար հողատարածութեան միայն քսան տոկոսն է պիտանի մշակութեան համար : Եթէ աչքի առջեւ ունենանք նաեւ այն իրողութիւնը, թէ այդ տարածութեան մէկ մեծ մասը կլիմայական աննպաստ պայմաններ ունի բոլոր տեսակի բազմամեայ մշակութիւններու մշակութեան համար, հասկնալի կը դառնայ, որ հողին խնայարար օգտագործումը մեր հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան հարցերուն հարցն է :

Մենք պէտք է յառաջիկայ տասը տարիներուն օգտագործենք ցանքաշրջանառութենէն դուրս մնացած հարիւր հազար հեկտար հող : Մշակելի հողերու ընդարձակման միւս ուղիներէն է աղուտ հողերուն ապաղերծումը : Ինչ ջանքեր եւ միջոցներ պէտք ըլլայ, Արարատեան դաշտին բոլոր աղակալած հողերը պէտք է դարձնել բերրի եւ օգտագործելի : Այդ ուղղութեամբ գիտահետազօտական հիմնարկութիւնները մշակած են յատուկ եղանակ մը, որուն կիրարկումը հնարաւորութիւն կուտայ օգտագործելի դարձնելու աւելի քան երեսուն հազար հեկտար նոր հողեր :

Նկատի առնելով Հայաստանի բնակչութեան արագ աճը, եւ ոռոգելի տարածութիւններու ընդարձակման անհրաժեշտութիւնը, մօտ ապագային կը նախատեսուի ոռոգելի տարածութիւնները հասցնել 400 – 500·000 հեկտարի :

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՐՑԵՐ

Թատրոնի, Օփերայի, երաժշտութեան, կերպարուեստի եւ յարակից հարցերու շուրջ խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, Յուլիս 8-ին, որուն մասնակցեցան երաժիշտներ, թատերագիրներ, նկարիչներ եւ արուեստասէրներ :

Օրուան զեկուցաբերն էր մշակոյթի նախարարը՝ Ց. Բաղդասարեան : — Թատերական եղանակը ընդհանուր առմամբ հարուստ եղած է : Տրամաթիկ եւ երաժշտական թատրոնները այս տարի բեմադրեցին 63 գործեր, որոնցմէ երեսունը ժամանակակից թատերագիրներու եւ երաժիշտներու ստեղծագործութիւններ : Սակայն կան նաեւ անյաջող գործեր :

Կարեւոր նուաճումներ արձանագրած են հայ երգահանները սենեկային եւ հանուագային երաժշտութեան մարզերու մէջ : Տկար մարզեր են Օփերան, պալէն եւ երգը : Նկարիչներու ցուցահանդէսները կը վկայեն ստեղծագործական թափին, արտայայտութեան միջոցներու բազմազանութեան եւ վարպետութեան մասին : Սակայն քիչ են առօրեան պատկերացնող մեծ գործերը :

Ֆիլհարմոնիան ազգային երաժշտութեան առընթեր երաժշտասէր հասարակութեան հրամցուցած է օտար երգահաններու դասական եւ ժամանակակից գործերէն շատերը : Սակայն անհրաժեշտ է ուշադիր ըլլալ երգացանկի ընտրութեան, մասնագէտներու դաստիարակութեան եւ յատկապէս գիւղացիներու գեղարուեստական սպասարկումը բարելաւելու ասպարէզին մէջ :

Եզրափակելով իր զեկուցումը, նախարարը շեշտեց, թէ բոլոր արուեստագէտներուն նպատակը պէտք է ըլլայ «ստեղծել կոմունիզմի դարաշրջանին, մեր օրերի հերոյիքին արժանի գործեր » :

Խորհրդակցական ժողովին մասնակիցները, իրենց կարգին, արտայայտած են իրենց տեսակէտները :

Գ. Ջանիբէկեան (Սունդուկեան Թատրոնի տնօրէն) : Անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն ստեղծել դերասաններուն, բեմադիրներուն եւ թատերագիրներուն միջեւ : Թատրոնի խաղացանկին մէջ քիչ են խորհրդահայ թատերագիրներու երկերը, այսօրուան կեանքը պատկերացնող գործերը : Թատերական քննադատութիւնը տկար է :

Հ. Ջավախեան (բեմադիր), շրջաններու մէջ զգալի է վարժ դերասաններու պակասը : Թատերական հիմնարկութենէն շրջանաւարտ երիտասարդները կը խուսափին շրջաններ մեկնելէ :

Գ. Գասպարեան (երգչուհի). Երեւանի օփերային տնօրէնութիւնը անհրաժեշտ աշխատանք չի կատարեր ազգային բարձրարժէք խաղացանկ ստեղծելու, լաւագոյն աւանդութիւնները շարունակելու համար :

«ԶԱՐԹՕՆՔ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

- ԵՐԲ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Սիմէոնով դոհ չերեւցաւ այս պատասխանէն, բայց Սավինքովի հաստատակամութեան առջեւ, չկրցեց այլեւս, եւ խօսակցութիւնը աւելի եւս արհեստական ձեւ առաւ :

Բայց, երբ որ բաժնուած պահուն Սավինքով չկրցաւ զսպել ինքզինքը հարցը նետել, անոր երեսին յանկարծակի :

— Ինչ են տեսլելու ձեր հնարաւորութիւնները, Լէօն Բորիսովիչ, Սիմէոնովիչ պատասխանեց .

— Հաւանականութիւններու այս հարցին մէջ, վստահ եղէք, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, թէ բոլոր հնարաւորութիւնները մեր կողմը պիտի գտնենք : Իմացած էք անշուշտ ինչ որ Լենին ըսաւ իր վերջին ճառին մէջ. « Ընկերներ, աշխատինք յեղափոխականներու համար, բայց չմոռնանք թիւնները : » Կը յիշէ՞ք ըսաւ ձայնով մը որ պատանական էր, թէ սարսափը մեր ծրագիրին մէջ է : Զայն դեռ գործադրութեան չենք դրած : Բայց մեղի ժամանակ տուէք, եւ Ռուսիոյ մէջ ամէն մարդ պիտի հասկնայ թէ, ընտրութիւն չկայ եւ պէտք է հպատակիլ ...:

Սիմէոնովի պղպջակեայ աչքերը աւելի ուժգնօրէն փայլեցան : Սավինքովի այն որոշ զգացողութիւնը ունեցաւ որ եթէ նախկին սպան զործավարի պաշտօն ըստանձնած էր հակայեղափոխութեան դէմ, ոչ ոք իր սիրտին ճամբան պիտի գտնէր եւ թէ որեւէ կոչ իր գթութեան անտարբեր պիտի թողուր զինքը: Հանդարտ ու անողոք կամք մը աշխարհի ամենացուրտ, ամենայստակ եւ նեղմիտ ու սահմանափակ իմացականութեան մը կամակատարը պիտի հանդիսանար :

— Եւ դուք պիտի ըլլաք անկաշառ Ռոպէսփիէռը ըսաւ Սավինքովի ժպիտով մը:

Սիմէոնով ուսերը ցնցեց :

— Եթէ պէտք է, այո, ըսաւ պաղ շեշտով մը : Երբ պիտի բաժնուէին, Սիմէոնով ձեռքը երկարեց Նիքոլա Վլատիմիրովիչի :

— Տրամադրելի եկմտագէտ մը պիտի ըլլաք, ըսաւ, կը կարծեմ թէ վաղը առաւօտ է որ պիտի դրաւենք դրամատունները :

Կանդ առաւ իր խօսակցին ժամանակ տալու համար որպէսզի ան ըմբռնէր ամբողջական իմաստը այն լուրին զոր տըւաւ ամէնէն պաղ ձայնովը :

Ցետոյ աւելցուց .

— Անձնապէս, վախնալու պատճառ մը չունիք, մենք պէտք ունինք ձեր կարողութեան :

— Լաւ, ըսաւ Սավինքովի, որ գտնեց թէ որեւէ բողոք անօգուտ էր: Բարի պիտի ըլլայիք, Լէօն Բորիսովիչ, մինչ այդ, երաշխաւորելու իմ ապահովութիւնս մինչեւ Աբթիկէքարսքի Բէրէշլօք : Ըսել չըլլայ, բայց մութին մէջ կը թոքուք մեղ, եւ Մօրիքան վտանգաւոր վայր մըն է :

— Ինքնաշարժ մը ունիմ պատասխանեց Սիմէոնով, այլեւս լաւ տրամադրութիւնով, ձեզ կը տանիմ տուն մինչեւ այն վտանգները ինծի համար ալ կան, բայց պարապ տեղն չունիմ տոնց վրայ խորհելու ... Այն ժամանակին մէջ ուր կ'ապրինք, սիրելիս, իմ կամ ձեր կեանքը վըտանգի մատնուած են : Ինչ փոյթ, ամէն պարագայի մէջ, առ այժմ ձեր տունը ոչ մէկ խուզարկութիւն պիտի ըլլայ: Եթէ գիշերը տունը մտնել ուզեն, մի բանաք եւ հեռաձայնեցէք թիւ 4 – -5, անմիջապէս պահակ մը կը ղրկուի :

Սիմէոնովի ինքնաշարժը վարողը համազգեստաւոր զինուոր մըն էր: Միլիոնայեայի ուղղութեամբ գնաց: Երբ հասան Շուրօվ Քարամիններու տունին առջեւ Սավինքովի լոյս տեսաւ եւ կանգ առնել ուզեց :

— Իմ յարգալից մեծարանքներս ներկայացուցէք գեղեցիկն Նաթալիին ըսաւ Սիմէոնով խոնարհելով :

Այդ իրիկունը Լիտիա Նաթալիի հիւրասրահն էր, ոտքի ելաւ երբ Սավինքովի ժամանեց եւ վազեց անոր, ըսելով .

— Չէի գիտեր որ նորէն ձեզ տեսնելու հաճոյքը պիտի ունենամ, բարեկամս :

— Ձեզի համար է որ միայն հոս եկայ ըսաւ Սավինքովի մեղմօրէն անոր ձեռքը իրեններուն մէջ պահելով : Անմիջապէս ինծի ձեր հօրը քով տարէք, խօսելիք ունիմ :

Նաթալի եւ Լորտ Տրկլաս անոնց կը նայէին : Սավինքովի մտաւ ներս: Օրուան յուզումները Ֆոնթանքայի երկայնքին պտոյտը, Տօնօնի անակնկալ եւ հետաքրքրական ճաշը, Սիմէոնովիչի հետ սուսերամարտի խաղը, ուր տեղն տեղն, կարծես թէ սուրը մերկ կը քաշէին, այն ընդունելութիւնը վերջապէս զոր Լիտիա իրեն ըրաւ, զինքը կը դնէին գերագրգռութեան շատ տխրժելի վիճակի մը մէջ, կեանքը իրեն կ'երեւէր իբր դիւթախաղ մը փոփոխական բեմանկարներով, մէկ քանին խաւարամած եւ եղերական, ուրիշներ ընդհակառակն, կը ներկայացնէին գիւղական շատ սիրուն տեսարաններ, ուր իրիկուան ստուերները կը սկսէին տարածուիլ, եւ անտեսանելի սըրինգ մը, մրգաստաններուն խորէն կ'եղանակէր մեղկացուցիչ կանչ մը դէպի սէրը :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները յատկացնելու համար եկեղեցւոյ նորոգութեան :

	Ֆ.
Նախորդ ցանկի ընդ. գումար	125,990
Պ. Յակոբ Թահան (Պէյրութ) իր եղբօր Ժողէֆ ընդ Օր. Էլէն Խարրութլեանի ամուսնութեան առիթով	500
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Արթինեան (Ալֆորվիլ)	300
Տէր եւ Տիկին Անդրէաս եւ Ժագլին Պարկիրճեան	200
Պ. Թորոս Նահապետեան	100
Տէր եւ Տիկին Հայկ Ազարէկեան Յովհ. Պագրճեանի յիշատակին փոխան ծաղկեպսակի	100
Այրի Տիկին Զարուհի Տէր-Յակոբեան Արմէն Մութաֆեանի ամուսնութեան առթիւ	100
Բարեպաշտ Տիկին մը	100
Տօքթէօր Պարոյր Մարտիկեան (Իտալիայէն) Մկրտիչ Մուսաեանի մահուան առիթով	50

Այրի Տիկին Գափաֆեան իր ամուսնոյն յիշատակին, Պ. Գէորգ Գէորգեան իր ծընողաց Յարութիւն եւ Զապէլ Գէորգեանի յիշատակին, Պ. Մանխեան 50ական, Տիկին Թագուհի Էլմասեան 30, Տիկին Սեմա Պուտաքեան իր ամուսնութեան առթիւ քսան ֆրանք :

Ընդհ. գումար 127,640 ֆրանք :

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱԶԴ ՆԻՍ

Վարչութեանս պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով պիտի ձեռնարկուի նոր ընտրութեան : Առ այդ կը խնդրուի շրջանիս ազգայիններէն անյապաղ անդամ արձանագրուիլ ընկերութեանս եւ կամ վերանորոգել իրենց անդամագրութիւնը, դիմելով ներկայ վարչութեան անդամներուն եւ կամ եկեղեցւոյ բանկալը, ստանալով համապատասխան ընկալագիրը :

Անդամագրութիւնները պիտի դադրեցուին 1966 Հոկտ. 10ին, ճշդելու եւ կազմելու համար ամբողջական ցանկը յառաջիկայ ընդհ. ժողովին ընտրող եւ ընտրելի անդամներուն եւ կատարելու համար նոր վարչութեան ընտրութիւն, համաձայն ընկերակցութեանս մայր – կանոնագրի տրամադրութիւններուն :

Կը խնդրուի անդամագրութեան ընկալագրով ներկայանալ ընդհ. ժողովին, որուն թուականը պիտի ծանուցուի յետագային :

Բոլոր այն ազգայինները որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ վարչական ընտրութիւններուն, թող հաճին իրենց թեկնածութիւնը տեղեկացնել վարչութեանս դիւանին :

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿՆԻՖ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Յուլիս 31ին, Շըմէն տը լա Ֆոռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Յուլիս 24ին, Վալապրի մէջ ամբողջ օրը :

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբին եւ Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր մարմիններուն եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին :

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԱԻՏՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Պուլի մրցում : Խաղեր եւ մրցումներ փոքրերուն համար : Ամբողջ օրուան տօնակատարութիւնը շարժանկարի պիտի առնուի :

Արգիլուած է որեւէ բան բերել դուրսէն եւ ծախել :

× Պուլվառ Օտտոյէն օթոքառով մեկնելու համար արձանագրուիլ ընկերներ Յ. Արզումանեանի եւ Հայկ Սարգիսեանի մօտ :

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է : Անոնք որ կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ տեղերը, ընկերներ՝ Ա. Քէօսէեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ դրամաճառ Ծերիկեանի :

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղիէն, վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին :

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի վարչութիւնը Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ օթոքառ վարձած է : Անոնք որոնք կ'ուզեն իրենց տեղերը ապահովել, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն, Յովհաննէս Սիմոնեանի եւ Միսակ Աւտոյեանի, Սէն Ժերոմ :

Խանասորի Արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտավայրը՝ Վալապր երթալու համար, Պօմոնէն օթօքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7·30ին :

Հաւաքուիլ Պառ տը Լա Ռոթոնտի առջեւ : Արձանագրուիլ ընկեր Սերժ Սարգիսեանի եւ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի մօտ :

×

ՇԱԻԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

(Գերեզմանատան մօտ)

Խանասորի արշաւանքի 69րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպուած «Արդութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի :

Կիրակի, (Յուլիս 24) առաւօտէն մինչեւ երեկոյ :

Ժամը 15ին այցելութիւն Շաւիլի գերեզմանատան Շիրիմներուն : Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն բարձրախօսով :

Կը խօսի Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Մատչելի պիւֆէ :

Անձրեւի պարագային հանդէս-խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին սրահը :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Փոն տը Շէրիւի, Պառժի դաշտին, զովասուն բարտիներուն տակ : (Սինեմա Վառիէթէի ետեւի կողմը) :

Հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճոխ պիւֆէ, եւ աւանդական շամփուրը, մատչելի գիներով :

Օթօքառը, Փլաս Կիշառէն կը մեկնի ժամը 10ին :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ Յուլիս 24ին Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Հայկ. դաշտահանդէսներու սովորական վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 ֆր.
» » պակաս օրական 15 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆաստախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղֆաստախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 ֆրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԽԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառներ : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոյթներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 · C. C. P. Paris 15069-82

Կիրակի 24 Յուլիս · DIMANCHE 24 JUILLET 1966

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆ· Հատը 0,30 Ֆ·

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10668
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
42e ANNÉE — No 10.668

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

(ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԷՆ ԵՏՔ)

Հայ ազատագրական շարժումներուն հանդէպ բարեացակամ վերաբերում է ցոյց տուած Պարսկաստան, ուր մեր յեղափոխական գործիչները հնարաւորութիւն ունէին առաւել կամ նուազ չափով ազատ պայմաններու մէջ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարելու ։

Պարսից կառավարութիւնները առհասարակ չէզոք քաղաքականութեան կողմնակից են եղած ։ Աչք գոցած են պարսկական հողի վրայ կատարուած զինուորական շարժումներուն, պայմանաւ որ անոնք չվնասեն երկրի ներքին անդորրութեան ։

Առոր ապացոյցները տեսանք համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմներու ընթացքին, երբ հակամարտ բանակներուն հնարաւորութիւն տրուեցաւ օգտագործելու պարսկական հողը զինուորներու եւ ռազմանիւթերու փոխադրութեան համար ։

Պարսկաստանի մէջ Սալմաստ սահմանամերձ եւ հայաբնակ քաղաքն էր յեղափոխականներու միջնաբերդը ։

Խանասորի արշաւանքի պատրաստութիւնները այդ շրջանին մէջ է, որ տեղի ունեցան, առանց խանդարուելու ։

Թրքական հողի վրայ ապրող քիւրտ ցեղախումբեր պարբերաբար կ'արշաւէին պարսկական գիւղերու վրայ եւ կը կողոպտէին բնակիչները ։ Կառավարութիւնը զինուորական ջոկատներ կը ղրկէր Քիւրտերուն դէմ զանոնք պատժելու համար ։

Հայ յեղափոխականներու կողմէ քիւրտ ցեղախումբի մը դէմ կատարուելիք արշաւանքը համակրութեամբ կը դիտուէր պարսիկ իշխանութեանց կողմէ ։

Յուլիս 25ի յաջող արշաւանքէն ետք, Խանասորի հայդուկները վերադարձան Պարսկաստան, առանձին խումբերով, չհետապնդուելու համար Քիւրտերուն կողմէ, որոնք շրջակայ գիւղերէն օգնութեան փութացեր էին, պատասխանելով Մազրիկ ցեղախումբի «հաւար»ին ։

Հայ ֆէտայիներու ներկայութիւնը Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի շրջանին մէջ ապահովութիւն մըն էր պարսկական գիւղերուն, որոնք դիւրին որս մըն էին Թրքական սահմանին մէջ ապրող քիւրտ աւարառու ցեղերուն համար ։

Մուզաֆֆէրէտտին Շահը Թաւրիզի նահանգապետին ուղղուած հեռագրով մը տեղեկութիւններ կ'ուզէր հայ ֆէտայիներուն մասին, լուելեայն թելադրելով բարեացակամ վերաբերում ցոյց տալ անոնց հանդէպ ։

Խանասորի արշաւանքը իրարանցումի մատնած էր Թուրք շահպէնտէրը (հիւպատոս), որ Պոլսէն ստացած հրահանգներուն վրայ պարսիկ կառավարութենէն կը պահանջէր զանել հայդուկները եւ բանտարկել զանոնք ։

Կաշառած էր Սալմաստի կառավարիչը, որ շարժման մէջ դրաւ իր զինուորները՝ Հայոց տուները խուզարկելու եւ արշաւանքին մասնակցողները ձերբակալելու համար ։

Հայդուկներէն շատեր յաջողեցան Կովկաս ապաստանիլ՝ ազատուելով հետապնդումներէ ։

Քիւրտերը փոխ - վրէժի համար յարձակեցան Խոյի շրջանին մէջ քանի մը հայկական գիւղերու վրայ, անխնայ թալանելով զանոնք ։

Ատրպատականի նահանգապետը Թաւրիզ հրաւիրեց Սալմաստի գաւառապետը եւ կաշառք ստացած դրամները ետ առաւ անկէ ։

Շահը երկրորդ հեռագրով մը Ատրպատականի նահանգապետին ուղղեց հետեւեալ հեռագիրը ·

« Վերջին դէպքերու առթիւ Թուրքիոյ բրած պահանջները պարզ ցոյց տուին, որ թուրք կառավարութիւնը կը ձգտի նոյն դրութիւնը ստեղծել Պարսկաստանի մէջ, ինչ որ Թուրքիոյ մէջ ։ Ուստի, կը հրամայեմ, որ ամէն կերպով պաշտպանէք Հայերը եւ խիստ պատժի ենթարկէք Սալմաստի գաւառապետը, որու յիմարութեան շնորհիւ այնտեղի Հայերը վերջերս շատ վշտացած են», (*Դրօշակ*, 25 *Դեկտ*· 1897, *Թիւ* 16) ։

Թուրք կառավարութիւնը մեծ պատրաստութիւններ տեսաւ պարսկական սահմանագլուխին վրայ եւ մերժեց որեւէ հատուցում տալ Պարսկաստանին այն աւերի եւ կողոպուտներու համար, որ իր հպատակ Քիւրտերը գործած էին Խոյի Նահանգին մէջ իրենց աւազակութեան ատեն ։

Այսպէս վերջացաւ Խանասորի արշաւանքը, որ մեծ աղմուկ հանեց այդ օրերուն, բարձրացնելով հայ յեղափոխականներու հմայքը պարսկական եւ քրդական շրջանակներու մէջ ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրէ Օրին

ՍՐԲԱԶՆԱԲԱՆ ՍԻԼՎԱՆ

վարդապետն ասաց ։

Այս պարոգային՝ բանաստեղծուհին ասաց ։

Ուրեմն ազգին բոլոր անհաւատները — թրքու համայնավարէն մինչեւ լեղի պահպանողականը — պէտք է հաւատան ։ Փախուստի ճամբայ չկայ այլեւս ։ Ո՛չ ալ Դաշնակցութեան բերանը փակել տալու որեւէ պատճառ ։

Սիլվա Կապուտիկեան, ապետական քաջութեամբ, կ'ըմբոստանայ մերկապարանոց անիրաւութեանց դէմ ։ Եւ կուսակցական ժողովի մը ընթացքին կը պահանջէ մե՛ր հողերը, մե՛ր հողերը ։

Օրերով, տարիներով ծափահարեցինք զինք՝ քիչ է ։

Երանի՜ ուրիշներ ալ օրինակ առնէին այս քաջատոհմիկ Հայուհիէն եւ նոյն արի կեցուածքը ցոյց տային օրուան իշխանաւորին՝ ի պաշտպանութիւն մեր անյեղլի եւ անկասկածելի իրաւունքներուն ։

×

Նորութիւն կա՞յ ոսկեբերան Սիլվայի ճառին մէջ ։

Դաշնակցական մտածողութիւն ունեցող Հայուն համար նորութիւն, գրեթէ, չըկայ ։

Հակադաշնակցական Հայն անգամ պիտի չհամարձակէր յայտարարելու թէ «ասանկ բաներ նոր կը լսենք » ։

Ինչ որ Սիլվան կ'ըսէ այսօր, ամէն իրաւ Հայ կ'ըսէ քառասուներինգ տարիէ ի վեր ։

Սիլվան, պարզապէս, «դուրսը» բուռելիք նշմարտութիւններ «ներսը» կ'ըսէ ։ Եւ համայնավարներով լեցուն սրահի մը մէջ ։ Կարծեմ, ուրիշ անգամ այս տեսակ արձակ - համարձակ ճառ — պաշտպանողական — լսուած չէր «ներսը», Սիլվայի տաղանդն ու հմայքը ունեցող համայնավար Հայու մը բերնէն ։

Վարժուեր ենք «սրբատառ» ածականով օծելու մեր հայրապետական կոնդակները ։ Որովհետեւ քիչ մը շատ տիրացուսարկաւագ ժողովուրդ ըլլալով, այն հաւատքը ունինք թէ ամէն սրբութիւն մեզի կը հասնի մեր զոյգ վեհարաններէն ։

« Սրբատառ » է սրբազնաբան բանաստեղծուհիին այս ճառն ալ, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ համասփիւռ Հայութեան բողոքի ձայնը ։ Անոր երգը ։ Անոր աղօթքը ։

Սիլվայի ճառին մէջ չկայ բառ մը, զոր «դրսեցի» Հայը պիտի վարանէր ծափահարելու ։ Բացի, ի հարկէ, այն պարտաւորիչ փառաբանանքներէն, որոնք բստ սովորութեան, կ'ուղղուին վարչաձեւին եւ *կոմունիստ պարտիա*յին, քերթուածներու թէ ճառերու մէջ ։ Արտասահմանի Հայութիւնը, որ կ'ապրի ազատ պայմաններու մէջ, սիրտ տուած չէ ո՛չ այդ վարչաձեւին, ո՛չ ալ այդ կուսակցութեան ։

×

Սիլվա Կապուտիկեան, վաւերական բանաստեղծուհի, պահանջատէր կը ներկայանայ ի դիմաց աշխարհի բոլոր Հայերուն եւ կը մատնանշէ ցաւալի իրողութիւններ ։

Սիլվան ալ կը պահանջէ որ ներքին սահմանները սրբագրուին ։ Ան ալ, մեզի պէս, գիտէ որ Ղարաբաղը մերն է եւ Գանձակը մերն է, իսկ Նախիջեւանը մեզի սահմանակից, երբեք պէտք չէ տրուած ըլլար Ադրպէյջանի ։

Երբ մենք « մեր ներքին հողերը մեզի վերադարձուցէք» կ'ըսէինք, մեզ կ'ամբաստանէին հայրենադաւութեամբ ։

— Զայն մի՛ հանէք ··· Մե՞նք ով ենք որ քեռիին խելք պիտի սորվեցնենք, անոր գործերուն պիտի խառնուինք ··· Խնդիր մի՛ հանէք, բան մի՛ պնդէք, եղածով գոհացէք ···

Ահաւասիկ Սիլվան, որ քեռիին խելք կը սորվեցնէ, անոր գործերուն կը խառնըուի, խնդիր կը հանէ եւ բան կը պնդէ ։ Եւ եղածով չի գոհանար ։

Իր արեւը վառ մնայ ։

×

Սիլվա Կապուտիկեան Դաշնակցական չէ ։ Ընդհակառակն, համայնավար կուսակցութեան անդամ ըլլալով, բնախօսական ատելութիւն մը ունի Դաշնակցութեան հանդէպ ։

Բայց, միեւնոյն ատեն ալ աչք ունի, ականջ ունի, խելք ունի, դատողութիւն ունի եւ հայրենասիրական անկասկածելի զգացում ։

Եթէ զրկուած ըլլար այս առաքինութիւններէն, պիտի չցաւէր որ եղեռնի յիսնամեակի ոգեկոչումը, անցեալ տարի արձագանգ գտած չէր Միութեան վերի արտի մամուլին մէջ ու եղբայրակից ազգերը մասնակցած չէին մեր սուգին ։

Սիլվայի համար եւս Ապրիլ քսանըչորսը անտեսելի թուական չէ Հայոց պատմութեան մէջ ։

Բանաստեղծուհիին այսօրուան ընդվըզումը այնքա՜ն կը խօսի արտասահմանի Հայութեան սրտին որ իրա՛ւ չկամութեամբ է որ կ'ուզենք հարցնել իրեն ·

— Սիլվա քոյրիկ, շատ շիտակ բաներ կ'ըսես, բայց ո՞ւր էիր տասը, քսան տարի առաջ երբ արտասահմանը կը բողոքէր թէ Երեւանը չէր ուզեր ոգեկոչել Քսանըչորսը՝ դրացի Թուրքին սիրտը չկոտրելու համար ···

×

Սիլվա Կապուտիկեան կը պահանջէ որ ներքին սահմանները սրբագրուին ։ Այսինքն մեզմէ խլուած հողերը մեզի վերադարձուին ։

Նորէն, սրտի սեղմումով է որ կը հարցնենք՝

— Սիլվա ջան, ինչո՞ւ կնճիռ մը կը գծագրուէր դէմքիդ վրայ, երբ կը լսէիր թէ Դաշնակցութիւնը անդուլ, անդադար կը պահանջէր որ մեր «ներսի» հողերը մեզի — մանրանկար հայրենիքին — տրուէին ···

×

Սիլվա Կապուտիկեան կը պահանջէ մեր «դուրսի» հողերը ։ Այսինքն, այն տարածութիւնը, որուն սահմանը գծեց *կապոյտ - տայիստ* Ամերիկայի նախագահը ։

Իրաւունք չունի՞նք հարցնելու ·

— Սիրելի Սիլվա, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ մեր ականջը կը քաշէիք, երբ մենք կը բողոքէինք Մոսկուայի Մարտ 16, 1921ի թուրք եւ ռուս դաշնագրին դէմ, որ «եղբայրակից» Թուրքին պայրամի նուէր կուտար մեր հողերը, յարեւմուտս եւ կը յայտարարէր թէ Հայաստան կը հրաժարէր Ուիլսընեան սահմաններէն ··· Ինչո՞ւ ինչո՞ւ կը փրփրէիք մեզի դէմ, երբ կը բողոքէինք Կարսի Հոկտեմբեր 13, 1921ի երկրորդ դաշնագրին դէմ, որ կը պահանջէր մեզմէ որ հրաժարէինք Սեւրի դաշնագիրէն եւ Ադրբէյջանի զիջէինք Նախիջեւանը ։

×

Սիլվայի ալ ուշադրութիւնը գրաւեր է այն ցաւալի իրողութիւնը թէ եղեռնի ոգեկոչումին կը զուգադիպէր, անցեալ տարի, Մոսկուայի եւ Անգարայի նոր սիրաբանութիւնը ։

Ուրեմն, Սիլվայի համար եւս զաղտնիք չէ որ խորհրդային Միութիւնը կրնայ բոլորովին անտեսել հայ ժողովուրդին անվիճելի իրաւունքները՝ քաղաքական - տնտեսական հաշիւներով ։ Եւ ի հարկին ոտքի տակ առնել զանոնք ։

×

Սրբազնաբան Բանաստեղծուհիին ճառը բնականաբար, քայլ մըն ալ չի մօտեցներ մեզ մեր պահանջներուն իրագործումին ։

Բայց, կրնայ մեծապէս ծառայել հասկցնելու «ներսի» եւ «դուրսի» բոլոր տեսակի եւ գոյնի անհաւատներուն թէ Դաշնակցութիւնը շիտակ բաներ կ'ըսէր քառասունըհինգ տարիէ ի վեր ։

Ուրեմն, իր սրբատառ ճառը տասը սրբատառ կոնդակ կ'արժէ ե՛ւ «ներսի», եւ «դուրսի» Հայութեան համար ։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

***ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ** նախագահը բուռն ճառ մը խօսեցաւ մէկ միլիոն Չինացիներու առջեւ, Փեքինի հրապարակին վրայ ։ Այս ճառով Չինաստանի նախագահը վերջնապէս կը թողէ 954ի Ժընեւի համաձայնագրերը եւ խիստ ազդարարութիւն մը կ'ընէ Ամերիկացիներուն «մի՛ սխալիք ձեր հակառակորդներուն վրայ, զօրավիգ կենալու համար Վիէթնամի ժողովուրդին չին ժողովուրդը պատրաստ է մեծագոյն զոհողութեանց »։ Խօսք առած է նաեւ փոխ - վարչապետը, որ չէ խնայած Խորհ· Միութեան զոր «ամերիկացի աշխարհակալներու թիւ 1 մեղսակիցը » որակած է ։ Միւս կողմէ Ֆրանսայի բանագնացը՝ Սէնթընէ, Հանոյէն վերադարձին յայտարարած է թէ հաւանական է որ ամերիկացի գերիները դատուին հրապարակաւ եւ մահուան ալ դատապարտուին, բայց չի խորհիր թէ վճիռը գործադրուի ։*

***ՓԵՔԻՆ** ի պատասխան Հոլանտայի կառավարութեան արտաքսման հրամանին չին դիւանագէտին դէմ, իր կարգին* փերսոնա նոն կռաթա *հռչակած է Հոլանտայի գործակալը եւ զայն արտաքսած ։*

***ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ** մէջ ալ ցեղային խռովութիւններ պատահած են տասնեւմէկ տարեկան սեւ երախայ մը սպաննուած է, 10 ոստիկան եւ 4 հրշէջ վիրաւորուած են ։*

ԴԱՐՁԵԱԼ ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ, ԱՅՍ ԱՆՆՄԱՆ ԳԻՒՂԸ

—o—

Գրաւիչ, Թովիչ բան մը ունի Պարտիզակ իր բնական գեղեցկութիւնով եւ իր տափակ միջավայրով : Հայ հաւաքականութեան վերջին դարերու կեդրոններէն մին, կազմուած՝ գաղթի երկու տարբեր խաւերէ : Եկուորներու առաջին շերտը մեկնած էր Սեբաստիոյ նահանգի Պախճաճուխ գիւղէն, Ճէլալիներու հալածահարութեանց շրջանին, 1580ական Թուականներուն, եօթը տնուորներ, որոնք 1590ին Պարտիզակի այժմու վայրը հասնելով, անոր արեւմուտքը, Տուզլուխի ճամբուն վրայ, Չիֆթլիկ կոչուած մասին մէջ, մտան Խալիլ փաշայի ծառայութեան՝ որպէս ագարակապան : Քիչ ետքը, իրենց հայրենի Պախճաճուխ գիւղին անունով հիմնեցին Պարտիզակը : Եկուորներու երկրորդ շերտը կազմուած է Համշէնցիներէ (Համամաշէն, հին անունով Տամբուր եւ Նաւեաց երկիր), որոնք Ղուսուֆ օղլու Մէհմէտի արշաւանքին ընթացքին չիսլամացան ու ԺԸ. դարու երկրորդ կիսուն՝ հիւսիսային արեւելեան Փոքր Ասիայէն գաղթեցին դէպի արեւելք ու արեւմուտք, եւ որոնց մէկ մասը 1870ին հասաւ Նիկոմիդիոյ սահմանները, ու 1895ին հինգ ընտանիքներ, Պարտիզակցիներու թոյլտուութիւնով հիմնեցին Մէնէմշէն (Մանուշակ կամ Մանիշակ), Պարտիզակի հարաւը : Ինչ որ Տէր - Յակոբեան « Լազ Հայեր » կոչած է « Քաւութիւն » անունով պատմութեան մէջ : Ասոնք Համշէնցի Հայերն են, որոնք, գաղթէն առաջ Լազերու անմիջական դրացի, ծագումով ոչ մէկ առնչութիւն ունէին Լազերու հետ,— այս վերջինները՝ Կովկասեան ցեղ մը որ իր յատուկ բարբառը ունի : Եկուոր Համշէնցիները «Լազ» կոչուեցան Պարտիզակցիներէ, պարզապէս իրենց լազական տարազին պատճառով : Պարտիզակի լեզուն մէկ ենթաբարբառն է Նիկոմիդիոյ բարբառին, որուն կապուած են նաեւ Ատափազարի, Մանիշակի, Կէյվէի, Օվաճըքի, Պէնլիի, Իզնիկի, Սէօլէօզի, Բաղարքէօյի, Օրթաքէօյի, Արսլանպէկի, Եալովայի, Չէնկիլէրի, Քուրտպէլէնի, Մեծ Նոր Գիւղի եւ շրջակայ Հայոց ենթաբարբառները :

Մօտաւոր շրջանին, Պարտիզակի Հայոց մշակութային կեանքին հիմերը դրաւ Եղիշէ Արք. Դուրեան, 1880ին, երբ տակաւին վարդապետ էր : Ան 1879ի ամրան վարդապետական աստիճան ստանալէ ետք, տակաւին քսան տարեկան, Պարտիզակ մեկնեցաւ քարոզիչի եւ ուսուցչի պաշտօնով :

Առաքելական Հայեր հոն, գիւղին կեդրոնը, ունէին եկեղեցի մը, Ս. Յակոբ, ու անոր առջեւ ալ Շուշանեան Ազգային Վարժարանը : Եղիշէ վրդ. ամբողջ տասը տարի, 1880էն մինչեւ 1890, քարոզեց ու դասախօսեց Պարտիզակի Հայութեան, շատ արդիւնաւոր կերպով : 1882ին ստացաւ ծայրագոյն աստիճանը, եւ երբ Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեան 1889ին վերատեսուչ ու վանահայր կարգուեցաւ Արմաշու վանքին, տեղւոյն եկեղեցական վարժարանը Դպրեվանքի աստիճանին բարձրացուց՝ 1890ին, որպէս գործակից իր քով կանչեց Պարտիզակի Եղիշէ Ծ. վրդ. Դուրեանը : Արմաշի մէջ անոր շունչին տակ էր որ իր հոգեւոր սնունդը առաւ Պարտիզակցի Թորգոմ արք. Գուշակեան, յետոյ պատրիարք Ս. Երուսաղէմի : Եղիշէ վրդ.ի Պարտիզակ ժամանումէն տարի մը առաջ, 1879ին Ամերիկեան Պորտ Ընկերութիւնը նոյն գիւղին մէջ բացեր էր գիշերօթիկ փոքր վարժարան մը Հայոց համար, միսիոնարական նպատակներով, Վեր. Ճ. Է. Բիրսի տնօրէնութիւնով : Այդ հաստատութիւնը, որ ետքէն կոչուեցաւ « Բարձրագոյն Վարժարան Պարտիզակի» (անգլ. Պիթինիա Հայ Սքուլ) եւ իր նորակառոյց շէնքը ունեցաւ գիւղին ծայրագոյն արեւելեան մասին մէջ («Փիրս Հօլ»), իր առաջին հունձքը տուաւ 1883ին,— չորս Հայորդիներ, որոնց կարգին նաեւ Ռոտոսթոցի Յովսէփ Տէր - Ստեփանեանը, յետոյ բժիշկ, ուսուցիչ եւ հեղինակ : 1891ին տնօրէնութեան կոչուեցաւ Տոքթ. Ռոպըրթ Չէյմպըրս, Գանատացի միսիոնարը, — ճշմարիտ Հայասէր մը, ինչպէս նաեւ իր արժանաւոր ու հայախօս որդին եւ իմ սիրելի բարեկամս Փրոֆ. Լորըն Չէյմպըրս, դասախօս հոգեբանութեան, որուն օրով այդ հաստատութեան մէջ իրենց ուսումը ստացան ծանօթ դէմքեր . — Ատափազարցի Տոքթ. Երուանդ Ճէճիզեան, Միհրան Ճէճիզեան, նմանապէս Ատափազարցի եւ յետոյ ուսուցիչ ի Ռոպէրթ Քոլէճ, որպէս յօղուածագիր Գ. Ս. Գ. ստորագրութիւնով ծանօթ Պարտիզակցի Գաբրիէլ Ա. Գաբրիէլեան ու եղբայրը Միքայէլ, ինչպէս նաեւ «Գիտակ» գրչանունով ծանօթ ու Պոլիս Լանկայի Բողոքականներու հովիւ Առաքել Կ. Պետիկեան Խարբերդցին եւ որդին Անդրանիկ Պետիկեան (այժմ խմբագիր «Կոչնակ»ի), Տոքթ. Յովհաննէս Լութֆեան Պուրսացին, Յովսէփ Ճէլալեան Պանտըրմացին (ետքէն՝ տարրաբանութեան ուսուցիչ Կայսերական Բժշկ. Վարժարանի եւ Պէրպէրեանի), Երուանդ ու Տիրան Մարտիկեան եղբայրները, որդի՝ Պրուսացի խավլուի վաճառական Ստեփան Մարտիկեանի, Ճիվան Պախթիյարեան Տէնէք Մադէնցին (ետքէն՝ Հմայեակ Ծ. վրդ. Պախթիյարեան, Կ. Պոլսոյ), Գալուստ Կիւլպէնկեան Թալասցի նշանաւոր առեւտրականը, Երուանդ Մեսիաեան, Բիւզանդ Կէօզիւպէօյիւքեան, Յակոբ Խաչմանեան մտաւորականները, Մատթէոս Զարիֆեան բանաստեղծը եւայլն : Թէեւ անունով «բարձրագոյն», սակայն իրականին մէջ միջնակարգ (Հայ Սքուլ) էր այդ վարժարանը : Շրջանաւարտները երբ Ռոպէրթ Քոլէճ գային՝ կ'ընդունուէին կրտսերագոյն կարգը եւ չորս տարի եւս կ'ուսանէին : Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ մինչեւ հանրապետական շրջան՝ Ռոպէրթ Քոլէճ կը նկատուէր մէկ քոլէճը Նիւ Եորքի համալսարանին : Ակադեմական դիրքը ներկայ վիճակէն երեք տարի աւելի բարձր էր, ու վկայականները կը բաշխուէին Նիւ Եորքի համալսարանին շնորհած լիազօրութիւնով :

Պարտիզակի մէջ 1897ին հիմնուեցան նաեւ միսիոնարներու Ֆալր Կրթարանը (Ֆոլր Բոյզ Հօում) : Միսիոնարները իրենց կրթական բարիքին հետ բերին նաեւ «եղբայր չինել»ու մարդորսութիւնը, եւ 1837ին Պարտիզակի մէջ «եղբայր» չինեցին Սըլի Մկրտիչ Պապան, տեղւոյն առաջին դաւանուրացը : Ասոնց հետեւեցան Հռոմէադաւանները, որոնք 1840ական Թուականներուն Գաղատիայէն եկան ու 1865ին որսացին Սոմունճի Կարապետը, հայր՝ Վենետիկեան Վարդան Հացունի վարդապետին :

Ահա այս գեղածիծաղ միջավայրին մէջ էր, որ պետական կառավարիչի պաշտօնը վարեց Յակոբ Տէր - Յակոբեան, 1900էն մինչեւ Աշխարհամարտ :

Կեսարուրաց մըն էր ան, ետքէն՝ որդեգրութեամբ Պարտիզակցի : Փարիզի մէջ ան ապրեցաւ Պարտիզակեան գիւղանկարներու ոգեկոչումներով, հոգւով ինքզինք հոն զգաց եւ մտադրեց վերարտադրել այդ ապրումներն ու յաճախանքը գրով : Մղիչ պատճառը հաւանաբար կազմեց Վեր. Անդրանիկ Պետիկեանի « Գրչանկարներ Պարտիզակ Գիւղին» անուն հատորը (720 էջ), որ Տէր - Յակոբեանի տպարանէն լոյս տեսաւ 1950ին, նորութիւններ աւելցնելով Մինաս Գասապեանի «Հայերը Նիկոմիդիոյ Գաւառին Մէջ» (315 էջ, քարտէս ու վիճակագրութիւններ, 1913) անուն գրքին վրայ : Հոյակապ գործ մըն է Գրիգոր Միքայէլեանի « Ժողովուրդի զաւկի մը յիշատակները» : Յակոբ Ալճեան եւս ունի «Պարտիզակի Ընդարձակ Պատմութիւնը» : Տէր - Յակոբեան սկսաւ գործի, հաւաքեց իր յուշերը, մէկտեղեց գրական ատաղձը ու իր մահուան մօտ վերջացուց «Պարտիզակը Խատուտիկ»ը (532 էջ), հրատարակուած յետ մահու, Փարիզ 1961ին, որ իր մէջ կ'առնէ նաեւ «Մանուշակ եւ իր Հէքեաթները» : Գիրքը բաժնուած է երկու մասի : Առաջինին մէջ կը գտնենք Պարտիզակի տեղագրութիւնը, պատմութիւնը, վայրերու նկարագրութիւնը, համայնքային ու մշակութային կեանքը, վարժարանները, միութիւնները, տնտեսական կեանքը, Պարտիզակի հասցուցած երախտահատոյց զաւակները, եկեղեցական, ազգային, մտաւորական, գրական, գիտական դէմքեր, ու գիւղը այցելող նշանաւոր հիւրեր, Պարտիզակը հայ գրականութեան ու հայ մամուլին մէջ, գիւղին տիպարները : Երկրորդ մասը բանասիրական է ու իր մէջ կ'ամփոփէ ծանօթութիւններ Պարտիզակի բարբառի մասին, նմոյշներով ու բառամթերքով (շուրջ 1200 բառ), կուտայ նոր հաւաքածոյ մը Պարտիզակեան հէքեաթներու, պատմուածքներու, երգերու, առածներու, հանելուկներու, կատակաբանութիւններու եւ այլազան գրութիւններու : Տէր - Յակոբեան իր մէջ կրկնակ պատուաստ մը ունէր Կեսարական ու Պարտիզակեան ձիրքերու, երկուքն ալ իրմէ գերազանց, սակայն երկուքն ալ հայեցի :

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

ՑՈՒՑԵՐ

ՀԻՆ « ՊԱՀԱԿԱԽՈՒՄԲ »ԷՆ (ՌՈՒԲԷՆ)

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

1936ին, ստալինեան սահմանադրութեան օրերուն, Ռուբէն գրքոյկ մը գրեց « Ստալինեան Սահմանադրութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը » խորագրով : Ձեռագիրը յանձնեց ինծի, որպէսզի լեզուական ուղղումներ ընեմ եւ փորձերը սրբագրեմ :

Գրքոյկը սկսաւ տպուիլ «Յուսաբեր»ի տպարանին մէջ : Օր մը ստիպուեցայ կանուխ մեկնիլ խմբագրատունէն, նոյն օրը բաւելու չափ ձեռագիր յանձնելով գրաշարին : «Այսքանը կը բաւէ՞»,— հարցուցի : «Այո», — ըսաւ : Բայց, իմ մեկնելէս ետք, կը շարունակէ աշխատիլ սովորական ժամէն աւելի, եւ բնականաբար ձեռագիրը կը պակսի : Կ'երթայ կը գանգատի ալ Ռուբէնին, որ բաւարար չափով ձեռագիր չեմ տուած :

Լեզուական ուղղումներուն հոգը կը յանձնուի Լիպարիտին, որ սովորաբար գիշերները կ'աշխատէր, իսկ ցերեկին կը քնանար մինչեւ կէսօր : Ես քերականական եւ ուղղագրական սխալները միայն կը սրբագրէի, բայց կը պահէի Ռուբէնի լեզուն եւ ոճը՝ եղածին պէս : Լիպարիտ իր «վաճառանիշ»ը կը դնէ թէ լեզուին եւ թէ ոճին վրայ : Հեղինակին «այն»ը, «որ»ը, «ինձ»ը կը դարձնէ զայն, զոր, զորս, ինծի, ինչ որ դժգոհութիւն կը պատճառէ այս բառերը չգործածող եւ չսիրող Ռուբէնին :

Ցանցանքը գրաշարինն էր անշուշտ, բայց պատիժը ես կրեցի :

Յաջորդ օրը, խմբագրատուն վերադարձիս, տեսայ որ իմ սիրելի ընկերոջս սովորաբար խաղաղ, բարեմոյն դէմքը խոժոռած էր : Բարեւս չառաւ, վրաս անգամ չնայեցաւ : Պահ մը ետք ձեռքով նշան ըրաւ .— եկուր հոս : Մօտեցայ :

— Դուք, — ըսաւ ձայնը բարձրացնելով,— պատասխանատուութեան զգացում չունիք : Ձեզի ոչ գործ կարելի է

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

—o—

— Ահա դժուարութիւնն ալ հոս է : Եթէ երկուքէն որին աւելի շահաւոր ըլլալը գիտնայի՝ ըսածդ մինչեւ հիմա կ'ընէի, առ այժմ երկուքէն ալ վնասէ ուրիշ բան մը տեսած չունինք :

Ի վերայ այսր ամենայնի, ինծի այնպէս կը Թուի Թէ՝ քանի մը տէր ալ աւելի ըլլայ նէ պիտի կարենամ ծառայել :

Ձեզի ի՞նչպէս կը Թուի :

×

Պարոն Կլատսթընին պէս ես ալ ամէն օր մէյ մէկ հարցում պիտի ընեմ :

Պատասխան տուէք ... :

Մայրաքաղաքիս բոլոր կառավարները ազգային քաղաքապահ զինուո՞ր գրուած են, Թէ քաղաքապահ զինուորները կառավար եղած են :

Քանի մը օր առաջ յիսունի չափ կառք տեսայ իրարու ետեւէ, որոց վարիչներն էին քաղաքապահ զինուորները :

Մէկէն ի մէկ ապշեցայ մնացի, քանզի Թէպէտ եւ ձիաւոր զօրք տեսած էի, բայց կառաւոր զօրք տեսած չունէի : Թերեւս կ'ըսէի ինքնիրենս, այս խումբերը նոր կազմուած ըլլան : Ի՞նչ ընելու համար :

Պատերազմական հմտութիւն չունենալուս հանդերձ վերջապէս որոշում տուի թէ՝ կառքով պատերազմի չերթցուիր, անպատճառ ուրիշ բան մը ըլլալու է, եւ կառքին ետեւէն գացող մէկու մը հարցուցի .

— Ո՞ւր կ'երթան այս կառքերը :

— Չգիտեմ :

— Ինչո՞ւ չգիտես :

— Անդին գնա պէ մարդ :

— Ինչո՞ւ անդին երթամ :

— Ես ցաւ չունիմ տէ, երկու սահաթ կայնիմ քեզի խօ՞սք հասկցնեմ :

— Ինչո՞ւ ցաւ ունիս :

— Երկար ըրիր :

— Ինչո՞ւ երկար ըրի ... ըսէք կ'աղաչեմ, այս կառքերը ուր կ'երթան կոր :

— Էֆէնտիմ, Մուհաճիր կը կրեն կոր :

Մուհաճիր կուգայ, մեր կառքերը կ'առնեն, մուհաճիր կ'երթայ, մեր կառքերը կը գործածուին, վիրաւոր կուգայ, մեր կառքերը կ'ուզեն, վիրաւոր կ'երթայ մեր կառքերը կը տանին . հաց կուգայ մեր կառքերը կուզան կ'առնեն, հաց կ'երթայ, դարձեալ մենք կը տանինք . հասկցա՞ր հիմա :

— Հասկցայ շնորհակալ եմ . աղէկ ա, տուտուր բացուած է ձեզի ... ձրի չէք աշխատիր կոր ա ... ձրի ալ ըլլայ նէ՝ ի՞նչ վնաս ունի եղեր ... նեղ օրերու մէջ ամէնքնիս ալ հայրենեաց օգնելու ենք :

— Անանկ է եա ...

— Դուն ո՞ւր կը նստիս կոր . կառքը ո՞ւր պիտի տանիս վերջը :

— Պէյօղլու :

— Կառքը անանկ ալ պարապ պիտի երթայ անանկ ալ, ես ալ նստիմ մէջը ու Բերա ելլամնէ՝ վնաս մը ունի՞ քեզի :

— Աս որչա՞փ եաղլը միւշտէրիներու հանդիպեցանք այսօր :

— Հայրենեաց օգնելու է, տղաս,

Ըսելու չմնաց, մարդը ծուռ ծուռ երեսս նայելով գնաց :

Վերջապէս անձնուիրութիւն ու զոհողութիւն չկայ սա արապաճիներուն քով :

—o—

13 Փետրուար 1878

— Բարեւ :

— Բարի եկար, Պարոն Խիկար, այսօր գործի չգացի՞ր :

— Չգացի, երթալիք ալ չունիմ :

— Ինչո՞ւ :

— Գործ չմնաց որ երթամ, վարպետս ճամբայ տուաւ :

— Ի՞նչ պատճառի համար :

— Աղէկ ծառայած ըլլալուս համար, ինչու որ ճամբայ տուած օրն ըսաւ թէ՝ քու մատուցած ծառայութիւններէդ մեծապէս շնորհակալ եմ : Ուստի փափաքելով որ քեզի մեծ վարձատրութիւն մը ընեմ, որոշեցի որ քովէս հեռանաս եւ աչքս չտեսնայ քեզի :

— Հիմա ինչո՞վ կը զբաղիս :

— Օրուան խնդիրներով :

— Խօսէ :

— Եթէ քիչ մը համարձակ խօսելու ըլլամ՝ չես վռնտեր ա :

— Մի վախնար :

— Ըստ իմ խոնարհ կարծեաց՝ օրուան կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկն ալ աս է թէ՝ քանի որ առանց պարտքեր դիզելու ապրիլը անկարելի է մեզ, գոնէ իմաստութեամբ վարուելով պարտք չի վճարելու գիտութիւնը սովրեցնենք մեր զաւկաց :

— Ատ ալ գիտութի՞ւն է, պարտքդ չես տար, կը մնայ կ'երթայ :

— Այնպէս չէ, վարժարանի հոգաբարձութիւններն ալ ձեզի պէս կարեւորութիւն չեն տուած այս գիտութեան եւ շատ սխալած են :

— Ինչո՞ւ :

— Անոր համար որ եթէ ֆրանսերէնի կամ անգլիերէնի տեղ այս գիտութիւնը սորվէին մեր երիտասարդները՝ իրենց պարտատէրերը տեսնալնուն պէս չէին շուարեր մնար, չէին սկսեր թօթուել, այլ համոզիչ խօսքերով գոհ կ'ընէին իրենց պարտատէրերը :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(8 Շար.)

վտանգել, ոչ կին, ոչ զէնք, ոչ ալ որեւէ պարտականութիւն։ Ի՞նչ մարդ էք դուք։ «Դուք այսպէս, դուք այնպէս»։

Պատասխան չտուի, բացատրութիւն չտուի՝ աւելի չգրգռելու համար զինք։

Դուքը յոգնակի էր, իսկ ես եզակի էի։ Ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ իր սաստը, հասցուած վիրաւորանքը մեղմացնելու ձեւ մըն էր ասիկա, քանի որ իմ յանձնքս կ'ուզէր տարածել ուրիշներու վրայ, որոնք գոյութիւն չունէին սակայն։

Կծու եւ կարծր լուացողականը մոնկ բըր քրիստոնէական համբերութեամբ, առանց բառ մը արտասանելու։ Երբ սենեակէն դուրս ելայ, մտքիս մէջ ըսի ես ինծի.— Լմնցաւ... ասկէ ետք ալ պիտի չխօսի հետս։

Յաջորդ օրը, իր մօտ չգացի, չմտայ խմբագրատան կից սենեակը, ինչպէս կ'ընէի սովորաբար զինք տեսնելու եւ բարեւելու համար։ Կ'ենթադրէի, որ կամուրջները ընդմիշտ քանդուած էին մեր միջեւ։

Աչքին տակէն նայեցաւ ինծի եւ՝

— Հը, — ըսաւ, — ինչո՞ւ չես գար ինծ մօտ. չլինի՞ թէ մէկ տեղդ կոտրած է։

Ոչ, մէկ տեղս կոտրած չէր, որովհետեւ ոսկորներս ամուր են բայց իմ սիրելի ընկերս դժգոհ ձգած ըլլալու ցաւը ունէի։ Մենք փոքրերս – փոքրոգիներս — մեղմ ենք, բայց յիշաչար, ինք — մեծերէն — խիստ էր, բայց անյիշաչար։

Մեծութեան յատկանիշներէն մէկը չէ՞ արդեօք ասիկա։

×

Պատերազմի առաջին տարին դրացի էինք Ռուբէնենց հետ, նոյն շէնքին մէջ կ'ապրէինք, բայց ոչ նոյն յարկին տակ։

Գերմանիա յաղթական էր բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ուրիշ շատերու պէս՝ ես ալ սկսած էի տարակուսիլ դաշնակիցներու յաղթանակին վրայ։

— Մի վախեր, սրանք պիտի յաղթեն, — կ'ըլլար Ռուբէնի կտրուկ պատասխանը, ամէն անգամ որ իմ վախերս ու տարակոյսներս կը յայտնէի իրեն։

«Սրանք»ը դաշնակիցներն էին։

Ամէն օր, ձայնասփիւռին առջեւ նըստած, ուշադրութեամբ կը հետեւէր աշխարհի անցուդարձերուն, խօսուած ճառերուն եւ պաշտօնական թէ անպաշտօն հաղորդագրութիւններուն։ Պարզ հետաքրքրութիւն չէր ունեցածը, ոչ, հոգեկան ապրում էր։ Կարծես ինքն էր պատասխանատու վարիչը ահեղ դուպարին։

Կը կարդար օրուան թերթերը, կը հետեւէր ձայնասփիւռով տրուած լուրերուն, հաշիւներ կ'ընէր, հետեւութիւններ կը հանէր եւ տեսակ մը գոհունակութեամբ կ'եզրակացնէր.

— Սրանք պիտի յաղթեն։

Եւ կը բացատրէր, թէ ինչու անպատճառ «սրանք» պիտի յաղթեն եւ ոչ թէ «նրանք»։ Միայն հաւատք չէր ասիկա, յոյս մը չէր, պարզ բաղձանք ալ չէր, այլ հաշիւ էր, ռազմագիտական ալճեպրա էր, վեցերորդ զգայարանք էր վերջապէս։

Այս «ալճեպրա»յէն շատ բան չէի հասկնար ես, բայց կ'ուզէի, որ «սրանք» յաղթէին, որովհետեւ ծանօթ գայլն էին ինծի համար, միւսներն ալ գայլ էին, բայց անծանօթ էին։

1940 Յունիսին Ֆրանսա զէնքերը վար դրաւ եւ անձնատուր եղաւ գերման ներխուժող բանակներուն։ Օրէ օր կը սպասուէր նաեւ Անգլիոյ անձնատուութեան։ Գոնէ մեզի այնպէս կը թուէր։ Շատ քիչեր կը յամառէին հաւատալ դաշնակիցներու յաղթանակին։

Որո՞ւ հաւատալ, որո՞ւ չհաւատալ։ Շուարեր էինք մենք ալ։

Գիշեր մը դարձեալ մեր ընկերոջ տունն էի «բաժակ մը թէյ» խմելու համար, յանկարծ ձայնասփիւռէն լսուեցաւ Զօր. տը Կոլի ձայնը. (Ճակատամարտ մը կորսնցուցինք, բայց ոչ պատերազմը։ Ֆրանսա մինակ չէ, մինակ չէ, մինակ չէ...»։

Կը մտածէի, թէ ի՞նչ կրնար ըսել երբեմնի Հայաստանի Հանրապետութեան երբեմնի զինուորական նախարարը, հիմա որ աշխարհիս «սրանք» կորսնցուցին ճակատամարտ մը եւ կորսնցնելու վրայ էին նաեւ պատերազմը, հակառակ տը Կոլի հաւատաւոր երաշխիքին։

— Է՛, հիմա ի՞նչ կ'ըսէք, ընկեր Ռուբէն, — հարցուցի ես տարակոյսով։

Ձայնասփիւռին կոճակը դարձուց եւ ըսաւ վճռաչեշտ.

— Մի վախի, էլի սրանք պիտի յաղթեն։

Զարմանալի էր. այս անսասան, ժայռի պէս ամուր հաւատքը ոչ ոքի մօտ տեսած էի ես այդ օրերուն, երբ Անգլիա գրեթէ առանձին էր ահարկու թշնամիին դիմաց։ «Մարդը բան մը գիտէ հարկաւ», — կը մտածէի իւրովի։

Այդ օրերուն լուրեր կային նոյնիսկ, որ Ռուբէն... անգլիական գործակալ է, որովհետեւ Օլիվըր Պոլտուին, զոր Հայաստանէն կը ճանչնար, 2–3 անգամ իր տունը եկած էր այցի։

Ի վերջոյ կացութիւնը փոխուեցաւ։ Ռուսիոյ եւ Ամերիկայի մասնակցութիւնը շեղեցուց պատերազմին ընթացքը։ Ռուբէնի «մարգարէութիւն»ը ճիշդ դուրս եկաւ. «սրանք» յաղթեցին, իսկ «նրանք» պարտուեցան։

— Չըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի, — կրնար հպարտանալ «մարգարէ»ն։

Մինչ մութը կը տեսնէինք մենք, ան հեռուն կը տեսնէր։ Մինչ ենթադրութիւններ կ'ընէինք մենք, ան հաշիւներ կ'ընէր։ Մինչ կը տարակուսէինք մենք, կը հաւատար ան։

1942ին մեր անզուգական ընկերը մեկնեցաւ Եգիպտոս։ Անցաւ Պաղեստին, ապա Լիբանան, աւելի ուշ Փարիզ, ուր մնաց մինչեւ իր մահը, 1951 Նոյեմբեր 27։

1947ի աշնան կրկին տեսայ զինք Գահիրէի մէջ, ուր եկած էր իբրեւ պատգամաւոր ԺԴ. Ընդ. Ժողովին։

Առաջուան Ռուբէնը չէր կարծես. բան մը կոտրած էր իր մէ՞ջ թէ չուրջը, չեմ գիտեր։ Ընկճուած կամ դառնացած էր։ Թերեւս թէ ընկճուած, թէ դառնացած էր։ Թերեւս իրաւամբ մեռելներու հետ եւ մեռելներով կ'ապրէր այլեւս։

Հիմա քանի մը վերջամնացներ միայն կան իր ժամանակէն եւ սերունդէն, վերջին մոհիկանները, ինչպէս պիտի ըսէր մեր մեծ ընկերը՝ առաքելատիպ Համօն։

Այս վերջամնացներուն հետ պիտի փակուի ամբողջ շրջանի մը պատմութիւնը, մէկը՝ մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն խռովայոյզ շրջաններէն։

Պէտք է յուսալ, պէտք է հաւատալ, թէ նորը փնտռել պիտի չտայ հինը...

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան արշաւախումբը պատմական արժէքաւոր իրեր գտաւ Արին–բերդի մէջ։ Յայտնաբերեց Արգիշտի Ա.ի եւ Սարդուր Դ.ի չորս սեպագիր արձանագրութիւններ, որոնք գրեթէ անաղարտ մնացած են։ Արձանագրութիւններէն երկուքը փորագրուած են թագաւորական պալատին սիւներու խարիսխներուն վրայ եւ ունին միեւնոյն բովանդակութիւնը. «Խալդեան մեծութեամբ Մենուայի որդի Արգիշտին այս տունը շինեց»։

Միեւնոյն տան երկու արքաները կը հաղորդեն, թէ հացահատիկի շտեմարանները լեցուած են տասը հազար կապիով (ուրարտական չափ)։

Արշաւախումբը յայտնաբերեց նոյնպէս պալատի մը մեծ դահլիճը՝ 440 քառ. մեթր տարածութեամբ։ Շէնքը եղած է սիւնազարդ, իսկ պատերը՝ ներսի կողմէն ծածկուած են վառ նկարներով, որոնք հազարամեակներու ընթացքին գրեթէ չեն կորսնցուցած իրենց փայլը։ Գտնուեցան որմնանկարներու կտորներ։

Հնագիտական բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ եգիպտական Բես Աստծոյ քանդակը։ Արին–բերդի մէջ գտնուած առաջին առարկան է, որ Եգիպտոսէն բերուած է, ինչ որ վկայութիւն մըն է երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող կապի մասին։ Քանդակը՝ լուցկիի տուփի մեծութեամբ, արուեստի գեղեցիկ նմոյշ մըն է։

Գտնուեցան բնակարաններու աւերակներ, խեցեղէն իրեր եւայլն։

Գտնուած իրերուն մեծ մասը փոխադրուեցաւ Երեւան, պատմական Թանգարան։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Սիտնիի արդէն ստուարաթիւ հայ գաղութը ունեցած է իր եկեղեցին, քաղաքին հայաշատ արուարձաններէն Չէյվուտի մէջ։

Օծումը՝ ձեռամբ Վրաստանի Հայոց առաջնորդ Կոմիտաս Եպիսկ. Տէր–Ստեփանեանի, կատարուած է Փետրուար 27ին, եկեղեցի փութացած հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Տեղւոյն պատկերասփիւռը եւ թերթերը անդրադարձած են հանդիսութեան։

×

Գարեգին Ծ. Վրդ. Գազանճեան Աւստրալիոյ Հայոց առաջնորդ ընտրուած է։ Հոկտեմբերին եպիսկոպոս պիտի ձեռնադրուի Էջմիածնի մէջ։

×

Սիտնիի Կիրակնօրեայ վարժարանը նոր տարեշրջանը սկսած է ուսուցչական ուժեղ կազմով, երեք դասարաններով եւ վաթսուն աշակերտներով։ Այս թիւը պիտի աւելնայ, երբ վարժարանը ունենայ փոխադրական երկու ինքնաշարժներ։

×

Մարտ 5ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան բեմադրուած է Յ. Պարոնեանի «Շողոքորթը»։

×

Մարտ 12ին գումարուած է ընդհ. ժողով, ուր եկեղեցական Խորհուրդին վարչութիւնը ներկայացուցած է իր երեք տարուան գործունէութեան պատկերը։ Ընտրուած է նոր վարչութիւն։

×

ՔԱՆԱՏԱՅԻ Համիլթըն քաղաքին մէջ, մեռած է ընկ. Արսէն Ասատուրեան։ Հ.Յ.Դ. շարքերը մտած էր հայրենիքի մէջ, պատանի հասակին։ Ողբացեալը եղած է նաեւ «Հայրենիք»ի գործակալը։ Վաթսուն տարի ծառայած է իր սիրած կուսակցութեան եւ արժանացած է Հ.Յ.Դ. կեդրոնական կոմիտէի ոսկեայ շքանշանին։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հ.Բ.Ը. Միութեան կեդրոնի սրահին մէջ վերջերս իր գործերը ցուցադրած է նկարչուհի Վալա Սարգիս Խաչատուրեան։ Տաղանդաւոր արուեստագիտուհին ներկայացուցած է 36 նկարներ, մեծ մասամբ իւղաներկ՝ բնանկար, ծաղիկ եւ կանացի դիմանկար։ Ցուցահանդէսը գնահատուած է արուեստասէր հասարակութենէն եւ մամուլի քննադատներէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

— Ինչ ունիք սա գիշեր, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, ըսաւ Նաթալի բարձրաձայն, տասը տարիով աւելի երիտասարդցած էք կարծես, մեզի լաւ լուր մը կը բերէք։

— Մեծ լուր մը, ամէն պարագայի պատասխանեց Սավինքի։ Աղէկ, կախում ունի թէ ինչպէս կ'ըմբռնէք։ Իրողութեան մը լուրը որ կրնայ փութացնել Սովետներու անկումը, լա՞ւ լուր մըն է ձեզի համար ասիկա։

— Բայց անշուշտ ըսաւ Նաթալի որ այս տրամախօսութիւնը կը վարէր համր եւ ուշադիր խումբի մը կողմէ։

— Էհ, լաւ, ուրախացէք։ Փեթրոկրատի դրամատուները վաղը կը գոցուին Պոլշեւիկներու կողմէ։

— Բայց ինչ ըսել է ասիկա ըսաւ զինուորական մը ինչ փոփոխութիւն կրնայ բերել այս գործերու մէջ։

— Օ՛ անկարեւոր, ըսաւ Սավինքի, եթէ քիչ մը մարդ նայի յաւիտենականութեան տեսակէտէն։ Չէք կրնար այլեւս դրամ քաշել ձեր ընթացիկ հաշիւներէն եւ ձեր դրամարկղերը բռնագրաւուած են։

Այդ պահուն, Շուրօֆ Քարամին իր կարճ սրունքներուն վրայ թաւալելով մինչեւ Սավինքիի մօտ եկաւ։

— Մի կատակէք սիրելիս, գոչեց կծու ձայնով մը, լուրը ճի՞շդ է։ Բայց գիտէ՞ք որ կործանում է այս ամէնուս համար ալ... Մեր ընթացիկ հաշիւներուն դրամը ... ասիկա բացայայտ գողութիւն ...։

— Ասիկա քաղաքական զգուշութիւն մըն է, ճշգրտօրէն համաձայն սովետական կառավարութեան յայտարարութիւններուն ըսաւ Սավինքի ... Ստոյգ է որ կործանուած ենք, բայց կը կարծեմ թէ մեր կործանումը յառաջ պիտի բերէ տէրութեան փլուզումը եւ այսպէս դրամատուներու գրաւումը պիտի գահավիժեցնէ պոլշեւիկներու անկումը։

— Բայց երբ, միջամտեց Նաթալի, որ կարծես կորսնցուցած էր պաղարիւնը, երբ, դրամարկղերն ալ ...։ Մեզ մի չարչարէք, խորհեցէք, գարշելի էք ձեր հեղնութիւնով։

Բառ մը չաւելցուց, բայց իր շեշտէն կը գուշակուէր թէ աւելի հոգ կ'ընէր իր դրամարկղին պարունակութեան համար քան իր ընթացիկ հաշիւներուն։ Զափազանց այլայլութիւն մը կը տիրէր հիմա սրահին մէջ, իւրաքանչիւր ոք հիմա կը հասկնար թէ դրամատուներու գրաւումով նախկին ընկերութիւնը որ մինչեւ հիմա իր գլխաւոր գիծերուն մէջ կը դիմանար, մէկ հարուածով կը փլչէր։

Լորտ Տըկլաս անտարբեր կը մնար։ Զիրար խաչաձեւող այս ձայնարկութիւններու եւ հարցումներու տարափին մէջ, հակեցաւ Լիտիայի վրայ որու մօտ նըստած էր։

— Ուրեմն, կործանո՞ւած էք, փոքրիկ սիրելի, ըսաւ անգլերէն, շատ հետաքրքրական է։

Լիտիա ուսերը թօթվեց, դէմքը լուսաւորուեցաւ։

— Ոչ մէկ կարեւորութիւն ունի ասիկա, ըսաւ Լիտիա։

Օգտուելով այն թոհուբոհէն զոր իր բերած լուրը սերմանած էր այս շրջանակին մէջ, Սավինքի դարձաւ իր բարեկամուհիին եւ խնդրեց անկէ որ զինքը իր մօրը մօտ առաջնորդէ։

Լիտիա անմիջապէս ոտքի ելաւ, Նաթալիէն հրաժեշտ առաւ, Սավինքի հետեւեցաւ անոր։ Շուտով, այն ընդարձակ բակին մէջ էին որ կը բաժնէր երկու բնակարանները։ Դվորնիկները կը տաքնային փայտէ կրակէն զոր վառած էին դուռի մը մօտ եւ շարժուն բոցերը խաւարին մէջ կը լուսաւորէին ձիւնի դէզեր ձմեռուան համար դիզուած փայտի կանոնաւոր շարքեր, տուներու մերկ պատերը եւ դվորնիկներու անորոշ կերպարանքը, որ ծածկուած էր վերարկուներուն մէջ, սառած ձիւնին կը զարնէր յամրաբար իրենց կրունկները։

Նատալի – Շուրօվ – Քարամինի սրահներէն, իրենց հին պերճանքէն դուրս ելլելէ վերջ, ասիկա յեղափոխութեան նոր բեմանկար մըն էր զոր աչքին առջեւ ունէր Սավինքի այս պահուն։ Այս գիշերային հսկումը, նախատեսուած բայց իրական վտանգներու դէմ, իրեն յիշեցուց թէ այս մեծ քաղաքը որ ձմեռուան ցուրտին տակ մեռած կը թուէր, լեցուն էր թշնամիներով, որոնց դէմ պէտք էր պաշտպանուիլ։ Այս հաստատումը իրեն ուրիշ արդիւնք չունեցաւ քան տալ աւելի աշխոյժ համ մը կեանքի եւ աւելի ուժեղ զգացնել տալ այն համակրութեան կապերը զինքը միացնող այն աղջկան հետ որ թեթեւաշարժ, կը քալէր առջեւէն։ Սպասարկութեան դուռնէ մը ներս մտան, քանի մը նրբանցքներէ անցան եւ հասան քիչ տաքցուած ընդարձակ սրահ մը որ իշխան Սէրժի նկարներուն ճեմելիքն էր։

Լիտիա ելեկտրական լոյսը վառեց եւ ըսաւ.

— Մայրիկին սենեա՞կը երթալ կ'ուզէք թէ հոս կը սպասէք, երթամ հայրիկին լուր տամ։

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

LA MUNICIPALITÉ D'ALFORTVILLE

et Toutes les Organisations Arméniennes de la Commune

PRESENTENT LE 1er OCTOBRE 1966 DANS LE CADRE DU

PREMIER FESTIVAL INTERNATIONAL DU FOLKLORE

La Grande Nuit DE L'ARMÉNIE

sous un chapiteau de 4000 places

UN EXTRAORDINAIRE PROGRAMME

Avec la participation de :

- **Tous les Artistes Arméniens en Renom de France**
- **de la Troupe Folklorique d'Arménie, spécialement venue d'Erévan**

D'ORES ET DÉJA... RETENEZ CETTE DATE :
Samedi, 1er Octobre 1966 à 20 h. 30, Alfortville

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօնական ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները :

Ողբ. Ա. Գէորգեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տիկին Ռէճինա Փափազեան կը նուիրէ Ազգատախնամին տասը փրանք : Տէր եւ Տիկին Գալուստ Զամասանեան, Փարիզէն՝ Մայր եկեղեցիի իրենց այցելութեան, եկեղեցւոյ պայծառութեան կը նուիրեն հարիւր, Ողբ. Տիկին Մաննիկ Արիքեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նասիպեան Ժիլպէր եկեղեցիին կը նուիրեն յիսուն, Ողբ. Վարդան Աֆարեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, Պ. Պ. Գալուստ Ահարոնեան, Ժագ Զարգավաճեան եւ Սարգիս Ալթունեան քսանական, Եղիա Ահարոնեան տասը եկեղեցիին, Գէորգ Փալամուտեան քսան Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին, Այրի Տիկին Անսուրեան եկեղեցիին տասը եւ Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին քսան, Պ. Սիրուն Միւզիքեան Ազգատախնամին տասը, Ողբ. Ովսաննա Պօշնաքեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, Չէօրէքճեան ընտանիք յիսուն եւ Պալեան ընտանիք երեսուն, Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին, Այրի Տիկին Անսուրեան տասը եկեղեցիին եւ Պ. Նշան Մանուկեան քսան Ազգատախնամին, ողբ. Սարգիս Գասպարեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, Պ. Բիւզանդ Ենովքեան տասը, Պ. Սիմոն Փիէդրի քսան, եկեղեցիին եւ Պ. Սանդար Ենովքեան 50 Առաջնորդարանի : (Աւանդ գումարները ստանալ եկեղեցւոյ քարտուղարութենէն) :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շէրիի Հայ Ազգ. Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին այս տարի եւս կազմակերպած է դաշտահանդէս մը 31 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն (Թրիբէ) շանռ ա Պարժ ծառաստանին մէջ, հայկական նուագ եւ պարեր :

Ձոխ պիւֆէ մատչելի գիներով եւ շամփուր :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆառվիլի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղֆառվիլի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱԶԳ. ՆԻՍ

Վարչութեանս պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով պիտի ձեռնարկուի նոր ընտրութեան : Առ այդ կը խնդրուի շրջանիս ազգայիններէն անյապաղ անդամ արձանագրուիլ ընկերութեանս եւ կամ վերանորոգել իրենց անդամագրութիւնը, դիմելով ներկայ վարչութեան անդամներուն եւ կամ եկեղեցւոյ բանկալը, ստանալով համապատասխան ընկալագիրը :

Անդամագրութիւնները պիտի դադրեցուին 1966 Հոկտ. 10ին, ճշդելու եւ կազմելու համար ամբողջական ցանկը յառաջիկայ ընդհ. ժողովին ընտրող եւ ընտրելի անդամներուն եւ կատարելու համար նոր վարչութեան ընտրութիւն, համաձայն ընկերակցութեանս մայր - կանոնագրի տրամադրութիւններուն :

Կը խնդրուի անդամագրութեան ընկալագրով ներկայանալ ընդհ. ժողովին, որուն Թուականը պիտի ծանուցուի յետագային :

Բոլոր այն ազգայինները որոնք կը փափաքին Թեկնածու ներկայանալ վարչական ընտրութիւններուն, Թող հաճին իրենց Թեկնածութիւնը տեղեկացնել վարչութեանս դիւանին :

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿՆԻՔ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Յուլիս 31ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գազուԹէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Վարձու կահաւորուած սենեակ մը տրամադրելի է : Ամէն յարմարութիւն, կեդրոնական ջերմութիւն, բաղնիք, հեռաձայն եւն : Դիմել ժամը 10էն 12 եւ 14-էն 18·30, Տիկին Պապիկեանի,

28, Place St-Georges
Esc. B. 5ème droite
ou téléphoner : TRU. 61-84

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 400 փր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 փր.
» » պակաս օրական	15 փր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19·30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20·30 :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ԾԱԽՈՒ Է

ԷՕՌԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ
ՓԱՐԻԶԷՆ 70 ՔԻԼՈՄԵԹՐ

Շատ գեղեցիկ տուն մը, 9200 քառակուսի մեթր, ութ սենեակ, ամէն յարմարութիւն, մեծ սեժուր եւ հիւրանոցներ, բաղնիք, տաք ջուր, արդիական կահաւորումով խոհանոց, առանձին պահապանի տուն մը : Նորմանտական ոճ : Կառատուն : Մրգաստան, (խնձորօղիի) : Շէնքը շինուած է 1960ին :

Գրել կամ հեռաձայնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Խաթուն Ֆարատեան (ծնեալ Ադամեան) Բալուի Խարապորք գիւղէն, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Ադամեան, հօր անունը Տօնիկ, մօր անունը՝ Օղիկ : Յունաստան որբանոց եղած է, յետոյ Գորֆու էր : Մինչեւ 1942 իրմէ նամակ ստացած է, անկէ ետք լուր չկայ : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Տէր եւ Տիկին Աւագ Ֆարատեանի հետեւեալ հասցէին,

M. FARADIAN AVAK
14, Rue de Rolin
13 — GARDANNE (FRANCE)

Կը խնդրուի Յունաստանի Թերթերէն արտատպել :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՅՈՒԼԻՍ
MARDI
26 JUILLET
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10669

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.669

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎԻԵԹՆԱՄ

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Կը թուի թէ Հանոյի կառավարութիւնը տրամադիր է որոշ բարեացակամութիւն ցոյց տալ ամերիկացի գերի ինկած օդաչուներուն նկատմամբ: Մինչ կը յայտարարէին, Հանոյէն մինչեւ Փեքին, թէ այդ գերիները պատերազմական ոճրագործներ են, այսօր բացատրութիւնը կը փոխուի եւ հիւսիսային Վիէթնամի իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ պատերազմի ոճրագործներ չեն, այլ՝ ոճրագործներ Վիէթնամի ժողովուրդին դէմ : Կ'որոշեն նաեւ յետաձգել անոնց դատավարութիւնը, որ անմիջական էր : Հանոյ որոշած է նաեւ քաղաքային եւ ոչ այլեւս զինուորական քննիչ յանձնախումբ մը նշանակել մինչեւ դատավարութիւնը :

Դիտերու կարծիքով, Հանոյի այս առած քայլը կրնայ բացառիկ կարելիութիւններ ստեղծել բանակցութեանց համար ու նաեւ ցոյց կուտայ թէ հիւսիսային Վիէթնամ իրականութեանց գաղափարն ունի : Պէտք չէ նաեւ խորհիլ թէ այս յանկարծակի փոփոխութիւնները կրնան տկարութեան նշան ըլլալ կամ ծրի զիջում մը :

Գալով նշանակուած յանձնախումբին, անոր պաշտօնն է քննութիւն կատարել պատերազմի ոճիրներուն վրայ զորս ամերիկացի աշխարհակալները գործած են Վիէթնամի մէջ : Առաջին նիստ մը գումարած են անցեալ օր, աշխատանքի ծրագիր մը պատրաստելու համար : Յանձնախումբին նախագահն է Առողջապահութեան նախարարը :

Х Փախելով համայնավար պահակներուն ձեռքէն, ամերիկացի օդաչու մը, 23 օր անցընելէ ետք Վիէթնամի անտառներուն մէջ, գտնուած է ամերիկեան թռանի մը կողմէ : Օդաչուին ինքնութիւնը չէ յայտնուած ինչպէս նաեւ կարգ մը այլ մանրամասնութիւններ, ապահովութեան համար :

ՊՐԻՒՍԷԼ

ՎԵՑԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Երկար վիճաբանութիւններէ ու գիշերներ լուսցնելէ ետք, Հասարակաց Շուկային վեցերը համաձայնեցան երկրագործական ապրանքներու գիներուն վրայ, փոխադարձ զիջումներով: Յատակ է թէ վեցերը այս համաձայնութեան եկան, պարզապէս քաղաքական նպատակներով : Բոլոր պատուիրակութիւնները զիջումներ ըրած են եւ Էռհար Ֆօռ կը գտնէ թէ ինք շատ ըրած է : Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ յայտարարած է « կարելի չէ յաւակնութիւնն ունենալ ըսելու թէ տնտեսական գետնի վրայ ինչ որ ըրինք պաշտպանելի է : Գիները բարձր են, պաշտպանութիւնները կարեւոր կը մնան, բայց համաձայնագրին գլխաւոր արժանիքն է գոյութիւն ունենալը » :

Գործադիր յանձնախումբի նախագահը՝ Հալշթայն յայտարարած է իր կարգին.— « Այս համաձայնութիւնը կարեւորագոյն քայլն է Հաւաքականութեան կառուցման պատմութեան մէջ: Միջազգային տնտեսական ոչ մէկ խմբակցութիւն կրցած էր այսքան ամբողջական լուծում մը գտնել դիւղատնտեսական քաղաքականութեան մարզին մէջ: Անգամ մը եւս, մեր Հաւաքականութիւնը ցոյց տուաւ իր անխորտակելի համախոհութիւնը » :

Այս համաձայնութեան իբրեւ առաջին հետեւանք Ֆրանսայի մէջ, կաթի, շաքարի եւ կարագի գիները պիտի բարձրանան :

ԳԱՀԻՐԷ

ՆԱՍԸՐ ՁՈՒԶԵՐ ԱԼԺԷ ԵՐԹԱԼ

Սուէզի ազգայնացման տասնամեակի նախօրեակին, Նասըր բաւական առանձին մնացած մարդ մը կը թուի ըլլալ, ըստ արեւմտեան թղթակիցներուն :

Ամէն ոք համաձայն է իրեն հետ, թէ արաբական վեհաժողովներու թուականներուն գնոր տնօրինութիւն յետաձգումները փափաքելի էին :

Անսպասելի էր սակայն որ Նասըր, ժողովէն միայն 24 ժամ առաջ, լուր տայ թէ որոշած է չմասնակցիլ Ալժէի արաբական վեհաժողովին : Իրեն կը հետեւին Իրաք, Եմէն եւ Սուրիա :

Գալով Նասըրի, յայտարարելով հանդերձ թէ ժողովին չերթար որոշուած թուականին, զգուշացած է դուռը բոլորովին գոցելէ, յանձն առած է նոյնիսկ վերաքննել իր դիրքը եթէ յետադիմական չարժումը իր դիրքը բարեփոխէ : Խուսափած է սակայն անուանական յարձակումներ ընելէ Սէուտի Արաբիոյ կամ Յորդանանի վրայ, նախատած է միայն Թուրքիան եւ Պարսից Շահը :

Նասըր առարկայօրէն պարզած է, իր ճառին մէջ, Եգիպտոսի տնտեսական կացութիւնը որ փայլուն չէ : Յայտնած է նաեւ թէ Միացեալ Նահանգները մերժած են երկարաձգել վեցամսեայ համաձայնագիրը զոր ունէին, երկրագործական ապրանք տալու համար Եգիպտոսի :

Հակասական ձեւով, կը թուի թէ Նասըրի որոշումէն օգտուողն է՝ Իսրայէլ, գոնէ անմիջականօրէն: Արդարեւ վեհաժողովին թուականին մօտակայ բնոյթը գրգռած էր Սուրիացիք որպէսզի միջադէպեր ստեղծեն սահմանին վրայ եւ ժողովին ներկայանան իբրեւ ամէնէն քաջ ախոյեանները պաղեստինեան դատին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհի բաժակին Տըմի-Ֆինալին մնացին Գերմանիա, Խորհ. Միութիւն, Փորթուկալ եւ Անգլիա :

ՄԱԿԻ ընդհ. քարտուղարը Ու Թան Մոսկուա հասաւ : Պիտի տեսնուի Կոսիգինի եւ Բրեժնեւի հետ :

ԱԹԷՆՔԻ մէջ նախկին վարչապետ Փափանտրէու խստօրէն քննադատած է ներկայ վարչակարգը զոր «ժողովրդավարութեան փարոսին է»: Ընդդիմութեան պարագլուխը կ'ուզէ որ ընդհանուր ընտրութիւններ կազմակերպուին երկրին մէջ : Ամբաստանած է թագաւորը որ կը հակակշռէ կառավարութիւնը :

ԹԻԹՕ յայտարարած է անգլիական թերթի մը թղթակիցին թէ ինք պիտի չնշանակէ իր յաջորդը այլ ժողովուրդը պիտի ընտրէ զայն «մեր ընկերվարական դրութեան մէջ, Հարստութիւն չկայ, ժառանգորդ չկայ»:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ դահլիճը հերքած է այն լուրը ըստ որուն Անգլիա եւ Ռոտեզիա համաձայնագիր մը պիտի ստորագրեն անմիջականօրէն : Նման լուր մը հրատարակած էր Իվնինկ Սթանտարտ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Էպան Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի դեսպանները ընդունած է յայտնելու համար որ Իսրայէլ կը փափաքի միանալ Հասարակաց Շուկային :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ջնջած է այն արտօնութիւնը զոր տուած էր ամերիկեան Քոլըմպիա Պրոտաքաշընկ Սիսթըմին ժապաւէններ պատրաստելու համար Մոսկուայի մէջ, ամերիկեան հեռատեսիլին համար : Տրուած պատճառն է՝ Վիէթնամի պատերազմը :

ՓԱՐԻԶ յուրտի մրցանիշը կոտրած է Յուլիս 22ին, 16 աստիճանով : Նման բան չէր պատահած Յուլիսեան օր մը 1873էն ի վեր :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառքերու Ֆիաթ ընկերութիւնը գործատուն մը պիտի շինէ Խորհ. Միութեան մէջ, Մոսկուայէն 800 քիլոմեթր դէպի արեւելք, քաղաքի մը մէջ որ անցեալին կը կոչուէր Սթաւրոպոլ եւ որ ներկայիս կը կոչուի Թոլիաթթի, ի յարգանս Իտալիոյ համայնավար պարագլուխին յիշատակին : Գործատան շինութիւնը պիտի վերջանայ 1969ին եւ տարեկան վեց հարիւր հազար կառք պիտի արտադրէ :

ՄՈՆԿՈՄՐԻ ՔԼԻՖԹ, ամերիկեան շարժանկարի լաւագոյն դերասաններէն մէկը, յանկարծամահ եղաւ անցեալ օր, 45 տարեկանին, զոհ սրտի սուր տագնապի մը :

ԼՈՆՏՈՆ հասած է Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխ՝ Փիէթրօ Նէննի : Խօսակցութիւններ պիտի ունենայ աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավարներուն հետ :

Օրը Օրին

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Յանուն «Հայ Եկեղեցիի Օրէնքներու եւ Աւանդութեանց Պաշտպան Յանձնախումբ»ի մը,— անձնանուն չկայ … պատին ետեւը,— թուղթ մը ղրկուած է մեզի : Մէկ երեսը՝ հայերէն, միւս երեսը՝ ֆրանսերէն: Երկու երեսներն ալ մեքենագիր: Լեզո՞ւն,— ակադեմակա՛ն: Կարելի է հայերէն գրել, ուղղագրութիւնը կամ քերականութիւնը հայթայթելով շուկայէն,— ո՞վ ի՛նչ կրնայ ըսել : Դպրո՞ց մնաց երջանիկ Սփիւռքի մէջ, որպէսզի մաքուր հայերէն մը պահանջենք Օրէնքի և Աւանդութեանց պաշտպաններէն :Ասանկ հայերէնով կրնաս գրել եպիսկոպոսին ու կաթողիկոսին, վարժապետին ու ազգապետին, հայրիկին ու մայրիկին,— ոչ ոք կը նեղանայ, ոչ ոք իրաւունք ունի նեղանալու :

Բայց, սիրելի հայրենակիցներ, կ'աղաչե՛նք, կը պաղատինք, կը խնդրենք, մի՛ գրէք ֆրանսերէն, վասնզի Ֆրանսացիներուն ձեռքը կ'իյնայ ձեր գրածը եւ կ'ելլեն կը կարդա՛ն: Տէր չունի հայերէնը, կրնանք գրել ի՛նչպէս որ ուզէք, բայց տէ՛ր ունի ֆրանսերէնը, օրէնքներ ունի, աւանդութիւններ ունի եւ ետքէն՝ Ֆրանսացին կ'ելլէ կը խորհի թէ Սիտին եկու՝ ֆրանսերէն սորվեցաւ, Մալկաշը եկու՝ ֆրանսերէն սորվեցաւ, այս ինչ գլուխ ունի Հայը որ չկրցաւ շնորհքով ֆրանսերէն մը սորվիլ ու գրել, եւ դեռ կ'ըսէք թէ Հայը քաղաքակրթութի՛ւն ունի, մըշակո՛յթ ունի, աւանդութի՛ւն ունի :

« Հայ Եկեղեցիի Օրէնքներու եւ Աւանդութեանց Պաշտպան Յանձնախումբին » մէջ չկա՞ր վարժապետ մը, որ զգուշացնէր ձեզ, գրի առնէր ձեր տէրտը, փորի ցաւը, տիրացութեան պահանջները :

Գանք ձեր ղրկած թուղթին բովանդակութեան :

Յառաջի 1965 Յունիս 25 թիւով հրատարակուած էր կոչ մը, որ յայտարարելէ ետք թէ ընտրութիւն պիտի կատարուի « նոյնինքն Կաթողիկոսական Պատուիրակէն եւ Ս. Էջմիածնէն յանձնարարուած» ձեւով, քուէարկութեան կը հրաւիրէր Ֆրանսայի Հարաւային թեմը կազմող հայ ժողովուրդը :

Քուէարկելու իրաւունք կը տրուէր.

1.— Անոնց որ լրացուցած են 21 տարիքը :

2.— Անոնց որ կը վճարեն իրենց տարեկան ազգային տուրքը :

Արդ, «Հայ Եկեղեցիի Օրէնքներու եւ Աւանդութեանց պաշտպանները » կը յայտարարեն մեզի ղրկուած թուղթի կտորով մը (ուղղագրութիւնը սրբագրած ենք).—

« Ապօրինաբար, ամէն մէկէս տուրք մը կը պահանջեն, որպէսզի իբրեւ թէ այդ պիսով իրաւունք պիտի ունենանք յառաջիկայի պատահական թաղական խորհուրդներու ընտրութեանց մասնակցիլ » :

Եւ անմիջապէս կ'ուզեն գիտնալ.

1.— «Ինչի՞ պիտի ծառայէ հաւաքուած գումարը» :

Պատասխան .— Ժամանակին, ձեզմէ ոմանք կը մասնակցէին մարմինի մը, որ իբրեւ թէ ներգաղթ կատարելու համար Ֆրանսայէն, երեսուն միլիոն հաւաքեց : Նաեւ «ազգ. տուրք» մը, միլիոններու գումար մը, տարեանակով եւ «ազատագրութեան Քաջ Նազարներուն » սպառնալիքով : Կը վախնանք որ այդ գումարնե՞րն ալ կը բռնեն նոյն ճամբան :

2.— «Ո՞ր սնտուկին մէջ պիտի իյնայ հաւաքուած գումարը» :

Պատասխան .— Կ'ուզէք որ ձեր պապային՞ն սնտուկը իյնայ :

3.— «Այս պահանջուած Տուրքը բոլորովին ապօրինի է, հետեւաբար կը զգուշացնենք հայ հասարակութիւնը զայն վճարելէ » :

Պատասխան .— Ուրեմն «օրէնքներու եւ աւանդութեանց » այս պաշտպանները կը մերժեն տուրք վճարել եւ ընտրութեանց մասնակցիլ :

Ժամանակին, այս մարդոց նախատիպարները քուէարկութիւն մը կատարած էին Հայաստան մեկնած մարդոց անուններով՝ Մարսիլիոյ մէջ, եւ այլ *հիւնէր*ներով՝ Փարիզի մէջ: Այս նախատիպարներուն « մնացորդացը » խելացի չէ, որ կը հրաժարի նոյն միջոցներուն դիմելէ :

Այս մարդիկը Հարաւային թեմի առաջնորդն ալ «կարծեցեալ(´) առաջնորդ» կոչելով, «ապօրինի ընտրութեամբ նշանակուած» յայտարարելով՝ խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն տիտղոս մը, որ կը թուի թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կ'իյնայ բաշխելը աջին – անդին ղրկած իր պզտիկ խաչերուն պէս :

Առայժմ չենք ուզեր քննութեան խնդիր դարձնել ընտրութեան ձեւը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ոչ ալ «Հայրապետական Պատուիրակ »ներ անունով տիտղոսի մը չարաշահութիւնը : Ատոնք պիտի գրուին անշուշտ պատմութեան մէջ, իրենց պատասխանատուութեան բաժինով :

Բայց կը խնդրենք որ այս կամ այն տէրտէրը, այս կամ այն տիրացուն, այս կամ այն չարշըլըն թող վերջ դնեն այլեւս խայտառակութեան մը, որ Հայոց ազգը կը վերածէ ժամկոչի կամ *խափանի*:

Ամչցէք քիչ մը, մենք ազգ ենք, պետական ժողովուրդ, եւ ոչ երբեք կրօնական համայնք :

ԱՐԱԶ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին .—

1.— Տիկին Ալիս Մ. Մինասեան, Նիւ Եորքէն որ Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն վրայ քանի մը օր Փարիզ մնաց :

2.— Տիկին Հերմինէ Ա. Միլտոնեան, Վենետիկէն, որ պտոյտ մը կը կատարէ Փարիզ եւ Լոնտոն :

3.— Ընկեր Տոքթ. Կարօ Զալեան Ամերիկայէն, մասնագէտ վիրաբոյժ որ արձակուրդով Պէյրութ մեկնեցաւ :

4.—Ընկ. Ասատուր Ասատուրեան, Հալէպէն, որ Ամերիկայէն վերադարձին, մեկնեցաւ իր բնակավայրը :

5.— Պ. Մկրտիչ Մօսիկեան, տնօրէն Լոս Անճըլըսի Մեսրոպեան վարժարանին, որ շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ ամերիկահայ այս նոր կրթարանին մասին :

ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔՈՒՄ

Երանի՜ քեզ, հայ ուխտաւոր...

Ա.— ԴԷՊԻ ԹԱԴԷ

Ամենայն անգամ, երբ «Ալիք»ում կարդում եմ Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդարանի կոչ - հրաւէրը Թադէի Վանուց ուխտագնացութեան մասին, հոգւոյս ներաշխարհում ջերմիկ կարօտանքով յառնում են ինձ յուզող նիշեր եւ յուշեր, դի դեռ պատանի տարիքիս էր, որ բախտ ունեցայ կենդանի աչօք, հոգու տենչանքով տեսնել մեր քրիստոնեայ նախահարց կառուցած այդ Մենաստանը, Շաւարշանայ դաշտի մէջ, մի գեղադիր վայրում, լեռների փէշերին, վեր խոյացած:

Այնտեղ ապրել եմ մէկ լրիւ շաբաթ:

Վայելեցի մենաւոր վանքի առընչակաւնութիւնը եւ նրա վանահօր հիւրընկալ ընդունելութիւնը: Այնտեղ տեսայ վանքի գիւղը, հողագործ մշակը իր արօրի եւ լծկանի հետ:

Շուրջ 64 տարիներ առաջ էր այդ, երբ հոյակերտ Մենաստանը դեռ չէն էր: Նա ունէր իր քովիկը 15 տնուոր հայկական մի գիւղ, իւր հովանու ներքոյ ծուարած:

Վանքը ներկայիս պէս, ճշմարտիւ մենաւոր վիճակի մէջ չէր գտնւում, բնութեան լռիկ ոլորտի մէջ ընկղմուած... կարօտ հայ ձայնի, աղօթքի, խունկի բոյրին...

Երանի այն երէկին: Բիւր երանի: Փափաք է, այն հաղորդակից անել ընթերցողներին, 64 տարիներ յետոյ այս օրերին:

1902 թուին աւարտելով Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի դասարանական վեցամեայ դասընթացքը, նոյն տարուայ Սեպտեմբեր ամսու սկզբներին ճանապարհուեցի ծննդավայրս Վան, վեց տարիների հեռացումից յետոյ: Ուղեգիծը անցնում է Թադէոս Առաքեալի վանքի վրայով:

Հայրենի երկիրը վերադարձայ բաւականութիւն պատճառելու ծերունի ծնողացս կարօտանքին: Միւս կողմէ՝ փիլիքայլէս փոքր ինչ թուլակազմ լինելով, կարիք ունէի կազդուրուելու, որպիսի թելադրանք — խորհուրդ տուած էր ինձ Ճեմարանի հիւանդանոցի մնայուն բժիշկ Խաչատուրեանը:

Էջմիածնից եւ Ճեմարանից բաժնուելուց առաջ, մօրաքրոջս տիկին Իսկուհի Խրիմեանը ինձ տարաւ Վեհափառ Հայրիկին, առնելու նրա օրհնութիւնը եւ համբուրելու Հայրապետական Օծեալ Աջը, ողխտակափառ Արծուին: Ապա նոր գնալ հայրենիք:

Իր ընդունարանի ճակատին, պահարակի վրայ ընկողմանած էր Արծուին Վասպուրականի, ալեզարդ Հայրապետը Ամենայն Հայոց, ակնոց աչքերին, Պոլսոյ «Բիւզանդիոն» օրաթերթի համարներն աչքէ կ'անցունէր:

Մօրաքրոջս հետ մօտենալով, ակնածանօք համբուրեցի Օծեալ Աջը, երբ մօրաքոյրս բացատրում էր իմ հայրենիք վերդարձի մասին:

Վեհափառը օրհնութեան խօսքերէն եաքը առաց մօտաւորապէս հետեւեալը.

— Է՜հ, բարի երթաս Վասպուրական մեր աշխարհը, այցելութեան կ'երթաս Վարագ, Աղթամար, Ս. Գրիգոր ու Զարահան(*) եւ միւս վանքերը: Ալ հայրենիքէն դուրս չգաս: Հոն ծառայիր ժողովրդին: Ճեմարանէն ստացած կրթութիւնը քեզ բաւ է: Այժմս էլ պէտք է հաստատունես ծննդավայրիդ եւ անոր ժողովրդին:

Է՜հ, բարի երթ, ողջոյններս բոլորին, բոլորին, որոնք յուշ ունին Հայրիկէն...

Վեհափառի դողդոջ արտասանած բառերը յուզեցին ինձ: Խոնարհած աչքով կրկին համբուրեցի Վեհի ձեռքը ու դուրս ելանք Վեհարանէն:

Միւս օրը, հրաժեշտի համար, գնացի Ճեմարան: Մէկ քանի բոպէով մտայ մեր Հայրենակցական ծաղկանոցը — Մարդը, որ յատկացուած էր տաճկահայ աշակերտներին:

Ճեմարանում նոր ուսումնական տարուայ եռ ու գեռ սկսուած էր արդէն:

Մտայ ուսուցչանոց: Այնտեղ էր Տեսուչ Կարապետ Վրդ. Տէր - Մկրտիչեանը, Հայր Կոմիտասը, Գարեգին Յովսէփեան Վարդապետը, Աբեղեան Մանուկը, Կանայեան Ստեփանը, Մանանդեան Յակոբը, Յովհ. Յովհաննիսեանը: Բոլորի ձեռքերը թօթվեցի մնաք բարեւի համար:

Տեսուչը իր եւ բոլորի կողմէ մաղթեց անփորձ ճանապարհ՝ դէպի երկիր-Վան: Յորդորեց բարձր պահել Ճեմարանի պատիւը հանրային հասարակական ասպարէզներում, մաղթելով յաջողութիւն գործնական կեանքում...

Յաջորդ օրը ընկերանալով իմ մօրեղբայր Մահտեսի Բաղդասար Շալճեանի եւ ուրիշ երկու հայրենակիցների հետ, կառքով դուրս եկանք Վաղարշապատից, դէպի Երեւան քաղաքը:

Երբ բարձրանում էինք Հոխիմէ վանքի եւ Զուարթնոց տաճարի դաշտերը, յոյժ կարօտանքով դիտեցի Ս. Էջմիածնի գմբէթը, Ճեմարանի հանդիսաւրանի ձողը, դրիչը նրա ծայրին...

Այս պահին եւ տխուր էի, եւ ուրախ:

(*) Զարահան Ս. Աստուածածին վանքը Արտօս լերան լանջին: Այնտեղ է թաղուած Եղիշէ պատմագիրը:

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու տեղաբաշխումը կարեւոր հարց մըն է: Այս խնդրով կը զբաղին ոչ միայն պատասխանատու մարմիններ, այլեւ գիտահետազօտական հաստատութիւններ, որոնք կ'ուսումնասիրեն երկրին զանազան շրջաններուն մէջ արտադրողական ուժերու զարգացման հնարաւորութիւնները եւ այդ ուսումնասիրութիւններուն հիման վրայ կ'որոշեն թէ ո՛ւր եւ ո՛ր շրջանին մէջ առաւել նպատակայարմար է այս կամ այն ձեռնարկութեան ստեղծումը:

Նկատի առնելով եւ օգտագործելով մեր ունեցած բնատնտեսական հնարաւորութիւնները, ստեղծուած են արդիւնաբերական չորս մեծ շրջաններ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը բաղկացած է արդիւնաբերական առանձին հանգոյցներէ եւ կեդրոններէ: Ժողովուրդին գործ հայթայթելու նպատակով՝ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ ստեղծուած են նաեւ այլ վայրերու մէջ:

Ամէնէն մեծը՝ կեդրոնական շրջանն է Արարատեան դաշտը եւ Հրազդան գետին երկայնքը:

Այս շրջանը աչքի կը զարնէ բազմաճիւղ մեքենաշինութեամբ, ինչպէս նաեւ քիմիական ու սնունդի արդիւնաբերութեան շատ կարեւոր եւ մեծ ձեռնարկութիւններով: Յիշենք նաեւ, որ այս շրջանին մէջ կեդրոնացուած է ելեկտրուժի արտադրութիւնը:

Միւս մեծ շրջանը ստեղծուած է Հայաստանի հիւսիսը՝ Կիրովական - Ալավերդիի մէջ, որ աչքի կ'իյնայ գունաւոր մետաղագործութեամբ եւ քիմիական մեծ արդիւնաբերութեամբ: Հանքաքարին հանոյթէն եւ մետաղի ձուլումէն զատ այս շրջանին մէջ կեդրոնացուած է հանքային պարարտանիւթերու արտադրութիւնը: Այժմ Կիրովական - Ալավերդի արդիւնաբերական շրջանը տարեկան երկրին կը հայթայթէ տասնեակ հազարաւոր թոն հանքային պարարտանիւթ: Մինչեւ 1970 շրջանի ձեռնարկութիւնները պարարտանիւթի արտադրութիւնը կ'աւելցնեն աւելի քան երեք անգամ:

Արդիւնաբերական մեծ շրջանի մը վերածուած է Հայաստանի հարաւ - արեւելքը՝ Զանգեզուրը: Պղինձի հանոյթը աւելցնելէ զատ, շրջանը երկրին կուտայ նաեւ գունաւոր մետաղներու, մասնաւորապէս մոլիբդենի հանոյթ: Նոր ձեռնարկութիւններու եւ արտադրութիւնը մեքենայացնելուն շնորհիւ հանքաքարին հանոյթն ու վերամշակումը վերջին տասը տարիներուն աճած է քանի մը անգամ:

Հայաստանի արեւմուտքը հաստատուած մեծ շրջանը կը մասնագիտանայ շինանիւթերու արտադրութեան, հիւսուածեղէնի եւ սնունդի արդիւնաբերութեան գիծով: Այս շրջանին մէջ բաւական մեծ է բամպակեայ բանուածքներու կեդրոն հանդիսացող Լենինականի տեսակարար կշիռը: Արդիւնաբերական այս շրջանին միւս կեդրոնն է Արթիկը՝ Հայաստանի տուֆ քարին գեղեցիկ քաղաքը, որուն շրջակայքը հարուստ է տուֆի, պեմզայի, հրաբխային խարամի հրակայական պաշարներով: Արթիկ քաղաքին, ինչպէս նաեւ Պեմզաշէն աւանին մէջ, հիմնուած են այնպիսի մեծ ձեռնարկութիւններ, որոնք Հայաստանի պահանջը բաւարարելէ ետք, մեծ քանակութեամբ բարձրորակ շինանիւթեր կ'ուղարկեն օտար երկիրներ:

Վերջին երկու տասնամեակներուն, Երեւանէն եւ Լենինականէն զատ, արդիւնաբերական մեծ կեդրոններ դարձան Կիրովականը, Ալավերդին, Ղափանը, Հրազդանը, Կամօն եւ Արարատը:

Հայաստանի քարտէսին վրայ երեւան եկած են արդիւնաբերական կեդրոններու նոր անուններ՝ Քաջարան, Լուսաւան, Ագարակ, Դաստակերտ եւ Թումանեան:

Արդիւնաբերութիւնը տեղաբաշխե- ...

Երեւանում իջեւանեցինք մի քարվանսարայ - օթեւանում: Այն օրերին Երեւանը դեռ չունէր ներկայի առումներով հիւրանոցներ կամ հօթելներ:

Յաջորդ օրը արշալոյսին, վարձած երեք ձիանի կառքով դուրս եկանք Երեւան քաղաքից, դէպի Շահթախթի, այնտեղից անցնելու Արաքսը, մտնելով Պարսկաստանը կամ հինաւուրց Իրանի հողը:

Այդ թուականին դեռ կառուցուած չէր Երեւան - Ջուլֆա երկաթուղագիծը:

Ուղեճամբին աջ կողմում ձիւնազգած Արարատը եւ փոքր Մասիսը կարծես մեզ հետեւում էին: Երբ հասանք Շահթախթի, այնտեղ մաքսատանը նայեցին մեր ճամբրուկները, ապա արտօնուեցանք անցնել սահման՝ Արաքս գետը:

Գետակից փոքր ինչ հեռու պարսկական մաքսատունն էր: Մի անպաճոյճ շէնք, որի կտուրին, ձողի ծայրին պարզուած էր Արիւծ նշան դրօշակը: Օրինական գործողութիւնից յետոյ, երբ դուրս կ'ելնէինք պաշտօնատան լայն դռնից, մի երկու սարբազներ մեզնից խնդրեցին «Թոփրաքպասար» կոչուած դրամական նուէրը, ըստ ընկալեալ կարգի: Այն ժամանակները ընթացիկ սովորութիւն էր, որ երբ մէկը սահմանն անցնելով ոտք էր դնում պարսկական հողի վրայ, պիտի տար նիշուած նուիրատուքը:

Քեռիս եւ ընկերակիցները մի դրամական նուէրով գոհացրին, որից յետոյ առաջացանք եւ մտանք Արաբլար թաթարական գիւղը, Արաքս գետի աջ ափին: Այնտեղ վճարումով մէկ գիշեր եւ մէկ ցերեկ անցուցինք գետնայարկ հողաշէն խրճիթ տնակում (օթախում):

ՀԱՅԿԱԿ ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

— Բայց պարտք չվճարելու գիտութիւնը սորվեցնելու տեղ եթէ պարտք չդիզելու արհեստը սորվեցնենք՝ աւելի աղէկ ըրած չե՞նք ըլլար:

— Ոչ, պարտք չվճարելը աւելի շահաւոր է... այս պարտք չվճարելը նոր բան մը չէ, Քրիստոսէ իբր չորս հարիւր տարի առաջ է. Քրիստոնէութենէ շատ հին է... բայց ինչ օգուտ որ Քրիստոնէութիւնն այսօր կը պաշտպանուի եւ պարտքերնին չվճարողները երեսի վրայ կը ձգուին...: Ով որ ամպերուն վրայէն անցած է տեսած է հարկաւ Սթրեփսիատը՝ որ կ'աղաչէ Սոկրատայ, որ պարտքը քհատուցանելու արհեստը իրեն ուսուցանէ:

— Թող այդ Սթրեփսիատը աճխօճ հանէր:

— Ըսել է թէ շատ հին ատեններու մէջ ալ պարտք չվճարել կայ եղեր, մինչդեռ մեր խմբագիրներէն ոմանք կը պնդեն թէ իրենց միջոցովը տարածուեցաւ այդ գիտութիւնը:

— Ասանկ ալ գիտութիւն լսած չունէի:

— Սոկրատի պէս մարդու մը դիմելով անկէ խորհուրդ հարցունելը կը հաստատէ թէ այդ գիտութիւնը կարծուածին չափ դիւրին բան մը չէ:

—Իմ խելքս չի հասնիր դրամական գործերու, Մալիյէն գնա, անկէց կատարեալ տեղեկութիւն կ'առնես:

— Ուրիշ ի՞նչ ունիս:

— Սա ցաւալի լուրն ունիմ որ Էրզրումի մէջ քանի մը ամիսէն մարդ պիտի չմնայ:

— Ո՞ւր կ'երթան կոր:

— Լէվէնթի թղթակցին նայելու որ ըլլայ՝ ամիսը բնակիչներէն տասը հազար հոգի թիֆօյէն կը մեռնին եղեր: Քաղքին մէջ ութսուն հազար հաշուելով՝ ըսել կ'ըլլայ թէ ութ ամսուան մէջ Կարինը բոլորովին պիտի պարպուի:

— Լէվէնթի գրածին մէջ սուտ չկա՞յ:

— Կարելի՞ է որ չըլլայ, բայց որչափ կայ, խնդիրը հոն է:

— Երկու զէրօ դեղչե՞նք:

— Գէշ չըլլար, որովհետեւ Լէվէնթին ըրածը քիչ մը անգթութիւն է կարծեմ. գրիչը ձեռքը առնել եւ ամիսը տասը հազար հոգի ջարդել:

— Մեզի վերաբերեալ ի՞նչ լուր ունիս:

— Ձեզի վերաբերեա՞լ մի... գարին գինը բարձրանալու վրայ է:

— Գարին ի՞նչ վերաբերութիւն ունի մեզի, թող Աւսարիացիները մտմտան որ գարեջուր կը խմեն. թող ձիերը մտմտան:

— Մենք ալ մտմտանք, որովհետեւ խահուէի տեղ գարի կը գործածէինք, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք:

— Աստուած ողորմած է:

— Ուրիշ ի՞նչ ունիս:

— Քասկ մը լեցուն Թէրսխանէի կեղծ պիլէթ ունիմ:

— Քաղաքական...:

— Քաղաքակա՞ն... քաղաքական սա ունիմ որ սա կռիւը լմննալէն ետքը դիւանագէտներուն իւրաքանչիւրին մէյմէկ մեհեան պիտի կառուցանեմ, ամէնուն արձաններն այդ մեհեաններուն մէջ պիտի կանգնեմ, եւ գլուխս բացած՝ անոնց երկրպագութիւն պիտի ընեմ: Անոնք մեր գիտցած ու ճանչցած շատ աստուածներէն շատ վեր են: Աստուածներուն կենդանիներ կը զոհէին. ասոնց մարդ կը զոհենք ու հարիւրհազարներով կը զոհենք: Ես ասոնցմէ վախցայ: Մնաք բարով:

— Ի տեսութիւն:

5 Փետրուար 1878

Դեսպանախորհուրդն ո՞ւր պիտի գումարի:

Լորտերուն ժողովին մէջ Լորտ Տէրպի ըսեր է թէ այս խնդիրը քայլ մը առաջ գնացած չէ:

— Թուրքիոյ պէս, կ'ըսեն հիմա մեր թշնամիները:

Բայց, ինչո՞ւ այս խնդիրը քայլ մը առաջ գնացած չէ մինչեւ այսօր կամ եթէ գնացած չէ՝ գոնէ քայլ մը ետ ալ գնացած չէ. ուր որ էր՝ հոն կեցած է, խնդիրը ինչ յանցանք ունի. անգամալուծեցին խեղճը, ի՞նչպէս կրնայ շարժիլ:

Ըստ մեզ՝ խնդիրը ուր որ է՝ Դեսպանախորհուրդը հոն գումարելու է:

— Ոչ, Ռուսիան կ'առաջարկէ եղեր գումարել այնպիսի երկրի մը մէջ որ Արեւելեան խնդիրէն բնաւ շահ չունենայ:

— Եւ չե՞ն կրցած մինչեւ հիմա անանկ երկիր մը գտնել:

— Ո՛չ:

— Հայաստանի մէջ գումարեն թող, որ առ այժմ բնաւ շահ մը չունենալէն զատ բաւական վնաս ալ տեսաւ:

×

Շաբաթս աքսորանաց շաբաթ է: Հիւսէին Արտահանայ հրամանատար Սապրի փաշան մշտնջենաւոր բերդարգելութեան դատապարտուեր է:

Որչափ աղէկ կ'ըլլար եթէ սա մարդը Արտահանայ հրամանատար չըլլար բերդարգելութեան գրկուէր... իր երեսէն այսչափ վնաս չէինք տեսներ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(9 Տար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

« Հայաստան » Հրատարակչականը լոյս ընծայեց հատոր մը, որ կ'ամփոփէ Գուրգէն Բորեանի լաւագոյն գործերը : Հայրենիքի, հայրենի բնաշխարհի, ինչ – պէս նաեւ անձնական ապրումներու ար – տայայտութիւնը հանդիսացող բանաս – տեղծութիւնները ամփոփուած են «Բա – նաստեղծութիւններ» բաժինին մէջ : Ա – ռանձին տեղ յատկացուած է մանկական գործերուն : «Դրամաներ» խորագրին տակ ներկայացուած են հեղինակին « Բար – ձունքներում », «Նոյն յարկի տակ », « կամրջի վրայ» գործերը » :

×

« Միտք » Հրատարակչականը լոյս ըն – ծայեց փրոֆ. Թաթիկ Յակոբեանի «Սիւ – նիքի Թագաւորութիւնը» աշխատութիւնը : Հեղինակը մանրազնին ուսումնասիրած եւ աղբիւրներու հիման վրայ ներկայա – ցուցած է Սիւնիքի Թագաւորութեան պատմութիւնը, անոր սահմանները, կա – րեւոր կեդրոնները եւայլն :

Այս գործը օգտակար ձեռնարկ մըն է մասնագէտներու եւ Հայոց պատմութիւ – նը ուսումնասիրողներուն համար :

×

Լոյս տեսաւ Հայաստանի Գիտութիւն – ներու ակադեմիայի «Պատմա – բանասի – րական հանդէս»ին այս տարուան երկ – րորդ թիւը :

« Յօդուածներու» բաժնին մէջ զետեղ – ուած են Խ. Սարգսեանի «Միքայէլ Նալ – բանդեան», Ա. Ղարիբեանի «Հայ լեզ – ուաբանութեան խոշորագոյն ներկայա – ցուցիչը (Հ. Աճառեանի ծննդեան 90 – ամեակի առթիւ)», Ս. Բարխուդարեանի « Հայ կնոջ իրաւական վիճակը միջին դա – րերում», Կ. Ղափադարեանի «Դուին քաղաքի հիմնադրման ժամանակի եւ միջնաբերդի հեթանոսական մեհեանի մասին», Ս. Երեմեանի «Նախչ ի Ռուս – տեմի «Քաարա ի Զարդուշտ» յուշար – ձանի արձանագրութեան վկայութիւննե – րը Հայաստանի մասին » ուսումնասի – րութիւնները :

« Բանավէճեր եւ քննարկումներ» բաժ – նին մէջ լոյս տեսած են Պ. Սեւակի «Ե՞րբ է ծնուել Սայաթ Նովան» եւ Մ. Դանիէլ – եանի «Հասարակական գիտակցութեան կառուցուածքի մասին» յօդուածները :

« Հանդէս»ի այս համարին մէջ տպա – գրուած է Մ. Մխիթարեանի «Մի ան – տիպ փաստաթուղթ ցարական գրաքննու – թեան արխիւից » գրութիւնը : «Հաղոր – դումներ եւ նկատողութիւններ » բաժնին մէջ լոյս տեսած են Հ. Մելիքեանի « Կովկասեան բանակի զինուորների նա – մակները 1917 թ.», Մ. Խաչատրեանի « Հայ եւ ռուս քարտէզագրութեան կա – պերը ԺԷ. դարում», Ա. Շարուրեանի «Տեքստաբանական դիտողութիւններ Պ. Դուրեանի բանաստեղծութիւնների մա – սին» , Փանչահան Սահայի (Լոնտոն) « Հայերը Հնդկաստանում», Ն. Թովմաս – եանի «Սոցիալ – տնտեսագիտական գա – ղափարները Սմբատ սպարապետի «Դա – տաստանագրքում », Պ. Բեգլիբեանի « Ստուգաբանութիւններ », Վ. Օվսեյ – չուկի (Լվով) «Հայ նկարիչների գործու – նէութիւնը (Լվովում (ԺԵ – ԺԷ դարեր)» յօդուածներ եւ այլ պատմա – բանասի – րական նիւթեր :

Այս թիւը եւս ունի գրախօսականի եւ գիտական հաղորդագրութեան բաժին – ներ :

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՒԱՆԻ ափին բացուեցաւ «Զեփիւռ» անունով ապակեպատ սրճարան մը, հա – րիւր տեղով :

×

ԼՈՒՍԱԽԱՆԻ մէջ սկսաւ Լիզինի՝ ա – նասնապահութեան համար արժէքաւոր հումքի արտադրութեան նոր գործարա – նին շինութիւնը :

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Յուլիս 9ի հրամանա – գրով Ախուրեան շրջանի կեդրոնը Լենի – նական քաղաքէն տեղափոխուած է Ա – խուրեան գիւղ :

×

Բասարգեչարի բժշկական ուսումնա – րանը տուաւ իր առաջին շրջանաւարտնե – րը՝ 26 հիւանդապահուհիներ :

×

ԻՏԱԼԱՑԻ երգիչ Մարինօ Մարինի մեծ յաջողութիւն գտաւ Երեւանի մէջ :

×

ԵՐԵՒԱՆԻ համալսարանէն այս տարի շրջանաւարտ եղան 34 լրագրողներ, Հա – յոց լեզուի եւ գրականութեան 172, արե – ւելեան լեզուներու եւ գրականութեան 12, գրադարանապետութեան եւ մատե – նագիտութեան 39 մասնագէտներ :

×

Ռ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ երկերու հաւաքա – ծոյին երրորդ եւ չորրորդ հատորները լոյս տեսան :

Չորրորդը կը բովանդակէ դրագէտին Նոր Նախիջեւանի բարբառով գրած ար – ձակ էջերը :

×

ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ միջնակարգ դպրոց – ներէն մէկը , Թաղեցիներու փափաքով , պիտի կրէ Թլկատինցիի անունը :

×

Կ. ԲՈՍՏԱՆՋԵԱՆ փիլիսոփայական գի – տութիւններու Դոկտորի աստիճան ստա – ցաւ :

×

ԵՐԵՒԱՆԻ Բուհերուն մէջ ուսած ըս – փիւռքահայ 25 երիտասարդներ վկայա – կաններ ստացան ,

×

ՎՐԹ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ «Ժայռը» ողբեր – գութիւնը ներկայացուեցաւ 200րդ ան – գամ :

×

ՄԵՔԵՆԱՇԻՆԱԿԱՆ դպրոցի աշակեր – տութեան թիւը պիտի հասնի 2700ի, Հա – յաստանի ամենամեծ հիւանդանոցը պիտի շինուի Երեւանի մէջ, պիտի աւարտի 1967ին, պիտի ունենայ զանազան բաժին – ներ՝ 720 մահճակալներու ընդհանուր տարողութեամբ :

Դժբախտաբար աշխատանքները դան – դաղ կ'ընթանան :

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գիտութիւններու Ակա – դեմիային մէջ հաստատուեցաւ քարիւղի եւ կազի երկրաբանութեան ճիւղ մը : Նպատակը պիտի ըլլայ պատրաստել մասնագէտներ, կատարել պրպտումներ եւ հետազօտութիւններ :

ՇԱՀԵԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Պատմական գիտութիւններու դոկտոր Աստուր Մնացականեան ուսումնասիրած է Ե.–ԺԳ. դարերուն Արցախի, Ուտիքի եւ Գարդմանի մէջ ստեղծուած հայկա – կան գրական յուշարձանները : Հեղինակը յատկապէս կը խօսի 387ին հին Հայաս – տանի արեւելեան շրջանները Աղուանքի հետ բռնի կցուելուն պատմութեան մա – սին : Այս նորաստեղծ վարչական շրջա – նին մէջ Հայերը կը կազմէին բնակչու – թեան գրեթէ կէսը : Հայոց լեզուն , բը – նական ընթացքով , աստիճանաբար դար – ձաւ պետական լեզու : Այս երեւոյթը ըմ – բռնելի է, քանի որ համաձայն Ստրա – բոնի վկայութեան , Աղուանից աշխարհի բնակչութիւնը բաղկացած էր 26 ցեղերէ, մինչդեռ Հայերը միատարր ազգութիւն մը կազմած էին :

Ա. Մնացականեան յատկապէս կ'ու – սումնասիրէ Է. դարու բանաստեղծ Դաւ – թակ Քերթողին , Մովսէս Կաղանկա – տուացիի «Աղուանից պատմութիւնը», Աղուանքի Թագաւոր եւ միաժամանակ բանաստեղծ Համամ Արեւելցիի ստեղ – ծագործութիւնները :

Հեղինակը կ'անդրադառնայ նաեւ բուն աղուաններէն գրութեան հարցերուն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ , (դէպքեր, դէմքեր, ապրումներ), Ե. հատոր, գրեց Ս. Վրացեան, Պէյրութ, 1966 :

ՀԱՍԿ, պաշտօնական ամսագիր կաթո – ղիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլի – կիոյ բացառիկ թիւ 3 – 5 Մարտ – Մայիս 1966, նուիրուած երեքհարիւրամեակ Աստուածաշունչի հայերէն բնագրի տպա – գրութեան 1666 – 1966 : Անթիլիաս , Լիբանան :

ԲԱԳԻՆ, ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի, թիւ 7, Յուլիս 1966 : Պէյ – րութ, Լիբանան :

ԱՍԼԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ, գրի առաւ Հայկ Աճէմեան, տպարան Մոտերն, Թեհրան 1966 :

« ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ » , գրեց Եղիվարդ : Երուսաղէմ 1966 :

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դիւանագէտի մը համար դժուարը անկեղծ ըլլալը չէ՛, այլ՝ իր անկեղծութեան մասին ուրիշները համոզելը :

ԵԱՆ ՄԱԶԱՐԻՔ

րու, ինչպէս նաեւ երկրին փոքր քաղաք – ներուն եւ շրջաններուն տնտեսութիւնը զարգացնելու ասպարէզին մէջ մեծ գործ կատարուեցաւ վերջին եօթնամեակի ըն – թացքին : Ծանօթ է, որ այդ տարիներուն Հայաստանի մէջ հաստատուեցան երեք հարիւր ձեռնարկութիւններ եւ արտադ – րամասեր : Օրինակ, Հրազդանի շրջանին մէջ ստեղծուեցան հաստոցաշինական , գործիքաշինական, երկաթ – պետոնի շի – նութիւններու, ռատիօթեքնիք իրերու գործարաններ, Սեւանի մէջ՝ ապակեթելի եւ ծխախոտի գործարաններ, Կամոյի մէջ՝ կարի, կահոյքի , մանածագործու – թեան գործարաններ, Գորիսի մէջ՝ ելեկ – տրաչարժիչներու եւ մանածագործական գործարաններ : Նոր ձեռնարկութիւններ հաստատուեցան նոյնպէս Աբովեանի, Ի – ջեւանի, Արթիկի, Հոկտեմբերեանի , Գուգարքի եւ ուրիշ շրջաններու մէջ :

Յառաջիկայ հինգ տարիներուն արդիւ – նաբերական փոքր կեդրոններու պիտի վերածուին նաեւ գիւղական քանի մը շրջաններ, ինչպէս Թալին, Աղին, Ստե – փանաւան, Բասարգեչար եւն. :

Մ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Սավինքի ոչ մէկ ցանկութիւն ունէր դիտելու իշխանուհի Հէլէնը եւ իր նախ – կին բարեկամ Վասիլիէֆը որու միմիտ յուզկրտութիւնները զինքը կը զայրա – ցնէին : Նկարներու ձեմելիքին մէջ կե – ցաւ որ տկարօրէն լուսաւորուած էր սե – ղանին վրայ դրուած լամբարէն : Ծխըդ իր դէմը Փուասէնի մեծ մէկ զաշտանկա – րը, ոսկեզօծ շրջանակի մը մէջ, կը սփռէր իր մթաստուեր կանաչութիւնները : Նըշ – մարեցին հոն «Եւրիդիկէ» մը որ կը փախ – չէր դետակի մը եզերքէն, աւելի անդին : Աւելի անդին, ճեպճերմակ, այն ստուե – րին մէկ սենեակին ծայրը կը լեցնէր, Հրակերտ մէկ արձանը Ապողոն Սաւրոկ – տոնի (մողեսասպան) :

Այս ընդարձակ սրահին հանդարտու – թեան մէջ ուր գլուխ գործոցներ կ'ար – թընցնէին յիշատակը՝ երկար ատենէ ի վեր անհետացած քաղաքակրթութիւննե – րու, նաեւ կեանքի ազնուականութիւնը ապաշխն ծովերու մօտ, արեւակէզ ժայ – ռերու վրայ աւելի գեղեցիկ երկինքներու տակ, Սավինքի միտքը շատ հեռու տարուեցաւ Փեթրոկրատէն, դէպի Ար – կատեան դրախտ մը ուր Լիտիա իրեն կ'ընկերանար :

Այս պահուն, մանկամարդուհին երեւ – ցաւ :

— Հայրիկը ձեզի կը սպասէ , այս իրի – կուն լաւ չի զգար ինքզինքը, բայց կ'ուզէ ձեզ տեսնել :

Սավինքի հետեւեցաւ բարեկամու – հիին : Այդ միջոցին երբ կը հասնէին դը – րան մը առջեւ որ դաւիթին վրայ կը նա – յէր, անոր թեւը բռնեց եւ կեցուց :

Աղջիկը որեւէ զարմացում չյայտնեց եւ անոր դարձուց աչքերուն ժպիտը եւ կիսախուփ բերանը :

Քանի մը մանրերկրորդ կեցան այսպէս առանց խօսելու :

Սավինքի հակեցաւ դէպի աղջիկը :

— Կ'ուզէի պարզօրէն ըսել ձեզի , ըսաւ, թէ շատ երջանիկ եմ :

Առանց պատասխանելու անոր ձեռքը սեղմեց եւ առաջնորդեց իշխան Սէրժի մօտ :

×

Գրեթէ երեք շաբաթէ ի վեր բռնուած՝ դէպքերու յորձանքին մէջ, որ զինք կը տանէին, Սավինքի չէր գացած Ֆինլան – տա իրենները տեսնելու, օրէ օր կը յե – տաձգէր , բայց հոգին կը զբաղէր յամառ խղճի խայթ մը , ուրկէ չէր կրնար ազա – տիլ : Կինը իրեն կը սպասէր : Զէր դան – դատեր, իր բնաւորութեան մէջ չկար այդ : Իր մասին չէր խօսեր, այլ զաւակ – ներուն որ անհամբեր կը դառնային, մա – նաւանդ Բորիս, նաեւ կը մտահոգուէր թէ ամուսինը ենթարկուած է հազար տեսակ վտանգներու զոր իր երեւակայութիւնը կը մեծցնէր հեռաւորութեան մէջ : Բայց անոր վրայ բացարձակ վստահութիւն մը ունէր կ'ենթադրէր թէ իր կարեւոր գոր – ծերու պատճառով կը մնար, եւ չէր տա – րակուսեր թէ այն պահուն իսկ երբ իր մեկնումի կարելիութիւնը յարմար գա – տէր, պիտի գար իրենց միանալու ամէնք – նին մէկ Ֆինլանտա ապրելու կամ Անգ – լիա անցնելու համար : Վերջապէս, Սա – վինքի օգտուելով քաղաքը ցնցող փո – թորիկին հանդարտ մէկ պահէն որոշեց երկու օրուան համար սահմանագլուխէն անդին անցնիլ : Տեսակ մը նեղութիւն զգալ սակայն լուրը Լիտիա Սէրկէվնայի տե – ղեկացնելու համար : Ամէն օր զայն կը տեսնէր, եւ իրենց մէջ ծնած մտերմու – թիւնը այնպէս էր որ կը թուէր իրեն թէ իրաւունք չունի զայն լքելու , նոյնիսկ կարճ ժամանակի մը համար : Ըսաւ երբ կը պտըտէին Նեվայի մօտ պարտէզի մը մէջ, ուր կանգնած է Մեծն Պետրոսի պղ – նձէ արձանը :

— Կը հասկնաք, ըսաւ, թէ շատ հոգ պիտի ընեմ ձեր մասին : «Ինչ կ'անցնի կը դառնայ քաղաքին մէջ պիտի հարցնեմ ես ինծի , ամէն ինչ հանդա՞րտ է : Հրացան կը պարպե՞ն Նէվսքիի վրայ : Պէտք է ին – ծի խոստանաք թէ շատ խոհեմ պիտի ըլ – լաք, որեւէ յիմարութիւն պէտք չէ ընէք, թերեւս պիտի համակերպիք դուրս չելլելու, ալ կը կարծեմ թէ չէք կրնար ոտքերնիդ դուրս դնել առանց ինծի :

Բայց Լիտիա ուժգին չեշտով մը ետ մղեց այս ենթադրութիւնը :

— Պզտի՞կ աղջի՞կ մըն եմ, ըսաւ , քա – ղաքը հանդարտ է , ձեզի ոչինչ կը խոս – տանամ, հաւանաբար հեղէն բարեկա – մուհիիս հետ դուրս ելլեմ, զալով խեն – թութիւններու, կ'ուզեմ ըսել, բայց սակ – կա ձեր երեւակայածին չափ գիւրին չէ :

Պահ մը կեցան .

— Եթէ խորը քննենք, ինչ է զոր դուք յիմարութիւն կ'անուանէք , եթէ արտա – քին նախարարութիւն երթամ Սէմիոնովը տեսնելու համար յիմարութիւն մըն է : Ոչ, վստահ եմ որ գիս շատ լաւ պիտի ընդունի եւ կատարեալ բարեկրթութիւն մը ցոյց պիտի տայ... պիտի երթամ թէյ մը առնել սքանչելի Լորտ Տրկլասի տունը որ երկար ատենէ ի վեր զիս կը հրաւիրէ , օհ, ոչ մինակ, սիրելի Նիքո – լա Վլատիմիրովիչ, ոչ, միշտ իմ բարե – կամուհիիս հետ :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Այրի Տիկին Թագուհի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Արդրանիկ Ֆէյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօյաճեան եւ Ժաքի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարուքէ Պօյաճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 22ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (Յուլիս 26) ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն Քոմիւնալի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վալանսէն Պ. Սարգիս Յովսէփեան 20 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին, խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը կը տօնուի, այս Կիրակի Շաթօ տը Պօրըկաբի պուրակին մէջ:

Օթօքարը կը մեկնի Կ. Խաչի դպրոցին առջեւէն ժամը 9ին, ժամը 9.15ին Ռիւ տը Լա Փլէն, 9.30ին Փրէֆէքթիւրին դիմացը, 9.30էն ետք կարելի է մինչեւ 9.50 սպասել, Քուռ Պերիայի սովորական վայրերը:

Նախատեսուած է հաճելի գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ:

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԱՐՏԻԿ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ:

Կը խօսի Ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ:

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական պատրաստութիւն: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը): Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 փր.:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Յուլիս 31ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ:

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին այս տարի եւս կազմակերպած է դաշտահանդէս մը 31 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն (Թրիբիէ) շան ա Պարժ ծառաստանին մէջ, հայկական նուագ եւ պարեր:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով եւ շամփուր:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել:

Աղֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ՋԳՈ՜ՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Խաթուն Ֆարատեան (ծնեալ Ազամեան) Բալուի Խարապօրք գիւղէն, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Ազամեան, հօր անունը Տօնիկ, մօր անունը՝ Օղիկ: Յունաստան որբանոց եղած է, յետոյ Գորֆու էր: Մինչեւ 1942 իրմէ նամակ ստացած է, անկէ ետք լուր չկայ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ Տէր եւ Տիկին Աւագ Ֆարատեանի հետեւեալ հասցէին,

M. FARADIAN AVAK
14, Rue de Rolin
13 — GARDANNE (FRANCE)

Կը խնդրուի Յունաստանի թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ
SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 փր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 փր.
» » պակաս օրական 15 փր.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 19.30, Երկուշաբթի օրերը ժամը 19էն 20.30:

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)
Ինչպէս եւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառներ մեծ ընտրութիւն: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI
27 JUILLET
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10670

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.670

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, ՆՈՐ ՃԻԳ

Այս Շաբաթ կը բացուի Հ. Յ. Դ. Ա. – րեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը, Փարիզի մէջ :

Ինչպէս ամէն տարի եւ ամէն տեղ, Շրջ. ժողովներու գլխաւոր պարտականութիւնն է քննել անցեալ շրջանի գործունէութիւնը եւ ուղեգիծ մշակել, յառաջիկայի համար :

Միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենան ընտրութիւններ, նորոգելով կազմակերպական մեքենան :

Ուրեմն, Պատգ. Ժողով մը, ուր իւրաքանչիւր շրջանի ներկայացուցիչները պատօրէն կ'արտայայտուին, միշտ նկատի ունենալով ընդհանրական շահը :

Քննադատութիւն, գնահատում, փոխադարձ լուսաբանութիւններ կ'օգնեն պարզելու չարն ու բարին : Եւ կը մշակուին համապատասխան բանաձեւերը, հիմնուելով մեծամասնութեան տեսակէտին վրայ :

Այսպէս քուէարկուած բանաձեւերը այլեւս պարտաւորիչ են բոլորին համար, — Մարմին ըլլան թէ անհատ ընկեր :

Մանաւանդ որ, օրակարգի խնդիրները նախապէս ալ քննուած են բոլոր խումբերուն, ենթակոմիտէներուն եւ կոմիտէներուն մէջ :

Ուրեմն ամէն ձայն եւ տեսակէտ լըսուած կ'ըլլայ վարէն վեր, հասնելով մինչեւ Շրջ. ժողով :

Այս տարրական գիտելիքները գրի կ'առնենք անոնց համար, որ կիսկատար տեղեկութիւններ ունին Դաշնակցութեան կազմակերպական կանոններու մասին : Կամ բնաւ գաղափար չունին :

Առանց այս ժողովրդավար կարգերուն, դժուար թէ մեր կուսակցութիւնը կարենար տեւել այսքան տարի, դիմանալով այնքան փոթորիկներու, — պետական բռնութիւն, հալածանք, զանգուածային ջարդեր, արտաղաղթ, ներքին դաւեր եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել :

Ամէնէն իմաստուն կանոններն ալ պիտի չկրնային ապահովել Դաշնակցութեան յարատեւութիւնը եւ յարաճուն աշխուժացումը, եթէ իր ոգին եւ դաւանանքը բխած չըլլային բուն ժողովուրդի շահերէն : Անոր սրտէն եւ մտքէն, ինչպէս եւ անհամար հերոսներու արիւնէն :

Այդ ոգին եւ այդ արիւնը, սիրելի ընկերներ, կը կազմեն անփոխարինելի ուժը օտարութեան մէջ ալ, վառ պահելով մեր հաւատքը լաւագոյն օրերուն համար :

Կուսակցութիւնը ձեր առջեւ կը պարզէ գործունէութեան լայն հորիզոն մը : Կը ցուցնէ ձեզի ճամբան՝ արդար եւ արդիւնաւոր աշխատանքներ կատարելու, ի շահ տարագիր բազմութեանց եւ ազատ, ամբողջական հայրենիքին :

Ամէն շրջանի մէջ ալ, դուք պիտի դառնաք յառաջապահներ : Գործօն եւ մղիչ ուժ՝ յարատեւութեամբ, խանդավառութեամբ, կարգապահութեամբ եւ հաւատարմութեամբ :

Ասպարէզը բաց է ամէնուն առջեւ : Շարքերը պիտի նորոգուին անընդհատ : Ցողուածներուն, տարեցներուն պիտի յաջորդեն երիտասարդները :

Շարժումը կանգ պիտի չառնէ որեւէ կէտի վրայ :

Ունինք ծրագիր – կանոնագիր :

Ունինք մօտաւոր եւ հեռաւոր նպատակներ, որոնք ամէն բանէ առաջ կորովի գործունէութիւն կը պահանջեն :

Մի մոռնաք որ ամէն նոր շրջան նոր ճիգեր կը պարտադրէ :

Եւ մանաւանդ երիտասարդացում, ինչպէս եղած է սկիզբէն ի վեր :

Ողջո՜յն Շրջ. ժողովին :

1955

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ ՕԳՈՍՏՈՍ ՄԷԿԷՆ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ ԵՒ ՀԵՌԱԳԻՐ

Թղթատարի նախարարը յայտարարեց թէ Օգ. 1էն յաւելում կը կրեն հեռաձայնը եւ յարակից սպասարկութիւնները ինչպէս՝ հեռաձայնով տրուած մեսաժներ, բացակայ բաժանորդներ եւն. : Հեռաձայնի սակը 0,27էն կ'անցնի 0,30ի, այլ խօսքով Փարիզի մէջ, բաժանորդագրութենէն զատ մէկ հաղորդագրութիւնը պիտի արժէ 30 հին ֆրանք : Ամսական բաժանորդագրութիւնն ալ պիտի բարձրանայ նոյն համեմատութեամբ : Նոր գիծերու հաստատման համար սակը 486 ֆրանքէն կ'անցնի 600 ֆրանքի եւ 243էն 300 ֆրանքի գիծերու փոխադրութեան համար : Յաւելում պիտի կրեն նաեւ միջքաղաքային այն հաղորդակցութիւնները որոնք ժամը քանիէն մինչեւ առաւօտեան ութ կը տրուէին յարգ. զեղչուած սակով :

Յաւելում կը կրէ նաեւ հեռագիրներու գինը :

Այս ամբողջը, նախատեսուած Ե. ծրագրին մէջ, իբրեւ նպատակ ունի հեռաձայնային սպասարկութեանց արդիականացումը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհին բաժակին մէկ Տըմի – Ֆինալը տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի օր Լիվըրփուլի մէջ, Խորհ. Միութեան եւ Գերմանիոյ միջեւ : Գերմանիա յաղթեց մէկի դէմ երկու կէտով, խորհրդային կէտը, խաղը վերջանալէն միայն երեք վայրկեան առաջ, նշանակեց խորհրդային ձախ ծայրը՝ Փորքուեան :

ՓԵՔԻՆԻ ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ Մաօ Ցէ Թունկ շատ լաւ է եւ լողացած է 75 վայրկեան, հինգ հազար հոգիի առջեւ : Չինաստանի համայնավար ղեկավարը 72 տարեկան է եւ ըստ արեւմտեան աղբիւրներու հիւանդ էր ամիսներէ ի վեր :

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ կազմած է իր երրորդ դահլիճը, 1965 Հոկտեմբերի ձախողած պետական հարուածէն ետք : Զօր. Սուհարթօ կ'ամրապնդէ իր իշխանութիւնը, հինգ նախարարութիւններ ստանձնելով :

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ – Լիմպուրկ ճամբուն վրայ, օդափոխութեան կայանէ մը վերադարձող պելժիացի երախաներու օթոբուս մը ողբերական արկած մը ունեցած է : Առաջին հաշուեկշիռին համաձայն 34 մեռեալ կայ, որոնց 31ը երախայ եւ ինը ծանր վիրաւոր : Արկածին պատճառը ծանօթ չէ, կը կարծուի թէ քշողը յոգնած էր եւ քունը տարած է :

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ մահափորձ մը ձախողած է մարեշալ Քոսթա Է. Սիլվայի դէմ : Երեք մեռեալ կայ, քան վիրաւոր : 160 հոգի ձերբակալուած են :

ԼՈՆՏՈՆԻ կարգ մը թերթերու համաձայն, բրիտանական կառավարութիւնը դիջումներ ըրած է Ճիպրալթարի վրայ : Ըստ «Տէյլի Էքսփրէս»ի, անգլիական դահլիճը առաջարկած է որ Ճիպրալթարի օդակայանը անգլեւսպանական հսկողութեան տակ դրուի եւ Սպանիոյ կարգ մը իրաւունքներ տրուին մաքսանենգութիւնը հսկելու համար :

ԱՐԱԲ Մ. Հանրապետութիւնը պաշտօնապէս դիմած է որպէսզի Ալժէի վեհաժողովը յետաձգուի : Պիտի բացուէր Սեպտեմբեր 5 :

Օրը Օրին

ՀԱՄԱՃԱՐԱ՜Կ. ՀԱՄԱՃԱՐԱ՜Կ...

Համաճարակ ծագած է Հայոց մէջ :

Մանրէ մը վարակած է մեր ժողովուրդը՝ Արեւելքէն մինչեւ Արեւմուտք : Այդ մանրէն կը կոչուի «պաշտպանութեան վարակ» :

Ահա մէկը որ թերթ կը հրատարակէ իր թանկագին անձը պաշտպանելու համար (անձի պաշտամունք)։ Ահա մէկ ուրիշը, որ մասնաւոր մարմին մըն է կազմած՝ պաշտպանելու համար ազգային *փամֆրիմուանը* : Եւ վերջապէս ուրիշ մը որ մարմին մը կը կազմէ պաշտպանելու համար հայ եկեղեցիին օրէնքներն ու աւանդութիւնները :

Անշուշտ նման պաշտպանութեանց համար ոչ զէնք կը պահանջուի, ոչ զինուոր : Ոչ ամրոց, ոչ օդանաւ :

Կը բաւէ… թուղթը : Ի հարկին՝ կնիք մը :

Ոչ ոք, սակայն, որ մարմին կազմէ պաշտպանելու համար հայ լեզուն, հիմը Հայութեան, հիմը եկեղեցիներուն, հիմը կաթողիկոսներու գահերուն :

Ի՞նչ հարկ հայ լեզուի պաշտպանութեան : Ցիշեալ յաւակնոտ մարմինները, ընդհակառակն, իրենց զէնք համարած թուղթերը լեցնելու համար անգամ, աւելորդ կը համարին հայերէն գիտնալը : Կը բաւէ որ, կ'ըսեն, քիչ մը դրամ շինած ես պատերազմին բարիքով, եւ հիմա կ'ուզես անուն մըն ալ շինել, անունդ տարածել, երեկոյին՝ պարծենալու համար կնոջդ առջեւ, *ա լա* Զօհրապ՝ մէկ ձեռքդ գրպանիդ մէջ, շխշխկացնելով *քոփու* փողիդ բանալիները :

— Գոզոնա՛, թաղական եղայ, այսօր :

Այլեւս մեծ մարդ ես, ազգ կը պաշտպանես, ժամ կը պաշտպանես : Ադկից դիւրին բան կա՞յ, — Ս. Էջմիածին, Ս. Լուսաւորիչ, Տէր ողորմեա, անսպա՛ռ դրամագլուխ՝ ազգասէր երեւնալու :

Եթէ յաջողեցար բարձրանալ մինչեւ ատենապետին աթոռը, ընտրուիլ նախագահ կամ գանձապահ, վարկդ ալ կ'աւելնայ պանքաներուն մէջ եւ…

Այսպէս զինուած, պայքար մը՝ ձեր ժամը, մեր ժամը : Ձե՛նք ընդունիր : Ապօրէ՛ն է : Զեղծո՛ւմ կայ : Եւ յայտարարութիւն մը, *ճիհա՛տ*, կանգնելով քոստ քահանայի մը ձախ կողմը կամ *մաշա*յով իսկ չբռնուելիք եպիսկոպոսի մը աջ կողմը, մինչեւ որ լաթ մը ներկուի եւ կախուի եկեղեցիին լսարանէն, իբրեւ նուիրական եւ հրաշագործ մասունք՝ ի բուժումն *խոթիրիք* կիներու, փողոցներուն մէջ հովանոցներով կռուելու ընդունակ :

×

Թոյլ տուէք, սիրելի Յառաջականներ, որ ձեզի ըսեմ թէ ո՛ւր է բուն ցաւը :

Սրբազան գիրք մը ունինք, — կը կոչուի Ազգ. Սահմանադրութիւն : Գիտէ՛ք թէ ի՛նչ է այս գիրքը, լքուած, անտեսուած, թշնամիին աչքի փուշ : Ափսո՛ս, *քատիւք* հռչակեց զայն մեր կաթողիկոսը : Այդ մեղքը գործեց, որ իրաւունք տայ ինքզինքին՝ յափշտակելու համար ժողովուրդին վեհափառութիւնը, ինքն իր տէրը կոչուելու կամքն ու փառքը, ոչ միայն առաջնորդ, այլ եւ կաթողիկոս ընտրելու առանձնաշնորհը : Նման գիրք մըն է մի–այն, որ ժողովուրդին կուտայ ազգ կոչուելու պատիւը : Ով չունի այդ գիրքը, ազգ չէ : Տուն եւ անուն չունեցող բազմութիւն է :

Այդ գիրքն է որ մեզ կը դարձնէ վեհափառ ժողովուրդ :

Արդ, կաթողիկոսը իր պաշտօնեան է, եպիսկոպոսը իր պաշտօնեան է, տէրտէրը իր պաշտօնեան է : Պաշտօնեայ՝ իր ազգային տան մէջ : Երբ թոյլ կուտաք որ պաշտօնեան տէր դառնայ Տան, ամէն իրաւունք եւ ազատութիւն խլացնելով իր գրպանը դրուած թաշկինակի մը պէս, քոստ տէրտէր մը անգամ տակնուվրայ կ'ընէ ձեր տունը :

Զարմանալի չեն, ուրեմն, մեր ազգային տան մէջ պատահած անախորժութիւնները : Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք, — բոլո՛րը, բոլո՛րը եկեղեցիի անունով ծագած :

×

Մարսիլիոյ կռիւները՝ վերջին օրինակը :

Փարիզի Հայոց եպիսկոպոսին հաւանութեամբ եւ հաւանած ձեւով, (Ֆրանսայի Հարաւային թեմին ծանօթ ընտրութեանց առթիւ՝ ներկայացուցիչ, իրաւաբար կամ ատանկ բան մը նշանակուած՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կողմէ), ընտրութիւններ կատարուեցան : Յանկարծ… հարբուխ բռնուեցաւ Փարիզի Հայոց եպիսկոպոսը, փնգտաց եւ… *հավան* ելաւ իր հաւանութիւնը :

Այսօր ստեղծուած է քաոս մը, Մարսիլիոյ մէջ : Կազմուած են տէրտէրի պաշտպանութեան մարմիններ, եկեղեցիի պաշտպանութեան մարմիններ, ազգային իրաւունքներու պաշտպանութեան մարմիններ :

Նազարէ՛թ, Նազարէ՛թ, ո՞ր պաշտպաններուն հետ ես դուն :

Դժբա՛խտ Մարսէյլ, դժբա՛խտ Հայութիւն : Ուրեմն այնքան երջանիկ ես, այնքան ապահով ես, որ ուրիշ ցաւ չունիս, ուրիշ տէրտ չունի, ուրիշ դարտ չունիս, եւ եկեղեցիո՛վ միայն կը զբաղիս :

Դուն հիւանդ ես, ժողովուրդ Հայոց, ապահովաբար դուն չես լսեր ահազանգը, որ կը հասնի մեր ականջներուն, կը գոռայ մեր ականջներուն մէջ, կը սարսէ կը սարսռացնէ մեզ : Լսէ դո՛ւն ալ, — տասը տարի ետքը ոչ եկեղեցի կը մնայ, ոչ ալ տէրտէրի կամ եկեղեցիի պաշտպան : Տասը տարի ետք հայերէն թերթ ալ չես տեսներ :

Ես չեմ տեսներ, դուք կը տեսնէք :

Թող ուրախանա՛յ ձեր կաթողիկոսն ալ, ձեր եպիսկոպոսն ալ : Ես մէկն եմ որ ոչ կաթողիկոսներու ուրախութեամբ կը հետաքրքրուիմ, ոչ ալ եպիսկոպոսներու յաւակնութեամբ : Ես մէկն եմ որ չեմ հաւատար կաթողիկոսներով եւ եպիսկոպոսներով ազգ կառավարելու, ազգ ապրեցնելու, ազգի մը խտէալը, իրականացնելու տեսութեան :

Խոր յուզումով, կարծես արիւնո՛վս կը գրեմ այս տողերը :

Բժիշկ մըն է որ ախտաճանաչութիւն կը կատարէ՝ հիւանդին սնարին առջեւ, համաճարակի մը զոհ աղէտեալ ժողովուրդի մը հոգեվարքին ի տես :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մօրեղբայրս մեզ համար վարձեց բեռնակիր ձիեր :

Մեկնումի ժամանակ, երբ մեր ճամբրուկները բարձում էին, բակում կանգնած հանդիսատես եղայ հետեւեալին.—

Մեր օթեւանած տնակից երբ մեր իրերը դուրս հանեցին բակը, քիչ ժամանակ անց այնտեղ մտան մի քանի թուրք կանայք, ձեռքերնին ունենալով աւել, ջրի կուժեր եւ մեծ ամանով մանրուած աղ :

Նրանք ներսը նախ աւլեցին, յետոյ յատակին շաղ տուին աղը, ապա ջուր ցանելով սկսեցին նորից աւլել մեր դիշերած տնակ – սենեակը :

Ինձ խիստ զարմանք պատճառեց թրքուհիների այս արարքը : Ի՞նչ է դրա միտ բանին, ըմբռնել կամ հասկանալ չըկարողացայ : Աղը ինչի՞ համար էր...

Երբ հարցուցի մօրեղբօրս, նա մեղմ ձայնով բացատրեց հետեւեալը ,— Մենք քրիստոնեաներ լինելով եւ ապրելով այս տնակի մէջ, տնակը մուրդար եղած է : Այսինքն աղտոտած է, հարկ է մաքրել... սրբել... ախտահանել(*) :

Այս մեկնաբանութիւնը լսելով , հոգեպէս եւ մարդկայնօրէն յոյժ նուաստացած զգացի, ի տես այս դժխեմ խաւարակուռ կրօնամոլութեանը :

64 տարիներ առաջ ունեցածս վատ տըպաւորութիւնը մտքիս մէջ կը մնայ դեռ, "րպէս մոլեռանդութեան վարակ՝ հանդէպ քրիստոնեայ մարդոց :

Սոյն տպաւորութեան տակ էի, երբ չարվադարը հրաւիրեց մեզ նստել ձիերի վրայ ու դուրս եկանք Արարլար կոչուած գիւղից, գնալու Թադէի վանքը :

Ճանապարհի ընթացքին տեսայ թէ մեր Զարվադար – ձիապանը նոյնպիսի մոլեռանդ մէկն էր, հինայ դրած մօրուքով : Թէյ եւ պատառ չկիսեց մեզ հետ :

Մեր անցած ճանապարհը անհրապոյր էր : Ոտնուղին հեռու էր չինուած ճանապարհ լինելուց : Հողերը ընդարձակ տարածութեանց վրայ աղակալած : Անցած գիւղերում ծառ, կանաչութիւն չըկար : Բացակայում էին մարդու աշխատանքները կենդանի դարձնելու շրջապատը :

Երկրորդ օրը, կէսօրից անց, մտանք մի կանաչ , սիգաւէտ դաշտավետին : Ինչպէս յետոյ իմացանք՝ դա Շաւարշան պատմական դաշտի մէկ մասն էր, ուր կ'երեւար Սանդուխտ կոյսի մատուռը մեր չէնքը : Իսկ հեռւում ուրուագծւում էր վանքի գմբէթը :

Կարճատեւ պահերից վերջը մեր ձիապան – չարվադարը մեզ կանգնեցուց պարըսպապատ վանքի դարպասի առաջ : Այնտեղ էլ վայր բերաւ բեռները, ստանալով իր վարձադինը վերադարձաւ յետ, առանց վանքի բակը ոտ կոխելու :

Մինչ այս, վանքի սպասաւորներից ոմանք իրերը փոխադրեցին դարպասից ներսը, վանքի բակում ,ուր սրբատաշ քարերով կերտուած վանքն էր կանգնած մեր առաջ :

Մենք մտանք վանահօր սենեակը, որ բաւական կոկիկ էր ու մաքուր :

Քեռիս առաջինը մօտեցաւ վանահօր , բարի ողջոյն տալով նրան տուաւ ծրարուած յանձնարարագիրը, Հայրապետական դիւանից , մեր մասին գրուած :

Վանահայրը առոյգ, յիսունը թեւակոխած , ժիր հոգեւորական էր :

Հասցէագրուած նամակից գիտէինք արդէն վանահօր անունն ու ազգանունը :

Բնիկ տաճկահայ էր, կարծեմ ծնած Սղերդում : Նա կոչւում էր Գէորգ Ծայրագոյն Վարդապետ Նալբանդեան : Շատ աշխոյժ եւ բարեհամբոյր վանականի տըպաւորութիւն թողեց վրաս :

Նրա կարգադրութեամբ բնակութեան համար մեզ յատկացրին վանքի սենեակներից մէկը, ուր տեղաւորուեցանք ու ապրեցանք մէկ լրիւ շաբաթ :

Վարդապետը մեզ յայտնեց թէ մի քանի ժամանակ է ինչ սահմանագլուխը փակ է, պէտք է քիչ սպասել, աճապարելու հարկ չկայ : Մինչեւ բնականոն վիճակ չստեղծուի , սահմանանցումը վտանգաւոր է եւ կարող է աղետալի լինել :

Անակնկալի առջեւ գտնուելով, մէկ շաբաթ հիւր մնացինք Թադէի վանքում :

Մօտիկից ծանօթացայ վանքի տնտեսական վիճակին եւ այլ պայմաններին :

Վանքը ունէր իր սահմանափակ ագարակը , ուր վանուց մշակները պահում էին որոշ թուով լծկան եզներ , կաթնատու կովեր ու փոքրաքանակ ոչխարներ : Հողամշակութեան ու կենդանիներից ստացած կաթնամթերքով վանքը ինքնապահ էր : Նա սնունդ էր մատակարարում օտարազգի եւ թէ հայ այցելուներին ու ճամբորդներին հաւասարապէս :

Տարիներ էին լինում, որ վանքը իր պտղին ուղարկում էր Մայր Աթոռին :

Մակու եւ Խոյի ենթակայութեան մէջ էին Թադէի վանքին :

Վանքը ունէր ճարտարապետական արժէքով ոճաւորուած կառուցում, իր զանգակատունով հանդերձ : Շատ անցորդներ եւ յեղափոխական գործիչներ որմերին, առանձնապէս զանգակատան պատերին թողել էին յիշատակի գրութիւններ :

Թադէի վանքը ծառայում էր որպէս ապահով կայանի Կովկասից Վան, Վանից դէպի Իրան եւ Ռուսաստան անց ու դարձ կատարող յեղափոխական, հասարակական գործիչների համար :

Յեղափոխական ծածկանունով Թադէի վանքը ունէր « Մենաւոր » ծածկանունը :

Երբ Վասպուրականում յետագային լայն ծաւալ ստացան յեղափոխական շարժումներն ու զինամթերքի փոխադրութիւնները, ապա դրանք բոլորը կատարուեցան Մենաւոր – Թադէի վրայով, յատուկ չալակաւորներով :

1902 թուականին նոր սկսել էր դառնալ յեղափոխական աշխատանքների մի կենտրոնատեղի՝ Երեւան – Դաւալու – Արագա – Վան գծի վրայ : Մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւնը , 1908 թուականը Հայ Յեղափոխութեան պատմութեան մէջ իր արժանի տեղը գրաւեց Թադէի մենաստան Մենաւորը :

Այսքանը յիշատակելուց յետոյ , մեզ չյաջողուեց Իրան – Թրքական սահմանից անցնել : Ուստի մէկ շաբաթ ետք, Թադէի վանքից մեկնեցինք Խոյ քաղաքը , որտեղից քիւրտ ուղեցոյցի առաջնորդութեամբ անփորձ հասանք մեր ծննդավայրը, մեր հարազատների մօտ :

Որպէս վերջաբան փակել կ'ուզենք մեր յօդուածը յիշատակելով, որ առաջին աշխարհամարտի վերջին՝ Թադէի վանքը ենթարկուեց թրքական բանակների աւերածութեան, սակայն շնորհիւ Ատրպատականի Թեմակալ Մելիք – Թանգեան Սրբազան Հօր գործօն ջանքերին եւ միջնորդութիւններին, Թադէի մենաստանը վերադարձաւ ինքզինքը :

Վանի կոուց Անապատի միաբաններից Յովսէփ վարդապետ Մոկացին նշանակուեց վանքի վանահայրը, որն իր ուժերի սահմաններում կարելին չխնայեց փրկելով վանքը անտէրունջ վիճակից :

Միաժամանակ վանապատկան փոքրիկ հայաբնակ գիւղը մնաց կանգուն եւ չէն , վանքի հովանու տակ :

Այս կացութիւնը շարունակուեց մինչեւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վախճանը :

Թադէի վանքի մարզերում գտնուող Խորհրդային սահմանապահ միաւորները, երբ հեռացան, նրանք իրենց հետ տարան վանքապատկան գիւղի հայ բնակչութիւնը : Գիւղը մնաց ամայի ու աւերակ :

Սրա հետեւանքով հնամենի վանքն էլ մատնուեց անտէրունջ ապագայի : Վանահայրը եւ վանքը մնացին անտէրունջ վիճակում :

Հետեւանքն եղաւ այն, որ Յովսէփ վարդապետը լուծարքի ենթարկուեց վանքի տնտեսութիւնը, եկաւ Թաւրիզ, ազգային իշխանութեան ներկայացնելով վանքի հայաթափ դառնալու պարագաները :

Քիչ շաբաթներից յետոյ, վախճանուեց վանահայրը Թաւրիզում :

1947 թուականից յետոյ հայկական ճարտարապետութեան այս փառքը մնաց ներկայ վիճակում , մենաւոր ու սգաւոր ... որից յետոյ ամենայն տարի, իր Տօնի օրը հայ ուխտաւորները, ինչպէս անմահ Ալիշանը նշում է իր մէկ հայրենասէր բանաստեղծութեան մէջ, Թադէի վանուց ձէնիկդ ինձ դիպաւ բառերը արձագանգ գտնելով հայ սրտերում, երամով կը փութան Շաւարշան, երեք օրեր կ'ապրեն հայրենի կրակով ... Թադէի վանքում :

Երա՜նի նրանց, որոնք ուխտի կ'երթան Թադէի մենաստան, նրա դարերի անմար ճրագով լուցանում են փիւռքի մայլօրերի լուսոյ ջահերը, Սփիւռքում թանձրացող խաւարը , յուսաբեկ հոգիներից...

Կրկնենք նորէն անմահ բանաստեղծի խօսքի հետեւողութեամբ :

— Երանի՜ ձեզ, հայ ուխտաւոր, որ ուխտի կ'երթաք դէպի... Թադէ, Մենաստան Հայոց Շաւարշանայ :

ՀԱՅԿԱԿ ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Հարկ է աւելցնել թէ ճամբորդին ետեւէն, մեկնելու ժամանակ, դոյլով ջուր թափելը ունի նաեւ «բարի – երթաս» նշանակութիւնը , ջուրի պէս երթաս հեզասահ : Նոյնիսկ՝ «ջուրի պէս շուտ երթաս, ու ջուրի պէս գաս» : Հայերն ալ ունին, իրանցիներն ալ : Թուրքերու կրօնամոլութիւնը խաթարած է այս աւանդութիւնը, որ շատ հին ծագում մը ունի եւ դրական, բարի նշանակութիւն :

ՍՈՍ - ՎԱՆԻ

ԽՄԲ.— Մայիս 28ին, Աթէնքի մէջ մեռաւ մեր վաղեմի աշխատակիցը, գրագէտ եւ ուսուցիչ Սոս – Վանի : Մահուան քառասունքին առթիւ՝ «Ազատ Օր» թիւ մը նուիրած է : Այս թիւէն՝ հետեւեալ յօդուածը , որ կը ներկայացնէ մեր ողբացեալ ընկերոջ կեանքն ու գործը :

Բուն անունն էր Կարապետ Յովհաննէսեան : Ծնած էր Վան՝ 1895ին, Շատախ գաւառի Թաղ գիւղը, Տիգրիս գետի ափերուն մօտ : Իր նախնական կրթութիւնը ստացած էր գիւղին եւ Աղթամարի ժառանգաւորաց վարժարաններուն մէջ :

Ժառանգաւորաց վարժարանի Տեսչութիւնը զինքը ղրկած էր Վանի կեդրոնական վարժարանը, ուր երկու տարի կարդալէ ետք, անցած էր Ատափազար եւ արձանագրուած էր տեղւոյն կեդրոնականին մէջ, որուն շրջանը աւարտած էր 1913ին, վարժարանի բոլոր ուսուցիչներու գնահատանքին արժանանալով : Նոյն տարին, հրաւիրուած էր Ատափազարի « Ստեփանեան » վարժարանին մէջ պաշտօնավարելու, որպէս հայերէնի ուսուցիչ :

1915ին կը ձերբակալուի ու կը բանտարկուի : Տաժանագին եւ անպատում տանջանքներու կ'ենթարկուի ... Ծեծ, բանտ ու չարաթներով անօթի կը մնայ : Հրաշքով կ'ազատի ու կը փախչի Էսկիշէհիր եւ ապա Գոնիա :

1919ի սկիզբը, կը վերադառնայ Ատափազար, ուր մինչեւ 1920, որպէս ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Ազգային վարժարաններուն մէջ :

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

Անգամ մը խաբուեցանք եւ վնասուեցանք. երկրորդ անգամ չվնասուելու համար հիմակուընէ խոհեմութիւն ձեռք առնելով ապսպրելու ենք բանտապահներուն՝ որ աղէկ հսկողութիւն ընեն վրան, որպէսզի մի գուցէ Արտահանայ պէս այս բերդն ալ պարպելով մեկնի ... :

Բերդերու մէջ պահուելու որչափ մարդիկ բերդեր պաշտպանելու ղրկեցինք... :

×

Անգղիական նաւատորմիղին կղզիներուն առջեւէն ելնելուն ու Իզմիրի ծովածոցը երթալուն պատճառը իմացա՞ք :

— Անցեալ օր գրած էինք ա, Ռուսիոյ բանակը քիչ մը եա քաշել տալու համար չհեռացա՞ւ :

— Առջի օրը անանկ էր, բայց այսօր անանկ չէ : Իզմիրի ծովածոցը կղզիներէն աւելի յարմարութիւն ունի եղեր նաւատորմիղը պահելու ... :

Ով Անգղիա, հպատակներդ պաշտպանելո՞ւ համար ճամբայ հանեցիր նաւատորմիղդ թէ նաւատորմիղդ յարմար տեղ մը փնտռելու համար :

Եթէ այս վերջինին համար է, Անգղիոյ հպատակներն այսօրուընէ Իզմիր երթալու են, որովհետեւ հոն աւելի յարմարութիւն ունի պաշտպանուելու : Ալ նաւատորմիղն իրենց ետեւէն պիտի չզայ . այլ իրենք նաւատորմիղին ետեւէն պիտի երթան :

×

« Նախ եւ առաջ պէտք է գիտնալ թէ Դարդանելն որու ձեռք պիտի մնայ » :

Այսպէս կը խօսի Պիսմարք իշխանը , այսինքն որո՞ւ ձեռքը Դարդանելի վրայ պիտի մնայ :

Այս խնդիրն ալ նոր երեւան ելաւ :

Մենք՝ ներկայ պատերազմը Քրիստոնէից վիճակին բարելաւութեանը համար կարծելով , ինչպէս որ դարձեալ այնպէս կը կարծենք, եւ Դարդանելին ալ քրիստոնեայ ըլլալը մեր մտքէն անցած չըլլալով՝ աանկ հարցումի մը բնաւ չէինք սպասեր, եւ այնպէս համոզուած էինք թէ անոր ձեռքը պիտի մնայ՝ որու ձեռք որ մնացած էր մինչեւ այսօր :

Մեր կարծիքը ծուռ, մեր համոզումը սխալ է եղեր : Պիսմարք իշխանին խօսքէն աս կը հասկցուի որ Դարդանելն ալ այս օրերս կնքուեր ու քրիստոնեայ է եղեր ... :

Զրոյց կը պտըտի թէ մեր նաւատորմիղն ալ կը համոզեն եղեր որ քրիստոնեայ ըլլայ :

Թէպէտ եւ այս զրոյցն անհաւատալի է, բայց այնպիսի դարու մը մէջ, ուր ամէն մարդ կրօնի ազատութիւն կը վայելէ, անյուսալի բան մըն ալ չէ :

×

— Մարդ Աստուծոյ, բերանդ բաց ու երկու խօսք ալ ինծի հետ ըրէ :

— Քեզի հետ ի՞նչ խօսիմ, կնիկ :

— Ինչ պիտի խօսիս. Թաղուկ տնտունին էրիկը ամէն օր իր կնկանը նոր լուրեր կը բերէ, կը նստի հետը կը խօսի փոլիթիքայի վրայ, դուն բան մը չես ըսեր. հազարումէկ խօսքեր կը պտըտին կոր... Մոսկոֆը եկեր է եղեր, նորէն գացեր է եղեր, Ինկիլիզին տօնանման Աստանաերուն առջին է եղեր ...

— Էըմէքճին այսօ՞ր ալ հաց չբերաւ :

— Վերջէն Իզմիր գացեր է եղեր ...

— Էըմէքճի՞ն ...

— Չէ ճանըմ, տօնանման, հիմա ալ Պուրսայի ջուրերը պիտի երթայ եղեր :

— Մինն ալ քանի երկուքի ելեր է ...

— Մոսկոֆն ալ նորէն պիտի մտնայ եղեր ..

— Ինչո՞ւ պէտք քուկին, կնիկ, դուն տանդ գործերը նայէ :

— Ինչո՞ւ պիտի չխառնուիմ եղեր ... Ինկիլիզը մեզի խաբեր է եղեր... կ'ըսէք թէ կնիկները խառող կ'ըլլան. տես ...

— Դարձեալ անանկ է եա ...

— Ճանըմ, ի՞նչ կ'ուզեն կոր ատոնք :

— Ճանըմ , աէպէ քի տուներնիս միսաֆիր մը եկաւ տէ, խահվէ մը հրամցուցինք , խահվէն խմելէն ետքը՝ գինի ալ բերէք կ'ըսէ : Գինին կուտանք, խնձոր ալ բերէք կ'ըսէ : Խնձորը կուտանք, կերակուր հանեցէք կ'ըսէ : Կերակուր կը հանենք՝ կը նստի կ'ուտէ, տակէ ետքը՝ սօֆրային թախըմը ինծի տուէք, կ'ըսէ :

— Քա տէր ողորմեա, աս ի՞նչ տեսակ միսաֆիր է. ես ըլլամ նէ՝ չեմ տար թող ելնէ երթայ :

— Ոչ կ'ելնէ, ոչ ալ կ'երթայ, քիչ մը ատեն ձեր տանը մէջ պիտի մնամ կ'ըսէ :

— Չեմ ընդունիր, մէյ մըն ալ տունս մի գար կ'ըսեմ ու հետը չեմ տեսնուիր : Աս ի՞նչ է, ամէն մարդ միսաֆիրութեան կ'երթայ :

— Ամէն միսաֆիր մէկ չըլլար ա՛ :

— Հիմա աս Մոսկոֆը սօֆրայի թախըմ չունի՞ եղեր :

— Ունի ամա, կ'ուզէ կոր, ես մինչեւ որ ձեր տունը միսաֆիրութեան եկայ նէ՝ շատ ծախս ըրի կ'ըսէ կոր :

— Թող չի գար, մե՞նք տակէթ ըրինք :

— Կնիկ, խելքդ չի հասնիր ըսի եա, կարճ կը կապեն :

— Աս Փիստանդցւոս վաղը չմոռնաս, նայէ որ խումաշը աղէկ ըլլայ :

— Միւս Փիստանդ ի՞նչ եղաւ :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(10 Շար.)

Քեմալական շարժման ընթացքին կը փախչի Պոլիս, անկէ կ՚անցնի Պանտրմա՝ ուրկէ ուսուցիչ :

Վերջապէս, Փոքրասիական Աղէտէն ետք, կը հաստատուի Հիւսիսային Յունաստան : Հոն եւս, Սօս Վանիի գլխաւոր զբաղումը կ՚ըլլայ ուսուցչութիւնը : Որպէս Հայերէնի եւ Ազգային Պատմութեան ուսուցիչ, Սօս Վանի կը պաշտօնավարէ Յունաստանի կարգ մը հայաբնակ քաղաքներուն մէջ, — ինչպէս՝ Թեսաղոնիկէ, Գավալա, Աղեքսանդրուպոլիս, Տրամա, եւայլն, ուր բեղուն եւ արգասաւոր գործունէութիւն մը կ՚ունենայ : Հարիւրաւոր գաղթական պատանիներու եւ երիտասարդներու կ՚ուսուցանէ մեր Մեծասքանչ լեզուն ու փառապանծ պատմութիւնը, եւ իր հայրենաշունչ դասաւանդութիւններով՝ միշտ արթուն կը պահէ հայկական ոգին, անոնց պանդուխտ սրտերուն մէջ :

1949ին Սօս Վանի ընտանեօք կը փոխադրուի Աթէնք ու կը հաստատուի Գոքինիոյ մէջ, ուր կը մնայ մինչեւ իր կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Փիրէայի պետական հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 27ին, Շաբաթ օր, կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք :

Սօս Վանի տնօրէնութեան պաշտօններ վարած էր Ֆիքսի եւ Գոքինիոյ Ազգային Միացեալ եւ «Զաւարեան» զոյգ վարժարաններուն մէջ, ունենալով հարիւրաւոր աշակերտ — աշակերտուհիներ, որոնք, հոս թէ արտասահման եւ Հայաստան միշտ երախտապարտութեամբ պիտի յիշեն իրենց սիրելի տնօրէնին անունը :

Քանի մը տարի առաջ, իր յառաջացած տարիքին բերումով հանգստեան կոչուած էր :

ԳՐԱԳԷՏՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Սօս Վանի, արեւմտահայ գաւառական գրականութեան սակաւաթիւ գիւղագիր–հեքեաթագիրներէն մէկն է, որ իր մշակած երկերով ինքնուրոյն տեղ մը կը գրաւէ հայ գրականութեան մէջ :

Ան տակաւին աշակերտ՝ աշխատակցած է հայկական զանազան օրաթերթերու եւ ամսագրերու, սիրային քերթուածներ ու կարճ հեքեաթներ գրելով :

Իր գրութիւններուն միակ միջավայրը գիւղն է ու միայն գիւղը, իր միամիտ մարդոցմով, իր գեղատեսիլ բնութեամբ եւ իր չարքաշ ... անասուններով :

Իր անդրանիկ գրքոյկը՝ «Հայկական Պարերգներ» տպած է 1912ին, երբ տակաւին աշակերտ էր Ատափազարի Կեդրոնական վարժարանին մէջ :

Յարգ իրմէ լոյս տեսած գործերն են. — «Վհաղնածունդ» (1929, Աթէնք), «Անահտական» (1932, Աթէնք), «Ծամթելը Ծովն ինկաւ» (1935, Աթէնք), «Ճանչնանք մեր հայրենիքը» (1938, Աթէնք), գրուած Վասպուրական աշխարհի մասին :

Վերոյիշեալ չորս հատորներն ալ տպուած են Աթէնքի «Նոր Օր»ի տպարանին մէջ :

Իսկ քանի մը տարի առաջ, Պէյրութի «Սեւան» հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Այն օրէն ի վեր, այն օրէն ասդին» խորագրով պատմուածքներու եւ աւանդութիւններու երկու հատորներ բազմաբեղուն հեքեաթագրին տարած աշխատանքը գնահատելու միտումով :

ԱՆՏԻՊՆԵՐ

Ասոնցմէ զատ Սօս Վանի ունի բազմաթիւ անտիպ գործեր որոնք մեկենասի կը սպասեն :

Յիշենք քանի մը հատը միայն . — «Կանաչնեց հարսը» իր միակ վէպը որ 1953ին լոյս տեսաւ «Ազատ Օր»ի եւ ապա Փարիզի «Յառաջ»ի մէջ իբրեւ թերթօն : «Աշնանային» պատմուածքներ, գիւղի կեանքէն առնուած : «Սասունական» վիպերգներ : «Ծաղիկներ հայրենի աշխարհէն» աւանդութիւններ եւ շատ ուրիշ երկեր :

Ունի նաեւ Հայաստանի լիճերու, լեռներու, ձորերու, քարայրներու, դաշտերու, ձուկերու, կենդանիներու եւ բնութեան մասին գրուած բազմաթիւ հայրենագիտական գրութիւններ, հեքեաթներ ու աւանդութիւններ, որոնք, ինչպէս ըսինք վերը, բարերարի կը սպասեն, լոյս աշխարհ գալու համար :

Ո՞վ պիտի ստանձնէ անոնց հրատարակութեան գործը : Ահաւասիկ հարցում մը, որուն պատասխանը պէտք է տան մեր ունեւոր հայրենակիցները :

Աթէնահայ խումբ մը երիտասարդ–երիտասարդուհիներ, որոնք բախտը ունեցած էին Սօս Վանիի աշակերտները ըլլալու եւ անոր հայրենասէր շունչին տակ դաստիարակուելու, իր մահէն քանի մը ամիս առաջ, գեղեցիկ գաղափարը յղացած էին, իրենց սիրելի դաստիարակին ծննդեան 70ամեակին եւ գրական ու դաստիարակչական գործունէութեան 50ամեակին առթիւ, յոբելենական հանդիսութիւն մը կազմակերպել, պատուելու համար վաստակաւոր ուսուցիչն ու գրագէտը :

Սակայն անգութ մահը, թոյլ չտուաւ որ անոնք իրագործեն այդ իսկապէս գեղեցիկ գաղափարը եւ որ վաղաժամօրէն խլեց՝ խոր սուգի մատնելով իր ազնիւ կողակիցը, հարիւրաւոր աշակերտները ու բազմաթիւ բարեկամներն եւ գաղափարի ընկերները :

Յարգանք իր քաղցր յիշատակին :

Ծ. ՄԱՐԳԱՐ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Փողոցին մէջ երկու բարեկամներ իրարու կը հանդիպին :

— Ո՞ւր էիք երէկ գիշեր : Հեռաձայնեցի ու տունը մարդ չկար, կ՚ըսէ առաջինը :

— Այցելութեան գացած էինք : Մեր տանտիրոջ տիկինը, տասներորդ անգամ ըլլալով՝ իր ծննդեան երեսուներորդ տարեդարձը կը տօնէր, կը յարէ երկրորդը :

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՊԱՅՔԱՐԸ ԲՈՑԱՎԱՌԱԾ ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ»

Գաւառական քաղաքի մը՝ Էվքարայի հայ կեանքէն քաղուած դէպքերու եւ նկարագիրներու փունջ մըն է, զոր մեզի կը հրամցնէ Գաբրիէլ Թագւորեան՝ «Պայքարը բոցավառած հոգիներու» պատմուածքներու հատորով :

Վաստակաշատ գրագէտը, որ միեւնոյն ատեն հայ մամուլին իր լայն աշխատակցութիւնը բերող հրապարակագիր մըն է, տասնամեակներու ընթացքին լոյս ընծայած է խորք եւ տարողութիւն ունեցող շահեկան հատորներ, — Գորշ գայլը կատղեր է, Օրը տարաժամեր է, Երբ երկինքը անողոք է, Պահակը պատնէշին վրայ եւ դեռ ուրիշներ :

Ներկայ հատորին առանցքը գրքին խորագիրը կրող 75 էջերէ բաղկացած պատմուածք մըն է, ուր հեղինակը հաճելի լեզուով մը լուսարձակի առջեւ կը բերէ երեք հոգեբանութիւններ՝ երեք տիպարներու միջոցաւ : Իւրաքանչիւրը մեր հաւաքական կեանքին մէջ համբանք ունեցող հատուածի մը մտայնութեան արտայայտութիւնն է, եթէ կ՚ուզէք՝ դրսեւորումը :

Եկեղեցիի մը շինութեան ծագիրը, որ մէջտեղ կուգայ բարեսիրական նպատակի մը յատկացուելու սահմանուած կարեւոր կտակի մը գործադրութենէն, առիթ կ՚ընծայէ հեղինակին՝ տրամախօսութիւններու եւ խորհրդածութիւններու շրջագիծին մէջ երեւան հանելու ազգային երեք նկարագիրներ, կամ աւելի ճիշդ՝ քաղաքական երեք ըմբռնումներ :

Պատմուածքին հերոսներէն մէկը՝ Գէորգ Գուզուճենց աղա ներկայացուցիչն է այն դասին, որ տասնամեակներ շարունակ հայ ժողովուրդին փրկութիւնը բացառաբար եկեղեցիներու խորաններուն առջեւ փնտռեց : Միւսը՝ Եղիա Մելիքեան, այսպէս կոչուած «խոհուն» եւ «հեռատես» հաւաքականութեան մը բանբերն է : Բոլորովին հակադիր մտայնութեան մը արտայայտիչն է Ազատ Սարունի, որուն երակներուն մէջ կ՚եռեւեփի նոր կեանք մը արմատական միջոցներով կառուցանելու տրամադրութիւնը :

Պատմութիւնը այս երեք տիպարներուն շուրջը կը հիւսուի՝ յաջող եւ ուսանելի եզրակացութեամբ մը :

Եօթը պատմուածքներ կ՚ամբողջացնեն հատորին բովանդակութիւնը :

Ասոնց մէջ եւս բաւական յայտուն գիծերով երեւան կուգան հոգեբանութիւններ, նկարագիրներ՝ իրական անցքերու եւ իրադարձութիւններու շրջագիծերուն մէջ :

«Պայքարը բոցավառած հոգիներու» հատորը ամէնէն առաջ շրջանի մը ազգային կեանքին պատկերացումն է՝ իր այլազան երեսներով : Այս երկին գրական արժէքը մեծ պիտի ըլլար, եթէ հեղինակը գիտնար չափաւորել հայրենասիրական տրամադրութիւններէ բխող իր խօսքերը, որոնք շատ անգամ քարոզի մը տպաւորութիւնը կը թողուն ընթերցողին վրայ :

ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ – ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ

Փոքրիկ գրքոյկ մըն է այս, որ կը բովանդակէ երկու տասնեակ ոտանաւորներ եւ չափածոյ թատերակ մը :

Հեղինակը՝ Գրիգոր Վահան, որ ծանօթ անուն մըն է յատկապէս Ֆրանսահայ ընկերական կեանքէն ներս, իբրեւ վարժ դերասան եւ հեղինակ քանի մը թատերգութիւններու, չափածոյ տողերով առաւելաբար իր հայրենաբաղձ հոգիին ապրումներն են, որ հրապարակ կը հանէ : Արդարեւ, հեղինակը անկեղծ եւ սրտամօտ լեզուով մը լուսարձակի տակ կը բերէ օտար ափերու մէջ միշտ իր հայրենի հողին ջերմութիւնը փնտռող հայ մարդուն հոգին, տրամադրութիւնները :

Լըսէ, Հայաստա՛ն, խօսքն հայ
պանդուխտի,
Պանդուխտին՝ ուզող հողիդ գալ ուխտի ·
Ո՛րքան բաբախումն իր սրտին ցինց է,
Երբ քեզ կարօտի տաղեր կը կանչէ,
Կարդա՛ իր հոգին որ քեզ կը յարի,
Ո՛վ գեղածիծաղ Աշխարհի Նայիրի :

Երիտասարդական յոյզեր եւս կուգան միախառնուիլ իր տողերուն : Դառն ճակատագրի մը կնիքը զգալի է անոր մօտ՝ չիրականացած երազներ, կեանքի չոր հարուածներ : Եւ իբրեւ հետեւանք այս բոլորին՝ քանի մը չափածոյ գործեր՝ իբրեւ «բալասան գանութեանց վէրքերուն» :

Բանաստեղծութիւնը, ըսուած է, ինքնաբուխ զգացումներու հիւսք մըն է, ինչպէս նաեւ արտայայտութեան ինքնատիպ եղանակ մը :

Գրիգոր Վահան արդէն գիտակից [illegible] մը կը շեշտէ, թէ իր քերթուածներ չեն, այլ լոկ ոտանաւորներ :

Ցամենայն դէպս հարազատ եւ սրտամօտ ապրումներու փունջ մըն է, որ յաջողած է ընթերցող հասարակութեան ներկայացնել :

Տաղաչափեալ թատերակ մը կ՚ամբողջացնէ գրքոյկին բովանդակութիւնը : Ողբերգական տարազով պարուրուած «Առանց սիրոյ» թատերակը, խաբուած սիրոյ մը եւ բարոյազուրկ նկարագրի մը ցուցադրութիւնն է :

Գրիգոր Վահան չէ փնտռած բարդ, տրամաթիկ ձեւեր, ոչ ալ փորձած է խորացնել իր հերոսներուն եղերական ապրումները՝ աւելի շեշտուած եւ տարածուն բախումներու միջոցաւ : Ինչպէս ինք կ՚ըսէ, չափածոյ թատերգութեան փորձ մըն է, զոր կատարած է :

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Առաւելապէս թարգմանական բանաստեղծութիւններ պարունակող այս հատոր հաւաքածոն կուգայ Թեհրանէն :

Հեղինակը՝ Արտաշէս Խաչատրեան թարգմանական աշխատանքներու սկսած է 1908 – 09 թուականներուն, Թիֆլիս : Յետագային Թաւրիզի մէջ հրատարակած է «Այգ» թերթը, իսկ 1931էն սկսեալ չափածոյ եւ արձակ թարգմանութիւններով աշխատակցած է «Ալիք»ի, ինչպէս նաեւ «Նաւասարդ», «Լոյս», «Արփի» ամսաթերթերուն, «Արմենուհի» երկշաբաթաթերթին :

Հատորին առաջին մասը, որ ամէնէն ծաւալունն է, կ՚ընդգրկէ ռուս հեղինակներէ կատարուած թարգմանական էջեր, երկրորդը՝ եւրոպացի եւ ամերիկացի գրագէտներու երկեր :

Ակներեւ է այն ճիգը, զոր կատարած է թարգմանիչը բնագիրներուն հարազատ մնալու, հոն արտայայտուած խոհերն ու տրամադրութիւնները կարելի ճշգրտութեամբ մը ներկայացնելու ուղղութեամբ :

Սակայն թարգմանութիւնը երկրորդ ստեղծագործութիւն մըն է : Արդարեւ թարգմանիչէն կը պահանջուի հաղորդակից դառնալ եւ ընթերցողին փոխանցել թարգմանուած երկին ոգին ու գաղափարական խորքը, երաժշտականութիւնն ու բանաստեղծական տողերէն յայտնուող ջերմութիւնը :

Ուրիշ խօսքով բանաստեղծական շունչն է, որ կը պակսի այստեղ :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Ինչ որ յիմարութիւն է ձեր ազգին, շատ տրամաբանական եւ ձանձրացուցիչ կ՚երեւայ իմիններուս : Ձեզի բան մը պիտի ըսեմ որու վրայ շատ մտածեցի, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ :

Այս անգամ, խակական յեղափոխութեան մէջ ենք : Կէրէնսքիի տանը, տարաունենալ կարելի էր, այն ատեն դեռ հիւսիսային Դրամատան տնօրէնն էիք : Այսօր ոչինչ էք եւ պոլշեւիկները ձեր ինչքաշարժը գրաւած են, ամէնքս ալ կործանած ենք : Դեռ չի նշմարուիր, բայց պիտի գայ առենը : Քիչ քիչ մեր ծառաները կը հեռանան : Գէշ սնունդ կ՚ունենանք, կը տաքնանք որովհետեւ քիչ մը փայտի պաշար ունէինք, ամէնէն առաջ պէտք եղած ատենը, յաճախ ելեկտրականութիւնը կը պակսի : Այլեւս գիշերները մարդ դուրս չի կրնար ելլել · որովհետեւ կը կողոպտուին ամէն փողոցի անկիւնները : Չենք գիտեր վաղը ինչ պիտի պատահի մեզի : Եւ ահաւասիկ, նոյն տափարակ, սեղմ կեանքը կը վարենք, առանց երեւակայութեան, առանց խորհուրդի, նեղցած կծկտած, որովհետեւ հազիւ թէ ինքզինքնիս կը տեսնենք : Իրապէս, մեծութենէ զուրկ է այս ... Միջակօրեակ ենք սիրելի բարեկամս : Եւ յոռեգոյնը սա է որ չեմ տեսներ թէ ինչ բան կրնանք հնարել որ մեծ ըլլայ : Յուսահատական է, երբ գիշերը պառկած եմ, եւ քնանալու վրայ, ինքզինքս կը քննեմ եւ կ՚ըսեմ, ահաւասիկ երիտասարդութենէս օր մը եւս թռաւ գնաց : Ինչի ծառայեց :

Կը խօսէր կէս մը ժպտուն, կէս մը լրջաղէմ, բայց կատարելապէս իր ձայնին տէրը չէր եւ անոր մէկ քանի ելեւէջներէն Սավինքի հասկցաւ թէ անոր մէջ լար մը կը թրթռար վշտագին կերպով : Ձայն երջանիկ ըլլալու անկարողութիւնը յանկարծ ներկայացաւ իր մտքին եւ զինքը ընկճեց : Բան մը չպատասխանեց եւ դառն մտածումներ իր մէջ կը յուզուէին : Առանձին էին պարտէզին մէջ, ուր յանդգնօրէն կը ճախրէր պղինձէ ձիաւորը իրենց վրայ : Ցած ու գորշ կապարագոյն երկինքը կը ծածկէր քաղաքը :

Հրապարակին մէկ կողմը ծերակոյտի եւ Սուրբ Սինոդի մեծ պալատները կը կանգնեցնէին իրենց սիւները եւ քառակուսի ճերմակ մայթերը պատերու դեղին խորքին վրայ, միւս կողմը ծովակալութեան պալատը կը տարածէր իր ճարտարապետութեան կայսերական շքեղութիւնը մինչեւ Նէվայի քարափին վրայ : Պզտիկ կարմիր դրօշակ մը կը ծածանէր տանիքին կատարը եւ կարծես կ՚անուանարկէր մեծութեան, կարգի եւ փառաւորութեան ամբողջ անցեալ մը : Սավինքի այն տպաւորութիւնը ունեցաւ թէ Լիտիա եւ ինք կորսուած էին թշնամական եւ անծանօթ երկրի մը մէջ : Մեծ աղէտ մը իրենց կը սպառնար ... պէտք էր փախչիլ, բայց շատ ուշ էր ... սարսափ :

Ինքզինքին եկաւ եւ ծաղրեց իր անտրամաբան երկիւղները : Ինքզինքն ուժով լի կը զգար եւ Լիտիան իր մօտ էր : Բաւական չէ՞ր այս բախտին ապարէզ կարդալու համար :

Մինչ կ՚ընկերանար մանկամարդուհիին զինք իր տունը տանելու, զարմացաւ տեսնելով անոր քմայքի փոփոխումը, Ջղային, դիւրագրգիռ էր : Առաջին անգամ ըլլալով անոր բաւական կծու բաներ ըսաւ : Ի զուր Սավինքի ջանաց փոխել : Ան ինքնամփոփ եւ թշնամական կը մնար, երբ թողուց զայն իր տունը, երկու օրէ առաջ զինք չտեսնելու համար, յուսահատած էր :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մարտիրոսեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ա.-րամ Մարտիրոսեան եւ զաւակները (Ռիօ Տէ Ժանէյրօ), Տէր եւ Տիկին Ալֆոնս Քիւրքճիպաշեան եւ զաւակները (Ռիօ Տէ Ժանէյրօ), ինչպէս նաեւ Ղազարոսեան, Յովհաննէսեան, Օ. Յովհաննիսեան, Մուրադեան, Ղազարեան, Կէվրէկեան եւ Սարգիսեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐԵՒՆԱԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Ռիօ Տէ Ժանէյրօ (Պրազիլ) Յուլիս 21ին :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ուրբաթ Յուլիս 22ին, Ռիօ Տէ Ժանէյրոյի մէջ, ինչպէս նաեւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ուր կա-տարուած է պատշաճ արարողութիւն մը նոյն օրը, կէսօրէ ետք ժամը 5ին, նախա-գահութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի :

Այրի Տիկին Պայծառ Մարգարեան, Պ. Միրիճան Մարգարեան, Այրի Տիկին Վիքթորիա Ալթունեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցա-նեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգա-կանին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ առաւօտ, Յուլիս 23ին, Իսիի հիւանդանոցը, 86 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի (Յուլիս 27) : Ժամը 13·30ին մարմինը կը վերցուի հիւանդա-նոցէն, ուրկէ կը փոխադրուի Իսիի հայ աւետարանական եկեղեցին (ժամը 13·45-ին), 28 Ավընիւ Պուրկէն : Թաղումը կը կատարուի Իսիի գերեզմանատունը : Բնակարանի հասցէ՝ 23 Րիւ Անտրէ Շէ-նիէ, Իսի լէ Մուլինօ (92) :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շը-նորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժօֆռէէ իրենց մօր Արմաւ Սարայտարեանի մահուան տարելիցին ու եղբօր Խոսրովի մահուան առթիւ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Տիգրան Ներկիզեանի, Ներկիզեան եղբայրներուն եւ պարագաներուն իրենց կնոջ եւ մօրը Տիկին Եւգինէ Ներկիզեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

Օր. Մաքրուհի Օնպաշեան եւ Պ. Իշ-խան Մարտիրոսեան իրենց նշանախօսու-թեան առթիւ 250 Ֆրանք կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Հայաստան» թեր-թին» :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ Խաչի կայանի «Օր»ուան առ-թիւ եղած են հետեւեալ նուէրները .—

Տէր եւ Տիկին Ժ. Մամաս (Լիոն) հինգ հարիւր ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գ. Փա-փազեան (Լիոն) երեք հարիւր, Տէր եւ Տիկին Պամէն (Լիոն) երեք հարիւր, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան (Լիոն) երկու հա-րիւր, Մարսիլիոյ Կապ. Խաչի հինգ մաս-նաճիւղերէն երկու հարիւր, Տէր եւ Տի-կին Ղազարեան (Տէսին) հարիւր քսան, Ընկերուհի Թոմասեան (Լիոն), Սանճեան ընտանիք (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մար-կոսեան (Անկէն), Երիտասարդ մը հա-րիւրական ֆրանք :

(Շար.)

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆաւտալսնամի Յունիս 19ին կազմա-կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ-տագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու-թեան մէջ իրականացնել :

Աղֆաւտալսնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա-հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուակա-նը :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

վերադարձ Յուլիսի խումբերու .—

ԼԻՈՆ կը հասնին Կիրակի առաւօտ 31 Յուլիս, Փեռաշ ժամը 8·53ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին Կիրակի 31 Յու-լիս, Սէն Շարլ, կէսօրէ ետք ժամը 14·30 :

ՓԱՐԻԶ կը հասնին Երկուշաբթի Օգոս-տոս 1, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Աքուստ Մոնթուլոն, Փարիզ : Ուշացած ծնողքները իրենց զաւակները կը գտնեն Կ. Խաչի գը-րասենեակը :

Մեկնում Օգոստոսի խումբերու .

ՓԱՐԻԶ Կիրակի 31 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 7·30, Աքուստ Մոնթուլոնէն, Փարիզ (9), մեթրօ Քատէ :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Երկուշաբթի Օգոստոս 1, Սէն Շարլ կայարանէն ժամը առաւօտեան 11·55 :

ԼԻՈՆԷՆ Բ. խումբը կը մեկնի Օգոստոս մէկին, Երկուշաբթի օր կէսօրէ ետք ժա-մը 16ին Փեռաշ կայարանէն, մուտքի մեծ ժամացոյցին առջեւ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փո-փոխութիւնները կ'արժեն 5 ֆրանք ար-ձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպ-լի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Խա-նասորի արշաւանքին տարեդարձը կը տօնուի, այս Կիրակի Շաթօ տը Պօրըկա-րի պուրակին մէջ :

Օթօքարը կը մեկնի Կ. Խաչի ակումբին առջեւէն ժամը 9ին, ժամը 9·15ին Ռիւ տը Լա Փլէն, 9·30ին Փրէֆէքթիւրին դիմա-ցը, 9·30էն ետք կարելի է մինչեւ 9·50 սպասել, Քուռ Պերիայի սովորական վայրերը :

Նախատեսուած է հաճելի գեղարուես-տական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ :

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԱՐՏԻԿ ՆԱԶԱ-ՐԷԹԵԱՆ :

Կը խօսի Ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Պ. Թէսիէի զովասուն ծա-ռերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ հայկա-կան դաշտահանդէսներու վայրը, առաւօ-տէն մինչեւ իրիկուն :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆոռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգամանկուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին այս տարի եւս կազմակերպած է դաշտահան-դէս մը 31 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն (Թրիբէ) շան ա Պարժ ծառաստանին մէջ, հայկական նուագ եւ պարեր :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով եւ շամ-փուր :

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

Huiles — Aquarelles
Dessins — Lithographie

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 ֆր.
» » պակաս օրական 15 ֆր.

Հաւաքական մեկնում, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին Մշակոյթի Տան առջեւ :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ-ԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ-ՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ-ՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբ-թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խում-բի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ու-նենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկըրնիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ, Պառ - Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Zell am See

Աւստրիական բարձր ալպեաններու սիրտը 758 մեթր բարձրութեան :

ՄԵԿՆՈՒՄ .— Օգոստ. 17ին Կառ տը լ'Էսթէն ժամը 22ին : Ժամանում յաջորդ օրը՝ ժամը 14·28ին :

Հանգստաւէտ պանդոկ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, խնամուած ճաշ, տեսարան լիճին վրայ :

Ձեզ ամ զէ տեսարժան վայր մըն է, լի-ճին եզերքը : Պտոյտներ, լողանք եւ ա-մէն տեսակ հաճելի զուարճութիւններ :

Շրջապտոյտներ՝ Քիցպուհըլ, Սալց-պուրկ եւն. :

Վերադարձ Օգոստոս 29ին, ժամանում յաջորդ օրը ժամը 8ին, Փարիզ, Կառ տը լ'Էսթ :

ՎԻԷՆՆԱ ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Մասնակցութիւն 385 ֆրանք, 14 օր-ուան համար Փարիզէն Փարիզ : Կանխա-վճար՝ 100 ֆրանք : Սահմանափակ տե-ղեր :

Ամէնէն մատչելի պայմանները նման արձակուրդի մը համար :

Դիմել՝

RELATIONS
TOURISTIQUES - EDUCATIVES
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Délégué : E. DJEZIRIAN
Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-901

Հեռաձայնել ժամը 15էն 19 :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 28 JUILLET 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10671

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.671

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՔԵՆԸՏԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ինչ որ կը կոչուի Քենըտի Ռաունտ *կը վերաբերի մաքսային փոխադարձ սակի – ռուն, որու անունով տարուած բանակ – ցութեանց նպատակն է հարիւրէն յիսուն տոկոսով իջեցնել մաքսային սակերը : 75 երկիրներ, որոնց երեքը արեւելեան Եւ – րոպայէն, 1963էն ստորագրելով Մաքսա – յին Սակերու եւ Առեւտուրի Ընդհանուր Համաձայնագիրը (Ժէ Ա Թէ Թէ), որո – շած էին բանակցութիւններ տանիլ, վե – րոյիշեալ նպատակով, զարկ տալու հա – մար համաշխարհային առեւտուրին, որ բարգաւաճման կարեւոր տուեալ մըն է : Այս նպատակակէտը շատ կը խօսի մանա – ւանդ Միացեալ Նահանգներուն եւ Հա – սարակապետութեան երկիրներուն : Միացեալ Նահանգները մանաւանդ կ'ու – զեն աւելցնել իրենց երկրագործական ապրանքներու արտածումը, մանաւանդ դէպի Եւրոպա :*

Այս բանակցութիւնները կը կրեն Մի – ացեալ Նահանգներու տարաբախտ նախա – գահին անունը, տրուած ըլլալով որ իր նախաձեռնութեամբ, Քենըտի կրցած էր ձեռք ձգել Միացեալ Նահանգներու Քոնկ – րէսին քուէարկութիւնը, 1962էն, Թրէյտ Էքսփէնշըն աքթին *համար : Բայց Քոնկ – րէսը պայմանաժամ տուած էր մինչեւ 1967 Յուլիս, ինչ որ կը բացատրէ բա – նակցութեանց տրուած անմիջական բը – նոյթը :*

Ուրեմն ի վերջոյ, Զորեքշաբթի վաղ առաւօտեան, Պրիւսէլի մէջ Վեցերը հա – մաձայնեցան այն միացեալ ծրագրին շուրջ զոր, յանուն Հասարակաց Շուկա – յին, պիտի ներկայացնեն Ժընեւ, ուր կը տարուին Քենըտի Ռաունտի *բանակցու – թիւնները :*

ՎԻԷԹՆԱՄ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ

Վիէթնամի ղեկավարին Զօր. Քիի յայ – տարարութիւնը բաւական նեղ կացու – թեան մատնած է Ամերիկացիք : Ծանօթ է որ Քի յայտարարած էր Իու Էս Նիուզ էնտ Ուորլտ Ռիփորթ *պարբերականին որ պէտք է հիմա յարձակիլ հիւսիսային Վիէթնամի վրայ ապա բախում ունենալ Չինաստանի հետ, քան տասը տարի ետք : Վարչապետին համար ցորչափ չեն յար – ձակած հիւսիսային Վիէթնամի վրայ, վստահ չեն կրնար ըլլալ որ պատերազմը կը շահին : Քի ըսած է նաեւ .— «Բուն վտանգը ներկայի եւ ապագայի համար, հարաւ – արեւելեան Ասիոյ մէջ, համայ – նավար Չինացիք են իրենց յարձակո – ղական քաղաքականութեամբ : Կը խոր – հիմ թէ ուշ կամ կանուխ, իբրեւ ազատ մարդիկ, պէտք է բախում ունենանք Չի – նացիներուն հետ : Եւ աւելի լաւ է հիմա քան հինգ – տասը տարիէն : Քի չուզեր բանակցիլ Ազատագրական Ազգային ճա – կատին հետ, որոնք «ոճրագործներ են եւ պէտք է անոնց հետ վարուինք ինչպէս կը վարուինք ոճրագործներու հետ : Կասկած չկայ ուրեմն թէ ոչ մէկ բանակ – ցութիւն կ'ընդունինք հարաւի համայնա – վարներուն հետ » :*

Այս յայտարարութիւնները պատեհ չէ – ին անշուշտ, Նախագահ Ճոնսընի համար, այնպիսի պահու մը երբ այնքան յուզում կայ Ամերիկայի մէջ, ամերիկացի գերի օդաչուներուն համար : Ուաշինկթընի Ար – տաքին Նախարարութիւնը ստիպուեցաւ իր բանբերին միջոցով, ճշդել թէ չի բաժներ Քիի կարծիքը եւ թէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը ոչ մէկ վարչակարգ տապալել կ'ուզէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ համաշխարհային Բաժակի փինալին (Շաբաթ օր) Գերմանիա իր դէմ պիտի ունենայ Անգլիա, մինչ կը սպա – ււէր որ Փորթուկալ յաղթէ Անգլիոյ, առջի օրուան տըմի – փինալին *: Մէկի դէմ երկու կէտով Մեծն Բրիտանիա յաղ – թեց :*

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ արտասանած ճառին մէջ, նախագահ Նասր խիստ կեր – պով յարձակեցաւ «Արաբ յետադիմական» շարժումին վրայ որ կը դաւաճանէ պա – ղեստինեան ազատագրման դատին : Շեշ – տեց թէ ցնոր տնօրինութիւն յետաձգել տալով վեհաժողովը, հապճեպ որոշում մը չէ զոր տուած է. — «Չենք կրնար գործակցիլ մարդոց հետ, ըսած է Ռայ – սը, որոնք կը գործակցին աշխարհակա – լութեան եւ սիոնականութեան հետ » : Յարձակած է գլխաւորաբար Սէուտի Ա – րաբիոյ եւ Յորդանանի վրայ, յայտնելով նաեւ թէ «Արաբ յետադիմական շարժու – մը աւելի կ'ատէ արաբ յեղափոխութիւնը քան Իսրայէլը » :

ԿԱԶԸ եւ ելեկտրականութիւնը նոր յա – ւելում պիտի կրեն Ֆրանսայի մէջ, մօ – տաւորապէս 1,85 առ հարիւր համեմա – տութեամբ :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գինուորա – կան օգնութիւնը Մարոքի եւ Թունուզի կրկնապատկուած է այս տարեշրջանին, հասնելով 4ուկէս միլիոն տոլարի Մարո – քի (անցեալ տարի՝ երկու միլիոն երեք հարիւր հազար էր) եւ երկու միլիոն հա – րիւր հազարի Թունուզի (նախապէս՝ 900 հազար) :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախա – րարը՝ Կրոմիքօ որ Ճափոն է, պաշտօնա – կան այցելութեան, տեսակցութիւններ ունեցած է Ճափոն ճարտարարուեստի մեծերուն հետ եւ առաջարկած զարկ տալ առեւտրական փոխանակութեանց երկու երկիրներուն միջեւ : Այս փոխանակու – թիւնները արդէն տասնապատկուած են վերջին տասը տարիներու ընթացքին, Ճափոն առեւտրական մեծ երկիր մըն է որ Խորհ. Միութեան երկրորդ յաճա – խորդն է, Ֆինլանտայէն ետք, շեշտած է Կրոմիքօ :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ Սպիտակ Տան բանբերը յայտնած է թէ տը Կոլ – Ճոնսըն հանդի – պումի մը որեւէ կարելիութիւն չկայ ներկայիս :

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Հիւսէյն Թագաւորը յայտարարած է թէ անձնապէս, ներկա – յիս ոչ մէկ լուծում կը տեսնէ պաղեստին – եան հարցին, բայց կը յուսայ թէ «պատ – ււււր լուծում մը կը գտնուի որպէսզի այդ շրջանին բոլոր հարստութիւնները լաւագոյն կերպով օգտագործուին » :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ մեկնումներու երկրորդ «ալիքը» տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ եւ Շա – բաթ : 1576 կառախումբեր պիտի մեկնին, որոնց մէջ 421 հատ՝ յաւելեալ :

Օրէ Օրին

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՓԹՓԱԾՈՒԹԻՒՆ

Երբ հայ մտաւորականը ուզէ, օրինակ, Ֆրանսայի պատմութիւնը գրել, կրնայ հազարումէկ աղբիւրէ նիւթ հաւաքել :

Կը մտնէ Ազգային Մատենադարանը եւ պրպտումներ կը կատարէ : Լեռնակուտակ տեղեկութիւն կուտան իրեն :

Բայց, երբ օտար մտաւորականը ուզէ Հայոց պատմութիւնը գրել, հազարումէկ ազգային աղբիւրի ալ դիմէ, նորէն չի կրնար վաւերական եւ ամբողջական տե – ղեկութիւններ քաղել :

Որովհետեւ մեր ազգային աղբիւրը — այլ խօսքով, մեր *պիւռօ տ'էնֆորմասիոնը* վրաս – գրէ՛ բան մըն է :

Ամերիկեան խորհրդարանին ծանօթ ան – դամ մը — ծագումով լեհ — որուն հետ միասին բեմ ելած էի, Մայիս Քսանուրթի նուիրուած իր ճառին մէջ քաջաբար կը յայտարարէր ․

— Դո՛ւք, Հայերդ, շատ լաւ ժողո – վուրդ էք, գիտեմ, եւ շատ կը համակ – րիմ ե՛ւ ձեզի, ե՛ւ ձեր դատին ··· Բայց թոյլ տուէք որ ըսեմ ձեզի թէ դուք զձեզ ծանօթացնելու աշխատանքին մէջ շատ ետ մնացած էք ··· Ճառիս պատ – րաստութեան համար մեր քաղաքին մատե – նադարանը գացի եւ Հայաստանի մասին գիրքեր ուզեցի ··· Չկար ··· Յետոյ, դի – մեցի խորհրդարանի մատենադարանին ··· Այնտեղ գտայ հազիւ քանի մը նիւթեր՝ մեր լեզուով ··· Մի մեղադրէք մեզի եթէ մենք լիակատար տեղեկութիւններ չու – նինք ձեր մասին, ձեր հայրենիքին, ձեր պատմութեան մասին ··· Ձեր բաղձանք – ներուն իրականացումը մեծապէս կը դիւ – րանայ, եթէ միջոցներ ձեռք առնէք զձեզ ներկայացնելու համար ···

Այս գանգատը կը յայտնեն շատ մը մե – զի բարեկամ ո՛չ – Հայեր :

×

Քիչէն շատէն գրող – բրող բարեկամս կը զարմանայ թէ՝

— Եղբա՛յր, աս ի՞նչ բան է ··· Բրիտա – նական խորհրդարանին մէջ, ընդդիմադիր Աշխատաւորական երեսփոխանը կ'ելլէ հարցապնդումի կ'ենթարկէ օրուան կա – ռավարութիւնը «հին հին դարուց յիշա – տակ » նիւթի մը մասին, մէյ մըն ալ կը նայիս որ յաջորդ օրուան նիստին, պատ – կան նախարարը կը բերէ մանրամասն պատասխան մը ··· Օրինակ, եթէ երես – փոխանը կ'ուզէր գիտնալ թէ *Թանզիմա – թը* ո՛ր թուականին ստորագրուած էր եւ ո՛ր Սուլթանին օրով, նախարարը կը գո – հացնէ այդ հետաքրքրութիւնը — ստո – րագրուած էր 1839ի Նոյեմբեր 3ին, Սուլ – թան Ապտիւլ Մէճիտի օրով ··· Ինչէ՞ն գիտէր, ի՞նչպէս ատանկ շուտ մը կրցաւ յիշել ···

— Յիշելու խնդիր չկայ, հայրենակից ··· Կառավարութիւն բաժդ մատենա – դարան կ'ունենայ ···

— Կ'երեւայ մեր ազգը ատանկ բան չունի, որովհետեւ, անգամ մը, ազգային տասը հաստատութեանց դուռը զարկի եւ խնդրեցի որ ինծի տային հետեւեալները — Ազգային Սահմանադրութեան անգլե – րէն եւ ֆրանսերէն պատճէնները, չունէ – ին ··· (հայերէնը անգամ չունէին), Սեւ – րի եւ Լոզանի դաշնագիրները, չունէին, Կիպրոսի համաձայնութեան պատճէնը, չունէին : Լորտ Սոլզպրիի ճառին պատ – ճէնը, չունէին, Օսմանեան Սահմանա – դրութեան պատճէնը, չունէին, 1895ի եւ 1914ի Բարենորոգումներու Ծրագիրնե – րուն պատճէնները, չունէին, Պրեսթ – Լիթովսքի համաձայնութեան պատճէնը, չունէին, 1921 թուրքեւֆրանսական հա – մաձայնութեան պատճէնը չունէին, Կլետրսթընի ճառերը, չունէին, Ա – ռաջին պատերազմին կնքուած չորս գաղտնի դաշինքներուն պատճէնները, չունէին, Ուիլսընի Սահմանագծին ման – րամասնութիւնները, չունէին, Միացեալ Ազգերուն տրուած յուշագիրներուն պատ – ճէնները, չունէին, Խրիմեան Հայրիկի մահուան ճիշդ թուականը, չունէին, Թը – րումընի 1947ի Մարտ 12ի յայտարարու – թեան պատճէնը, չունէին ··· Զարենցի սպանութեան թուականը, չունէին, Բազ – րատունիներու վերջին թագաւորին անու – նը, չունէին ··· Չունէին ու չունէին ···

— Բարեկամ, հարցնէիր իրենց թաղին եկեղեցին հոգաբարձուներուն անուննե – րը, անպատճառ կ'ունենային ···

— Իրա՛ւ ես, հարցուցի եւ տուին, նոյնիսկ անոնց եօթը պորտին անունները ··· Աս ի՛նչ ցաւալի երեւոյթ է, հայրե – նակից ···

×

Ընթերցողին խնդուք պատճառելու հա – մար չէ որ կուտամ «չունէին»ներու այս ցանկը, զոր կրնաք ձեր ուզածին չափ եր – կարել :

Իրա՛ւ ողբալի է ազգին այս թափթը – փածութիւնը, որ չ'արդարանար որեւէ պատճառաբանութեամբ :

Երեւակայեցէք որ Սեւրի դաշնագրին նուիրականութեան ջերմօրէն հաւատա – ցող եւ Լոզանի դաշնագրին խայտառա – կութիւնը դատապարտող Հայոց ազգին պատկան մարմինները ձեռքի տակ չունին ո՛չ մէկուն, ո՛չ ալ միւսին պատճէնը :

Աւելին :

Գործի վրայ երեւցող կարգ մը ան – ձեր, ծանօթ չեն ո՛չ մէկուն, ո՛չ ալ միւ – սին բովանդակութեան : Ոչ իսկ անոնց ստորագրութեան թուականներուն :

Հրաշքի պէս բան մը պատահած պի – տի ըլլայ, եթէ առանց յուր տալու — նոյնիսկ ամիսներ առաջ լուր տուլէ եւք — հանդիպիք ազգային հիմնարկութեան մը գրասենեակը եւ վստահելի տեղեկու – թիւններ քաղէք ազգային նիւթի մը մա – սին :

Ընդհանրապէս, ձեր բարեւը առնող եւ ձեր հարցումին ականջ տուողը պիտի պատասխանէ ․

— Կարծեմ ,տարտամօրէն կը յիշեմ որ Խրիմեան հայրիկը մեռաւ 1908ին ··· Չէ՛, չէ՛, 1907ին ··· Սեւրի դաշնագի՞րը ··· Օ՛, ինծի անանկ կուգայ որ 1919ին ստորա – գրուած է ··· Ներողութիւն, 1920 ըսել կ'ուզէի ··· Անշուշտ, Երեւանը Էջմիածի – նին արեւմտեան կողմն է ··· կը ներէք, նորէն շուարեցայ — արեւելեան կողմը ը – սել կ'ուզեմ ··· Վարդանա՞նցը — Օ՛ ատի – կա ամէն մարդ գիտէ — 351 թուականին էր, անանկ չէ՞, Մարտիրոս ··· Ո՛չ, ո՛չ 451ին ··· Դժուար է ամէն բան միտք պա – հել ···

— Այո, բայց դուք *արշիւ, էնտէքս* ը – սուած բաները չունի՞ք ··

— Ատ բաժդ դրամով ըլլալիք բան է, հայրենակից ··· Չունինք ···

— Շատ բարի, ձեր աշխատանքներուն ընթացքին, երբ այս տեսակ տեղեկու – թեանց պէտք ունենաք, ի՞նչ կ'ընէք ···

— Իրարու կը հարցնենք ··· Մեր Ե – դիան շատ լաւ յիշողութիւն ունի, անոր կը հարցնենք :

— Յիշողութեամբ ա՞զգ կը կառավար – ուի, գի՞րք կը գրուի, դա՞տ կը պաշտ – պանուի ···

— Երեք հազար տարիէ ի վեր բրած – նի՞ս ինչ է ··· Դո՞ւն եղար չհաւնողը ···

×

Կ'ուզեմ հաւատալ որ արտասահմանի մէջ, նորէն, մեր ամէնէն վստահելի « տեղեկատու դիւան »ներն են Բարե – գործականի Մատենադարանը եւ Վենե – տիկի ու Վիէննայի Միաբանութեանց գը – րադարանները : Մասամբ ալ Երուսաղէ – մը :

Ուրի՞շ :

Կարծեմ ուրիշ ազգային վստահելի աղ – բիւր չունինք :

Աղբիւր մը, որուն ծորակին կոճակը սեղմէիր եւ ուզածդ դուրս թափէր : Դուն ալ կուժիդ մէջ ժողվէիր դուրս թա – փած ու նստէիր գրէիր գրելիքդ : Այսին – քըն, ազգին պատմութեան այս կամ այն էջը :

Մեր ազգային մեղքերու ցանկին վրայ աւելցուցէք մեր թափթփածութեան — անհոգութեան — այս մեղքն ալ :

Ու քաշեցէք մեղաւորներուն ականջը, եթէ ունին :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԵՐԼԻՆ.— «Տնտեսական հրաչք»ի բարւոք վիճակը չի բաւեր երկրի մը ժողովուրդը երջանկացնելու երբ երկիրը պարտուած է, եւ մասնատուած կ'ապրի սպառնալիքի տակ թէ՝

Դուն յանցանք գործած ես,
Դուն պէտք է հատուցում ընես,
Դուն կռուազան եղած ես,
Դուն վրէժառու պատերազմի կը պատրաստուիս,
Դուն վստահելի չես,
Քեզի հետ խաղաղութեան դաշինք չենք կապեր,
Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը քեզի համար չէ,
Մեր գրաւածը կը մնայ մեր ձեռքը,
Երկիրը կիսուած է, Պերլինը կիսուած է,

Դուն չես ներկայացներ ամբողջ գերման ժողովուրդը, ի՞նչ է որ 58 միլիոն բնակիչներով արեւմտեան Գերմանիան, որ դրամատիրական հակումներ ունի, մինչդեռ 17 միլիոն բնակիչով արեւելեան Գերմանիա ժողովրդավար ընկերվարական եւ ընկերային նուաճումներու տիպար մըն է :

×

Դաշնակցային Հանրապետութեան վարչապետ Էրհարտ ի զուր փորձեց եւ կը փորձէ մերձեցում յառաջացնել Խորհրդային Միութեան հետ՝ այն համոզումով թէ Մոսկուա կը գտնուի Գերմանիոյ վերամիացման բանալին : Նոյնիսկ տը Կոլի Մոսկուայի մէջ փորձած միջամտութեան վրայ յոյսեր կը տածէ :

Իսրայէլի աննախընթաց հատուցումներ, անհատ Հրեաներու վնասներուն առատ վճարումներ նպատակ ունէին աշխարհի մէջ համակրութիւն շահիլ, մանաւանդ Ամերիկայի մեծամթիւ եւ ազդեցիկ հրէութեան բարեկամութիւնը շահիլ, բայց հազիւ Իսրայէլի հետ դեսպաններ փոխանակուեցան եւ 160 միլիոնի նոր վարկ մը տալու համաձայնութիւնը կնքուեցաւ, Իսրայէլ յայտարարեց թէ՝ Լեհաստանի կողմէ գրաւուած նախկին գերմանական նահանգները Գերմանիայէն վերջնապէս անջատուիլը արդար կը գտնէ, մինչդեռ գերման գաղթականները «ծննդավայրի իրաւունք» կը պահանջեն, եւ արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը այն տեսակէտը կը պաշտպանէ որ վերամիացումէ ետք, խաղաղութեան դաշինքով մը որոշուելու է այս նահանգներուն ճակատագիրը : Ի վերայ ամենայնի բոլոր արաբական երկիրները դադրեցուցին իրենց դեսպանական յարաբերութիւնները Պոնի կառավարութեան հետ՝ բաց ի Թունուզէն :

Ահա Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա իրենց կարգին կը պահանջեն արեւմտեան Գերմանիայէն իրենց զինուորական պահակ բանակներու ծախքերը : Էրհարտ զէնք գնելու ձեւով փորձեց մինչեւ հիմա մասամբ գոհացնել այս երկիրները, որոնք իբր «դաշնակից» կը համարուէին Ատլանտեան Ուխտի կազմակերպութեան մէջ, բայց արդէն Ֆրանսա հրաժարեցաւ գործակցելէ այդ Ուխտին, եւ միւս երկիրները դժգոհ են իրենց ստացած տաբադրամներէն, որոնք անհամեմատ քիչ են քան իրենց զինուորական ծախքերը՝ Գերմանիոյ մէջ : Եւ դեռ հարցական է թէ լուրջ ընդհարումի մը պարագային ո՞վ պիտի խիզախէս պաշտպանէ արեւմտեան Գերմանիան : Այժմ իր սեփական զինուորական ուժը կը հաշուուի մօտ 440 հազար զօրք, բայց ասոնք դրուած են Ատլանտեան Ուխտի տրամադրութեան տակ, որուն ամբողջականութիւնը խախտած է Ֆրանսայի հեռացումին հետեւանքով :

Այս իրողութիւնը եւ աշխարհի անհանդարտ վիճակը մեծապէս կ'ազդեն արեւմտեան Գերմանիոյ քաղաքական կեանքին վրայ, եւ ներքին դժգոհութիւններ հրապարակ կուգան :

Էրհարտ դրամի կայունութիւնը պահելու եւ սղութեան դէմ դնելու համար քանիցս կոչ ըրաւ ժողովուրդին՝ չափաւորութեան, բայց վերջերս յայտարարեց թէ օրինական ուրիշ միջոցներով պիտի գործէ, այսինքն «տնտեսութեան վիճակի հաւասարակշռութեան» օրէնք մը պիտի հանէ : Նաեւ կազմելու վրայ է քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունեցող ուրիշ նոր օրէնք մը, որ պիտի գործադրուի կառավարութեան կողմէ «աղէտի օրէնք» անունով պետական տագնապի մը պահուն :

Նկատի ունենալով որ այս կարգի օրէնքները կրնան շատ մը բացարձակատիրական կարելիութիւններ յառաջացնել եւ ռամկապետութիւնը գլխլի կերպով վտանգի ենթարկել, ասոնց հակառակ կ'արտայայտուին սոցիալ-դեմոկրատները եւ Աշխատաւորական Դաշնակցութիւնը : Այս օրէնքներու հաստատութիւնը կը կարօտի Պունտէսթակի 2/3ի մեծամասնութեան : Եթէ Սոցիալ-Դեմոկրատները հակառակ քուէարկեն, անկարելի է որ Էրհարտ յաջողի իր առաջադրութեանց մէջ :

Ցատկանշական երեւոյթ է Հեննոս-Ռուռ շրջանի հանքագործներու ցուցարարութիւնները Էրհարտի դէմ, եւ առոր յաջորդող ընտրութիւններուն մէջ, Տիւսէլտորֆի Լանտթակին համար, մեծամասնաբար քուէ չահեցան Սոցիալ-Դեմոկրատ ընդդիմադիրները : Երկու հարիւր աթոռներու 99ը կը գրաւեն այժմ ընդդիմադիրները հիւսիսային Հռենոսի այս երկրին երեսփոխանական ժողովին մէջ, որ 18 միլիոն բնակիչներով եւ հարստութեամբ ամէնէն մեծն է դաշնակցային հանրապետութեան մէջ, իսկ Էրհարտի կուսակցութիւնը (Քրիստոնէական Ռամկավարական Միութիւն) շահած է 86 աթոռ եւ միայն Ազատականներու 15 աթոռին վրայ հաշուելով քաղլիսիոն մը կը կազմէ, որով 101 ձայնով 99ի դէմ երկու ձայնի... մեծամասնութիւն մը կրցած է ապահովել : Բայց այս երեւոյթը կը նշանակէ որ ընտրողներու գրեթէ կէսը Էրհարտի ընդհանուր քաղաքականութիւնը գոհացուցիչ չի գտներ :

Սակայն աւելի ի՞նչ պիտի կրնայ ընել Վիլի Պրանտ եթէ 1969ի Պունտէսթակին մէջ մեծամասնութիւն ունենայ : Այժմ քննադատելով Էրհարտի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան կարգ մը երեւոյթները չի կրնար համոզել թէ դզալի բարելաւում մը պիտի յաջողցնէր : Մասնաւորապէս արտաքին ճակատին վրայ արեւելեան Գերմանիոյ կամ դրացի երկիրներու հետ «փոքր քայլեր»ու քաղաքականութիւնը կը ջատագովէ, այսինքն առանց «ճանչնալու» Ուլպրիխթի կառավարութիւնը, որոշ դիւրութիւններ ստեղծել երկու կողմին համար երթեւեկութեան, տնտեսական եւ մշակութային մարզերուն մէջ : Բայց այս բաներուն հետաքրքրութիւն չունի արեւելեան Գերմանիան, եւ գրեթէ անյաջող անցած է ամէն փորձ, բաց ի տօնական օրերուն արեւմտեան Պերլինի բնակիչներուն համար արտօնութիւն ստացուելէն որպէսզի այցելեն (24 ժամ) իրենց արենակից ազգականներուն, որ արեւելեան կողմը կը բնակին : Իսկ արտօնագիր տուող գրասենեակն ալ այս օրերս գոցուեցաւ, որովհետեւ բացառիկ պատճառներով (հիւանդութիւն, մահ եւն.) այցելելու արտօնութեան համաձայնագրի ժամանակը անցած է, եւ նոր համաձայնագիր չէ կրցած ստորագրուիլ այն առիթով, որ Ուլպրիխթի կառավարութեան կողմէ նոր նոր պայմաններ մտցուած են, որոնք արեւելեան Գերմանիոյ անուղղակի ճանաչման բնոյթը կրնան արտաբերել՝ եթէ իրաւական տեսակէտով քննարկուին : Այսպէս է որ Պոնի եւ Պերլինի կառավարական շրջանակները տարբեր կերպով կը մեկնաբանեն արեւելեան Գերմանիոյ նոր պայմանները եւ «փոքր քայլեր»էն այս մէկ քայլը կը մնայ օդին մէջ :

Նոյնպէս կարելի է խորհրդածել հրապարակային վիճաբանական ճառախօսութեանց ծրագրին անյաջող ելքը տեսնելով, որ 11 Փետրուարէն ի վեր արեւելեան միասնական կուսակցութեան եւ Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան միջեւ մաքերու փոխանակութեամբ նախապատրաստուած էր կատարելու համար փոխադարձաբար երեքական ճառախօսներու ելոյթները՝ Քեմնիցի մէջ 14 Յուլիսին, եւ Հանովրի մէջ 21 Յուլիսին : Մեծ յոյսերով պատրաստուած էին Վիլի Պրանտ եւ իր երկու գործակիցները Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան վերին մարմնին մէջ, բայց վերջին պահուն արեւելեան կուսակցութեան կողմէ դըրժուեցաւ՝ հակառակ անոր որ սկզբնական առաջարկը այն կողմէն էր խորհրդակցութեան եզր մը գտնելու համար «երկու եղբայրական կուսակցութեանց» միջեւ, եւ Ուլպրիխթի առաջին բաց նամակը կը վերջանար «ընկերվարական ողջոյններով» :

Այս «փոքր քայլ»ն եւս արդիւնքի մը չհասաւ, որովհետեւ հիմնական հակադրութիւններ կան եւ համակեցութեան գաղափարը արգելքներու կը հանդիպի, որոնց արմատը բարձր քաղաքականութեան մէջ կը գտնուի :

Ինչպէս տը Կոլ-Էրհարտ 21 Յուլիսի տեսակցութենէն կը հաստատուի, որուն մասնակցեցաւ նաեւ Ատընաուըր, Էրհարտ հիմնական կարեւորութիւն կ'ընծայէ ուղղակի բանակցութեան մը խորհրդային Միութեան վարիչներուն հետ : Թերեւս տը Կոլի միջնորդութենէն լիզուլ գտնելու կարելիութիւն մը կը ծագի, որուն ամէն կերպով պատրաստակամութիւն կը ցուցնեն արեւմտեան Գերմանիոյ բոլոր կուսակցութիւնները :

Փ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՆԱՅԻ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

(ՆԱԽԱՔԱՅԼԵՐԸ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐԸ)

Հայկական անդրանիկ Մարզական Միութիւնը հիմնուած է 1878 – 1879ին «Հայաստանի սրտին» այսինքն Վանի մէջ, ազգային գործիչ Մկրտիչ Փորթուգալեանի կողմէ : Կորիզը դրուած է «Վարժապետանոցին» մէջ : Ցետագային՝ «Կեդրոնականի» աշակերտութիւնը, Քաղաքամէջի եւ Այգեստանի երիտասարդութիւնը միանալով տեղական նշանակութեամբ մարզական շարժում մը ստեղծած են, սահմանափակուած Վան – Տոսպի շրջապատին մէջ, յաճախ ընդհատուած Օսմ. պետութեան կողմէ, թէեւ այդ պարագային Վանեցին «վերու ոչխար որսալու կ'երթար» Վարագայ վանքը շրջապատող սարերուն վրայ, կատարելով ձիարշաւ, որս, հրաձանաձգութիւն, կամ կը գոհանար «Փոլքլորիկ մարզախաղերով», ըմբշամարտ (կոխ), «քաղքով խըռ» եւն., որոնցմէ ոմանք ըստ ողբացեալ ազգագրագէտ Զիթունիի, կը նմանէին եւրոպական մարզախաղերու :

«Օսմ. Սահմանադրութենէն» ետք, Պոլսոյ «Ռոպէրթ» եւ Զմիւռնիոյ «Ամերիկեան» գոլէճներու աշակերտները համազգային նշանակութեամբ շարժում մը ստեղծեցին, հիմնաքարը դնելով «հորա –

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

— Միւս Փիստանս պատառ պատառ եղած է, բռնուելու տեղ չունի, շատ դէշ վիճակի մէջ է ... Փիստանիս վիճակը քիչ մը բարւոքելու է որ ...

— Պարապ տեղը ծախք մի ըներ հիմա, անոր ալ վիճակը կը բարւոքի ... գումարուելիք քոնկրէին մէջ :

×

Սրամիտ տղայք միշտ կը սիրուին :

Հայր մը առջի գիշեր իր վեց տարուան դէմն առնելով՝ Քրիստոնէականէ մը սկսաւ հարցումներ ընել անոր :

Շատ մը բաներ հարցնելէն ու պատասխաններն առնելէ ետքը՝ հայրը հարցուց .

— Ըսէ նայիմ տղաս, Քրիստոսը սպաննողները որո՞նք էին :

— Քրիստոսը սպաննողնե՞րը մի :

— Այո :

— Քրիստոնէականիս մէջ անանկ բան չկայ, հայրիկ :

— Թող չըլլայ, Քրիստոնեայ մը այս չափ բանը չգիտնայ՝ կ'ըլլա՞յ մի :

— Քիւրտերն սպաննած ըլլալու են, հայրիկ, Չէրքէզներն ալ անոր հաղուստներն կողոպտած ըլլալու են :

— Ապրիս տղաս, սըկէ օղի մը բեր ըսաւ հայրը, եւ Քրիստոնէականը գոցեց :

17 Փետրուար 1878

Ինչ մեղքս պահեմ. ես այս հաշտութեան պայմաններէն ալ բան մը չեմ հասկընար կոր :

Հաշտութեան պայմանները՝ որք նախ Քըզանլըք պիտի որոշուէին, քիչ մը ետքը Անդրիանուպոլիս պիտի ստորագրուէին, քիչ մըն ալ ետքը Այ – Սթէֆանօ պիտի կնքուէին, մինչեւ այսօր ոչ կընքուած են ոչ ալ մկրտուած :

Արդեօք Քըզանլըքի, Անդրիանուպոլսոյ ու Այ – Սթէֆանոյի օդը կ'աւրէ՞ կոր հաշտութեան պայմանները, արդեօք հիմա քաղաք մըն ալ հաշտութեան պայմաններուն համա՞ր փնտռելու պիտի ըստիպուինք :

Ի՞նչ դժուար սահարկութիւն է այս, Աստուած իմ : Իմ գիտցածս ու տեսածս՝ սակարկութիւն մը երկու խօսքով լմըննալու է :

Օրինակի համար .

— Տուր ձեռքդ ինծի :

— Ա՛ռ :

— Քարատաղի անկախութիւն :

— Շատ աղէկ :

— Սերպիոյ ալ անկախութիւն :

— Աստոր ալ բան մը չեմ ըսեր :

— Ռումանիոյ ալ անկախութիւն :

— Ձեր ըսածը ըլլայ :

— Պուլղարներու ինքնօրինութիւն :

— Դէմ կեցած ունի՞նք :

— Չէրքէզներու եւ Քիւրտերու ալ Հայութիւն :

— Աստոր ալ բան չենք ըսեր :

— Մնաք բարով :

Երթաք բարով :

Լմնցաւ գնաց :

Քըզանլըքէն մինչեւ Այ – Սթէֆանօ հաշտութեան պայմաններ ...

Իմ կարծիքովս, հաշտութեան պայմաններուն վրայ հաշտութենէն ետքը պիտի բանակցին, եւ այս բանակցութիւնը մեր կարծածէն աւելի երկար պիտի տեւէ, եւ այն ատեն միայն պիտի վերջանայ՝ երբ մէկ հայը հարիւրնոց թուղթի մը առնուլ սկսինք :

×

Քանի մը օրէ ի վեր պտըտած զրոյցները :

— Կնիկ, Սարաղթուլթէ :

— Ինչ ըսիր :

— Սթրաղթուլէ, Սարաղթուլթէ :

— Ատ ինչ է, ատ ալ նոր հանեցիր :

— Բարի եկար ըսել է... քաք բաժիլվայեէթի... քաք բաժիլվայեէթի ...

— Ա՞ս ինչ ըսել է ... :

— Քէյֆդ աղէ՞կ է. քաք բաժիլվայեէթի, քէյֆդ աղէ՞կ է, քաք բաժիլվայեէթի ...

— Բաչա պիտի առնէիր երէկ :

— Տէնկի էէսթի, տէնկի էէսթի, տէնկէ էէսթի ...

— Ինչու չառիր բաչան :

— Քաղտա բահօթ, քաղտա բահօթ ...

— Ճանըմ խենթեցա՞ր, ի՞նչ եղար :

— Սարըաղթուլթէ, Սթրաղթուլթէ :

— Այս գիշեր ուտելիք չունինք ...

— Թող չունենանք, բաւական է որ ... տէնկի էէսթի, քաղտա բահօթ ... սարըաղթուլթէ :

— Տա տէնկի էէսթին ձգէ ու գնա բան մը առ ուտենք :

— Կնիկ, կեցի սըւոնք սորվիմ որ վաղը միւս օր բարեկամները հոս գալու ըլլան նէ՝ քանի մը փարա վաստկինք : Քաք բաժիլվայեէթի, բարի եկաք, քաք բաժիլվայեէթի, բարի եկաք :

— Մինչեւ հիմա խելքդ ո՞ւր էր...

— Աճէլէի եկաւ կնիկ, այսչափ շուտ գալնին մտքէս չէր անցներ :

— Անկից վերջը սորվիս ու սատակ պիտի վաստըկիս հէ՜յ... վայ դլխուդ ...

Մի վախնար դուն, անոնք շուտ չեն երթար :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(11 Շար.)

...գոյն առումով հայկական մարզախաղերուն» :

Այս պատահարը զուգադիպեցաւ «գեղեցիկ ժամանակաշրջանին» հետ (Պէլ էփոք), «գեղեցիկ» իր արտաքին եւ խաբուսիկ փայլովը միայն, իսկ խորքովը «ոչ այնքան գեղեցիկ», մէկ կողմը անհաշիւ դրամ մսխող հաճոյասէր մեծատուներ, միւս կողմէ գաւաթ մը ջուրի, պատառ մը հացի եւ կտոր մը միսի փոխարէն՝ օրական 12 – 15 ժամ աշխատող գործաւորներ, որոնց արդար ընդվզումը տեղի կուտար խմորումներու, գործադուլներու, իշխող դասակարգի հակազդեցութեան : Ամենուրեք ոստիկանութիւնը կամ բանակը կը միջամտէր, կ՚իյնային անխուսափելի զոհերը, ընչազուրկը իր «նահատակներուն արեանը գնով» կը ջանար «ապրելու իրաւունք ստանալ» :

Ամերիկա «Մընրոյի վարդապետութեան» ետեւը սքօղուած «դիտողի» դիրք մը ընտրած էր, «Վեց Մեծեր» իրենց ձեռքին մէջ ունէին մարդկութեան ճակատագիրը, իրենք իրենց տալով անոր հետ խաղալու իրաւունքը :

Օտար լուծի տակ հեծող գերի ազգեր կը ջանային մի առ մի ձերբազատուիլ, Պալքանեան ժողովուրդները յաջողած էին իրենց նպատակին մէջ, «Սուլթանին» եւ «Վեց Մեծերուն» քունը փախցնելով, այս վերջինները զգալով իրենց նուաճումներուն սպառնացող վտանգը, թերակղզին խառնարանի վերածած էին, իրենց գործակալներուն սարքած «էնթրիկներուն» հետեւանօք : Սակայն օրին մէկը հրաբուխը բորբոքեցաւ, իրենց իսկ ծաղիկ երիտասարդութիւնը ողջակէզ դարձնելով պատերազմի աստուածութեանց :

Հայութիւնը իր կարգին ասպարէզ իջած էր իր յոյսերով, իղձերով, նպատակներով, ստեղծելով աննախընթաց վերելք մը բազմաթիւ մարզերու մէջ, բայց դժբախտաբար արեան ծովի մը մէջ նաւաբեկութեան մատնուեցաւ :

Այսպիսի պայմաններու մէջ ստեղծուած մարզական շարժումը, իր արական բաժնին մէջ, հակառակ նիւթական սահմանափակ միջոցներու եւ կարգ մը շրջանակներու կողմէ ցոյց տրուած անհասկացողութեան եւ յարուցուած խոչընդոտներու, յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողեցաւ՝ «տեղական հաւասար մակարդակի տարողութեամբ» գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք ձգել : 1911ին, 1912ին եւ 1913ին միջազգային մրցումներ կազմակերպուեցան Պոլսոյ մէջ, Րոպէրթ Գոլէճի հայազգի աշակերտները յաճախ դուրս եկան Ա. մրցաշարքի ընթացքին, վերջին երկուքը վերջացան հայերու ջախջախիչ յաղթանակով : Յոյները իրենց վրայ դրուած յոյսերը չկրցան արդարացնել : Թուրքերը իրենց պատիւը փրկեցին ըմբշամարտով :

Ֆութպոլի մէջ, մրցումները յաճախ կը համեմուէին ծեծկռուքով, մրցադաշտը կը վերածուէր ռազմադաշտի, ընդհանուր առմամբ թրքական եւ յունական մեծ խումբերէն ոմանք՝ մէկ կամ երկու կոլի առաւելութիւն կ՚ունենային Հայոց վրայ :

«Կանացի մարզախաղի» բաժնին մէջ պատկերը տարբեր էր :

1) Դպրոցական գետնի վրայ՝ ըստ «Մարմնամարզ»ի աշխատակից Գէորգ Ց. Թէրճէմանեանի, մանչերու սահմանուած «Միացեալ Կրթական Ընկերութիւնը» 1880ին, «Հաւանաբար», 1909ին «վստահաբար» իր ծրագրին մէջ ունէր «Ֆիզիքական կրթութեան բաժին» : «Հայուհեաց» եւ «Դպրոցասէր Իգական Կրթական Միութիւնները»՝ անշուշտ պէտք է յարմարցուցած ըլլային մարզանքը աղջիկներու համար : Սակայն Ապտիւլ Համիտ, ֆիզիքական կրթութիւնը զինուորական վարժութեանց հետ շփոթելով, վախնալով որ «րայա»ները քաջամարտիկ յեղափոխականներ կը պատրաստեն, թոյլ չէր տուած որ հայ կրթական ընկերութեանց «մարզական ծրագիրները» գործադրուէին : Սահմանադրութենէն ետք, Պոլսահայ դպրոցներու երկսեռ աշակերտութիւնը սկսաւ վայելել մարմնամարզի բարիքները, 1913ին կազմուեցան հայկական անդրանիկ սկաուտական խումբերը, անոնց կողքին «Կըրլկայտերու» կազմակերպութիւն մը Սկիւտարի մէջ, որուն կորիզը կը կազմէին «Տայեան վարժարանի» աշակերտուհիները, (վարժարանի հիմնադրուհին՝ Օր. Փայծառ Տայեան) : Կըրլ-կայտեր ունեցաւ նաեւ Բերայի Նիկողոսեան վարժարանը :

2) Պոլսոյ մէջ եւրոպացի կիներ «Լօըն թէնիս»ի մրցաշարքեր կը սարքէին, դեսպանուհիներու հովանաւորութեամբ : Տեղացիները չէին հրաւիրեր : Թերեւս քանի մը Հելլենուհիներ կը մասնակցէին : Հայուհիներուն մէջ կային կարգ մը լաւ «ռաքէթ» բռնողներ : Մանկութեանս շըրջանին կնքահայրս Յակոբ էֆէնտի Նիկողոսեան զիս մէկ կամ երկու տարի ընդունեցաւ իր դպրոցը, ուր տեսայ թէ աշակերտուհիներէն ոմանք զբօսանքի ժամանակ թէնիս կը խաղային, բաւական յաջող կերպով, մին ունէր գեղեցիկ «ըովլէըներ» (ըվէռ), որոնք ես մկրտած էի «թերս» հարուած :

1911ին Գնալը կղզիին մէջ հայ օրիորդներ եւ երիտասարդներ կազմակերպեցին հայկական անդրանիկ թէնիսի մրցաշարքերը (թուռնուա) :

3) Պոլսոյ մէջ բացուած էին «սքէյթինկի» սրահներ, երկսեռ յաճախորդներով, որոնց վրայ աւելցան կարգ մը վաղահամբաւ կնորսներ : Ծնողքները արգիլեցին իրենց աղջկանց խառնուիլ անոնց : Կնորսները նոյն նպատակաւ եկեղեցի ալ կը յաճախէին, բայց «եկեղեցի երթալու դէմ արգելք մը չդրուեցաւ» :

4) Կար «պատիւ» կոչուած միջնադարեան հայեցակէտ մը, գողութենէ, առաւփախութենէ, մարդասպանութենէ աւելի ամօթալի բան մը կը համարուէր դեռատի աղջկան մը՝ յաճախ անմեղ մէկ սիրարկածը, զոր Ֆրանսացիները փլիրդ կը կոչեն «Պատիւ»ը կը կապէին այնպիսի ֆիզիքական ստորոգելիներու, որոնք ոչ մէկ կապ ունէին ոչ պատուի, ոչ ալ անպատուութեան հետ : Անշուշտ այսպիսի խաւարամիտ մտայնութիւն մը ունեցող ծնողքներ պիտի չուզէին՝ որ իրենց դուստրերը թեթեւազգեստ եւ հրապարակաւ մարզանք կատարէին :

Մարզական «Թիւ 1 քարոզիչին», ազգային նահատակ Շաւարշ Քրիսեանի համար, «սխալ մը եւ նոյնիսկ ընկերային ոճիր մըն էր, աղջկանց վիճակը, կազմուածքը եւ պէտքերը անտեսելով՝ միայն մանչերով զբաղիլ» : Սկսաւ փրոփականտի, որպէսզի կանացի մարզախաղի շնորհիւ ունենանք «առողջ, գեղեցիկ, պարտաճանաչ հայ կիներ» :

Տեսնելով որ գործը կը կաղայ, որպէսզի Հայուհիները գոնէ իրենց տանը մէջ «նպաստաւորուին մարմնամարզի տալիք օգուտներէն», 1911ի Մարտ ամսուան ընթացքին, Հայկական անդրանիկ մարզաթերթին «Մարմնամարզ»ի սիւնակներուն մէջ, տնային մարմնամարզի «աղջըկանց յատուկ գրաւոր դասընթացք մը սահմանեց», օժտուած 15 պատկերներով, 14 փորձ նկարագրելով, չմոռնալով մատնանշել «իւրաքանչիւր փորձէ ձեռք ըստացուած ֆիզիքական նպաստը» :

Իգական սեռը խանդավառութեամբ դիմաւորեց ձեռնարկը, առաջին քայլը առնուած էր : Գործի լծուեցան կին փրոփականտիստներ, Տիկին Եւգինէ Շահնազար, Օրիորդներ Արփինէ Պետրոսեան, Լուիզ Աճէմեան, Արմաւենի Ժամկոչեան, Տիկին Ա. Կ. եւ ուրիշներ, առաջարկութիւններով եւ թարգմանութիւններով աշխատակցելով «Մարմնամարզ»ի : Եւ կատարուեցաւ «Հրաշքը» : «Պատիւ» կոչուած չակերտաւոր «հիտրան» զգետնուեցաւ : 1912ին ստեղծուեցաւ կանացի Ա. մարմնամարզական ակումբը, «Եսայեան վարժարանի Սանուց Միութիւն», հետեւեալ մարզական մասնախումբով, օրիորդներ Ազնիւ Կարապետեան, Ազնիւ Մերտինեան, Եւնիկէ Հաճեան, Զապէլ Համբիկեան (ուսուցչուհի Խասեան վարժարանի), Կատարինէ Քիւրթներեան : 1913ին Օր. Զապէլ Նուրիկեան վարչական անդամուհի : Տարեվերջին քանի մը օրիորդներու նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ Սկիւտարի մէջ «Իժի» (Առողջութիւն) կանացի մարմնամարզական միութիւնը :

«Սկիւտարի Տիկնանց Ընկերակցութիւնը» իր ծրագրին մէջ աւելցուց «ամառուան ընթացքին զբօսական պտոյտներու ծրագիր եւ շուէտական մարզանքի դասընթացք մը», Շաւարշ Քրիսեանի ղեկավարութեամբ :

Քանի մը ամիս ետք «Նիկողոսեան աղջըկանց վարժարանի» սանուհիները, կազմեցին «Եռանդ» անուն «մարմնամարզի եւ մարզախաղի ակումբ մը», վաթսունի մօտ անդամուհիներով, պատկառելի թիւ մը եթէ նկատի առնենք ժամանակաշրջանը եւ շրջապատը : Արական ակումբներէն ոմանք հազիւ 15 անդամ ունէին, որոնք տարին ինը ամիս Ֆութպոլ խաղալէ ետք, ամառն ալ քանի մը փորձ եւ յետոյ աթլէթիզմ կ՚ընէին :

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԿԻՆԵՐԸ ՉԵՆ ՓՈԽՈՒԻՐ

« Քսաներորդ դարու կինը արդեօք շա՞տ կը տարբերի անցեալի կիներէն» :

Բոլորն ալ իրական պատասխան կուտան այս հարցումին ու կ՚աւելցնեն. « Հիմնական յեղաշրջում մը տեղի ունեցաւ » :

Սակայն, այս տեսակէտին հակառակ եղողներ ալ կան : Անոնցմէ մէկը՝ Ֆրանսացի քիմիագիտուհի Ժագըլին Տիւրան կ՚ըսէ .

— Կեանքի պայմանները շատ փոխուած են անշուշտ, սակայն կիները տարիներու ընթացքին փոխուած չեն, կը շարունակեն նոյնը մնալ : Կրնամ նոյնիսկ — թէ անցեալին թէ ներկայիս . — չորս դասակարգերու բաժնել զանոնք՝ համարձակները, նուիրուածները, բախտախնդիրները եւ զոհերը ... : Այս դասակարգերէն որեւէ մէկուն պատկանող բոլոր կիները իրականութեան մէջ երբեք անկախ չեն եղած, եւ կեանքի պայմաններն են այդ անկախութեան խափանման պատճառները : Տակաւին նոյնը կարելի է ըսել այն կիներուն համար, որոնք զոհ չեն, որոնք մեծ փառատենչութիւններ ունին եւ որոնք կեդրոնախոյս նկարագրի տէր են, պարզապէս ուժի ու փառքի զօրաւոր ձգտումով :

Այս տեսակէտը այսօր կը բաժնեն Ֆրանսացի ընկերաբաններն ալ, որոնք քննած են ընկերութեան մէջ կնոջ դիրքի խնդիրը : Ֆրանսացի ընկերաբանները առաջ կը բերեն իրողութիւններ եւ օրինակներ :

— Կիները չեն փոխուած, — կ՚ըսեն անոնք, — կը շարունակեն նոյնը մնալ պատմութեան մէջ : Այսինքն, անոնց հիմնական ձգտումները կեանքի մէջ կը շարունակեն մնալ՝ նոյնը բնութեան կողմէ նախասահմանուածները : Այն իրողութիւնը, որ այսօր, եւրոպական բոլոր մեծ երկիրներուն մէջ ընկերային կարեւոր հարցը յղութիւնը կանխարգիլող դեղահատներն են, կ՚ապացուցանէ թէ կինը իրապէս գերին է իր սեռին : Իր հոգեբանութիւնը երբեք պիտի չփոխուի եւ տիրական հարցը միշտ պիտի մնայ նոյնը, — պէ՞տք է զաւակ ունենալ թէ ոչ :

Պիոս 12րդ Պապը, երբ անգամ մը կիներուն մասին կը խօսէր, ըսաւ.

— Կնոջ մեծ առաքելութիւնը աշխարհի վրայ պէտք է ըլլայ մայրութիւնը : Ամէն կին նախասահմանուած է մայր ըլլալու, երբեք պիտի չդադրի այս նպատակը ունենալէ :

Ամերիկացի գրագիտուհի մը՝ Պէթի Ֆրոնտըն, իր վերջերս լոյս տեսած մեծ ուսումնասիրութեան մէջ կը պաշտպանէ այն տեսակէտը, թէ ամերիկուհին որ ամենալայն իրաւունքները ձեռք ձգեց ամբողջ աշխարհի վրայ, որ իրապէս հաւասարեցաւ այր մարդուն, խորքին մէջ ունի երկու հիմնական ձգտումներ . — ամուսնութիւնը եւ մայրութիւնը :

Այս եզրակացութեան կը յանգին նաեւ Ֆրանսացի ընկերաբանները որոնք կը շեշտեն, թէ որքան մեծ ընկերային յեղաշրջումներ ալ տեղի ունենան, կիները երբեք պիտի չդադրին հաւատալէ, թէ ամուսնութիւնը եւ մայրութիւնը իրենց կեանքի երկու հիմնական նպատակներն են :

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Երիտասարդուհի մը բարեկամուհիի մը հետ խօսելով կը գանգատի, թէ բոլոր դրացուհիները խօսք մէկ ըրածի պէս՝ իր մասին կը խօսին ու զինք կը զրպարտեն :

— Այդպէս է, սիրելիս, կը պատասխանէ բարեկամուհին : Աւելի դիւրին է աղջիկ մը ազատել այր մարդոց ձեռքէն քան թէ կիներու լեզուէն ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Յաջորդ օրը, Փեթրոկրատէն կանուխ մեկնած ըլլալով, իրեններուն մօտ հասաւ կէսօրի ատենները : Օդը մշուշոտ եւ ցուրտ էր, ֆինլանտական գիւղը տխուր անհորիզոն, մեռելային երանգով մը : Իր ճանչցած ընտանեկան մթնոլորտը վերագտաւ, այն հանդարտութիւնը խաղաղութեան այն զգացումը զոր Սոնիա կը ստեղծէր եւ որմէ շատ զրկուած էր իրենց ամուսնութեան արդէն երկար տարիներու ընթացքին : Անոր մօտ կարծես ամէն բան կը վերաբերէր կարգի մը որու գոյութիւնը կանոնաւորուած էր ըստ գաղտնի օրէնքներու, իրենց էութեան մէջէն եւ, վեր ամէն պայքարէ :

Կարծես ոչ մէկ բան կարող էր զարմացնել կամ յանկարծակիի բերել իրեն, զաւակներուն եւ ամուսինին յարաբերութիւններուն մէջ : Հոգեկան այն ճառագայթումը որ իր անձէն կը բխէր, նման էր մեղմ, միշտ հաւասար անդադրում, բարեբեր, ամենուրեք թափանցող այն տաքութեան որ կ՚արձակուի ռուսական մեծ յախճապակիէ վառարաններէն :

Այս անգամ եւս, Սավինոքի ազդուեցաւ : Ջիղերը՝ ենթարկուած դժնդակ փորձի մը, Փեթրոկրատի դժնդակ ապրումներէն, հանդարտեցան : Քաղցր ըղձայնութիւններու ծփանք մը զինք պարուրեց : Թէյէն վերջ, Սոնիա դաշնակին առջեւ նստաւ եւ իր գեղեցիկ ծանր ձայնով հին ժողովրդական եղանակներ երգեց . Սավինոքի ծունկերուն վրայ ունէր պզտիկ աղջիկը որ մտիկ կ՚ընէր առանց շարժելու, մէկ թեւը անցուցած հօրը վիզին եւ թարմագեղ դէմքն ալ անորինին կրթնցուցած :

Ինքզինքը կը յանձնէր այն յուզումին որ կ՚ելլէր իր մէջ եւ քիչ քիչ կը շատնար, զինք կ՚այլայլէր : Խաղաղաւէտ, ճոխ եւ հանդարտիկ երջանկութիւն մը իր ձեռքին հասողութեանը տակ էր : Յանկարծ, խանդագին հարցուց ինքնիրեն. «ինչու այս աստիճանի յուզուած եմ », եւ յետոյ անմիջապէս, ակամայ, պատասխանը եկաւ շրթներուն, «թերեւս այս երջանկութեան համար չեմ այլեւս », իրեն կը թուէր թէ իր մէջէն անծանօթ մէկը խօսած էր : Ցնցումը այնքան ուժով եղաւ որ աչքերը լեցուեցան : Աղջիկը իրեն քաշեց եւ շրթները դրաւ անոր անբիծ ճակտին վրայ : Աղջնակը աւելի ուժով գրկեց եւ համբուրեց հայրը : Ուժով կը շնչէր, որպէս թէ սեպ բլուրէ մը վեր մագլցած ըլլար :

Ճաշը շատ զուարթ անցաւ : Բորիս ոգեւորեց ամէնքը իր յանկարծաբանութիւններով եւ Սավինոքի անդիմադրելի թուլութեան մը մէջ, զուարճացաւ իր տղուն հիւր եւ տարուեցաւ երիտասարդական այն ոգեւորութենէն որով Բորիս կը դնէր խօսակցութեան մէջ : Սակայն, ճաշի ընթացքին մէկ քանի անգամ տեսաւ կնոջը՝ իր վրայ յառած ակնարկը : Պահ մը, հոն կարծեց նշմարել քիչ մը վրդոված զարմացումի երանգ մը, բայց այս վաղանցիկ տպաւորութիւնը շուտ ցրուեցաւ :

Կէս գիշերի մօտ էր, արդէն մարած էր լամբարը անկողինին վրայ ուր Սավինոքի կնոջը քով պառկած էր : Թեւերուն մէջ առաւ եւ դէպի անոր ծռեցաւ քնանալէ առաջ համբոյր մը տալու համար : Զգաց որ տաք արցունքներ կային անոր այտերուն վրայ :

— Կուլաս, ըսաւ զարմանքով :

— Ներէ ինծի, բան մը չէ, պատասխանեց : Քիչ մը ջղայնացած էի այս վերջին օրերը : Ժամանակը դժնդակ է ինծի համար ալ ... բայց երջանիկ եմ եւ քեզ կը սիրեմ : Սեղմուեցաւ անոր :

Արցունքները դեռ կը հոսէին : Քունը տարաւ ամուսինին թեւերուն մէջ որ զայն մեղմօրէն կը գգուէր եւ չէր խօսեր :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի վարչութեան կողմէ՝ 200 ֆրանք :

×

Տիթրոյիթէն (Ամերիկա) Այրի Տիկին Հայկուհի Մուշմուլեան Հերոսներու Օր – ուան առթիւ իր ամուսնոյն յիշատակին Փարիզի Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սր – րահին կը նուիրէ 50 ֆրանք :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՒԷՐ

Ամերիկայէն Պ. Նշան Տինկճեան իր այցելութեան առթիւ 50ական ֆրանք կը նը – ւիրէ հանգստեան տուներուն : (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճ – ման :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ց. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնոր – հակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Փափազեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ս. Տիւյ – մէճեանէ յիսուն ֆրանք փոխան ծաղկե – պսակի Տիկին Եւգինէ Նէրկիզեանի կըս – կըծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Տէր եւ Տիկին Օսմանճեան (Սարսէլ), Տէր եւ Տիկին Աճեմեան Յ. (Սարսէլ), Տիկին Մարանդեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ուզունեան (Լիոն), Պ. Ն. Պօտուր – եան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Տիւյմէճեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Գիւրզէտէն (Կըր – նոպլը), Տէր եւ Տիկին Գ. Տիւյմէճեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ճապուրեան (Սէն Շամօն), Տէր եւ Տիկին Երեմեան (Լիոն), Պ. Մ. Ճապուրեան (Սէն Շամօն), Տէր եւ Տիկին Ընտրիկեան (Սէն Շամօն), Ըն – կերուհի Ծ. Ղազարեան (Լիոն), Սարսէլ – Առնուվիլ եւ Անիէռի Նոր Սերունդ, Պ. Տարթանեան (Ռօան), Լիոնի Կապ. Խաչի մասնաճիւղ, ընտանիք մը, (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ներկիզեան (Լիոն) հարիւրական ֆրանք :

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբ – թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սուխպողական գործերու համար :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատախնամի Յունիս 19ին կազմա – կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ – տագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու – թեան մէջ իրականացնել :

Աղֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա – հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուակա – նը :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ Թատերգութիւնը պարու – նակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրա – սենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18 :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վը – րայ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Վերադարձ Յուլիսի խումբերու.—

ԼԻՈՆ կը հասնին Կիրակի առաւօտ 31 Յուլիս, Փեռաշ ժամը 8.53ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին Կիրակի 31 Յու – լիս, Սէն Շարլ, կէսօրէ ետք ժամը 14.30 :

ՓԱՐԻԶ կը հասնին Երկուշաբթի Օգոս – տոս 1, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Սքուառ Մոնթոլոն, Փարիզ : Ուշացած ծնողքները իրենց զաւակները կը գտնեն Կ. Խաչի գը – րասենեակը :

Մեկնում Օգոստոսի խումբերու.

ՓԱՐԻԶ Կիրակի 31 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 7.30, Սքուառ Մոնթոլոնէն, Փարիզ (9), մեթրօ Գատէ :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Երկուշաբթի Օգոստոս 1, Սէն Շարլ կայարանէն ժամը առաւօտեան 11.55 :

ԼԻՈՆԷՆ Բ. խումբը կը մեկնի Օգոստոս մէկին, Երկուշաբթի օր կէսօրէ ետք ժա – մը 16ին Փեռաշ կայարանէն, մուտքի մեծ ժամացոյցին առջեւ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փո – փոխութիւնները կ'արժեն 5 ֆրանք ար – ձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպ – լի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Խա – նասորի արշաւանքին տարեդարձը կը տօնուի, այս Կիրակի Շաթօ տը Պօրըկա – րի պուրակին մէջ :

Օթօքարը կը մեկնի Կ. Խաչի դպրոցին առջեւէն ժամը 9ին, ժամը 9.15ին Ռիւ տը Լա Փլէն, 9.30ին Փրէֆէքթիւրին դիմա – ցը, 9.30էն ետք կարելի է մինչեւ 9.50 սպասել, Քուռ Պերիայի սովորական վայրերը :

Նախատեսուած է հաճելի գեղարուես – տական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ :

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԱՐՏԻԿ ՆԱԶԱ – ՐԷԹԵԱՆ :

Կը խօսի Ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Պ. Թէսիէի զովասուն ծա – ռերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ հայկա – կան դաշտահանդէսներու վայրը, առաւօ – տէն մինչեւ իրիկուն :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆոռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ԾԱԽՈՒ Է

ԷՕՌԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ
ՓԱՐԻԶԷՆ 70 ՔԻԼՈՄԵԹՐ

Շատ գեղեցիկ տուն մը, 9200 քառա – կուսի մեթր, ութ սենեակ, ամէն յարմա – րութիւն, մեծ սեծուր եւ հիւրանոցներ, բաղնիք, տաք ջուր, արդիական կահա – ւորումով խոհանոց, առանձին պահա – պանի տուն մը : Նորմանտական ոճ : Կա – ռատուն : Մրգաստան, (խնձորոցիի) : Շէնքը շինուած է 1960ին :

Գրել կամ հեռաձայնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ու – սումնական աստիճան : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս	400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական		14 ֆր.
» » պակաս օրական		15 ֆր.

Հաւաքական մեկնում, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին Մշակոյթի Տան առջեւ :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ – ԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ – ՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋԻ հասցէով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին այս տարի եւս կազմակերպած է դաշտահան – դէս մը 31 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն (Թրիբէ) շան ա Պարծ ծառաստանին մէջ, հայկական նուագ եւ պարեր :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով եւ շամ – փուր :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խում – բի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ու – նենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գինները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ ուղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : ծածկոցներ. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՅՈՒԼԻՍ

VENDREDI 29 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10672

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.672

ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՑՈՅՑԵՐԸ

«Լոս Անճելըս Թայմզ» թերթը իր Մայիս 30ի թիւին մէջ վերի խորագրով հրատարակած է իր թղթակիցներէն Վ. Ճ. Փըրճի կողմէ Երեւանէն ղրկուած թղթակցութիւն մը, ուր հանգամանօրէն կ'անդրադառնայ Երեւանի մէջ անցեալ եւ այս տարուան Ապրիլ 24ին տեղի ունեցած ցոյցերուն եւ, ի միջի այլոց, կը գրէ.

ԵՐԵՒԱՆ. — Տասներեք ամսուան մէջ երկու անգամ Խորհ. Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի բնակիչները տհաճութիւն պատճառեցին Մոսկուայի՝ հակաթուրք ցոյցեր կազմակերպելով :

Երկու դէպքերէն ոչ մէկը հաղորդուեցաւ խորհրդային մամուլին կողմէ : Առաջին ցոյցը, որուն բազմահազար Հայեր մասնակցեցան, պատճառ եղաւ, որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան պետը՝ Ա. քարտուղար Եա. Զարոբեան պաշտօնազրկուի :

Երկրորդ ցոյցը աւելի փոքր էր, եւ Համայնավար կուսակցութեան նոր պետը (Ա. քարտուղար Ա. Գոչինեան) ոստիկանութեան միջոցով ցրուեց ցուցարարները :

Առաջին պոռթկումը պատահեցաւ 1965 Ապրիլ 24ին, Հայերուն կողմէ նշանակուած Թուականին ոգեկոչելու համար Թուրքիոյ Հայոց Ջարդերուն Յիսնամեակը : Երկրորդ ցոյցը տեղի ունեցաւ 51ամեակին առթիւ :

ԲՌՈՒՆՑՔ ՑՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ

Երկու ցոյցերուն ալ Հայերը հաւաքուեցան փողոցները, յարգելու համար Եղեռնի զոհերուն յիշատակը : Շատեր լուռ էին, բայց շատեր ալ հակաթուրք նշանախօսքեր կ'արտասանէին բարձրաձայն եւ, ինչպէս մէկը կը բնորոշէր, «մեր բռունցքները ցոյց տուինք» դէպի Թուրքիոյ :

Բուռն այս ցոյցերը խորհրդային (հայ) քաղաքացիներու, որոնք Թուրքիոյ սահմանին շատ մօտիկը կ'ապրին, չգնահատուեցան Մոսկուայի մէջ, ուր համայնավար վարիչները կը փորձէին խորհրդային յարաբերութիւնները բարելաւել Թուրքիոյ հետ : Այս տարուան պոռթկումէն նուազ քան մէկ ամիս առաջ, խորհրդային Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Լէոնիտ Պրեժնեւ ԻԳ. համագումարին մէջ յայտարարեց, թէ «խորհրդային ժողովուրդը կ'ողջունէ այն որոշ բարելաւումը որ վերջին տարիներուն տեղի ունեցաւ Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութեանց մէջ» :

Բ. Աշխարհամարտէն ետք, Ստալին հողային պահանջներ ներկայացուց Թուրքիոյ եւ փորձեց խորհրդային սահմանները տարածել դէպի հարաւ, դէպի Իրան : Ցամենայն դէպս, Թուրքիա եւ Իրան, կռթնած Արեւմուտքի, ամուր կեցան. միակ հետեւանքը եղաւ ահազանգ հնչեցնել Արեւմուտքի՝ խորհրդային յարձակման մը վտանգին մասին :

Ստալինի մահէն ի վեր (1953) Խորհ. Միութիւնը, բացի կարգ մը բացառիկ պարագաներէ, աւելի մեղմ մօտեցում ցոյց տուաւ համաշխարհային ազդեցութիւն եւ հեղինակութիւն շահելու համար : Սակայն, Կրեմլին եթէ նոյնիսկ թշնամի ըլլար Թուրքիոյ, դարձեալ պիտի առարկէր Երեւանի չարտօնուած ցոյցերուն :

Խորհ. Միութեան մէջ «ինքնաբուխ» ցոյցերը պէտք է կազմակերպուին կամ յատուկ դիմումով արտօնուին իշխանութեանց կողմէ :

Պատկերաղարդ տեսարան մը միտքս կուգայ, այս առթիւ : Անցեալ տարի, երբ քանի մը պատանիներ յայտնուեցան Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատան առջեւ ցուցական տողանցք մը ընելու համար Միաց. Նահանգներու դէմ, վիէթնամեան պատերազմին միջամտութեան առթիւ, խորհրդային գաղտնի ոստիկան մը զանոնք ստիպեց վար առնել իրենց ցուցատախտակները եւ հեռանալ : Խորհրդային մամուլը օրուան իբրեւ նշանախօսք նախօրօք կոչ կ'ընէր «ինքնաբուխ» բողոքի հաւաքոյթներու ամբողջ Մոսկուայի մէջ, սակայն ոչ ցոյցերու դեսպանատան մօտ :

Ողբերգական դէպքերը զորս Հայերը կ'ոգեկոչեն ամէն Ապրիլ ամսու, պատահեցան Ա. Աշխարհամարտին, երբ Թուրքիա մասնակցած էր Առանցքի պետութեանց հետ ընդդէմ Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ ցարական Ռուսիոյ : Թուրքիա ամբաստանեց Թրքահայերը, թէ երկրին մէջ, բանակի թիկունքին, խռովութիւններ կը նիւթեն այն համակրանքին հետեւանքով, զոր ունին Ռուսահայաստանի իրենց եղբայրներուն հանդէպ : Թուրք կառավարութիւնը հրահանգեց տեղահան ընել Հայերը : Արեւմըտեան դիտականներուն հաշուումներուն համաձայն, շուրջ 600 հազար Հայեր(*) մեռան կամ սպաննուեցան բռնագաղթի ընթացքին :

ԴԱՐՁԵԱԼ ԲԱԺՆՈՒԱԾ

Երբ Ա. Աշխարհամարտը վերջ գտաւ եւ բոլշեւիկները իշխանութեան տիրացան Ռուսիոյ մէջ, անկախ Հայաստան մը ստեղծուած էր : Բայց, Թրքական զօրքերը առաջ շարժեցան հարաւէն, խորհրդային զօրքերը հիւսիսէն, եւ անգամ մը եւս Հայաստան բաժնուեցաւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ :

Աւելի քան մէկ տարի առաջ, ընդառաջելով Հայաստանի բնակիչներու պահանջին, Եա. Ն. Զարոբեան, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան պետը, հրապարակային պաշտօնական հաւաքոյթ մը կազմակերպել ծրագրեց Եղեռնի զոհերուն յիշատակը յարգելու համար : Ծրագրուած էր հրապարակային հաւաքոյթը սահմանափակել Երեւանի օփերային մէջ խօսուելիք յարգալիր ճառերով : Այսուհանդերձ, հազարաւոր մարդիկ փողոց ելան՝ արտայայտելու համար իրենց զգացումները :

Այս ցոյցին լուրը երբ Մոսկուա հասաւ, Զարոբեանի վարկն ու անունը արատաւորուեցան յաչս կեդրոնական իշխանութեանց : Աւելի ուշ, շատ մը հայկական գործարաններու ձախողութիւնը 1965ի համար նշանակուած արտադրական ծրագիրները իրագործելու մէջ, հակառակ անոր, որ մասամբ հետեւանք էր խաղողի դէշ բերքին, աւելի եւս վնասեց Զարոբեանի դիրքին Մոսկուայի մէջ : 1966 Փետրուար 5ին Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն պաշտօնանկ ըրաւ Զարոբեանը, որ աւելի ուշ կարեւոր պաշտօնի մը կոչուեցաւ Մոսկուայի մէջ :

Իբրեւ Հայաստանի Կոմկուսի պետ, իրեն յաջորդեց Անտոն Գոչինեան, 52 տարեկան, որ 14 տարի շարունակ, իբրեւ վարչապետ, թիւ երկու մարդը եղաւ Խորհ. Հայաստանի մէջ : Մարտին պաշտօնական առաջին բացատրութիւնը տրուեցաւ Զարոբեանի հեռացման մասին՝ ճառի մը մէջ, զոր Գոչինեան խօսեցաւ Հայաստանի Կոմկուսի ԻԳ. համագումարին : Ան ակնարկեց միաժամանակ թէ տնտեսական եւ թէ գաղափարաբանական մարզի մէջ եղած թերացումներու :

«Կարգ մը ցաւալի դէպքեր» պատահեցան 1965 Ապրիլ 24ին, ըստ Գոչինեան, երիտասարդութեան կարգ մը ներկայացուցիչներ, «սխալ դիրքերէ մեկնելով», բաւական յանդուգն եղան Եղեռնի Յիսնամեակը մեկնաբանելու «իրենց սեփական տեսանկիւնէն» :

Այս տարի, երբ Հայաստանի քաղաքացիները արտօնութիւն խնդրեցին Եղեռնի 51ամեակը ոգեկոչելու, Գոչինեանի վարչութիւնը մերժեց : Հետեւաբար Ապրիլ 24ին ցուցարարները հաւաքուեցան դարձեալ Երեւանի կեդրոնական հրապարակը եւ բարձրաձայն հակաթուրք նշանախօսքեր արտասանեցին : Ցուցարարները ցրուեցան ոստիկանութեան կողմէ, շատեր բռնուեցան եւ քաշքշուելով հեռացուեցան հրապարակէն :

— Ոստիկանութիւնը ինչո՞ւ ցրուեց ցոյցը, — հարց տրուեցաւ խումբ մը ուսանողներու :

— Որովհետեւ իշխանութիւնները դէմ էին ցոյցին եւ չէին ուզեր, որ օտար թերթեր տեղեկանան անոր մասին, — պատասխանեց ուսանող մը ինքնավստահ շեշտով :

Պարզ իրողութիւնը, որ հայ երիտասարդները համարձակեցան ցոյց ընել հակառակ պաշտօնական իշխանութեանց փափաքին, շատ բան կ'ըսէ մթնոլորտի փոփոխութեան մասին, որ տեղի կ'ունենայ Ստալինի «սարսափ»ի տիրապետութեան ջնջումէն ի վեր :

Ստալինի մահէն անմիջապէս ետք, Կրեմլին Թուրքիոյ նկատմամբ իր հողային բոլոր պահանջները ետ առաւ : Երեւանի մէջ կը յիշուի, որ թէեւ շատեր անձնապէս եւ հոգիով վրդովեցան, սակայն ոչ ոք հրապարակային ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ Կրեմլինի :

Հայերը, իրենց դարաւոր պատմութեան մէջ, գրեթէ միշտ ենթակայ եղած են օտար տիրապետութեան : Առենին պատուար – պետութիւն մը՝ Հռոմի եւ Պարսկաստանի միջեւ, ներկայիս հայկական «հողամաս»ը կը նկատուի ներկայ Խորհ. Հայաստանի եւ Թուրքիոյ հիւսիս արեւելեան շրջանը, Արարատ լեռը ներառեալ :

Հայերը իրենք զիրենք մշակութապէս գերադաս կը նկատեն թէ ռուսերէն եւ թէ Թուրքերէն : Անոնք քրիստոնէութիւնը ընդունած են 300 թուականին եւ Հայ Առաքելական եկեղեցիի կեդրոնը կը գտնուի Էջմիածնի մէջ, Երեւանէն 13 մղոն հեռու :

(*) Ո՛չ թէ 600 հազար, այլ մէկուկէս միլիոն («Յ.») :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՔԻԷՆ

ԲԱՅՑ ՄԱՐԴԸ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ՏԱՐ

Զօր. Քիի առաջի օրուան յայտարարութիւնները բաւական դժգոհ ձգած էին Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները եւ Արտաքին նախարարութիւնը ստիպուած եղած էր ճշդել թէ Ամերիկա համակարծիք չէ : Հակառակ այս կացութեան, Զօր. Քի նոր յայտարարութիւններ ըրած է, այս անգամ մամուլի ասուլիսի ընթացքին եւ շեշտած թէ «միայն երկու լուծում կայ, յարձակիլ Հիւսիսի վրայ կամ համակերպիլ պատերազմին երկարաձգման» :

Զօր. Քիի համար, կամ իրենք (իմա՛ Հարաւային Վիէթնամ) եւ Միացեալ Նահանգները պատերազմը կը փոխադրեն Հիւսիսային Վիէթնամ ուր կը գտնուի բուն թշնամին եւ ամէն կարելիութիւն կայ ժամ առաջ վերջացնելու կամ պէտք է պատրաստ ըլլալ պատերազմը պահել իր ներկայ վիճակին մէջ հինգ, տասը կամ տասնեւհինգ տարի : Զօր. Քի կը յայտարարէ նաեւ թէ Հարաւային Վիէթնամցիները պատրաստ են շարունակելու պատերազմը, բայց հարկ է գիտնալ թէ Միացեալ Նահանգները եւ միւս զինակիցները տրամադիր ե՞ն իրենց ջանքերը շարունակելու այդքան երկար ատեն» :

Հիւսիսային Վիէթնամի բանակին հրամանատարը բողոքի նամակ մը ղրկած է հակակշռի միջազգային յանձնախումբին Զօր. Քիի յայտարարութեանց առթիւ, որոնք կը մատնանշեն.— «Աշխարհակալ Ամերիկացիներու ծրագիրը տարածելու եւ սաստկացնելու Վիէթնամի յարձակողական պատերազմը» : Յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի նաեւ.— «Հիւսիսային Վիէթնամը բուռն կերպով կը բողոքէ Միացեալ Նահանգներու եւ Սայկոնի կառավարութեանց ծրագիրներուն դէմ եւ կը պահանջէ որ վերջ տան յարձակողական իրենց պատերազմին, քաշեն ամերիկեան եւ արբանեակ զօրքերը եւ գործադրեն 1954ի Ժընեւի համաձայնագրերը» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Չին մամուլի «Նոր Չինաստան» գործակալութիւնը կը յայտարարէ թէ Մաոյի լողալը մեծ քաջալերանք մըն է տըրուած չին ժողովուրդին եւ ծանր հարուած մը տրուած աշխարհակալութեան, արդի յետադիմութեան եւ ներսի հրէշներուն, որոնք ընդդիմացան ընկերվարութեան :

ՃԱՓՈՆ եւ Խորհ. Միութիւն համաձայնութեան եկան կանոնաւոր խորհրդակցութիւններ ունենալու Արտաքին նախարարներու ատենին վրայ : Այս որոշումը տրուած է Կրոմիքոյի եւ իր ճափոն պաշտօնակիցին տեսակցութեան ընթացքին : Նոյն ատեն խորհրդային Արտաքին նախարարը Մոսկուա հրաւիրած է ճափոնի վարչապետը :

ՓԱՐԻԶԻ կուսակցական երկու պաշտօնաթերթեր՝ Լա Նասիոն (ՈՒ ԷՆ ԷՌ) եւ Փոփիւլէռ (Ընկերվարական) կը դադրեցնեն իրենց հրատարակութիւնը արձակուրդներու առթիւ : Փոփիւլէռ արդէն դադրած է Յուլիս 12ին եւ պիտի վերահրատարակուի Սեպտեմբեր 10ին, իսկ Նասիոնը կը դադրի Օգոստոս մէկին եւ լոյս կը տեսնէ Սեպտեմբեր 3ին :

ՊԵԼԺԻՈՅ Արտաքին նախկին նախարարը Փոլ – Անրի Սփաք բոլորովին կը քաշուի քաղաքական կեանքէ, ինչպէս կ'ըսուէր արդէն ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Ատլանտեան Ուխտի միջեւ ծագած տարակարծութեանց վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան Սեպտեմբերին, ՕԹԱՆի ընդհ. քարտուղարի առաջարկով :

ԻՏԱԼԻՈՅ ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխը՝ Փիէթրօ Նէննի Հռոմ վերադարձաւ Լոնտոնէն կնքելէ ետք «հաշտութիւնը» իր կուսակցութեան եւ բրիտանական աշխատաւորական կուսակցութեան միջեւ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ծերակոյտը օրինագիծ մը քուէարկեց որ 2500 միլիոն տոլարէն 2200 միլիոն տոլարի կ'իջեցնէ ամերիկեան օժանդակութիւնը արտասահմանի : Այս զեղջը կը վերաբերի թերաճ երկիրներու տրուած վարկերուն որ 670 միլիոն տոլարէն կ'իջնէ 370ի :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ Իրաքի միջեւ մերձեցումը կ'ամրապնդուի : Իրաքի վարչապետը Մոսկուա է եօթը օրուան համար եւ կը բանակցի աւելցնելու համար խորհրդային օգնութիւնը իր երկրին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՆԱՑԻ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

(ՆԱԽԱՔԱՅԼԵՐԸ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

1914ին, Ա. Աշխարհամարտը քանդեց ձեռք ձգուած նուաճումները։ «Մանտրոսի զինադադարէն» ետք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները պարտաւորուեցան ամէն ինչ սկիզբէն սկսիլ, կանացի մարզախաղի մարզին մէջ դէմ յանդիման գալով նոյն դժուարութեանց։ Մարզասէր Զաւէն պատրիարքը հարկադրուեցաւ միջամտել ճառով մը, որպէսզի ծնողքները բարեհաճին թոյլ տալ իրենց դուստրերուն՝ գոնէ կըըլ–կայտ արձանագրուելու։ Կազմակերպուած մարզահանդէսները զուրկ էին կանացի յայտագրէ։ Սկիւտարի մէջ միայն, որ Պոլսոյ ամէնէն յառաջադէմ արուարձանն էր, հակառակ ասիական եղերքին վրայ գտնուելուն, տեղի ունեցաւ անդրանիկ կանացի չորս հարիւր մեթր վազքի մրցումը 1921ին։ 14–15 տարեկան կըըր–կայտ մը Օր. Հ. Հայթայեան առաջին հանդիսացաւ 69"6ով, յաղթելով իր նման լուսամիտ ընտանիքներու աղջիկներուն։ 1926ին մեզի պիտի հասնէին Թրքական անդրանիկ արդիւնքները, իրենց մեծագոյն Միութեան «Կալաթա Սէրայի» անդամուհիներէն Նէրմին հանըմ վաթսուն մեթրը կտրած էր 12 երկվայրկեանէն, Միւզէճէլ հանըմ երեք հարիւր մեթրը մէկ վայրկեանէն։ Մարզական մասնագէտ մը ըլլալը անհրաժեշտ չէ տեսնելու համար, որ Հայուհին մրցանիշը գերազանցօրէն բարձր էր Թրքուհիներու ձեռք ձգած արդիւնքներէն, որոնք չորս հարիւր մեթրը առնուազն 80 երկվայրկեանէն պիտի կարենային կտրել։

Այս բոլորը «մետալլին» մէկ կողմն է, պարփակելով նաեւ Զմիւռնիան։ Կայ նաեւ միւս կողմը՝ Արեւմտեան Հայաստանը, Փոքր Հայքը, Կիլիկիան եւ Փոքր Ասիան։

Այս կողմը լաւագոյն կերպով նկարագրուած է Տիկին Արմենուհի Գեւոնեանի (ծնեալ Տէր–Կարապետեան) կողմէ, (տես «Կիլիկարի» յաւելուածները, Տարօնի բարքեր, յարեւմեան գաւառներու)։ «12 տարեկան աղջիկը կը նշանուէր (էջ 135)։

«Գաւառի սովորութիւնը կը պահանջէր կարգել 14էն 15 տարեկան աղջիկները, ապա թէ ոչ իբրեւ պառաւ աղջիկ կը դատապարտուէին տունը մնալու եւ դառնալու արատ մը ընտանեկան պատուին» (էջ 134)։ « Գաւառի մատղաշ հարսներուն ողբերգութիւնը։ Քանի քանի ծիլ–ծաղիկներու արեւը դեռ չբոլորած խամրած էր»։ «Գաւառացի աղջիկը ամուսնական յարկէն ներս կորսնցնելով ամէն ազատութիւն, կը դառնար կատարեալ ստրուկ մը»։ «Խուլ–համրերու նման, ան դատապարտուած էր տարիներով չխօսելու ընտանիքին անդամներուն հետ»։

« Ամառ թէ ձմեռ, գիշեր թէ ցերեկ, անոր երեսը ծածկուած էր կարմիր խազմայով մը, յաճախ խափանելով անոր շնչառութիւնը, մանաւանդ ամառուան տօթերուն» (էջ 144)։

« Նոր հարսը պարտաւոր էր բարեւռնած ոտքի կենալ, մինչեւ որ կեսուրը կամ ընտանիքին տարեց անդամները հրաման տային նստելու։ Պարտաւոր էր անկողին մտնել միայն այն ժամանակ, երբ տան բոլոր անդամները քնացած ըլլային։ Դուրս ելլելու, բացօթեայ պտըտելու, ոչ առիթ, ոչ ալ սովորութիւն ունէին, բացի ամառուան երկու–երեք ամսուան այգեկնացութենէն» (էջ 145)։

«Այս տեսակէտէն աւելի բախտաւոր էին գիւղի հարսները, որոնք լծուած ըլլալով դաշտային աշխատանքի, զրկուած չէին արեւի տեսքէն ու ազատ շնչելու իրաւունքէն» (Հարսանիք մը, էջ 133–146)։

Միջավայրի մը մէջ, որ այսպիսի բարքեր կը յայտաբերէր, որոնց ծագումը կը կորսուի բազում դարերու մշուշին մէջ, անշուշտ կարելի չէր այդ մարզիչներով Ֆիզիքական կրթութիւն ջամբել աղջիկներու։

Շաւարշ Քրիսեան Հայաստանի, Կիլիկիոյ, Փոքր Հայքի եւ Պոնտոսի աղջըկանց դպրոցներուն համար՝ մարզիչ ուսուցչուհիներու պատրաստութեան նուիրուած դասընթացքներ կազմակերպեց։ «Մարմնամարզ» մարզաթերթը կը գրէ 1911ի Օգոստոսի թիւով.— «Հետեւեալ օրիորդները կանոնաւոր կերպով վերջացան դասընթացքին թէ գործնականօրէն եւ թէ տեսականօրէն հետեւած ըլլալով, վերջերս քննութիւն անցընելով, ստացան այդ ճիւղին վերաբերեալ օգնական–մասնագէտի վկայականը։ Այդ օրիորդներն են Օրք. Զապէլ Համբիկեան, Աղաւնի Յովակիմեան, Արմենուհի Ճաֆճաֆեան, Կատարինէ Քիւրթներեան, Զարուհի Փէշտիմալճեան, Զապէլ Զաքարեան եւ Տիրուհի Ազարեան» (այս վերջինը յետագային Տիկին Միսաքեան, որ ուսուցչուհիս եղած է «Էսայեան վարժարանի» մէջ)։

Այս մարզիչ ուսուցչուհիները, որոնք ունէին մտաւորական ճոխ պատրաստութիւն, կարող փայլելու ուսուցչական դասական մասնագիտութեանց մէջ, բոլորն ալ բարեկեցիկ ընտանիքներու աղջիկներ, Պոլսոյ փափուկ կեանքը լքելով, մեծ մասամբ յանձնառու եղան Հայաստանի, Կիլիկիոյ, Զէյթունի մէջ պաշտօնավարելու, «օգտակար ըլլալու համար իրենց խնամքին յանձնուած աղջիկներու Ֆիզիքական կրթութեան զարգացմանը»։

Օրիորդներ Տիրուհի Ազարեան եւ Զարուհի Փէշտիմալճեան մեկնեցան Տէօրթ–Եոլ։ Տեղւոյն Հայերը « Օսմանեան սահմանադրութենէն» ետք, Կիլիկիոյ մէջ սարքուած կոտորածներու ընթացքին, Ջարդարար խուժանին եւ Թուրք կանոնաւոր զինուորներուն լաւ դաս մը տալով՝ փախուստի մատնած էին զանոնք, փրկելով նաեւ շրջակայ հայաբնակ գիւղերը։ Հոն կը գտնուէր Շաւարշ Քրիսեանի աշակերտներէն մին, մարզական լաւ տեսաբան մը, թղթակից զանազան մարզաթերթերու, յետագային լրագրող եւ ազգային գործիչ, Միհրան Տէր–Ստեփանեան (Ճկերցի Դաւիթ), Տէօրթ–Եոլի « Կեդրոնական վարժարանի » տնօրէն Մատթէոս Երէցեան, որ հիմնադիրը եղած էր վերոյիշեալ կրթական հաստատութեան «Սիսուան» մարզական ակումբին, Ֆութպոլի երեք խումբերով «Լեւոն» (Մեծագործ), «Հեթում« (Թագաւոր), «Ռուբէն»(իշխան)։Նոյն մարզիչին ղեկավարութեան տակ՝ այս երեք խումբերը ունէին ընդամէնը 61 Ֆութպոլիստ։

Տէօրթ–Եոլը ունէր նաեւ 72 տեղական «Ֆոլքլորիկ» այլազան մարզախաղեր եւ զրօսախաղեր, մէջը հաշուելով «ազգային ըմբշամարտը» (կոխ), որսը եւ ձիարշաւը։

Վերոյիշեալ «նուիրեալներուն» վրայ կ'աւելնային Պոլսէն հասած երկու մարզիչ ուսուցչուհիները։

Այս բոլոր ուժերը ձեռք ձեռքի տալով, 1914 Ապրիլ 13ին, կազմակերպեցին Տէօրթ Եոլի մէջ «Կիլիկեան Ողիմպիականը», հետեւեալ յայտագրով։

Ա) Ֆութպոլի մրցում «Սիսուանի» Ա. խումբին եւ «Իսկէնտէրունի (Աղեքսանտրէթ) միջազգային Միութեան միջեւ»։

Բ) Աթլէթիկ մրցումներ Ատանայի, Իսքէնտէրունի, Տէօրթ–Եոլի եւ «Բէլէկեան Որբանոցի» մարզիկներուն մասնակցութեամբ։

Գ) Շուէտական մարզանքներ «Կեդրոնական վարժարանի ընծելարանի» աշակերտաց կողմէ։

Տէօրթ–Եոլի կեդրոնական վարժարանի հողաբարձութիւնը արծաթէ մետալներ նուիրեց մրցումներու մէջ շահողներուն «Կիլիկեան Ողիմպիական 1914 Զօրք Մարզուան» վերտառութեամբ։

Մարզական շարժումը մուտք գործած էր նաեւ հայկական այլ ոստաններու մէջ, շատ տեղեր երկսեռ հետեւորդներով։

Սիվրիհիսարի մէջ գոյութիւն ունէր « Կանացի Զաւարեան Մշակութային եւ մարզական միութիւնը», որ հակառակ կարգ մը խաւարամիտ մարդկանց խափանարարութեան, իր գործը շարունակեց մինչեւ աքսոր եւ տեղահանութիւն։

Նախապէս միայն ամերիկեան եւ եւրոպական գոլէճներ յաճախող Հայուհիները՝ օգտուած էին Ֆիզիքական կրթութեան բարիքներէն։ Գաւառի ղեկավարները յաջողեցան աղջկանց վարժարաններու մէջ մարմնամարզը պարտաւորիչ դարձնել։ Սամսոնի մէջ, 1913 Յունիս 23–27ին, կարողացան մինչեւ իսկ մարմնամարզի ցուցադրական փորձեր ընել տալ, տեղւոյն աղջկանց վարժարանի աշակերտութեան։ Հայ եւ օտարազգի հանդիսականները, խանդավառուելով, փորձերը կրկնել տուին։

Սերմերը արգասաբեր գետնի վրայ ցանուած էին, կարելի էր առատ հունձք ակնկալել։

Սակայն եկան հասան «այն սեւ օրերը»։ Զարհուրելի փոթորիկ մը պայթեցաւ Հայութեան գլխուն։ Մարզական ղեկավարներէն շատերը նահատակուեցան։ Օրիորդ Տիրուհի Ազարեան իր կարգին Հալէպ աքսորուեցաւ։ Հրաշքով փրկուելով, վերադարձաւ Պոլիս եւ Զինադադարէն ետք նշանակուեցաւ «Ճակատամարտ» օրաթերթին վարչական պատասխանատու։

1923ին Սոֆիայի մէջ ամուսնացաւ Շաւարշ Միսաքեանի հետ։ Ողբացեալ Տիկ. Տիրուհի Միսաքեան ունեցած է հասարակական բեղուն գործունէութիւն, զանազան թերթերու աշխատակցած է Արտեմիս, Սօսի եւ Նոճի ստորագրութիւններով։ Ֆրանսայի մէջ գործած է իբրեւ «Կապոյտ Խաչի» Շրջ. վարչութեան նախագահ։

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՏ ԷՋԵՐ

12 ՅՈՒՆԻՍ

Ծանրաթախիծ տխրութիւն մը կը զգամ, երբ պանդուխտ տարեց Հայու մը մահը կ'իմանամ հոս։ Ինչ յոյսերով եկած է մեզմէ ամէն մէկը զաւկի մը, երէց եղբօր մը կամ մօտաւոր ազգականի մը ապաւինած։ Կան ուրիշներ ալ՝ որոնք վաճառատան մը տէր էին հոն՝ ուր արդէն ամբողջ կեանք մը անցուցած էին։ Ամէն ինչ քանդած՝ կ'երազէին ծայրէն սկսիլ, իրենց ընտանիքին բարեկեցիկ կեանք մը ապահովելու յոյսով։ Այս բոլորը կարելի է, երբ դեռ կը շողայ երիտասարդութեան կանանչ արեւը։ Բայց ծերութիւնը այն դժնդակ խորշակն է որ կը խամրեցնէ յոյսի վերջին ծաղիկներն ալ։

Այս պահուն կը մտածեմ ծանօթ մէկու մը մասին՝ որ չարաչար աշխատանքով որոշ դիրքի մը տիրացած էր Եգիպտոսի մէջ։ Եկած էր հոս եւ նոր գործի մը ձեռնարկած։ Ձախողութիւններ, ընտանեկան հոգեր եւ անհամաձայնութիւններ մաշեցուցած էին զինք, ջլատած իր հոգեկան կորովը։

Բարեկամ մը կը տեղեկացնէ ինծի թէ քաղաքէն հեռու ծերանոց մը մէջ կը հանգչի ան եւ թէ յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը առաւօտ։

Կարելի՞ է դիւրաւ թաղել պանդուխտ Հայը, որպէսզի թեթեւ գայ հողը վրան։ Ի՞նչպէս լեցնել երկրին մէկ խորշը այսքան մոխրացած երազներով, այսքա՛ն

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

Պիսմարք բարեկամնիս կը պնդէ որ Դարդանելի խնդիրը խիստ մեծ ու ծանրակշիռ է ...

Գերմանիոյ գործին չի գար եղեր որ Դարդանելի բանալին Ռուսիոյ ձեռքը անցնի եւ ուզածին պէս բանայ ու գոցէ անոր դուները։

Աղէկ ա, ասոր դիւրին ճամբան կայ, բանալին թող դարձեալ մեր ձեռքը մնայ, եւ առաջուան պէս, ձեր ուզածին պէս բանանք գոցենք, կամ ոչ բանանք ոչ ալ գոցենք։

×

Ամուսնութեանց թիւն օր քան զօր նուազելու վրայ ըլլալով Քարթալցիներն ասոր առաջքն առնելու համար դիւրին ճամբայ մը գտեր են. երիտասարդները ծեծելով կ'ամուսնացնեն եղեր։

Երիտասարդին մէկը Քարթալ տան մը մէջ սենեակ մը վարձեր կը բնակի եղեր։ Այս տանը տիրուհին կ'ուզէ եղեր աղջիկը այս երիտասարդին տալ։ Երկու շաբաթ առաջ Կիրակի գիշեր մը յիշեալ տանը հիւրերով կը լեցուի։

— Ճանըմ, Թաղաւոր աղան ո՞ւր է, ինչո՞ւ չի գար, փեսայ ըլլալիք մարդը այսչափ ուշ մնալո՞ւ է մի։

— Ուր է նէ հարկաւ հիմա կուգայ։

Ժամը երկու կ'ըլլայ, երիտասարդը տուն կուգայ պառկելու։

— Օ՛ օ՛, հրամմեցէք, Թաղաւոր աղա, սանկ նստեցէք, ուր մնացիք եղբայր։

— Քիչ մը գործ ունէի այսօր, ներեցէք, հիմա ալ սենեակս պիտի քաշուիմ որովհետեւ մինչեւ ժամը եօթը գիր ունիմ։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Թաղաւոր աղա, մեզի կը ծաղրէ՞ք կոր։

— Ծաղրելու ինչ կայ։

— Բազմութենէ չես ախորժիր նէ մենք կ'երթանք։

— Բազմութիւնը ինչ վնաս ունի իմ գիր գրելուս։

— Քահանան հիմա պիտի գայ։

— Քահանան ի՞նչ գործ ունի ...

— Տէր ողորմեա, պսակը ո՞վ պիտի ընէ։

— Ի՞նչպէս պսակ ... հարսնի՞ք ունիք։

— Ճանըմ, ինչո՞ւ սանկ կը խօսիք, դուք չէ՞ք կարգուիր կոր։

— Ե՞ս մի ... խապար չունիմ։

— Խապար չունի՞ս մի։

— Ամենեւին։

Զաթ, բաթ ...

— Խապար չունի՞ մի ...

— Ինչո՞ւ կը զարնէք կոր ...

— Զաթ ... բաթ ...

— Այ, այ, այ ...

— Խապար չունի՞ս հէ ...

— Տօ Կարապետ, ինչո՞ւ կեցեր ես, դուն ալ չզարնե՞ս ... Մարկոս, Թորոս, զարկէք ...

— Այ, այ, այ, այ ... Թող տուէք, պիտի մեռցնէ՞ք զիս ... խապար ունիմ, ունիմ, ունիմ, փեսայ պիտի ըլլամ, մոռցեր էի ...

— Հարսին ձեռքէն բռնէ նայիմ։

— Բռնեցի։

— Սանկ եկուր նայիմ։

— Եկայ։

— Առջեւդ նայէ։

— Նայեցայ ... օֆ ... օֆ ... ոսկորներս ջարդուեցան ...

— Մինչեւ ցմահ տէ՞ր ես, կը հարցնէ քահանան։

— Չեմ, չեմ, կը պոռայ փեսան։

— Չե՞ս մի ...

Բաթ ... քիւթ ... բաթ ...

— Խաման կը տեսնա՞ս կոր ...

— Տէր եմ, տէր եմ, մինչեւ ցմահ տէր եմ ... մահուընէս ետքն ալ տէր եմ, դեռ ըսելիք ունի՞ք։

— Ապրիս տղաս ... ճանըմ, փեսանիս հում տղայ չէ ամա, զինքը վախէ հանողներ կան։

Պսակի արարողութիւնը կամ լաւ եւս ծեծի արարողութիւնը կը լմննայ։ Աքանարէլ ալ կա՛յ ելու կարողութիւն չունենալով բազմոցի մը վրայ կ'իյնայ կը պառկի։ Հետեւեալ օրը կանուխ կ'ելնէ բողոք մը կը գրէ ու Կրօն. Ժողովոյ կը ներկայացնէ խնդրելով որ սա ծեծի պսակը լուծեն։

Քարթալի քահանան պատուաւոր կրօնական մըն է, եւ մինչեւ հիմա ալ ապօրինաւոր գործի մը մէջ գտնուած չըլլալով՝ կը յուսացուի որ այս պսակի պատասխանատուութիւնը ուրիշի մը վրայ ծանրանայ։

Տեսնենք Կրօն. Ժողովնիս քանի տարի պիտի զբաղի այս խնդրով։

(12 Շար.)

18 Փետրուար 1878

Արեւելեան խնդիրը կարծես իր քաղաքական կերպարանքը մերկացաւ ու ճաշակի վերաբերեալ խնդիր մը դարձաւ. իւրաքանչիւր կառավարութիւն իւր ճաշակին համեմատ կ'ուզէ ձեւել կարել զայն. միայն մեր ճաշակը ձայն չունի ...։

Առակով խօսինք։

Ինչպէս որ ես իմ փալթօս լայն կ'ուզեմ, դուն քիւլինդ նեղ կ'ուզես, ուրիշ մը երկար կ'ուզէ, ուրիշ մը կարճ. այնպէս ալ կառավարութիւնք կ'ուզեն որ այս Արեւելեան բալթօն լայն, նեղ, կարճ եւ միանգամայն երկար ըլլայ։

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

յոյսերով խորտակուած այնքա՜ն կարօտներով, այնքա՜ն արցունքով ...

13 ՅՈՒՆԻՍ

Երբ ձիւնով պատանքուած էին պարտէզները, եւ կմախացած ծառերու ոստերը իրարու կը բախէին հովին մէջ մեռելական աղմուկով, չէի կրնար երեւակայել վերածնունդի այսքան շքեղ տեսարան:

Ձիւնը ծածկած էր ամէն ինչ եւ անոր ցրտասարսուռ բիւրեղներուն տակ կը ննջէին այս գեղեցիկ ծաղիկները՝ որոնք ամէն կողմէ կը պոռթկան հիմա արեւով գինովցած: Բայց բնութեան չի նմանիր մեր հոգին, ափսոս: Յոյսերն ու երազները՝ որոնք առնօք մեր կեանքին անդաստանը կը զարդարէին, վերածնունդ չունեցան երբեք: Միակ աշուն մը բաւական եղաւ թառամեցնելու զանոնք: Միակ ձմեռ մը յարութեան ամէն յոյս կորսնցնել տուաւ մեզի:

Բայց ինչ որ դեռ կը մնայ մեր հոգիին ամայութեան մէջ, վիշտն է, անվախճան տառապանքը, տատասկներուն վրայ բացուած վայրի վարդի մը պէս՝ որ տակաւին կրնայ գեղեցկացնել անյուսօրէն փլած երազի մը յիշատակը:

14 ՅՈՒՆԻՍ

Տղան, եօթը տարեկան, երկար ժամանակ արթուն մնացած էր անկողինը, աչքերը առաստաղին յառած:

— Ինչու դեռ չես քնացած, հարցուց մայրը:

— Կը սպասեմ որ երազները գան, պատասխանեց տղան եւ աչքերը գոցեց, յոգնած թիթեռնիկի մը թեւերուն պէս:

Օրուան պատկերները, ցոլքերը թերեւս միայն երազային յաջորդականութեան շնորհիւ քուն կը բերեն մանկութեան աշխարհի փոքրիկ բնակիչներուն:

15 ՅՈՒՆԻՍ

Պատուհանէն կը դիտեմ շողեկառքը՝ որ կը սուրայ մաղուող անձրեւին տակ: Մշուշը ծածկած է երկինքը՝ ուր կ'անցնին քանի մը թռչուններ՝ որոնք ծովին ճամբան կը փնտռեն: Գորշ է մթնոլորտը, այնքան ներդաշնակուած՝ հոգեվիճակիս հետ:

Ո՞ւր կը հասնի շողեկառքը՝ որ հիւսիսային հորիզոններու կախարդանքով կը լեցնէ հոգիս:

Հեռուն, ուր հնդիկ ցեղախումբեր կը բնակին, անհունութեան շունչը կայ ծառերուն մէջ՝ որոնք բնութեան խորհուրդը կ'արտացոլացնեն: Անտեսանելին եւ անծանօթը երկրպագութեան ակունքներ են անոնց համար որոնք բնութեան մէջ գտած են իրենց հոգիին հարազատ ցոլքերը: Տերեւներու լուսամրմունջ սօսափին մէջ: Ջրվէժներու շառաչին մէջ: Անձրեւներու երգին մէջ: Սիրատարփ կնոջ մը ծիծաղին եւ արցունքին մէջ: Հալածական այծեամի մը կանչին մէջ: Քաղցրածոր դզքին մը ոստերէն կանչող տղու մը բերկրանքին մէջ: Շողեկառքը տանէր, հասցնէր զիս այն երազային աշխարհը՝ ուր տակաւին նախնական գեղեցկութիւններ կը տիրեն, եթէ մինչեւ իսկ այլեւս երբեք չվերադառնայի տանջալի եւ միօրինակ առօրեայէս՝ ուր նորաստեղծեալ աշխարհի մը կարօտով կը խամրի հոգիս:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՊԱՀԷ...»

(ԻԲՐԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ)

Լսած էինք թէ «Աստուա՛ծ, պահէ՛ թագաւորը» մաղթերգը, (Կատ, սէյվ տը քինկ), անգլիական է, բայց չէինք լսած յոյժ զաւեշտական զուարճալիք մը այս մաղթերգին կապուած: Բայց զաւեշտ մը չէր, այլ իրականութիւն, զոր պիտի պատմեմ միջանկեալ մը եաքը:

1913ին, Գերմանիոյ կայսրը՝ Վիլհէլմ Բ. Զուիցերիոյ մայրաքաղաքը Պեռն եկաւ: Ռազմիկանական կարգադրութեամբ զոյգ շարք սուինաւոր զինուորներու մէջտեղ՝ ճամբէն պիտի անցնէր ան: Իբրեւ կանխազգուշութիւն, կիները զատ, այրերը զատ պիտի կենային: Հինգ երիտասարդ Հայեր էինք, որոնց մէջ ես բացառաբար առանց նշմարուելու՝ յաջողեցայ սպրդիլ կիներու մէջ, աւելի մօտէն դիտելու համար Հոհէնցոլլեռնեան վերջին չառաւիղը, որ առջեւէս անցաւ, այն որ 1.14 – 1918ի առաջին համաշխարհային պատերազմէն եաքը՝ իբր պարտեալ եւ դատապարտելի պատերազմական հրձիգ, ապաստանեցաւ Հոլանտայի Տոռն քաղաքը, ուր մեռաւ 1941ին:

Երբ երկու շարք զինուորներու եւ երկսեռ բազմութեանց մէջէն զանդաղօրէն կը յառաջանար իր ինքնաշարժը: Ժողովուրդը իր խելայեղ ծափահարութեանց կը միացնէր իր hուռռա՛, hուռռա՛ բացագանչութիւնները, զորս տեղական ազատաշեալ հնչումով կ'արտասանուէր hուա՛, hուա՛....: Իսկ մենք Հայերս, օգտուելով այդ հնչումի ձեւէն, կը պոռայինք լիահագագ՝ խուհա՛, խուհա՛, բացագանչութիւն մը, որ կ'ուղղուի անբան անասուններու, էշերուն եւ կովերուն: Բնականաբար եւ բարեբախտաբար մեր «խուհա»ն եւ ժողովուրդին «hուա»ն իրարմէ չէին զանազանուեր:

Շատ տարիներ առաջ Ս. Վրացեանի զինուորութեան շրջանին պատահած էր նման բառախաղով կազմուած զուարճալի դրուագ մը:

Ինչպէս Անգլիացիները ունեցած են «Աստուա՛ծ, պահէ՛ թագաւորը» մաղթերգը, նոյնպէս Ցարերու շրջանին Ռուսերը ունեցած են Աստուա՛ծ, պահէ՛ Ցարը: Բօժէ, ցարեա խրանի մաղթերգը, զոր ամէն առաւօտ, աղօթքէն եաք, Ռուս զինուորները պիտի երգէին, բայց Զուիցերիացիներու «hուաին նմանութեամբ մեր խուհ՚ային պէս», ոչ թէ Բօժէ, ցարեա խրանի (Աստուած, պահէ ցարը), այլ Բօժէ, ցարեա խարանի (Աստուած, թաղէ ցարը): Քանզի, ռուսերէն խրանի կը նշանակէ պահէ՛, իսկ խարանի՝ թաղէ՛: Վրացեան կը պատմէ թէ՝ իրենց յիսնապետը կը հասկնար եղած զաւեշտախաղը, աւելի ճիշդը՝ անէծք – մաղթերգը, բայց չէր ուզեր «շուները գրգռել»:

«Աստուա՛ծ, պահէ՛ թագաւորը» (Կատ Սէյվ տը Քինկ) անգլիական մաղթերգին ես պատահած է զուարճալի փորձանք մը, թէեւ ռուսականէն աւելի հանդուրժելի:

Երբ Անգլիոյ Ճորճ Դ. Թագաւորը Հոլանտա այցելեց իր հետեւորդներով, բարի գալուստի համար հոլանտացի աղջիկներ դիմաւորեցին զայն ու երգեցին Կատ, շէյվ տը Քինկ, այսինքն, «Աստուած: ածիլէ թագաւորը», որովհետեւ այդ աղջիկները չէին կրնար Ս գիրը հնչել եւ սէյվ ըսել: Ճորճ Թագաւորին հազիւ զսպուած խնդուքին եւ անոր հետեւորդներուն բարձրաձայն քրքիջին առարկայ դարձած են «Կաա շէյվ տը Քինկ» երգող աղջիկները:

ՅՈՎՀ. ՊԱՊԸՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՅԱՆԻ «ՕՐ»Ը

ԼԻՈՆ. — Ֆր. Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանը կը յառաջդիմէ տարուէ տարի:

Կայանի օրուան առթիւ, պատեհութիւնը ունեցանք այցելելու եւ հաստատելու կայանի արձանագրած նուաճումը:

Օրը Կիրակի է: Օրոնժառը ճամբայ կ'ելլէ Հայոց եկեղեցիին առջեւէն, յիսունէ աւելի այցելուներով: Կը հասնինք Ժիւռայի բարձունքին վրայ հաստատուած «Մեր տունը», ինչպէս կը սիրեն կոչել կայանը՝ Կապոյտ Խաչուհիները:

Հեռուէն կը նշմարենք մեր Եռագոյնը, Ֆրանսական եւ Կապոյտ Խաչի զոյգ դրօշներուն քով:

«Յառաջ նահատակ»ը երգելով կը մտնենք կայան:

Ճաշի պահն է, սուլիչի մը հնչիւնով մօտ 110 փոքրիկներ կարգի կը շարուին ու կը մտնեն սեղանատուն: Տէրունական աղօթքը կը լսուի փոքրիկներու բերնէն: Այցելուներուն աչքերը կը թրջին. ապահովաբար կը յիշեն իրենց պատանեկան օրերը ... Տէր Զօրի անապատներուն մէջ:

Ժամը 16ին, կայանի վարիչը՝ տիկին Հուրի Իփէկեան բացումը կը կատարէ կայանի Օրուան: Փոքրիկները կը թնդացնեն «Յառաջ նահատակ»ը: Ապա վարիչը տեղեկութիւններ կուտայ կայանի գործունէութեան մասին՝ հիմնադրութենէն մինչեւ այսօր: Ազգօգուտ ձեռնարկ մըն է, որ կը կարօտի նիւթական եւ բարոյական լայն օժանդակութեան: Ցաւալի է ըսել, որ այս տարի ութսունի մօտ փոքրիկներ մերժուեցան՝ տեղի չգոյութեան պատճառաւ: Մեր ժողովուրդը պէտք է ըմբռնէ, որ մանուկներու դաստիարակութիւնը՝ հանգստաւէտ եւ հաճելի պայմաններու մէջ, աւելի քան կենսական եւ օգտակար գործ մըն է:

Քաջալերել կայանի գործունէութիւնը, կը նշանակէ զօրավիգ կանգնիլ ազգապահպան մեր ճիգին:

Ընկեր Ս. Առաքելեան ստանձնեց օրուան սեղանապետութիւնը: Եղան նուէրներ, որոնց գումարը բարձրացաւ 5500 ֆրանքի:

Ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, երգեր, խմբերգներ, պարեր եւ անակընկալներ:

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԿԱՐԵԼԻ Է ՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼ

Ինչ կը մտածի ընթերցողը, եթէ ասենք, որ պատրաստւում է Աւ. Իսահակեանի երկերի գիտական հրատարակութիւնը եւ դա չի կարող լիակատար լինել նաեւ այն պատճառով, որ ինչ որ մէկը չի բարեհաճում բանաստեղծի ձեռագրերը յանձնել հրատարակութեան գործը տնօրինողներին:

Անշուշտ, պիտի վրդովուի, նոյնիսկ չհաւատայ:

Իսկ եթէ ասենք նաեւ, որ այդ ինչ որ մէկը բանաստեղծի ոչ ժառանգներից է, ոչ մերձաւորներից, այլ Աւ. Իսահակեանի տուն – թանգարանի երբեմնի տնօրէնը, որ իրեն միայն յայտնի ճանապարհով ձեռքն է գցել այդ ձեռագրերը (կամ դրանց լուսանկարները) եւ այսօր դարձնում է եկամուտի աղբի՞ւր:

Որքան էլ վրդովեցնող ու անհաւատալի՝ այդպէս է իրողութիւնը: Աւ. Իսահակեանի տուն – թանգարանի տնօրէնի պաշտօնից հանուելուց յետոյ, Ն. Բաղդասարեանը ներկայանում է իբրեւ Աւ. Իսահակեանի վաղ շրջանի բանաստեղծութիւնների երկու տետրերի (կամ լուսանկարուած բնագրի) սեփականատէր:

Հէնց այդպէս: Ինչ գործ ունեն դրանք իր ձեռքին, ումի՞ց է ձեռք բերել, ի՞նչ ճանապարհով, ո՞վ է իրեն յանձնել: Այս հարցերից եւ ոչ մէկի հաւանական պատասխանը չստանալով, Գրականութեան հիմնարկութիւնը, ճարահատեալ, գիտական հրատարակութեան բնագիրը կազմող է կարգում Ն. Բաղդասարեանին, երբեւէ նման գործով չզբաղուած մարդուն՝ զերուած ձեռագրերն ազատելու համար: Սա էլ, «աշխատավարձ» ստանալով, յանձնում է տետրերից առաջինի մեքենագրուած օրինակը եւ այլեւս չի բարեհաճում աւելին տալ, քանի որ աւելին է պահանջը:

Հիմա գրականութեան հիմնարկութեան եւ Աւ. Իսահակեանի անյայտ բանաստեղծութիւնների անկոչ սեփականատիրոջ յարաբերութիւնները մնացել են այդ կէտի վրայ:

Մինչեւ ե՞րբ կարելի է հանդուրժել գաւառական հեղինակների ժառանգութիւնն ապօրինի վաստակի աղբիւր դարձնելու սովորութիւնը:

Այս նոյն վիճակի մէջ է նաեւ Տէրեանի ու Զարենցի ձեռագրերի հարցը: Բայց սկսենք Իսահակեանից:

Գուրգէն Մահարի, Վիգէն Խէչումեան, Վահագն Դաւթեան, Վաղարշակ Նորենց, Արամ Ինճիկեան, Պարոյր Սեւակ, Վազգէն Մնացականեան, Արամ Ղանալանեան:

«Գրական թերթ»

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Յաջորդ օրը Փեթրոկրատ հասաւ ճաշէ ժամէն առաջ: Սօնիա ոչ մէկ տկարութիւն ցոյց տուած էր օրուան ընթացքին: Տղոց հետ մինչեւ կայարան ընկերացաւ իրեն: Սավինքի կ'ըսէր իր ծրագիրները: Պէտք էր սպասել քիչ մը: Ֆինլանտան հանգարտ էր թէեւ նաւաստիներու խումբեր եւ դասալիք զինուորներ անկէ կ'անցնէին: Բայց երկաթուղիին գիծէն չէին հեռանար. եւ ընկերվարական կառակցութեան խռովութեան հակառակ ...ղբենի կառավարութիւնը դեռ հաստատուն էր: Սավինքի ուշադիր պիտի հետեւէր Փեթրոկրատի տագնապին ընթացքին: Եթէ բոլշեւիկները Սմօլնէյէն վտարուէին. ինք հոն կենալ պարտաւոր էր, եթէ, ընդհակառակն իրենց իշխանութեան մէջ հաստատուէին. էհ ուրեմն, ...կարելի էր սահմանագլուխը անցնիլ եւ արտասահման մեկնիլ: Սակայն, պիտի ջանար գալ իրեններուն մօտ ամէն ...թու եւ ամէն պարագայի մէջ, անոնց լուր պիտի ղրկէր, վստահելի ճամբայով:

Վակոնին մէջ, Պիէլուսթրոֆ, սպասումի պահուն եւ Ֆինլանտայի կայարանէն սահմանը զինք իր տունը տանելու միջոցին, Սավինքի իր կնոջը քով անցուցած ժամերուն ազդեցութեանը տակ էր: Բայց հազիւ թէ իր բնակարանը հասած էր, վազեց հեռախօսին եւ Վոլխովներու տունը ուզեց:

Այսպիսով իմացաւ թէ Լիտիա Սէրկէյնա տունը չէր: Հեռաձայնեց Նաթալի – Շուրով – Քարամինի: Հիւանդ էր, մինակ էր տունը եւ մարդ չէր ընդունէր: Ուր անհետացած էր Լիտիա: Երկու ժամէն աւելի էր որ մութցած էր: Թերեւս իր հելէն բարեկամուհիին տո՞ւնն էր Մօքօվայքա: Այս հեռաձայն չունէր, Մօքօվայիայէն գալու համար, պէտք էր անցնիլ Շան տը Մարսի վտանգալից ամայութիւններէն: Աչքին առջեւ եկաւ Լիտիան, առանձին՝ այն ճամբուն վրայ զոր կ'եզերէն մէկ կողմէն ջրանցքը միւս կողմը՝ քաղաքին փայտէ պաշարէն դէզեր: Իր սովորութեան համեմատ թեթեւօտն կը քալէր, անհոգ, ճամբուն ծակերուն մէջ չիյնալու մինակ մտադրութիւնով: Եւ պզտիկ կամուրջին մօտ երեք լուիկ զինուոր իրեն կը սպասէին ... Աչքին առջեւ այս պատկերը այնքան յստակ եղաւ որ նախասենեակ վազեց, մուշտակը առաւ, եւ մէկ վայրկեանի մէջ Շան տը Մարսի անկիւնը հասաւ: Հրապարակը, ամայի եւ տխրարոյր էր, հիւսիսային հովը ելած էր, եւ անրաւական լոյս մը կը պարէր վառուած մէկ հատիկ լամբարին ապակիներուն մէջտեղը: Շատ ցուրտ էր: Հանրակառքեր կ'անցնէին սառած գիծերուն վրայ կճրտալով:

Յառաջացաւ ճամբուն վրայ, վայրկեան մը սպասեց գլանիկ մը վառեց, ետ դարձաւ եւ որոշեց տուն երթալ, «անհնարին է այս կեանքը, ըսաւ ինքնիրեն զայրանալով, նորէն, երբ իր փոքր յարկաբաժինին մէջ եկաւ: Հեռախօսը առաւ, այս անգամուն Լիտիա հոն էր:

— Ի՞նչ ըրիք. ըսաւ, մեռայ մտատանջութենէս:

— Բայց շատ լաւ զուարճացայ, պատասխանեց Լիտիա, ինչու հոգեր կը ընեղծէք .. եւ յետոյ ձեզի իմացնելիք բան մը ունիմ:

— Ինչ է ուրեմն ըսաւ Սավինքի, որ հազիւ հանդարտած, անբացատրելի նոր յուզումի մը մատնուած էր:

— Վաղը կ'ըսեմ, եթէ ինծի կ'ուզէք տեսնել: Բայց չեմ կրնար ձեզի հետ դուրս ելլել Ազատ չեմ— ժամը հինգին ատեններ եկէք գաւաթ մը թէյ առնելու. այս գիշեր.... ոչ, յոգնած եմ: Հայրիկին ընկերութիւն պիտի ընեմ որ շատ լաւ չէ ... վաղը:

Սավինքի ողորմելի խրխուն մը անցուց իր տունը կարդալով լրագիրները որոնցմով չկրցաւ հետաքրքրուիլ, հակառակ անոր որ լեցուն էին հեռագիրներով, ուր կը պատմուէին Պրէսթ – Լիթովսքի առաջին խօսակցութիւնները:

Երբ պառկեցաւ վերջապէս, որոշեց Ֆինլանտա մեկնիլ եւ հեռանալ Ռուսիայէն վերջնապէս:

Անկարելի էր պարկեշտ մարդու մը համար անողղակի կերպով մը ընկերակցիլ աւազակներու կառավարութեան մը եւ մասնակից ըլլալ ամօթի մը որով երկիրը կ'աղտեղէին:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առթիւ)

Ընկ. Յովսէփեանէ (Հալէպէն) 20 ֆր.:

Ընկ. Նշան Տինկճեանէ (Նիւ Ճըրզիէն) 40 ֆրանք :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Անանիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Դեղձանիկ Մանթիկեան եւ զաւակը Ժիրայր, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետրոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Հալաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քիւրքճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միհրան Նալչաճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հալաճեան եւ զաւակը 30ական ֆրանք կը նուիրեն իրենց հօրաքրոջ ալուն եւ կըն քահօր ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որուն 160 ֆրանքը Հանգստեան տուներուն : (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆրանք «Յառաջ»ին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Գարակիւլեան ընտանիք (Փարիզ), Փափազեան ընտանիք (Լիոն), Ընկերուհի Նորոյեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Յովակիմեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Գայթանճեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Խանչէրեան (Փարիզ), Ընկերուհի Գալուստեան (Լիոն), Տիկին Միքաճեան (Լիոն), Ընկերուհի Տիրատուրեան (Լիոն), Ընկերուհի Գասպարեան (Լիոն), Մանթուրեան ընտանիք (Լիոն), Տիկին մը (Լիոն), Ընկերուհի Վարժապետեան (Մարսէյլ), ընկերուհի Մամուրեան (Լիոն), Պ. Ֆրնաղեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Փորթուգալեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Առաքելեան (Տէսին), Պ. Փ. Պօյաճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Տէր-Պօղոսեան (Տէսին), Տէսինի Նոր Սերունդ, Տէր եւ Տիկին Շէշիրլեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Կէնճեան (Լիոն) յիսունական ֆրանք :

Օ. Պասմաճեան ընտանիք (Լիոն), Տէսինի Վասպուրականի երկսեռ երիտասարդական Միութիւն, Տիկին Խաղնէճեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Կորիզեան (Լիոն) երեսունական ֆրանք :

Գ. Տէմիրճեան (Փարիզ), ընկերուհի Այվազեան (Լիոն), Տիկին Կիրակոսեան (Լիոն), Պ. Վ. Մանուկեան (Տէսին), Ոմն (Լիոն), Պ. Վ. Թիրիաքեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Հէքիմեան (Լիոն) քսանական ֆրանք :

Օր. Ս. Սիսլեան (Կրընոպլը), Տիկին Ուզունեան (Լիոն) իր եղբօր յիշատակին տասնական ֆրանք :

Ընդհ. գումար՝ 5250 :

Որպէսզի կայանի նորածագ «Լոյս» պարբերաթերթը «միշտ լոյս տեսնէ», Տէր եւ Տիկին Սիսլեան կը նուիրեն երկու հարիւր ֆրանք :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Րէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սովորական գործերու համար :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

վերադարձ Յուլիսի խումբերու.—

ԼԻՈՆ կը հասնին Կիրակի առաւօտ 31 Յուլիս, Փեռաշ ժամը 8.53ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին Կիրակի 31 Յուլիս, Սէն Շարլ, կէսօրէ ետք ժամը 14.30:

ՓԱՐԻԶ կը հասնին Երկուշաբթի Օգոստոս 1, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Սքուառ Մոնթոլոն, Փարիզ: Ուշացած ծնողքները իրենց զաւակները կը գտնեն Կ. Խաչի գրասենեակը :

Մեկնում Օգոստոսի խումբերու.

ՓԱՐԻԶ Կիրակի 31 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 7.30, Սքուառ Մոնթոլոնէն, Փարիզ (9), մեթրօ Քատէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Երկուշաբթի Օգոստոս 1, Սէն Շարլ կայարանէն ժամը առաւօտեան 11.55 :

ԼԻՈՆԷՆ Բ. խումբը կը մեկնի Օգոստոս մէկին, Երկուշաբթի օր կէսօրէ ետք ժամը 16ին Փեռաշ կայարանէն, մուտքի մեծ ժամացոյցին առջեւ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 ֆրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

×

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԱԶԴ

Թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը յիշեցընէ թէ միայն գրաւոր ազդեր կ'ընդունի: Ջերմապէս կը խնդրէ նաեւ որ ազդերը ըլլան ընթեռնլի, գրուին թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն, յստակ գրուին մանաւանդ յատուկ անունները: Հակառակ պարագային թերթիս խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ սխալներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը կը տօնուի, այս Կիրակի Շաթօ տը Պօրըկաբի պուրակին մէջ :

Օթօքարը կը մեկնի Կ. Խաչի դպրոցին առջեւէն ժամը 9ին, ժամը 9.15ին Ռիւ տը Լա Փլէն, 9.30ին Փրէֆէքթիւրին դիմացը, 9.30էն ետք կարելի է մինչեւ 9.50 սպասել, Քուռ Պերիայի սովորական վայրերը:

Նախատեսուած է հաճելի գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ :

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԱՐՏԻԿ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ :

Կը խօսի Ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Պ. Թէսիէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ հայկական դաշտահանդէսներու վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգստանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆաոտախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղֆաոտախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 ֆր.
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 ֆր.
» » պակաս օրական 15 ֆր.

Հաւաքական մեկնում, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին Մշակոյթի Տան առջեւ:

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ՋԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋԻ հասցէով:

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՍՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ» ԵՒ «ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին այս տարի եւս կազմակերպած է դաշտահանդէս մը 31 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն (Թրիբիէ) շան ա Պարժ ծառաստանին մէջ, հայկական նուագ եւ պարեր :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով եւ չամփուր :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ 1966

Կազմեց՝ ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ինչպէս միշտ ճոխ եւ շահեկան բովանդակութիւն :

Գին՝ լաթակազմ 22 ֆրանք
Թղթակազմ 17 ֆրանք

Դիմել Հրանտ – Սամուէլ գրատուն
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris-6e

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 30 ՅՈՒԼԻՍ

SAMEDI 30 JUILLET 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10673

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — No 10.673

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂՏՆԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

« Դիւանագիտութիւնը միջազգային յարաբերութեանց գիտութիւնն է », կ'ըսէ բառարանը :

Դիւանագիտութիւնը ծագում առած է այն օրը, երբ զանազան պետութիւններ կեանքի կոչուած են աշխարհի վրայ :

Դարերու ընթացքին, մանաւանդ ԺԵ. դարէն սկսեալ դիւանագիտութիւնը դարձած է գաղտնի :

Պետութեանց միջեւ մրցակցութիւնը, դիրքեր ու շահեր ապահովելու ձգտումները զարկ տուած են գաղտնի դիւանագիտութեան :

Ժամանակին միջազգային յարաբերութիւնները տեղի կ'ունենային դեսպաններու միջոցաւ : Իւրաքանչիւր պետութիւն ունէր իր դեսպանը օտար երկիրներու մայրաքաղաքին մէջ : Դեսպանը կապ կը պահէր իր պետութեան արտաքին նախարարին հետ, որ պատասխանատուն էր իր երկրին փոխ – յարաբերութեանց ուրիշ պետութեանց հետ : Անկէ կը ստանար իր հրահանգները եւ անոր կը ղրկէր իր տեղեկագիրները, ընդհանրապէս ծածկագիր :

Գաղտնի դիւանագիտութիւնը ի պատուի էր ԺԹ. դարուն : Պետութիւնները իրենց լրտեսական կազմակերպութեանց միջոցաւ կը ջանային տեղեկանալ ուրիշներու գաղտնիքներուն :

Առաջին աշխարհամարտի բախտորոշ օրերուն գաղտնի դիւանագիտութեան դերութիւնը ապրեցաւ իր ամէնէն ծաղկեալ շրջանը :

Կնքուեցան բազմաթիւ գաղտնի դաշնագրեր զանազան պետութեանց միջեւ՝ յաղթանակէն վերջ աւարը իրարու մէջ բաժնելու համար : Երբեմն անոնք գաղտնի պահուեցան նոյնիսկ դաշնակից միւս երկիրներէն : Շատ մը գաղտնիքներ պարզուեցան 1917 «Հոկտեմբերի» բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն եւ 1918 Նոյեմբեր 11ի զինադադարէն ետք :

Արդարութեան ներկայ դարուն մէջ, երբ ճայնասփիւռն ու օդանաւը ա'յնքան նուաճումներ են կատարած, երբ մեծ օրաթերթերը ամէն օր լայնօրէն իրենց տեսակէտները կը պարզեն միջազգային քաղաքական հրատապ հարցերու մասին, գաղտնի դիւանագիտութիւնը շատ բան կորսնցուցած է իր երբեմնի դիրքէն ու հմայքէն :

Նոյնպէս դեսպանները երկրորդական դեր կը կատարեն ներկայիս :

Մեծ պետութեանց վարչապետներն ու արտաքին նախարարները, երբեմն նաեւ Հանրապետութեան Նախագահները — ինչպէս Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ — իրենք անձամբ կը վարեն իրենց երկիրներու արտաքին քաղաքականութիւնը եւ յաճախ կը ճամբորդեն մինչեւ հեռաւոր երկիրներ :

1945ի փետրուարին Եալթայի մէջ Ռուզվելթ, Չըրչիլ եւ Ստալին, նոյն տարուան Յուլիսին Թրիւմըն, Չըրչիլ եւ Ստալին առանց միջնորդի՝ անձամբ կարգադրութիւններ ըրին պատերազմին տրուելիք ուղղութեան եւ յաղթանակէն քաղուելիք արդիւնքներուն մասին :

Նախագահէ Նախագահ, պետութեանց ամէնէն պատասխանատու անձնաւորութեանց միջեւ ուղղակի եւ ամէնէն արագ միջոցաւ խօսակցութեանց նոր դրութիւն մըն ալ ստեղծուեցաւ, երբ հակամարտ երկու ճակատները հիմը դրին Մոսկուա — Ուաշինկթըն (Կրեմլին — Սպիտակ Տուն) կարմիր հեռաձայնի գիծին : Ու այս՝ յանուն աշխարհի խաղաղութեան պահպանման :

Կրեմլին – Էլիզէ գիծը կ'ըլլայ յաջորդ քայլը, նոյն մտահոգութեամբ :

Անցեալին շատ փորձանքներ եկան մարդկութեան գլխուն գաղտնի դիւանագիտութեան երեսէն :

Հայ ժողովուրդն ալ յաճախ զոհ գնաց մեծ պետութեանց շահերուն ու դաւերուն :

Համաշխարհային առաջին պատերազմի ընթացքին դաշնակիցները մինչ մէկ կողմէ սրտառուչ ճառեր կ'արտասանէին մեր նահատակ ազգին ի նպաստ եւ փայլուն խոստումներ կը շռայլէին «փոքրիկ դաշնակից»ին, որ զանազան ճակատներու վրայ կը կռուէր յանուն իրաւունքի, արդարութեան եւ ժողովուրդներու ազատութեան, միւս կողմէ գաղտնի դաշնագիր կը ստորագրէին մեր հայրենական հողերը իրարու միջեւ բաժնելու համար :

Պիտի վերանա՞յ գաղտնի դիւանագիտութեան քաղաքականութիւնը :

Ապագան ցոյց պիտի տայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Փրակայէն ետք, Արտաքին նախարար Քուվ Տը Միւրվիլ Փեշտա գացած է ուր, հակառակ ընկալեալ սովորութեան, խօսակցութիւններէն առաջ իսկ, ստորագրուած է ֆրանքեւհունգարական համաձայնագիր մը :

Փեշտայի օդակայանը Քուվ Տը Միւրվիլը դիմաւորած են Արտաքին նախարար՝ Եանոս Փեթէռ եւ Ֆրանսայի դեսպանը : Արտաքին նախարարութիւն հաղիւ հասած, ստորագրուեցաւ արդէն մըշակութային եւ գիտական ու թեքնիք գործակցութեան համաձայնագրերը, որոնք, ի դէպ, կը գործադրուին արդէն ամիսէ մը ի վեր, եւ Փեշտայի մէջ եղածը պարզ ձեւականութիւն մըն էր այլեւս :

Ապա երկու նախարարները, հունգար Արտաքին նախարարը շատ լաւ ֆրանսերէն կը խօսի, երկար խօսած են, Եւրոպայի, զայն կազմող երկիրներու միջեւ յարաբերութեանց մասին, ինչպէս նաեւ անոր ապագային, ապահովութեան մասին : Չեն մոռցած նաեւ գերմանական հարցը : Անհրաժեշտ նկատուած է կանոնաւոր եւ աւելի յաճախակի հանդիպումներ հաստատել երկու երկիրներու միջեւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհի բաժակին երրորդ տեղը որոշելու համար, մրցում մը տեղի ունեցաւ Խորհ. Միութեան եւ Փորթուկալի միջեւ : Երկար ատեն հաւասար մնալէ ետք, խաղին վերջաւորութենէն երկու վայրկեան առաջ, Փորթուկալ կէտ մը նշանակելով, շահեցաւ երրորդ տեղը : Մրցումը վերջացաւ ուրեմն Փորթուկալի յաղթանակով մէկի դէմ երկու կէտով :

ՕԳՈՍՏՈՍ ՄԷԿԷՆ սկսեալ Ֆրանսայի մէջ կը բարձրանան ընտանեկան նպաստները, 4·5 առ հարիւր համեմատութեամբ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ Պրաւդա արձագանգ կը հանդիսանայ խօսակցութիւններու որոնք տեղի կ'ունենան Ամերիկացիներուն եւ Չինացիներուն միջեւ լեհ մայրաքաղաքին մէջ : Կը թուի թէ այս ձեւով Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ թէ չին–ամերիկեան կանոնաւոր խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան Վարշաւայի մէջ, տրուած ըլլալով որ Նախապէս ալ Պրաւդա հաղորդած էր թէ նման խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են, մինչ լեհ մայրաքաղաքին մէջ :

ԻՐԱՔԻ վարչապետը կը շարունակէ իր խօսակցութիւնները Մոսկուայի խորհրդային ղեկավարներուն հետ : Իրեն ի պատիւ տրուած ճաշի մը ատեն Կրեմլինի մէջ, Իրաքի վարչապետը յայտարարած է.— « Խորհ. Միութեան հետ միատեղ, կ'ընդդիմանանք ամերիկեան յարձակողական պատերազմին, Վիէթնամի մէջ» :

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ առաջին անգամ ըլլալով խորհրդային դրամատուն մը հաստատուած է : Խորհրդային վոցշոտ դրամատունը իր կեդրոնատեղին ունի Ցիւրիխի մէջ : Հիմնադիրներն են Խորհ. Միութեան Պետական դրամատունը, պետութեան խնայողութեան սնտուկները եւ Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտուրի դրամատունը :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Գրագէտներու Միութիւնը կ'ամբաստանէ միջազգային ՓԷՆ Քլըպը որ կը դժուարացնէ խորհրդային գրագէտներու յարաբերութիւնները ոչ–համայնավար գրագէտներուն հետ : Գրողներու Միութեան պաշտօնաթերթը կ'ամբաստանէ Արթըր Միլլըրը, ՓԷՆ Քլըպի նախագահը որ «յիմար» պայմաններ դրած է խորհրդային գրագէտներու անդամակցութեան ՓԷՆ Քլըպին :

ԱԼԺԷՐ «Ալժերի – Փրէս – Սերվիս»ը կը գրէ թէ աշխարհագրական իրականութինը կը փաստէ որ Ճիպրալթար, թէեւ գրաւուած երկու դարէ ի վեր, սպանական հողամասին մաս կը կազմէ » :

ՈՒ ԹԱՆ երկարաձգած է Մոսկուա կատարած այցելութինը, որպէսզի խօսակցութիւններ ունենայ Լէոնիտ Բրեժնեւի հետ : Ցարդ միայն Կոսիգինի եւ Արտաքին Նախարարին փոխանորդին հետ տեսնուած էր միայն : Այս երկարաձգումը պատճառ դարձած է որ զանազան մեկնութիւններ տրուին Ու Թանի ունենալիք տեսակցութեան Բրեժնեւի հետ :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը 24 ժամուան համար Ուաշինկթըն գացած է, Ճոնսընը տեսնելու, բայց կը վերադառնայ Շաբաթ օր, ներկայ ըլլալու համար ֆութպոլի աշխարհի բաժակին աւարտական հանդիպումին՝ Անգլիա – Գերմանիա :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ հիւանդանոց մտած է սովորական ընդհանուր քննութեան համար :

ԱԼԺԷՐԻ մէջ չորս Ֆրանսացիներ ձերբակալուած են իբրեւ ընդդիմադիր Պումետիէնի վարչակարգին :

ՖՐԱՆՔԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ պայմանագրութիւն մը ստորագրուած է, որ կ'ամբողջացնէ Ցիւրիխի համաձայնագրերը, Ֆրանսական գրաւուած ինչքերու վերաբերեալ :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն .

— Կիպրոսի մէջ կացութիւնը վերստին ձգտուած է, եւ հարկ պիտի ըլլայ վերըսկսիլ Թուրքեւհելլէն տեսակցութիւնները, որոնք յուսադրիչ բան մը չունէին սակայն, ընդհակառակն անելի մը յանգած են : Արտաքին նախարարութեան շրջանակներն ալ կը հաստատեն այս պարագան եւ կ'ըսեն.— Որեւէ յոյս չունինք Թուրքեւհելլէն տեսակցութեանց արդիւնքին շուրջ, չենք կարծեր թէ անոնք օգտակարութիւն մը պիտի ունենան, բայց եւ այնպէս անգամ մը եւս սկսինք ընդհատուած տեսակցութիւնները : Նկատելով որ Կիպրոսի վէճը պիտի հարթուի միմիայն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի կողմէ, հաւանական է որ տեսակցութեանց ընթացքին անակնկալ լոյս մը կը ծագի, որ համաձայնութեան դետին մը կրնայ ստեղծել » :

Արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Զէքի Քունէրալփ եւս ըսաւ .

— Թուրքեւհելլէն տեսակցութիւններէն յուսադրիչ արդիւնք մը պէտք չէ ակնկալել : Իրողութիւն է որ կացութիւնը վատթարացած է նորէն Կիպրոսի մէջ եւ ամէն վայրկեան բան մը կրնայ պատահիլ : Այս մտահոգիչ կացութիւնը հետզհետէ ծանրակշիռ կը դառնայ :

Արտաքին Նախարարութեան Կիպրոսի դիւանի տնօրէն Էճմէլ Պարութճու կացութիւնը քննելու համար երէկ իրիկուն սաւառնակով Նիկոսիա մեկնեցաւ : Երեք – չորս օր Կիպրոս պիտի մնայ եւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ շահագրգիռ անձերու հետ :

Այս պայմաններուն տակ պիտի վերսկսին Թուրքեւհելլէն տեսակցութիւնները, քաղաքի մը մէջ, որուն անունը գաղտնի կը պահուի : Կիպրոսի կացութինը վատթարացած է մանաւանդ անով որ Մակարիոսի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնը տարի մը եւս երկարաձգուած է առանց քուէարկութեան, իսկ Յոյներու երեսփոխանական ժողովն ալ տարի մը եւս երկարաձգած է իր նստաշրջանը :

ՓՐՈՖ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պոլսոյ Մարմարայէն կ'իմանանք թէ Յուլիս 16ին, Փրակայի մէջ յանկարծամահ եղած է Փրոֆ. Տոքթ. Նշան Մարտիրոսեան, ծանօթ լեզուաբան :

Նշան Մարտիրոսեան 1918ի Զինադադարի շրջանին Ահարոն Տաուրեանի եւ ուրիշներու հետ մաս կազմեց երիտասարդներու այն խումբին զոր նորահաստատ Չեխոսլովաք Հանրապետութիւնը ձրի ընդունեցաւ Փրակայի նշանաւոր Կարոլոսեան Համալսարանը, որպէս համակրանքի արտայայտութիւն Հայ ազգին :

Մարտիրոսեան ընտրեց Հիթիթաբանութեան ճիւղը ու աշակերտեցաւ Փրոֆ. Պետրժիխ Հրոզնիի որ հիմնադիրն էր հանդիսացած Հիթիթաբանութեան, 1916ին կարդալով Հիթիթական սեպագիրները եւ լուծելով այդ լեզուին գաղտնիքը, զայն դասելով Հնդեւրոպական լեզուախումբին մէջ :

Նշան Մարտիրոսեան, միաժամանակ, Հիթիթաբանութիւնը ծառայեցուց Հայերէնագիտութեան ալ, եւ Հիթիթական արձանագրութիւններուն մէջէն բնորոշեց Խայասա կամ Հայասա կոչուող հաւաքականութեան — հանդամանքը, որպէս կորիզը բնիկ Հայերու, որոնք Ն. Ք. 14րդ դարուն կ'ապրէին Հիթիթական կայսրութեան Արեւելքին :

Ան, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ եւ այլուր բազմաթիւ յօդուածներով զուգահեռի վրայ դրաւ հիթիթերէն ու հայերէն բառեր ալ, ցոյց տալով անոնց հաւաքական ծագումը միեւնոյն արմատէն եւ կամ որպէս կատարուած հայկական փոխառութիւններ հիթիթերէնէ : Մարտիրոսեան վերլուծեց նաեւ հիթիթ դիցաբանութիւնը եւ զայն համեմատեց հայկականին հետ :

Իր մեծագոյն ծառայութիւնը, սակայն, Հայասա հաւաքականութեան ցեղաբանական – լեզուաբանական ճանաչումն էր : Ատով է որ ճշդուեցաւ Հայ ցեղին ու Հայ լեզուին երկճղի արմատը, մին տեղացի (Հայասա), միւսը եկւոր (Արմէն) :

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՂԱՃԱՆ ՍՈՒԼԱՒԵԱՆ

Համեստ հերոսները ակամայ մոռացութեան կը տրուին : Խոնարհներու լռակեաց ու աննկուն աշխատանքի արդիւնք են յաճախ մեծ գործերը : Խանասորի հայդուկներուն հաւաքական նուիրումը վերածուեցաւ հայրենասիրական ու յեղափոխական, հոգիներ փոթորկող փառահեղ գործի : Եղաւ առաջին մղիչ ուժը Հայը իր ստրկութեան թմբիրէն ընդոստ արթնցնողը, ինչպէս նաեւ ռազմունակութիւնը շեփորող ձայնն ու զէնքի հանդէպ սէրը :

Աղաճան Սուլաւեան Տարօնի աշխարհէն Սորտար գիւղի զաւակ է : Ըստ իր պատանեկան յիշողութեան՝ Սուլաւեանները եղած են յայտնի գաղափարականներու եւ յեղափոխականներու ընտանիք մը : Նախ հայրը, Յովհաննէս Սուլաւեան, եղած է արեւելեան Հայաստանէն Ս. Կարապետ վանք ուխտաւորներու առաջնորդ եւ պաշտպան : Այդ հանգամանքէն օգտուելով փոխադրած է զէնք եւ գաղտնի գրականութիւն : Այս գործին բերումով շատ անգամ բախում ունեցած է Քիւրտերու եւ այլ աւազակներու հետ :

1910 – 15 յաճախ կը ստանար նամակներ վարդապետ հօր եղբայրներէն եւ հօրեղբօր զաւակներէն :

Հայրը՝ 1895 – 96ի կոտորածին խիզախութեամբ կռուած է Ջարդարարներու դէմ : Նկատելով որ անհնար է ապրիլ իրեն համար հայրենի աշխարհին մէջ , կը պարտադրուի ընտանիքով փախուստ տալ : Իր քաջութեան եւ ճարպիկութեան շնորհիւ կը փրկէ ընտանիքը ու կուգայ կը հաստատուի Ուրֆա : Դժբախտաբար երկար տարիներու տառապանքը խորապէս քանդած էին այդ Լեռնականին պողպատեայ կազմը : Հազիւ երկու տարի ապրած Եդեսիոյ մէջ՝ կը մեռնի : Քիչ ետք անոր կը հետեւի կինը, ձգելով երկու անչափահաս որբեր :

Աղաճան կ'որդեգրուի տեղացի ընտանիքի մը կողմէ , որոնք հակառակ իրենց չորս – հինգ զաւակներուն՝ զայն կը դասեն իրենց հարազատներուն կարգը : Ընտանեկան նոր շրջանակը նոյն յեղափոխական եւ ըմբոստ ոգիով տոգորուած, ուստի մանուկ հասակէն կը թրծուի, հասակ կը նետէ յեղափոխական խմորումներու թոհ ու բոհին մէջ :

Որդեգրողը ունէր ջրաղացներ եւ իբրեւ որմնադիրի կալփալառու՝ ունէր քանի մը գործատեղի : Աղաճան իր Լեռնականի ընդունակութեամբ կ'ընտրէ ազատ բնութեան հետ ապրելն ու կը դառնայ ջրաղացպան : Այդ ժամանակաշրջանին Ուրֆացիները իրենց ամբողջ էութեամբ կարելի է ըսել թէ կը նախապատրաստուէին զինուելու :

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան օրուան պահանջին բերումով յարաբերութեան մէջ կը մտնէ՝ քաղաքէն դուրս բնակող արհեստաւորներու, Քիւրտի եւ Արաբի հետ գործ ունեցող Հայերու հետ, առանց կարգին նաեւ Աղաճանին հետ :

Սուլաւեան իր ծննդավայրէն յեղափոխական մակարդով հաղորդուած, զէնքի սիրահար, կը դառնայ Ուրֆայի հերոսամարտին ապագայ ղեկավարին գործակից : Ան նուիրումով ու զոհաբերութեամբ կը լծուի ցեղին փրկութեան սրբազան գործին ու մեծ օգտակարութիւն կ'ունենայ զէնք գնելու աշխատանքին :

1915ին կ'ենթարկուի զօրակոչի : Երկար թափառումներէ ետք Պիր – Սաայէն (Պաղեստինի շրջան) խոյս տալով կ'ապաստանի Դամասկոս , ուր կը մասնակցի փախստական Հայերու տեղաւորման եւ փրկութեան գործին : Կը յաջողի Հալէպ հասնիլ, ուրկէ շատ դիւրութեամբ կը տեղաւորուի իր երբեմնի գործին եւ գործունէութեան ծանօթ շրջանին մէջ : Նախ ընտանեկան պարագաները կը հաւաքէ , անկէ ետք կը ձեռնարկէ Թէլ – Ապիատի շրջանակին մէջ ճողոպրած Հայերը մանչ, աղջիկ, կին գաղտնօրէն կամ Արաբներու հետ բարեկամաբար հաւաքել ու շոգեկառքի վրայ աշխատող Հայերու միջոցաւ հասցնել Հալէպ , որոնք կը տեղաւորուէին որբանոցներու եւ ծանօթ ընտանիքներու մէջ :

1918ի զինադադարին հայրենադարձ Ուրֆայի նման հաստատուեցաւ Ուրֆա : Նոր կռիւի հեռապատկերով՝ դարձեալ ժողովուրդը զինելու դժուար գործին կը լծուի : Պատահեցաւ անխուսափելին : Անգլեւֆրանսական հակառակութեանց յաւելեալ զոհը պիտի դառնար հերոսական Ուրֆայի Հայութիւնը՝ առանց Հ. Յ. Դաշնակցութեան նուիրեալ ղեկավարութեան :

Աղաճան Սուլաւեան մասնակցեցաւ 1920ի Ուրֆայի երկրորդ հերոսամարտին : Կազմակերպեց կռուի ընթացքին Ֆրանսական ուժերու հետ յարաբերութեան մտնելու վտանգաւոր գործը, առաջնորդ ըլլալով ինքը անձամբ : Այս կռիւներէն ետք ձերբակալուելով աքսորուեցաւ Տիգրանակերտ : Աւելի քան մէկ տարի ճաշակեց Թրքական բանտերու դառն չարչարանքը :

1945ին Ֆրանսական եւ սուրիական բախումներու հետեւանքով նիւթապէս ու բարոյապէս կը քանդուի այս պողպատէ կամքով լեռնականը, կրած կսկիծներէն ու տառապանքէն մաշած 1949ին զոհ կ'երթայ դաժան հիւանդութեան մը :

Այս արի արանց Տարօնի զաւակը միշտ մնաց հաւատարիմ իր գաղափարին եւ հաւատաց ցեղին ապագային : Միայն իր մեծ սրտին կսկիծը եղաւ օտար հողին յանձնուիլը :

Աչքը բաց գնաց, առանց հայրենիքին լիակատար ազատութիւնն ու անկախութիւնը վայելելու :

Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ԻՐ ՀՈՒՆՁՔՈՎ

Ափ մը ցորեան ափերուդ մէջ
Թող լեցնեմ, կտրի՛ճ, որդիս ,
Կըտրիճ որդիս, գօտին մէջքիս :

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ա.

Կապոյտ Խաչն է, որ նման մեր գրականութեան փառքը կազմող Դ. Վարուժանի, 42 երկար տարիներ շարունակ , նեղ ու դժուարին պայմաններու մէջ, ակօս է բացած, ցանք է ցանած , եւ ահա այդ ցանքը՝ ծլած, ծաղկած, կը ներկայանայ երիտասարդ կարող ուժերու հասուն բերքով :

Մինչ անդին , գաղթահայ բազմաթիւ Միութիւններ տարիներ շարունակ տեղ քայլ ընելէ ետք, սկսած են յետ քայլի, Կապոյտ Խաչը՝ իմաստուն հեռատեսութեամբ, իր ստանձնած առաքելութիւնը շարունակելու մտահոգութեամբ, կազմակերպութեան վերին ղեկավարութիւնը՝ յանձնած է իր ծոցին մէջ հասակ նետած , իր բարոյական սկզբունքներով թրծուած թարմ ու խանդավառ ուժերու : Որոնք արդէն երեք տարիէ ի վեր իրենց ուսերուն առած են տարիներու բեռան տակ յոգնած երէց անդամներու գործը եւ կը տանին ձեռնհասութեամբ, նուիրումով, իրենց տարիքին յատուկ խանդավառութեամբ : Անոնք ալ իրենց կարգին լծուած են կազմակերպութեան շարքերը նոր հասած ուժերով թարմացնելու եւ զօրացնելու անհրաժեշտ գործին :

Եւ այս երիտասարդ ուժերու գործունէութեան մօտէն հետեւող , անոնց ձեռք ձգած արդիւնքը տեսնող ու գնահատող ամէն Խաչուհի կամ սրտցաւ Հայ, երբ նկատի ունի հանրային գործին շահը միայն, չի կրնար անտարբեր մնալ : Եւ հիացումով, Հայու երախտագէտ սրտով, կը գովէ ու կը փառաբանէ անոնց ցոյց տուած խանդն ու եռանդը : Մանաւանդ քաջալեր հանդիսանալով, կ'օգնէ անոնց, որպէսզի առանց ընկրկումի, առանց հիասթափումի պատճառներ ունենալու՝ կարենան շարունակել իրենց գործերու ներկայ թափը :

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան երիտասարդ ուժերու տարած հանրային գործունէութեան ոգեւորիչ գեղեցիկ մէկ պատկերը մեզի հետ տեսան հարիւրաւոր հայրենակիցներ, որոնք առանց նկատի առնելու Յուլիս 17ի թախծոտ ու մռայլ օդը, եկած էին շատ հեռուներէն,— Փարիզ, Սէն Շամոն, Սէն Էթիէն, Վիէն , Կրընոպլը, Լիոն , (Լիոնի մեր ժրաջան ընկերուհիները ·, մասնաւոր օթոքառ էին վարձած Լիոնէն ու Տէսինէն եկողներուն համար) : Եկած էին բոլորն ալ Հայու ազնիւ զգացումներէ մղուած : Եկած էին գուրգուրանքով շրջապատելու հայ մանուկները : Եկած էին ազնիւ հետաքրքրութեամբ մօտէն տեսնելու, ժողովուրդին լումաներով ու հայ կնոջ նուիրումի եւ նախաձեռնութեան ոգիով հիմնուած, Ժիւրայի բարձունքներուն վրայ բոյն դրած, հայ մանուկներու այդ օճախը : Եկած էին մանաւանդ, այդ օնին մէջ ազգապահպանման համար, հայ կնոջ թափած ճիգն ու ջանքը քաջալերելու գիտակից Հայու զգացումներէն մղուած :

Ինչ փոյթ թէ օդը գոլ է եւ օրը լալկան : Հոն է ազատ դաշտին մէջ հայ եռագոյնը՝ իր ծփուն ծալքերով եղբայրացած հիւրընկալ երկրի դրօշին հետ եւ դուռ դրացի Կապոյտ Խաչի խորհրդանիշին հետ : Այո, ինչ փոյթ, տաք են Հայու սրտերը, հայրենակարօտ զգացումներով բաբախուն, քանի որ հիւրընկալ երկրի ազատ բնութեան այդ մէկ անկիւնը՝ վերածուած է փոքրիկ Հայաստանի մը, հայ շունչով , հայ երգով օրօրուն ..

Եւ կայանի տնօրէնութիւնը, իր վարչական կազմով, ամէն ջանք թափած, օրերով աշխատած , գիշեր լուսցուցած է, որպէսզի լաւագոյն կերպով, բաց սրտով կարենայ ընդունիլ իր օրուան տօնակատարութեան հասնող հիւրերը : Եթէ՛ ըսենք թէ կայանի բնակչութեան 135 հոգիի ճաշէն ետք, առանց իրար անցումի, անթերի սպասարկութեամբ, աւանդական խորովածով, եղինձով ու զանազան աղցաններով, հարիւրէ աւելի անձի ճաշ է տրուած, դուրսը թէ ներսը մասնաւոր խմիչքներու սեղաններ են սարքուած , ընթերցողը թերեւս մօտաւոր գաղափար մը ունենայ տարուած աշխատանքին, տեսնուած պատրաստութեան, ու մանաւանդ կայանի վարչական կազմի այդ օրուան յոգնութեան մասին :

Դուրսը՝ երկինքը միշտ մռայլ : Ներսը կեր ու խում, խրախճանք, ծափ ու ծիծաղ , երգ ու պար : Ազգային երգերու տաք շունչով ու ներքին ապրումներով հոգիներն ալեկոծ : Տրամադրութիւնները բարձր : Ու մանուկներու այդ բոյնին մէջ, ծանրախոհ մեծերն անգամ պահ մը մանկացած, կը զուարճանան ուրախ եւ անհոգ :

Կայանի ղեկավար կազմին կողմէ խօսք կ'առնէ Տիկին Հուրի Իփէքեան, իր խօսքը կ'ըլլայ պարզ, աւելի տեղեկատուութիւն : Կը գծէ պատկերը Կապոյտ Խաչի երկար տարիներու հանրային գործունէութեան : Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա եւ Լիբանան, ուր տեղւոյն կառավարութիւնը, ցոյց տալու համար տարուած աշխատանքին հանդէպ իր ունեցած գնահատանքի չափանիշը, Օգնութեան Խաչի նախագահուհին կը վարձատրէ Լիբանանի բարձրագոյն շքանշանով : Իր խօսքը կը մասնաւորէ կայանին շուրջ, տալով կայանին ներքին կեանքին պատկերը, իր ընդհ. գծերով : Շնորհակալութեան ջերմ խօսքերով կը թուէ անուններն այն բոլոր անձերուն, որոնք ինքնաբուխ նուէրներով ուզած են լրացնել կայանին ներքին կահաւորման պակասները : Կը շեշտէ Կիւլպէնկեան Ֆոնտը : Եւ վերջապէս կ'աւելցնէ թէ մեր կայանին գտած յաջողութիւնը, անոր շուրջ ստեղծուած գնահատանքի ու համակրանքի արտայայտութիւնները, անպայման հոգեկան մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէ մեզի : Սակայն ցաւն այն է որ հասած բոլոր դիմումները գոհացնելու համար, ներկայ շէնքը՝ արդէն շատ փոքր կուգայ : Միայն այս տարի ստիպուեր են մերժել ութսուն դիմում : Եւ իրօք Լիոնէն ծանօթ ընտանիքի մը պատուական մէկ մայրը կ'ափսոսայ թէ երկու տարի կ'ըլլայ , որ իր տղան երկու ամիս կայան պահելու իր դիմումը տեղի չգոյութեան պատճառով կը մերժուի : Ու կ'աւելցնէ թէ փորձած են ուրիշ կազմակերպութեան կայաններ, բայց ըլլայ տղան , ըլլայ իրենք կը նախընտրեն այս կայանը :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

Ո՞րու ճաշակը պիտի գոհացնենք :

Ամէնուն ալ :

Եւ գիտէ՞ք, հազար հոգիի ճաշակը կրող բալթօ մը ձեւելը որչափ դժուար է :

Գիտեմ որ գիտէք հաշտութեան պայմանները կնքելու չափ դժուար է ․․․ :

Եւ դարձեալ , գիտէ՞ք , հազար հոգիի ճաշակով ձեւուած բալթօ մը ինչ այլանդակ եւ խելքէ մտքէ չանցած հագուստ մը կ'ըլլայ :

Մենք հոս հաշտութեան պայմանները կնքելու զբաղած ատեննիս, մեր պաշտպան Անգլիան ալ քար մը կը գլորէ :

Կը փափաքի՞ք, կ'ըսէ, որ սա Արեւելեան Խնդիրը միանգամայն ընդ միշտ լուծուի :

Այո, կը փափաքինք :

Եթէ կը փափաքիք՝ Կիլիկիան ու Միտիլէն ինծի տուէք, Մակեդոնիան, Թեսաղիան ու Եպիրոսն ալ Յունաստանի տըւէք · Եգիպտոսն ու Թունուզը անկախ հրատարակեցէք , լմննայ երթայ :

Ահա Անգլիոյ ճաշակը :

Միւս կառավարութեանց ճաշակներուն վրայ երկար բարակ խօսելու հարկ չկայ :

Վերջապէս, ընթերցող, սեպէ թէ սա Արեւելեան խնդիրն անաէ բաչասի է :

Հիմա աս բաչան անանկ վարպետութեամբ եփելու է որ, բէրպիյէով սիրողն ալ ուտէ, բէրպիէսիզ սիրողն ալ ուտէ , քացախով սխտորով ուզողն ալ ուտէ , քացախով սխտորով չուզողն ալ ուտէ , լիմօնով սիրողն ալ ուտէ, լիմօնով չսիրողն ալ ուտէ :

Աս ըլլալո՞ւ բան է :

Եթէ այսպէս է, հաշտութեան պայմաններն ալ կնքուելու բան չէ, այլ է թէ մէկ մարդու քմայքը համեմատ եփուի բաչան :

×

Իրաւ է որ խղճմտանքը վերցած է աշխարհէս․․․ :

Սա Սերվիոյ ու Գարատաղին ելնել պատերազմական ծախք ուզելուն ի՞նչ կ'ըսէք :

Շիտակը խօսելով՝ եթէ ես ըլլայի՝ երեսս չէր բռներ :

Սերվիան ու Գարատաղ գրեթէ մեր կառավարութեան զաւակներն էին · մենք իրենց հետ այնպէս վարուեցանք՝ ինչպէս որ կը վարուի Հայր մը իր զաւակաց հետ : Մեզի դէմ ոտք ելնելնին ու ձեռք վերցնելնին հերիք չէր, հիմա ալ ելեր ստակ կ'ուզեն, մտքերնին ըսելով .

— Հայր, մենք քու խօսքդ մտիկ չըրինք , քեզի դէմ ապստամբեցանք, սուտ ըսինք, խօսքերնիս չբռնեցինք, ծեծեցինք , ծեծուեցանք , վերջապէս քու կոկորդդ սխմեցինք , ուստի քու պարտքդ է հիմա մեզի ստակ տալ :

Անոնք պարզապէս ստակ վաստկելու ելեր են , եղբայր :

Իսկ մենք չենք կարծեր որ կառավարութիւնն ստակ տայ անոնց · որովհետեւ եթէ ունենար՝ աւելի իր հնազանդ հպատակը կուտար քան թէ անհնազանդ զաւակը :

Մենք հոս անօթութենէ մեռնինք, անդին Սերվիան ու Գարատաղն ոսկիներով խաղան :

×

Պարտ անձին կը համարիմ ընթերցողաց ծանուցանել որ հանդիստ ըլլան , եւ մտքերնէն բան մը չանցունեն Ռուսիոյ բանակին ու Անգլիոյ տորմիղին Պոլսոյ առջեւ գտնուելուն վրայ՝ ատոնք բարեկամաբար եկած են :

Կրնամ ըսել որ մեր մտքէն չարութիւն կ'անցնի՝ անոնց մտքէն չանցնիր :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(14 Տար․)

ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թոյլ նկարագրի տէր մարդիկ՝ երբեք չեն կրնար անկեղծ ըլլալ · անկեղծութիւնը արիութիւն կ'ենթադրէ :

ԼԱ ՌՈՇՖՈՒԿՕ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Վիէն, (Յառաջ). — Այս տարի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած դաշտահանդէսը (17 Յուլիս, կիրակի) դժբախտաբար շատ անյաջող, պաղ օդի մը հանդիպեցաւ:

Բայց հակառակ այս աննպաստ պարագային, պատկառելի բազմութիւն մը, նոյնիսկ Լիոնէն, Վալանսէն եւ այլ մօտակայ շրջաններէն հիւրեր եկած էին իրենց անձնական կառքերով:

Դաշտահանդէսի պուրակը իր պարտ ու պատշաճ յարդարանքն ունէր. տարազիր ծառզոյնը, կուսակցական կարմիր դրօշակը «մահ կամ ազատութիւն» մակագրութեամբ եւ ֆրանսական դրօշակը կը ծածանէին խրոխտ եւ հանդիսաւոր ի պատիւ հայ ազգի յայտնի եւ անյայտ անմահ հերոսներուն:

Իսկ պուրակի խորքէն, անընդհատ հայ ժողովրդական երգեր, պարերգներ կը հնչէին քաղցրալուր եւ խանդավառ: Եւ այս մթնոլորտին մէջ, շատեր, մանաւանդ երիտասարդներ, սկսան պարել խանդով եւ եռանդով:

Ընկեր Յովհ. Ուզունեան, իբրեւ խօսնակ, պաշտօնական բացումը կատարելու համար, բարձրախօսէն հրաւիրեց Նոր Սերունդի տղաքը եւ ընկերները երգելու «Կարկուտ տեղաց»ը որուն արձագանգներուն մէջ կը հնչէր յստակօրէն եւ երկար օրէն «Հայեր յիշէք նուիրական այս օրը» պատգամը:

Ապա, օրուան նախագահը, ընկեր Յակոբ Կօշկակարեան (Վալանսէն) շատ դեղեցիկ կերպով եւ ամփոփ դիծերու մէջ բացատրեց Խանասորի Արշաւանքի պատմական եւ նոյնքան այժմէական իմաստը, եւ լաւագոյն պատասխանը հայթայթեց այն տարկութեան դէմ — թէ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միայն բուռ մը հերոսներու յիշատակը չէ որ կը տօնախմբէ, այլ ամբողջ Հայութեան բոլոր հերոսներու պաշտելի յիշատակը:

Մեր յարգելի նախագահը յիշեց թէ Հայութիւնն ընկճուած սարսուռ մը կը նկատուէր. եւ այս տխուր վիճակէն ելլելու համար, որոշուեցաւ պատմական արշաւանք մը, Խանասորի Արշաւանքը կազմակերպել, եւ որուն 69րդ տարեդարձը կը տօնենք մենք այս տարի:

Վերջացնելէ առաջ, դոչեց. «Հայրենակիցներ, ցորչափ կայ Հայութիւնը, եւ կը ապրի, — կայ եւ կը մնայ նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»:

Եթէ չկար ծրագրուած որոշ գեղարուեստական բաժին մը, — կար սակայն ժողովրդական մասնակցութիւնը եւ պատրաստակամութիւնը կարող ուժերու, որոնք խօսնակի հրաւէրին վրայ, յաջորդաբար մեներգեցին եւ խանդավառեցին ներկաները:

Այսպէս Օր. Վ. Հէլվաճեան, Տիկիններ Վ. Բոտիքեան, Ովս. Խօքսիզեան եւ Ա. Սուքիասեան. — ինչպէս նաեւ Պ. Ս. Սուքիասեան եւ երիտասարդ հիւրեր Լիոնէն ծափահարուեցան երկարօրէն հանդիսականներու կողմէ:

Միշտ նկատի ունենալով օդի ապառնական դիրքը, կազմակերպիչ յանձնախումբը կարգադրեց որ օրուան բանախօսն ալ, ընկեր Միսաք Միրզէ (Լիոնէն) իր խօսքն ընէ:

Եւ այսպէս, մեր բանախօսը, միշտ աշխոյժ, կրակոտ, ականջ կարած բազմութեան խօսեցաւ նախ մեր պաշտելի հերոսներու մասին — բոլոր ազգային հերոսներուն, որ ճակատէն ալ ըլլան անոնք եւ շեշտեց թէ «միայն միջազգային ջոկերին պատկանող հերոսներուն հանդէպ մենք անտարբեր կը մնանք»:

Իր խօսքին մէջ, երկար փակագիծ մը բանալով, հատու, բայց միշտ մնալով մտերմիկ, հետաքրքրական սուր ակնարկներ ուղղեց ունկնդիրներուն եւ ի վերջոյ եզրակացուց ըսելով «Թէ, մենք կ'ուզենք Հայութիւնը — ներկայ եւ գալիք Հայութիւնը փրկել եւ հայրենիք փոխադրել: Ամբողջական Հայութիւն մը, ամբողջական հայրենիքին մէջ»:

Ապա, միշտ անձրեւի վախով, տեղի ունեցաւ շատ կարճատեւ աճուրդ մը կնքամայրութեամբ Կապոյտ Խաչուհի Տիկին Փ. Կօշկակարեանի: Աճուրդի արդիւնքը բարձրացաւ 345 ֆրանքի եւ բախտաւորը — ընկեր Նշ. Բոտիքեան, շահեցաւ ելեքտրական պատի ժամացոյց մը:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ. — 26 Յունիսի, Կիրակի, ամառնային առաջին դաշտահանդէսը կազմակերպեց Վիէնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը, աւելի նպաստաւոր օդով:

Փոնթ Էվէքի պզտիկ առուակը եւ հովասուն պուրակը Հայութեան հաւաքավայր դարձած՝ կը թնդար հայ երգով եւ խօսքով:

Ծիշդ որոշեալ ժամուն, ընկերուհի Վ. Բոտիքեան, բարձրախօսի առջեւ կարդաց իր ամփոփ ճառը եւ որուն յաջորդեց տեղւոյն վրայ պատրաստուած գեղարուեստական բաժինին գործադրութիւնը: Իսկ Խաչուհի Տիկին Արշալոյս Մազաքեան, առանց բանախօսի պաշտօնական հանդամանքի խօսեցաւ մտերմիկ զրոյցի ձեւով եւ շունչով Կապոյտ Խաչի երկարամեայ գործունէութեան շուրջ. — Վեր հանեց Կապոյտ Խաչի նպատակներուն վեհութիւնը եւ հայրենասիրական ձգտումները:

Մեր յարգելի ընկերուհին, խորին հաւատքով եւ համոզումով հաստատեց նաեւ, թէ եթէ մենք տարիներու ընթացքին աշխատած ենք. դուք ալ, սիրելի հայրենակիցներ, աջակցած էք մեզի, դուք մեզի նեցուկ եղած էք, մենք ալ ձեզի վերադարձուցած ենք բարոյապէս... Եւ ի վերջոյ թելադրեց... աշխատիլ հայ ապրիլ, Հայ մնալ, տոկալ, որովհետեւ, ըսաւ, դեռ շատ ճամբայ ունինք քալելիք»:

Գեղեցիկ մետաղեայ արձանիկ (Ժան տ'Արք) աճուրդի դրուելով գոյացաւ 446 ֆրանք, բախտը ժպտեցաւ երիտասարդ Պ. Գրիգոր Աճէմեանին, որ յաւելեալ դրամական նուէր մը եւս ըրաւ Վիէնի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Այս տարի բացառիկ փայլով յիշատակուեցաւ Հերոսներու Օրը՝ Խանասորի արշաւանքին 69րդ տարեդարձին առթիւ:

Բազմահազար հայրենակիցներ ներկայ գտնուեցան Վալպրի անտառը, Յուլիս 24ին:

Ուրախալի է հաստատել, թէ քանի մը տարիէ ի վեր դաշտահանդէսին կազմակերպութիւնը եւ աշխատանքը կը ստանձնեն Նոր Սերունդի երիտասարդ ընկերները:

Կէսօրէ ետք գործադրուեցաւ գեղարուեստական խնամուած բաժինը, որու ընթացքին խօսեցաւ նաեւ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Ս. Աւտոյեան: Բանախօսը հաստատելէ ետք, թէ նման հանդիսութիւններով կը փորձուի «մեր երախտագիտութիւնը եւ յարգանքի տուրքը մատուցանել բոլոր անոնց, որոնք շատ երիտասարդ տարիքի մէջ մահը արհամարհելով պայքարի դաշտ նետուեցան, ի խնդիր հայրենիքի ազատութեան», կը ձաղկէ մեր ազատագրական պայքարին արժէքը նսեմացնող նոր օրերու նոր իմաստակները. «Խանասորի արշաւանքը անկիւնադարձ մը եղաւ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ»: Ապա կ'անդրադառնայ արշաւանքին դրդապատճառներուն մասին. «ութ հարիւր անմեղ զոհերու փոխ-վրէժն էր, որ կը լուծուէր»: Արդարեւ Թուրք կառավարութիւնը Շարաֆ պէկի ձեռքով դաւադրաբար կը ջարդէր ութ հարիւր երիտասարդներ, որոնք հաւատալով եղած խոստումներուն, Աւետիսեանի, Պետոյի եւ Մարտիկի ղեկավարութեամբ կը լքէին Վանի իրենց դիրքերը եւ կ'ուղղուէին դէպի Պարսկաստան:

Հուսկ ուրեմն բանախօսը կուտայ մանրամասնութիւնները Խանասորի արշաւանքին: «Այս արշաւանքը սրբեց մեր մայրերուն արցունքը եւ նոր ոգի ներշնչեց հայ ժողովուրդին»:

«Խանասորի արշաւանքը ծնունդ տուաւ նոր հերոսամարտերու: Սարտարապատը վերջին օղակն էր»:

Ուշ երեկոյեան ժողովուրդը մեկնեցաւ խանդավառ տրամադրութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՒԻԼ. — 1927էն ի վեր 39րդ անգամ ըլլալով տօնեցինք Հերոսներու Օրը, Շաւիլի մերձակայ անտառին մէջ: Եթէ չեմ սխալիր առաջին անգամ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբն էր, որ կազմակերպեց Խանասորի արշաւանքի տարեդարձի դաշտահանդէսը, որ, յետագային, կոչուեցաւ Հերոսներու Օր: Նպատակայարմար եւ արդար էր այս վերանուանումը, որովհետեւ եթէ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած մեր բազմահազար անուանի եւ անանուն հերոսներուն յիշատակը ուզէինք պանծացնել առանձին – առանձին, տասնեակ տարիներու բոլոր օրերը պիտի յատկացուէին մեր հերոսներու յիշատակին, ինչպէս շատ իրաւամբ դիտել տուաւ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան:

Տարաթներէ ի վեր չտրուենկուող աննպաստ օդէն ետք, Յուլիս 24ի օրը (Կիրակի) համեմատաբար լաւ օդով մը կատարեցինք մեր պարտականութիւնը՝ մեր հերոսներուն նկատմամբ: Շաւիլի լայնատարած անտառին մէկ փոքրիկ հրապարակին վրայ այս տարի եւս արձագանգեց հայ երգին հնչիւնը: Այս տարի եւս ապրեցանք ուրախ եւ տրտում պահեր. տխուր՝ որովհետեւ տարուէ տարի կ'անհետանան ծանօթ սիրելի դէմքեր, ուրախ՝ որովհետեւ մեր շուրջը կը տեսնենք երկսեռ երիտասարդութիւն մը, պատրաստ փոխարինելու հին սերունդը:

Այցելեցինք իշխան եւ Սաթենիկ Արղութեանի, Բժ. Յովսէփ եւ Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի, ինչպէս նաեւ Շաւիլի մեր երկու համեստ ընկերներու շիրիմները: Ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան թէ՛ գերեզմանատան, թէ դաշտին մէջ ոգեկոչեց յիշատակը մեր անմահ հերոսներուն: Մինչեւ երեկոյ Շաւիլի անտառին մէջ մեր բարձրախօսը կը սփռէր յեղափոխական եւ ազգային երգեր եւ մինչեւ ուշ ատեն մեր խանդավառ Նոր Սերնդականները իրենց պարերով եւ խմբերգներով հողեթիւ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Երիտասարդ մը հօրը կը հարցնէ.

— Հայրիկ, ճի՞շդ է որ ամուսնութիւնը վիճակահանութեան պէս բան մըն է:

Հայրը կը յարէ.

— Ոչ, տղաս, ճիշդ չէ: Որովհետեւ, վիճակահանութեան մէջ, մարդ կրնայ շահիլ դէթ հազարէն մէկ: Ամուսնութեան մէջ՝ այդ տեսակ հաւանականութիւն գոյութիւն չունի երբեք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

ԼՈՒՍԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ սպասումին, Լիտիան յաջորդ օրը առանձին չգտաւ: Իր Հելլէն բարեկամուհին հոն էր: Այս զինքը դրաւ տրամադրութեան մը մէջ: Լիտիա զուարթ եւ ժպտուն էր: Երկու մանկամարդուհիները կը խօսէին երիտասարդներու վրայ զոր տեսած էին եւ որոնցմէ պարեր ունէին: Քաղաքական նոր լուրերէն ոչ մէկ բառ: Հարիւր մղոն հեռու էին յեղափոխութենէն: Սավլինսքի կը նայէր Լիտիայի ոգեւորուած դէմքին: Նորէն զուարթ դարձած էր եւ զինք գտաւ ինչպէս ինչպէս ճանչցած էր գարմիկին առաջ:

Կը փափաքէր հարցնելու թէ ինչ էր իրենց ծրագիրը: Բայց Լիտիա ինքը տալու: Նախորդ իրիկունը Լորտ Տըկլասի ըսեր թէ առած էր որ իրեն պահած էր յարկաբաժին մը անգլիական դեսպանատան մօտ: Կէս օրերէն ետքը միայն հոն կ'անցընէր, վասնզի, ինչպէս Սավլինսքի գիտէր, հիմա Շուրօվ Բարամիններու տունը կը բնակէր: Զորս հօրի էին, հրաւիրած էր իր բարեկամուհին եւ պաշտօնակից մը դեսպանատունէն: Հելլէն եւ Լիտիա իրենց տպաւորութիւնները փոխանակեցին այս մտերիմ ընդունելութեան վրայ, եւ իրենց թարմ յիշատակները բաղդատեցին:

Սավլինսքի մէկէն այն տպաւորութիւնը ունեցաւ թէ խօսակցութենէն դուրս է, թէ ուրիշ միջավայրի մը կը վերաբերի եւ այլեւս Լիտիայի հետ որեւէ կապ չունի, Ֆինլանտա ըրած կարճ ճամբորդութիւնը բաւակա՞ն էր գոյացնելու իրենց մէջ այսքան խոր անդունդ մը: Անհաւասիկ Լիտիա, Փեթրոկրատի մէջ իսկ ուր կ'ապրէին իրմէ դուրս հետաքրքրութիւններ եւ յիշատակներ ունէր: Խորասուզուած էր այսպէս թախծոտ մտածումներու մէջ երիտասարդուհիներ կը շարունակէին ոգեւորութեամբ շաղակրատել: Կը յուսար թէ Հէլլէն վերջապէս զիրենք առանձին պիտի թողուր: Երբ իմացաւ որ ան պիտի պառկէր Վօլինսքիններուն բնակարանը, տաքի ելաւ մեկնելու համար: Լիտիա ընկերացաւ իրեն մինչեւ նախասենեակ: Զէր թուէր թէ նշմարած չէր այն մռայլ տրամադրութիւնը ուր ընկղմած էր իր բարեկամը: Երթալու ատեն, ըսաւ.

— Գիտէ՞ք, բուն լուրը, Նիքոլա Վլատիմիրովի՛չ: Լորտ Տըկլաս առաջարկեց որ կինը ըլլամ: Կը պնդէ թէ ասիկա պիտի կարգադրէ ամէն բան, թէ իր մօտը ապահովութեան մէջ պիտի ըլլամ վերջապէս, թէ զիս Անգլիա պիտի տանի Յունուարին դեսպանին հետ որ Լոնտոն պիտի վերադառնայ: Գործը այս ձեւը առաւ, շատ անգլիական չէ՞ այս ձեւը:

Սավլինսքի զգաց որ տժգունեցաւ, ճիգ մը ըրաւ իր անձին տէրը ըլլալու համար: Նայեցաւ ուղղակի Լիտիայի երեսը: Կը ժպտէր, բայց կարծեց թէ քիչ մը լեցունկէկ սաւրին շրթունքը կը կարկամէր, վայրկեան մը լռութիւն տիրեց:

Յետոյ, շատ բնական ձայնով մը ըսաւ.

— Իրապէս, լուծում մըն է, մնաք բարով, Լիտիա Սէրկէյնա:

Այս տեսարանին լոյսովը, Սավլինսքի յանկարծ յստակ տեսաւ ինչ որ կ'անցնէր իր մէջ: «Սխալեր եմ Լիտիայի համար իմ ունեցած զգացումներուս մէջ: Կը կարծէի անոր համար ունեցած ըլլալ խորունկ բարեկամութիւն մը, կը կարծէի տեսնել աղջնակ մը միայն անոր մէջ, պատրանք: Բարեկամութիւն չէ որ ունիմ անոր համար, սէր է: Աղջնակ մը չէ այլ դեռատի աղջիկ մը որ վաղը կրնայ կին դառնալ»: Ժողովրդական երգի մը չորս տողերը միտքը եկան.

Խոտը ճմլուած էր,
Բայց ոչ թէ քեզմով,
Կին դարձած էր,
Բայց ոչ թէ քեզմով:

Բացայայտ էր, ինչու Փեթրոկրատ կը մնամ, մինչ ամէն բան ինծի փախչիլ կը պարտադրէ: Անոր պատճառով, ինչու գրեթէ այլեւս Ֆինլանտա չեմ երթար, ինչու այն անձկութիւնը որ պատեց զիս անցած օր իմիններուս մօտ: Վասնզի անոր պատճառով ինքզինքս հեռացած զգացի: Անոր կապուած եմ, հոս է բուն բանը: Ամէն բանէ աւելի սիրելի է ինծի: Անհաւասիկ կեանքս կը լեցնէ, հրաշալի է, աներեւակայելի: Կրնայի երեւակայել թէ այնքան խոր զգացում մը կրնամ ունենալ:

Ընտանեցած տեսակ մը արջ դարձած էի. պիտի վերջացնէի կեանքս քաղցր թմրութեան մը մէջ, եւ անոր կը հանդիպիմ: Եւ այս աւերումի ժամանակը ուր մարդ չի գիտեր թէ ինչպէս կ'ապրի եւ ամէն հարց կարգադրուած է: Մեռած չեմ, փառք Աստուծոյ, եւ ինչ փափաք ունիմ ապրելու:

Ամբողջովին խանդավառ այս յայտնութենէն Սավլինսքի վեր վար կը քալէր աշխատանքի սենեակին մէջ: Առանձին չէր ճաշած, երկու հիւրերու հետ գործի երկար եւ ձանձրացուցիչ խօսակցութիւն մը ունենալէ ետք, միտքը զբօսնած էր իրեն սիրելի եղած մտածումներէն:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Սելանիկէն Տոքթ. Աբրահամ Աբրահամեան տասը տոլար կը նուիրէ «Գոյամարտ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Լիվրի-Կարկանէն Տիկին Վերժին Օհաննէսեանէ քսան ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տիկին Էլիզ Քիւփէլեանի մահուան առթիւ, յատկացնելու կարիքաւորներու :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անասթասեան, ինչպէս նաեւ Մուշէեան, Վարանդի եւ Իրդրանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով փութացին յայտնել իրենց ցաւակցութիւնները իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

ԾԱՆՕԹ. — Դրացի, բարեկամներ փոխան ծաղկեպսակի գումար մը գոյացուցած եւ յանձնած ըլլալով այրիին, Տիկ. Անասթասեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն կը յատկացնէ 50 ֆր. «Հայ-Բոյժ»ի եւ 50 ֆր. Պանեէօ Քաշանի դպրոցին :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Այրի Տիկին Թագուհի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ֆէսճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարուքէ Պօյաճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ գրաւոր, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրով, կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Պ. Տիգրան Ներկիզեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԵՒԳԻՆԷ ՆԵՐԿԻԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի Կիրակի օր Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթօքարով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ զաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռուդ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ-Լուպէ, Պառ-Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՍՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»

ԵՒ

«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN

53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

վերադարձ Յուլիսի խումբերու. —

ԼԻՈՆ կը հասնին Կիրակի առաւօտ 31 Յուլիս, Փեռաշ ժամը 8.53ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին Կիրակի 31 Յուլիս, Սէն Շարլ, կէսօրէ ետք ժամը 14.30 :

ՓԱՐԻԶ կը հասնին Երկուշաբթի Օգոստոս 1, կէսօրէ ետք ժամը 17ին, Սքուար Մոնթոլոն, Փարիզ : Ուղարկած ծնողքները իրենց զաւակները կը գտնեն Կ. Խաչի դըրասենեակը :

Մեկնում Օգոստոսի խումբերու.

ՓԱՐԻԶ Կիրակի 31 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 7.30, Սքուար Մոնթոլոնէն, Փարիզ (9), մեթրօ Քատէ :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Երկուշաբթի Օգոստոս 1, Սէն Շարլ կայարանէն ժամը առաւօտեան 11.55 :

ԼԻՈՆԷՆ Բ. խումբը կը մեկնի Օգոստոս մէկին, Երկուշաբթի օր կէսօրէ ետք ժամը 16ին Փեռաշ կայարանէն, մուտքի մեծ ժամացոյցին առջեւ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի փոփոխութիւններու համար — արձակուրդի կամ մնայուն — պէտք է դիմել երեք օր առաջ եւ տալ անպայման երկու հասցէները (հինը եւ նորը) : Փոփոխութիւնները կ'արժեն 5 փրանք արձակուրդի համար, մնայունը՝ 3 ֆր. :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

×

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԶԴ

Թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ միայն գրաւոր ազդեր կ'ընդունի : Ջերմապէս կը խնդրէ նաեւ որ ազդերը ըլլան ընթեռնլի, գրուին թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն, յստակ գրուին մանաւանդ յատուկ անունները : Հակառակ պարագային թերթիս խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ սխալներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը կը տօնուի, այս Կիրակի Շաթօ տը Պօրըկաբի պուրակին մէջ :

Օթօքարը կը մեկնի Կ. Խաչի դպրոցին առջեւէն ժամը 9ին, ժամը 9.15ին Ռիւ տը Լա Փլէն, 9.30ին Փրէֆէքթիւրին դիմացը, 9.30էն ետք կարելի է մինչեւ 9.50 սպասել, Քուռ Պերիայի սովորական վայրերը :

Նախատեսուած է հաճելի գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ :

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԱՐՏԻԿ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ :

Կը խօսի Ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Պ. Թէսէէի զովասուն ծառերուն տակ Շըմէն տը լա Ֆոռէ հայկական դաշտահանդէսներու վայրը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սեփագրական գործերու համար :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են Արձանագրութիւնները Ուսումնական 1966 - 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 - 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական պատրաստութիւն : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne

3, Av. de Grandchmp

78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 400 ֆր.

Երեք շաբաթէն աւելի օրական 14 ֆր.

» » պակաս օրական 15 ֆր.

Հաւաքական մեկնում, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին Մշակոյթի Տան առջեւ :

Maison de la Culture Arménienne 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ, — ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին այս տարի եւս կազմակերպած է դաշտահանդէս մը 31 Յուլիս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն (Թըրրէ) շան ա Պարծ ծառաստանին մէջ, հայկական նուագ եւ պարեր :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով եւ շամփուր :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16-18 :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառներ : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ խուղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Ծածկոցներ. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY-SOUS-BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՅՈՒԼԻՍ

DIMANCHE 31 JUILLET 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10674

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.674

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆԴՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆ

Քառասունեւմէկ տարիներ առաջ, երբ մեր ողբացեալ խմբագրապետը կը ձեռնարկէր այս թերթին հրատարակութեան, իր խմբագրականին մէջ, կը ներկայացնէր գործը զոր պիտի կատարէր, ոչ այնքան երկար տարիներ, վասնզի ինք որ հանգրուան մը կը նկատէր գաղութները, գտած էր — դժբախտաբար — իր վերջին կայանը — առանց հասնելու մինչեւ Հայրենիք: Այնքան երկար չէր կարծեր անցուցանել գաղութներու կեանքը՝ երբ կը գրէր —

«Ամէն բանէ առաջ, մեր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները, որոնք շունչ կուտան ժողովուրդներու եւ վառ կը պահեն անոր հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու համար: Գաղութները հանգրուաններ են, ուր նետուած ենք ակամայ, դէպքերու բռնադատման տակ, մինչեւ որ կարենանք հասնիլ մեր հայրենիքը: Մեր ձեռքն է նուազագոյն չափին վերածել այս անխուսափելի չարիքը, կազդուրուելով ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս, եւ ներշնչուելով սեփական հայրենիքի գաղափարէն: Այս հիւրընկալ այլ համայնակուլափերուն վրայ, մեր հայ-րենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան եւ արուեստին, մոռնալ շատ մը ախական ունակութիւններ եւ նորոգուիլ անոր կեանքի բարիքներով»:

Բայց հանգրուանները կ'երկարին, ու նոր հանգրուաններ կը ստեղծուին մինչեւ Քանատա, մինչեւ Աւստրալիա, եւ հայրենիքը, խեղդուած իր նեղ սահմաններուն մէջ, կը մնայ մենաշնորհը՝ անոնց որոնք Հոկտեմբերեան առաւօտ մը, ուղեցին աւարել կարմիր աշխարհին եւ ջնջել հայրենիքի գաղափարը:

Տարիները ցոյց տուին թէ չյաջողեցան իրենց առաքելութեան մէջ, վասնզի կարելի է ջնջել սահմաններ, բայց կը մնան գաղափարները՝ անջնջելի եւ յաւերժական:

Քառասունեւմէկ տարի է արդէն որ այս թերթը, հաւատարիմ իր հիմնադրին գաղափարականին, սատանձնած է ապեբախտ գործ մը, զոր կը փորձէ կատարել լաւագոյն ձեւով:

Այսօր յետադարձ ակնարկ մը եթէ նետենք մեր կտրած ճամբուն վրայ, կրնանք ըսել թէ գոհ չենք մեր տարած աշխատանքէն: Գոհ չենք վասնզի բաւական բան սորված ենք, այս լքրծուն պողոտաներուն վրայ, գիտնալու համար թէ մարդ ինչպէս կրնայ գոհ ըլլալ իրմէ, իր գործածէն եւ իր աշխատանքէն:

Բայց «Յառաջ» եղած է եւ կ'ուզէ ըլլալ գաղութի մը պատկերը: Զափահաս դաղութի մը, որ քառասուն երկար տարիներ զարգացուցած է իր միտքը երկրի մը մէջ ուր բանուորէն մինչեւ մտաւորականը, սնած է քարթեզեան տրամաբանութեամբ, սորված է զատել, չտարուիլ միայն զգացական նշանաբաններով:

Իբրեւ ֆրանսահայ օրաթերթ, «Յառաջ» միշտ կուռ կերպով կառչած այն գաղափարականին, որուն ծառայած է իր հիմնադիրը եւ որմէ երբեք չէ շեղած, իր սիւնակները միշտ լայն բացած է այն ձեռնհաս գրիչներուն, որոնցմէ կարելի է բան մը սորվիլ, որոնց բաժնները եթէ ընդունելի ալ չըլլան բոլորէն, օգտակար են միտքեր սրելու եւ գրական վիճաբանութիւններ ստեղծելու համար: Հարկ է, ի վերջոյ, տեղ քայլ չընել, մանաւանդ չնահանջել, այնպիսի օրերու երբ ակներեւ է թէ ժամէ ժամ կը նահանջենք, առանց նոյնիսկ երգելու:

Իր նոր հանգրուանի սեմին, Յառաջ, որ այսօր իր 42րդ տարին կը սկսի, պիտի շարունակէ իր ճամբան, քալելով ժամանակին հետ, սորվելով եւ սորվեցնելով, նոյն հաւատատակմութեամբ եւ նոյն վճռականութեամբ, հակառակ բոլոր դժուարութեանց եւ խոչընդոտներուն, որոնք երբեք պակաս չեն եղած իր ճամբուն վրայ, այն անվարան համոզումով թէ լաւագոյնս ծառայած է այս գաղութին եւ այս ժողովուրդին, ինչպէս կը փաստէ իր վայելած լայն ժողովրդականութիւնը:

« ՅԱՌԱՋ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Քուվ տը Միւրվիլ Փարիզ վերադարձաւ տեսնուելէ ետք նաեւ վարչապետ Քասաբի հետ:

ՊԱԼԹԻՄՈՐԻ մէջ ցեղային բուռն կռուներ տեղի ունեցած են: Ոստիկանութիւնը միջամտած է:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը Լոնտոն վերադարձաւ 24 ժամ Ուաշինկթըն անցունելէ ետք, ուր փորձեց համոզել Ճոնսընը, որ Ամերիկա զօրավիգ կենայ բրիտանական ոսկիին:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին մէջ Ֆրանսայի պատուիրակը ցաւ յայտնեց Իսրայէլի եւ Սուրիոյ միջեւ պատահած միջադէպերուն համար, դատապարտելով երկու կողմերն ալ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Լ. Էրհարտ տեսակցութիւն մը շնորհած է Նօյը Ռէուփէի, ուր կը յայտարարէ թէ Ֆրանսա քաշուած է ՕԹԱՆԷն բայց ոչ Ատլանտեան կազմակերպութենէն, կենսական տարբերութիւն մըն է ասիկա:

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մէջ զինուորական ապստամբութիւն մը ծագած է եւ ըստ առաջին լուրերուն բանակի մէկ մասը ձեռք առած է իշխանութիւնը: Կ'ըսուի նաեւ թէ Զօր. Իրոնսի, Նիժերիոյ վարչապետը, ըմբոստներուն ձեռքը ինկած է:

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, դաշնակցային Գերմանիան, որ իր պաշտօնական յարաբերութիւնները խզած է Սուրիոյ հետ, հիւպատոսարան մը բացած է, սուրիական կառավարութեան դիմումին վրայ:

ՅՈՒՐՈՒԱՆԱՆԻ Հիւսէյն Թագաւորը Լոնտոնէն Նիս հասած է, ուր պիտի մնայ քանի մը օր, իր չքախումբին հետ:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ համալսարանին մէջ, խօսած ճառին ընթացքին, Նասըր հրաւիրած է Եգիպտացիները որ «սեղմեն իրենց գօտիները»: Ծանօթ է որ երկիրը տնտեսական տագնապի մէջ է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութիւնը կը շարունակէ Իմպրոս եւ Թենետոս կղզիներու «ապահելլենացումը»: Յոյները սկսած են գաղթել:

ԱՏԷՆԻ մէջ բրիտանացի դիդապետ մը սպաննուած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ ընկերվարական երկու կուսակցութիւնները (Սառակաթ) եւ Նեննի) տասնեւինը տարի առանձին գործելէ ետք, հաշտուեցան եւ ձուլուեցան: Այս ձեւով վերակազմուած ընկերվարական կուսակցութիւնը վեց միլիոն ձայներ կ'ունենայ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ալ Հայաթը կը գրէ թէ Իսրայէլ հիւլէական ռումբ պատրաստելու ի վիճակի կ'ըլլայ Սեպտեմբերին, նիւթը ապահովելով Ֆրանսայէն: Ֆրանսական շրջանակները կը հերքեն այս լուրը:

Օրը Օրին

ՄԵՐ ԲՈՒՐԴԸ ՄԵՆՔ ՄԱՆԵՆՔ

Մինչեւ չիրաժարինք մեր վիպական միամտութենէն եւ հոգեշունչ բաղձանքներով ու մաղթանքներով օրօրուելու ազգային մեր ինքնատիպ խառնուածքէն, դժուար թէ կարենանք շիտակ ձեւը գտնել՝ «հայկական հարց» կոչուած թնճուկը լուծելու կամ լուծել տալու համար:

Տասնամեակ մը եւս ու արդէն հարիւր տարի պիտի ըլլայ որ մենք ալ քաղաքական – դիւանագիտական կրկէսը իջեր ենք, «փչես, վար կ'իյնայ» կերպարանքով մը:

Այո՛, փչեն վար կ'իյնանք այդ կրկէսին մէջ: Որովհետեւ բնդանօթ չունինք որ արձակենք, հրասայլ չունինք որ վրան ցատկենք, օդանաւ չունինք որ վերէն վար ռումբ թափենք ու բանակ չունինք որ կրակենք, երբ մեր արդար պահանջները ականջ չկախեն: Կամ խնդան անոնց վրայ անբերեսաբար:

Վա՛յ այն անզօր պահանջատէր ժողովուրդին որ իր պահանջներուն ցուցակը սուինի մը ծայրը անցուցած չէ: Ու կը սպասէ գոհացում ստանալ եւ տէր ու տիրական դառնալ իրմէ գողցուած հողերուն՝ ասոր անոր կռնակը շոյելով:

Ի քծինս հարկանելով:

×

Հաւատացէք որ մեր բրածը տարբեր բան մը չէ՝ հարիւր տարիէ ի վեր:

Ցոյց տուէք մեզի պէս անզէն ու անպաշտպան ժողովուրդ մը, որ մեզմէ աւելի անգլիասէր, ֆրանսասէր, ռուսասէր կամ ամերիկասէր ըլլայ:

Չկայ: Ափրիկեան ու ասիական ցամաքամասերուն վրայ ցանցնուած ամէնէն տկլոր բազմութիւններն անգամ, այսօր, շփացած, գլուխ կը բռնեն Մեծերուն:

Իսկ մենք կը շարունակենք սէր շռայլել ամէնուն, ամէն տեղ: Որովհետեւ, հաբիւր տարի առաջ մեզի սորվեցուցեր են. — Անգլիացիին, Ֆրանսացիին, Ռուսին եւ Ամերիկացիին հետ անուշութեամբ խօսելու ենք որ անոնք ալ մեզի հետ մեղրով ու շաքարով խօսին եւ մեր խնդիրը կարգադրեն...

Դժբախտաբար, քանի անո՛ւշ անո՛ւշ ժպտեցանք — կամ քնացանք — այնքան ետ գացինք: Ու այնքան աչքէ ինկանք:

×

Եւ ի՛նչ սրտառուչ համակրութիւններ մեզմէ՝ կարգ մը ծանօթ անձնաւորութեանց հանդէպ:

— Լոյտ Ճորճը հայասէր էր...

— Ո՞վ ըսաւ, ո՞վ կլլեցուց քեզի այդ առասպելը, հայրենակից...

— Ազգին մեծերը անանկ կ'ըսեն, ես ո՞վ եմ որ պիտի չհաւատամ...

Եւ սակայն Լոյտ Ճորճ հայասէր չէր: Ընդհակառակն, կարելի է ըսել որ քիչ մըն ալ մեզի դէմ էր: Կամ, աւելի ճիշդը մեր յաւակնութեանց, մեր անհամեստ պահանջներուն դէմ — Ծովերէ՛ ծով Հայաստան՝ ալ լա Նուպար փաշա...

×

Երկրորդ աշխարհամարտէն տարի մը առաջ, այս թերթին մէջ բարգմանաբար ամփոփած էի ողբացեալ վարչապետին յուշերու երկրորդ հատորը, որ մանրամասնօրէն կը պատմէ Թուրքիոյ հետ կնքուելիք հաշտութեան դաշնագրին յարակից դէպքերու, ժողովներու, բանակցութեանց եւ ըսի – ըսաւներու պատմութիւնը:

Հայոց ազգը այն ազգն է որ կը յիշէ թէ հինգ, տասը տարի առաջ կարողիկոսին ինչ համեղ կերակուրներ հրամցուած էր, — կրնայ մէկիկ մէկիկ համրել — բայց չի յիշեր իր կարդացած քաղաքական պատմութիւնը:

Քանի մը օրէն, ականջէն պիտի քաշեմ այդ քնացած յիշողութեան ու նորէն պիտի պատմեմ Լոյտ Ճորճի պատմածները:

Այսօր, կը բաւէ որ ըսեմ թէ «հայասէր» Լոյտ Ճորճը, գրեթէ միակ «կոօպոնէ»ն էր որ վճռապէս դէմ էր Կարինը Հայաստանի հողերուն կցելու ծրագրին:

Որովհետեւ, կը բացատրէր, Կարնոյ մէջ Հայ մնացած չէ եւ Թուրքերը այնտեղ մեծամասնութիւն կը կազմեն:

— Ա՛ռ քեզի հայասիրութիւն, բարեմիտ հայրենակից...:

Եւ, տարօրինակ երեւոյթ, Կարինը Հայաստանի հողերուն կցելու ծրագրին համաձայն էր արտաքին նախարար Լորտ Քըրզընը:

Մէկը — առաջինը — Ազատական կուսակցութեան անդամ եւ Կելտըրթնի շառաւիղ, միւսը թրու Պահպանողական կուսակցութեան անդամ եւ Տիզրայէլիի լուսաղբար:

Իսկ Հայոց ազգը իր զաւակներուն դաս կուտար.

— Անգլիոյ Ազատականները մեզի հետ են...

×

Հայոց ազգը, 1918էն ի վեր, կը պանծացնէ զօրավար Էլընպիի անունը:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ Անգլիացի զինուորականը, անգամ մը, դիւանագիտաբա՛ր, Հայ ունկնդիրներու ներկայութեան յայտարարած է եղեր.

— Պատիւ ունիմ ըսելու որ Հայ քաջ զինուորներ ալ կային Պաղեստինի իմ բանակիս մէջ...

Կամ ասոր նման փաղաքշական մը:

Բայց Հայոց ազգը լուր անգամ չունի որ այս նոյն բարեկիրթ ու դիւանագէտ «Հայասէր»ն էր որ կ'իմացնէր իր կառավարութեան թէ «թոյլ պիտի չտամ որ Կիլիկիայէն փախչող թշուառ ու անբաղձալի Հայեր ցամաք ելլեն»:

— Ա՛ռ քեզի ուրիշ Հայասէր մը, աղւոր հայրենակից...

×

Անշուշտ, այս թերթին ընթերցողներէն մէկը կամ միւսը պիտի բողոքէ.

— Սխալ ես... Լոյտ Ճորճը, խորհրդարանի 1917, Դեկտեմբեր 21ի նիստին կը յայտարարէր թէ Հայաստանը նորէն Թուրքերու տիրապետութեան ներքեւ չէր կրնար դրուիլ... Երկու շաբաթ ետքն ալ, 1918 Յունուար 5ին, նորէն կը կրկնէր թէ Հայաստան (եւ մնացեալները) ինքնորոշման իրաւունք պիտի ստանային...

Այս կէտերը մոռցեր ես, Եւրոպացի...

Մոռցած չեմ: Բայց միեւնոյն ատեն ալ մոռցած չեմ այն ճշմարտութիւնը թէ վարպետ քաղաքագէտին հրապարակային ճառը, օրինակ, խորհրդարանին մէջ, եւ անոր տեսակէտը սակարկութեան կանանչ սեղանին բոլորտիքը, միեւնոյն հարցին մասին, ամէն ատեն ալ իրարու կէտ առ կէտ ներդաշնակ չեն:

Լոյտ Ճորճ չէր ուզած որ Կարինը մեզի տրուէր:

Ուրեմն, հայասէր չէր հայ ժողովուրդին հասկացողութեամբ: Մնացածը մեզ չի հետաքրքրեր:

×

Մեզի «բարի լոյս» ըսողին հայասիրութիւն վերագրելով ընդարմացում յառաջ կը բերենք մեր այգին մէջ:

— Եղբայր, Անգլիացիք մեզ շատ կը սիրեն... Հարկաւ մեզի համար բան մը կը մտածեն կոր...

Մեզի համար որեւէ բան մտածող չըկայ: Ամէն ազգ իր բուրդը կը մանէ եւ իր գուլպան կը հիւսէ:

Մենք ալ մեր բուրդը պիտի մանենք մեր ձեռքերով ու մեր գուլպան պիտի հիւսենք մեր մատներով:

Բայց մաս – մաքուր ապակիներով ակնոցներու պէտք ունինք:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՌԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հին Կտակարանի փրոզելիթը չի ճանչնար Նոր Կտակարանին փրոզելիթը:

Նոյն բառն է, սակայն(*):

Նոր Կտակարանին մէջ Մատթէո՛սն է որ բառը կը գործածէ առաջին անգամ. «Վա՜յ ձեզ դպրաց եւ փարիսեցւոց կեղծաւորաց, զի յածիք ընդ ծով եւ ընդ ցամաք՝ առնել եկամուտ մի, եւ յորժամ լինիցի, առնէք զնա որդի գեհենի կրկին եւս քան զձեզ» (Մատթ. ԻԳ. 15):

Այս հատուածը մաս կը կազմէ Յիսուսի ծանօթ վայերգութեան, զոր կը կրկնէ Ղուկաս՝ բայց տարբեր խմբագրութեամբ (Ղուկ. ԺԱ. 44): Եւ, ուրեմն, Ղուկաս փրոզելիթ բառ չունի, ինչպէս չունին Մարկոս եւ Յովհաննէս:

Եթէ ունենայինք Մատթէոսի վկայութի՛ւնը միայն, կարելի պիտի չըլլար հասկնալ թէ ի՛նչ կը նշանակէ փրոզելիթ, վասնզի կազմուած պարբերութիւնը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ... իթոս ու փաթոս:

Բարեբախտաբար, Ղուկաս ալ կը գործածէ նոյն բառը Գործքին մէջ,— Գլ. Բ. 10, Զ. 5, ԺԳ. 43:

Այս երեք վկայութեանց մէջ՝ առաջին երկուքին դէմ մեր գրաբարը կը դնէ եկ, երրորդին դէմ՝ եկամուտ,— ինչպէս Հին Կտակարանը: Աշխարհաբարը կը դնէ միշտ նորահաւատ, ուրեմն Հին Կտակարանէն տարբեր:

Եւ սակայն երրորդ վկայութիւնը տարբեր բան մը կ՚ուզէ ըսել կարծես, երբ կը գրէ. «... ի պաշտօնէից եկամտից», որու համապատասխան՝ աշխարհաբարը կուտայ «նորահաւատ բարեպաշտներ», Քրամփոն՝ փրոզելիթ ատտուաքէօր, Օսթերվալտ՝ փրոզելիթ ֆրէնեան Տիէօ, Օլթրամար՝ փրոզելիթ փիէօ, անգլերէնը՝ բիլինըս փրասիլայթ, յունարէնը՝ սեվոմենոն փրոսելիթոն,— սակայն Թուրքերէնն ալ, միւհթէտի էհլ ի թաքվա իբրեւ վըրայէն ... սալաթա:

Ինչպէս կը տեսնէք, գրեթէ բոլորն ալ կը պահեն փրոզելիթ բառը: Միայն մեր գրաբարն է որ կը դնէ եկամուտ, եւ գերմաներէնը՝ որ կը դնէ խուտըընկենոսըն, յունարէն սեվոմենոն բառն ալ թարգմանելով կոթըսֆիւրխթիկ, նմանօրէն Օսթերվալտի:

Գերմաներէնը, այս բառափոխութեամբ կամ թարգմանութեամբ, կը յաւակնի թէ լուծած է փրոզելիթ բառին գաղտնիքը, հետեւելով Ս. Գրոց բանասիրական հին դպրոցին, որ փրոզելիթները կը համարէր հրէացածներ, կէս-Հրեայ, (ծնունդով Հելլէն կամ, ընդհանուր բառով մը, հեթանոս, բայց յետոյ մովսիսականութեան յարած,— փայէէն՝ ֆոնվէրթի օ ժիւտայիսմ):

Կ՚առարկեմ:

Եթէ փրոզելիթը այն անձն է, որ «դառնայր ի հեթանոսութենէ ի հրէութիւն» կամ, եթէ կ՚ուզէք, «ի քրիստոնէութիւն», ուրեմն ինչո՛ւ փրոզելիթ չէ կոչուած Կոռնելիոս հարիւրապետը, «վկայեալ յամենայն ազգէն Հրէից» (Գործք, Ժ. 22), բայց փրոզելիթ է կոչուած Նիկողայոս Անտիոքցին (Գործք, Զ. 5), որ յետագային պիտի դառնար քրիստոնէական աղանդի մը «տերը» տեսարանը (Յայտ. Բ. 6): Ինչո՞ւ փրոզելիթ չէ կոչուած Տիտոս Յուստոսը, ընիկ Կորնթացի, որ «դառնայ ի հեթանոսութենէ ի քրիստոնէութիւն»,— Պօղոսը վկայ (Գործք, ԺԸ. 7): Վերջապէս ինչո՞ւ փրոզելիթ չէ կոչուած Տիմոթէոսը, բնիկ Լիւստրացի, որ «դառնայ ի հեթանոսութենէ ի հրէութիւն»՝ քանի որ թլփատուեցաւ (Գործք, ԺԶ. 3), կամ «ի քրիստոնէութիւն», վկայ Պօղոսի երկու Թուղթերը առ Տիմոթէոս:

Ընդհակառակն, Պօղոսի ուղեկիցը, Ղուկաս, բաւական կը համարի «այր բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ» կոչել Կոռնելիոս հարիւրապետը՝ «ամենայն տամբ իւրով»: Իսկ «պաշտօնեայ Աստուծոյ» կը կոչէ Տիտոս Յուստոսը:

Բայց ինչ կը նշանակէ «պաշտօնեայ Աստուծոյ»:

Պաշտօնեայ բառին յունարէն համապատասխանը կը նշանակէ սպասաւոր,— այդ իմաստով ալ գործածուած է մէկ անգամ (Գործք, ԺԳ. 5): Յունարէն արմատական իմաստով՝ կը նշանակէ Թիավարող, բայց Ղուկաս զայն կը գործածէ յաճախ բարեպաշտ կամ «երկիւղած յԱստուծոյ» (սեվոմենու թոն Թէոն) նշանակութեամբ:

Արդ, բացատրութեան կարօտ պիտի չըլլար՝ եթէ միայն գրուէր «ի պաշտօնէից Աստուծոյ», բայց բացատրութեան կարօտ է «ի պաշտօնէիցն եկամտից» տարազը: Բա՞ռ մը ինկած է տարազէն դուրս: Ընդհակառակն, աւելի կը գտնեն բառ մը, այն պատճառաբանութեամբ թէ փրոզելիթ եւ սեվոմենոն համազօր բառեր են,— այդ պարագային՝ պէտք է ենթադրել թէ փրոզելիթը անծանօթ բառ մըն է, ծագումը անծանօթ, ու լուսանցքին վրայ իբրեւ բացատրութիւն գրուած սեվոմենոն բառը բնագրին մէջ մտած է յետագային, ու գրկած, փաթթուած, ամուսնացած, չբաժնուելու պայմանով այլեւս:

Որպէսզի ցոյց տրուի թէ կատարեալ է շփոթութիւնը, կ՚արժէ բերել երեք վկայութիւն եւս.

1.— «Ի պաշտօնէիցն նորահաւատից» (Գործք, ԺԳ. 43):

Եթէ նորահաւատը փրոզելիթ է, պաշտօնեան ի՞նչ է: Լիւսօ եւ Քոլոմ(պ) կը մերժեն փրոզելիթ կոչել մէկն ու միւսը:

2.— «Զպաշտօնեայ կանայս զգաստս» (Գործք, ԺԳ. 50):

Եթէ պաշտօնեան փրոզելիթ է, զգաստը ի՞նչ է,— կարդացէք պատմութիւնը եւ փնտռեցէք զգաստութեան փաստը: Լիւսօ եւ Քոլոմ(պ) կը կարծեն թէ Եահվէ պաշտող, մովսիսականութեան հետեւորդ կիներու մասին է խօսքը:

3.—«Պաշտօնէիցն հեթանոսաց էր բազմութիւն յոյժ, եւ ի կանանց գլխաւորաց ոչ սակաւք» (Գործք, ԺԷ. 4):

Ի՞նչ «կը պաշտէին» այս «գլխաւոր» կիները, բացատրութիւնը կը սպասեմ անոնցմէ, որոնք բոլոր այս «պաշտօնից» ետեւը «նորահաւատ» կը տեսնեն կամ փրոզելիթ:

Այս բառին շուրջ շա՜տ... ճամբորդած են ոչ միայն բանասէրները, այլեւ հրեայ րաբբունիները, (Երուսաղէմի Թալմուտին մէջ, տպ. Մէզոննէօվ, Ա. հատոր, Պերախոթ, էջ 334, Դ. հատոր, Երամոթ, էջ 18 եւ 118, Ե. հատոր, Քիտտուշին, էջ 272), որոնք հին Կտակարանէն ներշնչուած տեսութիւններ են եւ արժէք չեն ներկայացներ:

Բայց եւ այնպէս հրեայ եւ քրիստոնեայ մատենագիրներ շա՜տ հաղուեցուցած են բառը իրենց մեկնութիւններով,— սոխի պէս:

Փրոզելիթը այլազգ մըն է, օտարական կամ պանդուխտ՝ ըստ այս մեկնիչներուն, ֆրէմտլինկ՝ ըստ գերման բանասէրներուն, որ կ՚ընդունի թլփատութիւնը եւ այս պարզ անդամահատութեամբ կ՚անցնի հրէութեան: Ուրեմն, հաւատուրաց մը կամ դաւանափոխ մը չէ միայն, այլեւ ազգուրաց մը կամ ազգափոխ մը: Իր ընտանեկան իրաւունքներուն մէջ եւս կը կատարուի փոփոխութիւն մը,— հարազատ ընտանիքը կը դառնայ օտար, այնքան որ չի կրնար այլեւս ներկայանալ իբրեւ ժառանգորդ: Բայց ինք եւս չի կրնար ներկայանալ իբրեւ կատարեալ Իսրայելացի,— առնուազն երկրորդ, եթէ ոչ երրորդ սերունդէն ետք միայն կը համարուի իրական, ճշմարիտ Իսրայելացի: Ահա թէ ինչո՛ւ երբ փրոզելիթը, մինակ, այսինքն իր տան մէջ կ՚աղօթէ, պարտաւոր է ըսել. «Աստուած Իսրայելացւոց»:

Այս փրոզելիթեան աւանդութիւններէն կուգան մեր աղօթքները եկեղեցիներու մէջ. «Աստուած Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ»:

Իսկ երբ փրոզելիթը կ՚աղօթէ սինակոկի մէջ, պարտաւոր է ըսել. «Աստուած հարցն ձերոց»: Իսրայելացի մայր ունենալէն ե՛տքն է միայն որ փրոզելիթին զաւակը իրաւունք կ՚ունենայ ըսել իր աղօթքին մէջ. «Աստուած հարցն մերոց»:

Միշտ համաձայն րաբբունիներու, փրոզելիթները կը դասակարգուին երկու խումբերու մէջ.

1.— Ճշմարիտ փրոզելիթներ, որոնք կը հետեւին մովսիսական պատուիրանքներու ամբողջապէս, ամենայն խստութեամբ,— ծոմ պահել, շաբաթ օրը հանգիստ ընել, գլուխը գերծել, տուրք վճարել տաճարին, սնունդի սեղմումները յարգել, թլփատուիլ: (Ճշմարիտ փրոզելիթ դառնալու պայմանները՝ տես Գիրք Թուոց, Զ. 18):

2.— Դրան փրոզելիթներ, որոնք «ուղեկիցներ» են կամ Պաղեստինէն դուրս ապրելով, միջավայրին ենթակայ, թլփատութենէ եւ սնունդի սահմանափակումներէ ազատ են:

Պօղոս, այս տեսութեամբ, դրան փրոզելիթ էր, բայց երբ ճշմարիտ փրոզելիթ ձեւանալով, գլուխը ածիլած՝ ինչպէս ամէն ուխտաւոր, լուացուած ու մաքրուած՝ ըստ կանոնի, մտաւ տաճար, հակառակորդի մը ցուցմունքով՝ արտաքսուեցաւ տաճարէն, որու բակին մէջ քիչ մնաց որ սպաննուէր ծեծի տակ (Գործք, ԻԱ. 31):

Այնուհետեւ Պօղոս կը թողու հրէական հողը՝ առանց հետեւելու Պետրոսի,— որ այս անգամ ալ ուրացաւ մովսիսականութի՛ւնը՝ բայց չուտ ետ դարձաւ,— գնաց գործել Սփիւռքի մէջ, հրէական գաղութներուն քարոզելով վարդապետութիւն մը, իրականին մէջ՝ բարեխառն հրէութիւն, յարութեան հաւատքի մը շուրջ, (փլէպը յուզող ու կախարդող տարինապ մը՝ այդ օրերուն), հիւսելով յոյսի, սպասումի, մխիթարութեան, խաղաղութեան գրականութիւն մը, անդրշիրիմեան կեանքի մը միսթիք պատկերը, իրար միացնելով ծխական բարեպաշտութեան զանազան խմբաւորումներ, զորս կրնանք կոչել սեբեան, եսսեան, եւլաբեան բոյսափառ աղանդներ,— ահա ձեզի ակունքը՝ այսօր հանդչած, երբեմն աճած ու յորդած հրեղէն գետին, որ կը կոչուի քրիստոնէութիւն:

Բայց դեռ չպարզուեցաւ փրոզելիթ բառին ծագումը:

Իմ բոլոր այս պրպտումներուս արժէքն այն է թէ հասայ մինչեւ հոն՝ ուր կը մնայ մերժել Հին ու Նոր Կտակարաններու մասնագէտ բանասէրներուն ու րաբբունիներուն բացատրութիւնները: Անշուշտ, մերժել փրոզելիթ բառին տրուած սահմանումները չի նշանակեր լուծել բառին գաղտնիքը:

Կը մնայ ներկայացնել վարկած մը իբրեւ եզրակացութիւն:

Փրոզելիթ աղեքսանդրեան բառ մըն է, եգիպտական յունարէնի բարբառային մընացորդ: Եօթանասնից Թարգմանութեան մէջ գործածուած է եբրայերէն գէր բառին համարժէք: Բայց այս վերջին բառը պղտոր գոյն մը կը ստանայ ժամանակին ժանգով, տեղէ տեղ բարբառային այլափոխութեամբ, այնպէս որ Աղեքսանդրացիք եւս շփոթի կը մատնուին մեզի անծանօթ իրենց բառին գործածութեամբ: Ապացո՞յց,— գէր եբրայերէն բառը չէ թարգմանուած երկու տեղ (Ել. ԺԲ. 19 եւ Եւ. ԺԴ. 1), ու գործածուած նոյն եբրայերէն բառին մէկ այլ ձեւը, գիյօր՝, ըստ արամերէն լեզուին կատարած փոփոխութեանց (միւթասիոն): Թալմուտարանները յետագային նոյն բառէն կազմած են բայ մը, սը ֆոնվէրթիր նշանակութեամբ:

Այլ առակ լուարուք,— Վոկիւէ կը կարծէ թէ եբրայերէն գէր եւ յունարէն փրոզելիթ բառերը կը նշանակեն աշխարհական, այսինքն ոչ-քահանայական տոհմէ, հիմնուելով Ղեւտ. ԻԲ. 10 կամ Ել. ԺԲ. 19 հատուածներուն վրայ:

Այդ պարագային, պէտք է ընդունիլ թէ նոյն բառը, երբ կը հասնի Նոր Կտակարանի տարիքին, կը փոխէ ... տոհմը, ինչպէս եւ աշխարհական զգեստաւորումը, ստանալով կրօնական կարգ ու հանդերձանք:

Ահա թէ ինչո՛ւ փրոզելիթները Նոր Կտակարանին մէջ կը կոչուին «պաշտօնեայ Աստուծոյ» կամ «երկիւղած յԱստուծոյ» կամ «այր բարեպաշտ»,— այդ բարեպաշտներն էին, ապահովաբար աղանդաւորներ, որոնք յետագային պիտի ստեղծէին խայտաճամուկ «եկեղեցիներ», ինչպէս բարեպաշտօնէութիւնը, աշխարհէն հրաժարելու, ամպերէն կախուելու, տեսիլքներով կեանքը արհամարհելու, փարանոյաք ապրելու վարժութեամբ, քարոզիչներ, զորս բժշկութիւնը կ՚անուանէ մէկ բառով,— հիւանդներ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այս փրոզելիթ բառը, ինչպէս գրեցի նախորդիւ, մերոնք թարգմանած են երբեմն եկամուտ, երբեմն եկ, երկու Կտակարաններուն մէջ եւս անխտրաբար: Համաբարբառը (Թադէոս վրդ.) կը համբէ 4 եկամուտ եւ 43 եկ, (գրած է եկն, որ սխալ է): Այս բոլորը, սակայն, նոյն բառին թարգմանութիւնը չեն,— օրինակ՝ Յոբի մէջ գործածուածը փրոզելիթ չէ, այլ էփիլիթոս:

Այն կասկածը, որ ինծի թելադրեց գրել այս ուսումնասիրութիւնը, թէ յունարէն բառ չէ փրոզելիթը,— առաջի՛նն եմ, համայն քրիստոնէական մատենագրական գործերուն նուիրուած բանասէրներուն մէջ, որ հրապարակ կը նետեմ այս կասկածը,— կարելի է ապացուցանել նաեւ այն իրողութեամբ թէ շփոթութիւն մը կայ օտարական բառին շուրջ, վկա՛յ հին պատմական իրաւաբանութեան փշրանքները՝ Մովսէսի Հնգամատեանին, Համմուրաբիի եւ Պղատոնի Օրինագիրքերուն մէջ: Կը բաւէ, կը կարծեմ, բառերու համեմատական քննութիւն մը կատարել՝ առայժմ առնելով Պղատոնի յիշեալ գիրքը եւ մերոնց հայերէն թարգմանութիւնը, ուր «օտար» (ափիքոս) եւ «փոխարքեակ» (մէթէք) բառերուն քով (տես հայերէն թարգմանութիւնը, Վենետիկ, 1890, էջ 343 եւ 344) տարազ մը չէ եկ բառին ներկայութիւնը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Կեսարիոյ արեւելքը, լեռներով շրջապատի մը մէջ զետեղուած հայախօս փոքրիկ գիւղ մըն է Էֆքէրէն, իր Ս. Ստեփանոս եկեղեցիով ու հայ վարժարանով:

Հոս էր որ 1881 Յուլիս 5ին ծնաւ Յակոբ Տէր-Յակոբեան: Ուսումնասէր լրագրավաճառ Գալուստ աղային զաւակն էր ան:

1884ին, տակաւին երեք տարեկան իր ծնողքին հետ գնաց Պոլիս ու մինչեւ 1894 հետեւեցաւ Թաղային վարժարաններու: 13 տարեկանին Վենետիկ ղրկուեցաւ, Մխիթարեաններու վանքը, որպէս վարժապետ:

Սակայն հոգեւոր կոչումը պակսեցաւ իրեն ու չարաթ մը ետքը վերադարձաւ Պոլիս, ու յաջորդ տարի, 1895ին, աւարտեց Գումգափուի Դրսի Պօղոսեան-Վարվառեան վարժարանին ընթացքը: Յետոյ միջոց մը չուկան իր հօրը օգնեց, սակայն վերջին փորձ մըն ալ ըրաւ՝ գէթ իր միջնակարգ ուսումը աւարտելու, եւ երբ 1895ի դէպքերէն ետքը Կեդրոնականը վերաբացուեցաւ, 1896ին, Տէր-Յակոբեան հետեւեցաւ անոր դասընթացքներուն, մինչեւ 1900, երբ այլեւս ջլատած՝ Թողուց վարժարանը կիսաւարտ: Կեդրոնականի մէջ իր հայերէնի ուսուցիչը եղեր էր Հրանտ Ասատուր, որ գնահատեր էր Տէր-Յակոբեանի գրական ձիրքը, ու 1899ին միջնորդեր էր Ղազար Բոյաճի «Ծաղիկ» պարբերաթերթին խմբագրութեան մօտ, որպէսզի հրատարակուի իր աշակերտին անդրանիկ գրութիւնը, «Հինն ու Նորը» վերնագրով փոքր Թատերախաղ մը: Երկու տարի ետքը, 1902ին, երբ Կարապետ Փանոսեան վախճաներ էր ու «Մանզումէի Էֆքեար» օրաթերթը փոխանցուեր էր Յովհաննէս Գայսերեանի, Տէր-Յակոբեան՝ հազիւ 21 տարեկան՝ առնուեցաւ Թերթին խմբագրական կազմին մէջ, նախ որպէս օգնական, յետոյ տակաւ բարձրանալու համար աւագ խմբագրի աստիճանին, ու մինչեւ թերթին փակումը, 1909ին, իր ջղուտ խմբագրականներով ու խնամուած քննադատականներով, գրական յօդուածներով ու արճակ էջերով անխափան մնաց այդ պաշտօնին վրայ: Իր գրական կեանքին ամէնէն գրական գործը եղաւ «Մանզումէ»ի մէջ, 1907ին, ճանաչումը Միսաք Մեծարենցի արժէքին եւ ստանձնումը անոր պաշտպանութեան, Արամ Անտոնեանի հետ ձեռք ձեռքի, ընդդէմ Ենովք Արմէնի ու Ժագ Սայապալեանի (Փայլակ), որոնք սկսեր էին քարկոծել հէք Մեծարենցը: Արամ Անտոնեան գրեր էր «Ծիածան»ին ներբողալից յառաջաբանը: Գիրքը հրապարակ ելլելէ անմիջապէս ետքը Տէր-Յակոբեան «Մանզումէ»ի մէջ լոյս տեսնող գրախօսականով մը ողջունեց մեծ բանաստեղծի մը երեւումը մեր երկնակամարին վրայ: «Մեծարենցի Ծիածանին վրայ քիչ մը վերլուծութիւն ու քննադատութիւն» խորագիրը կրող այդ յօդուածին մէջ՝ երկրորդեց Անտոնեանի գովեստը, երիտասարդ բանաստեղծին քով գտնելով «ինքնայատուկ արուեստ մը, ոգի մը, ձեւ մը, որ նմանողական չէ»: Երբ քանի մը ամիս վերջ Մեծարենցի «Նոր Տաղեր»ը հրատարակուեցաւ՝ Տէր-Յակոբեան դարձեալ «Մանզումէ»ի մէջ (1907) գրուատեց հեղինակը որպէս

ինքնատիպ ու կատարելագործուած արուեստագէտ մը, որուն չի կրնար հաւասարիլ ոչ մէկ Թրքահայ բանաստեղծ ու գրագէտ :

Տէր – Յակոբեան «Մանզումէ»ով հրատարակուած. արտայայտուեցաւ ուրիշ թերթերու ու պարբերականներու մէջ ալ: 1905 – 1907ին քաջալերեց Հայկանոյշ Մառքի կանանց «Ծաղիկ»ը իր պատմուածքներով ու պատկերներով : Կեդրոնականէն բաժնուելէ ետք աշխատակցեր էր նաեւ Տիգրան Ճիւղէճեանի «Սուրհանդակ»ին, Զարեհ Նուսուֆեանի «Արեւելք»ին, Մամուրեանի «Արեւելեան Մամուլ»ին ու Տիգրան Արփիարեանի «Մասիս»ին յօդուածներով ու քերթուածներով : Իր գրուածքներուն մէկ մասը դասելով գետեղեց հատորի մը մէջ, 1912ին, որպէս արձակ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ ու զայն կոչեց « Ուր Խեցիներ ժողվեցի...», կրկնելով Այզաք Նիւթըն փիլիսոփային նշանաւոր մտածումը — Թէ ինք գիտութեան անհուն ովկէանին եզերքը պարզ մանուկ մըն էր որ խեցի կը ժողվէր միայն: Յակոբ Տէր – Յակոբեան միջոց մը մաս կազմեր էր նաեւ Յովհաննէս Շահնազարի « Հայրենիք»ին խմբագրութեան, 1907 – 1908 տարիներուն խմբագրեր էր « Ծաղիկ» մանկանց հանդէսը (26 թիւ միայն), Հայկանոյշ Մառքի (1905 – 1907) ու Արամ Անտոնեանի (1908) «Ծաղիկ»ներուն միջեւ: 1909ի Օգոստոսին ալ Երուանդ Տէր–Անդրէասեանի հետ հիմներ ու խմբագրեր էր « Օրագիր » քաղաքական – ազգային օրաթերթը, որմէ միայն 16 թիւեր լոյս տեսան : Իր գլխաւոր ծածկանունները եղած էին Յ. Խարտեաշ ու Մոգպետ :

Նոյն 1909 տարւոյ Հոկտեմբերին՝ Տէր Յակոբեան դարձաւ կառավարական պաշտօնեայ անուանուելով Պարտիզակի կառավարիչ (Պահչէճիքի միւտիր): Հոնկէ աշխատակցեցաւ Քասիմի «Ժամանակ»ին, ուր մնաց մինչեւ Ա. Աշխարհամարտ : Պատերազմի տարիները անցուց Գոնիա, տարագրութեան մէջ, նախ՝ ծուարած, յետոյ կառավարիչ տեղւոյն Սանայիին, ապա գինուոր :

Զինադադարին վերադարձաւ Պոլիս, խառնուեցաւ ազգային կեանքին, խմբագրական պաշտօն ստանձնեց Վահրամ եւ Հրաչեայ Տէր – Ներսէսեաններու «Վերջին Լուր»ին մէջ: 1901ին, Աղեքսանդրապոլի հաշտութեան դաշնագրէն ետք՝ փոքր երկ մը հրատարակեց, Պոլիս, «Հայաստանի վերջին աղէտը» խորագրով : 1922ի աշնան մեկնեցաւ արտասահման : Փարիզի մէջ միջոց մը զբաղեցաւ մետաքսէ արեւելեան գորգերու վաճառականութեամբ, յետոյ հիմնեց տպարան մը՝ ուր տպուեցաւ ոչ միայն «Յառաջ» թերթը, այլ եւ բազմաթիւ գրողներու գործեր : Փարիզի մէջ աշխատակցեցաւ «Յառաջ» օրաթերթին, և «Զուարթնոց» ու «Անդաստան» պարբերականներուն : Իր կեանքի վերջաւորութեան մօտ կազմեց հսկայ հատոր մը, «Պարտիզակը Խատուտիկ»: վերնագրով որ լոյս տեսաւ յետ մահու 1961ին, Փարիզ: Յակոբ Տէր – Յակոբեան 1960 Սեպտեմբերին իր տան մէջ յանկարծամահ մեռաւ : Իր կեանքի սկիզբին եղեր էր պահպանողական եւ հանդարտաբարոյ անձ մը : Դառն փորձառութիւններէ ետք՝ պահելով հանդերձ իր լուրջ բնաւորութիւնը, դարձած էր աւելի գործօն ու բոլորանուէր, ի տես վերիվայրումներու եւ ապազգայնանալու վտանգին :

Որպէս գրագէտ Յակոբ Տէր–Յակոբեանի վաստակը, բաղդատմամբ իր տարիքին (79 տարու) եւ ունեցած ազգային գործունէութեան, շատ փոքր է: Ժլատ գրիչ, խնայելու – միայն երկու հատոր գրական, «Ուր Խեցիներ ժողվեցի...»ն (142 էջ) ու «Պարտիզակը Խատուտիկ»ը (532 էջ), եւ քաղաքական գրքոյկ մը, «Հայաստանի վերջին աղէտը», — անտիպ յուշաթուղթեր, դիւանագիտական գրեր եւ պատկերներ » (125 էջ): «Ուր Խեցիներ ժողվեցի...»ն ժողովածու մըն է 35 տպաւորութիւններու, պատկերներու, պատմուածքներու եւ մտածումներու », որոնք նախապէս Պոլսահայ մամուլին մէջ երեւցեր էին 1901ի ու 1911ի միջեւ: 1901ի գրութիւնները, «Օրացոյցիս Թերթերը», «Անձրեւէն առաջ» ու «Լայի գիրք» ոչինչ ունին աւելի՝ քան ինչ որ խորագիրները կը թելադրեն : 1920ի հատորով երեւցող «Ճամբուն երգերն» յուշ մըն է տարագրութեան օրերէն : 1921ի հատորին մէջ Տէր – Յակոբեան ստորագրեց՝ թատեր. կառոյցով «Այժմէական Հոգեբանութիւն. Յաւիտենականը» անուն կտորը : Տրամախօսութիւն մըն է ան Տղուն եւ Աղջկան միջեւ, ի մասին Յաւիտենական Սիրոյ, զոր կ'ակընկալէ եւ կը պահանջէ Աղջիկը :

Պոլսէն բաժնուելէ առաջ, Տէր – Յակոբեան՝ Թէոդիկի Տարեցոյցներուն 1922ի ու 1923ի հատորներով տուաւ՝ երկու քերթուածներ — մին՝ «Առ Արարատ » գրուած 1917ին, տարագրութեան մէջ, ապագայի յոյսերով. միւսը «Առաջին Յոյզեր եւ Առաջին խօսքեր» , խօսք առ իր անխօս մանչուկին, անոր տարեդարձին առթիւ, տեսակ մը մաղթանք ու խրատ ապագայի համար — «չանիծել, այլ անգոսնել , ծիծաղիլ ամէն բանի, գրոհ տալ հպարտօրէն, որոտալ , յաղթերգել ցփերջ ճախիններէն, խարակներէն ու խութերէն ալ գերիվեր »:

Ու ալ Տէր – Յակոբեան հրաժեշտ առաւ Պոլսէն, աշխատակցելու համար Փարիզահայ թերթերու եւ պարբերականներու , աւելի հայապահպանութեան հարցով մտահոգուած : Շատոնց մոռցած էր ան իր ծննդավայրը, Կեսարիան, ուրկէ բաժնուեր էր երեք տարեկանին : Իր սրտին այլեւս չէին խօսեր Կեսարիոյ ազգագրական առանձնայատկութիւնները , կայսերավայել մանթըն, ու աշնան Պոլիս Կեսարահայերու ղրկուող տէնկը, որուն մէջէն կ'ելլէին Արգէոսեան դաշտի արօտավայրերուն ընտիր ապուխտն ու երշիկը, Կեսարական նշանաւոր չոր սերը, եւ մեղրածոր ծիրանի չորցուած խիւսէն պատրաստուած քաղցրաւենիները: Իր պատմուածքներուն, պատկերներուն, տպաւորութիւններուն մտածումներուն մէջ երբեք տեղ չէ գրաւած, ոչ իսկ արձագանգ գտած, Կեսարիան : Ամուսնալուծուեր ու զգացական երկրորդ ամուսնութիւն մըն էր կնքած Տէր : Յակոբեան, կարծես անոր սիրտը տարբեր տեղ էր այլեւս, գեղեցիկ գիւղ մը որ իր երկրորդ հայրենիքն էր եղեր – Պարտիզակ :

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ԻՐ ՀՈՒՆՁՔՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տիկին Հուրի մասնաւոր գուրգուրանքով ու յուզումով կը ներկայացնէ կայանի պատասխանատու ծանր գործին, իրեն հետ սիրայօժար մասնակցող անձերը : Անտեղ կը գտնենք Կ. Խաչի նորընտիր Շրջ. վարչութեան անդամներէն Մարի Գորգիկեան եւ Մառլէն Իւլիւպէեան գաղափարական , խանդավառ ուժեր, զորս հանրային գործի վրայ մենք տեսած ենք տասնեակ տարիներ առաջ: Գովելի է որ այսօր եւս նոյն զոհաբերութեան ոգիով կը շարունակեն աշխատիլ: Անձնուիրումի նոյն ոգիէն մղուած՝ եկած է հաւաքական աշխատանքին իր մասնակցութիւնը բերելու, Լիոնի մեր ընկերուհիներէն Տիկին Գայթանճեան : Լիոնի Հայկազեան վարժարանին այնքան սիրուած ու յարգուած ուսուցչուհին, որ ստանձնած է կայանին մէջ հայերէն դասաւանդութեան բաժինը՝ Լիբանանի քոյր միութեան կողմէ ղրկուած երիտասարդ Օրիորդի մը հետ, որուն անունը, դժբախտաբար կը վրիպի յիշողութենէս : Հոն է գեղեցիկ ձայնով, վառվռուն Սօնիան, տղոց խմբերգներու ղեկավարը : Կերակուրի պատրաստութեան ծանր աշխատանքին համար Մարսէյլէն յատկապէս եկած է անձնուէր Խաչուհի մը, անունը նոյնպէս չեմ յիշեր: Եւ ներկաները զոհաբերումի այս գեղեցիկ պատկերին առաջ՝ յուզուած , խանդավառուած ուժգին ծափերով, կ'արտայայտեն իրենց գնահատանքի ու գոհունակութեան զգացումները: Այդ խանդավառ ծափերուն մէջ իրենց յատուկ բաժինն ունին տասնէ աւելի աշխոյժ ու եռանդուն առաջնորդ – առաջնորդուհիները :

Տիկին Հուրին ըլլալով մշակուած միտք՝ յայտնի է որ մասնաւոր ծրագրով մը գործի է սկսած : Չուզեր գոհանալ եղածով, կը ձգտի միշտ լաւագոյնին :

Ինչ որ այցելու հայրենակիցներուն, ամէնէն աւելի սրտի գոհունակութիւն կը պատճառէ , տղոց կազդուրման կայանին մէջ տիրող ազգային ոգին ու հայեցի շունչն է: Արդարեւ տղոց ժամերն այնպէս մը դասաւորուած են, որ իւրաքանչիւր շարժում, խաղ կամ երգ, ժամանցի պահ, թէ կազմակերպուած զրոյցներ, առիթ ու միջոցներ են ղեկավար մարմնին համար, տղոց մէջ արթնցնելու ազգային ոգին, հայրենիքի սէրը : Ու ահա թէ ինչպէս, իմաստուն ղեկավարութեամբ , Հայ մանուկներու Ժիւրայի այդ օճախը ոչ միայն կազդուրման, այլ եւ Հայ հոգիներու կերտման բոյն է դարձած : Մանաւանդ ստեղծուած ընկերական այդ կապը կը շարունակուի մշակուիլ, տարւոյ մէջ պարբերական հաւաքոյթներով :

Տիկին Հուրին իր խօսքը կը շարունակէ բաց սրտով, գաղափարական անհատի յատուկ հոգեկան ապրումով, գործին յաջողութիւնն ապրողի խանդավառ շեշտով: Ու ան կը յաջողի , առանց մասնաւոր ճիգի, իր հոգեկան ապրումներէն կամուրջ նետել ունկնդիրներու սրտերուն մէջ, յուզելով , խանդավառելով ու համոզելով զիրենք թէ ազգային տեսակէտով որքան կարեւորութիւն ունի կատարուած գործը : Այլապէս ինչո՞վ բացատրել այն անսովոր, յուզիչ երեւոյթը՝ երբ Տէսինէն Պ. Առաքելեանի քանի մը խօսքերը, պարզ մէկ առաջարկը բաւեց , որ տասը վայրկեանէն ինքնաբուխ նուէրներով գոյանայ նախկին դրամով 550.000 Փրանք :

Արդարեւ հազուագիւտ է հանդիպիլ խանդավառ, հոգեկան ապրումներով նոյնացած , ազգային շունչով ջերմացած, ստեղծուած նման մթնոլորտի մը: Երբ նկատի ունենանք , որ նուիրատուները մեծահարուստներ չեն, այլ բարեկեցիկ , պարզ աշխատաւորներ :

Վիէնէն երկար տարիներու սրտցաւ Խաչուհի Տիկին Մաղաքեան խօսք առնելով իր ուրախութիւնը կը յայտնէ որ երիտասարդ թարմ ուժեր կը վարեն կազմակերպութեան ազգանուէր գործը :

Կերուխումի խրախճանքին կը յաջորդէ բուն հանդէսը : Կայանի «Օրը» կը տօնուի գեղարուեստական ընտիր յայտագրով: Խմբերգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբական պարեր իրարու կը յաջորդեն նոյն յաջողութեամբ, ողջունուած ներկաներու ջերմ ծափերով : Մոռացումներ ունենալու վախէն չենք ուզեր անուն տալ : Գեղեցիկ եւ բոլորովին նորութիւն էին կայանին մէջ, Լիբանանէն եկող օրիորդին կողմէ ներկայացուած խամաճիկներու երկու կտորները: Առաջնորդ – առաջնորդուհիներու խմբական զուարթ ու ճկուն պարերը ընկերացած ներկաներու ծափերուն, ստեղծեցին այնպիսի ուրախ զուարթ մթնոլորտ մը, որմէ բաժնուիլ դժուար կ'ըլլայ : Բոլորն ալ կ'ափսոսան, որ օրուան ժամերը սահած են, առանց նկատի ունենալու գեղարուեստական բաժնի ճոխութիւնը : Եւ իրենք ունին 3 – 4 ժամուան վերադարձի ճամբայ : Իւրաքանչիւր մեկնող խումբ եւ անհատ, իր հետ կը տանի, կայանին մէջ նոյն օրը լոյս տեսած, երիտասարդ ուժերով ու երիտասարդ գրիչներով խմբագրուած «Լոյս» թերթին առաջին թիւերը: Լոյսին հետ, լոյս մըն ալ իրենք՝ մեր մութ ու մռայլ կեանքին մէջ ...

Հանրային ձեռնարկի մը պատկերը տալու ժամանակ, մեր սկզբունքն է, իրենց աշխատանքի տարողութեան չափով, ներկայացնել նաեւ զայն վարող անձերը: Որովհետեւ մեր ըմբռնումով, ինչպէս ամէն բոյս, ծիլ ու ծաղիկ, անհրաժեշտօրէն կարիքն ունի նպաստաւոր հողի ու օդի : Այնպէս ալ ամէն հանրային գործին նուիրուող անհատ հոգեկան պահանջն ունի շրջապատուելու համակրանքի եւ քաջալերանքի շրջապատով, որպէսզի այդ շրջապատէն իր ստացած հոգեկան բաւարարութիւնը՝ տեսակ մը մղիչ ուժ դառնայ իրեն, զինքը՝ միշտ գործի մղելու :

Մեր դրածը թղթակցութիւն մը չէ :Որպէս այդ, կրնայ ունենալ մոռացութեան շատ մը կէտեր : Փորձեցինք ըլլալ անվերապահ թարգմանը Կ. Խաչի կայանի «Օր»ուան տօնակատարութեան ներկայ հասարակութեան ստացած տպաւորութեան, ունեցած հոգեկան ապրումներուն, մեր շուրջ բառած գնահատանքի անկեղծ արտայայտութիւններուն :

Եւ ըրինք այս, որպէս բարոյական տուրք ի փառս Հայ կնոջ զոհաբերումի ոգիին, ու մեր անմահ ժողովուրդին, Հայ ապրելու, Հայ մնալու համար թափած ճիգ ու ջանքին :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԻԹԵՐԹՕՆԸ (36)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Բայց ուղեղը աղօտ կերպով աշխատած էր եւ հիմա որ առանձնութիւնը կը վերադառնէր մէկէն հասաւ իր զգացումներուն պայծառ տեսութեան մը : Եղած յայտնութիւնը զինքը զարմացուց եւ զինք սքանչացուց այնքան ուժգնօրէն որ այդ պահուն ուրիշ ոչ մէկ բանի վրայ խորհեցաւ: Ինքը Նիքոլա Վլատիմիրովիչ Սավինօֆի որ տասնեւհինգ եւ աւելի տարիներէ ի վեր քաշուած էր ընտանեկան նեղ շրջանակին մէջ, հոն գտած էր իր բոլոր հաճոյքները , եւ ամէն բան որ երջանկութիւնը կը ներկայացնէ այս աշխարհի մէջ, եւ ահաւասիկ քառասունեւհինգ տարեկանին սիրահարած է աղջկան մը որ տասնեւութ տարեկան է, հայելիին մէջ նայեցաւ :

Իրաւ է որ, տարիքը վրան շատ չէր զգցած , ամէն կասկածէ վեր էր այս իրողութիւնը :

Մէկ քանի խորշոմներ, մէկ քանի ճերմակ մազ, բայց դէմքը կը մնար յստակ եւ ուժեղ, ակնարկը կենդանի: Վերջապէս տեսակ մը հսկայ որու երկու ոտքերը ուժով կը կռնէին գետնին վրայ: Այդ պահուն է որ ինքնիրեն ըսաւ « կը սիրեմ Լիտիան, բայց ան զիս չի սիրեր: Ինծի համար բարեկամութիւն ունի, շատ բարեկամութիւն , այս եւ ոչինչ աւելի, ակներեւ է :

Հետաքրքրական բան, այս մտածումը իրեն որեւէ ցաւ չպատճառեց ան պահուն ինչ որ հրաշալի , նորաստեղծ էր այն զգացումն էր որ իր, Սավինօֆի մէջ ծնած էր :

Այս, բայց Լորտ Տըկլա՞ս: Լիտիան պիտի առնէ՞ր իրմէ : Այս գաղափարը , անմիջապէս իրեն անհանդուրժելի թուեցաւ: Կ'ուզէր սիրել Լիտիան առանց որեւէ յոյսի, բայց չէր կրնար ընդունիլ որ ան ուրիշ մը սիրէ, ոչ ալ Փեթրոկրատէն հեռանայ: Պէտք ունէր իր մօտը անոր շարունակական ներկայութիւնը : Առանց անոր, հիմա ոչինչ էր: Առանց անոր, կեանքը պարապ էր: Անհանդուրժելի ճանձրոյթ մը զինքը կ'ընկճէր :

Երիտասարդ Լորտին դէմքը աչքին առջեւ եկաւ , գեղեցիկ Աստուծոյ մը պէս , ոչ մէկ կին անոր կրնար դիմադրել: Բայց Լիտիա՞: Ուրիշներուն նման չէր. անիկա ռուս հոգի ունէր : Պիտի չյափշտակուէր բրիտանացի Անթենուէն... եւ յետոյ ձգել հա՞յրը, անկարելի ... եւ եթէ իշխան Վօլինսքի մեռնէր: Ապահովութեան բնազդը այն ատեն աւելի ուժով պիտի՞ չըլլար: Անգլիոյ մէջ լայն եւ ապահով կեանք մը ապրելու համար պիտի չընդունէ՞ր :

Այս հակառակ գաղափարները միշտ միտքին մէջ դարձնելով, Սավինօֆի խռով գիշեր մը անցուց :

Բայց իր խորքին մէջ, իր ըրած յայտնութեան ուրախութիւնը բան մը չէր հաւասարեր: Կը սիրէր Լիտիա Սէրկէյվնան, երկինքի մէկ պարգեւն էր, իր կեանքը ատկէ լուսաւորուած էր :

Յաջորդ օր, կէս օրին հիւսիսային դըրամատունին մէջ Սիմէոնովին հետ ունեցած մէկ տեսակցութիւնը որ շատ վըրդովալից եղաւ, այլայլում պատճառեց ջիղերուն, երիտասարդ բոլշեւիկ պետին խայթիչ պատասխանները զինք կը զայրացնէր, չկրցաւ զսպել ինքզինքը ուղածէն աւելի ուժգին շեշտով մը անոր պատասխանելէ :

Սիմէոնով կը նախընտրէր յեղափոխութիւնը ամէն վիճաբանութենէ վեր դնել :

— Պատմական իրողութիւն մըն է կ'ըսէր: Տրամաբանող միտք մը պէտք է խոնարհի իրողութեան առջեւ եւ անոր համեմատ առնէ իր նախազգուշութիւնները :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պայծառ Մարգարեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղիկով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ եղբօր՝
ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ
մահուան առթիւ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Կապոյտ Խաչը, Նոր Սերունդը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Յ. Միջօեանի եւ զաւակներուն իրենց հօր եւ մեծ հօր
ՍԱՐԳԻՍ ՔԷԼՅԱՔՈԲԵԱՆԻ
մահուան առթիւ :

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Կապոյտ Խաչ, Նոր Սերունդ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին ընկ. Կ. Սուքիասեանի եւ իր զաւակներուն, իրենց զոքանչ մօր, մօր, մեծ մօր Տիկին Իսղաբեր Կարապետեանի մահուան առթիւ :

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Կապոյտ Խաչը, Նոր Սերունդը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Այրի Տիկ. Ռաֆֆի Պետրոսեանի եւ իր զաւակներուն, Թագէոսեան եղբայրներուն (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մարգարեանի եւ իր զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մօրեղբօր, Խաչիկ Պետրոսեանի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեան ողբացեալ Եւգինէ Ներկիզեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն երեսուն ֆրանք «Յառաջ»ին եւ քսան ֆր– «Հայաստան»ին :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգաի. կայանի մանուկներու Ա. խումբը Փարիզ, Փորթ դը Մայեօ Բրնօ օթոքառներու կայանը կը հասնի այսօր Կիրակի առաւօտ ժամը 9.40ին :

Բ. խումբը կը մեկնի նոյն վայրէն, Երկուշաբթի 1 Օգոստ. ժամը 15ին :

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի Կիրակի օր Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգամանկուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շոֆէօր :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՍՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ Թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝
K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սոփողական գործերու համար :

MUSEE DE L'ATHENEE
— GENEVE —

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատախճամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղֆատախճամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ
4ՐԴ ԷՆ 17ՐԴ ԴԱՐ
(LES MONUMENTS ARMENIENS
DU IVème au XVIIème SIECLE)
Գրեց՝ ԷՏՈՒԱՐ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆ
200 էջնոց
ֆրանսերէն փառաւոր հատոր մը
Գինն է 49 ֆրանք
Կարելի է արձանագրուիլ հետեւեալ հասցէներուն.—
EDITIONS ALBERT MORANCE
1, Rue Palatine — PARIS (6e)
C. C. P. PARIS 676-88
կամ հեղինակին.—
EDOUARD UTUDJIAN
94, Rue Sait-Lazare
PARIS (9e)
C. C. P. 2012-41

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Րէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

Vient de paraître la réimpression :

K. SAYABALIAN
de l'Académie du Var

L'HOMME
et
LE BONHEUR

K. Sayabalian pense que « La vie est un choix et le bonheur en est le corollaire ». Il analyse donc tous les facteurs du bonheur humain : la santé, l'harmonie sexuelle, l'amour, l'orgueil substitué à l'ambition, et même l'argent. Son livre, sensible, est l'œuvre d'un homme cultivé et délicat, d'un philosophe doublé d'un poète. Sa conclusion est très nuancée et empreinte de sagesse. On prendra à cette lecture un plaisir certain.

M. J. MARIAT (*La Tribune de Genève*)

M. K. Sayabalian s'était déjà signalé dans le monde des lettres par des œuvres d'une haute tenue. Avec « L'homme et le bonheur », il a composé un essai philosophique où la pureté du style s'allie à profondeur de la pensée. Sa lucidité et sa clairvoyance comblent une lacune et font de son ouvrage une réussite.

R. NOILLETAS (*République*)

Volume très bien édité et marqué au coin du plus grand bon sens. L'auteur a bien vu que l'absence de bonheur résulte d'un « mauvais agencement de la vie intime ». Sa lecture sera profitable à beaucoup.

Docteur H. DIJON (*L'Ouest Médical*)

K. Sayabalian étudie le bonheur en philosophe, en homme qui connaît la vie. Il chasse les inquiétudes, nous donne des raisons d'espérer, fait du bien.

CHARLES DE RICHTER (*Le Provençal*)

M. K. Sayabalian, poète et romancier, nous donne « L'homme et le bonheur ». C'est un essai, plein d'amour de la vie, d'expérience et de bonté, sur la conquête du bonheur. Tous ceux qu'effraie la vie, et qui ne savent comment y trouver la paix de l'esprit liront avec intérêt ces pages d'un lettré et d'un philosophe.

ROMAIN ROUSSEL (*Le Monde et la Vie*)

« L'homme et le bonheur » de K. Sayabalian est une étude poussée sur un thème passionnant que l'auteur, s'appuyant sur une expérience vivante, expose avec clarté, chaleur et conviction motivée. Le style est expressif et coloré. Un beau et bon livre.

GEORGES FINAUD (*Agence Française et d'Outre-Mer*)

Etc.

AU FIL D'ARIANE — PARIS
Un volume in-16 : F. 6,70

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65